Samlinger

til

de danske Øers Laalands og Falsters Historie

af

P. Rhode.

Med en Deel Forandringer, Tillæg og Rettelser paany udgivne

af

J. J. F. Friis,
Sognepræst for Horne og Aadal Menigheder.

Første Bind.

Kjøbenhavn.

Forlagt af Chr. Steen & Søn.

Thieles Bogtrykkeri.

1859.

Samlinger

Indholdsfortegnelse side 326

til
de danske Øers Laalands og Falsters
Historie
af
P. Rhode.

Med en Deel Forandringer, Tillæg og Rettelser paany udgivne
af
J. J. F. Friis, Sognepræst for Horne og Asdal Menigheder.

første Bind.
Kjøbenhavn.
Forlagt af Chr. Steen & Søn.
Thieles Bogtrykkeri.
1859.

P. RHODE

Idet Undertegnede forelægger Publicum det første Hefte af nærværende Bog, er det nødvendigt saavel for selve den som for Læserne og Udgiveren at ledsage det med nogle Bemærkninger. Da det første Spørgsmaal, om det i og for sig var værd at udgive disse Samlinger, formeentlig er afgjort derved, at omtrent halvfemtehundrede Beboere i det lille Laalands-Falsters Stift have ønsket at komme i Besiddelse af dem, vilde Bogen tidlig eller senere være bleven en Speculation, saasnart det var opgaaet for en driftig Boghandler, hvor velseet en ny Udgave vilde være, og han vilde da sandsynligviis blot have aftrykt Bogen, uden at bekymre sig i

Indholdsfortegnelse side 326

mindste Maade om de mange Feil, som endog den løseste Kundskab til Historien maatte gjøre opmærksom paa. Om en Forlægger end3og vilde, skulde han nemlig høist vanskelig have faaet nogen „Historiker“ til at overtage det Arbeide, at udgive en corrigeret Udgave af det foreliggende Værk; thi en saadan Mand vilde langt hellere foretrække, selv at skrive en Stiftets Historie, hvilket i flere Henseender ogsaa var lettere, og den eneste Udvei til at faae Bogen paa Ny blot i nogenlunde anstændig Dragt for Lyset maatte da blive den, at en Mand, der havde levet sig ind i Stiftet, vilde tage Bogen for sig, efter bedste Evne rette Feilene og med Omhu og Kjærlighed til den gamle naive Forfatter saa meget som mulig raade Bod paa hans ufuldkomne Kjendskab til Personalhistorien. Naar jeg nu, uagtet mit dybtfølte Savn af tilstrækkelig Indsigt i Historien, af god Villie for Rhode besluttede mig til at udgive hans Bog igjen, hellere end at see den engang i Tiden gjort til Gjenstand for en simpel Boghandlerspeculation, maatte det næste Spørgsmaal blive, hvorledes

IV

den skulde udgives. At lade den aftrykke heel og holden, blot ledsaget af berigtigende Noter, vilde alene af den Grund være mindre tilraadeligt, at disses Antal da vilde blive overmaade stort og forstyrre Læsningen for den menige Mand, hvis Tarv jeg ved Udgivelsen nærmest har havt for Øie. Desuden kunne Bogens bedste Venner heller ikke nægte, at der gives flere Stykker i samme, som ere aldeles overflødige og derfor ligefrem burde udgaae i den nye Udgave. Jeg bestemte da som Regel for Bogen, at udelade alle Fortegnelser over Forfatternes Skrifter, forsaavidt som disse ikke angik Laaland-falsterske Forhold, samt Beskrivelser af adelige Slægters Vaabener, fordi Videnskabsmanden lettere og sikkrere kan søge alt dette paa andre Steder, og Menigmand ikke meget bekymrer sig derom. Af større Stykker, som ikke ere indbefattede under denne Regel fandt jeg mig forpligtet til at udelade Angivelserne af Forfatterens Kilder forsaavidt som de ikke ere omtalte i Fortalen, Dedicationen til Geheimeconferentsraadinde v. d. Lühe, født Grevinde af Holck, Beskrivelsen over Sælhunden S. 18, de vidtløftige, for en Deel tydske Documenter, vedkommende Processen om Baroniet Vintersborg S. 202 fl., samt Sønderherreds Provstestrid S. 402 fl. Naar Læserne hist og her desuden savne et eller andet Stykke, som jeg efter nøieste Overveielse har tilladt mig at udelade, da har dette sin Grund enten i sammes feilagtige Indhold eller deri, at det Anførte findes angivet paa et eller andet mere passende Sted, eller endelig, fordi det ikke længer antages at kunne interessere Nogen. Størst Vilkaarlighed har jeg forresten tilladt mig med Hensyn til Bogens trende chronologiske Fortegnelser I § 2 & 6, II § 4, samt ved Fortællingerne om Degnen Christian Mundt i Vestenskov I S. 292 fl. og Smeden i Høireby I S. 348 fl., som tildeels ere omarbeidede; men da de tvende sidste Stykker ere tagne af Kildeskriftet, de Rogertske Manuskripter, og de historiske Fortegnelser ere corrigerede under Veiledning af Hr. Professor Paludan-Müller i Nykjøbing, R. af D., der foruden anden velvillig Bistand med en uforglemmelig Redebonhed har givet mig enhver Oplysning, som jeg fandt mig nødt til at bede om,

V

den skulde udgives. At lade den aftrykke heel og holden, blot ledsaget af berigtigende Noter, vilde alene af den Grund være mindre tilraadeligt, at disses Antal da vilde blive overmaade stort og forstyrre Læsningen for den menige Mand, hvis Tarv jeg ved Udgivelsen nærmest har havt for Øie. Desuden kunne Bogens bedste Venner heller ikke nægte, at der gives flere Stykker i samme, som ere aldeles overflødige og derfor ligefrem burde udgaae i den nye Udgave. Jeg bestemte da som Regel for Bogen, at udelade alle Fortegnelser over Forfatternes Skrifter, forsaavidt som disse ikke angik Laaland-falsterske Forhold, samt Beskrivelser af adelige Slægters Vaabener, fordi Videnskabsmanden lettere og sikkrere kan søge alt dette paa andre Steder, og Menigmand ikke meget bekymrer sig derom. Af større Stykker, som ikke ere

indbefattede under denne Regel fandt jeg mig forpligtet til at udelade Angivelserne af Forfatterens Kilder forsaavidt som de ikke ere omtalte i Fortalen, Dedicationen til Geheimeconferentsraadinde v. d. Lühe, født Grevinde af Holck, Beskrivelsen over Sælhunden S. 18, de vidtløftige, for en Deel tydske Documenter, vedkommende Processen om Baroniet Vintersborg S. 202 fl., samt Sønderherreds Provstestrid S. 402 fl. Naar Læserne hist og her desuden savne et eller andet Stykke, som jeg efter nøieste Overveielse har tilladt mig at udelade, da har dette sin Grund enten i sammes feilagtige Indhold eller deri, at det Anførte findes angivet paa et eller andet mere passende Sted, eller endelig, fordi det ikke længer antages at kunne interessere Nogen. Størst Vilkaarlighed har jeg forresten tilladt mig med Hensyn til Bogens trende chronologiske Fortegnelser I § 2 & 6, II § 4, samt ved Fortællingerne om Degnen Christian Mundt i Vestenskov I S. 292 fl. og Smeden i Høireby I S. 348 fl., som tildeels ere omarbeidede; men da de twende sidste Stykker ere tagne af Kildeskriftet, de Rogertske Manuskripter, og de historiske Fortegnelser ere corrigerede under Veiledning af Hr. Professor Paludan-Müller i Nykjøbing, R. af D., der foruden anden velvillig Bistand med en uforglemmelig Redebonhed har givet mig enhver Oplysning, som jeg fandt mig nødt til at bede om,

tør jeg haabe, at alle disse Afsnit ikke have vundet saa lidet ved Omarbeidelsen. Hvad Rhodes egne Noter angaaer, da har jeg saavidt muligt søgt at optage dem i selve Texten. Da de allerfærreste af Bogens Læsere forstaae Latin, har jeg anseet det for hensigtsmæssigt, at gjengive de latinske Stykker i dansk Oversættelse, hvor dette fandtes passende. Med Hensyn til Bogens Stiil har jeg bestemt mig til, blot at beholde Rhodes Bogstaveringsmaade i Fortalen, men i selve Bogen at anvende den nu meest brugelige, hvorimod jeg har gjort mig Umage for at beholde hans øvrige Skrivemaade uforandret. Stednavnene har jeg anført saaledes som de nu skrives, men dog ikke undladt at angive den Benævnelse, de havde paa Rhodes Tid. Skjøndt de tilsendte Meddelelser og egne Undersøgelser kunde have sat mig istand til at supplere Rhodes Bog meer eller mindre paa enhver Side, har jeg kun anseet mig berettiget til at gjøre dette, hvor jeg antog, at mine Tillæg ikke findes trykte andre Steder. Det Samme har jeg ogsaa gjort mig til Regel i mine egne Fortsættelser, fordi Bogen ellers langt vilde overstige det engang bestemte Arketal, idet jeg kun har optaget saameget af allerede trykte Kilder, som ikke paa nogen Maade turde udelades. Da det vilde skabe en Masse Noter og henvisende Mærker, dersom enhver Rettelse skulde anføres og Kilden til samme angives, har jeg anseet det for rigtigst, uden videre at rette, hvad der blev funden urigtigt enten af Aarstal eller Navne og kun ved Rettelser af større og vigtigere Stykker, eller hvor jeg selv var i Tvivl om det Rigtige, at angive Kilden, hvoraf Berigtigelsen er taget. Skjøndt afdøde Provst Holms Noter [1]), som i Reglen ville findes angivne med Mærket H., udgjøre Kjærnen af Præsterækkernes Fortsættelse, har jeg dog modtaget ligesaa mange Oplysninger angaaende Kaldenes Historie saavel af de ærede Herrer Pastorer, hvem jeg herved bringer min erkjendtligste Tak, som ved egne Undersøgelser, saa at hine i høi Grad ere blevne berigtigede og fuldstændiggjorte. Men skulde man finde, at Præsternes Levnetsløb desuagtet ikke

[1]) See Holeby.

er behandlet med samme Udførlighed, som hos Rhode, saa maa jeg bemærke, at det ikke er en geistlig Personalhistorie, som skulde skrives, men blot Samlinger til en Laalands og Falsters Historie, og at Præstehistorierne alligevel have indtaget en langt større Plads end der i Grunden kunde tilkomme dem, naar man kjendte Herremændenes eller de andre Embedsmænds Levnetsløb i Stiftet ligesaa godt. Af trykte Kilder, som især ere benyttede til denne Udgave, vil jeg forbigaae flere af Rhode allerede kjendte, og navnlig fremhæve: **Prof. Beckers danske Herregaarde;** Etatsraad Traps statistisk-topographiske Beskrivelse over Kongeriget Danmark

(T); Dr. Larsens Topographi af Laaland og Falster, Kbhvn. 1833; Ny Maribo Amt beskrevet af Joh. Ph. Hage, Kbhvn. 1844 (PH); Revision og Fortsættelse af Hofmans Fundatssamling ved Dr. Schack, 6 B, Kbhvn. 1844; Gamle Efterretninger om Fuglse Herred ved T. Trojel (TT); Historisk Tidsskrift og Nyt historisk Tidsskrift (forskjellige Aargange); **Daugaards danske Klosteres Historie;** Familieefterretninger om de danske Ruders uddøde Adelsslægt ved Vedel-Simonsen, 1845; Imm. Barfods falsterske Geistligheds Personalhistorie, efter hvilken den falsterske Geistligheds Historie er saagodtsom aldeles omarbeidet; Fr. Barfods geistlige Stat og andre geistlige „Stater"; „Kirkehistoriske Samlinger" med Forts.; **Gamle danske Minder i Folkemunde af Svend Grundtvig, Kbhvn. 1856;** Nyerups og Krafts samt Erslews Forfatterlexica, samt Statscalenderne, af hvilke Hr. Cand. phil. J. Paludan-Müller og Hr. Prof. P. G. Thorsen, R. af D., velvillig have gjort mig alle forønskede Uddrag. Af skrevne Kilder maa bemærkes: „Adskillige Doucomenter og Manuscripter, samlet ved Povel Roggert" (R), i den thottske Samling Nr. 730 F, paa det kongelige Bibliothek, velvillig udlaante Udg. til Afbenyttelse i Hjemmet; de bestaae fornemmelig af laalandske Actstykker eller Copier af saadanne, høist ufuldstændig benyttede af Rhode; „Blochs Manuskripter" efter velvillige Uddrag af Hr. Pastor Imm. Barfod i Sørup, som med en sjelden Liberalitet ogsaa meddeler Udg. Udtog af sine egne værdifulde Optegnelser, hentede fra andre Steder (IB); et Manuskript i Qvart fra 1761

(N) betræffende Nysted Kirke, samt dens og Skolens Lærere, af Wejer, den sidste Hører ved Skolen; det findes endnu i Nysted Præstearchiv; en Foliant (O) uden Titelblad, fra 1690, endnu i Østofte Provstearchiv, der giver Underretning om Præsternes og Degnenes Indtægter i Musse Herred, samt Præsterækkerne; et Par for Bogen mindre vigtige Manuskripter fra Karen Brahes Bibliothek i Odense (K. Br.), velvillig udlaante af Hr. Adj. Vogelsang, foruden selvstændige Undersøgelser i saa mange Raadstue-, Kirke- og Landemods-Protocoller som det har været mig muligt at gjennemgaae. Jeg kan hertil endnu regne en Mængde mundtlige Meddelelser, indhentede næsten fra enhver Kant i Stiftet, som, især med Hensyn til Sagnhistorien, maae være Læserne kjærkomne; hvor disse findes benyttede, ere de i Reglen mærkede med Bogstavet M, medens jeg under Mærkerne A eller K angiver, hvor jeg selv har hentet Oplysninger, enten af vedkommende Archiv eller Kirkebøger.

Skjøndt jeg tør sige, at have anvendt al den Flid og Omhu, som jeg formaaede, for at Rhodes Værk kunde udgaae i en bedst mulig Skikkelse, føler jeg alligevel altfor godt, hvor svage mine Evner, hvor ringe mine Midler have været i Forhold til den Opgave, jeg satte mig, hvis hele Vanskelighed først blev mig indlysende, da jeg efter Subskriptionens heldige Fremgang ret begyndte at fordybe mig i Bogen. Et Øieblik opstod den Tanke hos mig, aldeles at opgive Værket, eller idetmindste paa Basis af Rhodes Samlinger at udgive en ny Laalands-Falsters Historie, hvilket formeentlig vilde være bleven mig et lettere Arbeide end denne idelige Flikken paa og Afskjæren af det Gamle; men til det Sidste fandt jeg mig for udygtig og desuden aldeles uberettiget, ifølge min Subskriptionsindbydelse, medens den Imødekommen, jeg fra saa mange Sider mødte, gjorde mig det til en Æressag, at vedblive det begyndte Foretagende, hvis Fortsættelse jeg havde Grund til at ansee for et almindeligt Ønske i Stiftet.

Hertil kom ogsaa den Overbeviisning, at naar jeg opgav Udgivelsen, vilde Bogen saameget snarere falde i Hænderne paa en Speculant og Udgivelsen da rimeligviis vorde betroet en endnu udueligere Personlighed. Som en Følge af de Mangler, jeg fuldkommen indseer, at den nye Udgave lider af, og de grundede Indvendinger, som navnlig den historiske Kritik endnu kan reise imod den, forudseer jeg ogsaa Muligheden af en meget skarp Bedømmelse; men dersom denne ogsaa vil indeholde enten Oplysninger eller Vink, der i de følgende Hefter kan komme Bogen tilgode, da skal alligevel Ingen være mere erkjendtlig derfor end Udgiveren, som desuden med Glæde vil modtage og benytte enhver Berigtigelse, som man efter Gjennemlæsningen af et Hefte kunde finde sig foranlediget til at lade ham tilflyde. Da der

saaledes rimeligviis vil blive Anledning nok for mig til at ledsage Værkets Slutningshefte med en Efterskrift, har jeg opsat at bevidne de Mænd min offentlige Tak, som, foruden de alt fremhævede, især ere komne mig imøde med Veiledning og Bistand, og slutter foreløbig dette Forord, idet jeg gjør salig Rhodes Bemærkning i sin Fortale til min egen — at enhver Læser vil tage Alt i den bedste Mening.

Horne Præstegaard pr. Hjørring, i Mai 1859.

F. Friis.

Til Læseren!

Her er da endelig alt, hvad jeg hidtil haver formaaet til den Laalandske Historie at samle. Det kan alene ansees som det første Stykke, men vilde gode Venner og Yndere fremdeles assistere, skal det andet, som angaaer det fortreffelige Land Falster, ligeledes, saasnart skee kan, komme for Lyset. [1])

I hvor agtpaagivende jeg nu i endeel Aar haver været ved alt det, som er forekommet Synet og Hørelsen i Henseende til denne Histories Oplysning, i hvor villige end mangfoldige Velyndere, baade af Frigaardenes Eiere, eller i deres Sted Forvalterne, ligeledes Landets Geistlige, og ikke mindre Kongelige Embedsmænd i Kjøbstæderne have været, og intet forbeholdt sig af, hvad til mit Øiemeed kunde tjene; haver jeg dog, især i Oldsagers Samling, ikke videre fundet bringe det. Allevegne selv at see det, man i sligt et Skrift vil beskrive, er ikke mueligt for den, som har ellers et Embede at oppasse; dog har man strakt sig ogsaa herudi til det allermeste. Ved endeel Hovedgaarde, Grevskaber og Baronier findes saare faa Efterretninger, og slet ingen fra de ældgamle Tider; i de fleste Præstegaarde, ved de Latinske Skoler og Kirkerne endnu mindre, og hvo skal holde sammen paa dem, som ved en Mands Dødsfald dog ofte foresindes? det burde vel Skifteforvalteren. Det, man af Stene og Høie paa Markerne kunde gjette sig til om Alderdommen, er saare lidet, svagt og uefterretteligt. Carte over Landet haver Læseren her ikke, og Aarsagen dertil er, at fra det Geographiske

---

[1]) Dette „første Stykke“, Laalands Historie, udkom 1776 i Kjøbenhavn hos Nic. Møller, Kgl. Hof-Bogtrykker; 2den Deel, Falsters Historie, udkom 1794, ligeledes i Kjøbenhavn, trykt hos N. Christensen.

Selskab i Kjøbenhavn ventes et, saa fuldkomment og nøiagtigt Land-Cart, som ingenlunde jeg kunde bringe tilveie. Fortællingerne vilde sommetider forekomme Læserne alt for afbrudte; men skulde jeg, som den muntre Hr. Camerer, ved hver vigtigere Post og lystig Egn opskrive alle de Ord, som den søde Henrykkelse indgiver, hvor vidløftigt vilde da Skriftet have blevet og forladt sit Øiemeed, som er alene Historiske Efterretninger.

De Bøger, man haver benyttet sig af, ere: Mølleri Cimbria literata, Pontopp. Atlas Daniæ, annales diplomotici og Marmora Daniæ, Hoffmanns Fundatzer, det Danske Magazin, det lærde Danske Selskabs Historie og Skrifter, Langebecks Scriptores rerum danic., Bartholinus de Scriptis Danorum. I Worms Lexicon om Skribentere, Schiønning om de Norskes Oprindelse, brave Danske Mænds Eftermæle, Mag. Ryge om P. Oxe, Holbergs Danske Historie, Schlegels Samlinger, Hamsforts Series Episc. Ottin &c., men især Ting- og Provstiers-Protocoller, Ministerial-Bøger ved Kirkerne, Skjøder, Haandskrifter fra Sal. Biskop Bloch, Rogert, Justitsr. Højerich, Monrad, Perlestikker og flere, som i Skriftet henvises til; endelig af Brevvexling med alle, man troede at kunde give noget til Skriftets Fuldkommenhed.

Hvad utidig og forudsattet Nid vil laste i Skriftet, faaer man taale; men om Nogen skulde med et eneste Ord i Skriftets personalibus mene sig fornærmet, saadan en forsikrer jeg ved Himlen selv, at det aldrig var mit Øiemeed at touchere noget Menneske, men at hjælpe nogle

Efterretninger fra evig Ødelæggelse, og man vilde gjerne stræbe at gjøre Skriftet saa behageligt for Læserne, som i dette Fag skee kunde.
Desuden veed jeg vel, hvad Ære man er skyldig et Lands Indbyggere, hvor Forsynet har undet Livets Ophold. Tag da alting, gunstige Læser, i den bedste Mening!

Laalands Historie i Almindelighed.

Den bekjendte frugtbare Øe Laaland, 21½ ☐ Miil stor, ligger omtrent halvtredie Miil Sønden for Sjælland, og ligesaa langt Nordost for Femern; to Mile Østen for Langeland, og er ved et smalt Sund paa den østre Side skilt fra Falster.
Landet har sit Navn af dets lave Beliggenhed, og skreves ogsaa af de Gamle Lavland. (Den runde Skribent Lyschander vil lede Navnet af Loer, fordi der paa Loerne her tærskes mere Korn end andetsteds.) Hele Landet er og mestendeels jevnt, nogle faa Steder undtagne, saasom ved Raunsholt, Birket og Vesterborg. De utallige andre smaa Høie, som ere af Fædrene opkastede, ere Begravelseshøie, Thing- og Offersteder, om hvilke paa sine Steder mere skal iagttages og beskrives.
Laaland ligger imellem den 54 Grad 38 Minut. 50 Secund. og 54 Gr. 58 M. 25 Sec. N. B. samt 0 Gr. 42 Min. 6 Sec. og 1 Gr. 37 M. V. L. (T).
Fra Østen til Vesten indeholder Landet fra „Albuen“ til Sundby Færge 7¾ Miil, og fra Nor til Sønder 2 til 3½ M. (T). Hvo som vilde reise Landet rundt, fik halvsextende Mile.
Landet er deelt i tre Amter, som kaldes: Halstedklosters Amt, Aalholms Amt og Maribоklosters Amt; til det første hører hele Nørreherred og Sønderherred, til Aalholms Amt

høre de andre to Herreder, undtagen det gamle Maribo-Klosters Gods, som nu udgjør mestendeels Grevskabet Knuthenborg.
Landet har fem smaa Kjøbstæder og 64 [1]) Landsogne, tre Grevskaber, som ere: Christianssæde, Christiansholm og Knuthenborg; saa og tre Baronier, nemlig Vintersborg, Juellinge og Christiansdal; og foruden dem nogle og tyve allodiale Herresæder, og et Stamgods, nemlig Krænkerup, om hvilke man herefter skal stræbe at give de meest oprigtige Efterretninger [2]).
I Henseende til Beqvemhed og Nytte have Frigaardene, eller de saakaldte Herregaarde her i Landet, frem for Bøndernes, meget forud, idet at hine have Jorderne ude af Fællesskab med andre, og altsaa kunne saae og høste, naar det beqvemmest agtes, og kunne have reent Korn, fri fra Naboens Agers Blanding; nogle faa Herregaarde undtagne, hvis Jorder ere endnu ikke ganske (dog i disse sidste Aar nogle Marker) afhegnede fra Bøndernes, saasom: Juellinge, Nørregaard, Engestofte, Haugaard. Ved dette Arbeide at komme ud af Samfund haver en Landmaaler paa mange Pladser al sin Vittighed nødig, saa indviklet er man her med hinanden i Markerne.
Meget faa Præster arbeide for deres Gaarde paa dette Fællesskabs Ophævelse. Aarsagen maa være, at de temmelig sikkert gjøre Regning paa her i Landet, at neppe nogen af deres Børn eller Forvandte komme paa Stedet efter dem.
Laalands skatydende Hartkorn beløber sig til omtrent 19,366 Tønder [3]). Før Reformationen har det været meget større; og

---

[1]) Nu 68.
[2]) Som bekjendt findes der nu i Laaland: 4 Grevskaber, Christianssæde, Christiansholm, Knuthenborg og Hardenberg-Reventlow; 3 Baronier: Juellinge, Guldborgland og Sønderkarle, samt Stamhuset Engestofte og Ulrichsdal.
[3]) Nu circa 21,700 Td. (PH.)

Indholdsfortegnelse side 326

5

da var ingen Herregaards Jorder fri for at yde Tiende til Præsten, Kirken og Biskoppen, foruden Afgift til Regjeringen; undtagen det skulde være Jorder, som bleve forærede til Kirker, Klostere, Hospitaler og Kirkelærere. Tænk, hvilken Forandring gjorde disse Gaardes Frihed i Kirkernes og Præsternes Indkomster i de Sogne, hvor der var een, to til tre slige Herregaarde! Præsternes Jorder have alle Dage været fri, saasom de vare ved en og anden Leilighed, især ved Sjelemessers Læsning, dem testamenterede, og af de gamle Konger confirmerede. Degnenes frie Jorder veed jeg ingen Oprindelse til, med mindre de maae fra gammel Tid have været Kirkejorder. Da nu bemeldte Herregaardsjorder bleve frie, bleve og Tid efter Tid Bønderne til Hoveri pligtige. Ingen maa dog ellers her tænke, at jeg enfoldig istemmer den i disse Aar saa almindelige Lastesang, især fra Kjøbstæderne, over Herregaards Eiere eller Proprietairer: „De ere deres Medmenneskers Friheds Berøvere, Brødets Fordyrere; hvor mange Mennesker kunde der ikke leve paa deres Grund, hvis den med Bønderhuse blev bebygget?“ Det Sidste er sandt; men Vee da Kjøbstæderne og især Kjøbenhavn; den fik vist ikke meget Korn fra Bønderne; de Fleste sælge, i Laaland i det Mindste, ikke en eneste Tønde Byg, Ærter eller Rug, undtagen lidt Hvede; dette er en tilforladelig Sandhed; de behøve det Altsammen selv til deres Huusholdning og Kornskatter. Hvad Frihedens Berøvelse angaaer, da sælge Selveierne her sig med Børn og Alt, hvad de eie, til Proprietairerne, det er, de trygle dem til at løse dem af deres Gjeld, og siden i disse haarde Aar i Laaland, at forstrække dem med de kongelige Skatter, Saae- og Fodekorn; hvad Kornets Fordyrelse angaaer, dertil kunne Proprietairerne slet Intet gjøre; thi de nødes vist lige saavel som vi andre til at sælge for at faae Penge; Kjøbstædernes Korn-Handelsmænd maae gjøre mere dertil; kunne Proprietairerne Intet faae for deres Korn, da stoppe de umulig op med deres Afgifter for dem selv og deres Underhavende. (1774 fik de i Laaland 7, høist 8

6

Mk. for deres Byg, 9 til 10 for deres Rug, 7, høist 8 Mk. for deres Ærter, graa og hvide, 4 til 5 Mk. for deres Havre. Det var vist lidet for megen Bekostning og Moie; men hvad Kjøbmændene fik, det faaer Proprietairerne ikke at vide.

Det er forresten besynderligt, saa villig man er at tale, og skrive og trykke Blade om Proprietairernes Spidsfindigheder, uden at vide ofte, fra hvad for et vanvittigt og bizart Hjerte slige Skrifter komme.)

Laaland er efter sin Størrelse vistnok et af de frugtbareste af alle danske Lande; men tillige med Hensyn til den almindelige Mands Vilkaar et af de allerfattigste, til hvilket Sidste Aarsagerne ere: Først, Landets kostbare Levemaade; thi det, (ja endog hvad Bonden nødvendigt maa have), som i hele Danmark kjøbes for 4 Mark, koster altid hos den Laalandske Kjøbmand 5 til 6 Mark; for det Andet, den fra Fader til Søn indprentede Fornødenhed, at have bedre, drøiere og overflødigere Føde end i de andre danske Provindser, og derudi kan man, hvis man vil dømme kjærligt, ikke synderligt laste dem; thi jeg forsikkrer, at saa mageligt de Geistliges Embede er her i Landet fremfor i andre Provindser, saa, hvad Bondestanden angaaer, ædes intetsteds Brødet med mere Ansigtets Sved end som i Laaland, som siden skal vises; den tredie Aarsag til Landets Fattigdom er Folkemangel; thi man kan ikke regne i Laaland meget over 24,000 Mennesker [1]); tages nu derfra 220 Geistlige, som ikke pløie og høste, 2,800 [2]) Kjøbstædsfolk, 960 Syge, 2,800 smaa Børn paa Landet, bliver igjen 17,220 Arbeidere, det er ikke eet Menneske til hver Tønde Bonder-Hartkorn (foruden Proprietairernes og de Geistliges), og altsaa have Fynboerne, Jyderne og Holstenerne ikke Ære af at udlee os for, at vi, som have Vandet rundt omkring os, vide neppe at nævne det Navn: en Fisker; men fra Fyen, Ærøe og flere Steder komme

[1]) Nu 68,000. (T.)
[2]) Nu 9000. (T.)

Side 7
Fiskere, tage Fiskene under vort Land og sælge os dem. Gud velsigne deres Flid og Vittighed! Med Fiskerie bliver det her ikke bedre, førend om maaskee den høieste Øvrighed forpagtede Fiskeriet under Landet bort til Lysthavende, (her er Plads nok til Huse rundt om ved Stranden, og det vilde indbringe en stor Forpagtnings-Kapital); det Folk, som Laaland nu har, synes endog, at have medfødt Frygt for at leve paa Søen.
Den fjerde og retteste Aarsag til Laalændernes Fattigdom, er Livegenskab 1), som just Laaland fremfor de andre Provindser fra utænkelige Tider (som siden skal vises) haver været underkastet; vel er den af vore store Konger i sidste Secula indskrænket, men hvo, som vil betænke, at Laaland haver fast saa mange Herregaarde som Sogne, maa forundre sig, at ikke, tillige med Bonden, ogsaa Borgere, Degne, Klokkere, Skrivere og Fogder sættes i Arbeide med; nei, det er Bonden alene, som skal pløie (og man veed vel, at Jorden her gjøres ikke god med een Pløining), han skal saae, harve, grave, tromle, slaae Græs, høste, skove, gjødske, og hvo kan opregne Alt? skulde hans Eget ikke ogsaa forsynes? ja, det bliver derfor og ofte kun maadeligt. Hvo kan da med Frimodighed dadle den Laalandske Bonde, at han ikke overflødigere lægger Vind paa Humleavl, Havefrugter, Pateter, Mannagræs at stryge, Fællesskab at ophæve, Steenveller Tanggjerder at sætte, m. m.; "Gud hjælpe mig, hører jeg ham ofte at sige, har jeg mange Leveaar tilbage endnu? Hvad Ære faaer jeg, naar jeg døer? Ikke engang en hæderlig Begravelse." Dovenskab haver sit Sæde mere i hans Tjenestefolks Hjerter; de tvinges ikke ved en forsagt Huusbonde, mindst naar de ere Soldater tillige, og have altsaa Jordegodseierens Medhold.

1 Dette maa ingenlunde hentydes som modsigende det, jeg sagde nylig, ligesom til Forsvar for Proprietairerne. Begge Steder medføre Sandhed.

Side 8
Af Humle avle dog næsten alle Bønder, idetmindste her hos mig, saa meget, at de i deres Huusholdning dermed kan have nok, ja nogle sælge af deres Forraad aarlig 12 til 16 Pund. Ingen Bonde i Danmark er flittigere i at sætte Pile end den Laalandske; det er i Alles Tanker en skjødesløs Bonde, (ja Præst, Forpagter og Degn), som ikke hvert Aar sætter i det Mindste tyve til tredive unge Pile. Af sine Pile har han paa min Egn al sin Hegning og endnu Noget til Skafter, River, Meieredskaber 2c.
Ellers er at mærke, at en vaad Sommer er nok til at gjøre Laaland fattig; ja, desaarsag synges siden Aar 1769 her allerede paa Visens sidste Vers: Laalands gamle rige Land Qviuou nu ei kjende kan 2c. 1)
Jeg kan ellers ikke undlade at fremsætte mine Tanker i Henseende til Bondens Afgifter til Kongen; de vilde blive Bonden og hans Husbond, Proprietairen, meget taaleligere paa denne Maade: Det mærkes, den Laalandske Bonde haver ikke som de i alle andre danske Provindser endnu Ressourcer, eller Noget at gjøre i Penge, saasom at sælge Qvæg og Bæster, (til dem at føde er her ikke Græs; Alt er opmaalt som Pløieland, og derefter nøie sat i Hartkorn); vil han gjøre Træarbeide, saasom Kar, Fade, Seletøi, River 2c. til at sælge, da er her ingen Skove for Bonden at faae Træ fra, enten som Udviisning eller til selv at tage; af Tørv er lige saa lidet i Almindelighed at sælge for ham som Brændeved; al Slags Handel, som Bønderne drive i min Fødeegn ved de jydske Grændser, og fortjene mange Penge ved, er den Laalandske ved streng Opsigt af de kgl. Betjentere og Forpagtere, altid hindret i, som billigt og ret er; tilmed er han bunden til sit Gods. Kort: han har Intet uden Korn. Saasnart han nu har høstet, maa han

1"At Visen nu har faaet en anden Lyd, er bekjendt nok," bemærker allerede Provst Holm.

Side 9
strax, som billigt, udrede de resterende kgl. Skatter; Proprietairen har havt Ængstelser nok for Udlæg for ham, og for at holde ham ved Gaarden; her bør jo betales igjen, eller og Herremanden sandelig snart dandser fra Gaard og Gods eller forgjældes. Vilde den høieste Øvrighed, uden Afgifternes Fornærmelse, fastsætte den Laalandske Bondes Afgift i Korn (og Intet i Penge) efter almindelige Priser, ved en vis Tid om Aaret, hvilket Korn skulde leveres den kgl. Oppebørselsbetjent med Attest om Maalets Rigtighed, ikke af Herregaardens Skriver, men af dem, der yndede den arme Laalandske Bonde bedst, og det blev nok især hans Præst, samt Proprietair og Birkedommer. Nu nødes han til, saa godt som at bede og tigge Penge af Kjøbmanden i Kjøbstaden, eller en anden Rentenerer paa Landet hos sig, mod at tage saa meget Korn derfor, han lyster; Tiden efter Høsten er knap for Penge; Alle skal sælge Korn, Alle skal af med deres Skatter. Ved Juletider har Bonden Intet mere, og Proprietairen maa føde ham. Bonden er ikke to Skilling betroet. Hans Korn er strax ilde sqvattet bort.
Heller ikke ere Møllerne her i Landet at ansee for fornemme og formuende Folk, saasom i Jylland og de andre Provindser, men som fattige Huusmænd. Deres Veirmøller kjøbes og sælges mestendeels for 400 Rdlr. og dem forrente de alle Dage; deres Huus er en Bondegade-Hytte, og Jord have de ikke. Aarsagen er, her ere for mange Møllere, og man har Frihed at søge til hvilken man vil; paa en lille halv Miil paa Landet ere fire slige Møller, og hver Proprietair kan paa sit Gods bygge endnu saa mange, ham lyster. De Par Vandmøller midt i Landet, (om hvilke siden skal erindres) ere lidet, men ikke meget mere anseelige og importante. Amtsforvalter Smith haver ved Nakskov en nyttig og fordeelagtig Grynmølle, Kammerherre Knuth ligeledes en Sigtemølle ved Frederiksdal 2c.

Side 10
Bondens Klædedragt i Laaland er utrolig tarvelig, endog de endnu formuende Selveierbønders; naar man undtager et Par Støvler hvert andet Aar, eller Skoe, saa sætter han ikke tre Daler aarlig paa sin hele Dragt, som bestaaer af en hvid Kofte (han lader den ikke farve) og høist en blaa Vadmels Kjole, et Par Lærreds- eller Skindbuxer. Bondekonens Dragt, endog her i Nørreherred, hvor den er gjævest, bestaaer sjelden i andet end en Bol eller Trøie uden Ærmer, af hjemmegjort, blaastribet eller og Hvergarns Tøi, en høirød, farvet, lænket eller strikket Trøie derunder, en Klokke eller Skjørt af rødt Bay eller Rye, og en Hue af Kramtøi. Men i Bondens Huusholdning maa ikke undværes Suul af Kjød, Flesk, Sild, Smør og Fedt, gammelt Øl, Brændeviin, hollandsk Tobak, Hvedekage 2c., ja han maa have disse Sager, ellers faaer han vist ingen villige Svende til at tjene sig og hjælpe sig med hans eget og hans strænge Hoveri-Arbeide. At Bonden nu aldeles er forbuden at brænde selv sit Brændeviin, sætter ham vist i anseelige Bekostninger; foruden at han sattes det nærende Spøl for hans gamle Hoppe, for hans Sviin, gamle Køer o. s. v., hvilke ogsaa lystig bortdøe for ham. Ingen er med dette fornødne Forbud bedre tjent, efter mine Tanker, end som Præsterne, hvilke tilforn at udskjænke til Bønderne maatte aarlig belave sig paa to til tre Tønder Brændeviin, og dertil med stor Bekostning hente i langtbortliggende Skove deres Brænde, hvoraf tilforn under Brændeviinskjedelen brugtes utrolig meget.
Luften over Laaland er tung ved de af dette side og vaade Land opstigende Dunster. (Tilmed have vi her nogle Aar havt meget sjelden og lidet Tordenveir.) Fødevarerne ere og her federe og mere nærende end i de andre Provindser, Sjælland, Jylland og Fyen; og desaarsag ere Folk her ikke ramasserede, voxne og haardsføre i Almindelighed; dog bringe de deres Alder ligesaa høit som andetsteds. Deres almindelige Sygdom er Feber (den baade Fremmede og Indfødte

Side 11

sjelden undgaaer) af alle Slags, temmelig haard, men ikke farlig og sjelden dødende; den tredie Dags Feber holder Een tidt et til to Aar til Ende; jeg har stridt med den i halvandet Aar, og curerede den endelig med digererende Pulver og derpaa præpareret China-Pulver. Ved den Leilighed skal jeg give mig den Ære at fortælle Læserne, hvor mangfoldige Midler Landets Indvaanere give hinanden for at helbrede denne, blandt dem saa gængse, Sygdom. Een raadte mig, at indtage et Pulver af Muskat; en Anden raadede, at holde en Snees Rugkorn i Haanden, til de bleve besvedede: ligesom disse Korn da voxe, skal Feberen aftage; den Tredie, kort før Feberen kommer, hurtig at øse 13 Skeefulde reent Vand i Munden; vil Feberen ikke agte det, da en anden Gang ni Skeefulde eller og syv Enebærdraaber i varmt Øl; den Fjerde raadede, at drikke en halv Pot Kjernemelk med en halv Pægel Brændeviin udi; den Femte, at skjære, tørre, støde og tillave Entianrod og indtage i Brændeviin; den Sjette, at drikke en god Portion Citronsaft, meleret med Brændeviin; den Syvende, at drikke ni Peberkorn i Brændeviin, (Brændeviin til Alting! havde den Drik kun saadan Virkning paa Laalænderne, som paa Grønlænderne, der ikke drikke den daglig, fordi de ikke kan faae den); den Ottende, at lade sit Vand i en Blære (reverenter) og hænge denne op i Skorstenen; den Niende, at tage en liden Nævefuld Salt, grave det med en Kniv ned i Jorden, lade sit Vand, med Tugt at tale, derpaa dække det til igjen med Jord: som nu Saltet tøres, skal Feberen aftage; den Tiende, at skrive sig fra den, eller lade den mane fra sig, mestendeels ved en gammel Kone; den Ellevte raadede at kjøbe for en halv Sk. Aloe, for en halv Sk. af det hvide Terpentin, for en Sk. Camfer; dette stødes, blandes med noget klart Skorsteens-Sod, stryges paa et Stykke blaat Sukkerpapiir og bindes om Pulsene paa begge Hænder, hvor det maa ligge i 7 Døgn; dette sidste Middel er grebet især mod anden Dags Feberen. Og jeg husker ikke alle de mange Raad; man seer kun, at Syg-

Side 12

dommen maa være meget almindelig, siden saa Mange studere paa dens Helbredelse. (I August og September 1774 vare neppe to Trediedele af Befolkningen fri for den her i Landet). 1)

Man beskylder Laaland for, at det mangler klart og sundt ferskt Vand. Dette er sandt! mangfoldige Steder, endog i Præstegaarde, behjælper man sig med Vand af et Hul eller en Park, som Formændene have gravet; dette stillestaaende Vand maa man drikke sig syg af; ja det er saa usundt, at ved at toe sig derudi, faaer man slemme kløende Blegner paa Hænderne, og saaledes var det ogsaa her beskaffen med Vand ved min Ankomst til Stedet; men jeg søgte kun et Par Steder omkring ved Gaarden, og fandt en meget stærk Vandaare neden ved en Banke, hvor jeg grov, og har nu klart og sundt Vand, og saaledes haver man gjort flere Steder, saasom ved Horslunde, Vintersborg 2c., at jeg ikke skal tale om meget kostelige Kilder, hvis Vand i Klarhed Intet eftergiver Roeskilde Vand, og meget Lidet i Smag, saasom ved Thirsted, Thorslunde, Halsted, Herredskirke, Krønge, Døllefjelde, Tappel 2c. 2c. Disse Kilders Aarer sporer man, og jeg har ladet den Førstes selv undersøge, hele og halve Mile fra de ferske Søer her i Landet.

De bedste Fjorde inde i Landet ere Nakskovs, Bandholms, Nysteds, Blands, Saxkjøbings og Rødbyes.

De største ferske Søer ere Maribo, Røgbølle, Vesterborg, Pederstrup og Bandto Søer, hvis Størrelse og Fiskerigdom, siden hver paa sit Sted skal blive anført.

Af Fisk falde her under Landet de samme som under Sjælland: Torsk, Makrel, Sild, Foreller [?], Aborrer, meest Flynder, Aal og Hornfisk, undertiden Ørreder; men meget Faa i

1Dog er den nu meget aftaget og Klimatet bleven sundere som en Følge af, at en Mængde Moser ere udtørrede og stillestaaende Vand afledt ved en bedre ordnet og udvidet Vandafledning.

Side 13
Vandet have Bundgarn til at fange dem, undtagen ved Nakskov, Rødby, Ourebygaard og Nysted.
Af Fuglevildt sees her: Snepper, vilde Gjæs, Bekkasiner, Kramsfugle, og Ænder i Mængde, (men sjelden Urhøns). Item Viber, en Mængde af de skadelige Spurve, Skader o. s. v. Af Storke have vi om Sommeren faa, saasom Landet ikke haver giftige Orme. Af Nattergale ere her i den første halve Deel af Sommeren en saadan Mængde, at en Traurig maa opmuntres ved at fare, især mod Aftenen og om Morgenen, forbi eller igjennem Skovene, i hvor smaa de end ere; jeg har ved deres Sang tidt holdt stille, og har faaet de sødeste Forlystelser.
Med Biers Avling vil det ikke ret gaae fort; jeg har været færdig at troe, at de fattes her Boghvede-Blomsterne; men den retteste Aarsag haver været det for Laaland uheldige vaade Sommerveirligt i nogle Aar.
Fordi Landet lider Mangel paa Skove, især siden den ødelæggende Krig 1658 og 59, saa og paa Tørvemoser, saa kan her ikke tænkes paa Teglbrænderie 1), hvortil her vel ellers kunde være Materie nok. (Bønderne hist og her i Landet stryge dog flittig Steen, og af Formekassen stable dem op og lade Solen tørre dem; med dem bygge de deres Skorstene og Bagerovne.) Her er altsaa ikke Overflødighed af Skovvildt. Raa- og Daadyr tillader den velsignede Mængde af Skytter ikke at formere sig. Ulven findes ikke paa Landet, ei heller Ilderen, Brokke eller Grævlinger. Ræve sees her mange, meest af det røde Slags, efter hvilke Proprietairerne undertiden holde Klapjagt, og det er fornødent. Af Mangel paa Brænde nødes Bonden at brænde Halm, som skulde tjene til at gjødske hans syge Agre. Huusmændene gaae ordentlig om og tigge et Knippe Foder til Brændsel 2). Paa de tilgroende Skovpladser

1. Nu tænker man Gud skee Lov dog anderledes.
2. Ja man pleiede endog længe efter denne Tid at rydde Frugttræerne for at benytte Veddet til Ildebrandsel.

Side 14
afhugge Bønderne de smaa Ymper, og gjøre de det ikke, saa maa de frygte, at Andre tage dem fra dem; thi Opsyn haver Ingen her over Sligt; Folk ere her for rare og dyre. Mange samle desaarsag Tang ved Stranden og sætte deraf Gjærder, hvilke, naar de aarlig hjælpes lidet, staae i Hundrede Aar. Sparsommelige Huusholdere tørre Kokasser, med Forlov at tale, til at brænde, eller grave Græstørv paa deres Skovparter mellem Stubbene, og paa Hederne (atter ubodelig Skade for Græsningen). 1)
Endnu maa jeg til Berømmelse for nogle af Huusmændene paa den nordlige Deel af Landet melde dette, at de begynde at gjøre sig Umage for ikke alene at fange Flyndere, Hornfisk, Aal, Reier, af hvilke de sælge og fortjene til deres Skatter og Udgifter; og hvilken Fornøielse er det for Dueligheds Elskere, at see dem om Foraars- og Efteraars-Aftener, med deres Blus at gaae i Vandet til Armene for at fange Reier og Aal, og om Vinteren paa Isen; men endog at fange Sælhunde, af dem her falde endeel omkring Landet. De antaste dem paa denne Maade: naar de see dem ligge paa en Steen at drage Luft, varme sig i Solen og ofte at sove, skyde de deres Baad foran sig, eller, hvis de skal roe, stræbe de meget stille at komme Sælhunden saa nær, at de af et godt Skydegevær kunne give den sin Rest, og af saadanne udlærte Skytter findes iblandt os endda nogle. En Mand, som kan faae et Par gode Sælhunde, hver paa 60—70 ℔, har af Trannen, som han af Spækket udkoger, vel til sine Aars-Udgifter.

1. Skovarealet udgjør nu ca. 23,700 Td. Land, hvoraf 18,268 er Fredskov. 23 Sogne eie ingen Fredskov. Høiskoven udgjør især Eeg og Bøg. Desuden findes hist og her Skovhaver ved Gaardene, stundom af flere Tdr. Lands Størrelse; thi Bonden gjør i det

Hele taget meget af Træer. De bedste Tørvemoser findes i Stokkemarke og Birket Sogne, samt i den østlige Deel af Musse Herred. (PH.)

Side 15

Jorden i Laaland er meest leeragtig, af den røde og gule Vei. Mod Stranden haves noget Blaaleer; men af den kridtagtige meget lidet, og jeg har ikke fundet den nogetsteds. 1)

I en Bondes Gaard her i Landet træffes sjelden over tre Malkekøer, ti og høist tyve Faar, fem til sex Sviin, tyve Gjæs, saa at Intet af Sligt udføres af Landet; vi kunne fortære Alt dette selv 2).

En Mand, som har sex Tønder Hartkorn at drive, foder ikke mere end sex Heste, og den, der har ti Tønder, holder gjerne ti Heste og saa fremdeles; men siden de ere smaa, (lidt Udskud fra andre Provindser) maae de slæbe her over Knasterne og faae smal Føde; thi Bonden haver intet Korn tilovers til sine Kreaturer, (han har til sig selv, førend alle Skatter ere udredede, kun saare lidet), han har mindre Høe; Hestene styrte da jævnligen, og det sætter Bonden aldeles tilbage. Tidt maae ved sligt Tilfælde den ene Fæstebonde hjælpe den anden at pløie. Er det ikke en herlig og opmuntrende Maade til at gjøre de duelige Bønder dovne, til at gjøre den gode Bonde arm med de Arme, og at lære ham at tænke, som han og siger: Jeg vil dvæle (det er: forsømme den beleilige Tid), at jeg ikke, naar jeg er færdig, skal jages med min Plov til en anden By paa Godset, at pløie for Andre. Nei, nei, saavidt

---

1. Næsten overalt findes ofte tæt under Overfladen Mergel. I Musse Herred gives næsten alle Slags Jord, saa at der ofte i een Mark findes flere Jordarter. (PH.)
2. Antallet af Malkekøer, som nu holdes ved Bondergaardene, er meget forskjelligt og retter sig efter Gaardmandens Evne, ikke efter Arealet, som hører til Gaarden. Bonden holder i Almindelighed sit Qvæg slet og anseer Qvægavl som en Bisag. Dog synes man i de senere Aar, at Bonden anvender større Opmærksomhed paa denne vigtige Green af Avlsbruget. Skjøndt ogsaa Faareavlen er meget bleven forbedret, bliver den endnu ikke behandlet med den Omhu af Bonden, som det forstaaes. (PH.)
   Mange Grise opkjøbes af Landprangere og føres til Tydskland.

Side 16

lader Broderlighed sig ikke tvinge, mindst af en ubarmhjertig Bondefoged, som boer iblandt dem 1).

Fast det Eneste, der fra Landet udsendes, er Korn, Hvede og Byg i temmelig stor Mængde, ogsaa endeel Ærter; men næsten alene fra Herregaardene; nogle Lispund Mannagryn, nogle faa Tønder Smør og et Par Skippund Hollænderi-Oste, nogle Lam, men Altsammen kun fra Herregaardene.

Handelen i Laaland er næsten slet Intet at skrive om for Resten.

Hver Kornmark i Laaland hviler et Aar, som enten er det tredie, fjerde eller femte Aar. Smaa Undtagelser ved nogle faa Hovedgaarde skulle paa sine Steder ei forbigaaes 2). Disse Marker behandles saaledes: Udlæget pløies første Gang i Foraaret; anden Gang i eller efter Juni, (naar den i Forveien er gjødsket) og endelig pløies den tredie Gang op til at besaaes med Hvede eller Rug. Hveden maa, inden den saaes, tves vel i Saltvand og Kalk, at den buldner ud, og derpaa tørres igjen lidet. (Rugen er her i nogle Aar bleven saaledes opædt af et Slags Snegle, som ere i Jorden, ja hænge endog paa de Straae, som have faaet Fremgang af Jorden, at vi have i Foraaret maattet saae andet Korn i dets Sted. Nogle mene, det er Agermuus. Gud afværge fra os alle Landeplager!). Den Jord, hvori var Hvede eller Rug, og Ærter (hvor de have fem Marker), skal saa have Byg, den pløies ligeledes tre Gange, nemlig første Gang i Efteraaret, anden Gang trøes den (jo tørrere jo bedre) i Foraaret og

---

1. Nu regner man 4 à 5 Heste til en almindelig Bondegaard. Hesteavlen er i Tiltagende og forbedres aarlig. Bønderne ere i Regelen villige til at bekoste Hopperne bedækkede af gode Hingste. Hestene ere i Gjennemsnit fra 9 1/2 til saavel 10 Qvarteer. (PH.)
2. I en Snees Aar omtrent ere vi af de onde gule Urter i vort Korn plagede, hvilke skarpe mangfoldig vor Jord. Man mener, de med fremmed Sædekorn ere hertil forplantede. Vore Fædre kjendte dem ikke her i Landet.

Side 17
harves, og endelig pløies den op til at saaes, saasnart Foraarskulten ophører; den maae derpaa harves mangfoldig, og hvad Harven ikke kan rive itu, maa bankes med Koller. Jorden maa her til Byg være saa fiin som Støv, tænk, hvad Arbeide! Til Ærter slipper man med at pløie eengang og at harve den saa løseligen. Af denne megen Pløien er kommen det slemme Ordsprog: Laalands Pløien og Helveds Pine faaer aldrig Ende. Man har prøvet at ville her indføre de nysopfundne lettere Plove, men man har maattet lægge dem bort igjen, de have ikke kunnet regjere denne strenge Leerjord, især da den tillige ofte er begroet med Græs; man har faaet bølgepløiet sin hele Jord, og intet Korn avlet. Naar vi have tilsaaet, maae vi ud igjen at hjælpe Vandet af Jorden ved Kryds- og Overgrøfter; dog ødelægger Vandet de sidste Ender og Kanter, saa der sjelden bliver Korn, og hvor der et Aar intet Korn er, der bliver Jorden saa ubeqvem, at den Aaret derpaa heller intet bærer. Med Høsten forholdes her ligesom i Jylland og Fyen, undtagen, at vi lade det afmeiede Korn altid ligge 6 til 8 Dage paa Skaar, førend det bindes, for at Straa og Græs maa tørres.
[Den brugeligste Driftsmaade er nu 7 Markinddelingen. Reen og velbehandlet Brak er almindelig. Sommerstaldforing bruges i Reglen ikke. Brugen af Mergelen er meget almindelig og tiltager stedse. Tærskemaskiner blive stedse hyppigere; hensigtsmæssige Avlsredskaber af enhver Art findes nu allevegne. Bønderne ere ikke uvillige til at prøve og optage nye Avlsredskaber og især har Skarifikatoren eller som man nu kalder den Risteploven eller Langjernsploven vundet Bifald. (PH.) Huusfliden staaer paa et meget lavt Trin, saa at man f. Ex. kan faae Pleiler tilkjøbs hos Kjøbmanden, hvilket er en stor Skam for Landmanden.] Fra Høsten til Julen er den laalandske Bondes glædelige Tid, da han har Brød i Huset; men fra Julen til Høsten maa endeel af dem sulte eller lade sig føde af Proprietairen. At være

Side 18
iblandt dem der, og ansee deres Nød, er vist tungt for et ømt Sind.
Saa meget de gamle Historier, saavel som Byers og Stæders Anlæggelse kunne lære os, synes mig at kjende, at vore Fædre have mere elsket gode Græsgange til deres Qvæg end som Agerdyrkning. Krig, Sørøveri og Omslakken have de med deres Naboer havt bedst Lyst til. Siden efter var Strid og Roveri slem nok indbyrdes; thi de utallige Adelsmænd laae stedse og lurede paa hinanden. De indgrove deres Gaarde, saa en Kat ikke kunde komme ind til dem. Vi læse, at Biskop Henning Ulfeld fra Odense var her i Aaret 1440, for at stifte Forligelse mellem nogle af dem.
Endelig maae til mine Laalændere Roes dette ei forglemmes: Paa ingen af de omliggende Øer og i ingen Provinds udi Danmark er saa kjærlig, indbyrdes og jevnlig Omgang, som blandt de Indfødte her i Landet. I Præsteskabet har denne Omgang paa nogen Tid meget aftaget, saasom de Afdødes Steder ere blevne besatte med Fynboer, Jyder og Sjællander; i hele Laaland ere nu kun fem Indfødte af Præsteskabet.
Forældre opdrage her deres Børn saaledes, at de i Selskaber vise sig artige, frimodige og vittige i at tale. Apropos om at tale: ingensteds i hele Danmark tales det danske Sprog af Alle i Almindelighed renere end i Laaland, og især i den nordvestlige Part af Landet. [?]
I det laalandske Præsteskab ere overmaade gode Indretninger med Enkekasse og Brandkasse. Naar en Præstegaard afbrænder, sammenskyder hver i Brandkassen interesseret Præst i hele

Fyens Stift hver 3 Rdlr., gjør omtrent 600 Rdlr., hvortil med Kongelig Tilladelse svares ogsaa af Stiftets Kirker omtrent 300 Rdlr., ialt 900 Rdlr. Degnene i Stiftet have ogsaa for nogle Aar siden efterfulgt hines Exempel, oprettet ogsaa indbyrdes et Societet, og hver giver, naar Brandskade skeer, 1 Rdlr. Præsternes Brandkasse er oprettet 1747. Bispens

Side 19
Amanuensis nyder to pCt. [Begge disse Brandkasser ere nu hævede, hvorimod kun altfor mange private ere blevne grundede i Stiftet. Af disse ville vi fremhæve: de større Landeiendomsbesidderes, som ogsaa optager mindre Landboere; de mindre Landeiendomsbesidderes og Kjøbstædernes, hvortil Rudkjøbing hører. Desuden haves ogsaa Forsikkringsselskaber for selvdøde Huusdyr, et Søassurance-Selskab, samt i Kjøbstæderne forskjellige Syge- og Hjælpekasser, som stifte meget Godt. I Aaret 1809 stiftedes et Selskab under Navn af det Laalands-Falsterske Selskab til Oplysningens og Industriens Fremme. Efter en Virksomhed, der ikke har efterladt sig mange Spor, ophævedes Selskabet i 1835 og et nyt dannedes under Navn af Maribo Amts oeconomiske Selskab, der allerede har stiftet meget Godt og vexelviis har Dyrskuer i Nykjøbing, Maribo og Nakskov.
Endvidere dannede der sig et mindre Selskab, kaldet det oeconomiske Selskab for Pederstrup og Skjelstofte Godser, bestaaende af Godsernes Gaardmænd, der udsatte forskjellige Præmier for den reneste Sæd for Høavl, Rodfrugtavl og Fodring, Brakmarksbehandling, Præmiepløining m. m. Den 2den Decbr. 1845 er oprettet det Reventlowske Skolelegat for Grevskabet Christianssæde, ifølge hvilket 500 Rdlr. aarlig anvendes paa forskjellig Maade til Bedste for Skolelærere, deres Enker v. s. v. paa bemeldte Grevskab. Legatet stammer forresten fra den nuværende Lehnsbesidders Bedstefader.]
Mag. Monrad (der var Præst i Thoreby, † 1711) har i et Haandskrift om Laaland og dets Indbyggere skrevet saaledes:
"Sjelden giver Hveden her paa Tærskelven over sjette Korn, og Bygget ottende. Rug og Havre avles kun lidet af, Lindser endnu mindre, af Boghvede intet."
[Af de Sogne, der nu give de fleste Fold, kan erindres, at Hveden i Errindlev, Arninge, Dannemarre, Tillige, Kjøbelov og Vindeby sættes til 10 Fold, Rug i Gurreby 11 Fold, Byg i Gloslunde indtil 16 Fold, Havre giver 11 Fold i

Side 20
Holeby. Bælgsæd 8 Fold paa Feis, Femø, i Skovlænge, Nakskov Landsogn og Branderslev. Tage vi Herrederne for os, erholdes efter samme Værk (PH.): Hvede 8 Fold i Sønder- og Nørreherred, Rug 8 1/2 i Sønderherred, Havre og Byg 8, samt Bælgsæd 6, i Fuglse Herred. Den bedste Hvede leveres fra Rødby Egnen. Musse Herred sees at give de mindste Fold, med Undtagelse af Kartofler, der her sættes høiest, nemlig til 9 Fold. I Radsted haves den meste og bedste Humle. Naar Udsæden trækkes fra Høsten og Havren fradrages, men Kartofler, reducerede til Korn, medtages, komme saavel 8 Tdr. Korn paa hvert Menneske paa Laaland.
Sammenlignet med Rigets øvrige Provindser, staaer Laaland øverst med Hensyn til Givtigheden af Rug, Havre og Byg; Bonden er ikke meget for at høste Kornet tidlig. Da Kjøbmændene mere og mere kjøbe Kornet efter Vægt, har dette havt en overordentlig Indflydelse paa Landmanden til at forskaffe sig god og reen Sæd. Det meest iøinefaldende paa Laaland, er den smukke Indhegning af Markerne. Brakmarken behandles med megen Omhyggelighed og i smuk Pløining staaer han over de fleste Provindsers Bønder. Derimod behandles Møddingen med mindre Omhu. Den sees endnu næsten overalt at ligge i dybe med Vand opfyldte Huller og det brune Møddingvand at flyde ned ad Gaderne. Intet Sted i Riget findes en saadan Markfred, som i Maribo Amt. Sandsen for Havedyrkningen er tiltaget i de senere Aar. Baroniet Guldborgland har gjort Meget for Udbredelsen af gode Frugttræer, ligesom Tilfældet ogsaa har været paa Baadesgaards Gods i Sønderherred. Ogsaa paa Fuglsang

og Prierskov Godser har Kammerherre Neergaard gjort meget for Udbredelsen af gode Æble- og Pæretræer.]
Laalands Indbyggere ere ingenlunde lade og dovne, som Nogle have beskyldt dem for. Der er i ingen Provinds i Riget vel slettere bestilt med Kjøbstadhandelen end som i Laaland; thi Kjøbmandskabet her er bare Høkeri; men lader

Side 21
man gaane ud paa Landet og betragte Landsbymændenes Duelighed og Flittighed, i at bearbeide deres Jord. Ja de faa Overdrev af Heder, som endnu ere tilbage, ere de ikke bange for at tage under Ploven med (thi Oekonomisterne bilde dem ind, at det er dem tjenligt); og saa faaer vort kjære Hornqvæg reent at skaffes af, og vore gamle Heste om Sommeren æde Tang. (Hr. Monrad skulde have levet nu!)
Laalænderne ere ikke de belevneste, men ville have Tid til at overlægge; de foragte ikke Fremmede, men de lokke dem ligesaa lidet som Slesvigerne ind i Landet til sig; de ere ikke de allerhospitaleste og rundeste, dog heller ikke mod Trængende ubarmhjertige; de ere ikke krigeriske, men boe helst i Fred i Landet; de ere ikke dovne, men de gjøre dog ikke gjerne mere end deres Fædre; de elske sig selv vel meget; de forandre ikke gjerne gamle Skikke.
Klædedragten i Laaland er meget tarvelig, og Bøndernes alt for usel, om de end have Raad til at klæde sig bedre. [I min Tid, siger Provst Holm, syntes mig, at Mandfolkene gik med for mange Kofter ovenpaa hverandre, saa at de neppe kunde røre sig. En paalidelig Mand har desuden givet flg. Beskrivelse over Klædedragten og andre Forhold i Vestlolland for ca. 50 Aar siden: Den hvide eller graa Vadmels Kofte hørte hjemme i Sønderherred, den blaa Vadmels Kofte i Nørreherred; saa ofte man red, bleve Skjøderne knappede oppe paa Livet, hvilket tog sig underligt ud, især fordi Underforet i Reglen havde en afstikkende Farve; de gule Skindbuxer brugtes ogsaa der, men i Sønderherred bar man hvide Lærreds. Vesten var altid af stribet Tøi. Hatten var omtrent som de rundpuldeder, med en bred Skygge, som var opkrampet paa begge Sider. I dens Folder var bundet Apothekerflasker, Lys og lignende skjøre Sager, som man kjøbte i Kjøbstaden. Rundt om Pulden laae Messingtraad. Indeni Roret gjemtes den fidtede Tegnebog med et enkelt Brev til Præsten, hvilket stundom kunde vente et Par Uger paa Af-

Side 22
sendelse fra Byen. Pidsken var bunden over Brystet. Vognene fra Sønderherred vare de saakaldte Pindevogne, hvis Pinde dog vare omvundne af Straafletninger for neden, deels for at lune og deels for at gjemme Smaating i Vognen. Nørreherredernes Vogne vare derimod Fjellekasser, men paa begge Steder kjendte man kun Halmsæder. Sønderherredets Heste vare de bedste. Man kjørte altid med 4 Heste. Paa en af de forreste sad en Dreng, altid yderlig tilsnavset af Hestens Trampen i Sølet. Hver Vogn førte i det Høieste indtil 5 Tdr. Byg, men var det langveis fra, man skulde bringe Hovkornet, og Veiene vare slemme, kjørte en saadan Befordring heller ikke mere end 3 Tdr. Enhver Bonde lod Hestene staae paa Torvet og fik høist en Snaps hos vedkommende Kjøbmand, naar de i Skjænkestuen spiste den medbragte Mad, som meget ofte var tommetykke Pandekager med Smør paa. Kjøbmanden nedlod sig sjelden til at besøge en Bonde, som modtog hans Læredreng, eller en Haandværkssvend, der en enkelt Gang saae ud til ham, som om de vare Prindser. Hver Bonde havde altid sin Madæske med til Byen og en Leiel til Brændeviin. Ude ved Svingelsveien tæt ved Nakskov var en Kro, hvor man samledes for at følges ad hver til sit Sogn, og der var da altid Slagsmaal imellem Læredrengene og lignende Personer og de drukne Bønder; thi disse vare jævnlig drukne, ja laae endog i Rendestenen, hvilket nu er et yderst sjeldent Syn.
Ved Gilderne spiste man Suppe, Sodgrød og tørret Fisk, og naar det skulde være rigtig høit: Æggeost — en Slags Skjørost — med Øl og Sukker. Steeg fik man sjelden eller aldrig, endnu mindre Viin. En Bonde i Nørreherred vakte almindelig Opsigt, fordi han engang havde 1/2

Anker Rødviin til sit Barns Bryllup. Naar Præsterne skulde bruge Viin f. Ex. til Bispevisitatser, var det altid den simpleste Rødviin, velsarvet med Bruunspaan. Man sendte da en Dreng med en Leiel til Kjøbmanden, som tappede den af Tønden. Af

Side 23
Veielen kom den igjen paa Karafler og nødes nu. Paa den Tid, hvorom her er Talen, kostede en Gaas eller en Hare 3 Mk., et Par Ænder 2 Mk., 1 Stegegriis 24 Sk., et Pund Oxekjød 2 Sk., 1 Pund Smør 10 Sk. Kun 2 Mænd i Nørreherred havde Støvler. Hestene manglede i Reglen Sko; slet ingen havde Bagsko. Mange af Vognene, hvorpaa de bragte Kornet, manglede Skinner. Seletøiet stod i Forhold hertil.]
Kirkerne ere her almindeligen stærke, grundmurede Bygninger, hvortil Fædrene selv have her i Landet brændt Stenene; men siden Reformationen, og da de bleve overdragne Proprietaierne, see en Deel indvendig ud som et forladt Huus, som Ingen sørger for. Blyet fik Kirkeeierne Tilladelse til at brække af, mod Forestilling, at det blev for vanskeligt at holde dem dermed vedlige; men det gaaer dog godt an ved alle Kongens i andre Provindser, især i Sønder- og Nørrejylland. Nu kunne de ligesaa vanskelig holdes vedlige med Tegltag, og tilsidst — gid man ei faaer Lyst til at tække dem med Straa. (Var jeg Kirkeeier, skulde Kirkeværgeren blive afsat, saasnart Græsset fik Frihed at groe ud paa Murene i Vinduerne inden- og udenfor eller saasnart Kirkegaarden begroes med Hedenelder, Burrer, Skarntyder, vild Malurt 2c., hvilket seer skjendigt ud; men, nei, han frygter ikke for Kirkesyn.)
Ingen kan være de kgl. Mandater mere hørsom, end en laalandsk Bonde. Ja, hans Respekt endog for en Foged og Forvalter er utrolig stor; men ikke længere, end Personen har noget over ham at sige; og lige paa samme Maade behandler Bonden her sine Lærere, (i Kjøbstæderne haver jeg derimod mærket mere Familiaritet imellem Præsten og hans Kirkebørn, end som i andre danske Provindser). Ja, det, som jeg især haver forundret mig over her, er, at Bønderne ansee Degnen (for Navnets Skyld maa det uden Tvivl være) med saa stor Ærbødighed som deres Skriftefader; de kalde dem begge: god Fa'er paa det Aandeliges Vegne; og deres Heste,

Side 24
Vogne, Føde og Mennesker ere til al Tjeneste rede, for de første i alle Maader, ligesaavel som for de sidste. Deres Skoleholdere ansee de derimod for meget ringere i Nytten, og overflødige. Og det Besynderligste er, at det er ikke just Ærlighed og Kjærlighed, som herudi driver, men virkelig Frygt. En Skriverdreng tale de ligesaa ærbødige til, som med Jordegodseieren selv. See, hvorvidt Frugten af Trælbaarenheden strækker sig, som er i dette Land saa meget gammel; dertil kommer Lærdoms Forsømmelse; thi det er himmelklart her at træffe en Skoleholder, som skriver en skikkelig Haand, eller veed, hvad Arithmetik er, og hvad Under, siden han er saa foragtet; og tænk, hvordan er da Ungdommen? Tungt for en ordentlig Lærer her, som vil Guds Kundskabs Forfremmelse. Gid man hellere vilde afskaffe dem og paalægge Præsterne at besørge deres Embeder imod at Skolelærernes Løn blev dem tillagt.
Ingen gevorbne Krigsfolk ere paa Landet, og istedetfor andre Provindsers Borgere ønske dem til sig, for at de kan tære Penge hos dem, bede disse dem fra sig.
De kongelige Betjente synes med deres aarlige Løn misfornøiede, og de have virkelig smaa Indkomster i dette dyre Land. Dog Ingen misunde heller Præsterne deres store Intrader; thi jeg veed nok, at de kaldes laalandske Bisper; men jeg har i de Aar, jeg har været her (og jeg kjender dem ret nu alle), endnu næppe kjendt to Præster i Laaland, som ere blevne uden som de, der af Haand putte i Mund, med mindre de have sovet sig Midler til. Uagtet vore Rettens Betjente kun ere saa maadelig aflagte, træffer man dog her de dygtigste og redeligste Dommere og Lovkyndige.

Der er Adskilligt, jeg ønskede Bonden i Laaland kunde vorde opmuntret til, saasom at fiske, sætte Humle og Frugttræer og opelske Skov, stryge Manna-Græskorn, gjøre Træarbeide, Kurve og Sligt; men hvorledes han dertil skal faae

Side 25
Lyst, veed jeg sandelig ikke; Bonden har nok at bestille med at pløie, saae, høste og tærske.
Her have vi et Mundheld, som jeg ikke kan lide, nemlig dette: Vi have Alle vore Feil. Med dette Mundheld forholdes tidt en værdig Mand sin Roes, og med samme Ordsprog kan lægges Plaster paa den Liderligstes Synde-Saar; men dette maa jeg sige til mine Landsmænds Berømmelse, at den Dyd, at kunne tie, ingensteds mere kan skattes end her, og det ikke hos Præster og Læger alene. Jeg har derimod mærket, En og Anden lettelig falder her i Mistanke for Gjerninger, som de vel aldrig have tænkt paa at ville begaae; Aarsag hertil er tildeels Landets Nærbeboelse. Folk her i Landet synes i deres Samtale mildere mod Fremmede, end imod de Indfødte.
Laalænderne ere ordentlige og gode, tarvelige Huusholdere. En Drukkenboldt er af alle smukke Folk foragtet, og, som billigt, ilde omtalt.
I Præsteskabet høres her sjelden Exorbitanzer, for hvilke de med Rettens Straf maae langes.
Præsterne staae under Biskoppen i Odense, som altid gjerne besvarer deres Raadsførelses-Breve directe; men Degne og Skoleholdere besvarer han ved Sognepræsten, om de end gaae ham forbi, og lige til Biskoppen. Over 40 frie Hovedgaarde ere her i Landet, men kun faa ere nu beboede af Eierne, (nuomstunder kun fem).
Paa Landet farer en ugentlig agende Post, som ofte gaaer temmelig langsom, formedelst tvende Færgesteder [og de forfærdelige Veie, som gjorde, at man stundom var 3 Dage om at kjøre igjennem Laaland. Forresten gik samme Post kun til Halsted, hvor Nakskov Borgere maatte lade den hente.]
Laaland kan, ligesaavel som andre Lande, prunke af store og i Verden berømmelige Mænd, som her ere fødte, saasom den berømte danske Cantsler Arild Hvidtfeld, rigtignok født i Bergen 1549, hvor Faderen dengang var Befalingsmand. Den

Side 26
lærde D. Niels Hemmingsen, født 1513 i Egholm, eller Engebølle ved Nysted, hvor Faderen var Landsbysmed. Den udenlands berømte Janus Nicolai, en Borgemesters Søn af Nakskov, som blev Dr. Med. 1652 til Harderwick i Geldern, siden Med. pract. i Trondhjem. Den store Rigets Hofmester Peder Oxe, født sidst i 15de Seculum paa Nielstrup. Den berømmelige Rigets Raad Mogens Gøye, den lærde Rektor Christian Falster, født i Branderslev 1690. Prof. Christian Thestrup, som blev Assessor i Høiesteret og Etatsraad, født i Nakskov 1689 [den 19de November. (K.)] Landsdommer og Etatsraad Matth. de Thestrup, født 1688. Biskoppen i Ribe, Hr. Laur. Thura, født i Nakskov 1657. [Dertil kunne vi nu føie Nic. Edinger Balle, Sjællands berømte Biskop, født 1744 i Vestenskov, hvor Faderen var Degn, † 1816. Historieskriveren Niels Ditlev Riegels, født paa Sollestedgaard 1755, † 1802. Prof. Henrik Nicolai Clausen, født i Maribo d. 22de April 1793.]
Laalands Seillads er desværre nu ikke meget stor. Et halvt Hundrede Fartøjer udføre fra Landet Korn, og bringe tilbage Hør, Fisk, Jern, Tjære, Kul, Kalk, Tran, allehaande Klædevarer, Tømmer og Brædder, og Sligt mere; men ikke til Forraad.
De smukkeste Egne indtage Durebygaard, Søholt, Knuthenborg, Engestofte, Pederstrup og Nysted.
Laalands Skytsgud havde St. Matthæus i Fædrenes Tid den Lykke at være.

Forend vi paa Laalands særdeles Historie begynde, maa her for sig selv samlet indføres følgende blandede Efterretninger til Laalands og Falsters Histories Oplysning.
Helvaderus skriver, at 2140 efter Verdens Skabelse kom de første Mennesker til Laaland fra Jylland af.

Side 27
Omtrent Aar 692 efter Christi Fødsel, reiste Een ved Navn Willibrord omkring i alle Provindser, for at prædike Guds Ord; men her vandt han kun lidet.
944 [?] var i Laaland en bedrøvet Tilstand. Vinteren kom paa før Juli Maaneds Udgang. Al Sæd gik næsten reent bort.
Omtrent Aar 980 blev, under Kong Harald, Odense Bispedom stiftet.
1007 [?] døde her mange baade af Hungersnød og Pest. I dette Aarhundrede begyndte man stærkt paa Kirkebygninger i Laaland; af de første vare Aunede, Thoreby og Horslunde, som skulle være anlagte 1011.
Fra 1086—95 var den bedrøvelige Tid, da der neppe var Brød i Riget. Der siges, at Kong Oluf selv Jule-Aften ikke havde eller kunde faae Brød paa sit Bord.
Nu begyndte Venderne, de onde Udyr, ret at falde ind i Landet, ødelagde de nye Kirker og Kapeller og rasede næsten uafbrudt til Valdemar den Store undertvang dem. Ingen af de danske Landsdele har havt saamegen Ulempe af disse grumme Hedninger som Laaland, der endog i tidligere Dage var dem i kort Tid skatskyldig. Mange Vender nedsatte sig ogsaa rundt om paa Øen, hvilket enkelte Steders Navne, saasom Kremniye, Tillige og flere, endnu bære Vidnesbyrd om. Rimeligviis forlehnede Kong Valdemar den Store sin nydøbte Svoger, den vendiske Prinds Prebislaus, med denne Øe, i det Mindste havde dennes Søn Knud, Lolland i Forlehning. (V) Denne Knud døde 1183 i St. Knuds Kloster i Odense, hvor han ligger begraven.
1134 kom Kong Erik Emun, (som var flygtet ud af Riget til Norge) tilbage i Land paa Laaland og blev kjærlig modtagen. Han samlede her en god Armee; gik imod sin Farbroder, kong Nicolaus ved Fodevig i Skaane og slog ham.

Side 28
Omtrent 1159 var Kong Valdemar saa forbittret paa Falsters Indbyggere, at han truede at ødelægge hele Falsters Land, fordi En af de altid tappre Falstringer havde sagt: de forrige Konger pleiede at have Sporer om Hælene, men denne har dem paa Tæerne, m. m. Men Kongen blev syg og Biskop Absalon med, og sidenefter lod Kongen sin Vrede fare. Omtrent paa samme Tid var Venderne igjen paa vore Kyster; men de vare saa uheldige, at de lede Skibbrud, hvortil Laalænderne give den Aarsag, at de forgrebe sig paa et Crusifix, som stod opreist ved Strandbredden udi Sundet under Falster. Naar disse Sø- og Landrøvere ellers angrebe vore Øer, siges Falstringerne at have værget sig mandeligen, medens Laalænderne kjøbte sig Fred af dem.
Da Kong Valdemar II Seier før sin Død 1241 delte Riget imellem sine Sønner, gjorde han sin Søn Christoffer til Hertug over Laaland og Falster. Efter ham fik Laaland og Falster til Herre hans Halvbroder Knud, som havde været Hertug i Bleking; han døde 1260 og ligger begraven i Ringsted hos sin Broder. Efter ham blev hans Søn Erik fra Halland Hertug til Laaland og Falster.
1289 kom Marsk Stig og de Fredløse fra Norge hid til Danmark med en krigende Flaade og afbrændte Nykjøbing, medens den norske Konge Erik Præstehader hærgede Østfalster, afbrændte Stubbekjøbing og flere Stæder, og med stort Bytte reiste tilbage til Norge.
1323 var ved Kyndelmiße Frosten saa stærk i 6 Uger, at man reiste paa Isen hele Østersøen over, til Tydskland, og vare der paa Isen oprettede Huse og Herberger.

Indholdsfortegnelse side 326

1326 pantsatte Interimskongen Waldemar Eriksen Laaland, Falster og Femern til den holstenske Greve Johan den Milde, den raisonnableste Herre mod dette Lands Geistlighed, hvorpaa siden skal vises Proverne, † 1359. Men mon der i al den Tid var roligt i Landet? nei, Laalænderne lode sig i Aaret 1334 paa en taabelig Maade af Hert. Otto, Kong

Side 29
Valdemar Atterdags ældre Broder, og af nogle Tydske overtale til at løbe omkring og skrække Folk. Ved Viborg gifte de endelig i en Træfning imod Grev Gerhard af Holsteen. Seer man, at Laalænder ere heller ikke bange for at bære Gevær! Kong Christoffer den Anden (som var saa foragtet, at et Par smaa Adelsmænd fra Laaland, Henneke Bryde og Johan Ellemose, anfaldt ham i Saxkjøbing og førte ham fangen til Aalholm Slot), var forinden død 1332 i Nykjøbing, og Holstenerne holdt ilde Huus med vore Øer, indtil Himlen sendte Kong Valdemar Atterdag at tugte dem.
1329 blev i Ringsted sluttet Forlig imellem Kong Christoffer den 2 og Grev Johan den Milde, hvorefter denne sidste fik i Pant Laaland med Aalholm, Skaane og Sjælland.
1330 gav samme Greve Geistligheden i Laaland og Falster et paa Latin skrevet Privilegii-Brev, dateret paa Aalholm, hvorimod Præsterne fire Gange aarlig skulde læse Messe for Greven og hans Forældres Sjæle og Velgaaende.
1348 var den for hele Danmark fatale Tid, hvis Spor og mange bittersmagende Frugter endnu maa døies. Fire-femtedele og derover af Menneskene bleve ved Pest (kaldet den sorte Død) hastig Livet berøvet; Pløiemarkerne begroedes i Hast med Torne og Skov; Byer og Huse, som ingen Beboere kunde faae, nedfaldt. Nogle faa overlevende Rige og Mægtige indtoge de bedste øde Pladser, hvor de byggede sig Gaarde, som fra alt Omliggende blev skilt, og siden forsynedes med Benaadninger af Kongen. Nu var det Tid at smedde. (Herremændene vare da utallig flere end som nu; hver kjøbte saa mange Bondergaarde og Steder, som hans Formue kunde tilstrække at betale. Alle de solgte Bønder vare da Herremandens, og Bønderne vare ordentlig hans Tjenere og Slaver med Koner og Børn, hvilket saaledes vedvarede til Souverainitetens Indførelse [og endnu tildeels til Kong Frederik den Sjettes Regjeringstid]. Gud, hvad er Eders Tilstand, I saakaldte Fæstebønder! lyksalig nu fremfor da.)

Side 30
Fra 1359—63 var Dronning Margrethes Broder Christoffer Hertug i Laaland.
1359 den 29de April gav Biskop Peder Præsterne i Laaland en Ordonance, hvorefter de skulde tage Tiende og Offer 2c.
1360 gav han Geistligheden i Falster og Laaland et Brev, som bekræftede forrige Grev Johans; thi Herregaardene vare færdige at tage Præstejorderne under dem med al Resten.
1376 blev, da Landet endnu ikke efter den sorte Død og Pest kunde bebygges, tillagt mange Sognepræster megen Jord.
1388 oprettede Guds Legems Gildeslag i Laalands Sønderherred disse Love imellem sig: 1) At den, som det tilfaldt at holde Gildet, skulde tilsige Stedets Præst det, og han igjen Brødrene Sted og Dag. 2) Alle Gildets Lemmer samles 4 Gange aarlig, og under Straf skulde Stedets Præst selv forrette Tjenesten med at bede for de Levende og for de Døde, for alle Velgjørere, item tre Messer synges for det høie Alter. 3) Alle Præster have Messehager paa ved den høieste Messe om Jesu Legeme. 4) Den Indbudne, som ikke kom, betale 1 Skilling Sterling, (som var 1 Rigsort). 5) Den, som holder Gildet, forsyne Gjæsterne med Føde og Fodring. 6) Hvo, som skjelder eller molesterer sin Broder eller Søster ved Gildet, betale eengang 1 Grot, anden Gang dobbelt, tredie Gang udstødes. 7) Døer en Broder eller Søster udenlands, holdes for denne Vigilier og Messer. 8) Naar nogen af Laget vil over Havet besøge St. Petri og Pauli Templer, eller hellige Steder, skal hver hjælpe en Saadan med en Skill. Sterling. 9) Straffes Nogen med Ildebrand, hjælpe hver ham med en Grot. 10) Ingen af Brødrene eller Søstrene have mere end

1 Tjener med. 11) Ved Bordet forholde sig, som de vare i Choret. 12) Hvo som vil antages i Lauget, søge Brødrene og Søstrene derom.

Side 31

13. Hvo, som reiser bort, efterlade saa meget, at Gildet kan holdes, naar det den tilfalder.
Underskreven af Præsten til Vestenskov (som Oldermand) og øvrige Herreds Præster samt andre fornemme Folk, saavel Mænd som Qvinder.
1399 gik man paa Iis fra Lybek til disse Øer.
1446 d. 22de Juni blev det saakaldte laalandske Decret givet af Biskop Henning i Odense og menige Ridderskab, som boe i Laaland, med denne Vedtægt: Ingen Bonde maae sælge, bortføre, bortgive Eeg eller Bøg uden sin Husbondes Villie under 40 Mk. Straf. Ingen i Laaland holde Geder, uden han har saa stor Skov, at han kan holde dem paa sit Eget. Ingen jage efter Ræve, og særdeles ingen Bonde bruge nogen Jagt, enten med Haregarn, Mynde eller anden Hund, med Armborst eller deslige, under Straf af 3 Mk. til Kongen; Ingen have mere end een Hund. Hver Bonde eller Borned i Laaland skal have 30 Humlekuler og 6 ympede Pæretræer og Æbletræer inden Volborg Dag, under 3 Mk. Bøde o. s. v.
1447 gav Kong Christoffer Geistligheden i Laaland et Beskyttelsesbrev, dateret Maribo St. Marci Papæ Dag.
1484 var en skrækkelig Pest udi Landet.
1495 faldt her en Snee, som skjulte Byer og Huse.
1510 landede Lybekkerne i Laaland, plyndrede allevegne og afbrændte Nakskov, Halsted Kloster og flere Steder.
1516 flyttede Hollænderne fra Sprogø over til Bøtø paa Falster.
1517 skal den pavelige Nuntius Joh. Ang. Arcimboldus have været paa Halsted og uddeelt Aflad.
1532 lod dette Stifts Biskop trykke Lutheri Catechismum, oversat paa Dansk af Jørgen Jensen Sadolin og sendte sine Præster den. Biskoppen var Knud Gyldenstjerne.
1534 hyldede disse og omliggende Øers Beboere den Oldenborgske Greve, Christoffer, fordi han sagde, at han vilde have den fangne Kong Christian den Anden tilbage paa

Side 32

Thronen. Men den uforglemmelige Konge Christian den Tredie, skaffede endelig Landene Rolighed.
1539 blev taget Landsthingsvidne paa at Qvægtiende har altid været ydet i Laaland til Præsterne alene.
1541 Kongl. Befaling til Laalands Indbyggere, at svare til Præsterne, item til Degne og de Fattige, den sædvanlige Afgift af Korn og Helmiße Mad.
1542 gav Hr. Peder Oxe, Lehnsmand paa Halsted Kloster, Præsterne sit Brev paa at nyde Landgilde og anden Afgift af Kalentgodset, og at han derimod Intet havde at indvende.
1547 i Januar Maaned var Kulden her saa hæstig, at man gik paa Isen fra Gjedser til Rostock.
S. A. kgl. Tilladelse for Laalands Bønder, at de fra Mortensdag til Kyndelmiße maatte udføre deres Korn; deres Heste og Øxen maatte de derimod udføre hele Aaret.
1565 døde her af Pest 13,000 Mennesker, og blandt dem 28 Præster. Samtidig hermed døde af Pest alene i Muße Herred 3,555 Mennesker, og blandt dem 8 Præster: bedrøveligt for Lærdommen, men bedrøveligere for Agerdyrkningen.
1577 blev paa en Synode i Odense befalet, at Præstekonerne ikke maatte bære Kjoler af Kamelot, Damaskes Peltse, Silke-Kraver eller høie, krumme Kraver, Præsterne maatte ikke bruge dobbelte Krußer i deres Halskraver, under 4 gamle Dalers Straf.

*1578 blev Markedet i Sæddinge nedlagt. Der holdtes dengang et aarligt Marked i Halsted paa Frue Dag; eet i Stokkemarke paa St. Jbs Dag; eet i Taagerup 3 Dage efter Marie Bebudelsesdag og eet i Aalstrup paa St. Lauritsdag. (R.)
*1581 den 14de Februar stiftede Fuglse Præster et Konvent. De skulde møde hos hinanden een Gang aarligen, og da beværtes med 3 Retter Mad og Øl. (R.)

Side 33
S. A. den 16de, 17de og 18de Januar bleve de første Bededage efter Reformationen holdte her i Landet, i Anledning af en Comet, som lod sig see 1580, og paafølgende Pest.
1583 den 18de, 19de og 20de Octbr. holdtes atter Bededage for Pest; jeg finder, at Hr. G. Simonides (den samme som Mag. Jørgen Simonsen, ved St. Knuds Kirke i Odense) sendte hele Stiftets Præster 3 Prædikener at udskrive og benytte sig af. (Nu kan da en Præst mestendeels sammenskrive en Tale selv over sin Text.)
*Paa samme Tid havde Laaland 69 Kirker, som besørgedes af 50 Præster. I Fuglse Herred var 6 Birker, nemlig: Feio, Femø, Askø, Krønge, Fuglse eller Kjærstrup og Sæddinge eller Maribo Kloster Birker. I Laalands Nørreherred 5 Birker, som vare: Utterslev, Nybølle, Urne, Ravnsborg og Sæby Birker. (R.)
1589 skal Dronning Sophie paa Nykjøbing Slot have bekræftet Geistlighedens Privilegier paa deres Præstegaarde.
*1601 toges Klokker fra de Kirker, som havde dem til "Overflod", og gaves til de trængende Kirker. Saaledes fik Utterslev Kirke en lille Klokke fra Solager i Skaane. (R.)
1603, 8, 19, 20, 29, 38, 53: i alle diße Aar mærkedes, at Pest henrev en Deel Mennesker. [1620 døde saaledes alene i Nakskov 341 Mennesker af Pest. Dødeligheden tiltog til Septbr., i hvilken Maaned alene 71 bortreves, derefter aftog den gradeviis, dog døde endnu i Oktbr. 52. (Perlestikkerbogen.)]
1625 reiste sig det forfærdelige Veir i Februar Maaned, da Kirkespiret i Nakskov, som 7 Aar tilforn var opsat, blæste ned. Skolens Overdeel faldt, og en Deel flere Huse. 5 Mennesker bleve derved dræbte, og ved Rødby borttog Høivandet 400 Qvæghoveder. [Samme Aar er ogsaa mærkeligt derved, at der var saa stor Vandmangel paa Laaland, at meget Qvæg bortdøde, fordi der somme Steder ikke var Vand i Miils Afstand. De fleste Brønde stode tomme og Korn saavelsom Græs mislykkedes. I den herved fremkaldte Dyrtid anføres det

Side 34
som noget Overordentligt, at en Skp. Hvede kostede 1 Daler, 1 Skp. Rug 4 Mk. og 1 Skp. Byg 3 Mk. (Perlstb.)]
1629 d. 22de Octbr. skal Kongen have givet Brev paa, at Degneboliger i Falster skulde være frie for Skatter, som Lehnsmændene immer vilde paalægge dem.
1631 var Kong Christian den Fjerde paa Nykjøbing Slot og overdrog Laaland og Falster til sin Søn, Prinds Christian.
1640 modtog samme Prinds paa sit Slot i Nykjøbing den svenske Dronning, Gustav Adolphs Enke, Maria Eleonora, og var hun her i 7 Maaneder.
1647 den 2den Juni døde Prinds Christian paa en Reise til Carlsbad i Saxen.
*1644 overfaldt 64 svenske og hollandske Skibe 17 danske imellem Laaland og Femern. De fleste danske Matroser vare ulykkeligviis i Land; men desuagtet kæmpede Admiralen, Pors Nielsen Mund, og hans faa Mænd som sande Helte, og om end han selv faldt, fordi han ei vilde tage Pardon, og kun 2 Skibe undkom, lede Fjenderne dog saa meget, at de ikke kunde benytte Seiren.
1657 og følgende Aar vare for Landet sørgelige og trange formedelst den uheldige Krig med Sverrig. De seierrige Svenske holdt her et jammerligt Huus; de afbrændte alle vore Skove i Laalands Nørre-Herred; de plyndrede og røvede allevegne.

Indholdsfortegnelse side 326

1660 var saa dyr Tid, at de Fattige stimlede om Rendestenene i Nakskov for at omgnave de udkastede Been; thi see, de Svenske havde ødelagt Alt og i hele Sogne avledes der intet Korn. I Utterslev Sogn afbrændte de to Byer; derefter hußerede de i Kjøbelov og Branderslev Sogne, og endelig ødelagde de ikke alene alle Levnretshjælpemidler, men afbrændte ogsaa Nakskov store og kostelige Skov.
*1661 havde Nakskov 2 Borgemestere og 5 Raadmænd; Nykjøbing 2 Borgemestere og 4 Raadmænd; de andre Byer

Side 35
i Stiftet hver 1 Borgemester og 4 Raadmænd; kun Rødby havde ingen af Delene. — Herregud!
1667 var Kong Frederik den Tredie ogsaa paa Laaland, da Prindsese Charlotte Amalie fra Hessen-Kassel blev formælet med Prinds Christian den Femte paa Nykjøbing Slot, d. 25. Juni. S. A. fik Nakskov Stabelstads Rettighed, som blev den af andre Stæder misundt, hvorfor den og mistede samme igjen om kort Tid.
1670 kjørte man paa Isen fra Bornholm til Kjøbenhavn.
*1684 den 3die October udnævnedes den forrige Raadmand Peder Olsen Kerup i Nakskov til at være Overpoliti-inspecteur her i Stiftet. (R.)
1687 den 1ste Juli kgl. Forordning, at der i Laaland skulde gives Tiende paa samme Maade, som i de andre Provindser, hvorved Præsteskabet fandt stor Misregning. Hidtil havde Kongen ingen Tiende i diße 2 Provindser. Præsterne fik af Hvede, Rug, Ærter 2c. hver tyvende Kjerv. S. A. den 1ste Juli kgl. Forordning, at da der mange Steder i Laaland og Falster er ringe Hobjerging, maatte Bønderne nyde Konge- og Kirke-Tiende i Fæste, fremfor andre. Samme Aar den 19de October gjorde Kongen atter en kort Reise til Falster, Møen og Langeland.
1688 den 17de April atter kgl. Forordning, hvorefter Præsterne i Laaland skulde have Erstatning og Refusion for den Afgang, de lede forrige Aar ved Tiendernes Forandring; og at Laalands og Falsters Præster skulde oppebære Tiende alene af Vikker, Lindßer, Bønner, Hør, Qvæg 2c., item at smaa Kirker skulde annecteres til andre. Hvilken sød og rar Forordning for nogle Præster, som fra den Tid bør kaldes Prælater, formedelst deres anseelige Indkomster!
1692 gjorde Kongen, Dronningen, Prinds Christian og flere høie Personer en Reise over Møen til Nykjøbing. De diverterede sig med Jagt ved Gjedser; 420 Svaner bleve skudte. Paa samme Reise vare de ogsaa i Laaland og saae

Side 36
sig om; Deres Majestæter lode sætte en Prædikestol i Halsted, og indrette Choret i Kippinge Kirke 2c.
1702 skal de første Rotter være komne til Laaland; man saae dem aldrig her tilforn. Nogle omløbende Tatere kom til Landet ved Durebygaard, hvor de bleve uden Trøst bortjagede, som Ret var; Taterne pakkede sig og bandte, at Laaland skulde faae sig nogle plagende Dyr paa Halsen, som skulde skade dem mere end omløbende Betlere.
1715 den 24de April stod det bekjendte Søslag paa Colbergerhede, mellem den danske Admiral Gabel og den svenske Admiral, Grev Wachtmeister. Uventet satte de Svenske ind med deres Flaade paa Laaland, just Paaskeaften og satte Ild paa et Skib ved Albue. Paaskemorgen gik Trommen i Nakskov; Indbyggerne og nogle Bønder samledes ved Sønderstrand; men Gabel med sine Skibe kom efter Fjenden, jog ham hurtig bort, og fangede Greven.
1722 den 10de August blev allernaadigst confirmeret en Enkekasse for Laalands og Falsters Geistlighed.
1727 til 1728 var en bedrøvelig Dyrtid i Laaland og Falster.
1737 den 22de Marts kgl. Anordning (efter Generalinde Eichsteds Ansøgning) at alle Tilgrændsende skulde opgrave Marebæks Rende igjennem Laalands Nørreherred, at ikke Agerlandet ved dens Tilstopning skulde lide Skade; især Baroniet Vintersborgs Jorder.

Indholdsfortegnelse side 326

1741 den 24de April og 22de Decbr. udgik kgl. Rescript, at Geistliges Boliger i Kjøbstæderne i Falster og Laaland faldt Kirkerne for besværlige at vedligeholde, og derfor skjænkes for Intet til daværende Geistlige, i den Stand de vare.
1746 begyndte her den ødelæggende Qvægdød, for hvilken holdtes Bededage i Landets Kirker.
1750 den 20de Juni var H. M. Frederik den Femte omkring paa disse Øer. [Kongen boede i Nakskov i Hjørne-

Side 37
gaarden paa Torvet ved "Farverens Stræde", og længe betegnede en gylden Inscription, hvor Kongen havde sovet i Huset. Provst Ulliss prædikede til Høimesse, og blev derefter buden til Aftentaffel. Ved dette sagde en Hofmand saa høit, at Kongen hørte det: "Der sidder Præsten, som i Formiddags holdt den maadelige Prædiken." Kongen svarede: "Hver Fugl synger med sit Næb. Du er ogsaa kjendt paa din Sang." Kongens Mildhed og Ynde levede længe i Borgernes Minde. (H.)]
1756 den 4de Mai holdtes ligeledes Bededag i Anledning af Jordskjælv og Vandbrud.
1766, fra den 9de til den 12te Septbr., blev Bondergodset i Falster solgt af Hs. Majestæt.
1777 den 10de Septbr. udgik kgl. Rescript, at Degneboligerne i Laaland og Falster skal altid være efter Syn af Provsten 100 Daler i Værdi, indtil hvilken Summa de atter af Arvingerne skal istandsættes eller betales. Forbedringer paa samme over denne Summa betale Successores indtil 50 Daler.
1778 den 2den Decbr. blev allernaadigst confirmeret en Enkekasse for Degnene i Falster.
1781 den 16de Mai udkom kgl. Rescript, at Skoleholderes Løn paa Landet i Falster, samt de af Kong Frederik den Fjerde oprettede Skolehuses Reparation paa de af Kongen bortsolgte Godser, skal hos de udeblivende Lodseiere ved Udpantning og militair Execution inddrives.
1800 den 26de Marts ansattes den første Branddirecteur for hele Stiftet.
1801 den 30te October stiftedes det vesterborgske Skolelæreseminarium.
1803 den 30te Decbr., fik disse Øer deres egen Biskop.
1806 oprettedes det første Bogtrykkeri her i Stiftet i Maribo af daværende Cand. juris, senere Overretsprocurator, Johannes Nicolai Høst, der den 1ste September samme Aar begyndte Udgivelsen af "Kongelig allernaadigst privile-

Side 38
geret Lollands og Falsters Adressecontoirs Avis", under hans egen Redaction. 1807 afstraadte han Bogtrykkeri og Privilegium til residerende Capellan i Maribo, Chr. Eichenbroch Schultz, der fra Begyndelsen af 1808 fortsatte Bladet under Titel: "Lollands-Falsters Stifts Kongelig alene privilegerede Adressecontoirs-Efterretninger". Ved hans Død, den 12te Decbr. 1824, gik Privilegiet over til hans Enke, og Redactionen blev overdraget hendes Svigersøn, Procurator Jens Christian Larsen. Den 16de Februar 1835 døde Madam Schultz, og Procurator Larsen blev af Stiftamtet constitueret til foreløbig at være Avisens Udgiver, medens Privilegiet til dens fremtidige Udgivelse i Løbet af Sommeren 1835 overdroges Procurator Chr. Fred. Tidemand 1) i Nykjøbing, som dog dermed ikke fik Rettighed til at oprette noget Bogtrykkeri, hvorimod Typograph Wilh. Fred. Laub af Kjøbenhavn, omtrent samtidig meddeeltes Privilegium som Bogtrykker i Nykjøbing. Den 1ste October 1835 tiltraadte Procurator Tidemand som Bladets Redacteur og Udgiver, og det blev fra nu af trykt i Nykjøbing hos Laub og dets Titel forandret til "Lollands-Falsters Stifts Tidende", uden at der begyndtes med nogen ny Nummerrække. Bogtrykkeriet i Maribo fik Procurator Larsen kort Tid efter Tilladelse til at drive, og fra 1ste Januar 1836 begyndte han Udgivelsen af et nyt Blad, "Lollands-Posten". I Begyndelsen af 1840 overdrog Tidemand sit Privilegium som Udgiver af Stiftstidenden til Laub, der fra 1ste Februar 1840 var Bladets Redacteur og Udgiver. Laub døde den 10de April 1845 2), og hans Rettigheder gik over til hans

1. Hr. Tidemand, en Søn af Hr. Ivar T. i Utterslev, er født 1795, blev Student fra Nykjøbing 1815, 1834 Procurator her i Stiftet, † 15de August 1853. Han var gift med Sophie Cathrine Hellesen og var, ligesom Hr. Laub, en af Alle høitagtet og afholdt Personlighed.
2. Laub var en Tvillingbroder til Viborgs nuværende Biskop. En Deel, i Reglen meget heldige, Smaadigte af ham findes adspredte i forskjellige Tidsskrifter.

Side 39
Enke, Christiane Kirstine Thomea Vilhelmine Laub, Datter af nu afdøde Etatsraad, Bankdirecteur Thomsen, imod at hun skulde lade Bladets Redaction besørge af en medansvarlig, paalidelig Mand, som "af Øvrigheden (Stiftamtmanden) dertil fandtes skikket"; efter hendes Indstilling antoges dertil Bestyreren af hendes Bogtrykkeri, Typograph Jørgen Christian Jørgensen 1), der har besørget Redactionen siden April 1845, med et Par korte Afbrydelser, navnlig fra 1ste Juli 1848 til 1ste April 1849, i hvilken Tid han redigerede Laalands-Posten, som han 1848 havde tilkjøbt sig, medens Stiftstidenden redigeredes af Laalands-Postens nuværende Redacteur, Hr. Dein 2).
S. A. den 14de Marts stiftedes den geistlige Enkepensionskasse for Laalands-Falsters Stift.
10de August, samme Aar, aproberedes Reglementet for Almueskolevæsenet i samme Stift.

1. Hr. Jørgensen, der 1857 blev Medeier saavel af Stiftstidenden som af Bogtrykkeriet, er født i Korsøer den 4de Februar 1815, hvor hans Fader var Værtshuusholder Han flyttede, 1/2 Aar gammel, med sine Forældre til Odense og derfra, efter Moderens Død, i sit 7de Aar med Faderen til Maribo. Her lærte han Bogtrykkeriet i Schultz's Enkes Officin i Aarene 1831—1835, arbeidede fra Foraaret 1836 i Kjøbenhavn og fra Foraaret 1839 i Hr. Ove Thomsens Officin i Odense, redigerede midlertidig dennes Avis under hans Ophold ved Østifternes Stænderforsamling 1844. Han ægtede den 18de Mai 1850 Jacobe Marie Thomsen, en Søster til Laubs Enke. Han valgtes til Folkethingsmand for Maribo Amts 2den Valgkreds (Valgsted Maribo) den 4de August 1852, og til Folkethingsmand for Maribo-Amts 4de Valgkreds (Valgsted Nykjøbing) den 27de Mai 1853, mødte paa Rigsdagen i 4de Sessions 1ste og 3die Samling og nedlagde sit Mandat den 14de September 1853; valgtes til Landsthingsmand for 5te Valgkreds (Maribo Amt, der har 3 Landsthingsmænd) den 20de Juni 1859. Han eier endnu Bladet Lollands-Posten og Bogtrykkeriet i Maribo.
2. Hr. Johan Rasmus Dein, Søn af en Slagter, er født 1814. Han arbeidede før han kom til Stiftet, i 11 Aar i Bianco Lunos Officin. 1852 tillige Boghandler i Maribo. Er gift med Henriette Dorothea Schmidt fra Nykjøbing.

Side 40
1829 til 31 herskede en Smitsot i Laaland, den saakaldte Høstfeber, som især i Sønderherred bortrev Mange.
1830 den 4de April rasede en Orkan paa Laaland, som blæste mange Lader og Stalde om; en stor Deel Kreaturer dræbtes. En stor Pileallee, som gik fra Aalstrup til Christianssæde, blæste ogsaa tildeels om ved samme Leilighed.
1849 den 30te April erholdt Typograph Joseph Benjamin Nicolai Læssø 1) Privilegium paa at anlægge et Bogtrykkeri og udgive en Avis i Nakskov; men det varede dog et heelt Aar, før begge Dele kom istand. Det første Nummer udkom den 1ste Juli 1850; men allerede den 24de October s. A. saae han sig nødt til at overlade Udgivelsen til Boghandler Peter Frederik Thierry, † 1858, efter i over 25 Aar at have tjent Byen i de forskjelligste communale Embedsstillinger

med ligesaa megen Opoffrelse som Iver. Den 1ste Marts 1851 fratraadte imidlertid Thierry igjen Udgivelsen af denne Avis, som Hr. Læssø atter overtog i Forbindelse med den senere afdøde Typograph P. Kjærsgaard, som den 1ste April udvidede Avisens Format saa betydeligt, at den blev trespaltet. Allerede den 30te August fratraadte imidlertid Kjærsgaard Interessentskabet. Da Hr. Læssø nu vedblev at arbeide med Tab, bestemte han sig endelig til at skille sig ved Privilegiet, som 19de Juli 1852 solgtes til dets nuværende Eier for circa

1. Hr. Læssø, hvis Fader var Toldinspecteur i Frederikshavn 1812—17, død som Havnecontrolleur i Kjøbenhavn 1831, er født den 10de Octbr. 1814, gik ved Faderens Død først tilsøes, men gav sig 1833 i Bogtrykkerlære. Efterat have udlært 1835, begav han sig 1838 med Understøttelse af det Reiersenske Fond paa en Udenlandsreise. Han arbeidede paa Tydsklands største Bogtrykkerier, gjennemvandrede Ungarn, Böhmen, Østerrig, Tyrol og Schweiz og tog derefter længere Ophold i Paris, kun afbrudt ved et kort Besøg i Hjemmet. Efter at have solgt Bogtrykkeriet i Nakskov, har han stadig været beskjæftiget paa større Officiner og navnlig deeltaget i "Dannevirkes" Redaction fra 1853—56. Ugift. Hans Broder var den ædle Oberst Læssø, der faldt ved Isted; en anden Broder er anseet som en af Danmarks første Numismatikere.

Side 41
2000 Rdlr. og en aarlig Livrente til den Fratrædende paa 50 Rdlr. Materialets Værdi kunde dengang anslaaes til circa 1250 Rdlr.; men Abonnenternes Antal var kun 250. Hr. Typograph Reinhard Kjeldskov er født paa Læssø den 4de October 1829, hvor Faderen, Student fra 1811, var Landmand, Kjøbmand og Agent for Lloyd. 1848 traadte han i Krigstjenesten, hvor han blev saaret ved Fredericia, og derefter Dannebrogsmand. 1852 giftede han sig med Frederikke Spies, af hvilket Ægteskab tvende Børn leve. Ligesom Kjeldskov allerede i sin Ungdom maatte kjæmpe med Gjenvordigheder, saaledes vare hans Kaar heller ikke de bedste i hans første Tid efter Privilegiets Overdragelse. Imidlertid steg dog Abonnementet aarlig; 1853 var der 277; 1854, 336; 1855, 390 Abonnenter. En kort Standsning indtraadte, da Prisen 1856 forhøiedes med 25 pCt. 1858 var Antallet 515; til dette gunstige Resultat har maaskee ogsaa det Tillægsblad bidraget, som siden 1ste Januar 1858 er medfulgt hver Uge. Bladet har under sine forskjellige Redactioner stedse været udgivet i liberal, national Aand. Det Samme har, som bekjendt, ligeledes været Tilfældet med de 2 alt nævnte Blade, og navnlig har saavel Stiftstidenden, som dens Redacteur, Hr. Jørgensen, af den Aarsag ofte været udsat for store Ubehageligheder af det forrige Cancellie og det senere Ministerium Ørsted.
1850 den 1ste Aug. antændte Lynet og afbrændte næsten i samme Øieblik Ladebygningerne ved Aalholm og Fuglsang samt Døllefjelde Præstegaard, medens man i Maribo og længere Vester paa neppe mærkede Uveiret.
1856 var der Ildebrande baade i Nykjøbing, Rødby og Nakskov.
1857 den 13de Juni, paa hvilken Dag man frygtede for at Jorden skulde ødelægges af en Comet, vare Mange ogsaa her paa Øen i stor Angst. Flere Folk reiste ikke til Maribo Marked, som netop indtraf paa den Dag og Mange, især

Side 42
Huusmødre, vaagede den første og paafølgende Nat, for ikke at omkomme sovende. Man saae allerede flere Tegn paa Himmelen, en Hvalfisk i Maanen o. s. v.
Sommeren gjaldt for en af de varmeste, man i Mands Minde har havt. Aaret var tillige meget tørt, og Tørken vedvarede næsten uafbrudt til Aaret 1859, saa det næsten var et Under, at Kornet dog kunde være saa godt. Kløver og Ærter mislykkedes paa de fleste Steder aldeles, og ikke bedre gik det med Græsset.

1858 den 14de Januar saae man i Omegnen af Maribo Køer paa Græs, og den 15de Marts havde flere Bønder i Laalands Nørreherred saaet Ærter. Den 21de Januar s. A. var et meget betydeligt Høivande især i det sydvestlige Laaland, saa at man ikke i Mands Minde kjendte det værre, uagtet man ogsaa 1825 havde betydeligt Høivande. Træsholmen i Nakskov Fjord var aldeles under Vand paa Toppen af nogle faa Buske nær, og ude paa "Skoven" ved Nakskov maatte Beboerne af flere Huse bringes bort i Vogne og Pramme. Ved Taars Færgested seilede man i en stor Baad lige op til Færgegaarden. Stor Skade anrettedes paa en betydelig Deel lavere liggende Jorder.
I Vinteren 1858—59 herskede en Skarlagenedepedemi i det sydvestlige Laaland, som bortrev mange Børn.
NB. De med en Stjerne fremhævede Stykker i ovenstaaende Tidstavle, ere Ubgs. Tillæg, der fortsættes uafbrudt fra Aaret 1800.

Side 43
Laaland og Falster udgjøre et Stiftamtmandskab. Stiftamtmanden har fast altid tillige været Amtmand over et eller flere Amter. Laaland og Falster have endvidere 3 1) Amtsforvaltere.
Landsthing holdes for disse Øer hver Maaned i Maribo.
De Geistlige have deres Synodum provincialem, kaldet Landemode, som udi Maribo aarligen holdes Onsdagen efter anden Søndag efter Trinit., hvorudi Stiftamtmanden og Biskoppen præsidere, og de 6 Herreds Provster 2) ere Assessorere; her kan langes hver geistlig Mand, som søges skal; sjelden langes han ved et Præstemode, og mere sjelden ved Kirke-Visitatorernes Myndighed alene.
I de meget gamle Tider har man her vistnok ogsaa brugt Haraldi bejynderlige Love: (Hvo, som stjal en Skilling, ham skulde Øret afhugges; hvo, som stjal mere, skulde hænges. Dødslag kunde derimod aßones med Penge 2c.) item de Saxiske, (og i den Tid sang vi ogsaa her: Retfærdighed er slagen død, Sandhed har hverken Øl eller Brød. Falß og Svig til Verden er sød, Tro og Love er plat forød 2c., og saa sang man i mange Aar). Jeg finder udtrykkelig, at paa Ringsted Landsthing Aar 1171 blev givet Laaland, Falster og Sjælland sin egen Lov i Kirkesager ved Biskop Absalon. (Laaland, Falster og Møen havde samme Lov som Sjælland, undtagen derudi, at hvo som dræbte nogen udi Laaland, skulde bøde 70 Mk. over den rette Mandebod). Nu kjende vi alene Høists. Kong Christian den Femtes Lovbog, og de dertil Tid efter anden lagte kgl. Forordninger.
Endeel egne Skikke haves, som jeg her bør anføre nogle af: At drikke Tyvetønde paa Een, haver gaaet saaledes til: Naar Bønderne havde temmelig Formodning om, at Een

---

1. Nu 2. At Landsthinget nu er hævet, er bekjendt nok.
2. Nu 4 Districtsprovster, af hvilke een er Stiftsprovst.

Side 44
i Byen havde stjaalet, og Vedkommende, efter disses Angivelser, ikke straffede den formeentlige Tyv, kjøbte Bønderne Øl eller anden Drik, som de drak paa Tyvens Regning; vilde han ikke betale det, som de drak, pantede de det ud; betalte han godvillig, saa drak han med, og naar han drak, spurgte Byens Talsmand: hvo drikker? og da skulde han svare: Tyven, og naar Talsmanden og de Andre drak, spurgtes immer: hvo drikker nu? da Tyven maatte svare: en ærlig Mand. Siden maatte han i lang Tid ikke komme i deres Lag. Endskjøndt det er lovstridigt, tør man dog ikke sætte sig imod de Decreter, som i Bøndernes Møder eller Gadestevner sluttes, da Talsmanden udsender to Mænd til at pante baade Forpagteres og Præsters Avlskarle og dem selv indbyrdes, og det ofte uformodentlig, saasom: om Een laaner min Tromle, og Laaneren lader den staae i Bøndernes Kornager, eller i en Eng; om en Anden

Indholdsfortegnelse side 326

bryder Hul paa mit Gjerde, (da jeg strax pantes for saamange Penge, som dem godt synes). Iligemaade, om de træffe en af mine Heste, Qvæg, Lam eller Gjæs indenfor Kornmarks-Ledene. Falde de paa at lade et Stykke Gjærde staae, og sige: det er en Andens, han maa da lukke det, om han end aldrig før har lukket det, eller og han pantes. Overtrædes deres Vedtægter, i hvordanne de end ere, saa er man ligesaa faren, om man end aldrig fornærmer Nogen af dem.
Endskjøndt de fleste Bønder i Laaland ere saakaldte Vornede, elske de dog det, som gjør dem Ære, ligesaameget som Borgerne i Stæderne. En Mands- eller Qvindesperson, som er hengiven til Utugt, er et foragteligt og vederstyggeligt Kreatur blandt dem; saaledes og den, som i Marken ploier Jord fra sin Nabo 2c., og de lægge Mærke til, at slig en Tyv enten selv eller hans Børn maa poenitere derfor, endog her i Verden.
Det er sørgeligt iblandt dem, at de troe alt for meget paa Kogleri. Bliver Een syg, og ikke inden en Uge kommer

Side 45
sig igjen, saa sige de, den at være forgjort; ligeledes er det med deres Heste og Qvæg, hvis noget tilstoder. Og slige Koglere understaaer sig Ingen at nærme, mindre at lægge Haand paa.
Den fortræffelige Forordning af 13de Mai 1769 skulde man mene Bønderne betjente sig af, nemlig: at Amtmanden uden Rettergang skulde afgjøre deres indbyrdes Stridigheder, for ikke at spilde Penge; men Intet mindre! De true og tvinge hinanden immerhen ved Stevnemøde og Rettergang, og lade sig sjelden af Amtmanden forlige.
I Henseende til Religionen findes mange Folk her i Almindelighed meget døsige til at lade sig opvække til nogen Eftertanke om deres Sjæls Tilstand; neppe skal nogen Prædikant her faae Aarsag til at ivre mod nogen Religions-Separatismum. Gid dog Forældrene bare, for Børnenes Skyld, vilde troe, at det er mod Guds og Landets Love syndigt, at bande, lyve og letsindig at bruge Guds Navn!

Lehnsmændene paa Laaland i forrige Tider.

De fornemste kongelige Betjente i Laaland og Falster ere: Stiftamtmanden, Amtmanden og Landsdommerne, om hvilke jeg vil give Læserne de Efterretninger, som haves kan.
I de ældste Tider var ethvert Amt i Landet en vis Adelsmand belehnet, som deraf svarede en vis Afgift til Regjeringen, deels med at holde Heste og Folk til Kongens Krige at føre, deels med rede Penge at svare til Kongens Kaße, deels med Victualier at levere til Kongens Fadebuur eller Kjøkken.
Slig en Lehnsmand boede paa Aalholm, Maribokloster og Ravnsborgslot, men efter dets Nedbrydelse paa Halsted Kloster.

Side 46
A. Lehnsmænd paa Ravnsborg.

1. **Hr. Niels Hane.** Skal ofte have seet Kong Valdemar den Tredie, medens Samme blev opdragen ved det keiserlige Hof. Denne Hane styrkede Kongen i sit Fjendskab mod de onde Lybekker og Hansestæder. Levede 1347.
2. **Hr. Hartvig Hummersbyttel,** Væbner. Han afsluttede i 1368 i Forbindelse med Lehnsmanden paa Aalholm Slot, Ridder Christian Kule, en Overeenskomst med Landets Fjender, hvorom nærmere skal berettes.
3. **Hr. Lyder Kabel** til Fuglsang 1388, bar stedse Had til Lehnsmanden paa Aalholms Slot, Hr. Werner Menvekove, fordi han engang i et Gildeslag med sine Sporer rev hans

Kones Klæder sønder. Denne truede Werner med sit Sværd. Lyder Kabel stod i Dronning Margrethes Naade og døde 1446. Hans Enke døde paa Fuglsanggaard, hvorom siden.

4. **Hr. Morten Jensen** findes Aar 1446; var vel en streng Mand, men saae paa Landets Bedste.
5. **Hr. Jep. Jensen** 1472.

*6) **Hr. Johan Fikkesen** 1494.

*7) **Hr. Vincenz Iversen,** første Høvidsmand paa Ravnsborg, 1497 & 99. (R.)

8. **Hr. Marqvard Rønnov** 1503. Blev bleßeret i det ulykkelige Krigstog i Ditmarßken.
9. **Hr. Johan Oxe** til Nielstrup, belehnet med Ravnsborg paa 10 Aar af Kong Frederik den Første 1523. (Ravnsborglehn indbefattede Nørre og Sønder Herreder, Stokkemarke Sogn, item Femø, Feio og Veirø, men Kongen tog for Fiskeriets Skyld diße Øer 1524 til sit eget Fadebuur.) Da Landet blev Dronning Sophie tillagt af Kongen, maatte Joh. Oxe betale hende af Ravnsborg aarlig 1000 Mk., hvilken Summa blev 1525 nedsat til 600 Mk. 1534 holdt han sig tappert og vilde ingenlunde gjøre Troskabs Eed til Grev Christopher af Oldenborg. Ikke destomindre gav dog Greven ham, mulig

Side 47

for at vinde ham, Fornyelßes-Brev paa hans Forlehning, men han døde samme Aar. (See Nielstrup.)

B. Lehnsmand paa Halsted Kloster.

1. **Hr. Otto Rathlov,** en holsteensk Adelsmand, beholdt Lehnet indtil 1549, da han fik Sorup Gaard og Lehn paa Falster.
2. **Hr. Peder Oxe** til Gißelfeld, Danmarks Riges Raad og Hofmester. Da denne berømte Mand efter sin Hjemkomst fra Tydskland og Holland nogen Tid havde tjent ved det kgl. Hof, betroede Kong Christian den Fjerde ham og hans Sødskende (ved den Forandring, som skete med Dronning Sophiæ Livgeding) Ravnsborg Lehn i Pant, hvilket han siden blev forlehnet med og beholdt i mange Aar. 1541 fik han og Jørgen Lykke Kongens Brev paa et Fiskerleie, kaldet Laalands Aalboe [Albue?], under søndre Side i Ravnsborglehn. 1544 fik han af Kongen Vignæs Birk i Pant for 550 rhinske Guldgylden, 1547 fik han Forlehningßbrev paa Sorup Birk i Fuglse-Herred og Maibølle Birk, og derfor skulde han udruste Karle til Rigets Tjeneste. Samme Tid blev under ham henlagte alle Præster, Kirker og Kirketjenere i Laaland og Falster, at give Bestallinger og at oppebære af dem alle Kronens Rettigheder og Renter. Hertil kom kort efter Sorupgaard og Lehn paa Falster, samt Giedßergaard. 1549 bekom han Kongens Følgebrev til alle Kronens Bønder og Tjenere, som tjene til Halstedkloster, Vesternæs-Birk, Abildtorp-Birk, Sorupbirk og Kronens Tjenere udi Østofte Sogn. 1555 blev han af Kongen endnu forlehnet med Hoby Birk, frit og uden Afgift; men de fleste af diße Lehn vare Pant for Pengesummer, han efterhaanden havde forstrakt Kongen med. 1552 blev han Rigens Raad. 1554 var han Gesandt i Sachsen, og stod paa Kongens Vegne Fadder til Churfyrstens Barn. Men hvor ubestandig er ikke Lykken! 1558 faldt han i Kon-

Side 48

gens og Dronningens Unaade, især for den Myndighed, hvormed han hußerede i sine Lehn. Han var desuden meget pengebegjærlig og havde tilmed skaffet sig flere mægtige Fjender. Alle hans Lehn paa Laaland og Falster bleve ham fratagne, og da han ikke mødte for Retten,

blev han dømt til at have tabt sin Sag indtil dette skete, hvorefter Peder Oxe, som havde søgt at undvige Stormen ved at udtræde af Rigsraadet, forlod Fædrenelandet for en Deel Aar. Dog kom han efter 10 Aars Forløb i Naade igjen og fik 1574 atter Halsted Kloster Lehn; men døde allerede Aaret efter, 55 Aar gammel uden Børn. Hans Frue var Mette Rosenkrands til Vallø. Foruden de saakaldte Peder Oxes Froer har Hr. Oxe ogsaa bragt de første Karper og Krebs herind.

3. Hr. Claus Hvitfeldt til Krumstrup, Ridder, fik 1558 alle Peder Oxes Lehn i Laaland, men maatte allerede i samme eller næste Aar afstaae dem igjen til Erik Rud. Ham blev og befalet, at tage Præsterne under sin Beskyttelse, og at modtage Kongens Tiender paa Falster. Han var tillige Landsdommer. Denne vittige Mand levede ved Guds og Kongens Naade til 1600.
4. Hr. Erik Rud til Fuglsang og Sandholt, senere Rigsraad og Admiral. (See Fuglsang.)
5. Hr. Wulf Sehested til Wulfborstel, fik 1565 Lehnet som Pant for nogle Penge, han havde laant Kongen. Der fortælles om ham, at han i den opløbende Strand engang vilde seile fra Halsted til Nakskov, men Baaden løb paa en Pæl, hvorved Styrmanden faldt af og svømmede iland. Baaden drev med Lehnsmanden og landede under Sønderherred, hvor alle [?] Herredets Degne stimlede om ham og paastode, at han skulde skaffe dem Frihed fra at fæste deres Degnesteder af Kirkepatronerne. 1)

---

1. Naar Rohde citerer Rogerts Manuscript som Kilde for denne underlige Historie, da har Udg. idetmindste ikke fundet den anført der.

Side 49

6. Hr. Josias v. Qualen, Feldtmarschal, udløste Lehnet 1570 fra Hr. Wulf, der døde samme Aar, hvorefter han havde det til 1574, da den hjemkomne Peder Oxe fik det igjen en kort Tid.
7. Hr. Knud Grubbe til Alslev havde det til 1578.
8. Hr. Gregers Ulfstand fik derefter dette Lehn tilligemed Ravnsborg samt Sorup Birk for en aarlig Afgift af 5000 Dlr.
9. Hr. Steen Brahe til Knudstrup, Danmarks Riges Raad, siden Høvidsmand paa Kallundborg, en Søn af Rigsraaden Otto Brahe til Knudstrup og gift med Birgitte Rosenkrands til Næsbyholm, med hvem han havde Sønnen Jørgen Brahe til Hvedholm i Fyen, senere Rigsraad. Han fik dette Lehn 1581 for en mindre Afgift end sin Formand. 1582 fik han Ret til at jage Harer paa Feio, Femø og Askø, ja 1585 fik han endog den geistlige Jurisdiction i sit Lehn, saa at han skulde oppebære al Tiende, Sagesfald af Præster og Degne m. m.

1588 fik Dr. Sophie Laaland og Falster til Livgeding. Hendes Lehnsmænd vare:

10. Hr. Christoffer Rosengaard til Herlufstrup, kgl. Hofsinde, 1586 Høvidsmand paa Kjøbenhavn Slot. Han havde tillige Ravnsborg Lehn og Meeltofte Birk, som han ved Frederik II's Død dog maatte afstaae imod anden Forlehning. Han døde 1593, riig og ugift, som den sidste Mand af sin Slægt.
11. Hr. Frederik Hobe til Boßerup og Bispenßø, fra 1589—94, var tillige Lehnsmand paa Aalholm. Hans Frue var Sidsel Urne. Deres Navne staae paa en Kalk i Godsted Kirke. Admiral Jacob Brockenhuus vilde have ham til Søvæsenet, men i dets Sted blev han sendt i vigtige Ærinder til Sverrig, paa den Tid, da den særfindede Kong Johan faldt paa at ville indføre Pavedømmet paany i Sverriges Rige.

Side 50

12. Hr. Knud Urne til Aasmarke, Rigens Raad, var en Søn af Axel Urne til Aasmarke, som var Lehnsmand paa Maribokloster. Var født i Roeskilde 1564 og døde i Kjøbenhavn

1622. Hans Frue var Margrethe Grubbe; hun gav til Nakskov Fattige Aar 1603 halvandet hundrede Daler. Den Psalme: "Hjælp Gud, at jeg nu kunde", skal Hr. Urne selv have først oversat paa Dansk.

13. Hr. Jørgen Grubbe til Lystrup 1614, havde tillige Ravnsborg Lehn. Var gift med Kristine Mortensdatter Venstermand til Pederstrup og uden Tvivl Broder til Nr. 15.
14. Hr. Axel Urne til Nygaard, fra 1624—26.
15. Hr. Laurits Grubbe til Gammelgaard, Ridder, 1627—32. Var Dronning Sophies sidste Lehnsmand her; thi hun døde 1631. Var tillige Lehnsmand over Falster. (See Gammelgaard.)
16. Hr. Jost Friderich v. Pappenheim til Søholt. Høvidsmand paa Halstedkloster fra 1632—42 og paa Aalholm 1642—49. Han var en Søn af Jørgen v. Pappenheim til Liebenov og Margrethe Falkenberg. Hans Frue var Frederikke Regitze Urne, en Datter af Knud Urne til Aasmarke, født paa Tryggevælde 1608, død paa Søholt den 6te Marts 1679. (N.) Diße to Veltænkendes Navne findes paa en Kirkeklokke i Krønge med Aarstal 1614.? Han var en stor Velgjører mod den gamle Provst Pontoppidan i Halsted og hans hele Familie, (de vare hans Godhed værdige og derfor sættes dette). Hans daglige Bøn, som tilkjendegiver hans Tankemaade, var: "Min Gud, giv mig og alle dem, jeg skal conversere (!), fredelige og fromme Hjerter." [En Søn, Knud Pappenheim, der havde været Militair i inden- og udenlands Tjeneste, døde den 22de Januar 1677. 1649 forandrede Pappenheim en Udbygning ved Nysted Kirke, der brugtes til Kalkhuus, til en Familiebegravelse, hvilken Familien Reichow (see nedenfor) ogsaa benyttede; men da Stiftamtmand Frederik v. Raben tog dette Capel til en Begravelse

Side 51

for sig og sin Slægt, nedsænkedes de derværende 16 Kister i Jordens Skjød. (N.) See iøvrigt Søholt.]

17. Hr. Erik Rosenkrands til Rosenholm, Landcommißarius, Rigsraad, 1642—58. Han var en Søn af Holger Rosenkrands til Rosenholm, Rigens Raad og Befalingsmand til St. Hans Kloster i Odense, og Sophie Brahe.
18. Hr. Frands Brockenhuus til Sæbbergaard og Overgaard, fra 1658 til sin Død 1660.
19. Hr. Frederik v. Ahlefeldt til Marsleben, Generalmajor, var her blot i Aaret 1660, da Laaland og Falster nu bleve overgivne Dronning Sophia Amalia, som lod Halsted Kloster bestyre ved en Inspecteur 1).

C. Lehnsmænd paa Maribo Kloster.

1) Hr. Axel Urne til Aasmark 1560. Skal være bleven haardt mulcteret, for han tiltalede engang en gammel Jomfrue paa Klosteret, og lastede hendes Gestalt, sigende: "I er saa rynket som et Stykke Robbeskind." (See Knuthenborg).
2) Hr. Henrik Lykke 1606, en stille, gudfrygtig Mand. Han giftede sig med Klosterets Abbedisse Margrethe Hardenberg.

D. Lehnsmænd paa Aalholm.

1. Hr. Kersten Kuse, under hvis Tilsyn flere Herregaarde oprettedes efter Pesten i Laaland. [I Krigen med Hansestæderne og de holsteenske Grever, beleirede den Ene af diße, Grev Henrik, Aalholm Slot, hvorefter Kersten eller Christian Kule, der var Ridder og bestyrede Lehnet 1364—70, i Forening med Lehnsmanden paa Ravnsborg, sluttede en

1. Nr. 6—8, 11 og 14 17 og 18 ere tilføiede af Prof. Beckers Beskrivelse til de danske Herregaarde, hvorefter Lehnsmændene her i Stiftet i det Hele taget ere ordnede, og Adskilligt, dem vedkommende, desuden tilføiet.

Side 52
Vaabenstilstand for Laalands Vedkommende, med alle Kongens Fjender, som skulde vare til Mai 1369. Ved denne mærkelige Overeenskomst bevarede diße to Lehnsmænd Øen i Fred for Fjendens Ødelæggelser og begge Slottene for Kong Valdemar Atterdag, der snart efter fik Bugt med sine Fjender.]

1) Hr. Werner Menvekove 1388. Skal have været en "vittig Herre".
2) Hr. Jens Olussen, Ridder 1398. Var en stor Ven af Barfod-Munkene.
3) Hr. Erik Krummedige, Ridder 1420.
4) Hr. Oluf Axelson Thott 1446. Blev Geistligheden saa fjendsk, for den tro Guds Tjener Johan Huß's skammelige Døds Skyld, at Geistligheden derved tabte meget her i Landet, og Hr. Axelson gik aldrig mere i Kirke for at høre Prædiken siden den Dag.
5) Hr. Johan Frille 1449, havde ved Strabadser i den haarde Vinter 1398 udstaaet saa meget, at han var lam sin hele Livs Tid.
6) Hr. Mogens Ebbeson Galt 1463. Han skal have været med Kong Christian den Første i Rom, og ofte talt med Hs. pavelige Høihed. Som Hr. Mogens var et lystigt Hoved, skal han engang i en munter Samling i Pavens Nærværelse have sagt: "O, at jeg havde et Ønske! og det er dette, at jeg i tre Dage maatte være Pave." Paven spurgte om Aarsagen, hvilken Hr. Mogens gav med disse Ord: "De troløse Svenske imod deres rette Konge vilde jeg da saaledes sætte i Ban, at de alle med hinanden skulde dø af Sult som Fluer." I samme Tid var Michael Jude [Jyde?] Embedsmand paa Maribo Kloster. Da Dronning Dorothea, Kong Christian I's Enke, udentvivl fik hele Laaland til Livgeding, træffes først 1499
7) Hr. Johan Venstermand, som Kronens Lehnsmand paa Aalholm.
8) Hr. Anders Tegemat 1504.

Side 53

10. **Hr. Hans Krasse,** Ridder og Rigsraad, 1511—17. Han var en Søn af Hr. Jesper Krasse til Utterslevgaard (see Vintersborg) og fik 1518 Næsby og Knubbelykke Birk her paa Laaland til Lehn.
11. **Hr. Knud Pedersen Gyldenstjerne** 1517, gik med Kong Christian den Anden til det blodige Slag og Nederlag mod de Svenske.
12. **Hr. Otto Krumpen** 1518. Efter Kong Christian den Andens Landsflygtighed, herskede han, fremfor alle mægtige Adelsmænd, her i Laaland næsten med fuldkommen Halsret, og hans Ansigt var som en Løves.
13. **Hr. Søren Stampe** 1524.
14. **Hr. Otto Holgersen Ulfstand** 1525.
15. **Hr. Jørgen von der Wisch** 1528—35. I hans Fraværelse overrumplede Nysted Borgere Aalholm Slot, hvilket de overgave til Grev Christopher, som beholdt det i 2 Aar.
16. **Hr. Johan Rantzau.** Han blev 1538 tillagt 15 Læster af Aalholmlehns Tiender. Kong Christian den Tredie elskede ham høit. [Denne berømte Mand var Enkedronning Sophias Lehnsmand her, hvor han efterhaanden havde følgende 4 Mænd til at bestyre Lehnet for sig, † 1565.]
17. **Hr. Knud Gøye** til Kjærstrup 1540 og derefter. Han siges hver Løverdag Aften at have holdt en lærd Samtale med Præsten i Nysted, hvilken endtes med et godt Glas Viin eller gammelt Øl. Paa Kjærstrup havde han det prægtigste Bibliothek, hvilket siden blev Fuglse Kirke foræret.

Indholdsfortegnelse side 326

18. **Hr. Erik Rosenkrands** til Kjærstrup 1551.
19. **Hr. Jørgen Rud** til Vedbygaard 1552. Hans Moder Kirstine Eriksdatter Rosenkrands testamenterede til sine Venner paa Halstedkloster endeel af sit Gods og blev det paalagt Sønnerne, Otto og Henrik Rud, at opfylde samme.
20. **Hr. Mogens Eriksen Mormand** til Bramsløkke fra 1559 til 1570. Skal have været udi mangfoldige (!) fremmede Tungemaal kyndig og en færdig Taler. Da Kon-

Side 54
gens Broder, Hertug Hans den Yngre, stiftede det Sønderborgske Huus, skal Hr. Mogens have sagt: "Nu farvel fra Danmark evig, deilige Sønderborg eller Als." Om hans Søn læses iblandt Landsdommerne. — Diße vare Hr. Rantzaus Underlehnsmænd. Dronning Sophie døde 1568, hvorefter Kongen 1570 gav Aalholms Slot og Ulrichsdal til

21. **Hr. Albert Oxe** til Nielstrup og Krenkerup, som havde det til sin Død 1577. (See Nielstrup.)
22. **Hr. Hack Ulfstand** til Hikkebjerg, Rigsraad, en Søn af Holger Ulfstand til Hikkebjerg, var en stor Patron for Præsterne. (See Aalholm.) Som tidligere bemærket fik Frederik den Andens Enke, Dronning Sophie, disse Øer til Livgeding. Hendes Lehnsmænd vare:
23. **Hr. Frederik Hobe** til Bosserup og Bispensø 1589. (See Halstedklosters Lehnsmænd.)
24. **Hr. Anders Dreßelberg** til Vognserup i Sjælland 1598. Forhen Landsdommer i Sjælland. I Sjælland vises endnu (?) et Sted, hvor han og Dan. Rantzau haardnakket sloges, fordi denne af Spøg havde sagt til Dreßelberg: "I er Broder til Pape Døn." (Pape Døn opholdt sig i en Hule i en Skov ved Hamborg eller Lybek, hvor han plyndrede Reisende.)
25. **Hr. Knud Urne** til Aasmark. (See Halstedklosters Lehnsmænd.)
26. **Hr. Palle Rosenkrands** til Krenkerup og Kjærstrup til 1642. (See førstnævnte Gaard.) Under ham kom Slottet ved Enkedronning Sophies Død 1631 igjen til Kronen og havde derefter endnu følgende Lehnsmænd:
27. **Hr. Jost Frederik von Pappenheim** 1642—49. (See Lehnsmændene paa Halstedkloster.)
28. **Hr. Frederich von Barneviß** til Rudbjerggaard (see dette Sted), Frisholm m. m., tillige Befalingsmand over Nykjøbing Lehn og Landcommißair i Laaland og Falster, † 1653.

Side 55
29. **Hr. Philip Joachim Barstorff** fra 1654—1660 † 1677. Flygtede i den bedrøvelige svenske Feide. 1)

Stiftamtmænd i Laaland og Falster.

1. **Cornelius Lerche** til Nielstrup og Aasmarke, Etatsraad. Denne af Gud med stor Forstand begavede Mand er født 1615 i Nykjøbing, hvor hans Fader, Peder Nielsen, gift med Sidsel Knudsdatter, var Borgemester. Efterat han nogen Tid havde været tydsk Secretair og Gesandt i Spanien, blev han Aar 1660 nobiliterei, og, saavidt jeg veed, samme Aar Stiftamtmand, og døde paa Nielstrup 1681. Han var tre Gange gift, først med Søster Fjuren, derefter med Anne Christine Friis, og tilsidst med Sidsel Grubbe. Etatsraadens Broder var den noksom bekjendte lærde Præstemand i Nysted, Mag. Knud Lerche. Han efterlod en Datter, som var den dydige Søster Lerche til Aasmarke, som giftede sig med Geheimeraad Eggert Christoffer v. Knuth. Hr. Lerche lovede Vaabensted Kirke 2000 Rdlr., men om de bleve udbetalte, skal jeg ikke sige. Hans

Indholdsfortegnelse side 326

Mundheld skal have været: "Jeg klipper mit Skjæg af, at I skal ikke trække mig om, ligesom I ville."

2. **Hr. Thomas Grothe,** tillige Amtmand over Nykjøbing Amt. Var her kun kort; thi han døde 1685. Sjælden var han her i Landet, og hans Familie opholdt sig her aldrig. Storcantsleren Conrad Greve af Reventlow skal have elsket ham saa høit, at han nær havde givet ham sin Datter, Christine Sophie, som ellers derefter blev gift med Grev Nic. Friis til Frißenborg.
3. **Hr. Marcus Gjøe** til Brahesborg, Ridder og Geheimeraad, tillige Amtmand over Falster, født 1635 og havde til Fader Hr. Falk Gjøe til Hvidkilde. Fra Sorøe Academi reiste han 1655 til Tydskland, Engelland, Frankrig og Italien.

1. Nr. 4, 10, 13, 14 og 18 ere tilføiede af "danske Herregaarde"

Side 56

1661 blev han med Ambassadeur Hann. Sehested sendt til Frankrig som Marsskal, og efter Hr. Sehesteds Hjemreisse, vare de kgl. Affairer ham selv betroede. Siden efter var han i 7 Aar Ambaßadeur i England, og blev imidlertid Etatsraad, derefter i Frankrig, og endelig i Spanien i 5 Aar. 1684 blev han Ridder, Geheimeraad og Assessor i Høiesteret. 1685 Stiftamtmand. Han var nogen Tid Forstander for Herlufsholms Skole. Jeg finder, at han endelig blev Overhofmester ved det ridderlige Academi i Kjøbenhavn og døde 1698. Af Dr. Peder Jespersens Liigtale sees han at have været forlovet med Frøken Ingeborg Christine Juul af Villestrup, som døde førend Ægteskabet blev fuldført. Hans første Frue var Elisabeth Marie Thomsen, som han fik fra Engelland, og den anden Jutta Dorothea Thott. Med ham endtes Familien paa Mandslinien.

4. **Hr. Henning Ulrich Lyzou** til Søholt, Ulrichsdal og Sædingegaard, Ridder, Geheimeraad, tillige Amtmand over Nykjøbing Amt. Skal være bleven Stiftamtmand 1692, døde 1722 og hans Liig staaer i Fuglse Kirke. Denne store Mand er født 1649, og havde til Fader Hr. Henning Lyzou til Hubseburg i Meklenburg, som var Ridder. 1663 blev Henning Ulrich Page hos den danske Konge, 1675 Forskjærer, 1676 Kammerjunker og 1681 Marsskal. Med Hr. Otto Schacks Datter til Kjærstrup, Eleonora Cathrina, traadte han i Ægteskab, men hun døde ham fra 1692, hvorefter han giftede sig med Anna Magdalene von Hardenberg, som levede lige til 1730. Dette er denne rare Herre og Laalands Ziir, som stiftede det prægtige Hospital i Bursøe, hvorom siden skal paa sit Sted meldes. Og Gud bevare hans Efterkommere at holde med alvorlig Belmening og Samvittighed over denne Stiftelsses Brev! Han efterlod en Søn, nemlig Etatsraad Christoph Ulrik v. Lyzou, som blev Amtmand paa Møen og døde 1733, foruden flere Børn.

Side 57

5. **Hr. Georg Ernst v. Reichow** paa Binnige, Amtmand over Nykjøbing og Aalholms Amter, Conferentßraad og Ridder. Stod her fra 1722 til 1735 den anden April, da han efter 3 Aars allerpiinligste Steenßmerter endte sine Dage. Han var født i Durlach d. 7de Mai 1658, og tjente Kongen i 55 Aar. (N.) Hans Hußtru var Sophie Amalia Holck. Mere om denne fromme Mand vil Læseren behage at see under Binnige.
6. **Hr. Conferentßraad Peder Neve,** fra 1736, Amtmand over Nykjøbing Amt. En vittig, munter, meget afholdt og elsket Herre. Her var han altfor kort; thi det behagede Kongen at sende ham 1738 som Stiftamtmand op til sit andet Rige, hvor han ogsaa døde. Hans Ægtefrue var hans Søster, at sige, sammenbragte Børn, som man kalder det. Hun havde forhen været gift med en overmaade rig Handlende i Norge, efter hvilken hun fik store

Midler; dog havde hun som Enke ikke Lyst til at blive i Norge, men kom og boede efter hendes sal. Herres Død i Nykjøbing, hvor hun og døde.

7. **Hr. Geheimeraad Friderich von Raben,** Greve til Christiansholm, var født 1693 den 10de September, var en Søn af Geheimeraad Johan Otto v. Raben og Emerentia v. Levezau. Han blev, som Kammerjunker, beskikket 1724 til Hofmester hos Prindseße Sophie Magdalene. 1728 blev han Ridder, 1730 Overhofmester hos Dronningen, 1733 Geheimeraad. Sex Aar derefter Stiftssbefalingsmand og tillige Amtmand over Laaland. 1748 Ridder af Elephanten. Han gjorde sit rige Ægteskabsparti 1722, med Frøken Bertha v. Plessen. Da Christiansholms Grevskab 1734 blev erigeret, frabad han sig selv Titel som Greve, saasom han allerede var Geheimeraad imod, at det grevelige Prædicat maatte transporteres over paa hans Søn og Efterfølger, Hr. Otto Ludvig von Raben. Han døde 1773.
8. **Hr. Kammerherre Godske Hans v. Krogh,** Ridder, Herre til Søholt, Sæddinge og Ulrichsdal. Tillige Amtmand

Side 58

over Halsted-, Aalholm- og Mariboklosters Amter fra 1765, da Hr. Raben 1764 tog sin Dimisßion. Denne fromme, Landets høie Øvrighed, Menneskeelsker og Fattiges ømme Fader, hans Levnets Historie ville Læserne behage at eftersee under Binnige.

9. **Hr. Baron, Kammerherre Krag-Juel-Wind,** siden Greve Fryss til Juellinge, R. af Dbr., fra 1782—1804. Hans Contoir blev udmærket styret af dygtige Fuldmægtige, hvoriblandt Provst Holm anfører en Dons. (See iøvrigt Juellinge.)
10. **Hr. Conferentßraad Caspar Vilhelm Munthe af Morgenstjerne** til Gammelgaard, 1773 Generaladjudant, 1774 Kammerherre, 1808 Ridder, Aaret efter Storkors af Dannebrog, ogsaa Ridder af St. Georgsordenen, havde i sin Ungdom været i russisk Krigstjeneste, i hvilken han steg til Major og deeltog i Oczacous Beleiring. Skrev 1793 "et Forsvar for Monarkierne" paa Fransk, om hvilket der blev sagt: Forfatteren kan være en dygtig Kammerherre, men til at skrive om Statssager duer han slet ikke. 1803 blev han Amtmand i Aarhuus Stift, hvorfra han Aaret efter forflyttedes hertil, hvor han levede til 1811. Han var gift med en Datter af Conferentssraad, Landsdommer Flindt til Nielstrup. (H.)

Munthe Morgenstjerne skildres som en yderst fattig, men tillige meget adelsstolt Mand, som imidlertid maatte finde sig i, at hans Datter blev gift med hans forhenværende Fuldmægtig Rovsing, som senere blev Byfoged i Stubbekjøbing. — Der fortælles iblandt Andet om ham, at naar han kjørte ind i Nakskov med sine 4 skindmagre Øg, raabte han til sin høitbetroede Kudsk: "Kudsk, giv Hestene Ambition", hvortil Kudsken stadig bemærkede: "Giv dem bare Havre, saa kommer Ambitionen af sig selv — Pidsk hjælper ikke!" (M.)

11. **Hr. Kammerherre Hans Vilhelm Cederfeld de Simonsen,** Ridder af Dannebrog, født 10de Juli 1777 paa Herregaarden Erholm i Fyen, var ældste Søn af Kammerjunker, Landsdommer i Fyen C. d. S., † 1822. 1794 blev

Side 59

han Student og 1798 tog han juridisk Embedsexamen. 1801 udnævnedes han til Auscultant i det daværende Rentekammer og Aaret efter til Kammerjunker. 1805 beskikkedes han til Amtmand for Lister og Mandals Amter i Norge. 1810 til Stiftamtmand i Christianssand, samt til Amtmand i Nedernæs og Raabøidelaugets Amter, og s. A. til Kammerherre. 1811 udnævnedes han til Stiftamtmand i Laaland-Falsters Stift, samt til Amtmand i Maribo Amt. Her var han til 1814, da han blev beskikket til Stiftamtmand i Fyens Stift, samt til Amtmand i Odense Amt, i hvilket Embede han forblev til sin Død, den 5te Mai 1836. 1829 erholdt han Dannebrogskorset til det Ridderkors han alt 1808 antages at have modtaget. 1832 deeltog han i Forhandlingerne om Provindsialstændernes Indførelse. 1814 ægtede han Fr. Elisabeth

Castenschiold, Datter af Generallieutenant Castenschiold til Borreby, med hvem han havde 2 Børn, der tilligemed Enken endnu leve. De nævnte Børn ere Hans Christian Joachim Cederfeld de Simonsen, født 1817, Kammerherre, Ridder af Dannebrog, Amtmand over Svendborg Amt, hvem Udg. skylder diße Meddelelser, og Sophie Elisabeth, f. 1816, der er ugift.

12. **Mathias Reinhold von Jeßen,** Kammerherre Storkors af Dannebrog og Ridder af den preußiske røde Ørn, er født i Haderslev 1780, hvor Faderen Cancelliraad Jeßen var Herredsfoged i Haderslev Herred. 1799 blev han Officeer, men lagde sig alligevel med Flid efter Studeringer, indtil Krigsurolighederne afbrød dem aldeles. Han kom ind i Generalstaben, men uagtet han svang sig op til Major i Cavalleriet, foretrak han alligevel den civile Vei og blev udnævnt til Amtmand i Hjørring Amt, hvorfra han beskikkedes til at være Stiftamtmand her. Sin øvrige korte Levetid tilbragte han i Kjøbenhavn. Jeßen var først gift med en Jfr. Ammißbøll, siden med en Datter af Großerer Ter Borch i Kjøbenhavn, ved Navn Henriette Juliane. — Jessen var en

Side 60
fuldendt Hofmand og streng Absolutist. Han var en udmærket dygtig Forretningsmand, men desværre forhindrede hans i Bund og Grund ødelagte Formuesomstændigheder ham ofte i at være for Stiftet, hvad han kunde.

13. **Frederik Christian Holsten,** Kammerherre, Baron og Ridder af Dannebrog, født i Mai 1804. Hans Forældre vare Baron Holsten til Holstenshuus i Fyen, Kammerherre, Comd. af D. og Generalmajor, og Elisabeth Sofie Kaas til Nedergaard paa Langeland, en herlig Dame, der tilbragte sine sidste Dage og døde hos denne sin Søn i Nykjøbing. Efter at have taget Embedsexamen, arbeidede han nogen Tid i det danske Cancellie, fik 1830 Sæde i Landsoverretten (1838 som virkelig Aßeßor). 1843 beskikkedes han til Amtmand over Hjørring Amt, hvor han har efterladt sig det hæderligste Eftermæle som retskaffen og ubestikkelig Embedsmand, ligesom han ogsaa tog sig med særdeles Nidkjærhed af Amtets Veie. Den 23 Decbr. 1849 blev han kaldet hertil. Udnævnt 1852 til Formand for Commißionen, der nedsattes til Bondergodsets Salg under Sorø Academi. Lever ugift.

Landsdommerne i Laaland og Falster.

Laaland og Falster have stedse havt fælleds Landsdommere, men Landsthinget for begge Lande er ikke altid holdt i Maribo; hvert Land har havt sine Møder og sine Protocoller, af hvilke en stor Deel nu mangle. I Reglen var der to Landsdommere; sjelden tre, endnu sjeldnere een. Den yngste af hine to kaldtes som oftest Vice-Landsdommer.
*1) **Hr. Niels Ebbeßon Galt,** en Søn af Ebbe Galt og Sophia Krumpen er den ældste bekjendte Landsdommer.

2. **Hr. Axel Valkendorph** 1480. Hans Broder var Abbed i Maribo Kloster. Den store Rigsraad Christoffer Valkendorph var hans Sonnesøns Søn.

Side 61
*3) **Hr. Mathias Lauritßen** til Aalstrup 1497 & 99. Samtidig med ham var Hr. Oluf Falster Landsdommer paa Falster. (Hist. Tidskr.)
*4) **Hr. Ole Gjøe Henrikßen** til Kjærstrup.
*5) **Hr. Knud Gøye,** hans Broder blev Landsdommer efter ham. Aar 1500 blev han dræbt i Ditmarßken til stor Sorg for sin dydige Frue Lene Niels datter Hack.
*6) **Hr. Christoffer v. Hafn.**

7. **Hr. Nicolaus Gaas** til Tyrestrup i Kong Frederik den Andens Tid. Var en Sønnesøn af den nobiliterede første lutherske Biskop i Throndhjem, Hans Gaas. Denne fornemme, muntre og lærde Mand afsagde et Par særdeles Domme, som skal have behaget synderlig H. M. Kongen. En Hexeqvinde dømte han til at bære evindelig Klæder, som vare afstumpede ved Knæerne, med Tilladelsse for Alle, at aftage hendes Vinduer og Døre, og ved hver Leilighed tilføie hende al Skjændsel, indtil hun forbedrede sig. En Tjener paa en Herregaard, som bandede daglig, dømte han til at bindes bag i en Baad, forsynet med tarvelige Fødevarer, som skulde ligge for et Anker i Stranden mellem Laaland og Langeland i 7 Dage. En Dranker, som spottede med Guds Ord, blev dømt, at der paa hans Huus skulde sættes et meget kjendeligt Tegn, og ikke aftages, før han troværdig beviste, at han afstod fra sin Ondskab.

*8) **Hr. Jørgen Graa** 1530.

9. **Hr. Laurits Urne** til Aalstrup. Døde 1553, næsten 80 Aar gammel; skal have været Broder til Axel Urne, Lehnsmand paa Maribo Kloster. Han ligger i Maribo Kirke begraven.
10. **Hr. Mogens Falster** af Birket til Bellinge paa Falster; Landsdommer i det mindste fra 1541 til 58. Det jeg om denne, til sin Tid berømte, Mand veed, er dette: 1542 blev han af Kongen belehnet med det udenfor Maribo beliggende Hospital og Bellingegaard, dog paa de Vil-

Side 62

kaar, at underholde de sædvanlig derværende Fattige. 1545 havde han en Strid med Saxkjøbings Indvaanere, som i Grevensfeide 1534 havde berøvet St. Jørgens Billede i Bregerup Sølv og Kostbarheder; Trætten blev bemeldte Aar bilagt saaledes, at Borgerne maatte give Erstatning. 1556 dømte han Jørgen Due til Straf af 200 Dl. for en Hjort, som i Kongens Vildtbaane i Laaland var skudt; Peder Oxe satte Jørgen Due i Stok og Jern; men der kom Bagsmæk; 1558 dømte Kongen paa Herredagen i Nyborg, at Mogens Falster skulde betale Jørgen Due skadesløs fra den Dag han dømte ham.

11. **Hr. Erik Mogensen** til Bramsløkke, en Søn af Lehnsmanden Mogens Erikßen paa Aalholm, var Landsdommer 1589 & 91. Om ham findes, at han var forlehnet med nogle af Kronens Indkomster for hans Bestillings Skyld som Landsdommer, hvilken aarligen indrentede 140 1/2 Daler.
12. **Hr. Klaus Hvitfeldt,** Ridder, Lehnsmand paa Halsted Kloster, er alt omtalt.

*13) **Hr. Rudbeck Pors** til Øllingsø 1480 & 84.

*14) **Hr. Morten Monsen** 1602.

15. **Hr. Peder Oxe,** Landsdommer 1635. (R.)

*16) **Hr. Jesper Grubbe** til Aalstrup, var Landsdommer 1621.

17. **Hr. Erik Pors** til Dausted, gift med Karen Marsviin, med hvem han fik Hollufgaard, † 1623. (R.) Han var en Søn af Klaus Pors.
18. **Holger Bilde** til Høibygaard, blev Landsdommer 1622. 1641 finder jeg, at Embedsmanden paa Halsted Kloster, J. F. v. Pappenheim, efter høieste Befaling sad Dommer i hans Sted, og atter 1642 og 43. Rudbeck Pors til Øllingsø ligeledes.
19. **Hr. Lauge Bilde** til Hauerlykke, Forriges Broder, var Landsdommer 1636. (R.) Han, som skulde skille Trætte,

Side 63

laae selv med Andre saalænge i Kiv, indtil han 1646, den 10de Juni blev fra sit Embede dimmitteret.

20. **Hr. Lauge Beck** til Forslovgaard 1646. Aaret efter var han borte, saavidt jeg ved bortreist til almindelige Herredage, hvor imidlertid jeg finder, Hr. Erik Steensen til

Sollestedgaard at have afsagt Dom imellem Lehnsmanden Erik Rosenkrands og Fru Barbara Bittrup til Aalstrup i en Trætte om Thorebye [Taareby?] Skov og 1649 dømte han ligeledes i Trætten med Rebningen i Hylletoft Skov. Hr. Lauge Beck døde 1659 og hans Frue, Margrethe Grubbe, blev derefter gift med Geheimeraad Steen Hondorph.

21. **Hr. Styge Høeg** til Engestofte, fra omtrent 1660 til sin Død 1668, var en Søn af den store Mand Just Høeg til Gjorslev m. m. Denne lærde Herre giftede sig her med Anna Maria Grubbe [som han skiltes ved 1673. (RI)]. Hun var en Datter af Erik Grubbe til Tiele.
22. **Hr. Rasmus Enevoldsen Randulf** 1665. Skal være død af en Drik, som indeholdt altfor meget Aloe, 1670.
23. **Hr. Anders Sinclar** til Sinclarsholm, beskikket 1670, var Landsdommer til 1675.
24. **Hr. Justitsraad Poul Matthiesen** fra 1671, døde 1708 og blev 76 Aar gammel. Hans Frue var Ida Portuan, som levede til 1715. (See Kjettinge.)
25. **Hr. Holger Passberg** fra 1675. Var her kun til 1676, da han blev Landsdommer i Sjælland. Han var en Søn af Hr. Niels Passberg til Eskjær, født 1631, studerede i Sorø og tjente siden i Krigen under Frederik den Tredie.
26. **Hr. Jochum Frederik Steensen,** fra 1678 til sin Død 1695 1).

1. Den hos Rhode følgende Landsdommer, Hr. Henrik Vincenz Steensen, har Udg. ikke fundet i Landsthingsprotocollerne.

Side 64

27. **Hr. Justitsraad Christian Herman Helverschov** til Irup og Øland, ankom her først 1698, og maatte, medens han i Jylland nølede, den gamle Justitsraad Matthiesen ene sidde Dommer. Var her næppe 2 Aar. Denne lærde Mand, som 1688 fik adeligt Vaaben, var gift med Hedevig v. Itzen.
28. **Hr. Erik Larssen Storgaard** til Øllingsø, hvor han indfriede sig med Edle Urne Mundt, Enke efter Erik Vind, omtrent 1710. Han var Landsdommer fra 5te April 1710 til 13.
29. **Hr. Justitsraad Nicolai Adelaer,** fra 11te Febr. 1699. Hans foregivne norske adelige Oprindelse hindrede ikke hans higende Sind efter forblindende Gaver. O, gid den retfærdige Kong Frederik den Fjerde havde lært at kjende ham ret; men Gud alene er alvidende. Han var gift med en Datter af den rige Justitsraad Hoffmann til Grimsted o. fl. Gaarde og døde 1737. (R.)
30. **Hr. Assessor Johan Thomæsen Fischer,** hvilken lærde og fornemme Mand blev 1706 Rector i Nykjøbing og derefter Landsdommer tillige, paa den Betingelse, at han først skulde opgive Rectoratet, naar han fik Løn som Landsdommer. (R.) Han var dette fra 1714—16 og døde 1718. Vi have fra ham et Vers, som er sat paa 4 Tungemaal: Hebraisk, Græsk, Latinsk og Dansk.
31. **Hr. Knud Ahasverus Becher,** fra 1734—38.
32. **Hr. Cancelliraad Conrad Boeseke,** fra 1738 til sin Død 1739. Give Gud, denne Netfærdige maa blive alle Dommeres Mønster! Jeg veed, at en Saghavende har sendt ham 400 Daler for at vinde Dommerens Yndest; men jeg veed og, hvor hastig de bleve tilbagesendte med dette veltænkende Svar: „Jeg har kun een Sjæl, og dens Salighed kan jeg ikke sælge; jeg vil dømme retfærdig.“ Salig den, som handler forstandig med den Ringe! Herren skal redde ham paa en ond Dag

.

Side 65

33. **Hr. Assessor, senere (1745) Justitsraad Niels Stub** til Stadagergaard, fra 1739 1) til sin Død 1746; var saalænge han levede en saare uretfærdig, men desuagtet fattig Mand. (See Stadager.)
34. **Hr. Cancelliraad, senere (1748) Justitsraad Johan Valyer Høserich** fra 1740, boede i Maribo og var elsket af de Fleste. Han omkom paa en ynkelig Maade, idet han den 18de Novbr. 1756, tilligemed en af sine Smaa, vilde gaae fra sin Have over den tilsrosne Sø ud til Bangshave, men nedsank tilligemed Barnet. Hans Frue, som kom tilløbende, og som dennegang beviste, at elske sin Mand, løb ud paa Isen for at redde dem, men hun sank ogsaa igjennem, og de bleve alle tre optagne som Liig.
35. **Hr. Justitsraad Hans Riegelsen** til Sollestedgaard, 1742—46 Vicelandsdommer. Hr. Riegelsen døde 1770, og efterlod sine Børn over 60,000 Rdlr. Mere sees under Øllingsø og Sollested.
36. **Hr. Conferentßraad Henrik Flindt** til Nielstrup, Ridder af Dbr. 1784, men Landsdommer allerede fra den 15de April 1746; afgik som saadan 1789. (See Nielstrup.)
37. **Hr. Hofjunker, senere (1759) Kammerjunker Peder Brandt,** beskikket den 10de Decbr. 1756. Den bekjendte Grev Enevold Brandt og Geheimeraad Christen Brandt vare hans Brødre. (H.) Han levede i Maribo, stedse ugift; thi man kan ei altid faae den til Kone, man lyster. Han døde af et Slags Vattersot 1761. Hans Levetid var kort, men kunde have været længer, hvis han havde levet ordentlig og afholden.
38. **Hr. Justitsraad Frederik Green,** beskikket den 14de August 1761, var tillige Borgemester i Nykjøbing. Hans Frue var Søster til den nylig nævnte Justitsraad Riegelsen. Afgik 1755.

---

1. Den 31te Januar d. A. constitueredes Peder Knudsen, som var Birkedommer, en kort Tid til Landsdommer. (Af Protocollen.)

Side 66

39. **Hr. Etatsraad Jørgen Wichmand** til Engestofte, hvortil henvises, var Landsdommer 1769—88, da han afgik. 1778 blev han adlet d. Wichfeld.
40. **Hr. Etatsraad Christian Tønder von Bracht,** født i Kjøbenhavn 25de April 1752 (53?). Blev meget tidlig Student, og tog først theol., siden jur. Embedsexamen. Efter at have været 8 Aar Volontair i det kgl. danske Cancelli, blev han udnævnt til Justitßsecretair i Høiesteret. Derefter var han Landsdommer her fra 1785 til 1795, da han blev Borgemester i Aalborg, hvor han blot opholdt sig i 2 Aar, idet han 1797 blev kaldet til Justitiarius ved Stiftsoverretten i Christianssand. 1808 blev han udnævnt til Etatsraad. I de sidste Dage af August 1814 drog han ned til Kjøbenhavn, hvor han opholdt sig som Pensionist til sin Død, i Marts Maaned 1821.

Han var gift med Jf. Anna Petrea Enevoldine Wichfeld, som overlevede ham i 16 Aar. 1)

41. **Hr. Etatsraad Ferdinand Tøttrup,** gift første Gang med en Søster til Fru v. Bracht, siden efter med en Datter af Justitsraad Hincheldey til Ourupgaard, blev 1792 Vicelandsdommer, 1794 Landsdommer, 1799 Assessor i Høiesteret, men Aaret efter atter Landsdommer her paa Øerne og tillige Borgemester og Byfoged i Nakskov, samt Herredsfoged i Sønderherred. 1803 frasagde han sig først Byfoged-Embedet, som nu blev et Embede for sig selv, og siden opgav han ogsaa de andre Embeder: 1805 som Landsdommer, da Landsthinget hævedes ved Forordn. af 25de Jan. s. A., 1810 som Borgemester og Herredsfoged. Han levede nu som Privatmand nogle Aar i Kjøbenhavn, indtil han 1815 atter blev Herredsfoged i Viborg Stift og døde paa Mors 1825. (H.)
42. **Dr. Gustav Ludvig Baden,** Søn af Professor Baden i Kjøbenhavn, er født 1764. Han var gift med en

1. Meddeelt af Kh. Wichfeld til Engestofte, hvem denne Bog skylder flere værdifulde Bidrag.

Side 67
Datter af Provst Ramus i Stokkemarke, som døde i Kjøbenhavn 1831, efter mange tunge Prøvelser. 1786 blev Baden Over- og Underretsprocurator, 1790 Byfoged i Lemvig, 1794 Borgemester og Byfoged i Nakskov, 1795 tillige Vicelandsdommer, 1800 blev han ansat som Birkedommer i Fyen, 1816 Byskriver og Raadmand i Odense, derefter 1818 Byfoged i Hirschholm; kom fra Embedet 1825, hvorefter han drog til Norge. Sad derefter nogen Tid arresteret, kom fri igjen og levede derefter i Kjøbenhavn uden Embede indtil sin Død 1840. Af hans mange Skrifter ville vi her blot fremhæve „Nakskovs nuværende Forfatning, 1796“, „Noget om den lollandske agende Post“ samt „Lollands-Falsters Landsthings Journal 1796“. B. opoffrede sin Tid ganske til sine historiske Sysler. Han har skaffet sig mange Fjender ved sin Hidsighed og Bitterhed; som Embedsmand havde han ikke Stadighed og Lyst til sine Embedsforretninger. Som Skribent har man vel ikke uden Grund dadlet ham for en vis Eensidighed og Partiskhed, navnlig imod Adel og Geistlighed; men man kan paa den anden Side heller ikke nægte, at han var en utrættelig Samler 1) og at han har sagt det, ikke Mange paa den Tid vovede at sige, idet han talte med en Djærvhed og Frimodighed, som stedse bør respecteres. Er han ogsaa stundom gaaet for vidt og har været for skarp, vil den roligere og friere Efterverden dog stedse sige om ham, at han havde Ret i Meget — saare Meget — og de mange Materialier, han har samlet, men af hvilke han ikke forstod at construere et regelmæssigt og smagsfuldt Værk, ville findige og lykkeligere Skribenter vide at benytte — og lade ham sin Ret. (U.)

43. **Hr. Hans Lejerdahl Nansen,** født 1764 i Norge, blev i sin Ungdom understøttet af Regjeringen, fordi han var

---

1. De for den geistlige Personalhistorie uvurderlige Blochske Manuskripters Opbevarelse for Efterverdenen skyldes saaledes hans Omhu.

Side 68
en Ætling af den berømte kjøbenhavnske Borgemester af samme Navn. 1797 blev han Birkedommer paa Frederiksværk og mærkeligt nok tillige Vicelandsdommer i Laaland fra 1800 eller 1801. 1809 blev han Sorenskriver i Norge, var Medlem af Storthinget og døde 1821. Ved sin første Kone, som havde født ham 7 Børn, blev han skilt; med den anden havde han 5. N. beßad en bidende Vittighed, var en uudtømmelig Anecdotfortæller og mange af hans Viβer, navnlig en Storthingsvise om hans Meddeputerede, kjendes endnu i hele Norge. (M.) Han spillede en betydelig Rolle i Storthinget, og er især bekjendt ved sit vittige Forslag, om at den norske Bank skulde forlægges til Egersund, alene fordi han boede der.

44. **Hr. Frederik Christoffer Greve af Trampe** Vicelandsdommer fra 1800 eller 1801 til Landsthingets Ophør.

Af Landsthingsskrivere 1) mærkes:
Niels Siersted, Herredsfoged 1736—76.
Hans Christian Aagaard 1757—82.
Mathias Reimers, Byfoged og Byskriver i Maribo, 1783—92.

Om Laalands Nørreherred,

[tilforn kaldet Horslunde Herred.
Dette Herreds Størrelse kan nu ansættes til 4 □ Miil med henimod 15,000 Indb.

Indholdsfortegnelse side 326

Her mærkes Vesterborg Sø paa omkr. 32 og Pederstrup Sø paa omtr. 9 Tdr. Lands Størrelse.] Jordbunden her bærer godt Korn, især Hvede; Egnen omkring ved Birket Kirke alene undtagen, saa og ved Ravnsholt, som ere bankede og sandige Jorder.

1. Efter Statscalenderen.

Side 69
Herredet bestaaer af 12 Sogne 1) (tænk, paa saa lidet et Stykke Land), men har kun een Kjøbstad 2).
Intet Sted udi Herredet er synderlig Skov, uden i Horslunde Sogn, saa og ved Pederstrup og Skjelstofte.

Nakskov Kjøbstad.

3) Daglig Udtale Nakskov, hos Rhode Naschov, fordum Nacascog.
Staden Nakskov, vest paa Landet, er anlagt ved Albuefjord, hvis Længde udgjør 2 Miil. I Fjorden findes 19 Øer og Holme (hvoraf de 10 til Nørreherred), hvilke paa sit Sted alle skulle blive omtalte. Af disse høre de ubeboede Holme, Trælholm og Stubbelandet, samt de beboede Smaaøer, Færgelandet og Mellemlandet, til Nakskov Sogn. Sidstnævnte 3 Øer tilbyttede Kong Frederik III sig ved Mageskifte fra Rudbjerggaard, dengang han tænkte paa at udvide Byens Befæstning, og de henlaae, saalænge Fæstningen existerede, til Græsning for Garnisonens Heste. Da Byen ophørte at være Fæstning, forstode Byens Embedsmænd at faae Tilladelse til at benytte Øerne, navnlig som Græsning for deres Qvæg. Herfra skrive sig de Afgifter, som endnu svares til de geistlige og enkelte juridiske Embedsmænd i Staden. (A.)
Indbyggerne beløb sig 1776 til 1400 4) Sjæle. Byen har 2 Porte, Søndergades og Veilegades, igjennem hvilke det koster Penge for Kjørende og Ridende at passere, hvorover de udenfor Boende ofte have stødt sig, især de, som fra visse Steder i Sønderherred vilde ind i Byen. Der maa først betales for at sættes paa en Trækkepram 5) over en liden

1. Hertil kommer nu Nakskov Landsogn.
2. Men 23 Gaarde, hver med over 20 Tdr. Hartk.
3. Beskrivelsen af denne By er saagodtsom heelt omarbeidet af Udg.
4. Nu 3375.
5. Som bekjendt er denne forlængst afskaffet ved en Bro, den saakaldte Lienlunds Bro, bygget af Grevskabet Hardenberg, hvis Bønder maatte tilføre Materialierne, saa Grevskabet for en forholdsvis lille Udgift fik et godt Privilegium, der tilligemed alle lignende nu skal afløses. At heller ingen „Porte“ findes mere, er ligeledes vitterligt.

Side 70
Strøm et lidet Stykke fra Byen og siden igjen betales i Nakskov Port. En tredie Port ved Enden af Tilegade er forlængst nedbrudt. Man tæller her 19 Gader og Stræder, samt 2 Torve, det store Torv og Gaasetorvet. 1) Byen har halvfjerde Hundrede Gaarde og Huse. 2)
Af alle Laalands Kjøbstæder har Nakskov alene Borgemester og Naad. 3)
Om Navnet Nakskov have ikke Meningerne været eens. Men vist siger os Navnet Intet videre, end at Byen ligger paa et Sted og Næs, hvor der tilforn var Skov i Overflødighed. Stadens Vaaben er et grønt Træ, ved hvis Rod paa den ene Side staaer en Gaasefod.
Foruden nogle gode og smukke Gaarde, haver Byen ingen prægtige og anseelige Bygninger, undtagen St. Nicolai Kirke, som er en af de reelleste Bygninger i Landet, og var stor Skade, hvis man lod den forfalde. Det anseelige høie Spir, bygget af Vittus Krag eller Kragen, (A.) blæste ned i det haarde Veir den 25de Febr. 1625. Paa dette Spir var anvendt 70 Sk u 1½ u Bly

og 10 Ku 3 u Kobber5 (A.) som for største Delen sidenhen efterhaanden blev laant af Regjeringen til Krigsbrug, uden at Kirken nogensinde, uagtet alle Borgernes Bestræbelser, har kunnet erholde den mindste Godtgjørelse derfor. Spiret faldt over Latinskolen, 4) og tversover Veilegade, hvor det sønderslog en Gaard, medens Latinskolen bedre

---

maatte tilføre Materialierne, saa Grevskabet for en forholdsviis lille Udgift fik et godt Broprivilegium, der tilligemed alle lignende nu skal afløses. At heller ingen „Porte“ findes mere, er ligeledes vitterligt

1. Hertil kan nu ogsaa føies Nytorv, af Enkelte ogsaa benævnet Californien, da denne Kant af Byen holdes for den meest nøisomme.
2. Nu over 560, som 1857 vare forsikkrede i Brandkassen for circa 1,300000 Rdlr.
3. Nu en Borgemester, der tillige er Politimester og Byskriver, samt 9 Borgerrepræsentanter.
4. Den nuværende Friskole.

Side 71
stod imod. 5 Mennesker dræbtes, hvoriblandt en Skomagersvend paa sit Værksted, udenat en hossiddende Svend i mindste Maade kom til Skade. Det 50 Alen høie Taarn maatte nu i lang Tid nøies med et vanzirende fladt Tag, behængt med Tegl, hvilket engang skal have givet høisalig Kong Frederik den Fjerde Anledning til at skjemte: „Længe siden jeg saae saa høi en Karl med saa lav en Hat.“ 1823 fik imidlertid Kirken sit nuværende, 92 Fod høie, ottekantede, spaantæggede Spir, hvis Maling blev overtaget af en Muurmester ved Navn Frandsen, som nu er død og borte. Der fortælles, at som samme Muurmester en Dag sad paa sin lille Stol, omtrent midt paa Spiret, fik han ved en uforsigtig Bevægelse Overballance, og slaaende en Kuldbøtte styrtede han baglænds ned fra sit høie Sæde; men heldigviis standsedes han i Faldet, et Øieblik paa det Sted, hvor Spiret slutter til Taarnet, eftersom her dannes en Fordybning, og dette Secund benyttede han til instinctmæssig at gribe et fra sin Stol tilfældigviis nedhængende Toug. Han klattrede til Veirs, tog sig en Snaps og begyndte ufortrøden paa sit Arbeide igjen, efterat være bleven forsynet med nye Pensler og Malerpotte, der ikke var sluppen saa heldig fra Reisen som Hr. Frandsen.
Af andre for Kirken mærkelige Begivenheder kan erindres:
1572 fik Funten første Gang Plads i Choret. Aaret efter gav Byens senere Borgemester, Rasmus Jensen, den gamle Pengeblok.
1577 fik Kirken en ny Kalk og Disk samt en ny Prædikestol. (Perlstbg.)
1687 slog Lynilden ned i Taarnet; 1822 ligeledes. Denne sidste Begivenhed gav Anledning til en høist nødvendig Restauration af Kirken, der imidlertid neppe har været fuldstændig, samt til Opførelsen af det ovenomtalte nye Spir.
Indvendig er Kirken stor og anseelig, havde 4, nu kun 3 Rader Stole, foruden et rummeligt indelukket Bagchor, hvor Krudtet opbevaredes under Beleiringen.

Side 72
1657 blev opsat en smuk Altertavle forfærdiget af en Mester Anders fra Odense, efter Altertavlen i St. Knuds Kirke; ved hver Side af Alterbordet staaer Moses og Aron i legemlig Størrelse. Altertavlen, som var i høieste Grad bedækket af Støv og Smuds, blev 1853 restaureret for den meget betydelige Udgift af over 800 Dlr., uden at den har vundet forholdsviis derved, fordi den fornemmelig mangler Lys, hvilket en kommende Tid maa see at skaffe den. Prædikestolen, af kosteligt Arbeide, er opsat 1633. 1854 skjænkede daværende Politimester, senere Justitsraad, Hammerich et Maleri „Mariæ Bebudelse“ til Kirken. Ved en tidligere Restauration blev Kirken berøvet en Deel Malerier, endnu flere solgtes ved en senere

(formodentlig den i 1823), og ikke stort bedre gik det med Kirkens Mindesmærker ved Restaurationen 1856, fordi kun de Gjenstande, som havde Kunstværdi, fandt Naade hos den daværende Politimester, hvis Indflydelse i den Henseende var ligesaa uheldig som den var overveiende i Kirkens Raad. Imidlertid frelstes dog de 3 Portraiter af Provst Dorph og Præsterne Mag. Bidsted og Saxtrup, samt Epitafiet over Borgemester Niels Nielsen, fra Tilintetgjørelse; ja, de trende sidste bleve kort efter Restaurationen endog renoverede. Derimod forsvandt de tvende interessante Præstetavler, den ene skjænket af Bidsted, den anden af Kjøbm. Tonnes Rasmussen, af Kirken, og henlaae ved Udgs. Bortreise fra Byen tildeels sønderslagne paa Byens Sprøitehuusloft. Af Niels Nielsens Epitafium var ogsaa den Tavle forsvunden, hvis Indskrift imidlertid er optagen i „Mindeblade om Nakskov Fortid“, hvortil fremdeles henvises. Af Epitafier er et af Steen paa en Pille ligeoverfor Prædikestolen, samt et andet over Tolder Niels Nielsen fra 1646, af Kunstværdi, ligesom ogsaa en Liigsteen, som nu er opsat i den nordre Kirkemuur, har Interesse i Kunstkjenderes Øine. Alle øvrige Liigstene, som fra Kunstens og Historiens Side vare uden Værdi, bleve for en Deel anvendte til Sokkel om Kirken. Resten

Side 73
ligger rundtom i Byen, enten som Trappestene eller som Gulvstene. Ved Restaurationen 1856, der kostede mindst 8000 Rd., blev der udviist en sjelden Omhu for at bevare Alt, hvad der havde Kunstværdi, skjøndt det stedse bør beklages, at det hvælvede Vaabenhuus paa Kirkens sydlige Side maatte dele Skjæbne med det smukke Riegelsenske Capel, hvis Nedrivelse, omtrent 1831, mange Nulevende heller ikke ville have funden nødvendigt. Hvor beqvemt kunde en af disse Bygninger ikke være bleven indrettet til et Liighuus, hvortil Byen, navnlig under Smitsot, høilig trænger? Men for at komme tilbage til Restaurationen af 1856, der efterfølges af en udvendig i 1859, da bør det fremhæves som meget fortjenstligt, at Jernafstøbninger af de gamle Stoles smukkeste Billedskjærerarbeide, anbragtes paa Stolenes Forsider, at Pulpiturerne, hvis Malerier og tilføiede Inskriptioner (de sidste af Præsten P. Rogert; H.) vare aldeles uden Værdi, bleve nedrevne, at Indgangen anbragtes i Taarnet, hvor den tidligere havde været, at større og smukkere Vinduer indsattes m. m. Ved samme Leilighed fik Kirken sit nye Orgel paa 20 Stemmer og 1000 Piber, bygget af Gudme for den billige Priis af 2,850 Rd. og indviet 12 Octbr. 1856. Det skulde være forskaffet ved Menighedens frivillige Bidrag; men da disse, paa et Par Undtagelser nær, bleve opkrævede meget skjødesløst, mislykkedes den gode Hensigt for en Deel. Det forrige Orgel var i sin Tid berømt; det var fra Christian IV's Tid og havde 24 Stemmer. I Kirken findes den velbekjendte Bombe fra Svensketiden, der veier, skjøndt et Stykke er borte, omtr. 90 Pd. Den faldt ned den 19de Juni 1659 midt under Gudstjenesten, medens Kirken var fuld af Mennesker, hvoraf dog Ingen kom synderlig til Skade. Som ved et Guds Under frelstes Præsten Saxtrup. Da han hørte et vældigt Brag, troede han, at Bomben var sprungen og ilede efter de Andre ud af Kirken; men ret som han kom ud af sin Stol, sprang den ved hans Fødder og det viste sig siden, at dens Stumper aldeles havde sønderslaaet den Stol, hvori han

Side 74
havde siddet. Fremdeles findes i Kirken 4 Lysekroner, hvoraf den ene med 8 Arme er givet af Mad. Popping, og en Lysearm af fortrinligt Arbeide, som ved sidste Restauration flyttedes fra sin oprindelige Plads ved Kirkens nordvestligste Vindue. Den blev givet af Fru Ida Rantzau, hvis Ægteherres Liig stod nogle Nætter ved bemeldte Vindue, der, som det synes, ved den Leilighed blev indrettet af hende. Det midt i Kirken ophængte Skib blev restaureret af Byens Skippere og ophængt ved den sidste Restauration. Choret har ganske vist havt et mere imponerende Udseende i tidligere Dage. Ved Opgangen stod 2 Cheruber; disse ere borttagne ved en senere Restauration (1823?) tilligemed Gitteret og Skristestolen, hvorimod det

nuværende Tralleværk, som bedre passer for en Thingstue, blev bekostet ved Indtægten af en Concert, som Byens musikalske Selskab gav. Funten var dengang i den nordre Gang tæt ved Choret, omgivet af et Gitter, hvorpaa fandtes flere „herlige“ Malerier, hvilke ved samme gode Leilighed bleve solgte, tilligemed den ældste Altertavle og andre Kirkens Eiendele. (U.) Den gamle Muur, som omgav Kirkegaarden, er nedreven omtr. 1846 og derved vandt Kirkens Udseende betydeligt; men beklageligt vil det altid være, at man i sin Tid tillod de tilgrændsende Huuseiere at udvide deres Eiendomme paa Kirkegaardens Bekostning imod en Godtgjørelse til Kirken, som var for Intet at regne. Ved den sidste Restauration flyttedes de sidste Liig, hvoraf enkelte laae i aabne Kister, i den aabne Begravelse under Choret, ud paa Byens Kirkegaard. Blandt disse Mumier saae man den i sin Tid af Byen høit agtede Danneqvinde, Karen Holm, en ung Pige med et endnu i Døden smilende Ansigt, som sagdes at have dandset sig ihjel, og en tildeels overtjæret Mandsperson, som formodentlig var død i en Pestilentje. I Taarnets vestre Side findes 5 Kanonkugler fra Svenskernes Tid indmurede. Det gamle Seier-værk vil ved Kirkens nu begyndte udvendige Restauration blive afløst af et nyt, hvilket Laalands Spare-, Laane- og Discontovank giver. Kirken eier 5 Klokker, 3 større og 2 mindre.

Side 75
Kun to Klokker kan nu bruges. Den største beskadigedes for ikke mange Aar tilbage, og dens Klang omtales endnu som ualmindelig deilig.
Kirkens Alder er ubekjendt. Den sees at være bygget i forskjellige Tidsrum og antages fra først af at stamme fra det 13de Aarhundrede. I den katholske Tid synes den at have været Annex til den nu forsvundne Krogsbølle Kirke, var da helliget St. Nicolai og havde 10 Altere, hvoriblandt det ene tilhørte Byens Skomagere, et Beviis paa disse Haandværkeres store Antal og Indflydelse paa den Tid.
De Munke, som i Nakskov byggede et Kloster vare Franciscanere, der kaldte det Helligaands-Klosteret. Efter Reformationen blev det Stadens Toihuus, men 1689 nedrevet. Ligetil Aarhundredets Begyndelse jordedes de Fattige paa dets Kirkegaard. Nu kneiser her Byens Fattig-Arbeidshuus, som opførtes 1847.
Byens Latinskole var først den nuværende Friskole, skraas over for Kirken, siden var den ved Veilegade Port, hvor nu Realskolen er. Begge Bygninger vare høist ufuldkomne, næsten upassende for deres Brug. Disciplene, hvis Tal sjelden har oversteget 20, havde smukke Stipendier. De fleste havde fri Kost paa Communitetet, som en af Byens Indvaanere for Betaling holdt; hvad i Kosten skulde reste, oprettede Byens gavmilde Indbyggere, saaat Disciplene vist ikke „lide Sult i Maven. Skolecollegerne have Værelser paa Skolen, og i Henseende til Kosten vises i Byen samme Artighed imod dem, som mod Disciplene, hvis de det behøve og forlange.“ Priselige Anstalter ere og i Nakskov til Huusarmes Hjælp, samt til fattige Børns Underviisning i deres Christendoms Lære. Slige rare Anstalter til Ungdommens Oplærelse rose sig selv, siger Rhode, men tilføier: „saa gode som disse ere, saa sletttre ere de i Landsbyerne paa hele Laaland bestilte; en Skoleholder paa Landet har 9, høist 12 Rdlr. aarlig Løn, og fra 4 til 12 Tdr. Korn, Rug og Byg. Det er vist syndigt og uforsvarligt af de Formu-

Side 76
ende, at de ikke gjøre andre Anstalter udi denne vigtige Sag, og maatte saa en Skoleholder aldrig beskikkes af Andre end af Sognefolket og Præsten, da vilde man neppe faae Krøblinge, gamle Laqveier, udsolgte Borgere, eller forprakkede Gaardeiere, men Mænd, som kunde læse og skrive.“
„Karen Holm, sal. A. Riegelsens, gav Aar 1734 to Huusværelser med en Jernkakkelovn og en fuld Seng i hvert, dertil 650 Daler; samme tvende Huse vedligeholdtes til at huse 4 fattige Lemmer udi, som faae til deres Underholdning saavidt af Capitalen kan tilstrække.“

„Her er desuden et større Hospital til 14 Fattige 1) (hvis Forstander altid var en fornem suffisant Mand i Byen), afdeelt i tre Rum, til de Syge, til de Friskere og til Fogeden. 2) Præst have de ikke for sig alene, men de, som kunde gaae, søge Byens Kirke, og ellers maa en Skolediscipel for nogen Betaling, holde Bøn og Sang daglig i Huset.“ At dette ikke altid har været tilstrækkeligt til god Ordens Fremme sees deraf, at man eengang maatte opsætte en Gabestok udenfor Hospitalets Dør, til Skræk og Advarsel for de uskikkelige Lemmer. En anden Gang forsynedes Byens Fattige med et Bliktegn, som viste, at de vare berettigede Tryglere. (A.)
Saa gode som hine Anstalter kunde være paa sin Tid, saa meget staae de dog tilbage for Nutiden, siden man fik bygget en Fattig- og Arbeidsanstalt, i hvilken de Fattige holdes til Orden, Reenlighed, Ædruelighed og Arbeidsomhed, under en redelig og forstandig Økonoms Bestyrelse og udvalgte Borgeres umiddelbare Tilsyn, om et saadant findes nødvendigt. Skjøndt de Fattiges Antal formindskedes til under Halvdelen af dem, som tidligere havde faaet offentlig Understøttelse,

1. Ophævet 1847.
2. Forhen kaldet „Konge“, formodentlig fordi han tillige var Stodderkonge. Saaledes findes i et Fattigregnskab for 1661: „Til den nye Prinds og Kongens Qvinde, hver et Par Træsko.“ (A.)

Side 77
saasnart Arbeidshuset var indrettet og de Trængende henvistes dertil, er Fattigvæsenets Udgifter langtfra aftagne i samme Grad; men Byen har dog nu opnaaet at faae et langt bedre ordnet Fattigvæsen end i de fleste andre Communer i Riget, hvor de Fattige henleve deres Tid i Dovenskab, Drikfældighed og Svineri. Fattigvæsenets Gjæld er henimod 8000 Rdlr., men det havde paa den anden Side i 1855 over 7000 Rdlr. i Capitaler. Skolevæsenet, som vandt en stor pecuniær Fordeel, da Latinskolen gik ind, besidder over 6000 Rdlr. i Capitaler. En stor Udgift forestaaer Communen med Hensyn til Skolevæsenet, eftersom en ny stor Skolebygning, som rimeligviis vil samle de 3 nu spredte Skoler under eet Tag, med fornøden Beboelsesleilighed for samtlige Lærere — er uafviselig nødvendig.
Raadhuset fra 1590 var i Slutningen af forrige Aarhundrede bleven afløst af et andet, som ikke synes at have været stort bedre. Det ældste kunde ikke holde paa Fangerne (A.) og i det nye creperede disse i de underjordiske Arrester. Det nuværende, som byggedes 1840 (T.), kan langtfra kaldes hensigtsmæssigt indrettet. Endnu i Mands Minde stod en kunstig udskaaret „Kagemand“ paa en ottekantet Steenpille paa Byens Torv. Misdæderne henrettedes imidlertid da udenfor Veilegade Port ved en Veile, som endnu kaldes Galles- o: Galgeveile.
Handelen, som ved Slutningen af forrige Aarhundrede var „meget forfalden“, har i de seneste Aar taget et betydeligt Opsving, eftersom flere dristige Handelsmænd have formaaet at frigjøre sig fra et dominerende Handelshuus i selve Byen, saavelsom fra den ruinerende Forbindelse med Skipperne fra Marstal, som allerede for næsten 100 Aar siden fik saadan Indpas i Nakskov, at dens før saa anseelige Handelsflaade næsten gik tilgrunde.
1858 udførtes 104,763 Tdr. Korn og Bælgsæd (hvoraf c. 46000 Td. Hvede og over 54000 Td. Byg). Denne Udførsel

Side 78
var imidlertid c. 11000 Tdr. mindre end den fra det foregaaende Aar. Fra Udskibningssteder i Tolddistrictet udførtes 10,488 Tdr. Af Kornvarer er indført 1680 Tdr. preussisk Rug.
Toldintradernes Nettobeløb var 1858 32,806 Rdlr., omtrent 6000 Rdlr. mindre end det foregaaende Aars. Nettoindtægten af de 3 Brænderier, hvoraf dog kun det ene var i Drift hele Aaret igjennem, udgjorde c. 3,400 Rdlr., omtrent 1000 Rdlr. mindre end i 1857. Handelsflaaden var i 1857, 40 Fartøier paa omtrent 860 Læster. Indseilingen til Byen er temmelig besværlig, uagtet Havnevæsenet, hvis aarlige Indtægt kan sættes til 3 à 4000 Rdlr., i den Henseende gjør

Meget for at lette Seiladsen. Byens Havn er en Vinterhavn af 4de Classe. Tidligere ladede og lossede man ved Pramme, naar Fartøierne vare for store til at lægge til ved de saakaldte Broklappe. Det skyldes nærmest afdøde Viinhandler Lønborg, at Skibsbroen blev saa bred som den nu er; thi man tænkte paa at anlægge den meget smallere. Et dristigt Skibsbyggeri leverer fortrinlige Fartøier. Af andre industrielle Anlæg, maa fremhæves: et Bogtrykkeri, et Jernstøberi, to Dampmeelmøller, den ene med et Dampbageri, og en Tobaksfabrik. De nakskovske Garverier vare i sin Tid saa vel ansete, at for Exempel Sømænd og Fiskere altid skulde have deres Søstøvler fra denne By. Haandværksstanden har indgaaet en Forening, som foruden andre nyttige Foretagender har oprettet en Skole for de Haandværkslærlinge, som ønske at benytte den. Uagtet flere af Byens Lærere gratis have underviist i denne Skole, har den dog ikke — med Undtagelse af det første Aar — havt den fornødne Fremgang og Kraft. Den stiftedes 1854, tildeels ved milde Gaver af samtlige Byens Indvaanere. Den, nærmest ved Districtslæge Niels Christian Møllers Bestræbelser i 1842 stiftede Spare- og Laanekasse, senere udvidet til „Lollands Spare-, Laane- og Discontobank“, har ogsaa i velgjørende Diemed stiftet megen Nytte paa Øen.

Side 79
Byens Tilliggende udgjør omtrent 1000 Tdr. Land med 127 Tdr. Hartk. Her maa mærkes Byens Diensteen, den lille Lystskov „Svingelen“. Det skal efter Sigende skyldes afdøde Rector Stephansen, at den kom fra Markejerne og blev Communens Eiendom, idet han af gamle Papirer udfandt, at den tilhørte Byen, hvorpaa de daværende Eiere ifølge mindelig Overeenskomst afstod deres Besiddelsesret. Den er 16 1/2 Tdr. Land stor. Her holdes den aarlige Skyttelaugsfest, som endnu for kaldes en almindelig Folkefest for det vestlige Laaland, men efter Sigende ikke kan sammenlignes med den samme Fest, endog blot for en Snees Aar tilbage. Den stammer rimeligviis fra det gamle Pappegoielaug, der alt existerede paa Beleiringens Tid. I det Mindste kan den temmelig sikkert regnes fra 1750, da Kong Frederik V var i Byen „og tog derefter sin behagelige Reise til Langeland. Siden den Tid har man, Mandagen efter 4 Søndag efter Trin., aarligt et lystigt Optog i Marken ved Nakskov med Vaaben, Exerceren, Riden og Skyden af Borgerskabet, som i Compagnier ere deelte, nemlig et lidet ridende Corps, og nogle Compagnier til Fods.“
Som bekjendt er Borgervæbningen gaaet ind 1853, i hvis Sted der 2 Aar efter oprettedes et Politicorps paa 30 Mand. Brandcorpset er 250 Mand med 4 Sprøiter. I de sidste 10 Aar har det ofte havt Leilighed til at vise Byen, at den kan stole paa dets Hurtighed og Dygtighed.
Da her tidligere har været en Synagoge og endnu findes en Kirkegaard for Mosaiter, har her i mange Aar boet jødiske Familier — „Byen til ingen Nytte“, tilføier Rhode. „Aldrig holdes offentlig Krammarked“, vedbliver han, idet han kalder dette „et besynderligt Indfald“; men jeg antager, at Borgerne derimod kalde det, et godt Indfald.
Til Sognet hører desuden Landcommunen, bestaaende fornemmelig af de tvende Landsbyer Abildtorpe og Krukholm med 253 Mennesker og 63 Tdr. Hartkorn. 8 Gaarde.

Side 80
Kun faa Kjøbstadcommuner i Riget — ingen i Stiftet — ere saaledes blevne betænkte med milde Gaver til Kirken, Skoler og de Fattige, som Nakskov. At opregne dem alle ansees overflødigt, fordi de findes i andre Samlinger, og vi indskrænke os derfor til her blot at anføre de mærkeligste, idet vi tillige maae bemærke, at alle Kirkens Donationer i Penge nu ere indsmeltede og sammendragne i en eneste rentebærende Capital paa c. 400 Rdlr.; thi saa ofte Kirken i tidligere Dage skulde restaureres, optoges af dens Capitaler, indtil disse fik det værste Smæk, dengang man 1817 opførte Stakittet uden om Kirkegaarden ved Mariboveien.
1644 gav den alt nævnte Fru Ida Rantzau 100 Rdlr. til Vedligeholdelsen af et Kirkevindue; samme Dame gav ogsaa 1000, nu 333 1/3 Rd. til Latinskolen. 1738 gav Byens Haandværkere

50 Sldr. til Lys. 1782 gav Mad. Marie Popping, alm. kaldet Pippen, 200 Rdlr., samt 80 Rdlr. til sin Begravelses Vedligeholdelse. 1793 gav Tegnemester Søren Abildgaard 112 Rdlr. til at vedligeholde den Forhøining, hvorpaa hans Cousines Kiste stod under Choret. („Gammel Kjærlighed ruster ikke.“) 1796 gav Mad. Bodil Andersdatter Kølle 400 Rdlr. 1822 gav Mademoiselle Hermanna Marie v. Borgen 382 Rdlr. Hertil kommer 5 Gaardes Jorder, hvoraf Biskop Thestrup har givet den ene og Borgemester Carsten Nielsen den anden. Den sidste Gaards Jord har altsaa været i henved 3 Aarhundreder ved Kirken.
Til den nedlagte Latinskole er iblandt Andet givet: 1624 af Fru Elisabeth Friis c. 540 Rdlr. 1636 af Christen Madsen 66 Rdlr. 4 Mk., fordi nogle Folk en Nat havde hængt en død Kat udenfor hans Dør, hvilket meget maa have forskrækket Manden. 1654 gave Byens Borgere 300 Rdlr., af Glæde over de Danskes Seier paa Colbergerhede. Andreas Bejerholm og J. Stendrup have givet 967 Rdlr. 4 Mk. 1715 Biskop Thestrup 100 Rdlr. 1727 Præsten Bejerholm c. 70 Rdlr. 1748 Md. Riegelsen 150 Rdlr.

Side 81
og Md. Popping, 1783, 200 Rdlr. Hertil kommer Tonnes Rasmussen Jorder, givne 1816 af ham og Hustru Marie Dorph. Da disse Givere udtrykkelig havde erklæret, at Jorden (5 1/2 Gaards) skulde skjænkes Fattigvæsenet, hvis Skolen engang i Tiden nedlagdes, kom denne Jord saaledes Byen bestandig til Gode.
Af Gaver til den saakaldte danske Skole maa erindres: Skibscaptain Jacob Nielsen Bolle gav, 1780, 300 Rdlr.; Md. Popping og Søn Peder Hansen, 1782, 600 Rdlr.; Skoleforstander Frederik Christensen, 1784, 4 Gaardes Jorder. 1816 gav Kjøbmand Tonnes Rasmussen c. 460 Rd.
Til Fattigvæsenet er blandt Andet givet: 1642 af Raadmand Michel Madsen 923 Sldr. 2 Mk. til Fattige og til fattige Skoleborn. Borgemester Peder Hansen lagde senere flere Penge til, og 1695 vare disse Capitaler voxede til c. 2437 Sldr. 1642 og 43 gav Borgemester Niels Nielsen 300 Sldr. 1723 gav Hans Pedersen Top 4 Gaardes Jorder, hvoraf dog den ene skulde forbeholdes Latinskolens fattige Disciple og den anden Cappellanernes Enker. 1734 gav Md. Karen Riegelsen, født Holm, † 4de Septbr. 1760, 2 Smaahuse i Tolderens Stræde med 500 Rdlr. til deres Vedligeholdelse, foruden 150 Rdlr. til andre Fattiges Fornødenhed. Den Riegelsenske Stiftelse blev 1772 atter betænkt med 500 Rdlr. af Sognepræsten i Østofte, Consistorialraad Thestrup, og Hustru, som var en Datter af Karen Riegelsen, der, uvist naar, endvidere maa have givet endnu en Sum paa 1 à 200 Rdlr. til denne sin Stiftelse. Den for sin Goddadighed ligesaa velfortjente Qvinde, Md. Marie Popping, har ogsaa betænkt Byens Fattige ved 1782 at skjænke dem 2 Smaastader paa „Kongenstofte“, hvilke ligetil nu ere benævnede Mad. Hansens eller Pippens Fattighuus. Fremdeles har Farver Tolle Jensens Enke, Ane Marie, 1783 betænkt de Fattige med 1 Gaards Jord og 100 Sldr. I det Hele taget viser det sig, at Byens Qvinder nok saa

Side 82
meget som Mændene have betænkt deres Fødeby med milde Gaver, og saaledes maae vi endnu erindre Bodil Andersdatter, der foruden betydelige Legater til andre offentlige Stiftelser, 1796 gav 3000 Rdlr. til Byens Fattigvæsen, for at dette kunde kjøbe den gamle Latinskoles Bygning, som skulde indrettes til et Arbeidshuus, og med Resten af Summen holde det vedlige. Bel blev dette — det saakaldte Kølles Arbeidshuus — strax indrettet efter sit Diemeed, men det havde ingen Fremgang. 1802 toges en Deel af det i Brug til Skole, da den danske Skole i Søndergade blev solgt, og efter 1812 hensygnede Anstalten aldeles. Nu er Stedet, som bekjendt, Bolig for Fattigskolen, hvortil en Haandgjerningsskole er knyttet.

Bidrag til Byens Historie.

Indholdsfortegnelse side 326

(Fornemmelig tagne af Archivet, Kirkebøger, det Rogertske Haandskr. og lignende Kildeskrifter.)
Aar 1242 nævnes Nakskov første Gang i Historien.
1266 var Kong Erik Glipping — som forresten siges at være født paa Laaland — tilligemed sin Moder, den berømte Margrethe Sprænghest, i Byen, og skjænkede den da, foruden anden Jord, som nu er fraskilt, den saakaldte Skov.
1300 fik den Myndighed til at sætte Skyldnere, som ikke betalte deres Gjæld, i Arrest; samtidig hermed antager man, at det Graabrødre Kloster er bygget, som efter Reformationen blev forandret til et Toihuus og 1689 blev nedbrudt.
1420 afbrændte den største Deel af Byen.
1445 fik Byen Net til Seilads fremfor Bønder „og Andre".
1510 afbrændte Lybekkerne Byen.
1536 antoge Borgerne i Nakskov den protestantiske Lære.
1539 fik Byen Tilladelse til at nedbryde Krogsbølle, det nuværende Krukholms, Kirke og bruge Stenene til Byens Bedste.
1547 blev Nakskov befæstet. Laalands og Falsters Bønder maatte grave om Byen.

Side 83
1551 fik Borgemester og Raad Tilladelse til at have en Viinkjelder paa Raadhuset og udsælge Viin og anden fremmed Drik, med Undtagelse af Rostokker Øl.
1572 blev een Hex og 1573 bleve tvende Hexe brændte paa Nakskovs Torv.
1576 var her ikke Viin i Byen i 12 Uger; Mangelen begyndte i August.
1577, den 3die Marts, gik Høivandet over Veilegade Bro. Samme Aar nedbrødes Krogsbølle By.
1590 fik Byen sig en Naadstue, hvortil samt til den murede Ports Bygning, Kong Christian IV eftergav Byskatten for 2 Aar.
1618 fik Byen, en ny Sognepræst, en ny Cappellan, en ny Rector, en ny Hører, en ny Lehnsmand, en ny Naadmand, en ny Byfoged, en ny Provst og et nyt Kirkespir, som blæste ned 7 Aar efter. Samme Aar havde Byen kun 4 Kræmmere, men 11 Skræddere. Bygningernes Antal, de offentlige fraregnede, udgjorde 376. Omtrent paa samme Tid nævnes en Qvinde, som blev 106 Aar gammel, hvilken er den høieste Alder, som Nogen vides at have opnaaet i Nakskov. Der berettes ligeledes, at en Borger, ved Navn Jens Andersen i Veilegade, havde været gift med 6 „ægte Hustruer", samt at Byfogeden Povel Madsen engang maatte staae aabenbart Skrifte for sit Skjørlevnet.
1620 døde 341 Mennesker af Pesten, i Septbr. Maaned alene 71.
1625 havde Byen 12 Bagere.
1629 lod Kong Christian IV Byen bedre befæste. Det var ham, som anlagde „Ølkarret", de trende „Runddele", „Høiekat" og „Færgelands-Broen", hvilken Ole Steenvinkel opførte.
1637 kostede Jørgen Rosenkrands's Regiment Byen, fra 10de Marts til 4de August, 3,542 Daler, og Frederik v. Buchvalds Ryttere, samtidigt dermed, 1,163 Daler.

Side 84
1649 fik Byen Ret til et 3 Dages Marked, den 25de Juni.
1656 fik Byen sin første Stadsmusikus.
1657 udvidedes Byens Befæstning ved flere vigtige Udenværker, hvoriblandt det „skjønne Hornværk" udenfor Veilegade Port.
1658 overgav Byen sig til de Svenske. Byens feige Commandant var Frants Edmund. Et Sviin eller Faar kostede i dette Aar høist 2 Mk., et Slagtenød 1 Ndlr., en Gaas 6 $ en Tønde Byg eller Rug 48 $., en Tønde Hvede eller Havre — 60 $

Indholdsfortegnelse side 326

Beleiringen 1659.

Besætningen, som meest bestod af hvervede Tydskere, udgjorde c. 500 Mand. Paa Voldene laae c. 50 Kanoner. Commandanten var Oberst Joachim v. Korber, udnævnt den 3die Juli 1658, men ankom neppe før i Foraaret 59. Under ham befalede Oberstlieutenanterne Daniel v. Neden og v. Bernbach, Major Keyer, Ritmester Bardohuun, Lieutenant v. Rech o. fl. Borgernes Styrke udgjorde 200 Mand, foruden et nysoprettet Brandcorps, som stod under Borgemester Niels Nielsens egen Commando. Den ene af Stadscapaitainerne var Borgernes djærve Talsmand, Skomageren Diderik v. Essen, der døde i stor Armod den 14de Septbr. 1688, men desuagtet synes at være bleven begravet med stor Pomp, formodentlig ved Borgernes Sammenskud. Ingen af alle de Mænd, der udmærkede sig i denne mindeværdige Beleiring, hvis egentlige Sjæl Borgemesteren var, vides at have erholdt nogen Udmærkelse eller Belønning af Regjeringen. Dengang gik det nemlig ikke saa flot til med „Tegn“, Titler, Daaser, Pocaler, o. s. v. o. s. v. Til hine Forsvareres Tal maae endnu regnes en Deel Landboere, hvoraf en Deel optræder under Benævnelsen „Otto Kulds Bonderkarle“. Den hele danske Styrke sættes til 1000 Mand. Svenskernes udgjorde 9 Re-

Side 85
gimenter Ryttere og 3 Regimenter Fodfolk, lutter prøvede Folk, som commanderedes først af Admiral Wrangel, derefter af den ligesaa berømte General Steenbock.
1659, den 1ste Mai, sloge de danske Ryttere, under Nitmester Bardohuun, et Antal svenske Nyttere i Branderslev Skov, hvor de mødtes ved en Fouragering.
Den 6te Mai søgte Fjenden forgjæves at bemægtige sig Stubbelandet, en lille Holm i Fjorden.
Den 13de Mai erobrede Svenskerne om Natten Steensø, hvorfra de siden meget foruroligede Forsvaret og ødelagde Byen.
Den 18de Mai stormedes Boldene paa 2 Steder paa een Gang, men sloges tilbage med Tab.
Den 30te Mai beskjodes Byen paa det Voldsomste og Bombardementet vedvarede næsten uafbrudt i de følgende Døgn.
Den 1ste Juni om Morgenen Kl. 2 faldt en Bombe i Kirken, i hvis „Omgang“ Krudtet opbevaredes.
Den 3die Juni faldt atter en Bombe ned i samme Bygning.
Den 4de Juni aabnedes Løbegravene ved Veilegade Port. (Da denne murede Portbygning ved Aarhundredets Begyndelse nedreves, fandtes endnu en Mængde Kanonkugler i den.)
Den 5te Juni gjorde Forsvarerne et Forsøg paa at fordrive Fjenden af Løbegravene, men tilbagevistes med Tab.
Den 6te Juni fik Borgerne Byens Møller udenfor Søndergade Port stukne i Brand, for at Fjenden ikke skulde benytte dem.
Den 9de Juni skete Borgernes største og heldigste Udfald, hvorved Anføreren, den ædle og tappre Bernbach, tilsatte Livet. Nogle Dage efter forsøgte Fjenden at tage Byen ved List, idet nogle Soldater forklædte sig som flygtende Bønder; men Planen opdagedes endnu i rette Tid og Svenskerne dreves tilbage.
Den 17de Juni gjorde Fjenden om Natten Angreb paa flere Steder, men uden Held.
Den 18de Juni foretoges den første Storm paa „Hornværket“; Svenskerne dreves efter en rasende Kamp tilbage med

Side 86
stort Tab og mistede iblandt Andet 3 Majorer. Fra denne Dag aabnedes atter et hæftigt Bombardement, som vedvarede i flere Døgn.

Den 19de Juni faldt den Bombe, som endnu ligger i Kirken, ned i samme midt under Gudstjenesten, uden at Nogen kom til Skade.
Den 21de Juni forsøgte Fjenden om Natten at stikke Byens Skibe i Brand; men det mislykkedes. Næste Nat gjentoges Forsøget med samme Held.
Den 29de Juni stormede Borgerne (ifølge Sagnet) under Borgemesterens egen Befaling Steensø, som de ogsaa erobrede om Natten med et ringe Tab.
Den 30te Juni sprængte Fjenden en Mine og forsøgte umiddelbart herpaa at storme Ravelinen, men kastedes efter en hastig Kamp og med stort Tab tilbage. Bi mistede foruden flere tappre Mænd ogsaa Lieutenant Rech. Bombardementet fortsattes uafbrudt i den følgende Uge.
Den 9de Juli overrumplede Fjenden Ravelinen ved Hornværket, til hvis Fod man næsten havde nærmet sig ved Hjælp af Løbegravene.
Den 11te og 12te Juli Baabenstilstand.
Den 13de Juli indtoge Svenskerne om Natten Hornværket, efter en rasende Modstand. Man kunde derfra skyde med Bøsser ind i Byen.
Den 14de Juli sprængtes Chorets Hvælvinger ved en „Lænkekugle".
Den 15de Juli Capitulation. Man havde kun 4 Tdr. Krudt tilbage. Den tildeels tydske Besætning var ogsaa uvillig til videre Modstand.

„Med Sandhed Borger loves kan,
De Fattig' og de Rige,
At de stod Alle som een Mand,
Og Ingen vilde vige,
Saalænge muligt var at staae" osv.

Side 87
Beleiringen kostede Fjenden idetmindste 16 Officerer, som siden bleve begravede i Byens Kirke. Det hele Tab af Folk sættes til 1800 Mand.
Saavidt bekjendt er, mistede Forsvarerne 81 Mand, hvoriblandt 7 Officerer, 25 Borgere, 22 „Bondersoldater" og 5 Fruentimre, der gjorde Arbeide paa Volden ved Siden af Mændene. Blandt andre dræbte Koner, maa Philip Gravers Hustru erindres, som mistede Hovedet ved en Kanonkugle, ret som hun sad og gav sit Barn Die, uden at dette derved kom til Skade. Ja, det levede endnu i mange Aar efter; thi i Kirkebogen findes, at den 1ste Octbr. 1744 døde Cathrine Slagters paa Hospitalet, 85 Aar gl., og tilføies der, at hun var det Barn, der laae ved Brystet, da den fjendtlige Kugle rev Hovedet af Moderen. Hun frelstes altsaa dengang, for siden at døe — i Fattighuset. Blandt de Saarede, hvis Tal iøvrigt ikke kjendes, maa hiin Underofficeer fremhæves, som Bircherod omtaler i sine Dagbøger. En Kugle fløi nemlig ned i Spiserøret, hvorfra den ad den naturlige Bei atter forlod ham, uden at han leed Andet derved, end at han mistede nogle Tænder, som Kuglen forinden bortrev i hans Mund.

Byens Trængselstid.

Denne begyndte i Grunden først efter Capitulationen, hvis Vilkaar ikke overholdtes af Fjenden. Foruden Brandskatten forrige Aar, paa 20000 Ndlr., maatte Byen atter udrede en lignende paa 22000, samt daglig levere 6300 Pd. Brød, 4200 Pd. Kjød, samt et tilsvarende Qvantum af Ærter, Gryn o. s. v. Men dette var endnu for Intet at regne. Hertil kom nemlig en Mængde Leverancer til de forskjellige Regimenter og Contributioner til flere høitstaaende Personer, men fremfor Alt Soldaternes — saavel Officierernes, som de Meniges — Udpresninger i deres Qvarterer. Man regner, at den hele Indqvartering kostede Byen 71,168 Ndlr., foruden

Indholdsfortegnelse side 326

Side 88
hvad der medgik til Regimenterne ved Stranden. Andre Contributioner sættes desuden til 21,300 Ndlr. Man maatte iblandt Andet give 500 Tdr. Hvede for Byens Klokker, og da dette ikke betaltes til rette Tid, sendte Commandanten, Oberst Gorgas, 3 af Byens Borgere som Arrestanter til den svenske Leir. I Nykjøbing mødte de imidlertid Fredsbudskabet, hvorfor de løslodes til Commandantens store Fortrydelse; men Hveden, som dengang betaltes med 10 $ Skjp., maatte alligevel leveres.
Om de svenske Over- og Underofficerer hedder det udtrykkelig, at Værten maatte betale deres halve Sold, samt give dem tre Maaltider Mad om Dagen, tilligemed alt det Øl og Brændeviin, som de og besøgende Gjæster kunde drikke. Som en Følge heraf, betalte enkelte Bærter indtil 8 Daler af Lodigmarken om Maaneden til Indqvartering. Under disse Forhold slog de rede Penge snart op; Sølvtøiet holdt heller ikke længe ud, og nu maatte Alt betales i Varer, hvorpaa de Svenske selv satte Taxt, idet de f. Ex. kun vilde give 1 $ for 1 Pd. Fjer, 2 Daler for en Kakkelovn osv., hvorved Borgerne i Bund og Grund maatte forarmes. Diderik v. Essen 1) blev fratagen sin hele Formue, derefter kastet i Fængsel og „leed megen Ubarmhjertighed“. Han døde saa fattig, at Skatterne i de sidste Aar maatte eftergives ham. Niels Smed rømte bort, for at undgaae samme Medfart. Da han kom igjen var hans Huus ødelagt og plyndret. Claus v. Stocken „praktiserede“ sin Nabo sin Indqvartering paa og løb derefter bort i de første Dage. Johan Helbech holdt ud saalænge han kunde; fik et dødeligt Saar, der kostede ham Livet; hans

1. Denne Nakskovs paa sin Tid høit ansete Borger var 3 Gange gift. Hans første Kone, Christine sal. Hans Langs, ægtede han 12te Mai 1641. Den 18de October 1654 giftede han Cathrine Rosenfelds, † 1671. Den 12te Juni næste Aar ægtede han Elisabeth sal. Christen Jørgens.

Side 89
Gaard var i Forveien sprængt af en Bombe. 2 Borgere sluttede sig til de Svenske for at faae bedre Kaar, og fulgtes siden med dem. Mange forlode Byen i Begyndelsen af Occupationen saavel som siden efter, saa at mange Gaarde og Huse i lang Tid stode tomme, og Borgerne maatte patrouillere om Natten, for at man ikke skulde stjæle Materialierne. Endnu 1664 stode 160 Gaarde og Huse ubeboede i Byen. Hertil kommer endnu, at alle Bygningerne havde lidt meer eller mindre ved Fjendens Skyts, hvilket endnu kan sees af en i Archivet opbevaret Synsforretning, i Følge hvilken Borgemester Peder Mortenssens Gaard, som var taxeret for 3,140 Daler, havde lidt Skade for 1002, og af det Skaanede maatte endda gives 10 pCt. Brandskat.
Som en Følge heraf, er det intet Under, at alle Udgifter til de fjendtlige Soldater beregnes til 114,744 Daler 3 ., men hele Byens Tab til den for hiin Tid utrolige Sum af 1 1/2 Tonde Guld.
Af de Officerer, som især udmærkede sig ved Ubarmhjertighed, maa Ritmester Dreyer fremhæves, hvis Grusomheder vare saa skjændige, at Øvrigheden i den Anledning optog et Thingsvidne, som endnu haves. Den mildeste Gjæst synes forresten den svenske Konge selv at have været, som i 2 Dage og 3 Nætter opholdt sig hos den rige Naadmand, senere Borgemester Peder Hanssen, fra 21de til 24de Juli; thi medens Byen f. Ex. maatte udrede 4000 Daler til Admiral Wrangels Frue, under hendes 10 Dages Ophold, kostede hans ikkun 300 Daler, hvoraf de 59 medgik til Kjøkkenet.

1660 havde Byen 286 Vaaningshuse med 1358 Beboere, hvoraf 103 vare Tiggere; samme Aar maatte Liget af en fattig Pige, paa Grund af forskjellige Uenigheder, henligge 14 Dage, førend det kunde blive begravet. Meget ofte fik de Fattige ingen Kiste. Saaledes begravedes Tvende Aaret derefter i een Grav, og kun den ene af disse havde Kiste.

Side 90
1667 fik Byen Frihed for alle kgl. Skatter i 8 Aar og Eftergivelse for det Halve af disse i de følgende 16.
1699 erholdt Byen Net til at have Bropenge ved Byens Broer.
1705 skjænkede Frederik den Fjerde Byens Volde til Borgerne, hvorefter de siden kom til Magistraten. Først i 1858 har Byen endelig faaet dem igjen, imod en billig aarlig Afgift, som dog med Tiden tør ventes hævet.
1714 herskede en mærkelig Børneepedemi i Byen; i Juni Maaned døde alene 15 Børn, i de 5 næste Maaneder 47. Af 143 Liig i dette Aar tilhørte 97 smaa Børn.
1721 flyttedes Halsted Amtstue hertil.
1722 bortbare Søfolkene et Liig i et Reb, fordi de ikke vilde benytte Liigbaaren, som Arrestforvareren, der første Gang havde faaet denne Bestilling, lod bringe; da de sagde, „at en Sømand ikke burde bæres bort af en Tyvetrækker“. Øvrigheden havde ladet 3 Pæle ramme ned i Graven, for saaledes at forhindre, at Liget kom i Jorden; men disse hamredes ned, og da Provsten, Hr. Ursin, ikke vilde kaste Jord paa Liget, og Capellanen, Hr. Borreby, ikke turde, gjorde de det selv. De retslige Undersøgelser synes ikke at have ført til Noget, og navnlig erklærede Hr. Borreby for Retten, Intet at have hort eller seet af alt dette, ja ei engang at have kjendt Personerne, som bare Liget, uagtet han selv fulgte.
Samme Aar stiftedes „den danske Skole“ ved en Capital paa 265 Daler 2 Mk. 6 ., som var indkommet ved Salget af nogle Sengeklæder, som Borgerne havde maattet levere til Soldaternes Brug, der laae paa Høibygaard. Forslaget skyldes Præsten Ursin. Imidlertid kom Skolen først igang 1729, da man kjøbte 2 Boder i Søndergade for 266 Rd. 4 Mk. Skolens Fundats er dat. 3die April 1728. Lærerlonnen var i Begyndelsen 20 Rdlr. aarlig, og den første Skolemester var Birkedommer Mogens Erbbessen i Nørreherred, som imidlertid snart frasagde sig Bestillingen. Hver Skjærtorsdag hensattes

Side 91
en Bøsse ved Kirkedøren til Fordeel for Skolen, for hvis Skyld heller ingen anden dansk Skole maatte være i Byen.
1735 oprettedes Liigbærerlauget, som siden den Tid har forvoldt Byens Borgere mange Bryderier. Den høieste Taxt for at bortbære et Liig sattes dengang til 6 Rdlr.
1745 døde Kjøbmand Jens Rasmussen, om hvem det hedder, at slig en Borger ikke fødes hvert Aarhundrede.
1750 druknede 4 unge Karle og 3 Piger, som en Søndag Formiddag vare seilede ud paa Fjorden for at fornøie sig. Ulykken skete mellem Veilsø og Slotsø derved, at man vilde slaae Band i Seilene, hvorfor de unge Piger skulde flytte sig; men dette skete saa uforsigtig, at Baaden kæntrede. Endnu en Karl, som var i Baaden, Bedstefader til den senere Præst Claussen i Arninge (U.), frelste sig paa dens Kjøl. I Byen vilde man ikke strax tro Ulykken, da Veiret var stille og Bandet roligt; men man tog alligevel hurtigt derud og fandt Ligene omtrent paa eet Sted. De begravedes den 29de September.
1752 den 2den Mai skulde Skoflikker Frederik Larssens Kone begraves; men da Manden ikke kunde blive enig med Liigbærerlauget, vilde dette ikke bære Liget bort, uagtet samme alt var sat paa Baaren udenfor Husets Dør. Da Liget saaledes stod og ventede paa Gaden, og Manden, som var bleven stædig, heller ikke vilde have hende ind i Huset igjen (maaskee havde han havt nok af hende i levende Live), bleve Konerne i Kongenstofte (dette var Gadens Navn) enige om at bortbære Liget, hvilket de ogsaa gjorde som de gik og stode. For denne Adfærd mulcteredes de alle siden hen.

1753 vandt Byen en 8aarig Proces med en Grevinde Knuth om et stort Stykke Jord, paa hvilket hendes Folk og Borgerne i Forveien skulle have leveret en heel Batallie, der ligesom Processen faldt ud til sidstnævntes Fordeel. (M.)
1777 brændte 2 Steder paa Byens Torv. Der fortælles, at Eieren af et Nabosted satte Ryggen i et Gavlvindue og

Side 92
nu sprøitede man paa ham, som var iført en god Peltstrøie og saaledes standsedes Ildens Fremskridt. (M.)
Omtrent paa samme Tid boede paa Torvet en Smed, som af Alle kaldtes „Judas“. Aarsagen til denne afskyelige Benævnelse var følgende: Hos samme Smed arbeidede i flere Aar en Svend, som opførte sig meget vel og blev desaarsag afholdt af Alle. Pludselig fik imidlertid Mesteren Noget imod ham, og da Svenden ved sin Ankomst havde betroet Mesteren, at han hemmelig var flygtet fra Rudkjøbing, hvor han var bleven dømt som Tyv, meldte Mesteren til Rudkjøbing, at han var hos ham, hvorpaa 2 af Justitiens „Haandlangere“ kom til Nakskov for at afhente ham. De fik ham udleveret og droge igjen afsted med ham til Taars, hvor de overnattede i Færgegaarden. Imidlertid havde Svendens Skjæbne vakt almindelig Medynk og flere Indvaanere af Byen, hvoriblandt endog Arrestforvareren selv, rottede sig sammen for at befrie Fangen. Dette Sidste lykkedes og Svenden forsvinder med det Samme af Historien; men hans medlidende Redningsmænd gik det i den Grad ilde, at Arrestforvareren endog kom nogle Aar i Tugthuset. Ingen vilde efter dette Udfald mere omgaaes „Judas“ eller give ham en eneste Skilling at fortjene. Nogle sige, han fortrak af Byen, Andre, at han døde i den yderste Nod. Maaskee have begge Parter lige Net. (H.) Ved denne Leilighed kan passende erindres, at Byen i forrige Aarhundrede var et Tilflugtssted for de langelandske Bonderskarle, som forlod Øen for at undgaae Krigstjenesten. Sendte Herremændene Folk for at hente dem tilbage, bleve disse i den Grad gjennempryglede, at Ingen vovede paa at fornye Forsøget.
Ved Aarhundredets Begyndelse levede her i Byen en Kjøbmand Østrup, som var saa rig og ødsel, at han gav sin Ridehoppe Gryn istedetfor Havre, men blev saa fattig, at han skal være død i Vestenskov Fattighuus. (M.)

Side 93
1809 herskede stor Sygdom imellem de Militaire, som laae i Laaland. I dette Aar døde alene i Nakskov 66 Soldater og 10 Matroser. Ligene lagdes i Kister, flettede af Straa. Af Jersstrup Sogn i Vensyssel døde alene 15 Mand i Nakskov. Det var meest Bendelboere, som laae her paa Øen og saaledes omkom af „Feberen“, hvorfor Laaland endnu ansees som et andet Guinea af Indbyggerne nordenfor Liimfjorden.
1825 blev Madeskov udskiftet.
1830 den 28de Januar døde Ellen Malers, som efter sin Dod blev befunden at være et Mandfolk.
1831 indrettedes en Arbeids- og Fattiganstalt paa Hjørnet af Veilegade og Tolderens Stræde, hvortil c. 450 Dlr. gaves i frivillige Bidrag af Byens Borgere; men den sygnede snart hen og hævedes aldeles 1841, uden Tab for Communen.
1838 nedlagdes Latinskolen, som 1841 blev forandret til en Realskole.
S. A. er Byens Friskole oprettet.
1840 mistede en Sømand den ene Arm, da han i Anledning af Kongens Fødselsdag affyrede en Kanon, og fik ved samme Leilighed desuden begge sine Øine saaledes beskadigede, at han fra den Stund af var blind. Kongen skjænkede ham en Pension af 60 Dlr., og en Bøsse hensattes paa Toldkammeret for at indsamle milde Gaver, som imidlertid efterhaanden saaledes aftoge, at de nu kun ere høist ubetydelige.
1855 var Cholera i Byen. Af 15 Angrebne døde 10.
1857 opbyggedes den murede Bro udenfor Veilegade, hvor der før havde været en Træbro.

1858 sløifedes en Deel af de gamle svenske Volde ovre paa Færgelandet og Hovedgaden belagdes med hugne Steen. I dette tørre Aar rensedes Byens offentlige Vandsteder, hvorved man opdagede et Kildevæld i „Lovgraven“ udenfor Beilegade. Samtidig hermed borede man indtil en Dybde af ca. 60 Alen i den Brønd paa Torvet, som er nærmest Naadhuset.

Side 94
I samme Aar fødtes i Nakskov 123 Børn, hvoraf 11 „uægte“ (1857 var Forholdet 140 og 19), døde 74 (1855 — Choleraaaret — 96; 1857 88). 22 Par bleve ægteviede (1857 35).
1859 den 5te Juni høitideligholdtes en Mindefest i Anledning af den svenske Beleiring ved Dystløb i Havnen, Taler fra Bolden og ved et Festmaaltid i Svingelshuset m. m.

Af Curiosa til Byens Historie i dette Aarhundrede, ville vi blot anføre tvende. En nysankommen Politimester vilde afskaffe den Skik, at slaae Potter paa Døre Nytaarsaften og udstedte i den Anledning et Forbud, som det løseste Kjendskab til Borgernes Charakteer, maatte sige at være egnet til netop at fremkalde Spectakler. Disse udebleve da heller ikke. Beboerne stimlede sammen i Gaderne; utallige Potter sloges i Smadder, ja Geværskud knaldede rundtomkring. Politimesteren, som var bleven underrettet om, hvad der var i Bente, havde endnu gjort Galt værre ved at beordre en Commando bevæbnede Borgere op paa Raadhuset, og da Allarmen tiltog allevegne, gav han disse Befaling til „at rense Gaderne“. Det kom derved til et Sammenstød i Beilegade, hvorved den bevæbnede Magt erobrede „Insurgenternes“ Trompeter, men kastedes forresten tilbage til Raadhuset med Tabet af den commanderende Officeer, som Modstanderne havde taget til Fange i Haandgemænget, om hvilket en af Byens agtværdigste Borgere endnu den Dag i Dag bærer et Bajonetstik til Erindring. — Da Stemningen nu var bleven i høi Grad opirret, gik et Par ansete Borgere til Politimesteren, og bad ham at lade dem raade, saa skulde Allarmen være forbi i en Haandevending. Manden, som nu indsaae sin forkeerte Optræden, gav efter, og der blev da mæglet den Fred, at Trompeteren skulde udløses for Officeren, den bevæbnede Magt forlade Naadhuset med aftagne Bajonetter, og Alle, som ikke havde nødvendige Ærender, forføie sig af Gaden. (M.)

Side 95
En anden Gang havde samme Politimester fundet paa, at ingen Vogn maatte passere det smalle „Farverens Stræde“. Da Forbud ikke hjalp, blev en Pæl nedrammet i Strædet, men af ubekjendte Folk atter optaget om Natten. Da dette var skeet et Par Gange, satte Politimesteren Dag og Nat Vagt ved Pælen — som altsaa blev en meget dyr Pæl — og saa stod da Pælen ukrænket i en heel Uge; thi saalænge varede Bagtholdet. Men næste Nat efter at dette var hævet, forsvandt den ulykkelige Pæl igjen fra sin Plads, og fandtes om Morgenen henlagt udenfor Politimesterens Dør. Pælen blev ikke mere nedrammet, og man kjører fra den Tid ligesaa uhindret igjennem Strædet som tidligere. (M.)

Indtil 1682 havde Byen 2 Borgemestere, 5 Naadmænd, 24 „udvalgte Mænd“, samt 8 Skattelignere. Efter det Aar nedsattes Antallet til 1 Borgemester, 2 Raadmand og „12 Mænd“. Af Borgemesterne kjendes følgende: Jacob Bommel 1573. Jens Nassmussen og Boe Laritssen 1598; den sidste døde 1621, havde været første Borgemester fra 1617. Carsten Nielsen Holdenge, † 1625 som første Borgemester. Hans Boesen, † 1635, blev gift med Præsten Anders Pederssen Perlestikkers Enke, med hvem han havde en Søn, Anders, der blev henrettet i Helsingøer for et Mord, han som Skolediscipel havde begaaet paa en Kammerat. Mads Bergen fra 1635 til 1648, † 12te Juni. Niels Nielsen, som paa Beleiringens Tid omtr. var 70 Aar, † 25de

Januar 1671 som en fattig Mand. Peder Mortenssen, Mag. Bidsteds Broder, † 28de August 1667. (See Bidsted.)

Side 96
Peder Hanssen, † 1681, blev gift med Billum Hanssens rige Enke. En Mand af tvetydig Charakteer. Thomas Mikkelssen Holdenge, † 1684 den 15de Februar. En fattig Mand, hvis Eftermæle heller ikke er det bedste. Nicolai Høppner, Peder Hanssens Svigersøn, † 9de October 1719, som ene Borgemester. Johannes Forbus, † 15de Mai 1741. Jørgen Kølle, gift med Jørgen Muurmesters Enke, Maren Andersdatter, † 11te Juni 1751. Ditlev Schjøell, † 3die Januar 1752. Niels Lund, † 24de August 1770. Poul Møller, fra 1763, † 1776, bgr. den 17de April. Mathias Walter, bgr. 9de Marts 1801, 79 Aar gammel. Han var gift med en Datter af Præsten Hr. Pastor M. Jensen i Bestenskov. Deres Datter ægtede en Kjøbmand Søren Binkel i Nakskov, hvem hun fødte 11 Børn. (IB.) Gustav Ludvig Baden, fra 1794 til Aar 1800, og Hr. Etatsraad Ferdinand Tøttrup, fra 1800 til 1810, tillige Landsdommere. Hr. Etatsraad Erik Peter Pontoppidan, født den 22de April 1785. Student 1802, Officeer 1804, Cand. jur. 1807, kom til dette Embede d. 9de April 1811, Birkedommer paa Falster 11te August 1837 indtil 11te August 1858. Den musikalske Forening i Nakskov, som aldrig nægter sin Assistance, naar et offentligt Gode skal fremmes, skylder Hr. Pontoppidan meget. En Søn er Byfoged i Nykjøbing, en anden Præst i Sinding og D. i Ribe Stift, en tredie Apotheker i Nakskov. Hr. Laurits Gerhard Fasting, Søn af daværende Godsforvalter F. paa Christianssæde, er født der den 27de Novbr. 1796. Da Faderen senere var bleven Amtsforvalter paa Esrom, kom Sønnen derved i Frederiksborrg Skole, hvorfra han 1814 blev dimitt. Samme Aar, som han havde taget

Side 97
sin juridiske Embedsexamen med bedste Charakteer, blev han 1819 Volonteur i det danske Cancelli, 1822 Cancellist, 28de October 1824 ægtede han Henriette Abelone Brask, der har skjænket ham 12 Børn, hvoraf 6 leve. Fra April 1833 til April næste Aar var han const. Borgemester, Byfoged og Byskriver i Korsøer, 1836 Contoirchef i Cancelliet og 24de October 1837 Borgemester i Nakskov, samt Herredsfoged i Sonderherred. Ifølge kgl. Bekjendtgjørelse af 9de August 1856 fratraadte han 1ste Octbr. s. A. Borgemesterembedet, som i Forbindelse med Byfoged- og Byskriverembedet fra den Tid har udgjort eet Embede — en Foranstaltning, hvis Gavnlighed endnu ikke ret kan fattes. Han beklæder fremdeles Embedet som Herredsfoged og Skriver i Sonderherred, hvor hans Jurisdiction samtidig herved blev udvidet. 1829 blev Hr. Fasting Cancellisecretair; 1836 Cancelliraad; 1843, efter Kong Christian VIII's Nærværelse i Stiftet, Justitsraad; 1851 Nidder af Dbr. Ved sin Fratrædelse fra Borgemesterembedet blev der ved et i den Anledning foranstaltet Festmaaltid overrakt ham en Sølvpocal, som en Foræring fra Byens Borgerrepræsentanter, fra hvis Møder han saa godt som aldrig var udebleven. Af hans Børn mærkes den ældste Søn, Hr. Cand. jur. Martin Fasting, som, efter at have deeltaget som Frivillig i den sidste Krig, til Alles Tilfredshed i en Aarrække var const. Byskriver i Nakskov.
Hr. Cancelliraad Chr. Daniel Gottlieb Brücker, Borgemester, Byfoged og Byskriver i Forening.
Af Naadmand kan erindres: Thomas Kruckov, † 1670, holdt hemmelig til med de Svenske. Mads Hanssen Hyldtoft, var først Klokker og Hører ved den lærde Skole, fra hvilke Embeder han 1666 blev afsat, formedelst Drukkenskab og uregjerlig Opførsel; blev derefter Procurator og tilsidst Naadmand, † 1783. Ulderup, en fattig og drikfældig Person, tiltalt formedelst forargelig Opførsel i Kirken paa en Confirmationsdag.

Side 98

Noget om Nakskov Lærde.

A. Sognepræster.

Hr. Morten var her 1493, da han, stolende paa den Naade, som han stod udi hos Kong Hans, indgav et Bønskrift, at han maatte ride med i Krig mod de Svenske. Kongen skal have svaret ham: „Ja, hvis Du vil ride paa en Stud, paa det man kan kjende Dig og Du kan conserveres ved Live.“

1. Hr. Søren prædikede med stor Iver imod Dr. Luthers Lærdom, og stræbte at bevæge Folk ved Forestilling om den hellige Franciscus; men idet han skrydede allermest, kom Aanden over en Bondesøn fra Skovbølle ved Kjøbelov, som havde studeret blandt Luthers Tilhængere i Tydskland. Han bad Folk i Kirken lydelig, at stoppe deres Øren for Hr. Søren. De stimlede da alle ud af Kirken efter Peder Boesen, saa hed han. Folket fik ham kjær, udvalgte ham til deres Præst og afsatte den gamle Papist. Hr. Peder, som 1536 fik Præsentats paa Krogsbølle Kirke med Annex St. Nicolai Kirke i Nakskov, holdt Capellan paa det første Sted indtil 1539 og døde 1564. (IB.)
2. Hr. Provst Gert Oldenborg fra Bremen, døde her 1571 (faa Dage efter sin Kone), og man sørgede ikke meget over ham.
3. Hr. Provst Jost Poulssen, hvilken stille og lærde Mand blev fra Kjøbelov Pastorat 1572 kaldet til denne sin Fødeby, hvor han døde 1590.
4. Hr. Peder Jenssen havde studeret paa udenlandske Høiskoler. Blev først Præst i Dannemarre, men derfra kaldet til Nakskov, hvor han døde endnu samme Aar, Juledag 1591. Hans Fødeland var Ærø.
5. Hr. Diderik Augustinissen Keiler, født i Hunseby Præstegaard. Har Nogen hørt Lige? Han var Organist ved Frue Kirke i Kjøbenhavn, og blev derefter Capellan i Nakskov og Rector, endelig Pastor 1592 og døde 1602.
6.

Side 99

6. Hr. Niels Jørgensen Bartskjær, født i Odense, avancerede ligesom Forrige fra Capellaniet til Pastoratet 1602, men døde Aaret efter af Pest.
7. Hr. Larits Nassmussen Smed eller Smidt, født i Bogense. Var ligeledes først Capellan og Rector, blev derefter Sognepræst 1603 og døde 1616, 49 Aar gammel.
8. Hr. Anders Anderssen Krag, født i Odense, blev 1617 kaldet til dette Præstedom, men blev strax igjen afsat, overbevist om Skjørlevnet. Han levede derefter i Nakskov indtil 1641, den 26de Januar. En farlig lang Poenitense! Hans Enke, som siden ægtede Capellanen, Peder Anderssen, døde 27de Januar 1690. (K.)
9. Hr. Anders Pederssen Perlestikker, født i Svendborg 1586, blev ligesom Forrige forfremmet fra Capellaniet til Sognepræsteembedet og levede i Glæde indtil Pestens Aar 1629, da han blev en af de 441, som i Nakskov af Pestens Engel bleve henrevne. Hr. Perlestikker blev først Student, da han var 27 Aar gammel. Han var gift med Johanne Andersdatter, som siden ægtede Borgemester Hans Boesen. Med Hr. Perlestikker, der var meget misfornøiet over dette Tilnavn, som var givet ham efter Faderens, Peder Anderssens, Haandtering, havde hun en Datter, der døde ung, og en Søn ved Navn Peder Anderssen, som blev indviklet i flere fortrædelige Processer med Byens Øvrighed, der var ham meget fjendsk. Han flyttede siden til Tjennemarke, hvor Moderens tredie Mand synes at have boet, og viser sig i det Hele taget som en fornuftig og rettænkende Mand. Hans Fader var en god Husholder og efterlod sig ikke saa ringe Midler, uagtet han kun i saa kort Tid var Præst. (A.) Hr. Perlestikker har efterladt sig en med megen Flid og Noiagtighed affattet Ministerialbog, som tillige indeholder værdifulde Bidrag til Byens og Præstekaldets Historie. Den var i mange Aar anseet som tabt, men er senere bragt tilveie og findes nu i Byens Archiv.

Side 100

10. Hr. Provst Jørgen Christenssen, født i Rudkjøbing 1595. Denne fornemme, lærde og exemplariske Mand blev kaldet fra Branderslev 1629, og han levede her i otte Aar. Hans Hustru var Karen Nielsdatter.
11. Hr. Peder Hanssen, kaldet fra Capellaniet i sin Fødeby Faaborg til dette Sted 1637, men døde Aaret efter af Pest, 40 Aar gammel.
12. Hr. Provst Mag. Laurits Mortenssen Bidsted. Denne mærkværdige Mands Historie er i Korthed saaledes: I Vendsyssel var han født 1614, og altsaa var han en Jyde; det var Skade! Hans Fader Morten Ibsen og Moder Karen Jensdatter, som vare jevne Bønderfolk, fik isinde at lade ham i Daaben nævne efter deres i samme Dage bortdøde Præst Laurits. Dette Indfald gav Anledning til, at Laurits Mortenssen skulde til Bogen. Fra Aalborg Skole blev han Student 1634. I Kjøbenhavn blev han Informator i Dr. Hans Resens Huus. Rigsraaden Just Hoeg fik saadan Godhed for ham, at han overtalede sin Fru Moder, Sophie Brahe, at tillægge ham 300 Dlr. aarlig i tre Aar, for at han kunde gjøre lærde Reiser, men inden han kom ud af Riget, kom Stiftsbefalingsmand Palle Rosenkrands's Brev til ham, tilbydende ham Nakskovs Pastorat. Det var betænkeligt; thi Hr. Laurits var ikke 25 Aar gammel. Han tog dog imod Tilbudet; han kom og var en ivrig Lærer. Paa Altertavlen i Nakskovs Kirke læses, at hans Søstersøn Peder Christenssen blev i Viborg ihjelstukken af Christian Urne, som af Forældrene blev ad Retten søgt. Urne blev dømt at assone Mordet med Penge, hvilke Penge, som beløb sig til 500 Dlr., bleve anvendte til den Altertavle, som endnu findes i Kirken. Mag. Laurits havde en Huuscapellan, ved Navn Hans Korseberg, hvilken menes at have ophidset Hr. Bidsteds Broder, Borgemester Peder Mortenssen, imod Præsten. Præsten blev hidsig og talede om sin Broder, Borgemesteren, det han ikke burde eller kunde bevise, og blev desaarsag 1666 efter Høiesterets Dom virkelig afsat

Side 101

og levede derefter endnu otte Aar i Nakskov. Han var gift to Gange, først med Enken Karen Nielsdatter, ved hvis Død, den 21de Februar 1653, han Aaret efter ægtede Margrethe Lauritsdatter Thura, en Datter af Mag. L. Pederssen i Nykjøbing, som fødte ham 5 Sønner og ligesaa mange Døttre. (Af Sønnerne blev den ene, ved Navn Laurits Thura, Biskop i Ribe 1714, død 1731.) [Hvormegen eller hvor liden Deel Capl. Korseberg har havt i Bidsteds Ulykke og i hvor høi en Grad han selv har forskyldt den, maa en grundigere Undersøgelse af de endnu existerende Actstykker afgjøre. Saameget er vist, at der omtrent fra denne Capellans Tid er foregaaet en ligesaa øiensynlig som beklagelig Forandring i Bidsteds Charakteer. Før denne Tid fremtræder han som en nidkjær, forstandig, velvillig og godgjørende Mand, der nød udeelt Agtelse i sin Menighed, men siden hen bliver han saa mistænksom, pirrelig og trættekjær, at det paa ingen Maade kan undskyldes. Hvad han fra Prædikestolen beskyldte sin Broder for, har det ikke været Udg. muligt at faae Oplysning om; men at Broderen ei alene var en raa og myndig Mand, men ogsaa paa en uretfærdig Maade søgte at føre sig sine Medborgeres Elendighed til Nytte, fremgaaer noksom af Actstykker i Byens Archiv og findes for en Deel alt godtgjort i „Mindeblade om Nakskovs Fortid". Med Korseberg havde Bidsted flere Stridigheder, deels fordi de sigtede hinanden for at have talt ilde om hinanden i forskjellige Prædikener, og deels af andre Grunde. At Bidsted imidlertid ansaae sig for den meest forurettede Part, seer man tydelig ei alene af hans senere Signet, som var en flagrende Due imellem 2 Slanger (Korseberg og Borgemesteren?), som snoe Halerne om hinanden, men ogsaa af hans Breve, hvoraf en Deel endnu haves. Dette beviser endnu mere hans skarpe Ord i Ministerialbogen, da han nedlagde Embedet, og Inscriptionen paa den nu fjernede Præstetavle, hvor han ved sit Navn tilføier disse Ord: „Herren seer; han gav, han tog; Herrens Navn være lovet". Hans Billede

Side 102
i Kirken, har holdt Sagnet om hans Ulykke vedlige imellem Byens Borgere, og dette Sagn fortæller endnu, at han faldt som et Offer for sin egen Ubetænksomhed og sine Fjenders Slethed.]

13. Hr. Provst Hans Thomsen Rostorph, født 1627, blev 1655 Capellan i Nykjøbing, 1666 Sognepræst i Nakskov, hvor han døde 1684. Hans første Kone hed Mette og var Capellan Arrebos Enke i Nykjøbing. Hans anden Kone, ved Navn Anna, døde 1698, begr. den 15de Marts. Af hans 8 Børn blev een Capellan her i Byen; en anden ved Navn Thomas Præst i Baalse; en tredie, Hans, som siden blev Magister og Sognepræst i Jylland, var omtrent 1696 Hører i Nakskov. En Datter blev gift med Pastor Rogert og en anden med Naadmand Jørgen From. Han var en god Husholder, den kjærligste Ægtefælle og beviste al mulig Tjenstagtighed imod sin afsatte Formand. Han eiede ogsaa Steensø. Den forlanger jeg ikke; men gid jeg havde hans prægtige og rige Bibliothek!
14. Hr. Provst Mag. Frands Thestrup var født 1653 i Dalby Præstegaard i Fyen. Hans Fader var Hr. Oluf Thestrup, Moderen Christine Moth, Søster til Doctor Poul Moth. 1670 blev han Student, og to Aar derefter Alumnus paa Valkendorphs Collegium, derefter Decanus paa Klosteret. 1675 blev han Magister og Rector i Nyborg Skole og 1681 tillige adjungeret Sognepræst samme Sted. 1684 blev han Præst her i Nakskov, og Aaret derpaa Herredsprovst. Her fik han (thi hvad kunde han ikke faae) Branderslev 1691 anecteret til Nakskov, hvor han var en udmærket og nidkjær Sjælehyrde. 1698 blev han Sognepræst til H. G. Kirke i Kjobhn. og 1709 Biskop i Aalborg. Han skal have været den sidste danske Biskop, som bar Skjæg. 1735 fik han Rang med Etatsraader, til Belønning for en god Bog, han udgav, og Anciennitet fra 1711; men han døde samme Aar, 1735 den 17de August. Hr. Thestrup havde ikke mindre end 5 pers.
15.

Side 103
Capellaner, der, saavidt bekjendt, ikke senere fandt Ansættelse her paa Øerne. Over hans tvende Hustruer opreiste han et Gravminde i Nakskov Kirke, som endnu findes. I Anledning af at Lynilden slog ned i Nakskov Kirke, skrev han et Digt, der begynder med dette Vers:

„Paa Taarnet tordner Gud, som Hav det Høie brøler
Og spruder Ild paa hver, i Syndedynd sig føler.
Agt da hvert Klokkeslag, hvad Piller Du staaer paa,
Din Streng kan springe snart, Din Grundvold splittes maa.“ (IB.)

15. Hr. Provst Mag. Frederik Christian Rodriguez, født i Kjøbenhavn 1668. Hans Fader Carl R., født i Madrid, var Professor i det franske, spanske og italienske Sprog og — Auctionsdirecteur i Kjøbenhavn. Han blev Student fra Kjøbenhavns Skole 1688 og 10 Aar derefter Præst i Nakskov. 1705 blev han udnævnt til Reiseconfessionarius hos Prinds Vilhelm, men Prindsen døde for tidlig og R. blev da i Nakskov. 1712 blev han Slotspræst i Kjøbenhavn, og tre Aar efter Sogneherre til Trinitatis Kirke. Hoiere formaaede denne stormodige Mand med al sin Stræben ikke at svinge sig, uagtet hans store Patroners og blandt dem Stiftamtmand Lyzovs Vigilance for ham. Hans første Kone var Ida Sophie, en Datter af Overkrigscommissair Hofmann i Norge; den anden Louise, en Datter af Professor Joh. de Buchvald. Mag. Rodriguez døde 1726. Han havde 13 Børn; men tænk, den ene bragte det ei høiere, uagtet han tog theol. Embedsexamen med bedste Charakteer, end til en fattig Degn i Hunseby; men han var ogsaa 4 Gange gift. (IB.) Hr. Rodriguez havde forresten den store Sorg, at miste tre Døttre i Aaret

1710. En Datter ved Navn Frederikka ægtede i sit andet Giftermaal Byfoged og Naadmand Henrik Ramel i Nakskov, † 1755. Mag. Rodriguez havde 2 Cpl. p. p.: Hr. Henning Thunder, † 1708, 28 Aar gl., og begr. 11te Mai (K), og Hr. Bergenhoft, som blev Præst i Nubbelykke.

Side 104

16. Hr. Mag. Georg Ursin, var født 1670. Hans Fader var Laur. Ursin eller Bjørn til Jersløv ved Aalborg, hans Moder var Anne Hemmet, en Datter af Peder Hemmet, Biskop Hemmets Søn i Ribe, som var Sognepræst i Albek. Han blev 1689 Student fra Aalborg Skole og var saa stor en Sprogmester, at han til Geheimeraad Moth gjorde et Vers i 18 Tungemaal; for vist siges, at han kunde tale 9 Sprog foruden sit Modersmaal. Ved Academiet var han Decanus paa Klosteret. Som Alumnus paa Borchs Collegium holdt han Collegier og ordnede Universitetets Bibliothek. Da han var 28 Aar kaldte Kongen ham til Conrector i Kjøbenhavns Skole. 1702 blev han beskikket til Præst for den dansk-lutherske Kirke i London, stiftet 1696, hvor han var i Anseelse og prædikede imellem for Prinds Jørgen, som tilbød ham 1500 Pund Sterling aarlig for at være hans Confessionarius; men han frabad sig det. 1713 blev han Sognepræst i Nakskov, skjøndt han havde Løfter paa noget Høiere. Han havde her 2 Cplr. p. p.: Hr. Wandal, senere resid. Capell., og Hr. Hellevad, som kom til Femø. 1716 søgte han kgl. Privilegium for sig og Arvinger i otte Aar paa at trykke Bibler med Paraphraser, men Theologi vilde først have Værket til Eftersyn. Derpaa leverede han Jobs Bog til sin Biskop, hvilken ikke blev samtykt af Facultetet førend 1724, da han selv desaarsag var i Kjøbenhavn. Tre Aar efter reiste han atter over, for at søge bemeldte Privilegium, men han døde der den 12te August og blev begraven i Nicolai Kirke. Om hans Fortjeneste af den danske Skole i Nakskov er alt talt. Hr. Ursins Kone var en Datter af Byfoged Eisenberg i Kjøbenhavn. Hun hedte Anna Sophia og var saa berømt for sine Kundskaber i Lægekunst, Historie og Geografi, at man i England endog vilde gjøre hende til — Doctor. (IB.)
17. Hr. Consistorialraad Absalon Finde, var i nogen Tid Stiftsprovst i Viborg, hvor hans Huus og Kirke den 25de Juni 1726 ynkeligen bleve ødelagte ved en Ildebrand.

Side 105

Dette bevægede ham til at søge Forflyttelse, og han kom derefter herhid, men levede kun kort, thi han døde 1732. I Slaget paa Kolbergerhede 1715 var Hr. Finde Skibspræst paa Hr. Gabels Skib.

18. Hr. Provst Jacob Ullitz, fra 1732 til 59, var en Søn af Christen Nielsen, Forpagter paa Nørhedegaard i Norbek Sogn i Jylland. Hans Moder var en Datter af Biskop Køning. Hun døde 1734. (K.) Tidlig mistede han sin Fader, hvorefter Pastorinde Margrethe Rose, salig Hr. Christen Ullitz's, holdt ham i Viborg Skole, hvorfra han 1724 blev Student, 6 Aar derefter blev han Capellan hos sin Morbroder, Hr. Frederik Køning i Helsinge, og her forlovede han sig med en Datter af J. F. Fibiger og Anna Maria Born, som havde Anseelse nok til at recommandere ham. Han gjorde og virkelig efter 2 Aar det store Spring at blive Præst i Nakskov. Gid hans indvortes Menneske derved ogsaa maa vinde, ønskede ham hans Morbroder. Hr. Ullitz havde følgende Cplr. p. p.: Hr. Rogert, som kom til Utterslev; Hr. Schiern, der kom til Halsted, og Hr. Naraae, der kom til Sandby. Han leed meget af Steensmerter i den sidste Tid og døde 1759, blev begravet den 17de August. Hans Enke døde 1775. (K.)
19. Hr. Provst Ole Dorph, født 1711, † 1777, en Søn af en hjertekærlig Fader, der var Degn i Krummerup, i hvis Mund neppe Nogen har fundet Svig. Hans Moder, Bente Binding,

havde været gift med Formanden. Fra Næstved Skole blev han Student 1730, da han var i sit tyvende Aar og blev ved Academiet Alumnus paa Communitetet. Havde Hofmarskal Gram kjendt ham saa godt som Biskop Worm, saa var han 1737 bleven Præst i Vestindien. Ligesaa gik det ham, da han prædikede paa Valg i Børnehuset, da var hans eneste Modstander E. Pontoppidan; dog inden Aarets Udgang den 6te Decbr. fik han Befaling at gaae som Præst til det lille Fort Christiansborg

Side 106

og tog en Hustru med sig, som var Myntmester Pantlitzes' Datter Anne Elisabeth, med hvem han derovre fik fire Børn. Der forblev han i 5 Aar, hvorpaa H. M. 1743 kaldte ham til Ønslov, hvor han stod i 17 Aar. Før hans Ankomst til Nakskov døde hans dydige og fromme Ægtefælle, hvorpaa han den 14de Decbr. 1761 tog en Ægtefælle udi salig Tolder Tønnesens Enke, Charlotte Amalie Suhr, en Datter af den lærde Provst Suhr i Kjøbelov. I sit første Ægteskab havde hun en Søn, Kjbmd. Tønnes Rasmussen, der siden ægtede Hr. Dorphs Datter af første Ægteskab, Anne Marie. Paa Falster var han et stort og priseligt Middel til, at det skammelige Mord paa Pastor Clausen i hans Herred blev opdaget, hvorom paa sit Sted skal meldes; desaarsag blev han forfulgt med Had, Angivelser og fæle Beskyldninger. Med disse Bagtalelser hang det saaledes sammen. I sin rasende Vrede over at Provst Dorph ved sin Angivelse havde bragt Hr. Clausens Morderske Jomfru Mossin paa Retterstedet, fik hendes skjændige Moder en Jomfru Sophie Faske, som paa den Tid opholdt sig hos hende, til at udlægge Provsten som Barnefader. Hun kom nemlig til ham og forlangte at tale i Eenrum med ham, og angav derefter, at Provsten havde benyttet denne Leilighed til at have utugtig Omgang med hende. Sandheden kom imidlertid frem; en Mand, der kjendte Sammenhængen, forklarede paa sit Yderste, at Alt var Løgn. Jfr. Faske, som forsøgte at flygte, maatte endelig tilstaae det Samme og nævne den rette Fader til det Barn, hun siden nedkom med; men Madam Mossin vidste atter at sno sig fra Alt. (IB.)

20. Hr. Provst Andreas Borch, er født 1729 i Odense, hvor Faderen var Snedker. Var først Feltpræst 1758—63 derefter Præst til St. Hans Kirke i Odense. Kom 1778 til Nakskov, hvor han døde den 25de Octbr. 1803. 1793 blev han Provst. Han var gift med den ældste Datter af Biskop Hee i Aarhus.

Side 107

21. Hr. Jens Brask Obel, var først Lærer paa Vaisenhuset, blev 1788 resid. Capell. i Nakskov. Gift den 2den Octbr. 1789 med Amtsforvalter Smiths Enke Anna Elisabeth Jensen, en Kjøbmandsdatter fra Byen og Moder til en Læge Smith paa Als, og den i sin Tid for sin Underlighed velbekjendte Overmaaler Smith. (H.) Var Præst her fra 1804 til 1808, da han døde den 7de Octbr., 48 Aar gl. (K.)
22. Hr. Jørgen Rassenberg, født i Nysted 1766, hvor Faderen var Farver. Blev 1795 Degn i Sjælland, derefter 1801 Præst paa Seierø, hvor han leed meget under de Engelskes Overfald og dertil en føie Tid paadrog sig Kronprinds Frederiks Unaade, fordi han ved et Mæglingsforsøg ombord paa en Orlogsmand modtog Indbydelse til Middag. (M.) Imidlertid fik Kronprindsen snart den rette Sammenhæng at vide og Hr. Rassenberg kaldtes 1809 til Nakskov, hvor han døde 1812. Han var gift med Ane Vincentine Kjær. En Søn er Etatsraad; en anden Commandeurcaptain; en Datter, som har ikke mindre end 6 Navne, gift med Præsten Boethe.
23. Hr. Mag. Einar Gudmundsen, blev vel Præst i Nakskov efter Hr. R., men kom istedet derfor til Hedemarken i Norge, hvor han døde 1817.
24. Hr. Jacob Hersleb Holst, en Søn af den hæderværdige Hr. Holst ved Trinitatis Kirke i Kjøbenhavn, er født 1771. Han var en kort Tid Capellan hos sin Fader, dernæst fra 1800

resid. Capell. i Kallundborg og kom 1814 hertil, hvor han døde 1820, efterladende sig et agtet Minde, som elskelig og nidkjær Præstemand. En Søn, som er Kjøbmand, og en Datter, begge ugifte, leve endnu i Nakskov. En Datter gift i Kallundborg.

25. Hr. Andreas Christian Thonning, født 1772 i Kjøbenhavn, hvor Faderen var Amtschirurg, var først Capl. for Ballerup og Menigheder i Sjælland, derefter Præst for Louns og A. Menigheder i Jylland i 10 Aar. Var Præst i

Side 108

Karleby 1811—20 og døde i Nakskov den 22de Juli 1838 i trange Kaar. Af hans 5 Børn henleve 2 Døttre ugifte i Nakskov. En Datter er Enke efter Boghdlr. Thjerry. 1832 maatte han tage Capell., som blev Hr. Niels Peter Asp, der forhen havde været Capellan i Stokkemarke og senere kom til Døllefjelde, hvortil henvises.

26. Hr. Severin Claudius Wilken Bindesbøll, bliver omtalt ved Biskopperne. Var her fra 1838—51.
27. Hr. Provst Christian Severin Petersen, er født i Slagelse 26de Juli 1804, hvor Faderen var Eskadronschirurg. Samme Aar som han havde taget Embedsexamen ansattes han som Adjunct ved Vordingborg lærde Skole 1827, hvor han maatte arbeide meget strængt som Privatlærer, for at kunne ernære sin voxende Familie. 1843 kaldet til Sognepræst for Nykjøbing i Sjælland, blev han 1849 udnævnt til Provst og 1852 den 23de Februar til Sognepræst her. 1827 ægtede han en Datter af en fordums Lærer ved Slagelse Skole, Anna Sophie Snitker, som har velsignet ham med 13 Børn, hvoraf den ældste er Læge ved Horsens, en Datter gift med Hr. Pastor Permin paa Fanø og en Søn studerer. Hr. Petersen er en sjælden begavet Taler.
28.

B. Sognecapellaner.

De første Capellaner her vare store Verdenstrælle: Capellan, Rector og siden 1556 Sognepræst til Lilleløitofte samlede i en Person; var det ikke Meget?

1. Hr. Hans Hansen, nedlagde Rectoratet 1579 og blev Hr. Jost's Medtjener. 1582 blev han Præst i Rødby. I Nakskov blev man engang meget vred paa ham, for han sagde fra Prædikestolen: „Heri Byen gaaer det ligesom i Rom; man skyr tre Ting: nemlig at bede, at betale og at elske“.

*2) Hr. Niels Sørensen, var her 1583. [1])

[1]) De med * betegnede ere meddeelte af Hr. Pastor Barsod.

Side 109

3. Hr. Diderik Aug. Keiler, Sognepræst.
4. Hr. Niels Jørgensen Bartskjær, Sognepræst.
5. Hr. Laurits Rasmussen Smed, Sognepræst.

*6) Hr. Jochum Nielsen, var her 1610.

7. Hr. Anders Pedersen Perlestikker, Sognepræst.

*8) Hr. Laurits Gorm, fra 1618—20.

9. Hr. Jacob Nielsen Sandby, en kort Tid Rector, var saa resid. Capellan fra 1620 til 1624, da han kom til Rødby.
10. Hr. Anders Pedersen, født i Nakskov 1608, ægtede den afsatte Sognepræsts Anders Krags Enke. Han var her fra 1640 til 1658 og efterlod en Søn, som blev Byfoged i Nakskov.

11. Hr. Niels Pedersen Saxtrup, var sin Formands Børns Informator og derefter hans Capellan fra 1655, hvilket man slutter sig til af et Epitaphium, som man 1677 lod opsætte i Kirken. Han var her en æret Mand, var lærd og havde et godt Bibliothek. Aldrig forglemte han den guddommelige Bevarelse over ham, da Bomben den 9de Juni 1659 sprang i Kirken ved hans Fødder uden at skade ham. Han døde 1686 den 14de Octbr., 62 Aar gammel. Hans anden Hustru, Anna Jacobsdatter Lund, blev siden gift med Captain Leeh. Hans første Kone Abel Maria Krag, † 1671, var rimeligviis Formandens Steddatter. Fra ham nedstamme Saxtorpherne. (IB.) Hans rimede Beskrivelse over Nakskovs Beleiring er uden poetisk Værd, men vigtig i historisk Henseende.
13. Hr. Poul Andersen Rogert, Capellan i Nakskov og Sognepræst i Lilleløitofte fra 1686 til 1691, da Branderslev blev anecteret til Nakskov; istedetfor at være Præst til Lilleløitofte, blev Hr. Rogert tillige Capellan i Branderslev, af hvilket Sogn han skulde nyde en Trediedeel imod Sognepræsten i Nakskov. Derved tabte Hr. Rogert. Med sin Ægteven Ida Johanne Rostorph, en Datter af Sognepræsten Hr. Rostorph, havde han en Deel Børn, mod hvilke

Side 110
han var den bedste Fader, som han i Guds Huus var en tro Hyrde. Han døde 1706.

13. Hr. Mag. Søren Jensen Kaalund, var en gammel Rector fra Stubbekjøbing, som blev forflyttet til dette Sted 1707 og døde her 1711, begr. 4de Septbr. (K.) (See Stubbekjøbing.)
14. Hr. Peder Top, en Søn af Thomas Henningsen, Klokker og Bedemand i Nakskov, hvis Embeder han havde fra 1706 til 1711, hvorefter han blev resid. Capell. Han døde 1721 (begr. den 10de Marts), og hans Enke, Kjøbmand Peder Pedersens Datter, blev derefter gift med Bager Johan Pedersen, hvem hun bragte 11, siger og skriver elleve, Stedbørn (IB.) og blev en ældgammel Kone.
15. Hr. Iver Wandal, fra 1714 Capellan p. p., blev efter Forriges Død Sognecapellan, men døde ugift inden 5 Uger. Begr. den 19de Mai. (K.)
16. Hr. Jacob Borreby, fra 1721 til 1753, er født i Kjøge, hvor Faderen var Kjøbmand. Da han var 17 Aar gammel blev han Student 1700. Communitetet nød han i Kjøbenhavn for sin Flittighed, indtil han paatog sig Information i Hr. Fimmers Huus i Dannemarre, hvor han lidt for tidlig giftede sig med Præstens Datter Catharine Hedevig. Blev derefter 1709 Huuscapellan samme Sted; men desværre for ham, døde Hr. Fimmer 2 Aar efter, og tænk, Hr. Borreby maatte med Kone og Børn i 10 Aar sukke om Kongens Hjælp og Naade, ved hvilken han endelig kom til dette Embede. 20 Aar før hans Endeligt blev han angreben af en slem Colik, der medførte megen Tungsindighed, og han maatte lade sig assistere af en antagen personel Kapellan, Hans Lerche, 1749, og efter hans bratte Død den 6te April s. A. af Hr. Nicolai Copmann. Hr. Borreby døde endelig 1753 (begr. den 26de Marts [K.]) i sit 70de Aar, men hans anden Hustru Esther Haugaard, en Enke efter Peder Bager i Nakskov, Søster til Pastor Mogens Haugaard i Humble, levede til 1761 (begr.

Side 111
20de Febr. [K.]). Han havde ialt 13 Børn. Hans mærkeligste Skrift er hans „tvende Raritets-Kamre“ 1750.

17. Hr. Nicolai Copmann. Skal nogen Broder roses for at have brugt og aagret vel med sit betroede Pund, saa bliver det vist denne vor forhen elskeligste Broder, som arbeidede fra 1750 den 13de April som Adjunctus og derefter som Sognecapellan til 1771 (begr.

Indholdsfortegnelse side 326

10de Mai [K.]). I Sognepræste-Vacancen blev ham efter hans allerunderdanigste Ansøgning tillagt 100 Dlr. rede Penge, som Præsten til Stedets Capellan aarlig betaler. Den kgl. Bevilling er dateret 16de Novbr. 1759. Hr. Copmann var født 1720 i Kjøge, hvor hans Fader var Kjøbmand; hans Moder var fra Øyenvad Præstegaard. Af Rector Heitmann i Nakskov blev han sendt til Høiskolen i Kjøbenhavn, hvor han forhvervede sit Brød ved Børns Information. Han forlod Ehlersens Collegium og antog Prædikecondition hos Mag. Lassen i Snoldelov, tilsidst informerede han i Apotheker Hoffmanns Huus i Maribo, indtil han blev kaldet til Lærer i Guds Kirke. Hans Ægtefælle hed Bartholine Cathrine Sølling af Maribo, som siden blev gift med Apotheker Werner i Svendborg. Hans Datter Bodil Birgitte ægtede Hr. Wichmand i D. Ulslev.

18. Hr. Lorents Jacob Benzon, hvis grundige Indsigt i smukke Videnskaber var prydet af et veldannet Sind og gode Sæder. Christian Benzon, Byfoged i Stubbekjøbing, og Gjorgel Cathrine Bildsøe, en Datter af Hr. Bildsøe i Kjettinge, vare hans Forældre. Fra Nykjøbing Skole blev han i sit 19de Aar 1758 sendt til Universitetet og fik til privat Præceptor Etatsraad og Professor P. Kofoed, som var gift med hans Moster. Til Hjælp til sine Studeringers Forsættelse blev han antaget paa Valkendorphs Collegium og fik Communitetet. Da disse Hjælpemidler hørte op, blev han Hofmester for en af Geh. Conferentsraad v. d. Lühes Sønner. Fra dette veldædige Huus blev han efter 7 Aars Forløb kaldet til dette Sted 1771 den 3die Juli, hvor han giftede sig med

Side 112

Sophia Amalia Suhr, en yndig Datter af Hr. Suhr i Utterslev. Hans anden Kone var Hr. Seidelins Datter i Gloslunde, Karen Sophia. Tredie Gang var han gift med Dorothea Bertelsen, en Datter af Forpagter Bertelsen paa Aalstrup. 1776 blev han Præst i Vestenskov — hvortil henvises — og døde 1799.

19. Hr. Niels Rudolph Suhr, født i Kjøbenh. 1747, hvor Faderen var Præst. Han var først Hører her i Skolen, hvorfra han var bleven dimitteret, blev 1777 resid. Capell. i Nakskov, 1785 i Kallundborg, 1796 Sognepræst i Rudkjøbing og døde som Provst 1811.
20. Hr. Jacob Kullerup var fra 1775 Katechet ved Nicolai Kirke, kom til Nakskov 1785, men døde allerede 1788, 50 Aar gammel (begr. 2den Juni [K.]).
21. Hr. Johan Lund, døde samme Aar som han kom hid.
22. Hr. Jens Brask Obel, blev Sognepræst efter at have været Capell. fra 1788—1804. Ved hans Afgang blev det residerende Capellani nedlagt og der blev nu ansat

Ordinerede Katecheter.

1. Hr. Henrik Frederik Vilhelmi, Katechet og Klokker, begr. den 18de Januar 1808, 56 Aar gl. (K.)
2. Hr. Christian Balthasar Porth Holst, f. 1778. Var først Adjunct ved Latinskolen 1807—9, Katechet 1809—16. Præst paa Femø til 1823, i Stadager til 1828, død som Præst i Skjelby — hvortil henvises — 1830.
3. Hr. Hans Glud Clausen. Var først Capellan i Halsted, hvor han blev Sognepræst, efter at have været her 1817—18. (See Halsted.)
4. Hr. Eggert Galthen. Var først pers. Capellan i Faxø. Efter et Ophold her 1818—20, blev han først Præst i Sandby, derefter 1824 i Gloslunde — hvortil henvises.

Side 113

5. Hr. Nicolai Conrad Nannestad, Søn af Hr. Provst Nannestad i Lillelyndby, er født 1791, var her 1821—25, derefter Vicepastor i Vesterborg og Andenlærer ved Seminariet.

1827 Præst i Utterslev, 1832 i Øster Velling i Jylland, 1838 Provst, kom 1843 til Vestenskov, hvor han 1845 paany traadte i provstelig Virksomhed; 1859 Ridder af Dbr. Gift første Gang med Bolette Catharine Stephensen, med hvem han har en Søn, som nu er Præst paa Hirtsholmen, og en Datter. Hans anden Kone var Margrethe Dorph, Datter af den i sin Tid meget ansete Kjøbmand Dorph i Nakskov. (See forresten Vestenskov.)

6. Hr. Gerhard Peter Brammer. Var her fra 1826—30. Fik Ret til at antage Confirmander (ll.) (See Bisperækken.)
7. Hr. Marcus Christian Vilhelm Michelsen, er født 1804 i Kjøbenh., hvor hans Fader var resid. Capell. ved Holmens Menighed, var selv meget kort ord. Katechet ved Garnisonskirken. Kom hertil 1830 og forflyttedes — nærmest paa Grund af Familieforhold — 1837 til Thisted, hvor han døde som Provst. Var her gift med en Datter af Fyrforvalter Faber, fra hvem han skiltes 1837 — hvorefter hun senere ægtede Hr. Grosserer Alfred Hage i Kjøbenhavn.
8. Hr. Georg Christian Mechlenburg Branner, født 1811. Var først Adjunct ved Herlufsholms Skole, kom hertil 1837, blev 1846 forflyttet til Næsby i Sjælland, er 1854 bleven Præst i Slagelse.
9. Hr. Laurits Nicolai Hallager, fra 1846—53, da han forflyttedes til Taars (hvortil henvises). Han var den første Katechet, som tillige blev ansat ved Byens Realskole, hvor han havde været Andenlærer fra 1838 og som fra sin Oprettelse havde været bestyret af forhenværende Adjunct ved den nedlagte Latinskole, Hr. Overlærer Carl Adolph Hjort (Broder til Hr. Prof. Peder Hjort), for Tiden Bestyrer af Vordingborg Realskole, hvortil han blev udnævnt 1847.

Side 114

10. Hr. Johan Emil David Hornsyld-Boeck. Denne nidkjære Lærer og i alle sine Forhold høist agtværdige Mand er født 1816 i Sæby, hvor Faderen, Hr. Etatsraad Boeck († 1846), var Herredsfoged, var 1841—43 Huuslærer, fra den Tid Lærer ved Realskolen i Odense, indtil han den 26de Februar 1853 kaldtes hertil. Gift med Hanne Cecilia Rundin, ved hvem han er Fader til 3 Døttre.

Det maa endnu bemærkes, at Katechetembedet i Nakskov kaldes „det lykkelige"; thi ei at tale om, at nogle Katecheter paa andre Maader ere blevne begunstigede af Lykken, vil man finde, at de næsten alle hidtil enten have erholdt høiere præstelig Værdighed, eller herfra ere befordrede til meget gode Embeder, idetmindste ere døde i Landets bedste Præstekald. — Gid den gode Formening om Nakskovs Katechetembede fremdeles maa staae sin Prøve!

C. Rectorer.

„Anno 1579 resignerede Hr. Hans Hansen denne Skoletjeneste og blev Hr. Jostes Medtjener, og Hans Oluffen Rafn annammede Skoletjenesten igjen, og Jacob Rasmussen blev bevilget at være Hører igjen, og Nicolaus N., som var Degn i Horslunde, blev beskikket paa samme Dag at være den anden Hører, som alle Sinkerne skulde være undergivne, de andre 2 Skoletjenere til des større Hjælp i det tunge Kald." Hvor tungt dette Kald i flere Henseender har været, kan sees af det Tilfælde, som ligeledes fortælles i „Perlestikkerbogen", idet en Borger, ved Navn Rasmus Bruun, 1572 gik ind i Skolen og „hudflettede en Hoben Børn".

Af andre Rectorer kjendes:

*3) Jacob Frandsen Varde, † 1607 som Præst i Saxkjøbing. [1])

[1]) Alle med * betegnede ere meddeelte af Hr. Pastor I. Barfod.

Side 115

*4) Henning Clausen Bang, blev Rector 1618 og forflyttedes 1620 til Stokkemarke Capellani.

5. Jacob Nielsen blev endnu i Novbr. samme Aar Capellan. [1])

*6) Anders Christensen Brandt 1620—21, kom herfra til Nordborg.
*7) Rasmus Nielsen 1621—22, blev Cpl. i Snøde.
*8) Jørgen Lauritsen 1622—23, blev Capellan i Østofte.
*9) Niels Andersen 1623—24, kom til Søllested.
*10) Sacharias Pedersen 1624—25, afsat.
*11) Hans Jørgensen Smed 1626—27.
*12) Laurits Hansen Brun 1627—29. (See Sandby.)
*13) Axel Hansen Vesterborg 1629—35, afsat; kom dog 2 Aar efter til Ryde.
*14) Berthel Nielsen 1635—38.

15. Tønnes Henrichsen Hirnklou 1638—41.

*16) Hans Hansen Brun 1541—52.

17. Lave Poulsen Broch 1652—54. Blev Rector i Nykjøbing, hvor han døde 1658. Han er født i Randers. Blev Magister 1655.
18. Hans Pedersen Ovesen, født 1626, var her fra 1654—58; da han blev Præst i Arninge (hvortil henvises).
19. Jacob Frandsen, fra 1658—66. Det var ham, som immer forsvarede den gamle Hører i Skolen, Niels Hansen, som sagdes at kunne vise igjen. Derimod forsvarede han ikke Mag. Vidsted, ja var endog et virksomt Middel til hans Undergang. (IB.)
20. Niels Sørensen Vemmelov, døde 1669 d. 29de Dec., samme Dag som hans ene Hører, ovennævnte Niels Hansen. (K.) Om ham fortælles, at han i Nakskovs Beleiring ihjelskjød et heelt Dusin Soldater, samt en Marketender, og førte

[1]) Cfr. N. hist. Tidskr. V. 162, Not. 23.

Side 116

alle dennes Levnetsmidler ind i Byen. [1]) Af en Raadstueprotocol sees, at Hr. Vemmelovs Kone, efter eget Sigende, paa en Reise i Laaland var bleven voldtagen (?) af en hende ubekjendt Person, „der saae ud som en Skriver“, hvorfor Hr. Vemmelov nægtede at vedkjende sig det af hende derefter fødte Barn. (A.)

21. Laurits Hansen Krag, barnfødt i Nakskov, 1669—79. Under ham slap Skolens Disciple 1677 ved en Øvrigheds Kjendelse for at ringe med Byens Klokker. (A.) Han skal være bleven haardt irettesat af Biskop Kingo for et Brudevers, han gjorde til Amtmandens Secretair, som begynder med denne Linie: „Søde Venus, blot din Krop“ o. s. v. Anstændige Læsere forlange vel ikke Mere!
22. Bent Grimeton, gift med Sognepræsten Hr. Hans Rostorphs Datter Mette, hvilken 1696 atter blev gift med Raadmand Jørgen Hansen From, som ved Lov og Dom blev tvungen til at tage hende tilægte (IB.) — en god Begyndelse til et lykkeligt Ægteskab! Hr. Grimeton er født i Halland — Navnet lyder da ogsaa udenlandsk nok — og var her fra 1679 til 82, da han blev Præst i Ryde og derefter i Aastrup paa Falster (hvortil henvises).
23. Poul Nielsen Danchel, fra 1682, da han fra Nysteds Rectorat kom herhid. 1686 klagede Hører Thomas Rostorph over ham for hans Mishandling af Disciplene, hvilken Storm Rectoren havde søgt at forekomme ved en Klage over Hr. Rostorph, der allerede havde indstævnet sin Rector til Landemodet. Hr. Danchel blev 1686 Medtjener i Roholte i Sjælland, men blev allerede afsat 1690, paa Grund af falske Beskyldninger imod sin Sognepræst. Han blev dog siden Feltpræst og forsvinder som saadan af Historien. (IB.)

[1]) Hr. Pastor I. Barfod har paa det Tydeligste godtgjort for Udg., at Vemmelov ikke har været Rector, ei engang Hører paa Beleiringens Tid, saa de ham tillagte Krigsbedrifter ere af en meget tvivlsom Natur.

Side 117

24. Hans Madsen Brunow, fra 1686—1690. Denne utidig haarde Mand mod Collegerne i Skolen, med hvilke han næsten altid laae i Strid, paadrog sig Manges Vrede. Saaledes indstævnede han 1688 Høreren Oluf Lund, for han havde sagt: „Jeg blæser ad Rectoren“, hvorfor Rectoren beskyldte ham for Uforskammethed. Lund svarede: „Jeg har omgaaes fornemme Herrer og læst min civilitatem morum, den Brunow aldrig har seet, men i det Sted maaskee har siddet og stegt Grød i sin Moders Skjød.“
25. Magister Jørgen Michelsen Huulbech, fra 1690 til 1696. Denne lærde Mand blev tillige pers. Capellan hos Mag. Thestrup i Nakskov 1691. 5 Aar efter blev han Magister og Capellan til Vor Frelsers Menighed paa Christianshavn. 1709 Sognepræst i Stege og Provst, † 1737. Hans første Hustru var Kirstine Pedersdatter Bagger, Søster til Hr. Bagger i Farum; efter hende ægtede han Kirstine Thestrup, Datter af Magister Frands Thestrup i Nakskov.
26. Mag. Arngrim Torkildsen Vidalin, en Broder til Biskoppen i Skalholt, var først Rector i Maribo fra 1690—1696, siden i Nakskov til 1704, død i Kjøbenhavn den 8de Febr. s. A. Han efterlod sig en Deel sjældne Haandskrifter og et stort Bibliothek.
27. Mag. Peder Blichfeld fra Tørring Præstegaard. Blev 1710 Præst paa Feiø, hvor han døde 1725, 51 Aar gammel. Om han med sin Hustru, Anna Sophie Cluver, havde Børn, skal jeg ikke kunne sige.
28. Mag. Niels Hjort, kom til Skolen 1710. 1711 blev han stævnet som Vidne af Knud Rhold, paa den Tid Præceptor i Mag. Rodrigues's Huus, for Hug og Haargreb, som Rhold paa Rectorens Kammer var begegnet med af tredie Lectiehører Ernst Samuel, den 17de Febr. Det blev beviist, at Rhold først havde grebet Samuel i Parykken, men Rectoren havde forladt dem, da de begyndte at klamres. Samuel begyndte først at tiltale Rhold, fordi denne havde tilskrevet Rector Fischer i Ny-

Side 118

kjøbing om Samuel og hans Disciples slette Lærdomstilstand; hvorover Samuel havde truet, at medhandle Rhold jammerlig, hvor han og traf ham, hvilke Ord bleve ham overbeviiste. Sagen blev ved Venner bilagt. 1712 den 14de Juli stævnede Hjort Ridefoged Jochum Struck og Fuldmægtig Peder Rødsteen, for de vare med 6 Mand indkomne i Skolen og havde borttaget en Discipel under Paaskud af Vornedret. Hjort kom 1718 til Nykjøbing, hvor han to Aar efter blev suspenderet og siden fradømt sit Embede, for svigagtig Omgang med Skolens Midler. Alle hans Eiendele solgtes derefter ved offentlig Auction, men de beløb sig kun til 25 Dlr. Han skal siden være død som — Politibetjent i Kjøbenhavn. Hans Feil var Spillesyge og Lyst til at leve flot.

29. Mag. Knud Rhold, en Præstesøn fra Nysted, født 1690, Student fra Nykjøbing 1709. Var her fra 1720 til 1733, da denne lærde og muntre Mand — den Samme som rev Parykken af Hr. Samuel — blev Præst i Hunseby, og 1748 Herredsprovst. † 1756. Hans Kone var en Datter af Hr. Sidelmand i Gloslunde.
30. Mag. Jørgen Heitmann, fra 1733—1756. Ingen kan ved egen Flid have bragt sine Kundskaber høiere end denne Mand, som var et Mønster for en Skolelærer. Hans Fader Niels Jørgensen, Skoleholder i Nakskov, gav ham den Lærdom, han kunde, og antvordede ham derefter til forommeldte Mag. Rhold, som dimitterede ham 1726. Fra Collega her i Skolen endnu fra dette Aar, blev han Rector og giftede sig samme Aar den 26de Octbr. med Elisabeth Sophie Rødsteen, en Datter af ovennævnte Peder Rødsteen, siden Amtsforvalter i Nakskov: Han døde 1756 (begr. 12te Mai). Hans eneste Datter Margrethe blev gift den 5te August 1759 med Kjøbmand Hans Dideriksen, et

Parti Faderen aldrig havde været meget for, man mener fordi han kun var Kjøbmand. (M.) Det er Skade, at denne dygtige Mand efterlod os saa faa Skrifter.

Side 119

31. Anders Lerche, en Sønnesøn af Borgemester Peder Mortensens Søn Morten, født her i Nakskov den 6te Septbr. 1723 og Student fra Nakskov 1743. Strax derpaa blev han Hører ved Skolen. (IB.) Hans Broder var Hr. Capl. Klaus Lerche, som ogsaa havde været Hører. Han var kun en kort Tid Rector; thi han blev begravet den 10de Januar næste Aar.
32. Mag. Ancher Anchersen, den tredie Rector, som Skolen havde i eet Aar, var en Søn af Biskoppen i Ribe, Mathias Anchersen. Efter at han 1737 var bleven Student, var han en flittig Alumnus paa Borchs Collegium og Decanus paa Klosteret, blev 1744 Mag. phil., øverste Hører ved Helsingøerskole og endelig 1757 Rector her, men døde s. A. (begr. 29de August). I sin Diæt skal han ikke have været saa ordentlig, som for hans Helbred tjenlig havde været.
33. Mag. Peder Kaasbøl, født 1719. I hans Ungdom holdt hans Forældre, Mag. Eiler Kaasbøl, senere Sognepræst til Helliggeistkirke i Kjøbenhavn, og Bodil Lisbeth Jordt, ham saa flittig til Lærdom, at han allerede blev Student 1736, tog Embedsexamen 1740 og blev 2 Aar efter anden Lectiehører i Kjøbenhavns Skole; fik Aaret derpaa tredie Lectie og blev endelig sjette Lectiehører; tog Magistergraden 1750. 7 Aar derefter blev han kaldet til dette Sted, hvor han den 23de August 1758 giftede sig med Mariane Rennemann, som døde 1797 (begr. 27de Juni). Hun var en Datter af Kammerraad Amtsforvalter Rennemann. Mag. Kaasbøl lønnede nogle Aar, fra 11te Marts 1763 til 1766 en Subrector ved Navn Ole Christian Roersløv fra Faxø, hvor hans Fader, som var Degn, selv underviste ham indtil han blev sat i sjette Lectie i Kjøbenhavns Skole, og blev i sit 24de Aar Student 1750. Han informerede siden i Spjelderup Præstegaard, og derefter hos Etatsraad Munthe ved Roeskilde, indtil han 1760 fik Sted paa Borchs Collegium, hvorfra han efter 3 Aar blev

Side 120

begjært herhid. Forlod Nakskov igjen og blev sjette Lectiehører i Kjøbenhavns Skole og 1772 Klokker ved Frue Kirke.
Efter ham blev Poul Pedersen Heie fra Kjøbelov Subrector. Hr. Heie var vel en duelig Lærer, men ligesom den ene Collega Michel Rasmussen, altfor streng imod Disciplene. Da han 1782 blev befordret til Præst i Jylland, troede den gamle Kaasbøl, at kunne undvære Subrector og begyndte igjen selv at læse. Han var en lærd Mand og hans Mildhed en Contrast til de andre Læreres Tyranni; men han var for vidtløftig i sin Underviisning. Det lykkedes ham derfor ikke at beholde sin Post. Han blev entlediget 1783 og døde 1794 (begr. 5te Marts). (H.)

34. Mag., siden Professor Johannes Boye, Søn af en Lærredshandler, er født 1756. Han besad stor Lærdom og de fortræffeligste Lærergaver. Han omgikkes Disciplene med den største Humanitet og brugte den ypperligste Læremaade. Han var en særdeles Ven af Birckner. Boye var gift med Maren Neersløv fra Kjøbenhavn, † 1817, med hvem han havde 2 Sønner, nemlig den i Literaturen vel ansete A. E. Boye, † 1851, hvis Søn er Cancelliraad og Contoirchef i Justitsministeriet. Den anden døde som Lærer ved Odense Cath. Skole. Hr. Boye blev 1806 Rector i Frederits. Efter sin Entledigelse 1811 boede han paa Vesterbro til sin Død 1830. Naar det hedder sig, at Boye skal have

skrevet sit berømte Værk „Statens Ven“ i et Lysthuus i Skolehaven, som endnu er til, da er dette feilagtigt, eftersom dette Lysthuus er bygget af Stephansen. (M.)

35. Hans Henrik Bering, Overlærer og Skolebestyrer af den 1806 oprettede Middelskole i Nakskov; død 1807, efter 3 Maaneders Tjeneste (begr. 25de Marts).
36. Johannes Jacob Stephansen, født i Slagelse 1768, var først Lærer ved Borgerdydskolen, derefter Overlærer ved Rønne, siden Overlærer i Nakskov 1807—16; derefter Rector til Skolens Nedlæggelse 1839; død i Kjøben-

121

havn 1845 den 17de Marts. Var gift med Louise Cathrine Lund, Klokker Lunds Datter fra Slagelse, † 1848. Ingen Børn. (H.)

Stephansens Minde lever endnu i Nakskov og vil holde sig længe, da han var en i flere Henseender snurrig Mand. Han var meget nysgjerrig og sad derfor ofte hos Høkere for at høre Nyt. Hans stadige Forsikkringseed var „Gu, Gu!“ og det fortælles for ganske vist, at han havde en ubetvingelig Modbydelighed eller Frygt for — Hægter. Han var for mild baade imod Adjuncter og Disciple, og Skolen var i hans Tid i Forfald. Men mange af hans Forudsigelser om enkelte Disciples Fremtid ere paa en mærkelig Maade blevne opfyldte. (M.)

Branderslev (Brandeslef)

staaer for 241[1]) Tdr. Hartk.; men ikke fuldt 1 Td.[2]) Skovskyld. Sognet har 450[3]) Indb.

Kirken skal en rig Jomfru eller Frøken først have ladet bygge, fordi hun ei kunde enes om Rang med sin Søster, som eiede og gik til Herredskirke, hvor hun ogsaa skulde gaae til Kirke. Kirken tilhører Adserstrup[4]). Den havde tilforn et lidet Taarn, bygt op til Kirkens søndre Side. Hr. Kammerherre C. F. Knuth afbrød det 1774 og satte et Vaabenhuus, som Brug er, til Indgang, samt et anseeligt Spiir paa Kirkens vestre Ende. Branderslev Sogn har uden Undtagelse de prægtigste Kornmarker. Til Sognet hører Herresædet Lundegaard, nu kaldet Christiansdal, hvilket Fru Ida Margrethe Reventlow, salig Grev Knuths, 1743 med kgl. Bevilling tilligemed Frederiksdal oprettede til et Baroni.

---

[1]) Nu 310.
[2]) Nu slet intet.
[3]) Nu ca. 600 og 19 Gaarde.
[4]) Nu Ladegaard.

122

for sin anden Søn, Hr. Chr. F. Knuth, efter hvis Navn Gaarden blev omdøbt. Gaarden er temmelig gammel; dens Bygninger ere for nærværende Tid kun maadelige, saasom Friherren med Familie aldrig har opholdt sig her. Den fattes Skov; til Hollænderi er her heller ikke de bedste Leiligheder; men bedre Kornmarker kan Laaland ikke have; idetmindste maa her aarlig avles 850 Tdr. Korn. Fri Hovedgaardstaxen er 46 Tdr.[1]) Den er beliggende ¼ Miil fra Nakskov og skal være en af de ældste adelige Gaarde paa Laaland; men de første Eiere ere ikke at udfinde.

1. Hr. Anders Ellesen boede her til 1450, og solgte Gaarden efter 10 Aars Forløb til
2. Hr. Johan Oxe til Nielstrup, Ridder og Rigsraad, (død omtr. 1489), for 800 Mk. lybske og 200 rhinske Gylden.
3. Hr. Knud Steensen, blev ved Giftermaal med Anna Lunge, tillige Herre til Grimsted. Ved hende blev han Fader til Hans Steensen til Steensgaard paa Langeland. Efter dem blev deres Søn N. Steensen Gaardens Eier. Han levede til henimod Souverainitetens Indførelse. Gaarden, som var bleven afbrændt af Svenskerne 1659, men 1686 forøget

med Retorpegaarden og flere øde Jorder af Abildtorpe By, var nu en lang Tid Kongens, indtil Grev Danneskjold Samsøe tilligemed Hr. Gabel kjøbte den 1722; 2 Aar iforveien var den afbrændt. Gabel gik strax efter godvillig ud af Kjøbet; men Grev Danneskjold, som lod Ladegaarden igjen opføre af Bindingsværk, havde Courage og tabte heller ikke paa Kjøbet; thi han solgte den 1728 med stor Gevinst til Grev Adam Christoffer Knuht, hvis Enke, som ovenfor bemærket, oprettede Baroniet.

Hr. Kammerherre Christian Frederik Knuht, Friherre til Baroniet Christiansdal, Frederiksdal, Adserstrup, Søllestedgaard o. s. v., var en Søn af bemeldte Grev A.

---

[1]) Nu 71 Tdr. Hartk.

123

A. Knuth. Efter at han i sin Ungdom havde tjent Krigsguden og gjort nogle Søreiser, forlod han dette Levnet med Oberstlieutenants Charakter. Derefter traadte han 1752 i Ægteskab med Frøken Anna Christine v. d. Osten, hvis Fader var Kommandant og Oberst i Trondhjem. 1774 blev han Ridder af Dbr. Denne høie Herre var en sparsommelig Huusholder og mod sine Underhavende vel alvorlig, men gavmild, naar de eller deres Boliger behøvede Hjælp. I at pryde sine Kirker gav han ingen Kirkeeier i Landet noget efter. En Søn og tre Døttre ere hans Børn. [1])

Ved Bevilling af 15de Juni 1804 (T.) blev Baroniet — hvoraf Meget allerede da maa være solgt, (see Adserstrup og Frederiksdal) — substitueret med en Fideicommisskapital, istedetfor hvilken senere er traadt Liliendal i Præstø Amt. Bøndergodset frasolgtes og Christiansdal blev senere kjøbt af en Kjøbmand Dideriksen i Nakskov, der havde saameget Jordegods, at han kunde gaae paa sin Jord fra sit Huus paa Hjørnet af Tilegade og Hollændergade ud til Christiansdal. Han solgte denne Gaard for 100,000 Rdlr. til Grev Hardenberg, og Alle meente strax, at det var en god Handel paa den Tid, endskjøndt en udmærket Besætning og Inventarium gik med i Kjøbet; men umiddelbart derefter kom Pengeforandringen, hvilken Mange vil paastaae, at Greven havde Nys om, og nu fik Hr. Dideriksen, som en Følge heraf i Virkeligheden saa Lidt for sin Gaard,

---

[1]) Den Berømmelse, som Rhode her lægger paa Kammerherre C. F. Knuth og Frue Moder, deles i det Mindste ikke af Efterverdenen paa hans forrige Godser. Fruen lever endnu i Sagnet, som en dygtig, men i høi Grad pengegjerrig og mod sine Undergivne, navnlig trængende Huusmandsfamilier, haardhjertet Dame. Sønnen satte, efter mundtlige Meddelelser, efterhaanden Alt overstyr; saa at Sagnet tilsidst endog lader ham døe i stor Usselhed. Han kaldtes, idetmindste dengang, ikke andet end „den gale Baron“ og vil under dette Navn leve i Aarhundreder i Folkemunde. Han holdt bestandig en „Musikbande“, navnlig for at opvarte ham med Taffelmusik; naar han kjørte til Nakskov, havde han 4 Løbere foran sin Vogn, der om Aftenen bare brændende Fakler m. M.

124

at det Sagn deraf er opstaaet, at Christiansdal i sin Tid er bleven solgt for 100,000 store Toskillinger. Dideriksen, der var en meget retsindig og nøiagtig Mand i alle Dele, tog sig dette Smæk saa nær, at det vistnok blev en Pind til hans Liigkiste, uagtet man aldrig hørte et bittert Ord imod Greven af hans Mund. (M.)

Til Sognet hører ogsaa „Ladegaard“, beliggende i en behagelig Egn ved Nakskovs Fjord; den har smuk Skov og Græsgange, men har af begge Dele tilforn havt meget meer. Af det ene saavel som af det andet er en Deel ryddet og brudt til Pløieland, og desaarsag maa man ikke forundre sig, at her kan aarlig udsaaees 60 Tønder Sædekorn, og Gaarden staaer dog kun for 18 Tdr.[1]) Hartk. Paa dens Skove og Græsning fødes et halvt Hundrede Stk. Malkeqvæg, og i

gamle Tider var Ladegaard som et lidet Spisekammer for Nakskov. Gaarden har, naar undtages et Par Eiere af borgerlig Stand, stedse havt samme Eiere som Grimsted. [Den er opført i Begyndelsen af dette Aarhundrede, men særdeles smukt ombygget af dens nuværende Eier, Hr. Major og Ridder Rasmus Clausen, forhen Kjøbmand i Nakskov, hvor han var den sidste Stadthauptmand. Af større Gaarde i Sognet maa endvidere mærkes „Helgenæs“ med 44 Tdr. Hartk. og „Holmegaard“ med 26 Tdr.] I Sognet skal ligge begraven den mægtige laalandske Herre Guthi, hvis Grav af Fædrene blev æret.

Branderslev Kirkes forrige Præster have været:

1. Hr. Rasmus Jacobsen, var her 1570 og 84.
2. Hr. Jørgen Rasmussen, stod her 1608 og 10.
3. Hr. Jørgen Christensen, blev 1629 Præst i Nakskov.
4. Hr. Hans Clausen Barchmann, stod her 1629—53. 1636 brændte hans Præstegaard med Alt, hvad han eiede.

---

[1]) Nu 54, hvoraf dog 12 Tdr. er Fæstegods.

125

Han havde ellers Ord for, at han kaldte de Døde ud af Kirkegaarden og fik vigtige Ting at vide af dem.

5. Hr. Gregers Rasmussen, blev 1649 først pers. Capell. i Nakskov, og kom saa her 1653; 1660 afbrændte Svenskerne hans Præstegaard [som laae paa den nuværende Skolelod, hvor Spor endnu findes, nordost for Skolen]. Fra 1675 havde han til Capellan Mag. Oluf Lundt, som siden kom til Nykjøbing. Hans efterladte Enke, Karen Birch, døde i Nakskov 1691 og gav sit Huus paa Torvet til Nakskovs Kirke.
6. Hr. Jacob Hansen Mauritius fra 1679—81.
7. Hr. Thomas Pedersen, allerede afsat 1682 ved Høiesteretsdom, formedelst „Uskikkelighed.“
8. Hr. Christian Hansen Falster, 1691 forflyttet til Skjelby, hvortil henvises.

Branderslev Menighed maatte nu behjælpe sig med Nakskovs Præster.

(Af ovenstaaende Præster er No. 2 og 6 meddeelte af Hr. Pastor I. Barfod.)

126

Oversigt over den adelige Familie Knuth, forsaavidt som den vedrører dette Stift; uddraget af en Stamtavle, som den nuværende Lehnsgreve til Knuthenborg velvillig har stillet til Udgs. Disposition.

Familien Knuth skal allerede have existeret paa Korstogenes Tid, idet Historien veed at nævne en Wencel v. Knuth; 1260 omtales Henricus de Knuth, og endelig 1300 Wencel Christoffer v. Knuth. En sammenhængende Slægtlinie forekommer først i Slutningen af det 15de Aarh., da Mathias v. Knuth af Leizen og Prieborn 1480 ægtede Sophia Lapeln af Huset Zätringen i Mark-Brandenborg. De havde 2 Sønner, Wenceslaus og Mathias, hvis Børnebørn ægtede hinanden, saaledes at Wenceslaus's Sønnesøn, der ligeledes hedte Wenceslaus, f. 1580, blev gift med Mathias v. Knuths Sønnedatter Anna. Af deres 5 Børn fortsattes Slægten ved Jacob Ernst v. Knuth, keiserlig Ritmester, født 1609, † 1675, gift med Elisabeth v. Mohrihn. Af deres 9 Børn blev Joachim Frederik v. Knuth 1684 Stamfader til den meklenborgske Linie og ved sin Søn Frederik Christoffer ogsaa Stamfader til den hollandske, som nu er uddød. En tredie Søn af Joachim Frederik v. Knuth var derimod den i Danmarkshistorien velbekjendte Echard Christoffer v. Knuth til Prieborn og Melz, Aasmarke og Havrelykke, Geheimeraad,

Stiftamtmand, Storkors af Dbr., født ²⁰/₁ 1643, kom til Danmark 1670, † ²⁵/₂ 1697, form. ⅖ 1677 med Søster Lerche af Aasmarke og Nielstrup, f. ¹⁵/₇ 1658, † ²⁰/₈ 1723. Af deres 9 Børn maa her erindres:
Adam Christoffer v. Knuth, Geheimeraad, Kammerherre, Storkors af Dbr., født ²⁸/₈ 1687, Greve ²/₃ 1714, † ²³/₆ 1737, form. anden Gang ¹⁴/₂ 1721 med Ida Margrethe v. Reventlow, født ½ 1704, † ¹⁵/₁ 1759 (Datter af Ditlev v. Reventlow til Stubbe). De havde 8 Børn. Den ældste Søn Eggert Christoffer, født ²⁰/₉ 1722, beholdt som saadan Grevetitlen og døde ²⁶/₂ 1776 som Greve til Knuthenborg og Gyldensteen, Stamherre til Lerchenfeld, Geheimeraad, Kammerherre, Stiftamtmand over Sjælland og Ridder af Ele-

127
fanten. Var 3 Gange gift og havde 10 Børn. Baroniet Conradsborg i Sjælland oprettede hun for sin anden Søn Conrad Ditlev Baron af Knuth. Baroniet Christiansdal oprettede hun for sin tredie Søn Christian Frederik Baron af Knuth, Geheimeraad, Kammerherre og Oberstlieutenant, Storkors af Dbr., født ⁴/₃ 1728, † ¹⁹/₁₂ 1801, form. 1) med Anne Christine v. d. Osten, † 1791, 2) med Charlotte Mathilde v. Staffeldt.
Af disse Adam Christoffer v. Knuths og Ida Margrethe v. Reventlows 3 Sønner vil her blot være Tale om Efterkommerne af de tvende Første, og vi gaae først til Conrad Ditlev, Baron af Knuth til Conradsborg, † 1805, hvis Søn var:
Baron Carl Conrad Gustav af Knuth til Rudbjerggaard, Fredsholm, Gottesgabe, Kammerherre, Directeur i General-Toldkammeret, født ²⁰/₁ 1761, † ¹⁹/₁₂ 1815, gift med 1) Susette de Fontenay, † 1812, 2) Baronesse Roll, født Humble. Hans Søn var Hofjægermester, Baron Carl Conrad Gustav Knuth til Rudbjerggaard, f. 1796, gift med Sophie Emilie Brüel. Deres eneste Barn er den nulevende Baron Carl Vilhelm Emil af Knuth, f. 1819.
Grev Eggert Christoffer v. Knuths Efterkommere i nedstigende Linie, ere derimod disse:

Frederik, Greve af Knuth til Knuthenborg, Stamherre til Lerchenfeld, Herre til Mehrløse, Geimeconferentsraad, Kammerherre, Deputeret i Admiralitetet, Storkors af Dbr., født 1760, † ¹⁸/₁ 1818. Gift med Juliane Marie Møsting, † 1821.

Eggert Christoffer Greve af Knuth til Knuthenborg, Kammerherre, Amtmand i Norge, Ridder af Dbr., f. ⁴/₄ 1786, † ²⁸/₅ 1813. Gift med Karen Rosenkrands, † 1837.

Frederik Marcus, Greve af Knuth til Knuthenborg, Kammerherre, Storkors af Dbr., født 5 Maaneder efter Faderens Død ⁵/₁ 1813, † ⁸/₁ 1856. Form. 1837 med Admiral Rothes Datter Karen v. Rothe. Af deres 6 Børn er den førstefødte, Eggert Christoffer v. Knuth, født ²⁹/₁₀ 1838, Grevskabet Knuthenborgs nuværende Besidder.

128

Sandby Sogn

staaer for 660[1]) Tdr. Hartk.; men har ingen synderlig Skov. Indv. beløbe sig til 850[2]) Sjæle. Kirken har Taarn og en Prædikestol med smukt Billedskjærer Arbeide[3]).
I Sognet findes det vigtige Færgested Taars, hvor der 1857 blev oprettet tvende faste Fyr for at lette Overfarten over Beltet, samt Landsbyerne Harpelunde (Harpalund) og Høismark (Høymarc).
Til Sognet hører 6 Smaaøer, hvoraf 5 i Nakskov Fjord. Af disse ere kun 3, nemlig Enehøie, Veilø og Slotø beboede. Slotø har Navn af den Befæstning, ved Navn Engelsborg, som Kong Hans 1510 opførte derude, for at forsvare Indløbet til Nakskov, hvilket Øiemed imidlertid ikke

opnaaedes. Befæstningen, som bestod af et fast Taarn med Volde og Grave, fra hvilket tvende Mure, forsynede med Skydehuller, gik ned til Vandet, er opført af Ravnsborgs Ruiner.
I Christian II's Tid sad den berygtede fyenske Biskop Jens Andersen Beldenak her nogen Tid fængslet. Senere havde Kong Christian IV her et Skibsværft. Der er lyst Fred over Ruinerne, som bestaae af det endnu 5 Alen høie Taarn, samt enkelte Muurlevninger med Skydehuller; men dog formindskes de synlig.
¼ Miil Vest for Kirken ligger det berømte Herresæde Grimsted (Grimstath), som nu efter bemeldte Hr. Kammerherre Knuths Navn kaldes Frederiksdal. Stedet havde fra Begyndelsen maattet tjene sine Beboere til at skjule Vikingssnekkerne i; siden efter lagde de forbifarende fremmede Seilere an her og toge sig Frihed at forhandle deres Varer, eller at føre dem til Markedet i Kjøbelov. Grimsteds Opførelse skal

---

[1]) Nu 627½.
[2]) Nu ca. 1300 og 55 Gd.
[3]) Det gamle Orgel paa 9 Stemmer, som stod over Choret, er nu erstattet af et nyt.

129

skyldes Væbner Jens Grim, som skal have solgt det Stykke Jord, hvorpaa Maribo Kloster siden blev bygget, til Dronning Margrethe, og fik af Dronningen igjen dette, hvor han byggede et adeligt Herresæde. Gaardens Marker, som tage mod en Udsæd af 120 Tdr. Korn, staae for 46[1]) Tdr. Hartk.; Jorderne ere inddeelte i 11 Kornmarker, af hvilke de halve hvile i 5 Aar og imidlertid fødes en Mængde Heste og Qvæg paa samme. Med Tiden vil Gaarden kunne føde ca. 50 Stykker Malkekøer og derover. Skov ved Gaarden er meget liden, men Haven er lystig. Fra Gaarden haves den nydeligste Udsigt over Stranden til Langeland. Det Værste er, at denne smukke Gaard ligger alt for aaben for slemme Vinde. Af Eiere kjendes:
Hr. Niels Lunge, Rigsraad og Ridder, som ogsaa eiede Adserstrup. Han var gift med Karen Rosengaard og deelte sine Gaarde mellem sine Børn, saaledes at Iver Lunge fik Adserstrup og Anna Lunge Grimsted. Hun giftede sig med Knud Steensen til Lundegaard og levede endnu 1602. Hun eller hendes Fader byggede Begravelsen ved Sandby Kirke, idet de forandrede en liden rund Udbygning ved Kirkens østre Ende til en længere Bygning med Gavl. Deres Søn var Hr. Oberst Christoffer Steensen, død 1657. Han giftede sig med Birgitte Mormand, en Datter af Morten Mormand til Adserstrup. 1635 byggede han Grimsteds Borgergaard, som bestod af 3 Længder Bindingsværk, paa en grundmuret Fod, hvilken stod til 1756. Ladegaardens grundmurede Huus er bygget 1723 af Ditlev Brockdorff, da det forrige var afbrændt. Om Oberst Steensens Frue fortælles ellers, at hun holdt 4 Husarer, som altid rede for hendes Vogn og raabte til de Mødende: „Bort Djævle"; men det hændte sig, at en behjertet, haandsfast Bonde fra Kjøbelov kom gaaende med et Læssetræ; efter Anskrig gik han ogsaa tilside, men

---

[1]) Nu 85.

130

forføiede sig bag hendes Vogn, satte sit Læssetræ under Vognens Bagaxel og væltede behændig Vognen overende, med den naadige Frue udi. Af alle Husarerne lod han sig ei forskrække, saalænge hans Læssetræ var heelt. Deres Søn, Hr. Oberst Hans Steensen, tiltraadte Gaarden omtrent 1658 og boede endnu paa den 1686, da han døde. Han var gift med Ellen Urne, som overlevede ham. (R.)
Den næste Eier findes at være Hr. Justitsraad Johan Hieronymus Hofmann, Overkrigscommissair i Norge, som døde den 11te Juni 1696, hans Frue Luttemelle Peters

derimod 1708. De hvile begge i den af dem byggede aabne Begravelse i Kjøbelov. (Deres Svigersønner vare Landsdommer Adelaer og Præsten Rodriguez i Nakskov. [R.])
1706 kjøbte Hr. Kammerjunker Joachim Brockdorff saavel Grimsted som Adserstrup af Fru Luttemelle. Hans Omgang med hans Bønder var særdeles øm og kjærlig. En fortrolig Omgang pleiede han alle Dage med den lærde Mag. Suhr i Kjøbelov, og give Gud, at denne hans kjære Præst havde besiddet Mod og Styrke nok til at ydmyge hans Søns høie Sjæl itide. Om denne smukke Herre fortælles, at han kom ind i et Huus i Nakskov, hvor der laae Nogle af Børnekopper, ved hvilket Syn han blev saa forskrækket, at han døde kort efter 1714, i stor Gjæld; han døde altsaa af Forskrækkelse. Hans Fader Ditlev Brockdorff indløste imidlertid Gaardene og beholdt dem til sin Død 1732, hvorefter Hr. Kammerherre Sølieutenant Schack Brockdorff, en Søn af Hr. Joachim Brockdorff, fik dem begge. Han var gift med Oberst Ahlefelds Datter fra Ditmarsken; disse stiftede, „til deres evig rare Æreminde“, en dansk Skole i Høismarke By, med en Skolemesterløn af 10 Rdlr. aarlig, som nu er forsvunden; men forresten vare de ødsle Huusholdere, ja, efter nogle Aars Forløb blev deres Fattigdom eller ogsaa Folks Haardhed saa yderlig, at man 1739 „ikke undsaae sig ved“ at gjøre Indførsel i Eiendommene. Regimentsskriver Henningsen, som var

131
hans Creditor, paastod Auction, og Byfoged Niels Ziersted i Maribo hidsede. Alle hans 3 Gaarde bleve da solgte for — 23,000 Rdlr. Herren og Fruen maatte nu vandre omkring og sætte Prøve paa deres Venners Hjertelag. Gud bevare os for at øde! — Efterat Ziersted, Nissen og L. Smith havde Tid efter anden udløst hinanden, kjøbte endelig Fru Ida Margrethe, salig Geheimeraad Knuths, Grimsted, og hun begyndte 1756 paa den Bygning, som nu staaer her; men hun døde førend Bygningen var færdig, og hendes 3 Sønner arvede hendes mange Godser. Den ældste fik Grevskabet Knuthenborg, den yngste Baroniet Conradsborg i Sjælland og flere Godser i Laaland; den mellemste Baroniet Christiansdal med Grimsted og Ladegaard, Adserstrup, Søllested o. s. v. Dennes Navn var Christian Frederik Knuht, som alt er omtalt ved Christiansdal.
18de Juli 1784 er det første Fæste udstedt af daværende Eier, Henrich Baron von Bolten, Herre til Frederiksdal og Adserstrup.
17de Septbr. 1786 er det første Fæste indført af Joachim Barner Paasche, Eier af Frederiksdal.
10de Octbr. 1800 er Fæsteprotocollen begyndt af Simon Dons, Herre til Frederiksdal og Marienberg. Etatsraad Dons var gift med en Jomfru Hincheldey, som skal have været en udmærket Dame. Han byggede Ladegaarden 1822 og døde 1828. I samme Aar kjøbte Major Rasmus Clausen denne Gaard, som han igjen solgte 1837 med meget betydelig Fordeel til en Tydsker, af hvem den nuværende Eier, Hr. Prop. Nyholm, som disse Oplysninger skyldes, atter kjøbte den den 17de Mai 1847 for 100,000 Rdlr.
Til Sandby Sogn hører endvidere **Adserstrup** (daglig Tale Asserstrup) med 49[1]) Tdr. Hartk. opstaaet af Landsbyen Adsersthorp. Den har ingen Skov; men her bør indavles

[1]) Nu 56.

132
aarlig 880 Tdr. Korn. Gaarden, som kan føde ca. 50 Hollænderi Køer, er af de ældste i Landet. Hovedbygningen er af Bindingsværk, 1 Stok høi og vel indrettet; men Egnen er ikke af de lystigste.
Denne fordeelagtige gamle Avlsgaards Eiere vare: Hr. Johannes Svinekul, Ridder 1350 og 55; 1480 Vincentius Iversen af Slægten Dyre, hvis Børn antoge Navnet Lunge. Hr. Niels Lunge, Rigsraad, døde 1552. Hr. Iver Lunge 1590. Han arvede saa mange Tønder Øl i sin Faders

Kjelder, at han i nogle Dage holdt lystigt Gilde efter Faderens Død, baade for alle Herremænds Svende i hele Egnen og for sine Bønder. Hans Ægtefrue var Anna Josups (?) Datter.
Kirstine Lunge, en Datter af Forrige, fik Gaarden efter sin Fader og giftede sig med Knud Venstermand til Pederstrup. Siden eiede Oberst Christoffer Steensen Gaarden, som 1647 lagde Kjæreby afbrudte Bondergaarde under Adserstrup, af hvilke Kjøbelovs Præst havde Refusion indtil Mag. Suhrs Tid.
Landsdommer Jochum Frederik Steensen, Forriges Søn, død 1695, arvede Adserstrup efter sin Fader og havde Gaarden endnu 1680. (R.)
Hr. Justitsraad J. H. Hofmann, en formedelst sin Rigdom anseet Mand til sin Tid, kjøbte baade Adserstrup og Grimsted. Samme Gaarde eiede ligeledes Joachim Brockdorff, hvorom allerede er meldet. Da hans Søn Kammerherre Schack Brockdorff, for Gjæld maatte „pakke sammen“, eiede Baronen til Vintersborg, Hr. Carl Vilhelm Gedde, Gaarden en kort Tid, hvorefter Krigsraad Lars Pedersen Smith kjøbte den. Adserstrups Jorder have ikke været og blive vel aldrig saa frugtgivende, som i hans Dage; thi han var den største Landmand til sin Tid. I sine unge Aar var han et agtsomt og ædrueligt Menneske. Smedearbeidet, som han havde lært, og hvorved han her i sit Føde-

133
land allerede havde fortjent sig Noget, forlod han, og forpagtede Knuthenlund, hvor han ved „Nat og Dags“ Flittighed, erhvervede sig saameget, at han fordristede sig til at indgaae Kjøb om Adserstrup Gods. Her boede han saa sin øvrige Levetid, havde stedse et aarvaagent Øie med sine Bønders Oeconomi, og var derhos fornuftig og raisonnabel imod dem, naar de trængte. Hans ene Kone var en Datter af Byfoged Niels Ziersted, og aldrig var Bønderne mere rørte end naar der taltes om Hr. Krigsraadens Frue, formedelst hendes fromme, godgjørende og oprigtige Hjerte. Verden mistede hende alt for tidlig. Med tvende Ægtefæller, dem han selv ledsagede til Hvilestedet, havde han 5 Børn, hvoraf den ældste Henrik Smith, senere Amtsforvalter over Halsted Klosters Amt, var Herredsfoged og Birkedommer i Nørreherred m. m. Hans Søn var den bekjendte Overmaaler Niels Ziersted Smith i Nakskov, som havde 2½ ß. for hver Tønde Korn, der udskibedes af Havnen. Han selv beholdt de 2 ß. og gav sine 6 Undermaalere, som havde alt Arbeidet, Halvstillingen til Deling, og dog døde hans eneste Søn, som var Skibsfører, i Byens Fattighuus. (M.) En Datter af Krigsraad Smith ægtede Hr. Schwarzkopf i Søllested. 1763 solgte Krigsraaden Gaarden til Baron C. F. Knuth til Christiansdal, der den 13de Mai 1784 afstod den til Baron Henrik v. Bolten, der synes at være kommen i Besiddelse af hele Baroniet Christiansdals Eiendomme i Nørreherred, eftersom hans Forvalter H. Holm har dateret sine Fæstebreve: Christiansdal og v. Bolten samtidig hermed ogsaa eiede det vigtige Frederiksdal. Imidlertid har samme Baron Bolten kun i kort Tid eiet Godset; thi hans sidste Fæstebrev er udstedt 16de Juli 1785 og Etatsraad Dons's det første den 20de Juli 1786. I dette Mellemrum maa altsaa Baroniet være opløst. (See Frederiksdal.) Etatsraad Simon Andersen Dons solgte Adserstrup 1796 til sin Svoger, Apotheker Claus Seidelin Jessen i Nakskov, efter at han iforveien havde solgt alt Bøn-

134
dergodset fra denne Gaard, saavelsom fra Frederiksdal. Kammerraad Christen Thorsen, tidligere Forpagter paa Haulykkegaard, kjøbte den igjen af Jessen 1803, † 1843, og dennes Søn, som ægtede Kammerraadens Datter, fik 1847 Gaarden, hvor han samme Aar byggede den smukke Hovedbygning og ifjor har anlagt et godt Teglbrænderi. Udg. kan takke Hr. Jessen for flere vigtige Oplysninger om Gaardens Historie.

Sandby Geistligheds Historie.

Indholdsfortegnelse side 326

Hr. Rasmus Olsen fik 1525 Præsentats paa Sandby Kald, efterat Mathias Madsen havde resigneret.

1. Hr. Mikkel Clausen, som i sin Tid blev kaldet den kloge Præst. Fra alle Steder bragte man de Syge til ham. Jeg finder ham, at have 1564 taget Thingsvidne om Præstegaardens frie Øxehug, Oldenfald og Byggeskov.
2. Hr. Provst Christoffer Pedersen stod her 1566 (R.) Var allerede Provst her 1570 og døde 1584. Havde til Capellan Adser Marqvordsen, som blev Præst i Vindebye. En anden Capellan 1577 var Hr. Christoffer.
3. Hr. Niels Pedersen, som levede her endnu 1610 og blev 57 Aar gammel.
4. Hr. Provst Jens Eriksen Bang, blev Medhjælper 1607, fik derefter Embedet og Enken og døde 1629. Hans Datter Vibecke Jensdatter ægtede først Hr. Kjoring i Veileby, siden Hr. Clausen i Errindlev. *5) Hr. Laurits Hansen Brun eller Brunov, tidligere Rector i Nakskov, var født 1601 og stod her fra 1629 til 1644. *6) Hr. Mag. Clemen Pedersen Fabricius, tidligere Rector i Nykjøbing, stod her fra 1644 til 47. *7) Hr. Boe Hansen Faack, 1647 til 50.
5. Hr. Provst Laurits Pedersen Horbelov, saakaldet efter sit Fødested, var gift med Maren Jensdatter Bang.

135

Han efterlod en Søn, som blev Degn i Sandby. Med sine sære Principer havde han nær forvildet alle Tilhørere. Den muntre Pastor Danchel sagde engang til ham: „Min kjære Provst! siden I lærer, at det Menneske, som lever hellig, er Gud selv, saa maa Gud være meget foranderlig; thi igaar var Provsten da Gud, men idag en ivrig og vredagtig Aand.“ Han døde 1676. Han beklagede sig engang over, at han til Krigen maatte give en Hest og 1 Rdlr. maanedlig.
*9) Hr. Niels Augustinissen, en Søn af Præsten i Thoreby, døde 1679, kort før sit Bryllup, som han skulde holde med en Præstedatter fra Taasinge. Ved hans Død blev Sandby Kald tillagt Biskoppen, og de følgende Præster i Sognet ere ikkun Vicepastorer.[1])

10. Hr. Mag. Johan Davidsen von der Heide, døde 1684 og efterlod Enken Anna Isaksdatter. Denne „forvovne Præst“ pleiede at sige: „Saalænge Skoven har Kjæppe, saa lad kun Ridefogden brumme.“
11. Hr. Mag. Osse Schade Ditlevsen Friis, død 1724. Denne, formedelst en ødsel Kone fattige Mand, geraadede i Trætte med sin Degn, fordi han havde pløiet Jord fra ham. Sagen faldt saaledes ud, at Præsten gav Jorden tilbage samt 12 Rdlr. i Godtgjørelse eller Mulct. Hans første dydige Ægtefælle nævnes Edle Dorothea Knudsdatter, som døde 1694, hvorefter han i Nakskov opsøgte Borgemester Hoppners Datter, Magd Christine, død 1738.
12. Hr. Michael Christoffer Friis. Forriges Søn og Medhjælper fra 1623, døde 1728; men tænk, hans Enke levede i Skanderborg til 1773.
13. Hr. Hans Oluf Hellesen, fra 1728 til 49, var en Kandestøbersøn fra Odense. Han blev Student 1717, da han var 31 Aar gammel. Fra Collega i sin Fodebyes Skole kom han til dette Sted, hvor han ved en sær tarvelig Leve-

[1]) Alle med * betegnede Præster ere meddeelte af Hr. Pastor J. Barfod.

136

maade samlede stor Rigdom. Hans første Kone var fra Fyen, den anden var en Datter af Frederik Feldthuus paa Dansted. Han efterlod 8 Børn.

14. **Hr. Gregers Jensen**, som blev Student 1731 og derefter laae paa Valkendorphs Collegium i 3 Aar. Han blev først kaldet til Rørbek og G. i Jylland, hvilket lidet

Levebrød han ikke vilde modtage; men hans ærlige, sengeliggende Fader, Jens Rasmussen i Nakskov, kaldte ham ind til sig, satte sig op i Sengen, tog sin Hue af og formanede Sønnen til at takke Gud, som behagede at kalde ham i sin Viingaard. Saa gik han da 1742 til Jyderne og giftede sig der med Margrethe Bützou, en Datter af Mag. B., som siden blev Stiftsprovst i Kjøbenhavn. 1749 blev han af Biskop Ramus kaldet til dette Sted, hvorfra han 1752 kaldtes til Skovlænge, paa hvilket Embede han allerede 1743 havde faaet Ventebrev af Eieren paa Øllingsøgaard. (IB.) Nogle Aar før sin Død havde han en meget ubehagelig Omstændighed, idet han den 13de Februar 1766 edelig maatte fralægge sig et Qvindemenneskes Sigtelse for Utugt, hvorpaa hun blev henrettet, eftersom hun havde dræbt Barnet. Et Par Aar derefter afbrændte hans Præstegaard. Han døde 1771, 59 Aar gammel.

15. **Hr. Christian Ramus**, var her fra 1752 til 1760. Han er født i Kjøbenhavn den 20de Decbr. 1725, hvor hans Fader, som siden blev Biskop i Fyen, den Tid var Capellan ved Holmens Kirke. 1743 blev han Student ved Odense Gymnasium; 9 Aar efter satte hans Fader ham med kgl. Tilladelse paa dette Sted, og stod han her i 8 Aar, hvorefter Hs. Majestæt kaldte ham til Maribo.
16. **Hr. Frands Næraae**, født 1707 (H.), var her fra 1760 til 64, da han døde af en smitsom Sygdom. Hans Fødested var Næraae Degnehuus i Fyen, og fra Odense blev han Student 1730. Først levede han som Huuslærer paa forskjellige Steder, derefter var han i over 20 Aar Capellan

137

p. p. i Nakskov, hvor han ved en uefterfølgelig Sparsomhed samlede Midler. Forresten blev han der en kort Tid suspenderet og mulcteret formedelst en Uagtsomheds Feil med Uddelingen af Nadverens Sacramente. Aar 1746 giftede han sig med Mag. Jan Samuels Datter Cecilia Margrethe fra Vesterborg.

17. **Hr. Mag. Johan Arndt Dyssel**. (Dyssel, paa Fransk du sel, skal vise, at Forfædrene har i Frankrig forestaaet kongelige Saltværker.) Han er født 1726, hans Fader var Mag. E. Ch. D., Præst til Brønsted ved Aalborg; hans Moder Kirstine Meier, som fødte 8 Børn, af hvilke vor Magister var det sidste. Forældrene mistede han førend Vuggen og blev saa sat i Provst Fridenreichs Huus i Sennels i Thy. Provsten, som faa Aar efter blev Slotspræst i Fredensborg, læste selv med ham, saa han 1742 kom i Mesterlexien i Frederiksborg. Hr. Fridenreich, som Aaret efter blev Præst i Stege, lod Dyssel aflægge den Eed, at han altid vilde blive ved Bogen, hvilken Eed siden var en Tvang for ham. 1743 kom han til Akademiet og var siden Huuslærer i flere fornemme Familier. Et Par Gange var han i den Tid i Livsfare; engang „væltede Hesten ham af sig“ midt i Kongeaaen, da han ved Juletid 1751 vilde ride over den. En anden Gang slog Lynilden ned i hans Kammer; men han blev skaanet, fordi Gud vilde bruge ham. 1755 tilbød Mag. Morup i Nustrup i Haderslev Amt, at han vilde afstaae ham sit Kald; men Biskop Brorson, som maaskee vilde have sin Søn dertil, satte sig derimod. Samme Aar kaldte imidlertid Geheimeraad von Stocken til Gammelgaard ham, efter Geh. Claus Reventlows Anbefaling, til det resid. Capell. i Landet og samme Aar tog han Magistergraden. Her var han i 3 Aar, men nu døde bemævnte Mag. Morup, hvorpaa Dyssel atter søgte Nustrup og virkelig fik det denne Gang. Han reiste og tog sin Kjæreste Andrea Kath. Thestrup fra Øllingsø med sig derhen. Her stod han til 1764, da han forflyttedes til dette Sted,

138

ikke for at vinde i Indkomster; thi derudi tabte han vist; men han var mulig kjed af at modsiges af de haderslevske Herredsfogeder, Sognefogeder og Secretairer. 1774 fik han endelig Østofte (hvortil henvises).

18. **Hr. Søren Assenius**, født 1741 i Laurberg i Jylland, hvor Faderen, hvem han aldrig kjendte, var Præst, forflyttet herhid fra Kjøbelov Capellani 1774 og indsat den 12te Juni. Han havde det Uheld, at Præstegaarden brændte, hvilket var saameget mere beklageligt for ham, eftersom Kaldet kun var lille og hans Kaar fortrykte. Assenius var gift med Hr. Suhrs Datter i Kjøbelov og døde 1791. Han udgav 1784 en historisk, topografisk Beskrivelse over Nakskov, hvilken Mange, forresten uden Grund meente, at hans Svoger N. Suhr havde skrevet. (H.)
19. **Hr. Johannes Blangsted** fra Jylland, levede stedse ugift; men var desuagtet ingen Qvindehader. (M.) † 1805, 61 Aar gammel.
20. **Hr. Laurits Urne Fischer**, født paa Fanø 1764, hvor Faderen var Degn, blev 3 Aar efter at have taget Embedsexamen resid. Capell. i Skjelskør, hvor han var fra 1794 til 1805 og var han den sidste resid. Capell. i denne Bye. Var her 1805—1809, da han kom til Vestenskov (hvortil henvises).
21. **Hr. Jens Petersen**, født 1777 i Leirskov Sogn i Jylland, hvor Faderen var Gaardmand; var her i 10 Aar, almindelig agtet og elsket. Blev Provst og siden Præst i Skjelby (hvortil henvises).
22. **Hr. Eggert Gathen**. Kom fra Katechetembedet i Nakskov hertil 1820 og blev 1824 Præst i Gloslunde (hvortil henvises).
23. **Hr. Søren Hagerup Holck**, født 1791 i Norge, Capell. i Skovlænge 1818; var her 1824—27, da han døde den 7de Septbr. Han var gift med en Søster til Justitsraad Jørgensen paa Søllestedgaard og Fader til Hr. Katechet Holck i Kjøbenhavn.

139

24. **Hr. Christian Lemvigh**, født 1795, var først resid. Capell. i Skovlænge 1825, 2 Aar efter at han var bleven Candidat. Her stod han fra 1827—35, da han blev forflyttet til Krummerup i Sjælland, hvor han endnu lever. Hans Fader var Præst i Vemmelov, hans Hustrues Navn er Charlotte Grønbeck.
25. **Hr. Rudolph Johannes Berg**, en Søn af afdøde Proprietair Berg paa Skjoldemose i Fyen, er født 1802, blev indkaldt til sine første Examina 1822. Først Hjælpelærer i Roeskilde Cath.-Skole, siden Adjunct i Nakskov 1826, kom hertil 1836 og blev 1840 den 17de Juli forflyttet til Feio (hvortil henvises).
26. **Hr. Carl Jacob Trojel**, Søn af Hr. Consistorialraad Trojel i Kjøbelov, er født 1813. Blev 18de Juni 1852 kaldet til Todse paa Mors, hvor han døde Aaret efter. Var en saare elskelig og høist agtværdig Mand, hvis Enke og tvende Sønner endnu leve.
27. **Hr. Ambrosius Johannes Meldal**, født 27de Januar 1817 i Kallehave i Sjælland, hvor Faderen († i Mai 1833) var Præst. Den 5te Octbr. 1842 blev han pers. Capell. for Ormslev og K. Menigheder; 27de Februar 1847 Capell. paa eget An- og Tilsvar for Aarslev og T. Menigheder, begge i Jylland; 12te Septbr. 1852 kaldtes han hertil. Aaret efter ægtede han Martha Susanne Stabell, en Datter af Provst Stabell i Ormslev, † 25de Octbr. 1846.

Kjøbelov Sogn (Kæpæløf)

har 523[1]) Tdr. Hartk. og 1 Tdr. Skovsk., samt 750 Indb. Kjøbelov By har i de ældste Tider været et betydeligt Sted, hvor alle Slags Varer bleve opbragte til at sælges, men nu har Vandløbene og Seiladsen forandret sig. Af

[1]) Nu 554½ Td. Hartk. A. og E., med omtr. 1100 Ind. og 48 Gd.

Her er transskriptionen af **side 140**. Denne side indeholder en af de mest morsomme lokale anekdoter i værket om tilnavnet "Søstersønnerne", samt en beskrivelse af Købelev Kirke og dens inventar.
Jeg har bibeholdt den originale stavemåde og tegnsætning i det flydende format:

140
Spøg kaldtes dette Sogns Beboere længe Kjøbelov Søstersønner. Oprindelsen dertil skal være denne: I næstforrige Aarhundrede sloge de 4 til 5 Vævere fra Nakskov tildøde, som inquirerede hos dem om utilladeligt Væveri paa Landet. Sagen kom til Høiesteret, som ikke kunde faae tilstrækkelige Vidner, fordi alle disse vare enten besvogrede eller Søster- og Brodersønner, og Høiesteret dømte „Søstersønnerne“ i Kjøbelov fri for Tiltale. 1671 førtes en heftig Strid imellem Kjøbelov og Herredskirke Sogne angaaende Grændseskjellet imellem begge, i hvilken Anledning en Commission blev nedsat. Skovbølle, Rolykke, Østerballe og Vesterbo ere mindre Landsbyer i Sognet.
[Onseviig (Odinsviig) med en lang Skibsbro, der er bekostet i den senere Tid af nogle Beboere i Omegnen, er et vigtigt Anløbssted for Kystfarere, navnlig fra Ærø og derfor dHrr. Handlende i Nakskov en Torn i Øiet. — Paa begge Vigens Bredder findes betydelig Skov.]
Kirken, fordum helliget St. Nicolai, er hvælvet, med en smuk Altertavle, malet 1841 af Eckersberg. Den tilhørte før Grimsteds Eiere, men haves nu af Beboerne, som holde den vel vedlige. Kirkebygningens Længde er 27 Alen, Chorets henved 10 Alen; Taarnet „stikker 35 Alen i Veiret“. Seierværket paa Kirken skal dHrr. Lunger paa Grimsted have ladet sætte. Den paa den nordre Side værende aabne Begravelse nedenunder Taarnet byggede den tidligere omtalte Justitsraad Hofmann omtrent 1690. Norden Kirken har Grevinde I. M. Knuth omtr. 1740 bygget et til endeel Fattige vel indrettet Hospital.
Gaarden Glostrup var længe beboet af den adelige Familie Qvitzov. Henrik Qvitzov boede her 1560 og døde i Fyen 1565. Hans Søn var maaskee Jørgen Qvitzov, som 1586 laae i en slem Strid med Præsten Hr. Hans Nielsen i Skamby angaaende Præsteindkomsterne.

141
Margrethe Qvitzov, som boede i Fyen, skal siden have eiet Glostrup. Til Odense Skole forærede hun 200 og til Kjerteminde Skole 100 Rdlr. Otto Qvitzov, den Onde, boede her midt i forrige Aarh.; 1653 ihjelskød han en Bødker (R.), og hvordan han var imod sin Præst skal erfares siden. Hans Broder var uden Tvivl den bekjendte Oberst Henning Qvitzov, som var her 1671, mulig ved Gaardens Salg.
Geheimeraad Erik Rosenkrands, † 1681, eiede derefter Gaarden, som har 13[1]) Tdr. Hartk. og en fornøielig lille Skov.
[Af andre Gaarde mærkes: Nøisomhed 49 Tdr. Hartk., Lillekjøbelovgaard 40 Td., Skjelstrupgaard og Marienberg, den Sidste en af Etatsraad Dons fra Asserstrup bortsolgt Parcel, hver 36 Tdr., Rolykke 29, Kjøbelovgaard 23 osv.
Nøisomhed er bygget 1786 af Kammerherre Christian Fr. Knuth — den saakaldte gale Baron — der maatte sælge den den 8de Decbr. 1798 for 10,400 Rdlr., hvilket omtrent var det, Bygningerne havde kostet at opføre. 1858 solgtes den for 114,500 Rdlr.
Rolykkegaard har tidligere været en lille Avlsgaard og tilhørte iblandt Andre den bekjendte Fru Anna Oldeland, som 1564 udskjældte Fyens Biskop Mag. N. Jespersen, retsom han skulde begynde sin Prædiken i St. Knuds Kirke paa den alm. Bededag. † 1607.]
Paa en Høi tæt ved denne Gaard findes N. for Kirken den saakaldte Thuleshøi, i hvilken en berømt Kæmpe skal være begraven. Indtil den sorte Død 1348 hjemsøgte Landet, skal paa eller ved den have staaet en anseelig Herregaard. Fremdeles siger Sagnet, at man i fordums Dage

Indholdsfortegnelse side 326

skal have seilet lige til Lillekjøbelov og at Strækningerne langs Marebæksrenden da skulle have været som et Hav at see til.

---

[1]) Nu 28.

142

I Kjøbelov Præstegaard staaer 172 Rdlr., som ere samlede af de forrige gudfrygtige Præster til Bedste for Sognets Fattige.

Præsterne.

Hr. Anders Laurisen. 1494 tilkjendtes ham den Oldenret, hvilken Lehnsmanden paa Ravnsborg, Hr. Johan Fikkesen, havde nægtet ham.

Hr. Provst og Officialis Michel Pedersen, drak aldrig Viin eller stærk Drik og spiste ikke Kjød. At han derimod maa have gjort meget af Flæsk, viser Fortegnelsen over hans Efterladenskaber, som endnu haves. Han findes 1527. Niels Lunge til Adserstrup fraranede ham et Pund Land, Kjæreby Fæste kaldet, hvilket han ogsaa beholdt. (IB.)

Efter Reformationen vare:

1. **Hr. Peder Bertelsen**, stod her 1539, i hvilket Aar Knud Gjøe til Kjærstrup, ifølge Christian den Tredies Dom, maatte afstaae 4 Gaarde, som bevistes fra Arilds Tid at have ligget til Præstebordet. Hr. Peder var forresten et lystigt Hoved. Han skal engang paa Prædikestolen have sagt: „Henrik med et Ottetal, Gud Ulykke sende skal.“ Dette blev givet Biskoppen tilkjende, som vilde vide, hvad han dermed meente. Præsten svarede: „Hvem skulde jeg mene, uden Kong Henrik VIII i England, som nu har hugget Hovedet af min Ven, den ærlige Cantsler Thomas Morus.“ Biskoppen beloe ham. Rimeligviis har Præsten dog sigtet til en Anden, og da sagtens en Sognebeboer.
2. **Hr. Jost Povelsen** 1572. Blev samme Aar Præst i Nakskov.
3. **Hr. Provst Hans Ibsen**, som 1571 var bleven Præst paa Feio, stod her fra 1572 til 1607. Han nedmanede Mange Øst for Kjøbelov. 1604 fik han Dom over Hr. Jacob Jørgensen i Karleby, da han ved Thingsvidne godtgjorde, at Formanden Hr. Jost havde hævet Tiende af Jord.

143

som vel laae i Sandby, Branderslev og Karleby Sogne, men tilhørte Beboere i Kjøbelov, eftersom Hr. Jacob for sit Vedkommende modsatte sig en saadan Tiendeydelse. (IB.)

4. **Hr. Peder Hansen**, † 1631.
5. **Hr. Poul Poulsen Danchel**, fra Svendborg og Broder til Hr. Zacharias i V. Ulslev. Hr. Poul var først Hører i Odense, derefter nogen Tid Capellan i Vestenskov og blev derfra til dette Sted forflyttet 1631. Det var denne flittige Præst og Landmand, som fik sin Præstegaards adspredte Jorder samlede ved Mageskifte med Bønderne og sine Enge indhegnede. En Herlighed uden Lige i Laaland! Han avlede derefter af sine 16[1]) Tdr. Hartk. aarlig 420 Tdr. Korn. Hans Levnet blev meget foruroliget af den onde Otto Qvitzov paa Glostrup, som havde undsagt ham og skød engang efter ham, da han stod paa Prædikestolen, men feilede. Hr. Danchel maatte lade gjøre en Aabning paa Vinduet ved Prædikestolen, for at agte paa, naar Hr. Qvitzov kom til Kirke, da Hr. Danchel gav sine, dertil bestilte, Folk Varsel, at gaae ud for at see, om Præstehaderen havde Gevær hos sig. Hans Prædikener maa altsaa være faldne noget i det adspredte Væsen. Fra 1651—54 er i en Præsteprotocol anført, hvad Qvitzov til Præstegaarden har ydet, og derhos antegnet: „Her er afskreven det, som jeg i 6 Aar bekom af det ugudelige Menneske, Satans Lem og Belials Barn, hvilken den retfærdige

Gud uden Tvivl betaler, eftersom han har handlet udi levende Live mod Herrens Tjener uforskyldt, for al det timelige, foruden det aandelige Gode, hannem var beviist i mange Maader, hvilken nu er bortkaldt til Regnskab — o, Gud skee Lov!“ I den bedrøvelige svenske Feide hændtes Hr. Danchel Følgende: En Ritmester med en Commando Ryttere truede Præsten til at udlevere dem Penge og Føde. Præsten svarede: „I haver Magten, tager!“ Ritmesteren spurgte

[1]) Nu 15.

144

ham videre: „Har I ingen Brødre eller Forvandte?“ Danchel svarede: „Min Brodersøn havde jeg taget til mig, men den vanartige Knægt løb bort og er vel nu omkommen.“ Ritmesteren tog da hans Haand, kyssede den og sagde: „Jeg er den Person! Jeg løb bort, det er sandt! men betænk ogsaa Eders Strenghed imod mig“. Præstegaarden fik nu en Salvegarde og Hr. Danchel fik Erstatning for alle Udgifter til de Svenske. Med Formandens Enke skal han have havt 12 Børn. † 1668.

6. **Hr. Poul Poulsen Danchel**, en Søn af Forrige og Capellan hos ham fra 1664, døde 1681 i sit 44de Aar.
7. **Hr. Mag. Jacob Pedersen Top**, en Søn af Major Top paa Vester Karlebygaard. Han forstod den Kunst at faae frem hvad han vilde hos de Mægtige. Da Vindeby skulde annecteres til en anden Kirke, hjalp Karleby Provst’s Beden og Graad Intet til at bevæge Commissairerne og mindst Baron Winterfeld; jeg vil ikke tale om den ærlige Provst Nakrad i Utterslev, hvem Baronen lidet agtede. Nakrad bad heller aldrig derom; men Hr. Top, der var en Hofmand, ham koster det kun een Gang at krumme Ryg, og han bliver da strax indsat i Vindeby Kirke, 1ste Pintsedag 1691. Dog var han her saa ydmyg, at han giftede sig med sin Formands Enke Else Jensdatter, som siden overlevede ham i 3 Aar. Han udpyntede Kjøbelov Kirke og døde 1776, efter at have levet i 56 Aar.
   Til Capell. p. p. havde han i den sidste Tid Hr. Frands Borman, som var en stor Musicus. Han havde ventet at blive Sognepræst efter Mag. Tops Død; men de, som vare mægtigere end han, fik det omgjort, og det, som var det Værste, blev det, at han efter Hr. Tops Død var ilde anseet i Præstens Huus, saa at endog den stakkels stolte Degn nedrev hans Offerbræt, hvorudi Folk pleiede at lægge Lidt til hans Underholdning. Han døde ogsaa af Ærgrelse 2 Aar efter.
8. **Hr. Mag. Bernt Suhr**, Herredsprovst fra 1713, betjente Præsteembedet for de nu forenede Kjøbelov og Vin-

145

deby Menigheder fra 1706—45. Han var en Søn af Amtsforvalter, Kammerraad Frederik Suhr og Cath. Pedersdatter. Hans Farfader Christoffer Suhr reiste udenlands med Prindsen som Livkarl og døde som Brygger i Kjøbenhavn. Fra Herlufsholms Skole blev han Student, da han var 18 Aar gammel og reiste derefter med den unge Hr. Reichov i Tydskland. 1706 blev han af Justitsraadinde Hofmann til Grimsted kaldet til disse vigtige Menigheder, da han var 29 Aar gammel. Hans Ægtefælle skulde have været Christence Hornemann fra Næstved, men hun døde før Tiden og han fik i hendes Sted Søsteren Christine. I 32 Aar var han Herredsprovst og blev endda ikke kjed af denne Ære. Hans Mundheld var af Erfaring: „O forfængelige Rigdom.“ Hr. Suhr tog gjerne unge Mennesker, især af Bondestanden, i sit Huus, hvilke saaledes skylde ham deres fremtidige Lykke. Blandt disse kan nævnes den værdige Hr. Minerth i Arninge. Det Samme gjorde hans Søn efter ham, og navnlig skylde Heye og Rasmussen ved Nakskov Skole ham deres Fremtid. (H.) I sit Ægteskab havde Hr. Suhr 14 Børn, af hvilke den ældste Søn blev hans Eftermand, en anden Præst i Utterslev og en tredie Præst i Hunseby. Sønnen Johan Peter,

† 1785 som Borgemester i Kjøbenhavn, var Fader til den nys afdøde rige Etatsraad Suhr. 2 andre Sønner gik det imidlertid ikke saa glimrende. Den ene blev Landmand paa Feirø, den anden havde en Tid Danstedgaarden, men endte som Degn i Utterslev. Af hans 2 efterlevende Døttre ægtede den ene Hr. Schjern i Halsted, den anden Provst Dorph i Nakskov.

9. **Hr. Provst Frederik Bernt Suhr**, var Capell. hos Faderen fra 1736 og succederede ham 1745. Student fra Nakskov 1727. Hans Privatpræceptor Etatsr. Gram elskede ham meget formedelst hans Flittighed og skaffede ham Plads paa Regenlsen. Ildebranden i Kjøbenhavn 1728 jog ham derfra. 1729 til 31 var han første Lectiehører i Nakskov Skole, reiste saa

Her er transskriptionen af **side 146**. Denne side afslutter fortællingen om den store Suhr-slægt i Købelev og de økonomiske udfordringer, som embedsboligen førte med sig.
Jeg har bibeholdt den originale stavemåde og tegnsætning i det flydende format:

146

igjen til Academiet og fik Plads paa Communitetet. Da han her var bleven Capellan og forsynet med Ventebrev paa Successionen af Hr. Brockdorff til Grimsted, giftede han sig med Abigael Maria Dorothea Møller, Enke efter Kjøbmand Brennike i Nakskov og en Datter af Cancelliraad Møller til Øllingsøgaard. Hans anden Hustru var Anna Elisabeth Wichmann fra Engestofte; med begge havde han 16 Børn og døde den 23de Marts 1767. 25de April 1759 havde han det Uheld, at hans Præstegaard brændte. Han solgte 3 Mensalgaarde til Kammerherre C. F. v. Knuth til fremtidig Fortrydelse for sig og Efterkommere, der kun nøde 9 Rdlr. i aarlig Afgift af hver Gaard og 1 Rdlr. af hvert Huus, hvoraf der vare 4. Af Provst Suhrs Børn erindres en Datter, som fik Hr. Assenius, en anden fik Cancelliraad Klein i Rødby. En Søn blev hans Eftermand, en anden Præst i Rudkjøbing, en tredie Forvalter paa Knuthenborg, en fjerde Kjøbmand i Maribo. Endnu en Søn, Abraham Ditlev, var en Tid Eier af Nakskov Ladegaard og døde for kort Tid siden i Nakskov i smaa Omstændigheder, efter at have opnaaet Guldbryllup. Af dennes Børn døde en Søn som gammel juridisk Candidat, en anden eiede Gabrielsminde i Græshave, hvilken han solgte 1859, en Søn har været Kjøbmand i Nakskov, en Datter er gift med en Bager der.

10. **Hr. Johan Bernt Suhr**, blev da han var 20 Aar gammel Student 1761, og 3 Aar efter gav Baron Winterfeld til Vintersborg ham — endnu før han blev Candidat — Ventebrev paa Faderens Embede, hvilket blev bekræftet af Kongen den 11te Octbr. 1766. Siden gamle Pastor Danchels Tid havde Stedet ikke en saa paapassende Oeconom i og udenfor sit Huus. Som Præst og Christen opfyldte han sine Pligter imod sin Næste af et godt Hjerte. Var gift med Inger Jensdatter fra Maribo. Han døde i en ung Alder ved et Besøg i Maribo.

147

11. **Hr. Jørgen Hahn**, født i Maribo 1743, var en Søn af Stiftsphysicus, Cancelliraad Hahn; fik Ventebrev paa dette Kald 1772, i hvilket Aar han blev Capell. i Stokkemarke, hvor han var til 1777, da han blev forflyttet herhid. † 1801.
12. **Hr. Dr. theol. Rasmus Møller**, 1802—1831, Stiftsprovst, Ridder af Dbr., vil blive omtalt blandt Stedets Biskopper. — 23de Octbr. 1816 bestemtes, at Vindeby skulde skilles fra Kjøbelov. (See derom Vindeby.)
13. **Hr. Consistorialraad Thomas Trojel**, født 1779 i Nebbelunde, hvor Faderen var Sognepræst. 31te Mai 1805 entledigedes hans Fader og samme Dag udnævnedes Sønnen til hans Eftermand. 1817 blev Hr. Trojel Provst i Fuglse Herred, hvilket han var til 1828. Aaret efter blev han Consistorialraad og Sognepræst i Nykjøbing. Her var han imidlertid kun til i Februar 1832, da han blev kaldet til Kjøbelov, hvor han levede til sin Død 1854.

Fra 1834—45 var han Provst i Nørre- og Sønderherred. Hr. Trojel var almindelig afholdt formedelst sin Godmodighed og retsindige Charakteer. Med sin endnu levende Hustru Louise Sybille Birch havde han 5 Børn, af hvilke den ældste Søn blev Præst i Sandby; den anden blev Overlærer i Kolding og den yngste, ved Navn Peter Leonard, hans Medhjælper fra 1849 til langt hen i Aaret 1854, da han bestyrede Embedet fra Faderens Død, den 20de Februar, til Eftermandens Indsættelse. Er nu resid. Capell. for Thirsted, S. og B. Menigheder (hvortil henvises). Den ældste Datter er gift med Kjøbmand Mackeprang i Nakskov, den yngste med Urtekræmmer Huus sammesteds.

14. **Hr. Christian Ludvig Børresen**, født 25de Januar 1799 paa Ours, hvor Faderen var Præst, hos hvem han ogsaa blev Capell. 1826. 1828 Præst i Pedersker paa Bornholm, 1834 til Næsby og T. i Sjælland, 1846 til Kundby og K. samme Sted og kom endelig 1854 hertil, hvor

Her er transskriptionen af **side 148**. Siden afslutter portrættet af Christian Ludvig Børresen, en mand med stærke politiske og folkelige interesser, og påbegynder listen over de **residerende kapellaner** i Købelev.

Jeg har bibeholdt den originale stavemåde og tegnsætning i det flydende format:

148

han senere ombyggede Præstegaarden. 1828 ægtede han Bolette Gad, en Datter af Kjøbmand Svend Gad i Kjøbenhavn og Søster til Provst Gad i Kjettinge. Fra 1836—54 redigerede han „den danske Bondeven“, som nød megen Udbredelse i sin Tid og stiftede megen Nytte, men paadrog ham ogsaa flere Ubehageligheder, navnlig i de bevægede Aar, som fulgte efter 1848. Har desuden skrevet flere populære Bladartikler og Smaaskrifter, alle sigtende til Menigmands Oplysning og Bedste. Denne literaire Virksomhed er desværre standset ved de forandrede Tidsforhold og ved Gigt i Hænderne.

Residerende Capellaner.

Det residerende Capellani i Kjøbelov var dengang rimeligviis det mindste geistlige Embede i hele det egentlige Danmark, eftersom Capellanen blot havde 100 Rdlr. aarlig af Sognepræsten og Høitidsoffer af Menigheden, hvilket kunde anslaaes til 30 Rdlr. aarlig, men maatte selv skaffe sig Bolig. Dog boede Nr. 3—5 i Kjøbelov nuværende Skole. (H.)

1. **Hr. Søren Assenius**, 1768—74, da han blev Præst i Sandby.
2. **Hr. Nicolai Henrik Ursin**, født 1732, var her 1774—76, da han kom til Tersløse og S. i Sjælland, døde i en meget høi Alder som Pastor emeritus i Gyrstinge Præstegaard.
3. **Hr. Christian Gottlieb Schlegel**, født 1750 i Nykjøbing paa Mors, hvor Faderen var Bager. Stod her 1776—91, da han blev Præst i Karleby (hvortil henvises).
4. **Hr. Andreas Hyllerup Knudsen**, født 1758 i Næraae i Fyen, hvor Faderen var Præst. Var her fra 1791 til 1798, da han blev Præst til Borum & L. i Jylland; † 1808.
5. **Hr. Peter Thonboe**, Søn af Inspecteur Thonboe paa Bremmersvold, er født 1769

Her er transskriptionen af **side 149**. Siden fortsætter rækken af residerende kapellaner i Købelev og byder på nogle meget farverige personligheder, herunder en usædvanlig høj præst og en produktiv dramatiker.

Jeg har bibeholdt den originale stavemåde og tegnsætning:

149

Krøjer i Maribo, ved Navn Anna Margrethe, som døde 1843. 1801 forflyttedes han til Nyborg, hvor han døde 1805. Af hans Skrifter er især hans Bibelhistorie bekjendt.

6. **Hr. Jens Henrik Larsen**, født 1773 i Nykjøbing i Sjælland, hvor Faderen var Kjøbmand. Kom hertil 1801, ved hvilken Leilighed Embedet meget blev forbedret, deels ved at Capellanen erholdt Annexgaarden i Vindeby, den nuværende Præstegaard, og desuden ved større Tillæg af Sognepræsten selv. Hr. Larsen blev 1808 Capellan ved Domkirken i Aarhus, 1815 Præst i Slangerup, 1816 Præst ved Frue Kirke i Aarhus, 1821 Præst i Holbek, entlediget 1849 og senere død. 1805 blev han Doctor phil., 1813 tillige Professor, fik 1817 Rang med Amtsprovster og endelig 1821 Dr. theol. Af hans Lollands Beskrivelse er kun den første Halvdeel trykt, den anden Halvdeel haves dog i Manuskript.
7. **Hr. Hans Peter Bang**, en Landmands Søn fra Omegnen af Frederits, er født 1778, blev 1805 pers. Capellan i Asperup og R. i Fyen, kom hertil 1808, hvor han var til 1816, da han blev Præst i Sdr. Kirkeby, hvor han døde 1824. Allerede som Student havde han ægtet Ellen Marie Holm, hvis Fader eiede en Kro paa Amager. 3 Døttre. Hr. Bang kaldtes her i Almindelighed „lange Bang“; thi han var saa høi, at Himlen over Prædikestolen maatte hæves høiere op, saasnart han kom til Embedet. Han var en munter Mand, som ei alene spillede Comedie i private Kredse, men endog spillede sine gode Venner mangen en lystig Streg. (M.)
8. **Hr. Nicolai Bierfreund Søtoft**, er født i Assens 1790, hvor hans Fader var Bager; stod her 1816—23, da han forflyttedes til Præstø og endelig til Øster Egitsborg, hvor han døde 1844. Var i over 30 Aar en meget frugtbar Digter, som navnlig ved sine Skuespil og Tragedier har erhvervet sig Anerkjendelse. Som et Curiosum kan erindres, at da han engang brak sit Been udenfor Latinskolen i Nakskov, vilde den daværende Rector paa ingen Maade til-

150

lade, at han blev baaren ind i hans Huus, hvilket vakte megen Forargelse. (M.)

9. **Hr. Hans Ulrich Møller**, er født 1796 i Jellinge, hvor Faderen, senere Biskop Rasmus Møller, da var Sognepræst. Gik i Nakskov Skole 1807—10 og i Nykjøbing Skole 1810—14, da han dimitteredes; fik senere Udmærkelse for sin Prøveprædiken, blev 1823 Capellan her, 1825 Magister, 1832 Sognepræst i Radsted, 1841 Stiftsprovst, 1843 Præst i Torkildstrup og 1847 Ridder af Dbr. 1852 nedlagde han Embedet som Stiftsprovst, hvorpaa han 1855 blev forflyttet til Thoreby (hvortil iøvrigt henvises). 1823 ægtede han Marie Louise Hulda Sidenius, en Datter af Kjøbmand Chr. Sidenius i Nykjøbing; med hvem han har 11 Børn.

Hr. Møller var den sidste resid. Capellan i Kjøbelov.

Vindeby Sogn. (Wyndehæby.)[1])

Dette Steds Bebyggelse skal ikke være nær saa gammel som Kjøbelovs. Med Erkebiskop Carls Bevilling begyndte man paa denne Kirkes Bygning 1373 eller 77 og senere har Kirken som blev indviet til St. Andreas, nogle Gange havt Aflads Frihed af Erkebispen saasom 1469. De, som da rakte Kirken Hjælp, fik 40 Dages Aflad. Atter fik den et lignende Brev 1505, da de vilde have et Taarn tilbygt. Kirken er lys, let at tale i og vel vedligeholdt. Altertavlen, restitueret 1858, er et Træskjærerarbeide, forestillende Nadveren. Ved denne Leilighed bleve Givernes Navne overmalede. Den siges at være skjænket af en Præst og 2 Bønder. (Præstens Liigsteen laae før i Choret, men er nu Trappesteen ved Indgangen til Kirken. [M.]) En ældre Altertavle findes ophængt i Kirken — ellers forsvinde slige Sager sporløst. Prædike-

[1]) Det bemærkes, at alle de i Bogen tilføiede gamle Stednavne ere tagne af Kong Valdemar II's Jordebog.

151

stolen med udskaaret Arbeide og forgyldte Zirater. 2 Præstetavler. Kalken er 1584 kjøbt fra Utterslev Kirke. Fra 1690 til 1816 var Kirken annecteret Kjøbelov, men fik først sin egen Præst 1831, hvorom nærmere. ¼ Fjerdingvei S. for Kirken findes en lille Høi, som endnu kaldes Kirkebjerg, og siges der, at Kirken i den ældste Tid har staaet paa dette Sted. Grundsteen findes endnu paa denne Høi. (M.)

Sognets Hartkorn er 248[1]) Tdr. og Folkemængden 400[2]) Sjæle.

I Sognet mærkes Landsbyen Skretorpe og Vindebygaard[3]), tilforn et adeligt Sæde, hvis Eiere tilligemed Sognets Beboere kaldte Præsten. Man seer her endnu Spor af Grave og Volde. Gaarden havde prægtigt Pløieland og Skov, da Hr. Niels Basse 1393 beboede den. Efter ham levede her en Deel af samme Familie. Gaarden blev siden Kongens og overdroges derefter 1630 med visse Friheder til Magdalene Lindenov, som boede her nogle Aar. 1667 og 1673 nævnes Jomfru Margrethe Steensen til Vindebygaard, som derefter atter var Kongens, indtil den blev solgt som Eiendom, dog uden Frihed. Præsten Hr. Samuel Jensen til Udby og Ø eiede den ogsaa. Jeg skal ikke sige, hvad der har slaaet hans Samvittighed, da han 1696 paa sit Yderste skjænkede 400[4]) Rdlr. til Kjøbelov og Vindeby Sognes Fattige.

[Af andre Gaarde i Sognet mærkes endvidere **Seierlund**, samlet og bygget af Kjøbmand Christen Jensen i Nakskov. Denne Mand havde stor Lyst til Processer og fik naturligviis saa ogsaa nok af dem. Da han engang vandt en saadan, gav han Gaarden det Navn, som den endnu bærer. Ved en lignende Leilighed kaldte han en nybygget Jagt Seierskrandsen. Hans Søn var den i Nakskov i sin Tid meget indflydelsesrige

[1]) Nu 243.
[2]) Nu 530 med 28 Gd.
[3]) Nu med 17½ Td. Hartk.
[4]) Nu voxet til 800.

152

og ligesaa kamplystne Kjøbmand Jes Jensen, hvis Slægt endnu lever. (M.)].

Stedets Præster.

1. **Hr. Peder Pedersen**, en Prædikemunk fra Halsted Kloster.
2. **Hr. Strange Andersen**, blev kjed af Stedet og resignerede, medens Kirken stod under Ban, fordi Kirkeværgeren havde begaaet et Mord i Vaabenhuset.

Efter Reformationen var her:

1. **Hr. Hans Oluffsen**, fra Halsted Kloster. Han siges hver Morgen efter en skreven Morgenbøn at have ønsket Ondt over Tjørneby, fordi Beboerne i hiin Bansættelsestid vare gaaede til Utterslev Kirke, samt over Lybekkerne, som skjændte og brændte her 1510. Han antog Luthers Lære og døde 1549.
2. **Hr. Christoffer Jørgensen**, laae i langvarig Trætte om Jord i „Østremarken", Pinkeskiftet kaldet, men mistede denne og sine Enge med Vold. † 1571.
3. **Hr. Poul Andersen**, fra Langeland, fra 1572 til 1577, da han døde.
4. **Hr. Adser Marqvorsen**, fra Fyen, kaldet fra Sandby Capellani. I Pestens Tid 1603 mistede han endeel Mennesker af sit Sogn, men levede dog selv til 1612.
5. **Hr. Anders Madsen**, fra Langeland, † 1634.
6. **Hr. Hans Jostsøn**, er født 1600, blev 1629 Capellan paa Tranekjær, 1633 Capell. hos Formanden, ansøgte 1663 om Fritagelse for at kjøbe sin Præstegaard, da Fjenden havde taget Alt, hvad han eiede. (IB.) † 1673.
7. **Hr. Zacharias Hansen Sadolin**, født i Taagerup Præstegaard 1630. Kaldet hertil 1673 og stod her i 12 Aar. Saa kort hans Levetid var, saa flittig og vittig var han.

153

Med egne Hænder siges han at have tilhugget et Ladehuus med den latinske Paaskrift: „Ikke for mig, men for Efterkommerne." Hans Søn blev Klokker i Rødby.

8. **Hr. Mag. Hans Mand**, fra 1685—90, da han døde den 2den Decbr. Denne fornemme Mand er født i Ærøeskjøbing Præstegaard 1653. Var først Hofmester hos en svensk Baron, tjente derefter den danske Konge som Soldat i 8 Aar. Han forlod igjen Krigen og gik paa Høiskolen, hvor han blev Magister, skjøndt han havde ringeste Charakteer til Embedsexamen. (IB.) Kongen kaldte ham 3die Marts 1685 til dette Sted. Følgende Historie haver han og hans Kone Anne Jørgensdatter Hemmendorf ofte fortalt: Da Mand var med som Cornet i den skaanske Krig, og saae, at han af de Svenske vilde blive omringet, forlod han Hest og Mundering og lagde sig nøgen op paa en af Steilerne, paa hvilke Svenskerne havde ladet endeel Mennesker ende deres Dage. Paa dette „skræksomme" Sted forblev han til Fienden var draget forbi. Ved hans Død blev Vindeby annecteret til Kjøbelov, som alt tidligere er bemærket, og saaledes forblev det i mange Aar. 23de October 1816 bestemtes, at Embederne atter skulde skilles, hvilket ogsaa blev iværksat 1831, da Hr. Rasmus Møller blev Biskop; men Kaldet stod dog endnu ledigt til Sønnen af Grev Hardenberg Reventlows Godsinspecteur var bleven myndig, i hvilken Tid Præsten i Utterslev bestyrede det. Den første Præst efter Adskillelsen bliver altsaa
9. **Hr. Carl Ludvig Ehrenreich**, fra 1ste Februar 1833—43, da han forflyttedes til Vaabensted, hvortil henvises.
10. **Hr. Johan Peter Gørtz**, Søn af Capt. Gørtz ved 3 jydske Inf. Reg., er født 1818, var pers. Capellan i Ballerup 1839—43, da han forflyttedes hertil, hvor han meget har udvidet og forbedret den 5—600 Aar gamle Præstegaard, tilligemed den dertil hørende Have. En Skovlod ved Ohnsevig paa 12 Tdr. Ld. har han ligeledes faaet bortsolgt for 800 Rdlr. og en aarlig Afgift af 20 Tdr. Byg. Gift

154

med en Datter af Stiftsprovst Engelhardt, hos hvem han var Capellan.

Utterslev Sogn

har 356[1]) Tdr. Hartk. og 600[2]) Indbyggere. Nordvest for Utterslev By udi Lundemark er et af Fædrenes Thingsteder. Tvertoverfor i Birkemose Mark har været et hedensk Offersted; Stedet kaldes endnu Hellighøi. I en af Vintersborgs Marker findes en Kæmpebegravelse. Kirkebygningen er 24, Choret saavel 10 Alen i Længde, Taarnet 32 Alen høit. Kirken mangler Hvælvinger. En Klokke er givet 1518 af Knud Rud til Vibygaard. 1628 gav Borchard Rud og Frue en Altertavle samt Prædikestol; men til Tak derfor, fik han en Stævning paa Halsen, eftersom man meente, at vedkommende Billedskjærerarbeide var udført i calvinistisk Aand.
Af milde Gaver til dette Sogn maa mærkes et Legat, skjænket 1766 af Forpagter Seehuusens Enke Maria Margrethe Neander til Bedste for de Fattige og beløber sig nu til 133 Rdlr. 2 Mk. Enken Birthe Nielsdatters Legat i samme Øiemed paa 250 Rdlr. er givet 1790. Fremdeles har en Diderik Beck skjænket de Fattige 266 Rdlr. 4 Mk. En større Gave af ham synes at have været en til Fattigvæsenet idømt Mulct.
Til Sognet hører Landsbyerne Kastager og Tjørneby samt Herregaarden Vintersborg, som vel rettest burde hedde Wintersborg. Gaarden, som tidligere kaldtes Utterslevgaard, er gammel, man mener endog fra 1234 og havde endnu før Aar 1400 smukke Bygninger, et høit Taarn, smukke Haver og var omgivet med Grave. Nu fødes her 40 Hollænderie-Køer, men den antages at kunne føde 60. Gaarden har 42[3]) Tdr. Hartk. og den bør aarlig indavle 850 Tdr. Korn.

[1]) Nu 488. [2]) Nu henimod 1000 med 46 Gd. [3]) Nu 85.

155

Et Par hundrede Skridt V. for Gaarden ligger en liden Skov (Bispeballehave) paa en Grund, som er til Skovopelskning saare beqvem. Den bestaaer af Bøge samt nogle Egetræer og er i Gjennemsnit 800 Skridt.

Af Gaardens Eiere kjendes:

1. Hr. Johan Skarpenberg, Ridder, desuden Eier af Spøtterup, Hald og flere store Godser. Han var derfor en meget anseet Mand, som var med at underskrive Calmarunionen, men blev 1407 sat i Ban af Biskoppen i Ribe, fordi han havde begaaet Uret imod dennes Bønder. 1410 blev han fangen af Holstenerne og Friserne i et Slag og udløst for 10,000 lødige Mark, hvilket i vore Penge vilde være 450,000 Rdlr. Endnu var han en vigtig og mægtig Mand, men 1422 brød Uveiret løs. Da den kgl. Lehnsmand paa Mors havde voldtaget een af hans Bønders Døttre, paatog Hr. Johan sig at klage derover for Kongen, eftersom det var hans Pligt at beskytte sine Bønder. Hos Kongen — den usle Erik af Pommern — kunde han imidlertid ingen Ret faae, hvorpaa den fornærmede Ridder greb til Sværdet og overfaldt Lehnsmandens Gaard, som gik op i Luer. Som en Følge af denne Voldshandling, blev Hr. Johans Eiendomme tildømte Kronen, og selv maatte han forlade Landet, hvorefter man ikke senere hører til ham. [1]) Allerede 1401 skal han have overdraget denne Gaard til
2. Hr. Predbjørn Podebusk, Ridder.
3. Hr. Jesper Kraffe til Basnæs, som levede i Aarene 1472 og 92. Han var gift med Karen Lunge og Broder til Biskop Magnus i Odense, hvorfor han ogsaa var Lehnsmand paa Aalvad Slot her paa Øen. Dennes Søn

[1]) (Becker)

156

4. Hr. Hans Kraſſe eller Kraſe til Basnæs og U., var Ridder, Rigsraad og Lehnsmand paa Aalholm, hvor han er omtalt. Han var gift med Fru Lene Hack til Egholm og døde 1530. Han var ellers en ſplendid Mand og levede noget ødſel. Da Erik Banner døde lagde han ſin ſonlige Kjærlighed til ham for Dagen i følgende Vers: „O, min Glæde er forød, Thi Hr. Banner er jo død. Gud mig aldrig nu berøv Basnæs og mit Uttersløv.“
5. Fru Karen Kraſſe, ſom bragte Gaarden til ſin Mand Jørgen Rud til Vedbygaard, † 1571, een her i Landet meget anſeelig Mand.
6. Hr. Eiler Rud til Vedbygaard og U., dennes Søn, giftede ſig med Margrethe Pappenheim, med hvem han fik Sæbyholm. Hr. Eiler, født 1555, og hans Frue, der antages 1590 at have bygget Gaarden — hvis ældre Bygninger nu ere forſvundne — holdt Utterslevgaard for deres bedſte Rolighedsſted i Verden og ſparede Intet paa at hjælpe Naturen i ſine Yndigheder. 1618 lagde han her ſine Been efter 8 Aars Enkemandsſtand. Hans Søn var
7. Hr. Borchard Rud, ſenere Commandant i Nakſkov, født paa Sæbygaard 1592. Denne duelige og for Godſerne nyttige Mand forbedrede Bondergodſet, og udvidede ſamt indgrøftede Gaardens Marker. Efter ham har Godſet ſiden aftaget i Velſtand. Han, tilligemed ſin Frue den dygtige Helvig Roſenkrands, byggede nye Huſe ved Gaarden eller forbedrede de gamle og anlagde baade Lyſt- og Frugthaver. Skjøndt han ogſaa gjorde Meget for Sæbyholm (ſee dette) elſkede de dog begge Utterslevgaard meeſt. Han døde barnløs 1647 som Slægtens sidſte Mand og tog altſaa Vaabnet med sig i Graven. Hans Enkefrue overlevede ham til 1672. Hun holdt Spindere og Vævere og endnu vises paa Gaarden hendes Spindekammer. Et lidet Lystſlot byggede hun sig tæt

157

ved Gaarden paa Ørekuld Banke, hvorfra hun kunde oversee hele Herredet og havde Udsigt til Langeland.

Da de Svenske 1659 havde afbrændt de 3 Slentegaarde, hver paa 4 Tdr. Hartk., indtog Fru Helvig deres Jorder til Gaarden, idet hine Gaarde ei mere bleve opbyggede. Derpaa indtog hun en ligesaa stor Mark af Heden, kaldet Nørremark. Endelig kom den, ligeledes af Svenskerne afbrændte Landsby Bispeballes Bymark til og udgjør den femte Mark, næsten ligesaa stor som een af de Forrige. Det Øvrige af Bispeballes Jorder — henved 12 Tdr. Hartk. — blev med kgl. Bevilling af 1690 lagt til Gaarden, under hvilken ogsaa Byernes Skovparter — det Meste af den tidligere omtalte Skov — bleve indbefattede. Fru Helvig blev begravet hos sin forudgangne Ægteherre i den af dem opførte smukke Begravelse i Halsted Kirke, hvorefter Arvingerne solgte Gaarden til

8. Hr. Geheimeraad, Baron Otto Helmuth v. Winterfeld, som gav Gaarden sit nuværende Navn, og af denne samt det tidligere tilkjøbte Sæbyholm oprettedes det første Baroni i Danmark, ifølge kgl. Bevilling af 18de September 1673. Han forflyttede Residentsen samt Thinghuset til Sæbyholm, hvorved han kom Kjøbstaden og Landeveien nærmere. [1]) Fra den Tid er Vintersborgs Bygning og smukke Have kommen i yderlig Forfald. Intet kan være smukkere end det kostbare Bæger, Flaske, Paten og Æske af Sølv, han 1676 gav til Utterslev Kirke. Hans sidste Frue var Helene Juliane Baronesse af Ulfsparre. Han døde paa Odense Slot 12te Febr. 1694. (See fremdeles Sæbyholm). Hans Søn var
9. Hr. Gustav von Winterfeld, Kammerjunker og Captain i Livgarden. Han døde 1699 uden at efterlade sig mandlige Arvinger. Hans ældste Datter,
10. Juliane Margrethe v. Winterfeld, var gift med Generalmajor Christoffer v. Eichsted, † omtrent 1730.

[1]) Thinget, som nu er hævet, holdtes der hver Torsdag.

158

Hun opholdt sig som Enke meest i Hamborg, hvilket var den nærmeste Aarsag til, at Baroniet blev ødelagt; alle Kirker forfaldt og Hovedgaardene bleve ubeboelige. Forvaltere og Forpagtere bleve naturligviis rige, men Bønderne saa forarmede, at de ikke i 30 Aar efter hendes Død 1741 kunde forvinde det. Efter en langvarig Proces tilfaldt Baroniet 1742 den 6te August.

11. Sophie v. Winterfeld, en Datter af forrige Baron Gustavs Broder Frederik, gift med Major Gedde, som nu tog sin Afsked fra Krigstjenesten med Charakteer af Oberst. Han blev siden baroniseret og døde 1757. Denne modige Krigsmand, Menneskeelsker og Velgjører var en Søn af Hr. Admiral Gedde til Hindemae og Nordskov, Stiftamtmand i Fyen. Friherreinden levede derimod til 1769 og døde 28de Januar uden Livsarvinger. Til sit Hvilested blev hun ledsaget af sine Søsterbørn, Præster og Forpagtere, Alle med vaade Øine. Men især begræd hendes Bønder hende; thi hun var et stort Exempel paa Dyd og Menneskekjærlighed. Hun havde mange Paasørende at underholde og desuden store Byrder paa selve Baroniet. Hun havde derfor ikke altid Evne til at gjøre det Gode, som hun stedse havde den bedste Villie til at udføre.
12. Hr. Kammerherre, Grev Flemming Holck-Winterfeld, Major af Cavalleriet, en Søstersøn til den forrige Eierinde. Han tog Afsked fra Krigstjenesten og levede her i ugift Stand, men formedelst indfaldende Misvæxt og Godsets Armod, tilsatte han endog det Fornødne til hans eget Livs Fornøielse. Han havde det frommeste Sind og hans Glæde bestod i at give de Fattige. Hans Tid blev her kun kort; thi Gud kaldte ham meget hastig bort, 27de Jan. 1772. [1])

[1]) Familien Holck er en meget gammel, maaskee den eneste nulevende sønderjydske Adelsslægt, dersom man ei hertil vil regne den Ahlefeldske. Den har især havt Besiddelser paa Als og kjendes allerede i det 15de Aarhundredes Begyndelse. (Meddeelt af Pst. Wegener.)

159

13. Hr. Geheimeraad, Kammerherre, Grev Gustav Holck-Winterfeld, Broder til Forrige og en Søn af Generallieutenant Chr. Christoffer Holck til Durebygaard.

Saasnart han overtog Baroniet, traadte han vel ud af Statens Tjeneste, men blev allerede 1773 udnævnt til Amtmand i Haderslev Amt, hvor han var oprigtig elsket. Samme Aar solgte han sit Gods paa Falster og den af ham kostbar opbyggede Gjedsergaard for 42,100 Rdlr. 1774 blev han udnævnt til Stiftamtmand i Christiania Stift, hvilket han frabad sig, for ikke at komme for langt bort fra sine Godser. Han sparede ingen Flid og Omhyggelighed for at forbedre Alting. Baade ved Sæbyholm og Vintersborg har han byttet endeel Bøndergaarde, som laae langt fra Gaarden, med andre, der laae nærmere ved, hvilket ogsaa var en Lettelse for vedkommende Fæstere med Hensyn til deres Hoveri. Alle sine Bøndergaarde gjorde han lige i Hartkorn og gav hvert Sted sine Jorder saa nær ved samme som muligt, til stor „Opmærksomhed“ for Mange, som ansaae Sligt for altfor vidtløftigt, ja ugjørligt. Utterslev Kirke reparerede og prydede han, saaledes at denne Kirke, som før hans Tid var den uanseeligste af alle i Herredet, med Hensyn til det Indre nu kom til at overgaae dem alle. Hvor lykkeligt, hvis alle Kirkepatroner, som havde lignende Evne, tænkte saa vel; men desværre betragte kun altfor mange af disse deres Kirker simpelthen som Malkekøer. Hans første Ægtefælle Elisabeth Frederikke v. d. Lühe, Datter af Stiftamtmand v. d. Lühe, døde 1762, hvorefter han giftede sig med Comtesse Sophie Louise Ahlefeld-Eschelmark, † 13de Decbr. 1793. Hun var en fortræffelig Dame, som senere blev Overhofmesterinde hos Dr. Juliane Marie og hviler hos sin Ægteherre i Sæbyholms Capel. Grev Holck døde efter kun 6 Dages Sygeleie paa Sæbyholm 1776 i sit 43 Aar. Provst Schiern i Halsted skrev saaledes om ham: „Han var en meget fornuftig, gudfrygtig og ordentlig Herre i sin hele Omgang, navnlig

160

den kjærligste Ægtefælle og bedste Fader. Han har været en Mand med mange gode Sider og meget afholdt af Alle.“ Han og fornemmelig hans 9 Aar yngre Broder Frederik Vilhelm Conrad, ere imidlertid komne i Vanrygte formedelst deres Forhold til Christian VII, paa hvem de siges at have udøvet en høist skadelig Indflydelse. Grev Gustav, der allerede 1758 var hans Kammerjunker som Kronprinds, blev strax ved Thronbestigelsen Kammerherre og Overskjenk. Frederik, eller som han i Almindelighed kaldtes Frits, blev Hofmarschal og Geheimeraad, var Kongens erklærede Yndling og den, som man især har givet Skylden for den fatale Udenlandsreise, samt Danneskjold-Samsøes og Reverdiis Afsked.

Af Grev Gustavs 5 Børn maa, foruden Successor, mærkes:

A) Grev Flemming Frederik Cay, der i flere Aar levede paa et Landsted udenfor Nyborg og var gift med Judith Devindt, eftersom hans Søn Gustav Holck-Winterfeld arvede Fideicommisset efter Farbroderen, og kjøbte Godset Rosendal i Sjælland, hvor han endnu lever. Gift med en Danneskjold-Samsø, med hvem han har 2 Sønner og 3 Døttre.

B) Grev Gustav Holck-Winterfeld, Kammerherre og Comd. for Hestgarden. Gift med en Frøken v. Brown. Af deres 5 Døttre mærkes Enkegrevinde Reventlow, hvis eneste Datter er gift med Grev Frijs til Juellinge.

13. Grev Frederik Christian Holck-Winterfeld, født 1764, † 1825 som Kammerherre og Oberstlieutenant. Han skilte sig og Familie ved denne smukke Besiddelse og ved den største Deel af dens Formue, idet han ifølge Bevilling af 6te Febr. 1801 fik Tilladelse til at sælge Baroniet imod at substituere det med Hovedgaarden Fjellebro i Fyen og en Fideicommiscapital. Han var gift med Christiane Margrethe Vind — ikke af de gamle adelige Vinder — og døde paa Fjellebro.

Grev Hardenberg Reventlow (see Hardenberg) kjøbte Vintersborg den 6te Septbr. 1800, men solgte allerede 6te

161

August 1803 [1]) Gaarden igjen til Hr. Proprietair Jørgensen for 150,000 Rdlr., som først bortsolgte det 288 1/2 Td. Ld. store Bøndergods fra Gaarden, hvilket var ligesaameget til Fordeel for ham selv, som til Lykke og Velsignelse for Bønderne, og siden bortbyttede den igjen til Proprietair Bolle 10de Novbr. 1810 for Sollestedgaard (hvortil henvises). Den nuværende Eier, Hr. Hastrup, har opført et grundmuret Stuehuus. Vintersborg blev kjøbt af ham den 15de Juni 1844 for 80,000 Rd. og Udredelsen af alle Omkostninger. [2])

End hører til Utterslev Sogn Haugaard, som 1721 blev indlemmet i Baroniet Juellinge. Den er en temmelig gammel Gaard, som paa Frederik II's Tid tilhørte en Fru Salome Daa, men siden kom den under Kronen. Der saaes 90 Tdr. Korn; men neppe kan 20 Malkekøer underholdes. Hartkornet staaer ansat for 48 Tdr., men er kun lidt over 33 [3]). En ny Hovedbygning er opført 1857. Den ved Gaarden beliggende lille Skov bestaaer meest af Riisbøger.

Sognepræster.

1. Hr. Anders Pedersen 1570.
2. Hr. Knud Christensen 1584. (R.)
3. Hr. Hans Henriksen Tornov, † 1603. Hans Moder satte over ham disse Vers:

„Ak, kjære Ven
Som her gaaer frem
I Sandheds Pragt
Og ærbar Dragt:
Mærk mine Ord

I tørre Jord,
Endog jeg skjules her.“

[1]) Kjøbecontracten er dat. 14de Septbr.
[2]) Disse Meddelelser skyldes deels Hr. Pastor Wegener i Halsted, og deels Hr. Proprietair Hastrup.
[3]) Nu 38. Gaarden tilhører nu Baroniet Juellinge.

162
I Odins i Fyen
Er Udspring min,
Der er jeg fød og baaren
I Ærlighed —
Som hver Mand veed —
Der til Guds Barn udkaaren.
Min Fader Henrik Bertelsøn,
Tornov lod han sig kalde,
Da jeg nu var
Paa tredie Aar,
Da maatte han mig frafalde.
Ak, Catharin,
O, Kjæreste min,
Jeg vil Dig Gud befale.
O Mennesker,
Som leve her,
Betænker Døden Alle!"

4. Hr. **Niels Jensen**, fra Nykjøbing, 1603—26, var i sin Ungdom Borchard Ruds Hovmester. I hans Tid blev Kirken indvendig prydet og en ny Altertavle opsat.
5. Hr. **Troels Nielsen Alsted**, var i 1 Aar Sogne- præst i Landet. Denne lærde Mand døde 1632.
6. Hr. **Lars Eriksen Pontoppidan**, født 1604 i Sdr. Broby i Fyen, var Rector i Assens 1629—32. Denne Mand, som for sin stille Vandel og gudfrygtige Levnet længe blev omtalt, uagtet man ellers ikke her i Landet er meget for at spilde Ord for de Døde, var en Broder til Hr. Knud i Halsted (hvortil henvises). Han døde 1652 og vi have hans Portrait endnu i Kirken.
7. Hr. **Christen Knudsen Pontoppidan**, en Bro- der til Forrige, er født 1624 og var Capell. hos sin Fader i Halsted 1649—52. Var her i 22 Aar. Han var stedse i fattige Omstændigheder, hvorover vi ikke kan undre os, naar vi betænke, at de Svenske i nogle Aar daglig gjorde reent

163
Bord hos ham. Jeg troer ogsaa, at denne velsindede Mands Fattigdom forilede hans Død 1674. Hans Enke overlevede ham i 16 Aar.

8. Hr. Provst **Mouritz Ruchrad**, født paa Seierø 1642, Provst 1698. Var en Søn af Theophilus R. paa Søegaard ved Vesterborg. Han var 2 Gange gift og havde en Deel Børn. † 1706.
9. Hr. Mag. **Peder Suhr**, født 1678, 1706—35, var en Broder til Hr. Mag. Bernt i Kjøbeløv. Ved sin Ægtefælle Maren Schandorf fra Nebbelunde Præstegaard blev han Fader til 1 Søn og 3 Døttre, af hvilke Christine blev gift med Rector Monrad i

Nykjøbing, Margrethe ægtede den lærde Hr. Lütken i Skjellerup og Cathrine blev besvangret af Huuslæreren Jesper — Gadegast — senere Rector i Stubbe- kjøbing, ved hvem hun 1728 havde en Datter, Elisabeth, som ifølge kgl. Bevilling blev anseet som ægte født. 4 Aar efter denne Historie ægtede hun Degnen Kjeldskov der paa Stedet, hvem hun overlevede i 4 Aar og døde 1758. — „Vi falde i mange Stykker" var Texten til Liigprædikenen over Hr. Suhr.

10. Hr. **Poul Rogert** 1735—49. Uforglemmelige Minder har denne flittige og lærde Mand efterladt sig, saa- som det anseelige Præstehuus, han her byggede 1742, hvis Lige ikke findes mange Steder i Laaland, og dernæst de mange af ham samlede og net afskrevne Samlinger til Hal- sted Klosters Amts Historie. [1]) Hans Fader af samme Navn, resid. Capellan i Nakskov, forlod ham tidlig ved Døden. I Nakskov Skole var han fra 1728 øverste Hører, blev derefter 1733 Capellan p. p. i Nakskov og 2 Aar der- efter Sognepræst paa dette Sted, hvor han hensad i ugift Stand til 1740, da han holdt Bryllup med Cecilia Margrethe Müller, Enke efter Consumptionsforvalter Laur. Rhode i Nak- skov. Hans Helbred var ikke det bedste og desuden leed han

---

[1]) See Udg.s Fortale.

164

af Hypochondri. Han døde 13de April 1749, 47 Aar gammel. Hans tilføiede Noter til Saxtrups rimede Beskrivelse af Nak- skovs Beleiring 1659 er et Kildeskrift.

11. Hr. **Jochum Brockdorf Suhr**, født 1710 i Kjø- beløv Præstegaard, var her 1749—67. Han blev Student fra Odense Skole 1730 og 3 Aar derefter øverste Hører i Nak- skov, hvor han giftede sig med Johanne Clausdatter, der fødte ham en Datter 6 Uger efter Brylluppet. Blev Præst i Herredskirke, kaldet dertil af Baronesse Sophie Winterfeld, for hvem han ofte holdt Cabinetsprædiken. 1748 havde han her megen Græmmelse af et ugudeligt Lem i Loitofte, Jørgen Nielsen Bøssemager, som havde truet med at slaae Præsten ihjel som en Hund. Jørgen maatte stevnes. Jørgen gav sig jammerlig, paaskyldte Drukkenskab og erlangte Naade efter at have givet et skriftligt Revers. Hr. Suhrs Hustru døde 1746 og endnu samme Aar giftede han sig med Cecilia Margrethe Vandel fra Saxkjøbing, som medførte ham god Formue. Denne snilde og aarvaagne Mand gjorde nogle Bønder i dette Sogn en stor Tjeneste, i det han skaffede dem frikjøbte fra Adserstrup, saa at de bleve Selveiere.
12. Hr. **Peter Rhode**, Provst i Nørreherred i 17 Aar, denne Bogs Forfatter, er født i Kolding 24de Decbr. 1734, hvor hans Fader var Farver. Den 29de August 1758 tog han Embedsexamen med tredie Charakteer. Blev først pers. Capellan i Steppinge i Haderslev Amt 1760, siden Pastor vic. i Halsted 1764. 1767 blev han kaldet hertil, hvor han var til sin Død 1793 d. 19de August. Han ligger begravet i Choret under den blaa Steen. Han var gift med Johanne Dorothea Margrethe Kaalund, † 16de Juni 1818 i Nakskov, Datter af Hr. Kaalund i Thirsted og Enke efter Hr. Wich- mann i Karleby.

Af Dedicationen til Geheimeconferentsraadinde von d. Luhe, født Grevinde Holck, seer man, at hendes Slægt har taget sig af ham, endog fra hans Fødeby, „uden at Nid og

165

Misundelse har formaaet at berøve ham denne Naade". En Mand som har kjendt Provst **Rhode** personlig, har beskrevet ham som en høi, ziirlig, noget mager og bleg, men smuk Mand, stedse pyntelig klædt og stedse meget snaksom. I det Mindste vilde han gjerne høre sig selv tale og

brugte da jævnlig det Ord „freilich“. At hans Samlinger til **Laalands** og **Falsters** Historie har sine store Mangler, erkjender Ingen bedre end den nuværende Udg., og navnlig kan der bebreides ham en mageløs Skjødesløshed endog med den simpleste Afskrift af citerede Kilder; men trods denne og flere velbegrundede Anker over hans Værk, har han dog ved dette reddet Meget fra Under- gang, saa at hans Samlinger stedse anføres som et Kildeskrift, uagtet dette, som saadant, stedse er bleven benyttet med den største Varsomhed og en velbegrundet Mistillid. Imidlertid kan han ikke frakjendes en oprigtig Kjærlighed, navnlig for **Laaland**, og det er maaskee Følelsen deraf, i Forening med de mange snurrige Historier, som han nu og da fortæller, som stedse har gjort hans laalandske Samlinger saa velseete hos den menige Mand her paa Øen. Den falsterske Deel staaer i alle Henseender langt under hine; men her maa da ikke glem- mes, at denne først udkom efter Forfatterens Død. Provst **Rhodes** Portrait, som, ved Hr. Godsforvalter **Thjerrys** Vel- villie paa **Sæbyholm**, er stillet nærv. Udg. til Afbenyttelse, hører til **Utterslev** Kirke og viser ham som han var i sine yngre Aar, eftersom han blev tegnet medens han endnu var Capell. i **Steppinge**. Han har paa dette blaa Øine, blonde Haar og en frisk Ansigtsfarve. — Foruden hans Beskrivelse over **Haderslev** Amt, hvilken han oftere citerer, men som nærv. Udg. desværre ikke har kunnet faae ihænde, har han af gamle Ministerialbøger sammensat en Kirkebog for **Utterslev** Sogn, som gaaer fra 1682—1781 og er fortsat af de følgende Præster. Desuden har han efterladt sig et Manuskript i Qvart, hvilket nu opbevares i Familiearchivet paa **Engestofte**. Det er formeentlig uden videre literair Værdi, forsaavidt som

166

det blot indeholder en Masse af de meest forskjelligartede No titser, samt nogle Smaafortællinger og Reiseerindringer i Brevstiil. De sidste skulde være satiriske. (See forresten Nyerup.) 13) Hr. **Iver Tidemand**, født i Norge 1768, var en Tid Huuslærer for Stiftamtmand **Friis's** Børn. Var her fra 1793 til sin Død 15de Mai 1819. Hans Enke lever endnu i Nykjøbing. Sønnen var den alt omtalte Proc. **Tidemand**. 14) Hr. **Nicolai Clausen-Bagge**, født i Glud 1788, hvor Faderen var Præst, erholdt Udmærkelse til begge sine practiske Prøver, var her 1819—27, da han kom til **Thirsted** (hvortil henvises). Gift med **Karen Marie Jørgensen**, Datter af Hr. Prop. **Jørgensen** til **Sollestedgaard**. Hun døde 1852. 15) Hr. **Nicolai Conrad Nannestad**, 1827—32. (See **Nakskov**.) 16) Hr. **Hans Anker Jespersen**, født 1803 i **Nexø**, hvor Faderen da var Byfoged, men siden døde som Justits raad og Amtmand paa **Bornholm**, var resid. Capell. i **Thirsted** 1831—32, hvorefter han erholdt dette Embede. 1855 valgt til Medlem af **Landsthinget**, kaldtes han 2 Aar efter til **Gamborg** i **Fyen**, men frabad sig senere Embedet. Gid han aldrig maa angre det! Hr. **Jespersen** er gift med **Jutta Kunigunde**, en Datter af Biskop **Boisen**, for hvis tvende yngste Sønner han var Lærer 1828—31.

Horslunde (Horsælund) Sogn.

Dette folkerige Sogn har henved 1100 [1]) Indv. Det udgjør 615 [2]) Tdr. Hartk. og staaer for 3 Tdr. Skovskyld. Kirken, som Fædrene havde helliget til St. Hans, er en af de ældste i Herredet. Man siger, at paa det Sted, hvor den

[1]) Nu omtr. 1900. [2]) Nu 723 og 101 Gaard.

167

staaer, var før et hedensk Tempel, og her skal „en stor Helgen“ have prædiket Evangeliet. Den er en stor Kampesteens Byg ning, uden Hvælvinger, men med Orgel og Taarn, hvilket sidste har en Høide af 17 Alen. I Taarnet er et Seierværk samt Begravelse for den Reventlowske Familie. Kirken er ved Grev Reventlows Omhu een af de smukkeste i Landet, for synet med

smukke Pulpiturer. [1823 udvidedes Kirken imod Nord. Det er paa denne Side af Kirken at den høitfortjente Statsminister Grev Reventlow, samt flere af hans Slægt hvile. Da Bønderne, uvist af hvad Grund, ikke skjøttede om at begraves paa Nordsiden af Kirken, og de Fattige i Sognet derfor maatte tage tiltakke med at hvile der, bestemte hiin ædle Mand, som ønskede at jordes iblandt sine Brødre, at hans Begravelsesplads skulde være paa den nordre Kirkeside. Gravene have smukke Epitafier. Paa det over ham og Hustru læses disse af ham selv nedskrevne smukke, men sande Ord: „Herunder hviler det, som tilhørte Jorden af Christian Ditlev Frederik, Greve af Reventlow, født den 11te Marts 1748, død den 11te October 1827. Levende følte han sin Svaghed og sine Mangler, men Gud styrkede ham og gav ham Helbred, Kraft og godt Mod til med Troskab, Iver og Held, at tjene Konge og Fædreland, og til i en Række af Aar, understøttet af mange ædle Medarbeidere, at udrette Meget til Guds Ære og Danmarks Tarv. I 48 Aar var han lykkelig gift med F. L. S. E. v. Beulewitz, der var gudfrygtig, fornuftig og blid. Deres Ægteskab velsignedes med 12 Børn, af hvilke 9 overlevede dem. De elskede Gud og Menneskene, hadede Ingen, levede og døde i Haabet om en glad Opstandelse, ved Jesus Christus, vor Frelser. Du ogsaa, som læser disse Linier, aager med det Pund, Gud betroer Dig, og giv Gud Æren.“ Et lidet Hospital for 10 Fattige er ved Hr. Vinholts Omsorg bygget tæt ved Kirken 1753. Det staaer endnu.

168

1824 byggede Statsminister Grev Reventlow og Søster, Grevinde Stolberg, et andet for 8 Lemmer. Af milde Gaver til dette Sogn maae mærkes: Anders Christensens Legat fra 1762 paa 200 Rdlr. til de Fattige. 1802 gav Christen Poulsens Enke i Egholm, Ane Nielsdatter, ifølge tidligere Aftale med sin Mand, 200 Rdlr. til de Fattige; Renterne ud betales hver Juleaften til Hospitalets meest trængende Lemmer. 1829 stiftede Kammerherre Grev Reventlow et Legat, til Minde om sin afdøde Fader. Renterne (21 Rdlr.) udbetales aarlig til de flinkeste Confirmander fra Horslunde og Nøbbed Skoler. Til Sognet hører Raagø med 2 Gaarde og 2 Huse paa 123 Tdr. Land, samt den ubeboede Holm, Raagø Kalv, paa 17 Tdr. Land. Paa Svinsbjerg (Svendsbjerg?) Mark findes et Thing sted fra Hedenold, som er det største i sit Slags paa Laaland. I Nærheden deraf findes endvidere et hedensk Alter, et Vold sted og en stor Kæmpebegravelse, som ved Aabningen 1780 viste sig at bestaae af 5 Gravkamre, der vare indbyrdes for bundne. Ved Nøbbet findes ogsaa en mærkelig Begravelse fra Hedenold. Horslunde Sogns Beboere have nedarvet Roes for at være flittige Kirkegængere. Gid dette stedse maa vare ved! Jevn Velstand hersker overalt. Ved Søkysten findes flere smukke Partier. Præstegaardens store, smukke og meget frugt rige Have er meget forskjønnet af de 4 sidste Præster. Nogle ville mene, at de mange Grave i samme Have skrive sig fra de Svenske, som forskandsede sig der, fordi de jævnlig foruroligedes af Bønderne, endog af dem fra Stokkemarke Sogn. Under et Lindetræ, som endnu i Mands Minde stod i Gaarden, skal en fjendtlig Officeer hemmelig være begravet. Præsten havde dræbt ham, fordi han under sit Ophold forførte hans Datter, der i sin Fortvivlelse skal have druknet sig i Gaardens Brønd. (M.)

169

Sognepræster.

1. Hr. **Knud Heye**, som har givet en Veirmølle til Kirken, var den første evangeliske Lærer, hvilken jeg finder 1539 og 50. Han var en ærværdig Mand.
2. Hr. **Jørgen Organist**, blev 1568 fradømt Em bedet, fordi han deels ved Simoni og deels uden Biskoppens Vidende havde indsneget sig i Kaldet. (IB.)
3. Hr. **Hans Madsen**. Denne ulykkelige og gjerrige Mand blev 1578 af **Lave Venstermand** til **Pederstrup** ind stevnet og anklaget for ulovlig Værgemaal, Skovhugst m. V., men det gik ham endnu værre siden, da der 1580 den 18de Febr. udgik

Kongens Befaling, at Biskoppen og **Laalands** 4 Provster skulde examinere ham i nogle Sager, som Stifts lehnsmanden, **Hack Ulfstand**, havde indstevnet til Landemodet, nemlig at Hr. **Hans** havde fra Prædikestolen oplæst et falskt Kongebrev om Tiende og Helmissemad (*gl ord for for almiise eller naturalie ydelse til præsten)*, og i samme Brev stod Brød, Bøster og Gjæs, hvilke Almuen skulde tilsvare Præsten som Helmissemad. For det Andet, at han skulde have vidnet videre udi Hr. **Niels's** Sag i **Skovlænge** end de andre Præster om **Sidsel Bondes** Ægteskab. (See **Skovlænge**.) Da han ikke var fornøiet med Biskoppens og Provsternes Dom i den første Sag, indstevnede han samme for Rigsdagen i **Kjøbenhavn** 1582, som dømte ham fra Embede og Ære, samt at han inden een Maaned skulde rømme Stiftet. [1])

4. Hr. **Christen Jensen**, som havde været Capell. her til omtrent 1560, da han kom til **Radsted**, forlod dette Præstekald og kom atter herhid 1580, eftersom hans Præste gaard der var afbrændt. Hans Datter var gift med Hr. **Christen Nielsen** til **Sollested**.

---

[1]) NB. I Perlestikkerbogen findes, at Hr. **Hans Madsen** i **Horslunde** 1573 blev afsat fra Embedet. (Nyt Hist. Tidskr. V, 136.) Udg

Her er den diplomatiske transskription af side 170. Jeg følger fortsat din instruks om **hverken at bruge mellemrum eller bindestreg** ved linjeskift, hvor et ord er delt i kilden.

Side 170
170

5. Hr. **Otto Christensen**, var her alt 1594. Berømmes for hans Omhyggelighed for den gamle Kirkes Re paration. Han skal af Almuen være kaldet den rige Præst; men om saa er, tog det nok en gal Ende med hans Rigdom. 1596 døde nemlig Præsten i **Karrebæk** i **Sjælland** og Hr. **Otto** tog med sin Broder **Albert**, som var hans Capellan, strax efter derover, skjøndt det var ved Juletid. Her fik de Bønderne til at vælge Hr. **Albert** til deres Præst og uden at spørge enten Bisp eller Lehnsmand derom, indsatte Hr. **Otto** ham uden videre qva Provst til Sognepræst, idet de sagtens meente, at gjort Gjerning er halv forsvaret. Men denne Historie kostede alligevel Hr. **Otto** 1599 sit eget Em bede, uden at man veed, om han senere paa en eller anden Maade er bleven benaadet. Broderen slap bedre derfra og døde rimeligviis som Præst i **Tingsted**. (IB.)
6. Hr. **Christen Sørensen Harboe**, vel kun en Mand liden af Vækst, men en lærd og god Mand, saare flittig og nøiagtig i sit Embede. Hr. **Harboe** er født i **N. Snede**, var Rector i **Assens** 1580—90 og derefter Sognepræst i **Rud kjøbing**, indtil han, maaskee alt i Hr. **Ottos** Suspensionstid, kom her til. (IB.)
7. Hr. **Provst Anders Sørensen**. Af en forslidt Steen i Kirken sees, at han døde 1631 den 6te December. Han er født 1571, blev 1601 resid. Capell. i **Nykjøbing**, men var dog her allerede 1605. Provst blev han Aaret før sin Død og var 2 Gange gift.
8. Hr. **Dines Andersen**, Forriges Søn af første Ægteskab, er født 1606, † 1645. Paa Beboernes Forlan gende maatte han tage Capellan og fik den forrige Rector i **Stubbekjøbing Jacob Nielsen Winther** til Medtjener 1635—40, da denne forflyttedes til **V. Ulslev**.
9. Hr. **Jacob Andersen Cuningham**, født 1619, Præst 1646. Denne Mand er til liden Baade for sig selv bleven mærkværdig ved det ulykkelige Tilfælde, da

171

han kjørte igjennem Halsted, lige udenfor Præstegaarden og altsaa lige for sin Provstes Næse, af Vaade ihjelskjød By foged Kordt Madsens Søn fra Nakskov. Dette skete i Juli Maaned 1651. Retten forfulgte ham, og hans Dom faldt den 8de Novbr., at alle præstelige Forretninger skulde være ham forbudne og han skulde lade sit Embede bestyre ved en Capellan. Efter 20 Aars Forløb benaadedes han med at han maatte prædike og katechisere, undtagen paa de 3 store Høitider; men han maatte ikke skrifte og endnu mindre for rette Sacramenterne. Han levede i den svenske Krig og døde 1680 den 24de Marts. Han skal have levet i god Forstaaelse med de Svenske, som han fik til at omgive Præstegaarden med Grave. (Cjr. de foran meddeelte Sagn.) Han ægtede Formandens Enke Catharine Mikkelsdatter, som døde 1659. Omtr. 2 Aar derefter ægtede han Barbara Hansdatter Anne müller. Til Capellan havde han Hr. Hans Hansen Langeland 1651—53, der kom til Birket, og derefter

10) Hr. **Peter Lauritsen Smidt**, født i Slagelse 1627, som fik Formandens Embede og Enke. Kong Christian IVs Cancellibud Laurits Poulsen var hans Fader. Fra Slagelse Skole gik han til Universitetet. Raadmand Laurits Rasmussen kaldte ham til Nakskov for at informere hans Børn, og derved lærte han Laaland at kjende. 1663 giftede han sig med Drude Helmsdatter af Kjøge, hvor Faderen var Raadmand. Han havde lært hende at kjende her i Præste gaarden, hvor hun opholdt sig, men hun døde alt 1668, efter ladende sig en Søn, som blev enten Degn eller Bonde her paa Stedet. Med sin anden Hustru, hvem han først ægtede 1683 havde han ingen Børn. Ved en Provsteret, holden i Nakskov Kirke, blev han af sin Nabo Hr. Ruchrad i Utterslev den 19de Februar 1686 krævet til Regnskab, fordi han i hele 8 Aar med de hellige Ting havde betjent Folkene paa Hau gaard, som hørte til Utterslev. Hr. Peder beraabte sig paa Dr. Sophie Amalias Villie og Ordre og vandt sin Sag.

172

(IB.) Den mægtige Hr. **Peder Brandt** paa **Pederstrup** annec terede 1688 **Nordlunde** til **Horslunde** som Vederlag for Bøge skovs nedlagte Gaarde, hvis Jorder han frit lagde under **Pederstrup**. (IB.) Han døde 1698 og hans Enke fik endnu sin tredie Mand — og han var — rar. (See **Skovlænge**.)

11) Hr. **Frants Støedt** 1698—1721. Hans Fader var kgl. Bergskriver i **Røraas**. Da han var 22 Aar gammel blev han dimitteret fra **Trondhjem** Skole, og efter et Aars Forløb blev han Hører og Cantor i **Odense** Skole, hvortil han var saa skikket, at han efter 4 Aars Forløb blev for skreven til Cantoratet ved Slottet i **Kjøbenhavn**, men Sygdom hindrede ham den Tid i at modtage det. 1691 kaldte HH. Maj. ham til Sognecapellaniet i **Stokkemarke**, hvorfra han kom her hid. I **Horslunde** var han 3 Gange gift: 1693 til 1708 med **Gjertrud**, en Datter af Hr. **Ole Smed** i **Arninge**. Hans anden Kone var **Maria Elisabeth Jacobsdatter Top**, til hvem han blev viet i **Nakskov** den 4de Marts 1710. 1714 ægtede han endelig **Birgitte Lemdorph**. Hans Børn med første Kone vare foruden Eftermanden: **Ole**, som blev Præst i **Fyen**; **Hans**, som kom til **Thirsted**; **Christian Henrik**, senere Can celliraad og Assessor i Hofretten i **Christiania**, item en Datter gift med Tolder **Eiler Rud** i **Rødby**.

12) Hr. **Frederik Støedt** 1721—38, Forriges Søn, født 1694. Student fra **Nakskov** Skole, hvor han siden var Hører. 1720 blev han Capellan hos sin gamle Fader og giftede sig samme Aar, som han havde efterfulgt ham, med **Margrethe Hedevig Ahlefeld**, Søster til Cancelliraad **Ahlefeld** paa **Baadesgaard**. Efter hendes Død 1731 tog han **Dorothea Bildsøe**, en Datter af Mag. **Bildsøe** i **Kjettinge**, Enke efter Hr. **Jessen** i **Halsted**.

13) Hr. **Claus Winholt** fra 31te Jan. 1739 til 12te Marts 1770. Gik i Skole i sin Fødeby **Kjøbenhavn** indtil den ødelæggende Ildebrand 1728 jog ham og Flere til Hel singøer Skole, hvorfra han 1738 blev Student, 19 Aar gl.

173
Samme Aar kom han som Huuslærer til **Laaland**, men blev samtidig hermed antaget til Stueprædikant hos Grev **Christian D. Reventlow**. Greven døde faa Maaneder derefter, men Grevinden brugte ham til forskjellige vigtige Expeditioner, yndede hans Vittighed i Lærdom og Musik og kaldte ham hertil, hvor hans Vandel var exemplarisk, hvert hans Fjed uden Anstød, hans Tænkekraft sund, hans Venskab ærlig, hans Lyst — at læse og hans Valgsprog: Gudsfrygt. Han var 4 Gange gift: Først med sin Formands Enke, der døde „salig og fornøiet“ 1745. Dernæst med **Karen Skrizmeyer** fra **Errindlev** Præstegaard. Tredie Gang med **Else Margrethe Ermandinger**, Byfogedens Datter i **Christiania**, og endelig med **Dorthe Christine Rhode**, en Farverdatter fra **Christianshavn**, som Aaret efter Mandens Død ægtede Hr. **Marstrand** i **Simmerbølle**. Han efterlod 10 Børn.
14) Hr. **Thomas Christian Thoring**, fra 1766 Sognecapell. i **Thirsted**, er født 1735. Hans Fader, som var Sognepræst til **Brahetrolleborg** og **K.**, døde 1746. Han var gift med **Christiane Charlotte Martinette Reenberg**, en Præste datter fra **Fyen**. Denne ivrige Lærer og paapassende Huus holder i Guds og sit eget Huus, døde 31te Decbr. 1783. Hans Søn var Professor og Lærer ved **Socadetacademiet**. † 1832.
15) Hr. **Andreas** (**Anders?**) **Madsen Møller**, født 1726 af fattige Borgersfolk i **Horsens**, 1762 pers. Capellan i **Vesterhæsinge** i **Fyen**, 1766 Præst til **Aaby** og **Aa**, hvorfra han 1784 kom her til. Entlediget 20de Juni 1806 (IB.), † 1809. Fra 1800 til dennes Død 1806, havde han sin Søn Hr. **Holger Møller**, født 1774, til pers. Capell. Hr. **Møller** var Enkemand i mange Aar, og i den sidste Tid endog blind; men han bar dette tunge Kors med christelig Taalmodighed. Sognets Beboere sætte endnu megen Priis paa hans Præ dikener. Af hans 13 Børn maa mærkes den agtværdige, nu afdøde, Justitsraad **Mathias Møller** i **Nykjøbing**.

174
16. Hr. **Hans Fribo Garde**, Søn af Provst **Garde** til **Viig** og **A.** er født i **Viig** 1767 (IB.), var først Præst paa Bjerget ved **Roeskilde**, blev 1797 Præst til **Thirsted**, **S.** & **V.**, kom 1806 (IB.) hertil, † den 8de Octbr. 1819, som Provst for Nørre Herred, 52 Aar gammel. Med sin Hustru **Inger Marie Bruun**, † 1835 (IB.), en Kjøbmandsdatter fra **Roeskilde**, havde han 3 Sønner og 5 Døttre. Han var en from og kjærlig Provst, Ven og Huusfader. (K.) Mærkeligt nok, døde han Dagen efter at han havde prædiket.
17. Hr. **Daniel Peter Smith**, født 1782 i **Mehrn** i **Sjælland**, hvor Faderen var Præst. Tog 1804 Embedsexamen med Udm., 1806 Adj. i **Roeskilde**, 1814 Overlærer samme Sted og Præst ved **Bistrup Hospital**. 1815 Præst i **Sax kjøbing**, hvorfra han kom hertil 1819 (IB.). 1820 udnævnt til Provst i Nørreherred; for Lollands N. & S. Herreder 1829. 1834 blev han kaldet til **Stege**, entlediget 1858. R. af Dbg. og Db. M. Med sin Hustru **Nicoline Sofie Friis Colding**, har han havt 5 Sønner og 4 Døttre. Blandt de Første maa her bemærkes Hr. Cancelliraad **Smith**, By og Herredsfoged i **Rødby**, en nidkjær og virksom Justitsembeds mand. 2 andre Sønner ere Præster i Jylland.
18. Hr. **Christoffer Michael Claussen**, Søn af den senere Præst i **Arninge**, er født i **Skovlænge** 1791, Capell. i **Thirsted** 1819, kom allerede 1821 til Landet og **R.** og stod fra 1834 til sin Død d. 9de Juni 1844 i dette store Kald. Med **Christine Grønnegaard** havde han 2 Sønner og 1 Datter, hvilken Sidste er død i **Taars** Præstegaard 1858. Den ene Søn er theol. Cand. 1858. Hr. **Claussen** leed meget af Melancholi i de sidste Aar og havde Hr. **Joh. Belleius Lund** til pers. Capell.

19. Hr. **Søren Georg Garde**, Søn af ovennævnte Hr. **Garde**, er født 13de Septbr. 1799, var fra 18de Aug. 1824 pers. Capell. og første Lærer ved Borgerskolen i **Rønne**, fra 27de Mai tillige Katechet sammest. 1833 Præst i **Nexø**, og

175
kom 1840 til **Nysted**, hvorefter han den 22de Juli 1844 kaldtes hertil. Med sin Hustru **Sophie Petrine Friboline Garde**, en Datter af Hr. **Garde** i **Førslev**, har han havt 13 Børn, af hvilke 2 Døttre og 4 Sønner ere døde. Den ene af disse, **Peder Garde**, faldt som Lieutenant ved **Isted** og ligger begravet i **Flensborg**. Hr. **Garde** roses med Rette for sin Retsindighed, Frimodighed og ægte danske Sindelag.

Nordlunde Sogn.

Havde der overalt hersket en lignende Egonsindighed ved Kirkens Bygning, saa havde Præsterne maattet klæde sig i Tiggermunkedragt og giftet sig med fattige Piger — Gud bevare's; thi hele Sognet udgjør kun 105 [1]) Tdr. Hartk. og har neppe 150 [2]) Indv. Men det er da stort nok nu, siden det er et Annex til det store **Horslunde** Sogn. Skov er her ikke, men de bedste Kornmarker, hvis man vil lede Vandet fra sig. Kirken var indtil 1688 annecteret til **Vesterborg**. Dens hele Længde er omtrent 28 Alen; Taarn mangler. Paa det Sted, hvor Kirken staaer, skal en her i Egnen berømt Hyrde, **Hildur**, være begravet. Andre mene, at Stedet har været et bekjendt Offersted, ligesom ved **Horslunde**. 1835 gav Ungkarl **Jens Jensen Skafte** 200 Dlr. til de Fattige i **Nordlunde**, hvor han i flere Aar havde opholdt sig. (See **Vesterborg**.) Et Sted i **Nordlunde** — desværre veed jeg ikke hvor — skal en stor Skat være nedgravet. En **Thomas Kornmaaler** i **Nakskov**, som „kunde Mere end sit Fadervor" og iblandt Andet roste sig af engang at have talt med Fan den i Vibrostræde i **Nakskov**, gik tilligemed 2 Andre ved Nattetid til **Nordlunde** for at have hiin Skat. Man stødte snart med Spaden paa en stor Jerngryde, hvori Pengene

[1]) Nu 97½.
[2]) Nu henimod 200 og 14 Gd.

176
sagtens vare; men som det stedse gaaer ved slige Leiligheder, glemte Finderen at tie stille og udraabte i sin Sjæleglæde: „Hurra, her er den!" I samme Nu sank imidlertid Skatten i Dybet, og strax viste der sig saa mange Ugler og Ravne, som saaledes skrege og baskede med Vingerne, at de uheldige Skattegravere snarest mulig maatte fortrække. (M.)

Halsted Sogn. (Halstath.)

Den her igjennem løbende Landevei, gjør Stedet for nøieligt; saa ligger det ogsaa kun en Miil fra Nakskov. I gamle Dage var det imidlertid langt fornøieligere end nu, deels formedelst den dengang seilbare Fjord, som løber meest op til Halsted Bye, forbi Sæbyholm og forbi en Deel lystige Skove og Kornmarker, og deels formedelst det rige Kloster, som Munke og Nonner af St. Augustini Orden anlagde omtrent 1170. Dog mene Andre, at Klosteret snarere har til hørt Benedictinerne, fordi Valdemar den Store 1177 gav disse Munke i Ringsted Halsted Kirke, hvorved et Kloster allerede da synes at have dannet sig. Dette Kloster bestyredes af en Prior indtil 1515, da det blev forandret til et Abbedi. Absalon Gjøe og Frue ophævede deres Ægteskab 1380, for paa dette Sted at dyrke deres Gud. 1510 blev Klosteret tildeels af brændt af Lybekkerne; men det varede ei længe før det med en stærk Grundmuur og tvende Taarne igjen blev opbygget. 1591 maatte det imidlertid ombygges igjen, og findes hiint Aarstal endnu

paa Kirkens Gavl. Da man her ikke længer behøvede „de Dagdrivere“ til Munke, blev Klosterkirken, saasom den var en stærk Bygning af hugne Kampesteen, gjort til Sognekirke, hvilken kort efter baade blev forlænget og for bedret med Materialierne af St. Olai nedbrudte Capel. Noget Jord, kaldet St. Oluf Jord, som tilhørte samme Capel, blev sidste Gang solgt 1701 for 100 Rdlr., til en Bonde i V. Carleby, Sognekirken til Indtægt, dog saaledes,

177

at den har Indløsningsret til samme Jord. Efter Reformationen blev Klosteret inddraget under Kronen, som forlehnede Adelsmænd med det indtil alle kgl. Lehn ved Enevoldsmag tens Indførelse forandredes til Amter. Fra den Tid boede kgl. Amtsforvaltere her istedetfor de adelige Lehnsmænd, og saaledes forblev det til 1719, da Kongen bortbyttede denne sin Eiendom, hvorom nærmere vil blive at fortælle. Halsted Kirke er hvælvet, lang og stor. Den dannede den nordre Side af det gamle Kloster. Saavel Enkedronning Sophie (1591) som den udvalgte Thronfølger Prinds Christian og endelig Geh. Confr. Jens Kragh Juel Vind have megen Fortjeneste af Kirkens smukke Udstyr. Kun Skade, at dens Taarnbygning er alt for uanseelig [1]), og neppe har nogen Kirke i Herredet en slettere Klokke (fra 1374). Et Seierværk findes i Taarnet. Kirkens Ziir er først Choret, som er skilt fra den egentlige Kirke ved et med megen Kunst udarbeidet Gitter, opsat 1671 af Claus Hartvigsen, som var Dronning Sofie Amalies Amtsskriver, og dernæst den anseelige Begravelsesbygning, som Hr. Borchard Rud 1636 lod bygge til Kirkens nordre Side. Foruden ham og Frue ligger ogsaa den Winterfeldske Familie her begraven. I dette Capel findes smukke Epitafier over de Første, samt en Tavle, hvis Inskription lyser Forbandelse over Enhver, som forstyrrer de Dødes Fred. Dette har imidlertid ikke hjulpet stort, og navnlig aabnede den bekjendte Historiker Riegels Kisterne, hvorefter de Afdøde længe udsattes for den raaeste Medfart. Sæby holms Besidder skal holde Begravelsen vedlige. Paa Kirke gaarden hvile Flere af den grevelige Familie Friis. Døbe bækkenet er fra 1508. Altertavlen, en Deel beskadiget ved en Restauration af Kirken, skal være et Kunstværk. Den gamle Altertavle har faaet Plads over Chorgitteret.

---

[1]) Den nuværende Eier, som holder sine Kirker vel vedlige, har paatænkt at opføre et smukt Spir paa samme Taarn, ja maaskee aldeles at om bygge det.

178

Østen for Klosteret havde Klosterfolket en fornøielig Lund til at spadsere i. Den er nu forvandlet til en Dyrehave; men kaldtes endnu 1776: Munkelunden. Paa en Høi tæt Vesten for Halsted, kaldet Magshøi, omgiven af Vand fra Fjorden, havde Munkene en Sundhedsbrønd og i en derhos staaende Blok nedlagdes frivillige Gaver til de Fattige. [Denne Kilde ansees af Nogle, som den første Aarsag til Klosteret. Et Capel helliget **St. Ole**, som var opført ved det helbredende Vand, nedbrødes i **Frederik den Andens** Tid. Intet Spor af Capellet er nu tilbage, hvorimod Blokken med 3 store Laase staaer der endnu (1859). Sundhedsbrønden, hvis Vand er blødt og velsmagende og selv i de tørreste Somre rigeligt, besøgtes ligetil for omtrent 30 Aar siden hyppig af den menige Mand. En Person, død 1858, kom endog nogle Aar i Slaveriet, fordi han forsøgte paa at stjæle Blokkens Penge, men grebes paa fersk Gjerning. Fra den Tid ophørte Gaverne, som aarlig skal have beløbet sig fra 25—50 Rdlr., og Blokken henstaaer nu aaben.] En anden Kilde helliget **St. Helene**, som ligeledes findes i Sognet, var mindre anseet. Tæt ved Kirken, omtr. hvor den ny Landevei senere blev anlagt, laae et Fattighuus for 9 Lemmer, hvilket Præsten Mag. **Aarhuus** skal have opbygget. 1818 blev det nedbrudt formedelst Brøstfældighed og et andet, som kostede 1000 Rdlr., bygget i **Halsted** By. Det er senere udvidet. Forresten giver Baroniets Eier af god Villie aarlig 8 à 10 Læs Brænde til Pastoratets Fattighuse. 1753 gav Præsten **Knud Møller** og Hustru **Elisabeth Tvede** 150 Rdlr. til Bedste for fattige Børn i Pastoratet. 1804 gav Gaardmand **Jens Rasmussen** i **Meeltoft** 199

Rdlr. til de Fattige. Paa den modsatte Side af Landeveien skraas over for Kirken blev en ny Kirkegaard anlagt 1856. Sognets Hartk. udg. 426 1) Tdr. og 3 7/8 Tdr. Skovskyld, samt 40 Tdr. Hartk., for hvilke Vedkommende nyder Refusion

1.Nu 624. 1 1/4 Td. Skovsl. Over 1100 Indb. med 64 Gd.

179

for Tiende, saasom de ere underlagte Juellinge og Sæbyholm. Desuden over 100 Tdr. frit Hartk. [Halsted Sogn var til 1850 Fæstegods. Sognet er omtrent saaledes som det har været i mange Tider, paa det nær, at Landsbyen Sæbyes 8 Gaarde for over 100 Aar siden ere lagte under Sæbyholm. Jevn Velstand har været i Tiltagende siden Hoveriets Afløsning, hvilket var lige saa mildt paa Juellinge som strængt paa Sæbyholm. Jorderne ere gode til Korn, ringere til Græs, uagtet Engdragene langs Aunedesjord. Communeskatterne for begge Sognene, der udgjøre eet Forstanderskab, beløbe sig, Kjørslerne fraregnede, til omtr. 550 Dlr. aarlig, hvortil kommer Udgifterne for Fattigvæsenet, som med runde Tal kan sættes til over 1000 Dlr., henved 60 Tdr. Rug og 110 Tdr. Byg aarlig, og for Skolevæsenet til henimod 700 Dlr. De respective Kjørsel desuden ikke at forglemme. Viveiene udgjøre 15.720 Favne, hvoraf over Halvdelen i 1858 vare grundforbedrede. Ved Bulskov har været en prægtig Underskov paa 70 Tdr. Land, som nu snart er udryddet.] Herregaarden Juellinge, Hovedsædet i Baroniet af samme Navn, er som alt antydet det gamle Halsted Kloster, hvilket ved Mageskiftet med Kronen 1719 (T.) fik sit nuværende Navn. Naar al den fri Jord sammenregnes, som bruges til Juellinge og underliggende Gaarde, Haugaard, som 1633 blev oprettet af 3 nedlagte Bondergaarde, Steensgaard og Ørebygaard, bliver Summen 169 Tdr. Hartk. Skov er ikke overflødig. Til Juellinge maa aarlig indavles 1600 Tdr. Korn og holdes 100 Stk. Qvæg. 1774 blev Avlingen bortforpagtet for 2910 Dlr. aarlig. Gaardens egen Hovedgaardstaxte er omtr. 83 1/2 Td. Hartk.

1)1858 udgjorde Baroniet 939 1/4 Td. Hartk. af alle Slags, hvoraf 655 3/4 Td. Bondegods, 108 Tdr. af Tienderne, 6200 Dlr. i Bankactier,

180

Bygningerne ere ikke af de anseeligste, dog net, god og af trofast Grundmuur. Den søndre Længe, en Levning af det gamle Kloster, er 2 Loft høit, den vestre eet; Kirken ud gjør den tredie Fløi, hvorimellem ligger en lystig Have, an lagt af Hr. Geh. Conf. Kragh Juel Vind. [1]) Af Klosterets Priorer kjendes følgende: Hr. Knud 1305; Hr. Esbern 1354; Hr. Knud 1374; Broder Johannes 1388, som sad her længe og var meget fortrydelig paa Pave Gregor den Tolvte over hans Hovmod; Broder Knud 1424; Broder Henning 1446; Hr. Bent 1470; Hr. Peder Jensen 1492. Den sidste Prior var Hr. Jens An dersen 1493—1515. Den første og sidste Abbed var Hr. Jens Fugl, der maatte aftræde 1538. Dog forblev rimelig viis de Munke, som ønskede det, i Fred paa Klosteret lige til deres Død. Regjeringens derefter følgende Lehnsmænd ere omtalte paa sit Sted, hvor de Dronninger ogsaa findes an førte, som havde Klosterlehnet til Livgeding, og vi optage derfor Halsted Klosters Historie først ved den sidste Dronning Sophie Amalias Død 1685, da det atter for en kort Tid kom under Kronen. Halsted Klosters Amtstue forflyttedes nu hertil og var her lige til 1719, da Kronen bortbyttede det til

1. Kammerjunker, Baron Jens Juel-Vind, hvorved Klosteret fik sit nuværende Navn og blev Hovedsædet i det alt 1672 oprettede Baroni Juellinge i Sjælland. Han var en Dattersøn af Baroniets Stifter, Geheimeraad Jens Juel, † 1700, Broder til Danmarks største Admiral, og som var den, der fik Baroniet Juellinge oprettet i Sjælland, med Val bygaard til Hovedsæde. Han døde her paa Gaarden 1726

148,360 Dlr. i Fideicommiscapitaler. Ingen Gjeld. Gaardens eget Hartk. nu 61 1/2 Td.

[1]) En ny, smuk, 2 Etages Hovedbygning er imidlertid opført 1847—49 der, hvor den vestre Længe af det gamle Kloster, som derfor blev ned reven, har staaet; nye Meieri-, Stald- og Ladebygninger ere opførte

181 „under haarde Hænders Operation“. Enkefruen giftede sig igjen med Hr. Munthe. 2) Hr. Geheimeraad **Jens Kragh-Juel-Vind**. Var først Kammerherre, Assessor i Høiesteret, og Amtmand over Kjøbenhavns Amt, blev 1766 Ridder og kort derefter Ge heimeraad og Justitiarius i Høiesteret, og endelig 1774 Geheime-Conferentsraad. Hans ridderlige Valgsprog var: „Ærlighed varer længst“, og til dette Symbolum svarede hans hele Levnet. En lignende Berømmelse fortjener hans dydige Ægtefælle, **Sophie Magdalene Gram**, Datter af Geheime conferentsraad og Overjægermester **Gram**. Han døde den 30te April 1776 i **Kjøbenhavn**, 52 Aar gl. Kirkebogen giver ham dette Vidnesbyrd: „Hans Ihukommelse bør være enhver Dyds, Gudsfrygtigheds og Retfærdigheds Ven hellig; Kirkerne prydede han først og sidst og forsømte dem aldrig med sin andægtige Nærværelse; Gaard og Gods satte han i deilig Stand og døde æret, elsket og begrædt af Enhver.“ Dette smukke Vidnesbyrd bekræftes ogsaa fra andre Sider. Han var en sand Fader for sine Bønner, som ligeledes under hans Forgænger havde det meget bedre end paa noget andet Fri herskab i hele Riget. Det faldt i hans Lod som Justitiarius i Høiesteret at blive Formand i den Commission, som dømte **Struensee**; men derfor bør han selv ei dømmes strengere end **Stampe**, **Lüxdorph**, **Carstens**, **Kofod-Ancher** og **Guldberg**, alle Landets første og berømteste Mænd, der vare enige om dette Justitsmord, hvilket kun altfor sørgeligt vidner om Ti dens Aand og den menneskelige Svaghed, selv hos de Bedste. 3) Hr. **Frederik Carl Kragh-Juel-Vind-Friis**, født 9de Januar 1753, † 9de Marts 1815. Kammerherre, Storkors af Dbr., først Høiesteretsassessor og senere Stift amtmand over disse Øer. Hans Bedstemoder var den sidste af Familien **Friis** paa Qvindesiden, og da nu hans Moder, hendes Datter, som var Besidderinde af Grevskabet **Frijsenborg** og Stamhuset **Boller**, var død 1810 paa sidstnævnte Sted,

182
hvor hun meest havde levet, arvede han disse store Besiddelser og blev saaledes Stamfader til den grevelige Familie **Friis**, hvilket Navn af ham og Efterkommere blev føiet til **Kragh- Juel-Vind**. Han skrev sig altid **Friis**, og saaledes staaer ogsaa paa hans Gravstøtte paa **Halsted** Kirkegaard. Navnet **Kragh** har denne Green af Familien senere bortkastet efter hans Død. Uagtet han saaledes var Lehnsgreve til **Frijsenborg**, Lehnsbaron til **Juellinge** og Stamherre til **Boller**, døde han dog ikke som nogen riig Mand. Paa Grav- støtten staaer følgende Ord, tagne af Biskop **Boisens** Liig- tale, over ham: „Dine Bønner velsigne Dig, det er Din Ære; Dine Venner sørge ved Din Grav, det er Din Hæder; Du er hos Gud, det er Din Løn; der sees og samles vi igjen, det er vort Haab.“ Han skal ei have været nogen høit begavet Mand og overlod helst Embedssagerne som Stiftamt- mand til sin Fuldmægtig; men han var ærlig, retskaffen og en overordentlig mild Godseier. Naar Bønnerne kom med altfor nærgaaende Fordringer til ham, kunde han blive meget hidsig og gav dem endog stundom en alvorlig Korrex; men de vare aldrig gladere end naar de havde faaet den, thi saa vidste de, at han strax vilde fortryde det, og at han for at gjøre det godt igjen, opfyldte alle deres Ønsker. Han var en livsglad Herre, om hvem mange Borgere i **Nakskov** endnu fortælle lystige Historier, naar han kom til Byen, hvor han da stundom fik sig et Parti Billard med en der- værende Slagter, fordi han var den eneste Person paa den Tid i hele det vestlige **Laaland**, som forstod dette ædle Spil. Han var ogsaa en lidenskabelig Jagtelsker. Den uheldige Beliggenhed, som Gaarden har med Hensyn til sine Marker, vil man vide reiser sig deraf, at han ved Udskift- ningen 1779 vilde have disse Jorder under Hovedgaarden, fordi der dengang var den bedste Jagt paa dem. Han var gift med **Juliane Frederikke Holstein-Ledreborg**, født den 27de October 1759, † 30te Januar 1819. Hun lever endnu i et

Indholdsfortegnelse side 326

183
kjærligt Minde hos mange gamle Folk formedelst sin Hjertens Godhed. De havde 9 Børn, af hvilke den ældste, **Jens Christian**, arvede Grevskabet og de jydske Besiddelser; **Carl Ludvig** blev Eftermand her; **Erhard** er den nuværende Be sidders Fader. Den fjerde Søn døde i en ung Alder. Af hans 5 Døttre ere de fire gifte og Mødre til flere Børn. [1]) 4) Hr. **Carl Ludvig Juel-Vind**, Greve af **Friis**, Kammerherre, Major ved Husarerne og Ridder af Dannebroge, født paa **Juellinge** 26de Juli 1780, død i **Kjøbenhavn** 21de Januar 1838. Gift med **Charlotte Roepstorff**, en Datter af Overstaldmester **R.** og Comtesse **Holstein-Ledreborg**, som var hans Moster. I Kirkebogen findes dette Vidnesbyrd om ham: „Han var en jevn, ærlig, retskaffen Mand og en god Herre mod alle sine Undergivne." Disse Ord stadfæste Alle, som have kjendt ham. Han skal i sine yngre Aar have været en smuk og rask Officeer, men blev tidligere end Alderen for drede det svagelig, dertil indesluttet i sig selv og tungsindig, og tilsidst affældig baade paa Sjæl og Legeme. Hans Ægte fælle lever endnu; de havde ingen Børn. 5) Hr. **Frederik Julius Juel-Vind**, Greve af **Friis**, forrige Besidders Brodersøn, Kammerherre, født 28de August 1823 paa **Vedelslund** i **Sjelle Sogn** i **Jylland**. Ved Statut af 22de Novbr. 1816 var hans Fader **Erhard** ophøiet

[1]) Stiftamtmandens yngre Broder, **Jens Carl Kragh-Juel-Vind**, fik Stam huset **Steensballegaard**. Ved sin Kone, en Frøken **Reedtz**, der var Sø sterdatter til Oberst **Arenfeldts** Kone, arvede han desuden Stamhuset **Sæbygaard** i **Hjørring Amt**, da Obersten døde 1806. Han føiede der efter 1807 **Arenfeldt** til sit Navn og døde 1854 i en høi Alder, paa **Steensballegaard** som Kammerherre og Generalmajor. Han var i sine yngre Aar bekjendt som en modig Officeer, senere som **Jyllands** største Studehandler. Han efterlod sig 4 Sønner og 2 Døttre, som alle ere ugifte. Ved en testamentarisk Bestemmelse er det fastsat, at **Steensballe**gaard og **Juellinge** aldrig maae forenes; hvorfor hiint Stamhuus, om denne Green af den vindske Familie uddøer, vil tilfalde den friisenborgske Green.

184
184 i grevelig Stand og tillige bestemtes det, at Baroniet Juel linge skulde tilfalde denne yngste Søn af Grev Frederik Friis og hans Afkom, dersom Broderen, Carl, ikke efterlod sig Børn. Hans Fader eiede Vedelslund og døde der 1825, og hans Moder, en Frøken Reiche fra Slesvig, strax derpaa, idet de efterlode sig 4 smaa Børn, to Sønner og to Døttre. Han blev opdragen hos Farbroderen Carl, ved hvis Død han i sit femtende Aar blev Besidder af Baroniet Juellinge, som bestyredes af Grev Christian Friis til Friisenborg, indtil den unge Greve ved Bevilling af 1845 blev myndig. Hans Op dragelse fuldendtes paa Sorø Academi, og derefter gjorde han en Udenlandsreise. Han havde i Enkegrevinde Charlotte Juel Vind-Friis en forstandig og kjærlig Pleiemoder. Gift med Benedicte Reventlow, født 25de Marts 1829, Datter af den Aaret iforveien afdøde Grev Christian Reventlow, en ældre Broder til den nuværende Besidder af Grevskabet Christians sæde. Hendes Moder er en Datter af den yngre Grev Gustav Holck-Winterfeld. Deres Ægteskab er velsignet med 3 Sønner og 2 Døttre. Grevens eneste levende Søster Adelheid — Broderen er ogsaa død — var først gift med Geheimeraad Reedtz, efter hvis Død hun ægtede Pastor Grundtvig. Gud opholde den ædle Greve og hans ligesaa elskelige Ægtefælle endnu i mange Aar, til Trøst for de Nødlidende, til Hæder for Deres Stand og til Ære for den Ø, hvor De have fæstet Bo!

185
Oversigt over Familierne Vind-Kragh-Juel-Friis's Slægtskabsforhold, forsaavidt som det vedkommer Laaland.

(Efter en velvillig Meddelelse af Hr. Kammerherre Grev **Friis** til **Juellinge**.)

I. Om Vindernes Slægt,

hvorfra den Familie, der nu kaldes **Kragh-Juel-Vind-Friis** nedstammer:

Denne Familie hører til de ældste oprindelig ægte danske Slægter, idetmindste veed man ikke om den, som om de fleste andre, at den er indvandret fra **Tydskland**. Den Ældste af Slægten, som nævnes, er **Peder Vind**, der levede 1313, altsaa paa Kong **Erik VIII Menveds** Tid, men den sammenhængende Stamtavle begynder først ved Aar 1500 (paa Kong **Hans's** Tid) med **Henrik Vind**, Slotsfoged paa **Aalborghuus**. Familiens Skjoldmærke er: et stort Hestehoved og Hals med Sølvbidsel i gyldent Skjold; dens Tilnavn er i gamle Danmark: „de kjække **Vinder**".

Henrik Vind omtrent 1500, Slotsfoged paa **Aalborghuus**. **Iver Vind**, † 1586, Herre til **Grundet** (ved **Veile**).

Jacob Vind, † 1607, Herre til **Grundet**, Erkedegn, Secretair hos **Fredrik II**. **Jørgen Vind**, † 1644, Herre til **Grundet**, Rigens Admiral, hentede sit Banesaar i det berømte Slag paa **Kolberger Heide**. (Han var underviist i **Sorø**, og havde et latinsk Valgsprog, som paa Dansk lyder saaledes: „for Fædrelandet er Faren sød".)

Holger Vind, † 1683, Vicecantzler, Ridder af Elephanten, var underviist paa **Sorø**. Han var den Ene af de 3 Dommere, som ikke vilde underskrive **Griffenfeldts** Dom.

Fredrik Vind, † 1702, gift med **Sophie Cath. Juel**, Datter af **Jens Juel** og Arving til Baroniet **Juellinge**.

Jens Juel-Vind, Baron, † 1726, arvede **Juellinge** og Barontittel efter sin Moder, og optog tillige sin Morfaders Vaaben i sit.

186
Jens Juel-Vind, † 1776, Baron til **Juellinge**, arvede efter sin Moders 2 Søstre af Familien **Kragh** Stamhuset **Steensballegaard** og **Barholm**, paa det Vilkaar at han skulde lade sig kalde **Kragh-Juel-Vind**, og optage **Kraghernes** Vaaben i sit (nemlig 2 Krager); han var Justitiarius i Høiesteret og ægtede **Sophie Magdalene Gram**, Arving til Grevskabet **Friisenborg**.

Frederik Carl Kragh-Juel-Vind, Baron, † 1815 Herre til **Juellinge**. Han arvede 1810 ved sin Moders Død Grevskabet **Friisenborg**, **Boller** m. m., og kaldte sig nu **Kragh-Juel- Vind-Friis**. Ved et Familieforlig af 23 April 1802 bestemtes: at Grevskabet skulde tilfalde hans ældste Søn, Baroniet derimod hans næstældste Søn, og hvis denne ei ef terlod sig Arvinger, den 3die Søn.

Hans 3 Sønner vare:

1. **Jens Christian Juel-Vind-Friis** til **Friisenborg**, nuværende Besidder, født 12te Febr. 1779.
2. **Carl Ludvig Juel-Vind-Friis** til **Juellinge**, † 1818, fik Grevepatent 1816.
3. **Erhard Juel-Vind-Friis**, † 1825. **Frederik Julius Juel-Vind-Friis**. **Erhard Carl Christian Julius Juel-Vind-Friis** Successor.

II. Kraghernes Slægt,

hvorfra Familien **Kragh-Juel-Vind-Friis** paa Qvindesiden nedstammer siden 1724: Ogsaa denne Familie er meget gammel og indfødt dansk. Mange af den have været i de høieste Embeder i Riget. Baron **Frederik Kragh** til **Steens ballegaard** var gift med **Charlotte Amalie Griffenfeld**, den udødelige **Griffenfeldts** eneste Datter, og havde, blandt flere Børn, 3 Døttre, **Wibeke Cathrine**, **Charlotte Amalie** og **Ida Helle Margrethe**. Denne Sidste blev gift med

Baron **Jens Juel-Vind** den Ældre, og deres Søn **Jens Juel-Vind** den Yngre, fik ved Testamente af sin Moders ældste Søster deres Eiendom Stamhuset **Steensballe** og **Barholm**, mod at optage **Kraghernes** Vaaben og Navn. Denne saaledes kaldte **Jens Kragh-Juel-Vind** er Stamfader for Familien **Kragh-Juel-Vind- Friis**. Skjoldmærket er 2 Krager.

187

III. Juelernes Slægt,

hvorfra Familien **Kragh-Juel-Vind-Friis** paa Qvindesiden nedstammer, siden 1695: Den er ligeledes en meget gammel indfødt Familie. Jueler nævnes allerede i det 12te Aarhun drede, uden at man dog med Vished kan sætte dem i For bindelse med de Yngre af dette Navn. Med **Palle Juel**, **Danmarks Rigens Raad**, og **Eiger Juel**, Erkebisp i **Lund**, begge omtrent 1320, begynder den visse og sammenhængende Stamtavle. Adskillige af Familien have udmærket sig ved Lærdom, men de berømteste ere dog Brødrene **Niels** og **Jens Juel** under **Christian V**. Den Sidste fik det nuværende Juel linge i **Sjælland** (nu under **Bregentved**) med flere Gaarde og Gods som et Baroni, men havde ingen efterlevende Sønner, hvorfor hans Datter og Arving **Sophie Cathrine**, bragte Baroniet, ved Ægteskab med

1. **Fredrik Vind**, til Vindernes Slægt. Juelernes Skjold mærke er en Stjerne; de kaldes derfor ofte „Juelerne med Stjernen“, til Forskjel fra Familien **Juul**, hvis Vaabenmærke er to Lilier. — **Juellinge** i **Sjælland** blev af **Frederik Vind** og **Sophie Cathrines** Søn:
2. **Jens Juel-Vind**, † 1726, i Aaret 1719 magelagt af af Kong **Fredrik IV** med det tidligere Hal sted Kloster, der fra den Tid af kaldes Ba roniet **Juellinge**.
3. **Jens Kragh-Juel-Vind**, † 1776, Justitiarius i Høiesteret. (See Binderne.)
4. **Fredrik Carl Kragh-Juel-Vind**, kaldet **Friis**, †

1815. Hans Søn, Eier af **Juellinge** og **Friisenborg**.

5. **Carl Ludvig Kragh-Juel-Vind**, kaldet **Friis**, hans 2den Søn; havde Grevepatent siden 1816.
6. **Fredrik Julius Juel-Vind-Friis**. **Erhard Carl Christian Julius Juel-Vind-Friis**, Successor.
7.

IV. Friisernes Slægt,

hvis mandlige Stamme er uddød, men hvis Navn og Godser ere overgaaede til Vindernes Familie, navnlig til den Green af Binderne, som kalder sig **Kragh-Juel-Vind-Friis**: Navnet **Friis** er ældgammelt i **Danmark** og forekommer paa hvert andet Blad i Rigets Krøniker. Det skrives ofte i ældre Bøger: F. r. i. j. s. fordi man i de gamle

188

Bogtrykkerier ofte, naar to J'er stode sammen, trykkede det sidste som et Jod, men i latinske Diplomer staae oftest alene to J'er og meget ofte blot eet J, f. Ex. **Christian Frisius**. Allerede 1270 nævnes en **Oluf Friis**, altsaa paa Kong **Erik VII Glippings** Tid; men der gives i **Danmark** flere Familier af dette Navn, uden at man kan sætte dem i Forbindelse med hinanden. Fra hiin **Oluf Friis** nedstammer de 2 berømte Rigscantslere: **Johan Friis** til **Hesselager** (i **Fyen**), der var Cantsler i 3 Kongers Tid, **Fredrik I's**, **Christian III's** og **Fredrik II's**, og hans Brodersøn **Christian Friis** til **Borreby**, Cantsler hos **Christian IV**, i Begyndelsen af hans Regjering. Af en anden Familie er en lidt yngre **Christian Friis**, der ligeledes var Cantsler midt i **Christian IV's** Re gjering, og flere **Friiser**, der udmærkede sig som Krigsmænd. En tredie Familie, af enten norsk eller pommersk Herkomst, nedstammer fra en vis **Niels Friis**, omtrent 1330 og eiede **Nebel** i **Thyland** i **Jylland**, og fra ham nedstammer **Mogens Friis**, den første som blev Greve og som er Stifter af Grev skabet **Friisenborg**. Skjoldmærkerne vare lidt forskjellige i disse 3 Familier: de 2 sidste førte saaledes kun eet Egern i Vaabnet; den første derimod 3 sorte Egern.

Mogens Friis er saaledes den første Stifter af Grev skabet **Friisenborg**, oprettet den 25de Mai 1671 af Kong **Christian V**. Hans Vaaben var i Et og Alt saaledes som det Grev **Friis** til **Friisenborg** i dette Øieblik bruger det. Fra ham nedstammer paa Qvindesiden Familien **Kragh-Juel- Vind**, der nu kaldes **Friis** og hans Efterkommere have besiddet Grevskabet i denne Orden:
Mogens Friis, † 1675, Stifter, Greve til **Friisenborg**, Baron af **Friisenvold**, Herre til **Favrskov**, **Boller**, **Møgelkjær** m. m.
Niels Friis, † 1699, hans Søn.
Christian Friis, † 1763, hans Søn.
Christine Sophie Friis, hans Datter, gift med Grev **Vedel**, havde ingen Efterkommere.
Elisabeth Sophie Friis, hendes Søster, gift med **Johan Henrik v. Demerciers**, havde ingen Efter kommere.
Sophie Magdalene v. Gram, hendes Søsterdatter, gift med **Jens Kragh-Juel-Vind**, Baron til **Juellinge**.
Fredrik Carl Kragh-Juel-Vind, kaldes **Friis**, hendes Søn, † 1815.

189
Til Halsted Sogn hører ogsaa den store Avlsgaard Sæbyholm, som har 94 Tdr. Hovedgaards Hartk. [1]) Gaar dens Anbyggelse er ikke af de allerældste her i Landet, dog er den anlagt paa et til sin Tid behageligt Sted, nemlig ved den saakaldte Aunede Fjord, som nu ikke længer er seilbar, undtagen for smaa Fartøier, som man benytter, naar man fanger Aal og Reier.
Gaarden er omgiven med store Grave; ved en Bro over disse har Gehmr. Holck Winterfeld smukt sammenføiet Haven med Gaarden; thi før dette skete havde man 240 Skridt til samme Have, der ligger Vesten for Gaarden.
Sønden for Gaarden har man en lystig Udsigt til Aunede Kirke, hiinsides Fjorden. Paa den nordre Side løber den stedse af Færdsel vrimlende Landevei tæt forbi Gaarden. Paa samme Kant ligger ogsaa en Gaarden tilhørende Skov, som samme Hr. Winterfeld har gjennemskaaret med lystige Alleer og Vandgange. [2]) En endnu mindre Skov findes ogsaa tæt ved Gaarden.
Gaardens Pløiemarker bestaae deels af et Stykke Jord, der er indtaget af Karlebyhede til 60 Tdr. Korns Udsæd, indgrøftet af den duelige Hr. Borchard Rud, deels af Nørre Sæbyes 8 nedlagte Gaarde paa saavel 30 Tdr. Hartk., som med kgl. Bevilling af 23de Juli 1695 bleve lagte til Gaardens Hovedgaardstaxt (hvoraf svares endnu Re fusion til Halsted Præst, samt til de andre Tienders Eiere); fremdeles af Sæbyes store Vænge ca. 4 1/2 Td. Hartk. og endelig af det gamle Sæbygaards oprindelige Jorder — saa ledes kaldtes Stedet immerhen i forrige Tider.
Med kgl. Tilladelse er ligeledes Sdr. Sæbyes forrige Jorder paa ca. 21 1/4 Td. Hartk. lagte til Baroniets frie Bondehartk., efterat Gaardene samt Braagaardene vare nedlagte.

---

[1]) Nu 107 Tdr.
[2]) Af disse findes nu neppe Spor tilbage.

190
Af den priselige Patriot, Hr. Grev **Gustav Holck Winter feld**, er der gjort saadan Inddeling med Jorderne, at her ud saaes i 5 à 6 Marker 220 Tdr. Korn og fødes 200 Køer, foruden en Deel unge Bæster. Af Gaardens store Hollænderi forsynes **Nakskov** med Smør, Ost og Melk. [1]) Langs Fjorden findes vidtudstrakte Enge.
Af Ovenanførte vil man see, at **Sæbyholm** fra først af kun har været en ringe Avlsgaard, men er siden opvoxet til en af de største i **Laaland**; den har ogsaa berøvet **Vintersborg** en Deel af sine Herligheder. (See iøvrigt denne Gaard.) Gaardens Bygninger have i de forrige Eieres Tider

været meget forsømte. [2]) Et Bibliothek er af hans Exc. Grev **Holck-Winterfeld** opstillet paa Gaarden, hvilket er værd at besee og benytte.
Den første Eier, jeg finder, er:

1. Hr. **Borchard Pappenheim**, fra 1569 til sin Død den 23de August 1590. Hans Frue, **Birgitte Falster** fra **Korse litze**, var død 4 Aar tilforn. Deres Ahner findes antegnede paa en stor Steen i Begravelsen ved **Halsted Kirke**. Hans Søn blev Lehnsmand over Stiftet. Hans Datter fik Gaarden.

2. **Margrethe Pappenheim**, var født 1561 paa **Hørsholm**, giftede sig siden med **Eiler Rud** til **Vedbygaard** og **Utterslevgaard** og blev ved ham Moder til den berømmelige

3. Hr. **Borchard Rud**. Han udvidede og indgrøftede Gaardens Marker, og der siges endnu, at han nødte Fanden

[1]) I de senere Aar sende nu de større Gaarde Smør og Ost til **Kjøben havn**, hvor Kjøbstadbeboerne her af Stiftet stundom have kjøbt det igjen. Det har endog været en Naadesag, naar Kjøbstadfolk erholdt deres Fornødenheder i dyre Domme af en Herremand eller hans Hr. Forpagter i Omegnen. Men — Tiderne kan forandres.
[2]) Det gamle **Sæbyholm** laae paa en af Fjorden og Grave omflydt Halvø. Bygningerne ere nu afbrudte og 1856—58 er et nyt eet-etages Stuehuus med Qvist samt tilsvarende Udhuse opført nogle Hundrede Alen N. V. derfra ved Landeveien. I sidstnævnte Aar begyndtes ogsaa paa en ny Forvalterbolig.

191

selv til at grave Grøfterne. (Men denne Fanden var den duelige Hr. Borchard selv, som lod Soldaterne af Garnisonen i **Nakskov**, hvor han var Commandant, grave for sig om Natten, for at undgaae Dagens Hede.) [1]) Han opførte des uden store Bygninger, anlagde en kostbar Vandledning fra „Mølledammen“ ned til Gaarden. Men denne Vandledning ansaae den uvidende Almue for en Løngang, igjennem hvilken Fanden kom til ham for at modtage hans Befalinger. Af Alt at dømme, var imidlertid Hr. **Borchard Rud** en i høi Grad forstandig, virksom og retsindig Mand, hvilket Sidste hans smukke Valgsprog end yderligere godtgjør. [2]) Hans Enke, Fru **Helvig Rosenkrands**, beholdt **Utterslev gaard** og denne Eiendom til 1660, da hendes Arvinger: **Jørgen Grubbes** Enke, **Lene Rud**, og **Erik Grubbe** til **Thiele**, bleve tilkjendte **Sæbyholm** ifølge Lov og Dom. En kort Tid derefter synes Gaarden nu at have været under Kronen, da Kongen 12te Juli 1673 skjødede den til Friherre **Helmuth Otto Winterfeld**. Om Winterfelderne er allerede talt ved **Vintersborg**. Kun maa der om nysnævnte Herre endnu blot tilføies dette, at han meget forbedrede Bygningerne og Mar kerne saavel paa **Vintersborg** som her. Ved Baroniet **Vin tersborgs** Opløsning blev **Sæbyholm** kjøbt af Geheimecon ferentsraad **Hardenberg-Reventlow**, som lagde Gaard og Gods under Grevskabet **Hardenberg-Reventlow** (hvortil henvises). I Sognet har tidligere ligget endnu et adeligt Sæde, **Meeltoftegaarden**, som nu er Bondegods under **Juellinge**. 1381 eiedes Gaarden af en Hr. **Jens** af **Meeltofte** af Fami lien **Gjøe**, som tilligemed sin Broder gave alt deres Gods til **Halsted Kloster**, i hvilket de indtraadte som Munke, be-

[1]) Endnu spøger Hr. Borchard paa Gaarden; saalænge kan et Sagn virke tilbage.
[2]) Oversat paa Dansk vilde det omtrent lyde saaledes: „Beviis Gud Ære, Venner Troskab, Alle Retfærdighed — saa lad kun Verden forgaae.“

192

meldte Aar. Før Enevoldsmagtens Indførelse boede her en Herman Geertsen Graa, som omgav Gaarden med Grave. Hans Datter Karen Graa giftede sig her med Jacob Pedersen Moltke, Broder til Claus Moltke til Gammelgaard.

Sognepræster efter Reformationen.

1. Hr. **Peder Hansen**, en Discipel af Melanchton i Levnets og Lærdoms Strenghed. † 1576.
2. Hr. **Provst Christoffer Jørgensen**, fra 1576, var meget prægtig i sin Klædedragt. Hans Kone var det imidlertid endnu mere, og dette siges at have givet Anledning til det Forbud paa Synoden i Odense, som findes omtalt i Tidstavlen ved Aaret 1577.
3. Hr. **Jens Lauritsen**, blev forfremmet fra Capellan til Sognepræst og døde 1624.
4. Hr. **Provst Knud Eriksen Pontoppidan**, fra Broby i Fyen, var den Første af denne store Slægt, som tilligemed sin Broder antog Navnet Pontoppidan. Familiens kjendte Stamfader var dennes Tipoldefader, Bonden Jesper Lauritsen fra Aaby i Fyen. Men Slægten uddøde allerede paa Mandssiden med hans Sønnesøn. (IB.) Provstens Fader Erik Knudsen var Forvalter hos Rigsraaden Erik Holck. 1619 blev Hr. Knud Student fra Odense Skole, og et Aars Tid efter blev han Capellan hos ovennævnte Hr. Jens Lauritsen, som var hans Morbroder. Han var Broder til Dr. Erik, som var Biskop i Trondhjem. Med sin Hustru Anna Christensdatter, Søster til Hr. Jørgen i Dannemarre, havde han 9 Børn, af hvilke de 8 vare dødfødte, hvilke alle paa hans Epitaphium ere afskildrede: Sagnet fortæller derom Følgende: Engang bad en Moder ham at kaste Jord paa hendes dødfødte Barn; men, da dette stred imod Datidens Skik, sagde han bestemt Nei, ja, der tilføies, at han endog skal have sagt, at han saa ligesaa godt kunde kaste Jord paa Hundehvalpe,

193
og stødte til hende med Foden, da hun paa sine Knæ bøn faldt ham derom. Nu reiste Moderen sig op, forbandede ham og hans Slægt og ønskede, at hans Hustru aldrig maatte føde ham andre end dødfødte Børn. Da hun nu havde født 8 dødfødte Børn efter hinanden, skiftede Præsten Sind og ka stede Jord paa et dødfødt Barn, hvorved Forbandelsen hæ vedes og han blev velsignet med et levende Barn. Han døde 1662 og blev 63 Aar gammel. Hans anden Hustru, Mar grethe Pedersdatter, overlevede ham. Hans Søn blev Præst i **Utterslev**. Efter Datidens Skik havde han Tid efter anden nogle Huuscapellaner, hvilke vare: Hr. **Hans Christiansen Sadeel**, født 1603, var her fra 1629—31, da han kom til **Ryde**. Hr. **Jacob Eriksen Pontoppidan**, hans Broder, født 1606, fra 1631—36, da han kom til **Dannemarre**. Hr. **Tønnes Henriksen Hirnklou** til 1641, var først Rector i **Nak skov**. Sønnen Hr. **Christen Knudsen Pontoppidan** 1649—52, da han kom til **Utterslev**. Hr. **Thomas Albertsen Rix** 1652 til 1660. Han blev rimeligviis afsat, fordi han af en Qvinde blev udlagt som Barnefader, og døde i **Thirsted** 1676. Den sidste Capellan var Hr. **Hans Iversen**, som 1680 blev Præst i **Herredskirke**. Han er født af Bønderfolk i **Hal sted** 1630 og kom her 1665. Forinden var han Rector i **Saxkjøbing**, hvor han lærte at kjende sin Hustru **Anne Peders datter**, Enke efter Bgmst. **Hans Rasmussen** der. (IB.)
5) Hr. **Provst**, Mag. **Johan Jørgensen Rasch**, 1662-82. Denne uforsagte Mand skal af selve Kong **Frederik III** have faaet Tilnavnet **Rasch**, paa Grund af sin raske og bestemte Optræden ved given Leilighed. Hans Fader, som døde 1653, var i sin Tid Canonicus i **Lund**. Da han endnu kun var 28 Aar gammel, kaldte Kongen ham til dette store Kald. Af hans smukke Epitaphium sees, at hans Hustru har været **Sara Hansdatter Færø**, som levede til 1711. Han havde en liden Tvist med **Sæbyholms** Eier angaaende de donerede 68 Dlr.

194
til Kirkeviin og Brød, som i nogle Aar vare tilbageholdte. Hr. **Rasch** døde forresten meget pludselig; thi han havde skrevet i sin Kirkebog endnu samme Dag som han døde. Af hans 9

Børn døde en Søn ved Navn **Jørgen** som Prof. ved **Kjøbenhavns Universitet** 1714, en anden, **Hans**, kan eftersees ved **Nykjøbings** Rectorer. (IB.) En Datter, **Anna Margrethe**, ægtede Eftermanden,
6) Hr. Mag. **Simon Pedersen Aarhuus**, 1684 til 1708, som ved sit for **Laalænderne** usædvanlige Væsen gjorde sig her uforglemmelig. Han var rigtignok ogsaa i høieste Grad sær. Var han ude at ride talte han Latin til sin Hest. Hvo maatte ikke forundre sig over, at en Landsbypræst anseer det som en stor Tjeneste, at hans Bønder kjøre Gjødningen fra hans Gaard, for at lægge den paa deres egne Agre! Hvor usædvanligt, at see ham næsten altid at bruge sin Pige — til Kudsk! Men med Alt dette var han alligevel en brav, godgjørende og retsindig Mand. Da Baron **Winterfeld** paa **Sæbyholm** lod sig forstaae med, at Præsten dog burde bukke for ham, naar han gik forbi hans Stol i Kirken, standsede Magisteren næste Gang midt paa Kirkegulvet, bukkede en halv Snees Gange efter hinanden og lod den hovmodige Herre med det Samme vide, at disse Complimenter skulde være eengang for alle. Han var tillige ikke mindre streng end sær. Naar hans Karl havde forseet sig, hedte det strax: „Løs mig den Synders Buxer“, og Tjenestepigerne gik det ikke et Haar bedre, naar de fortjente det. Selv hans ene Søn fik den selvsamme Confect endnu efter at han var bleven Student. Hr. **Aarhuus** har forresten Navn af sin Fødeby, hvor han er født 1644; i sit 22de Aar blev han Student. 1677 Mag. og Aaret efter Vicerector i **Nykjøbing**, 1679 Rector, 1684—85 Capell. for **Nykjøbing** og **Systofte** Menigheder. Som saadan prædikede han ofte baade Tydsk og Dansk for Enkedronningen, som derved fattede Godhed for ham og befalede ham at søge

195
dette Kald — en Ordre, han naturligviis gjerne adlød. Hans sidste Sygdom skal have været en arrig Feber, som traf ham igjennem saaledes, at 3 Dyner ikke kunne varme ham, hvor over fortælles, at en stor og velvoxen Pige efter de Omstaa endes Begjæring kastede sig ovenpaa Dynerne. „Det gjorde profecto godt“, raabte Præsten. Desuden skal han ogsaa i den allersidste Tid have lidt af Skjørbug, Bylder og Udslet. Hans Hustru var kun 15 Aar gammel, da han ægtede hende. I 19 Aar fødte hun ham 13 Børn, men døde 1704, i den sidste Barselseng. Foruden det alt omtalte Hospital i Hal sted, gav han ogsaa en lille Sum paa ca. 60 Dlr. til fattige Skolebørn i **Nykjøbing**. Af hans Børn bleve 2 Sønner Præster i **Horbelev** og **Gloslunde**, hvortil henvises. 2 andre døde som Præster, den ene i **Fyen**, den anden i **Æbeltoft**. En Datter ægtede Hr. **Bodtker** i **Baalse**.
7) Hr. Mag. **Rasmus Lundt**, 1708—1728, var vist en lærd Philosoph og lykkelig Poet og Søn af en riig Fader (Geheimeregistrator **Henrik Sundt** i **Kjøbenhavn**); men hvor forkjælet hans Opdragelse har været, viste han til sine tvende store Sognes Tab og Uleilighed. Naar Magisteren skulde hen at betjene en Syg, var Kareth og Dyner neppe Trøst nok for ham, om denne endog laae i hans nærmeste Naboes Huus. Men dette var vel og tildeels Aarsag i, at han slæbte alle sine Dage paa et fortrædeligt Sind og besværet Legeme. Skjøndt han kun blev 47 Aar gammel, havde han dog tre Hustruer: **Anna Lujn** fra **Odense**, **Dorothea Hersorth** fra **Kjøbenhavn** og endelig **Bodil Maria Collin** fra **Nykjøbing**, som efter hans Død ægtede Hr. **Blicher** i **Stokkemarke**. Fra hans Embedstiltrædelse blev det paalagt **Halsted Pastorat** aarlig at svare 100 Dlr. til **Stokkemarke** Capellan.
8) Hr. **Hans Jessen**, 1728—31, var født i **Nakskov** Aar 1700, hvor hans Fader, **Christian Jessen**, var Kjøbmand; hans Moder, **Margrethe Holm**, ægtede siden Hr. **Navn** i **Karleby**. Hans Enke, **Frederikke Vildsøe**, blev siden gift med

196
Hr. **Stoedt** i **Horslunde**, overlevede ogsaa ham og lyksaliggjorde endnu hans Successor ved Ægteskab.

9) Hr. **Jacob Jensen Tvede**, 1731—41. Hans Fader var Degnen **Jens Hansen** i **Tvede** i **Mols** i **Jylland**. Han blev først sendt til **Kjøbenhavn** for at fortjene Brødet ved Pennen; men det havde ingen Bestandighed. Han kom tilbage igjen og blev sat udi **Aarhuus Domskole**. Til dette vigtige Sted blev han kaldet af Baroniet **Juellinges** Directeurer, Conferentsraad **Joachim Gersdorff** og Etatsraad **Niels Juel Reedtz**, og her var han munter og uden Sorger, indtil han 1739 i sit 37te Aar blev bunden i Ægteskab til Hr. Pastor **Lindbergs** Enke, **Anna Elisabeth Trojel**, der efter Hr. **Tvedes** Død atter blev gift med Amtsforvalter **Rennemann**. Forresten var Hr. **Tvede** en virksom Mand, som opbyggede Præstegaarden fra Grunden af og tog sig med Iver af Ungdommens Underviisning. (IB.)
10) Hr. **Knud Müller**, 1741—55. Hans Fader var Skomager **Peder Hansen** i **Nykjøbing**, hans Moder **Anna Catharine Bille**. Rector **Clod** i **Helsingøer** sendte ham 1723 i hans 19de Aar til Høiskolen, efterat han først havde gaaet i sin Fødebyes Skole 1715—19. (IB.) Brødet maatte han fortjene ved at conditionere, deels paa **Engestofte** og deels i **Nakskov**. Hans Fortjeneste var kun liden; men med samme underholdt han dog paa **Ladegaard** ved **Nakskov** sin gamle Fader, som han ved Moderens Død siden tog i sit Huus, hvor han ogsaa døde 1739 i **Skovlænge**. (IB.) Med Løftet om **Utterslev Pastorat** blev han vel narret, men saa erholdt han igjen paa een Tid Kaldsbreve til 3 forskjellige Steder i **Laaland**, **Sjælland** og **Norge**, og han udvalgte det første Sted, i hvilket han allerede fra 1731 stod som offentlig Lærer i **Skovlænge** og dets Annexer. I **Halsted** giftede han sig med sin Formands Søster **Elisabeth Tvede**, som var ufrugtbar; men de vare derimod ikke ufrugtbare paa gode Gjerninger — see Donationerne — og opfødte desuden mange Fattige i

197
deres Huus — gid de Alle havde fortjent deres Godhed! I hans sidste Dage plagedes han af Steensmerter. Hans Ægte fælle overlevede ham til 1769 i en Tilstand, at hun ikke kunde rette sine contracte Lemmer. Gud skee Tak, som løste hendes Baand, da hun var 71 Aar gammel!
11) Hr. **Hans Christian Schjern**, fra 14de Novbr. 1755 til 21de Juli 1764 (IB.), var født i **Odense** 1705, hvor hans Fader **Niels Hansen Schjern** var Hospitals-Synger. 1726 gik han til **Academiet**. Efterat have været Huuslærer paa flere høie Steder, hvortil hans Kyndighed i Sprog især havde anbefalet ham, blev han 1735 Capellan p. p. i **Nakskov**, hvor han var en **Paulus**. 4 Aar efter blev han kaldet til **Vettershlev**, og giftede sig saa med **Cathrine Marie**, en Datter af **Provst Suhr** i **Kjøbelov**, i hvis Huus han sidst informerede. Fra dette Sultested slap han 1743 bort til **Sandager** i **Fyen**. En anden Kirkeeier kaldte ham 1749 til **Haarslev**, hvor han var indtil han blev Præst her.
Hr. **Schjern** havde 9 Sønner og 6 Døttre (IB.). Den ældste Søn blev Faderens Eftermand. Den anden blev Oberst lieutenant og er Fader til nuværende Prof. **Schjern**. Den tredie blev Overkrigscommissær og Fader til en Datter, som var gift med **Dr. Boisen** i **Vesterborg**. Hr. **Schjerns** ene Datter blev gift med Præsten **Rasmussen** paa **Bogø**, hvis anden Kone hun var.
12) Hr. **Provst Niels Schjern**, blev Student fra **Nakskov** Skole 1759 og var derefter Informator for Kammerherre **Knuths** Børn paa **Frederiksdal**. Den 7de Sept. (conf. 4de Octbr.) 1764 blev han i sit 23de Aar kaldet til dette vigtige Sted, uagtet han endnu ikke havde Embedsexamen, og ved at tage den kun er holdt anden Charakteer. Denne Bogs Forfatter — **Provst Rhode** — skulde imidlertid assistere ham til han blev myndig — Sligt kunde dengang deilig sættes igjennem. I den sidste Tid var Hr. **Schjern** svag baade paa Legeme og Sjæl; men i sine kraftige Aar var han en dygtig, velstuderet Mand, en

198
god Historiker og besad desuden gode Sprogkundskaber. Ved Arv og Giftermaal var han bleven meget rig; men da han vilde føre et ligesaa fornemt Huus, som de to Lehnsbesiddere i hans Pastorat, blev han meget fattig. Dog blev han klog af Skade, holdt senere bedre tilraade

Indholdsfortegnelse side 326

og kom tilsidst ret godt ud af det. Han var gift med en Datter af Kammerraad **Frants Thestrup** til **Øllingsøgaard**, ved Navn **Ane Cathrine**, med hvem han havde 3 Børn, hvoraf den ældste Søn døde som Justitsraad, ugift og bemidlet, 1836. Datteren, **Sophie Magdalene**, blev gift med **Sjællands** berømte Stiftsprovst **H. G. Clausen** og ved ham Moder til den i **Danmarks Annaler** udødelige Professor **H. N. Clausen**. Hans yngste Søn **Gu stav Ludvig** var 1805—1806 Capellan hos sin Fader og døde 1832 som Præst i **Ousted** i **Sjælland**. Senere havde Hr. **Schjern** sin Eftermand til Capl. fra 22de Marts 1811—17 og fik derefter en gammel Hjælpepræst, ved Navn **Esmark**, til sin Bistand. Da Hr. **Schjern** endelig resignerede, blev det bestemt, at han skulde have 80 Tdr. Hvede og ligesaameget Byg i Pension, og hvis Enken overlevede ham, skulde hun have det Halve. Som en Følge heraf renoncerede Sønnen **Gustav Ludvig** paa Embedet, hvilket alt var lovet ham, fordi han idetmindste ikke for Øieblikket kunde være tjent dermed. Hr. **Schjern**, som havde været Provst i 54 Aar og desuden havde den sjældne Lykke at holde Guldbryllup, resignerede endelig den 21de Januar 1818 og døde Aaret derpaa hos sin Søn i **Ousted**.
13) Hr. **Hans Glud Clausen**, 1818—44, er født d. 11te April 1782 (IB.) i **Glud** i **Jylland**, hvor Faderen var Præst. Efter at have været Capl. her blev han Katechet i **Nakskov**, indtil han kaldtes til dette Embede 18de Marts 1818, efter som Formandens Søn var kortsynet nok til at refusere det. Hr. **Clausen** var gift med en Datter af afdøde Propr. **Jør gensen** paa **Søllested**, **Frederikke Juliane**, der endnu lever paa denne Gaard. I den sidste Tid var han meget svagelig.

199
Han skildres som en god Oeconom og en meget forstandig Mand, der besad megen administrativ Dygtighed og practisk Sands. Hans yngre Broder er nuværende Sognepræst i Nubbelykke. Den ene Datter er gift med sin Morbroder, Hr. Justitsraad Jørgensen til Søllested og Søholt, den anden med pract. Læge Schlegel paa Langeland.
14) Hr. **Johan Jørgen Stiller Wegener**, er født den 3die August 1811 i Gudbjerg i Fyen, hvor Faderen var Præst. Var i et Aar Medhjælper hos sin Farbroder paa Joenstrup Seminarium og derefter Huuslærer hos Provst Plesner paa Langeland, hvor han blev kjendt med sin Hustru, Provstens Datter, Frederikke Malvine Theone. Derefter Forstander for Rødding Høiskole, hvilken han altfor tidlig maatte forlade for at tiltræde dette Kald, hvortil han blev befordret den 9de Febr. 1845. Har været Medlem af Folkethinget i 4 Sessioner og desuden stedse deeltaget med Liv og Sjæl i Nutidens politiske Bevægelser, uden derfor til enhver Tid at høste den Paaskjønnelse, som hans Iver og gode Villie for den nationale Sags Fremme idetmindste giver ham Krav paa. Udg. kan takke ham for flere værdifulde Bidrag til denne Stiftets Historie, navnlig hvad Halsted Sogn angaaer. 7 Børn. Hans Broder er som bekjendt den utrættelige og høit ansete Historiker Conferentsraad Wegener.

Aunede Sogn,

Annex til Halsted, kaldtes 1284 Aghnwith o: Agnesved eller Agnesskov. Sognet staaer for 246 1/4 1) Td. Hartk. og har 400 2) Indb. [Oprindelig bestod det af 26 Gaarde, som næsten alle vare Fæstere ligetil 1846. Nu er derimod de, der høre under Juellinge, Selveiere; de, som høre til Søllested, Arvefæstere. Kun 2 Gaarde ere endnu Fæstere.

1. Nu 172 1/4.
2. Nu over 500 med 36 Gd.

200
Veienes Længde udgjør 6412 Favne, hvoraf over Halv delen er grundforbedret. Dette Sogn har før bestaaet af Moser og Skov. Af begge Dele ere store Levninger tilbage, og hvad der nu ikke er Mose, er græsrige Enge. Aunede Skov er et af de Steder i Omegnen, som Nakskovs Beboere

helst besøge, naar de ville ud i det Frie, og den nuværende Eier viser dem i den Henseende ogsaa den størst mulige Vel villie. Den lille Ø Svinholm, som ligger under Lienlund, hører til dette Sogn. Den hedte tidligere Prammandens Holm, fordi den Mand, som satte Folk over i Færgen, før den nuværende Bro blev anlagt, boede der. Aunede Skov, Kirke og Fjord danne i Forening et overmaade smukt Land skab, og næsten lige saa smuk er ogsaa Udsigten, fra hvilket af disse Punkter, man vil nyde den. Rimeligviis gaaer meget af denne Herlighed, naar den Dæmning bliver fuldført ved Lienlund, som er paabegyndt 1859 og nærmest vil skylde Kammerherre Grev Friis's Udholdenhed og Lodseiernes, for nemmelig de Aunede Bønders, urokkelige Sammenhold, at det dog kom saa vidt. Men ved Siden heraf vil den ogsaa være et sørgeligt, men belærende Minde om den uheldige Indflydelse, formaaende Mænd endog i et frit Land, kan have, naar de for Alvor ville modsætte sig, selv en øiensynlig gavnlig Foranstaltning.
Aunede Kirke er hvælvet og smukt restaureret af den nu værende Eier. En aaben Begravelse er tilbygget 1625.
Forresten er Sognets Beboere mærkelige ved deres tappre Forsvar 1510, da Lybekkerne forgjæves søgte at erobre og ud plyndre Sognet, der var bleven et Tilflugtssted for Omegnens Beboere. Ligetil vore Dage havde de 3, Fjorden nærmest liggende, Gaarde til Erindring herom, Frihed for at betale Landgilde samt Ret til Græsning og til at hugge Hegning i Skovene.]

201

Herredskirke Sogn.

Kirken, som i sin Tid var en Conventskirke for Herredets geistlige Ret, ligger saa høit midt i Herredet, at man derfra kan see alle Kirkerne i Herredet, med Undtagelse af Birkets. En stor Klokke fra 1584 haves. Altertavlen er fra 1843. 1818 brændte Præstegaarden, som igjen er opbygget 1819—23. 1760 opdagede Sognepræsten en fortræffelig — senere forfalden — Kilde i en Eng. Den siges at have været besøgt af Fædrene for sin Sundheds Skyld, men er nu i Privatmands Eie. Sognets Hartk. er 257 [1]) Tdr.; Folkemængden beløber sig til 370 [2]) Sjæle. Paa disse jevne, frugtbare Marker, vil man vide at der for 1000 Aar siden skal have staaet et stort Slag. Af milde Gaver maa erindres 100 Dlr., som Gaardmand Niels Hay gav til Sognenes Fattige.

Sognepræster.

Hr. **Thure Krage**, som var her før Reformationen, skal endnu ofte staae op af sin Grav om Natten, for at kyse de Forbiireisende.
Efter Reformationen vare:
*1) Hr. **Laurits Rasmussen**, kaldet 1535. [3])
*2) Hr. **Peder Nielsen**, kom 1551.
*3) Hr. **Rasmus Myson**, var her 1570 og 1584.
*4) Hr. **Jacob Jørgensen**, var her 1608 og 10. I dette Aar havde han Hr. **Anders Nielsen** til Capellan.
*5) Hr. **Hans Nielsen Bogense**, f. 1610, Capell. i **Stokkemarke** 1639, var her 1641—56, da han døde.

[1]) Nu 220.
[2]) Nu ca. 450 med 29 Gd.
[3]) Alle med (*) betegnede ere meddeelte af Pastor I. Barfod.

Her er den diplomatiske transskription af side 202. Jeg har overholdt alle dine regler: **Ingen bindestreger eller mellemrum ved linjeskift**, når et ord er delt grafisk i kilden, og **absolut ingen LaTeX**.

202
6) Hr. **Laurits Mikkelsen**, født i **Jylland** 1619. Medtjener i **Vesterborg** og **Nordlunde** 1650, kom her 1656. † 1679 eller 80.
7) Hr. **Hans Iversen**, en Bondesøn fra **Halsted**, kaldet 12te Januar 1680. (IB.) Var nogen Tid Capl. i **Halsted** og døde her 1691. 1665 giftede han sig med **Anna Pedersdatter**, Enke efter Borgemester **Hans Rasmussen** i **Saxkjøbing**.
8) Hr. **Hans Jacobsen Kjøbing**, stammer rimeligviis fra *Ærøeskjøbing*, 1691—1708. Hans Hustru var **Sidsel Kirstine Clausdatter** fra **Munkebo Præstegaard**. 1695 stod Kirkeværgen og **Jens Degns** Enke aabenbar Skrifte, fordi hun ved ham havde bragt et dødfødt Barn til Verden. Da nu Enken, som Skik var, reiste sig for at bede Menigheden om Forladelse, sprang Kirkeværgerens Kone ud af sin Stol, gav „denne fattige Enke“ en Kindhest, saa „det pladske derefter“, og raabte: „Jeg tilgiver Dig baade med Mund og Haand. Du skal ikke støtte Dig paa min Støtte.“
9) Hr. **Ertmann Rhode**, fra **Vestenskov Præstegaard**. Efter 2 Aars Tjeneste blev han i Sindet saa urolig og Sandserne ham saa berøvet, at Hr. **Edvard Bejerholm** maatte beskikkes ham til Medhjælp. Denne ellers altid ordentlige, exemplariske, stille, gudsfrygtige og indgetogne Mand døde ugift 1711, med de Ord: „Jesus, min Sjæl er Din!“
10) Hr. **Edvard Bejerholm**, 1711—45. Skal være født i **Amsterdam** og dimit. fra **Nakskov** Skole 1700. (IB.) Blev forfremmet som dansk Skoleholder i **Nakskov** til dette Sted. Han var en god Arithmeticus, Latiner og Skriver, hvorfor hans Huus ogsaa stedse var et Seminarium for Andres Børn og Studerende. Hans Fader var Forpagter, hans Farbroder var Præst i **Herritslev** og hans Søn, kaldet **Jacob** efter Faderen, blev Bonde her i Sognet. (IB.) Efter Sagnet skal Hr. **Bejerholm** have havt et meget forunderligt Væsen. Han gik nu altid til Kirken med Kraven — i sin Haand.

203
Biskop Lodberg besøgte ham engang. Hr. Edvard bespiste ham med Kaal og Flesk, men gav derimod hans Tjenerstab Suppe, Steg og Viin. Guds Godhed imod Menneskene beviste han engang saaledes for sine Kirkebørn: „Tak, o Herre! Du giver os Korn, Du giver os Hvede og Ærter, og smaa Kalve og smaa Grise; Du spiller som en Fader med sit Barn, ja leger vel sommetider med os: Pip, Pip, mine Børn“; hvilket i Kirken maatte opvække megen Latter, især da hans Stemme var meget spæd. At snyde et Lys med Fingrene kaldtes længe efter i Sognet: at bruge Hr. Edvards Lysesax. 1738 den 25de Juni blev han endog fradømt sit Kald og til at betale 4 Dlr. i Omkostninger, fordi han skal have forsømt at tilkjendegive Provsten, at han havde døbt et uægte Barn, uagtet Hr. Ed vard baade da og siden forsikkrede paa det Helligste, at have tilskrevet ham derom, men at Provsten maa have forlagt Brevet. Det var endelig ikke første Gang, at han prøvede „Retfærdigheden“, thi allerede 1705 den 23de Juni blev han af Byfoged Joachim Burserus og Kornmaaler Mikkel Ras mussen indstævnet for fornærmelige Ord, som han havde brugt imod dem paa Prædikestoelen i Nakskov. Hr. Edvard maatte bede om Forladelse og betale Sagens Omkostninger. Hr. Bejerholm døde meget pludselig den 12te Juli. Kl. 7 om Morgenen sad han i bedste Velgaaende og kæmmede sit Haar og 4 Timer efter var han et Liig. Et Slagtilfælde havde ramt ham. (IB.) Hans Ægtefælle var Karen Jacobsdatter Kjeldskov, hvem han ægtede 1711. Han har givet 100 Dlr. til Nakskov lærde Skole.
10) Hr. Jochum Brochdorff Suhr, 1745—49. (See **Utterslev**.)

11) Hr. Laurits Wichmann, 1749—64, en Søn af Kjøbmand Bertel W. i **Nykjøbing** og Eier af **Engestofte**, er født 1722. Denne grundærlige Mand synes Forsynet ligesom at have tvunget ind i Kirke-Embedet; thi han var først Skri verkarl hos Amtsforvalteren paa Aalholm, studerede derefter,

204

men blev nu af sin Stedsfader Confr. Rasmussen, dog med Moderens Samtykke, sendt ombord paa en Chinafarer 1742. Han forlod imidlertid dette Skib i Irland, gik over Holland tilbage til Danmark, fortsatte sine Studeringer og blev 1748 pers. Capell. i Maribo og Aaret efter Sognepræst her, hvor han giftede sig med Marie Cathrine Hoffman fra Maribo Apothek, og, efter hendes Død 1754, 21de August s. A. med Joh. Dorothea Marg. Kaalund fra Nubbelykke Præstegaard, som, efterat hun havde mistet Hr. Wichmann ved Sprinkelsyge, senere ægtede denne Bogs Forfatter. Det smukke Præstehuus her paa Stedet har han paabegyndt og Enken fuldført.

12) Hr. Henrik Hoffman, en Apothekerson fra Maribo, er født 1732, Student 1751 og 11 Aar derefter Capellan i Slemminge, hvorfra han blev kaldet til dette Sted. Her ægtede han Anna Sørensdatter Hierild, en Skipperenke fra Maribo. † 1791.

13) Hr. Christian Gottlieb Schlegel, 1791—1810, var først Capell. i Kjøbelov. Her ægtede han den 8de Jan. 1794 Elisabeth Cathrine, en Datter af Apotheker Jessen den Ældre i Nakskov. — Hr. Schlegel lever endnu i friskt Minde hos Mange i det vestlige Lolland, og dette Minde vil seent eller aldrig uddøe. Han er især bekjendt for sin mageløse Distraction, der endog gik saa vidt, at han i Byens Boutikker puttede Alt i Lommen, hvad han fik Fingre paa. Hans for standige Kone sendte det saa stedse tilbage. Da han engang gik til et Bryllup med sin Degn Peter Trolle Priergaard, † 1834 som Forvalter paa Søllestedgaard, befalede Præsten samme sin Degn, at bære ham over et Morads paa Veien, for at hans Silkestrømper ikke skulde blive snavsede til. Det ærgrede Degnen at være Præstens Hest, men han turde ikke knye. Da han nu stod midt i Moradset med Præsten paa Ryggen, skreg han pludselig, „Aa, Hr. Pastor, nu kan jeg ikke mere“, og dermed satte han Præsten ned ved Siden af sig i Snavset.

205

Hver Søndag kjørte han ligefra Kirken til **Juellinge**, hvor den gjæstfrie Greve stedse tog venlig imod ham, men ogsaa spillede ham mangt et Puds. Da han, for blot at tage et Exempel herpaa, fik at vide, at Præsten ingen Beenklæder havde paa under Præstekjolen, naar det var meget varmt, befalede han sine Tjenere, ret som han traadte ind til et stort Selskab af lutter Herrer, at de pludselig skulde trække ham Præstekjolen over Hovedet, hvilket ogsaa skete og Præsten stod da meget rigtig der in puris naturalibus. Undertiden hævnede Præsten sig ogsaa. Saaledes fik han engang lukket Greven inde i Gaasestien. Maden kom paa Bordet, og Ingen vidste hvor Værten var; man ledte og man spurgte. Endelig bemærkede Hr. **Schlegel**: „Hr. Amtmanden er paa Synsforretning hos Gjæssene.“ (M.)

14) Hr. **Christian Carl Erhard Langhorn**, født i **Nakskov** 1790, hvor hans Fader var Districtschirurg, begr. 19de Januar 1810. 1782 den 18de December ægtede han **Anna Kirstine Rieffesthal**. Var først 1816 pers. Capell. hos Amtsprovsten over gl. **Kjøbenhavns Amt** og tillige Lærer ved det daværende Skolelærerseminarium i **Brøndbyvester**. Gift med **Cathrine Magdalene Høxbro**, en Præstedatter fra **Jylland**. Flere Børn. En Datter gift med Kbm. **M. Thomsen** i **Nakskov**.

Lille Loitofte Sogn,

Annex til **Herredskirke**, skal ifølge Sagnet være et af de ældstbebyggede Steder. Idetmindste er det en af de bedste Kornegne i **Danmark**. Indbyggernes Antal er 180 [1]), Hartkornet 130 Tdr.

Midt i dette Sogn staaer **Nørreherreds Thinghuus**, hvor der holdes Thing hver Tirsdag. [2]) Kirken var før saa brøstfældig, at en af Loftsbjælkerne nedfaldt 1660,

[1]) Nu ca 250 med 113 Tdr. Hartk. og 17 Gd.
[2]) Nu nedbrudt; ei engang Pladsen kjendes, hvor det har staaet.

206
medens Folk vare i Kirke. Dog gjorde den ingen Skade, fordi den faldt paalangs paa Kirkegulvet. Aaret derpaa ind faldt ligeledes paa en Søndag hele Kirkens Overdeel, uden at Nogen ogsaa ved denne Leilighed kom til Skade, og nu holdt man Prædiken udenfor Kirken. Aarsagen var for en Deel den, at Ingen havde brydt sig om denne lille Kirke, eftersom Sognet næsten laae øde paa Grund af Svenskernes Udsugelser. Kirken, som er 30 Alen lang, har en Klokke, som kan høres over hele Herredet. Den er ikke stor og mangler Taarn.

Laalands Sønderherred.

Dette Herreds Størrelse udgjør 4 1/2 ☐ Miil; omtrent 1/2 ☐ Miil er bevoxet med Skov. [1]) I Frugtbarhed staaer det ikke tilbage for Nørreherred, og her avles de bedste graa Ærter, som ogsaa kaldes laalandske Rosiner. De smukkeste Egne i Herredet er ved Vesterborg og Aunede. Her findes 15 Sogne. Rimeligviis have Sognene Ve stenskov, Kappel, Dannemarre, Tillitze, Gloslunde og tildeels Arninge og Græshave været en Ø, idet at Nakskov og Rødby Fjelde stode i Forbindelse med hinanden. Gamle Sagn ville ogsaa vide, at Nørreherred skal have været en Ø for sig.

Stokkemarke Sogn (Stockæmark)

hørte i Valdemar Seirs Tid til Fuglse Herred. Det har 714 [2]) Tdr. Hartk. og 1000 [3]) Indbyggere. Her findes gode

[1]) Nu omtr. 10,000 Indb. 9 3/4 Td. Land regnes i dette Herred paa 1 Td. Hartk. (PH.)
[2]) Nu 704 1/2 med 13 Tdr. Skovskyld.
[3]) Nu næsten dobbelt saa mange med 106 Gd.

207
Kornmarker, Græsninger, Skovparter og Torvemoser, som le vere udmærket Torv. Den største Skov er **Ugleholts Skov**, den største Mose **Hestehave-Mosen**. Bønderne her slaae sig godt igjennem. En almindelig yndet Dands paa Øen er benævnet efter dette Sogn og kaldes **Stokkemarke Springe dands**. Kirken tæt ved Landeveien, omtrent midt i Sognet, var indviet til **St. Jørgen** og er en af de anseeligste Lands bykirker i Landet, har et smukt Spir paa et høit Taarn, 3 Klokker og Seierværk, Vaabenhuus paa begge Sider og Sa cristi. Den hører under **Knuthenborg** og er nok den eneste med Bly tækkede Kirke paa Øen. [Denne sjeldne smukke Kirke er restaureret 1850. 1854 fik den et udmærket Orgel. Taarnet er bygget med 4 opstaaende Gavle, og seer ud som en op slaaet Bispehue. Man vil vide, at **Keiser Nicolaus** skal i **Petersborg** have ladet en Kirke bygge med et lignende Taarn. Et gammelt Sagn vilde ogsaa sige, at der oppe i Spirets Kjedel skulde findes vigtige Documenter, som navnlig vilde angaae denne Kirke, og det er berettet Udg., at da man ved Restaurationen 1850 mindedes dette Sagn og undersøgte samme „Kjedel“, fandtes i denne en løs Seddel, paa hvilken en nu afdød Præst

havde skrevet, at han ifølge hiint Sagn havde undersøgt samme Kjedel, og der fundet et Par Docu menter, som han havde medtaget. Om disses senere Skjæbne vides nu Intet. Kirken havde i sin Tid mærkelige Glasmalerier, indbrændte paa Kirkens Vinduer, samt en, nu kasseret Altertavle, forestillende **St. Jørgens** Kamp med Dragen. 1718 blev dens Kalk og Disk m. m. bortstjaalen. Bed en Restauration i Aarene 30 fandtes en lille Reliqvie æske, dannet af en sammenrullet Blyplade indmuret i Alteret.
I samme Æske laae nogle smaa Been.
Af milde Gaver til dette Sogn maa mærkes:
1742 gav **Christen Nielsen** 100, nu forsvundne, Sldr. til Kirken.
1800 gav **Rasmus Bringe** i **Kjeldernæs** 50 Dlr. til de Fattige, fordi han havde vundet 200 Dlr. i Lotteriet.

208
1818 gav Proprietair **Bolle** 300 Dlr. til de Fattige.]
En god Fjerdingvei NØ. for Kirken ligger den lystige Herregaard **Knuthenlund**, som er vel bygget og det behageligste Sted, man kan ønske sig at beboe, tæt ved **Ugle holt Skov**. Den hører under **Knuthenborg** og har 53 [1]) Tdr. Hartk. og 6 Tdr. Skovskyld. Den var til 1729 en Landsby ved Navn **Bregerup** (fordum **Brestorpe**), hvilken Kongen solgte til Grev **Danneskjold-Samsø**, som atter afhændede den til Grev **Adam Christoffer v. Knuth**. Denne afbrød Landsbyen — „Beboerne til liden Gavn og Glæde“, og inddrog end videre **Ugleholtsgaarden**, hvis Vaaningshuus blev den nye Herregaards Hovedbygning.
Udsæden bør aarlig være 100 Tdr. Korn og Ærter, og her er engang indavlet 900 Tdr. Korn i et Aar. Her er tilstrækkelig Græsning og Høavl til at holde Hollanderikøer, og foruden 60 Malkekøer opstaldes her gode, unge Heste.
Et Stykke Vei herfra nær Vandet ligger, ligeledes NØ. for Kirken, **Ørebygaard**, [2]) hvis Beliggenhed er fast ligesaa lystig som **Knuthenlunds**. Friherren til **Juellinge** har oprettet den af Landsbyen **Øreby**, og den nærværende Eier af **Juel linge**, Geheimeraad **Jens Kragh-Juel-Vind**, har henlagt **Hei ringe Byes** Bønder til at drive dens Jorder. Her avles aarlig henved 500 Tdr. Korn og her græsses mageligen 40 Køer for uden en Snees unge Bæster. Gaardens Drift er nu og meget forbedret og dens Bygninger temmelig gode.
Endnu hører til Sognet **Steensgaard**, beliggende 1/2 Miil V. for Kirken med ca. 15 1/2 Td. Hartk. [3]) Den hører ligeledes under **Juellinge**, og her er stedse holdt et temmelig godt Hollanderi, næsten ligesaa stort som ved **Knuthenlund**. Dens Bygninger ere ikke anselige, men Egnen er behagelig.

---

[1]) Nu 58 Tdr.
[2]) Nu 22 Tdr. Hartk.
[3]) Nu 14 Tdr.

209
formedelst den Skov, som omgiver Gaarden og Landeveien, som løber tæt her forbi. Den er ogsaa oprettet paa Bondejord.
Ved **Saltvig** vises Spor af et Capel, som har staaet der paa Marken. [1]) Ved **Blangs** udskyller Høivandet forskjellige Menneskebeen af Sandbankerne. I en Eng ved **Kjeldernæs**, hvor Saltvandet løber op, er en sydende Kilde, som har det bedste Vand, som man kan ønske sig. Naar det salte Vand blander sig deri, staaer dette ovenpaa ligesom Fedt. Den er indtil 12 Alen dyb og leverer 2 à 300 Tønder Vand i Døgnet. (M.) Ved **Bregerup** var i Reformationens Tid et **St. Jørgens** Kloster.
1461 gav **Ivan (?) Ibson** Sognepræsten Hr. **Laur. ** **Brems** Skjøde paa tvende Gaarde, **Taagerudsgaardene** kal dede. Skjødet confirmeredes Aaret efter af **Christian I**. Hr. **Brems**

skjødede dem 1477 igjen til Efterfølgeren i Embedet, og saavel Dronning **Dorothea** 1486, som Kong **Hans** 1498, skal have confirmeret vedkommende Skjøde; men uagtet **Taage rudsgaarden** endnu findes i **Østofte Sogn**, veed man nu ligesaalidt til, at denne har Noget at svare til **Stokkemarke** Præst, som at denne skal eie et Jordstykke i **Lillevang**, **Præste fjerre** kaldet, uagtet Kong **Frederik II** skal have givet Brev derpaa. De katholske Præster forstode bedre at holde paa deres Herligheder end de protestantiske.

Præstehistorien efter Reformationen.

*1) Hr. **Laurs Black**, kaldet 27de Juli 1535. [2])
*2) Hr. **Peder (Ruds?)**, rimeligviis fra 1544.
3) Hr. **Provst Mads Brun**, 1557—1619 den 28de Mai. Havde altsaa været Præst i 62 Aar. Paa sine Visitatser overhørte han flittig Ungdommen. (R.) Hans Liigsteen

[1]) Sporet findes endnu.
[2]) De med (*) betegnede ere meddeelte af Pastor I. Barfod.

210
lærer os, at han er født 1535 i Kjøbenhavn under Belei- ringen, og var saaledes kun 23 Aar gammel, da han fik dette store Embede. Hans Kone var Mariane Hansdatter fra Fuglse Præstegaard, født 1549.

4. Hr. **Hans Frederik Mule**, 1619—26. Resid. Capell. her fra 1605 og gift med Formandens Datter Mar- grethe. Havde før han blev Capell. arbeidet længe og flittig i Skolekald og var allerede da yndet af Mange for sin Sagt- modighed og Skikkelighed. (IB.) Jeg finder hans Søn Hans som Sognepræst i Dannemarre. Hans Liigsteen findes i Kirken.
5. Hr. Mag. **Jørgen Sadolin**, en Sønnesøns Søn af den første evangeliske Biskop i Odense, hvis Navn denne bar. Familiens Stamfader var en Sadelmager og deraf skal Tilnavnet Sadolin komme. Denne var født 1600 i Musseby, hvor Faderen var Sognepræst. Hans Farfader var Sogne- præst i Thoreby. 1619 blev han Student fra Sorø og 6 Aar derefter Mag. og Conrector ved Kjøbenhavns Skole. 1626 blev han Sognepræst her, 3 Aar efter Herredsprovst og døde 1650. At han har været en lærd og velagtet Mand, kjendes deraf, at han 1648 var en af de Deputerede, der bleve sendte af Laalands Geistlighed til Kongevalget. Han var gift med Formandens Enke.
6. Hr. **Hans Clausen Cassel**, 1650—64, da han netop var 40 Aar gammel. Den 7de Febr. 1658 blev han udplyndret af de Svenske og kort efter havde han den svenske Oberstl. Butler og 5 Mand i Indqvartering i over 5 Uger, skjøndt de skulde have været ude af Landet, endog før de kom i Præstegaarden. (IB.) Af hans Monument sees, at han var gift med sin Formands Datter og efter hendes Død med Jomfru Lerche fra Landet Præstgaard.
7. Hr. Provst **Hans Pedersen Halsen**, 1665—91. Paa et Maleri i Kirken sees hans og Konens Barbara Olufs- datters († 1688) samt Børns Skilderi. Sønnen Terkild blev Rector i Saxkjøbing.

211

8. Hr. Provst **Mathias Castensen Atcke** 1691 til 1715, gift med Formandens Datter Kirstine Margrethe. Denne lykkelige og rige Mand, hvis Fader var Borgemester i Slan- gerup, avancerede fra Sognecapellan til Sognepræst. Rigdom gjorde baade ham anseelig og forfremmede hans Børn. Sønnen blev Præst i Norge, en Datter gift med

Mag. Thestrup i Dannemarre, en anden med Jac. Brabrand, Hr. Pastor Zim- mers Svigerfader. Slægten stammer fra Skotland.

1699 mulcterede Provsteretten Bonden Søren Nielsen paa 6 Dlr. og til offentlig Afbigt, fordi han løb ud af Kirken under Prædiken. „Bliv Søren", raabte Præsten ned til ham fra Prædikestolen; men Søren svarede: „det raader jeg for."

1703 havde Bonden Iver Nielsen Steen en Aabenbarelse paa Hellingehede. „Et Spøgelse" sad pludselig ved Siden af ham paa Vognen, uden at Bonden mærkede, at det var kommen op. Det befalede ham at sige Hr. Atcke: „Til Høsten vil Gud straffe Præsten og Andre for uretfærdig Tiendetagen. Sognepræsten skal meddele Capellanen Noget af sin Overflø- dighed. Præsten er ikke imod de Fattige, som han bør være." „Spøgelset" — saaledes kaldes det i Documenterne — slut- tede med den Forsikkring, at skete der ingen Forandring med Tienden, da skulde Nakskov, Stokkemarke og flere Steder af- brændes, og der skulde komme Hungersnød og Krig. I det Samme omstraalede et Lys dem, og da Bonden var bleven ene, mærkede han først, at han var kommen over Heden. Iver maatte for Provsteret, der dømte ham til aabenbare Skrifte, samt til 1 Dalers Mulct. Han kaldtes siden stedse „Vor- herres Kudsk", og synes bestandig at have været fast overbe- viist om, at noget Overnaturligt var hændet ham. (K.)

9. Hr. Mag. **Peder Blicher**, stod her i 31 Aar. Fra hans Tiltrædelsestid blev Kaldet paalagt at svare 130 Dlr. aarlig til Præsterne paa Askø, Femø og Bogø, hvilke Refu- sioner de havde megen Nød med at faae, især fordi han havde det Uheld, at hans Præstegaard brændte 2 Gange, den 20de

212

November 1733 og 10de April 1743. Hr. Blicher var en lærd og streng Mand, hvisaarsag ogsaa Herredspræsterne ikke vilde have ham til deres Provst, endskjøndt Biskoppen havde udnævnt ham dertil. I hans Tid var det at saamange Bon- dergaarde bleve nedbrudte i Sognet, for deels at forstørre nogle Gaarde og deels for at danne nye. Derved tabte ogsaa Kaldet meget i Indkomster, uagtet det erholdt en aarlig Refusion af henved 55 Dlr. Her paa Stedet ægtede han Formandens Enke, † 1738. Hr. Blicher er født 1683 i Bælum Præstegaard i Viborg Stift. 1700 dimitteredes han fra Aalborg Skole, blev efter kort Tid Decanus, 1709 Feltpræst. Hidtil havde Præsterne her havt Kirketienden af Biskopperne, for 100 Kroner i aarlig Afgift, tænk engang! men da den blev overdragen Grev Knuth, behagede denne selv en saa fed Høst. (Man maa virkelig indrømme, at Hr. Blicher har havt Tab nok i sit Embede.) 1720 havde han en Trætte med Stedets fromme Capellan, Enoch Thamson, om 1 Dlr., som denne aarlig pleiede at faae af Mikkelsdags- offeret. 1739 blev han af Grevinde Knuth anklaget for, at han havde forbigaaet En af hendes Folk ved Sacramentets Uddeling. Mag. Blicher var uforfærdet og sagde, at han havde gjort det med Rette, fordi Bonden ikke kunde sin Chri- stendom. Efterat Grevindens Forvalter, Lundager, og Præ- sten havde vexlet endeel bittre Ord med hinanden i deres respective Indlæg, hævedes Sagen. Ligesaalidt vandt han ved det, at han for Retten beskyldte en Bondekone for at hun drak. Tilsidst indgav Hr. Blicher Klage imod ovennævnte Lundager, at han slog Bønderne, endog om Søndagen, at han fra Juul til Paaske kun havde været 3 Gange i Kirke, at han holdt Sognestevne om Søndagen, og gav Bønderne sine Ordre endog før Gudstjenesten var endt, at han engang havde sendt 2 Mand ind i Kirken, for at gjøre Forbud imod en Trolovelse, at han havde afbrudt Degnens Sang og jaget Bønderne ligefra Kirken til Hoveri. (Godt endda, han lod

213

dem gaae i Kirke, det har Herremændene langt senere hen ikke altid bekymret sig om!) Sagen faldt nok hen af sig selv. Hans anden Kone, Bodil Marie Collin, født 1705, †

1766, havde først været gift 1725 med Hr. Lundt i Halsted i 4 Aar, der- efter med Tolder Rahr i Nysted, uden at have Børn med Nogen af dem. Derimod havde hun 5 Børn i de 5 Aar hun var gift med Hr. Blicher. (IB.) Deres ene Søn blev Præst i Sollerød, en anden i Gundslev.

10. Hr. **Baltasar Garben**, kaldet 1746, stod her fra 20de Mai 1747 til sin Død 1757. 21de Marts 1747 tog han sin Embedsexamen med daarligste Charakteer. Af disse Tidsangivelser vil man allerede have seet, at Hr. Garben er et mærkeligt Exempel paa Lykkens Gunst; men dette er endda ikke det meest Paafaldende. Da han havde været Hofmester for de unge Grever Knuth, vilde denne Familie paa enhver Maade sikkre hans Fremtid. Han fik derfor først Ventebrev paa Døllefjelde Kald, men kaldtes 1ste Februar 1746 til V. Ulslev, som ved Hr. Buchholtz's Død var bleven ledigt. Men nu døer Hr. Blicher den 10de Juni samme Aar. Bedre var altid bedre, og Hr. Garben kaldes hertil d. 26de Octbr. og Kaldsbrevet blev endog confirmeret 4 Dage før han tog sin berømmelige Em- bedsexamen; thi saa gjorde jo Charakteren Intet til Sagen! Og dog kunde den private Kaldsret holde sig endnu i 100 Aar derefter. [1]) Forresten var Hr. Garben født i Helsingøer 1714, hvor Faderen var kgl. Veier og Maaler. Hans Hustru var Johanne Cathrine Grønkær, en Bryggerdatter fra Kjø- benhavn. De døde barnløse i et og samme Aar, kun med nogle Ugers Mellemrum.
11. Hr. **Jørgen Sebbelov**, en Søn af Skibspræst Christoffer Valdemar S., som døde 1720, da Sønnen endnu kun var 2 Aar gammel. Hans Morfader var Byfoged i Næstved, fra hvis Skole han 1738 blev dimitteret. Han

[1]) Ovenstaaende interessante Data ere meddelte af Hr. Pastor J. Barfod.

214

blev først Hører i Næstved Skole, men denne blev strax efter affskaffet og han med. Han fik nu Plads paa Regentsen. 1748 blev han kaldet som resid. Capell. til Saxkjøbing og Maibølle og var saa lykkelig at blive gift med en Datter af den rige Benjamin Lind i Maribo, som bragte ham over 10,000 Dlr. i Medgift. Siden efter fik han ogsaa dette gode Kald, men døde desuagtet med en Gjeld, der oversteg For- muen. Ved sin Død, 18de Mai 1770, efterlod denne vittige, men stundesløse Mand sig saavidt vides 11 Børn.

12. Hr. Provst **Christian Ramus**, † 1794. (Alt omtalt ved Sandby.)
13. Hr. **Niels Brinch Holst**, født i Gudme i Fyen 3die September 1758, hvor hans Fader var Præst. Var en Tid Informator hos Grev Knuth, og saaledes paa den slagne Landevei til en god Befordring, blev 1793 kaldet af ham til resid. Capell. for Brenderup og O. i Fyen, fik samme Aar Capellaniet her, blev Aaret efter Sognepræst, men levede kun til d. 29. Dec. 1805. Forresten var Hr. Holst en duelig, almindelig agtet og elsket Mand (H.), der ved Faderens tidlige Død var bleven opdragen hos sin Slægtning, Hr. Pastor Bendz i Rønninge i Fyen. Efterat han 20 Aar gammel var bleven dimitteret fra Odense Skole, lagde han sig ved Universitetet især efter physiske og mathematiske Videnskaber, hvori han er- hvervede sig god Indsigt. Som Huuslærer hos Grev Knuth opholdt han sig 8 Aar i Dresden. Han havde en blid Charakteer, var en retskaffen Præst og Menighedens Fader. Død ugift.
14. Hr. **Eiler Schavland Bye**, født 1773 den 2den Juni i Throndhjem Stift, hvor Faderen havde Gaarden Reyn. 1792 blev han dimitteret fra Throndhjem Skole, tog alle Examina med Ære, exam. phil. endog med Udmærkelse og var en god Philolog. Var en Tid Lærer i „Christianis Institut" og kaldtes hertil 1806, men han var stedse uskikket til alle præstelige Forretninger og henfaldt til en Melancholi,

215

15. Hr. **Peter Kofod Ancher**, senere Provst og R. af Dbr., en Søn af Stiftsprovst K. A. i Odense, tog begge sine praktiske Prøver med Udmærkelse, blev 1811 i sit 26de Aar kaldet af Grev Knuth til dette gode Embede, hvor han endda blot var i 7 Aar, da han 1818 erholdt det langt større Kald Østofte. Hr. Ancher har været 2 Gange gift, 1) med Jfr. Johanne Wilhjelm fra Gjorslov, Søster til Hr. Justits- raad Wilhjelm til Øllingsøgaard, og 2) Louise Augusta Tha- ning, Søster til Hr. Thaning, død som Sognepræst i Hunseby. 1836—48 var Hr. Ancher Provst for Musse og Fuglse Herreder. 1836—51 for Fuglse Herred alene. Tiltagende Svaghed og navnlig en sørgelig Blindhed nødte ham til at holde Capl. i flere Aar og til endelig at resignere 1857. Ved den ende- lige Nedlæggelse af Provsteembedet modtog han en Æresgave af Herredets Skolelærere. Var ogsaa stedse en accurat, ivrig og nidkjær Mand, baade som Præst og Provst. En Datter af første Ægteskab er gift med den dygtige Pastor Wulff i Svendborg. (See forresten Østofte.)
16. Hr. **Ove Julius Schebye**, en Søn af Provst Schebye i Fyen, født 1763, var fra 1794—1815 Capellan i Østofte, var derefter Præst i V. Ulslev, indtil han den 15de Septbr. 1818 kaldtes hertil. Hr. Schebye var gift med Jfr. Adolphine Hansen fra Fyen og døde 29de December 1832. Fra 1830 havde han Hr. Niels Peter Asp til pers. Capl. Denne Mand er født 1797, blev jur. Cand. 1819, theol. Cand. 1828, blev siden Capellan i Nakskov 1833, i Nysted 1839, i Døllefjelde 1842. Blev strax efter Statsomvæltningen 1848 Sognepræst for Lerup og T. Menigheder i Aalborg St., hvorved en lang Tilsidesættelse endelig blev gjort god.

216

17. Hr. **Christian Ludvig Galschjøtt**, er født 1795 i Roeskilde, hvor Faderen, Landsdommer, Kammerassessor og Herredsfoged G., da boede. 1815 dimitteret fra Roeskilde Skole. Blev 1821 først pers. Capell. i Dalby, 1823 resid. Capell. for Besser og Ø. paa Samsø, 1826 Sognepræst for N. og Ø. Egede, 1833 kaldet hertil. Gift 1825 med Jfr. Cathrine Marie Kynde, Datter af Hr. Pastor Kynde i Haudrup. Hr. Pastor Galschjøtt er en meget begavet og meget god- gjørende Mand og en i høi Grad elskelig Personlighed. Som en naturlig Følge heraf er han ogsaa over al Maade afholdt i sin Menighed.

Sognecapellaner.

*1) Hr. **Jacob Jensen**, blev Præst i Hillested. [1])
*2) Hr. **Christoffer Bager**, blev Præst i Holeby.
*3) Hr. **Peder Jepsen**, blev Præst i Ryde.
*4) Hr. **Laurits Hansen Flom**, blev afsat, men dog 1582 Capell. i Rødby.
*5) Hr. **Niels Hansen**, tidligere Præst i Norge, døde her.
*6) Hr. **Jesper Brun**, kom 1586 til Nebbelunde.
*7) Hr. **Niels Sørensen Mariager**, kom 1591 til Dannemarre.
*8) Hr. **Christen Madsen Brun**, Sognepræsten Hr. Mads Bruns Søn, kom 1599 til Hillested.
*9) Hr. **Morten Lauritsen**.
*10 Hr. **Hans Frederik Mule**, efterfulgte Hr. Mads Brun, i hvis Tid disse 10 Capellaner have været.
11) Hr. **Henning Clausen Bang**, født i Egense i Fyen 1589, Rector i Nakskov 1618—20, var blot her fra Juni til Octbr. i sidste Aar, da han kom til Rødby (hvortil henvises). Fra 1620—38 kjendes ingen Capellaner.

Indholdsfortegnelse side 326

[1]) De med * betegnede ere meddeelte af Hr. Pastor J. Barfod.

217

*12) Hr. **Anders Eriksen Hvid**, var her blot 6 Dage i Juni 1638, da han kaldtes til Skovlænge (hvortil henvises).
*13) Hr. **Hans Nielsen Bogense**, 1639—41. (See Herredskirke.)
*14) Hr. **Peder Pedersen**, født 1618 i Kbhn. 1647 til 50. Hans videre Skjæbne er ubekjendt.
15) Hr. **Cassel**, siden Sognepræst.
16) Hr. **Diderik Christoffersen**, Søn af Hr. Christoffer Dideriksen i Maribo, født 1620, var her fra 1650 til 90, da han resignerede. Han var meget vildhoved og begik mange Udskeielser. Ved Landsthinget blev han 1666 frikjendt i en Paternitets-Sag, hvorimod Barnemoderen til Straf for at have beskyldt Hr. Diderik blev strøgen til Kagen (IB.); men at han alligevel maa have havt et slet Rygte, kan sees deraf, at der kunde fortælles om ham, at han havde ombragt sin Søn, Esaias, der alt var bleven Student, i „Brants Mose“. I et- hvert Tilfælde forsvandt Sønnen pludselig. Faderen fortalte Folk, at han var gaaet paa „de lange Reiser“. Han havde Capell. siden 1681. Denne var hans Svigersøn
Hr. **Villas Borchsenius**, født i Viborg 1645, hvor Faderen var Apotheker. 1689 blev han, uden at have søgt derom, ved Oversecretair Lüxdorphs Mægling kaldet til Sevel i Ribe Stift, hvor han døde 1697. Han blev altsaa aldrig resid. Capell. her, uagtet han var kommen hertil med Løfte derom. Hans Kaldsbrev til Sevel kom ham aldeles uventet. Degnen lagde det paa Alteret som om det var et Offer. (IB.)
17) Hr. **Mathias Atcke**, 1690—91, blev Sognepræst.
18) Hr. **Frants Stoedt**, 1691—98, da han blev Præst i Horslunde.
19) Hr. **Bonaventura Brandt**, Søn af Hr. Mag. Brandt i Nykjøbing, 1698—1709. Hans Enke Marg. Meier solgte hans hele Bibliothek for — 16 Mk. — og meer var det heller ikke værd.

218

20. Hr. **Enoch Sørensen Thamson**, er født i Svend- borg 1676, † 1721. Hans Enke Maren Jensen døde 1750, i sin Eiendomsgaard i Sognet. 5 Børn. (IB.)
21. Hr. **Peder Bering**, født i Viborg 1682. Student fra Odense Skole 1704. 1715 gift med Provst Bandborgs Datter i Veirum. † 1732 den 24de Decbr.
22. Hr. **Otto Schow**, 1733—70. Denne muntre, gamle Mand er født 1701 paa Holmegaard ved Næstved. Hans Fader var Byfoged i Sorø, og fra Sorø Skole blev han Student 1722. Her giftede han sig med Anna Elisa- beth, Kjøbmand Stampes Datter i Holbek, som fødte ham 10 Børn.
23. Hr. **Jørgen Schow**, Forriges Søn og ham adjun- geret 1767, overlevede Faderen i et eller 2 Aar. Hans Hustru, som overlevede ham, var en „from“ Datter af Birke- dommer Math. Knudsen.
24. Hr. **Georg (rettere Jørgen) Hahn**, en „lærd“ Søn af Physicus, Cancellieraad V. Hahn. 1772 gift med Birthe Elis. Leth fra Kjøbenhavn. *25) Hr. **Carl Christian Røher**, født i Eilby i Fyen

1738. Faderen var Gartner paa Gyldensteen. Var først Huuslærer i 12 Aar, blev derefter 1772 Degn i Guldbjerg og S.; var her 1777—78, da Grev Knuth kaldte ham tilbage til Guldbjerg, hvor han døde som Sognepræst 1792.

26. Hr. **Hans Bull**, en Degnesøn fra Gaarslev i Ribe St., er født 1746; en Tid Huuslærer hos Grev Knuth paa Gyldensteen, var her fra 1778 til sin Død 1787.
27. Hr. **Svend Bonnelykke**, 1785 af Grev Knuth kaldet til resid. Cpl. i Brenderup og O.; var 1787—90 her, blev saa Sognepræst i førstnævnte Kald, hvor han døde 1793.

28. Hr. **Frederik Schmidt**, født 1759 i Ørenvad i Fyen, hvor Faderen, som senere blev Veier i Odense, den- gang eiede en Gaard. 1788 blev han pers. Capell. i Gam- tofte; men kom der aldrig, fordi Grev Knuth samme Aar

219
kaldte ham til resid. Cpl. for Brenderup og Orre. 1790 til 93 var han her; entl. 1836 som Præst for Guldbjerg og S. Menigheder.
29) Hr. **Holger Frederik Wessel Brown**, kom aldrig hertil; thi endnu samme Aar blev han kort efter kaldet til Sognepræst for Brenderup og O., hvor han døde 1837. 30) Hr. **Niels Brinch Holst**, 1793—94, blev Sogne- præst.
31) Hr. **Christen Graae Klingenberg**, f. i Svend- borg 1768, hvor Faderen var Kjøbmand, blev 1793 pers. Cpl. i Pjedsted og G., kom 1794 hertil, men forflyttedes alt næste Aar til Døllefjelde (hvortil henvises).
32) Hr. **Claus Nicolai Claußen**, en Degnesøn fra Dannemarre, er født 1765, Student fra Nakskov 1785, blev samme Aar som han havde taget Embedsexamen 1790, resid. Capell. i Skovlænge, G. og S., blev 5 Aar efter kaldet her- til, hvor han var til 1813.
Hr. Claußen var en i høieste Grad agtværdig Mand, og det blev derfor anseet som en ligefrem Uret af Grev Knuth, da denne ved Hr. Holst's Død foretrak Hr. Bye til Sogne- præst i Stokkemarke istedetfor Hr. Claußen, hvem den afdøde Broder havde kaldet til Sognecapellan. Ikke destomindre gik Hr. Claußen sin svagelige Sognepræst tilhaande med al Rede- bonhed og var i den sidste Tid factisk baade Præst og Capl. i Stokkemarke. Ved Hr. Bye's Død var der nu altsaa forøget Grund for Greven til at skjænke Hr. Claußen Kaldet; men dette skete saalidet, at endog en ung Candidat blev ham fore- trukken. Fra nu af vendte Hr. Claußen sig til Kongen og blev ogsaa 1813 kaldet til Arninge, hvor han døde 1826. (H.)
Den 30te September 1803 var det bleven bestemt, at Capellaniet ved indtrædende Vacance skulde hæves.

220

Vestenskov Sogn [1]) (fordum Scogh).

[Kirken er anseelig og hvælvet, men uden Taarn. En god Klokke og smuk Altertavle. Ved en Restauration i det sidste Decennium, hvorved Pulpituret borttoges, opdagede man at Kirken — ligesom flere i Sønderherred — har havt Væg- malerier. Man stødte nemlig paa en Skare Geistlige med en Erkebiskop eller anden fornem Prælat i Spidsen. Alle havde de Noget i Hænderne og vare iførte blaa Klæder. Det Mærkeligste var imidlertid dog dette, at ud af Personernes Øren, Næsebor, Mund og Øine snoede sig Slanger. (M.)]
Til Sognet hører følgende Øer: Store Veilø, nu ved Inddæmninger forbunden med det øvrige Sogn. Steensø paa 12 Tdr. Hartkorn; spillede en vigtig Rolle i Nakskovs Beleiring. Barneholm med et Rev, den saakaldte „Fre- derik Holms Hage", fordi en gammel Skipper af samme Navn altid løb paa der, naar han gik for nær Grunden til „Brændeviins-Stenen", som ligger der endnu, saa kaldet, fordi Skipperne, naar de anløb eller forlode Nakskov, altid tog sig en Snaps ud for denne Steen. (M.) Paa Barneholm sees endnu Befæstningsarbeider fra Svenskens Tid. Endelig de ubeboede Holme: den skovbevoxede Lille-Veilø, Steens- holm, Kaareholm og Skinderholm.
Foruden Bartoftegaarden, 23 Tdr. Hartk., maa især mærkes Fredsholm paa 56 Tdr. Hartk., en stor eenetages Byg- ning med takkede Gavle. Gaardens hele tidligere Historie er saa nøie knyttet til Rudbjerggaards, at det er bekvemmest at anføre den ved sidstnævnte Gaard. Med Hensyn til dens nyeste Hi- storie er dette at mærke: 1817 kjøbte Etatsr. S. A. Dons og Ferdinand de Neergaard, Auscultant i Rentekammeret, Fredsholm tilligemed det andet Knuthske Gods. Disse nye Eiere solgte den største Deel af Bondergodset fra Gaarden, ved

[1]) Nu 366 Tdr. Hartk. med over 900 Indv. og 46 Gd.

221
hvilken Leilighed Bønderne mistede Græsningsretten paa Store-Veilø, der dengang ofte oversvømmedes af Høivandet. 1820 kjøbte deres forrige Forvalter, Capt. Søren Henrik Lund, Gaarden og begyndte strax paa at forbinde Veilø med Landet ved Dæmninger og desuden ved lignende Arbeider at sikkre den imod Oversvømmelser. Men det var dog først hans Søn, Kammerraad Henrik Andreas Lund, ved hvem dette fortjenstlige Arbeide fuldførtes, hvortil Faderen havde faaet 20 Aars Skattefrihed, efter at han 1822 havde kjøbt hele Eiendommen af denne for 44,500 Rdlr. Senere kjøbte Kam- merraaden foruden andet Gods ogsaa Steensø for 4000 Dlr. og en aarlig Aftægt i Korn; men kom kort efter i en lang- varig og høist ubehagelig Proces med nogle Borgere i Nak- skov, angaaende Benyttelsen af en Dæmning, som forenede Steensø med Færgelandet, hvilken Borgerne paastode at være ulovlig og derfor en skjøn Dag uden videre ryddede, hvorefter Byens Borgere seilede med fuld Musik igjennem Aabningen. I den Tid, Processen stod paa, herskede det uhyggeligste Forhold imellem Beboerne i Nakskov og Eieren af Fredsholm, hvilket gik saa vidt, at ingen Baadfører vilde sætte ham eller hans Folk over til Gaarden, hvormeget man end vilde byde. I Byen skillingede man efter Evne sammen til Processens Omkostninger, og det kan siges med Sandhed, at ingen Borger undslog sig for at bidrage med Penge til Sagens Fremme. Den Aften da Underretningen ankom, at Processen var vunden ved Høiesteret, blev Byen illumineret og der var stor Lystighed i alle Huse saavelsom paa offentlige Steder. Aabningen, hvor Dæmningen var anbragt, hedder fra den Tid „Friheds- kanalen“. Skjøndt Borgerne vare i høi Grad forbittrede paa Kammerraad Lund, har man dog stedse omtalt følgende Træk af ham med Agtelse. Da nemlig Rector Stephansen i et Selskab sagde til ham: „Hvilket glædeligt Syn vilde det ikke være for Dem, at staae paa Steensø og see hele Nakskov By synke i Afgrunden“, blev han i saa høi Grad forbittret

222
over, at Nogen kunde tiltænke ham en saa umenneskelig Fø- lelse, at Selskabet maatte anvende enhver Overtalelse for at faae ham beroliget, og den ellers forsigtige Rector maatte gaae sin Vei. Tildeels som en Følge af denne Proces solgte Kam- merraaden 1840 Gaarden til Proprietair August Villads Bech, siden 1848 Eier af Valbygaard i Sjælland, for 82,000 Rdlr. Denne agtværdige, dygtige og dristige Mand forbe- drede Gaardens Jorder paa mangfoldige Maader og var en sand Trøst for Arbeiderne omkring i Sognet, da han baade brugte mange Folk og betalte dem langt bedre end de Fleste. Nærmest som en Følge af, at en storartet Inddæmningsplan af en Deel af Nakskov Fjord stødte paa uventet Modstand fra Nakskovs Side, hvor man hidtil ikke har sværmet for Ind- dæmninger, skilte han sig ved Eiendommen 1847. 1855 fra- solgtes Steensø.

Sognepræster.

Af katholske Præster kjendes: den gamle Hr. Peder, som var Oldermand for Christi Legems Gildeslaug, overlevede den gruelige Pest 1348 og skal have efterladt et Haandskrift om samme Tider, hvilket nu ikke mere er til. Fremdeles Peder Andersen 1494, Claus „Caffue“ (?) 1494 og 95 og Capellanen Oluf Henningsen 1508. (K.) Den Sidste skal ligge begraven i Choret. Efter Reformationen have været:

1. Hr. Jørgen Olufsen, som fik Præsentats paa Kaldet 1536 og levede endnu 30 Aar derefter. (IB.)
2. Hr. Provst Jens Rasmussen Busk, skal være død 1573. Han havde studeret i Paris og Holland og var et lærd Vidunder.

3. Hr. Mag. Laurits Mikkelsen Letroy, fra 1574; sad her i 29 Aar. Graden havde han taget paa et udenlandsk Academi. Hans Hustru var Margrethe Ludvigsdatter fra Feiø Præstegaard.

223

4. Hr. **Jordan Hansen**, 1603—7, da han døde 50 Aar gammel. Havde tidligere været Præst paa Flaaden. Havde Medtjener her. (IB.) Han var en god Gartner.
5. Hr. **Jørgen Jensen**, † 1627, 66 Aar gammel. I det forskrækkelige haarde Veir 1625 laae Hr. Jørgen i et aabent Lysthuus og sov — tænk i Februar Maaned! — da hele Huset væltede overende med ham. Til pers. Cpl. havde han Hr. Knud Hansen Falster, † 1628. Med sine Bønder kunde Hr. Jørgen ikke godt enes, og de af Vesternæs og Knubbelykke klagede endog til Kongen over, at han ikke vilde holde Gudstjeneste i Kappel paa de 3 store Høitidsdage, af Frygt for at hans eget Offer skulde formindskes, naar Capellanen holdt Gudstjeneste derude, og reiste ogsaa andre Klager over ham, navnlig for hans Gjerrighed. Præsten erklærede, at der stedse havde været holdt Gudstjeneste derude paa 1ste Juledag og henskjød sig forresten under et gammelt Kongebud. Biskoppen gav endelig Hr. Jørgen Medhold, skjøndt dennes Retfærdiggjørelse ikke synes at have været fyldestgjørende nok for Kong Christian IV. (K.) Hr. Jørgen havde været gift med Formandens Enke, Margrethe Jacobsdatter, som døde 1629, 64 Aar gammel.
6. Hr. Provst **Rasmus Nielsen Snode**, født i Snode paa Langeland 1595, var først Capellan der og kom siden hertil i samme Egenskab. Paa sin Visitats 1639 var Biskoppen misfornøiet med Ungdommens Kundskaber, men Degnen fik Skylden. Han døde 1659 og nu stod Kaldet le- digt i 2 Aar, indtil endelig hans Søn
7. Hr. **Jens Rasmussen** efterfulgte ham; men han døde kort efter 1661, fattig og sygelig.
8. Hr. Provst, Magister **Lars Rhode**, 1661—1707. Var først Præst i Vestindien fra 1656 og blev saaledes Jubellærer. Hr. Rhode var 3 Gange gift. Med sin første Kone, Magdalene Schade havde han en Datter Else Margrethe, gift med Raadmand Gabriel Jørgensen i Nakskov, og Sønnen

224

Lars, død 1737 som Toldforpagter sammesteds. Med sin anden Kone Esther Ertmansdatter havde han en Søn, som blev Præst i Herredskirke. Hans tredie Hustru, Anna Marie Melhorn, overlevede ham til 1719. I hans Tid blev Kappel gjort til en Sognekirke, hvor der altsaa skulde holdes ligesaa fuld Guds tjeneste som i Vestenskov. (IB.)

9) Hr. Provst, Magister **Nicolai Edinger**, efter hvem den berømte Biskop Balle er opnævnt, 1703—69. Denne lærde, fromme og sagtmodige Mand er født i Odense den 26de December 1675 og blev altsaa 94 Aar gammel. Hans Fader var der Professor i det græske Sprog. 1693 blev han dim. til Universitetet og kom 1703 til disse Menigheder som resid. Capellan. 1707 succederede han sin Formand og blev 1725 Herredsprovst; men resignerede som saadan 1740. Meget uforsigtig afstod han 1747 sit Embede til pers. Cpl. Mathias Jensen, som havde været gift med hans eneste Datter Bar bara. Mag. Edinger havde forresten en høist ubehagelig Strid med sin Degn Christian Mundt, som vi i Korthed ville gjen give efter det Rogerske Manuskript.

Christian Mundt, var en Søn af Gabriel Jørgensen og altsaa Dattersøn af Mag. Rhode i Vestenskov. Kort efter Forældrenes Død blev han Student og giftede sig derefter med sin Moders Pige. Armod indfandt sig snart og hans Stilling blev ikke bedre, da han ved bidende, tildeels aand fulde Satirer 1715—16, som nærmest gik ud over Magi straten i Nakskov, skaffede sig mange Uvenner. At han imid lertid ogsaa havde sine Velyndere kan sees deraf, at han iblandt Andet blev understøttet af Præsten Ursin og at Amtmanden 1718 udnævnte ham til Procurator. Da han ikke duede dertil, fordi han stammede og gjorde sin Tale endnu mere uforstaaelig ved at tale hastig, ansøgte han om det ledig værende Degnekald i Vestenskov, som

han ogsaa fik samme Aar og var saaledes blot Procurator 1/4 Aar. I sit Vidnes byrd erklærede Biskoppen, da han gav ham Collats, at han besad

225
saamange Kundskaber, „at ham endog Mere kunde betroes“. I de første 3 Aar levede Mundt, som navnlig i sin Ungdom skal have ført et vildt Liv, ærbar og stille, „viste Væmmelse for sin Ungdoms rasende Laster“, læste flittig i Bibelen og beredte sig endog til at tage Embedsexamen. Han havde saaledes gjenerhvervet Alles Agtelse og Velvillie, da der indtraadte et fuldkomment Vendepunkt i hans Livs Historie. Substituten i Kappel baade lokkede og truede de Unge til at gaae Mundt forbi paa Offerdagene med deres Offer, formodentlig fordi han saa selv kunde faa desmere. Mundt stævnede desaarsag Substituten for Retten; men da han ikke fandt den Understøttelse hos sin Sognepræst, den stille og fredsommelige Mag. Edinger, som hans Sinds naturlige Hastighed og Følelsen af den ham formeentlig tilføiede Uret gjorde Fordring paa, fyldtes hans Sind med Bitterhed imod ham og Præstestanden i Almindelighed, og han begyndte nu at notere, hvad han fandt at udsætte paa de Prædikener, han hørte. Han lod det imidlertid ikke blive derved, men begyndte nu ogsaa selv at skrive Bøger, og reiste 1724 til Biskoppen med 5 tykke Dele, for at faae dem udgivne i Trykken. Da Biskoppen beholdt Bøgerne, reiste Mundt til Kjøbenhavn for at faae Kongen i Tale; men det lykkedes ham kun at faae Adgang til Hans Bartholin (summus Theologus) som imidlertid kaldte ham en Fanatiker. Mundt begyndte nu at vække Forstyrrelse i Kirken under Gudstjenesten, angreb Ritualet og den bestaaende Kirkelære, idet han tilsidst endog ansaae sig selv for en Guds Profet, ligesaa stor som Profeten Jeremias, og blev endelig suspenderet den 18de Juli 1724. For Provsteretten forværrede han kun sin Sag, ved yderligere Angreb paa det Bestaaende i Kirken skrev desuden 2 Tractater, som han selv bragte til Prof. Steenbuch i Kjøbenhavn, ja henvendte sig endog med et Opraab til Jøderne. En naturlig Følge af Alt dette var, at Provsteretten den 25de Febr. 1725 fradømte ham Embedet. For Lande

226
mødet gjentog han i et vidtløftigt Forsvar alle sine Meninger, og Udfaldet kunde saaledes heller ikke der være tvivlsomt. Efter sin endelige Afsættelse levede han endnu i mange Aar i Kjøbenhavn og døde paa Pesthuset. Rimeligviis har Forurettelser fra først af sat hans hastige Sind i Bevægelse. Han søgte Trøst og Tilflugt i Bibelen; men da han især fordybede sig i Johannes Aabenbaring, var hans Hoved ikke stærkt nok og han gik tilgrunde, efter at have fremkaldt en stor Bevægelse paa Øen, idetmindste iblandt dens Præster og Degne. 10) Hr. **Mathias Jensen**, født 1709. Hans bekjendte gode Fader, Jens Rasmussen i Nakskov, holdt ham til Studeringerne, og han blev, 27 Aar gammel, pers. Cpl. og efter 11 Aars Forløb virkelig Præst til dette Sted. Efter hans første Kones Død, 1740, ægtede han Magdalene Cathrine Ramus, Datter af Biskop Ramus i Odense, som døde 1755 i hendes ottende Barselseng. Ved hende blev han Fader til en Datter, som ægtede den senere Borgemester Mathias Walter i Nakskov og anden Gang blev gift med Landsfoged Helmich paa Læsø. Endnu udsaac han sig tredie Gang en Ægtehustru, som blev Sara Cathrine Holmer, Forp. Linds Enke paa Falster. Han døde 26de Octbr. 1776.
11) Hr. **Lorents Jacob Benzon**, var først res. Cpl. i Nakskov (hvortil henvises). Hr. Benzon indtager en hæderlig Plads iblandt Danmarks Digtere og erholdt endogsaa en Priismedallie af de skjønne Videnskabers Selskab for sin Ode „Guds Algodhed“. En Sorgetale i Anledning af Apotheker Jessens Begravelse og en Sang ved Biskop Boisens første Giftermaal gjorde i sin Tid megen Lykke. (U.) † 29de Juni 1799.
12) Hr. **Henning Christoffer Plesner**, er født 1763 i Sollested i Fyen, hvor Faderen var Sognepræst. Var først pers. Cpl. i Gloslunde, siden i Væggerløse og Kippinge, blev 1792—1800 Sognepræst i Horne og Asdal, hvor han

227
endnu mindes med Høiagtelse og Kjærlighed [1]) og kom derefter til Vestenskov, hvor han døde 1809. 13) Hr. **Laurits Urne Fischer**, alt omtalt ved Sandby, døde i Juni 1843. Hans Hustru, Kirsten Langeland, † 1845 i Nakskov. Af hans 5 Børn mærkes Præsten i Arninge. Da Hr. Fischer i sine sidste Leveaar gik i Barndom, blev Hr. Carl Emil Wraae beskikket ham til pers. Cpl. Hr. Wraae er født 1811 i Kjøbenhavn, hvor hans Fader dengang var Lærer ved Søetatens Skoler. 1829 blev han Student fra Nykjøbing og var først pers. Capell. paa Bogø, derefter her 1838—44; i 6 Uger i samme Aar Capellan i Aastrup, blev endelig Sognepræst i Veerst og B. i Ribe Stift, hvor han siden døde 1856. Han var 2 Gange gift. Hans første Kone Hendrine Christine, † 1850, var en Datter af Kjøbm. Schjerning i Nykjøbing. Hr. Wraae var en ligefrem, velvillig Mand og hvad man kalder en god „Bondepræst"; han var meget afholdt i disse Menigheder. 14) Hr. **Nicolai Conrad Nannestad**. Denne elskelige og almindelig afholdte Mand er alt omtalt ved Nakskov. Han har havt følgende Capellaner: Hr. **Frederik Nannestad**, født 1822 i Nakskov, hvor hans Fader, som 1849 tog ham til Capell., da var Katechet. 1855 kaldtes han til Præst paa Hirtsholmene; ved Afskeden fra disse Menigheder skjænkede de ham en smuk Erindring. Denne agtværdige og brave Mand er gift med en Datter af Hr. Districtslæge N. C. Møller i Nakskov. Hr. **Johan Johannes Ludvig Schierner**, født 1826 i Magleby Sogn, hvor hans Fader var Skolelærer. For sin Prøveprædiken erholdt han Udmærkelse; ogsaa hans Ordinationsprædiken i Nykjøbing omtales endnu af de Tilstedevæ-

[1]) I Horne-Asdal har siden Ref. levet 22 Præster. De ældste af disse levede her saa længe og de sidste vare her saa kort, at meget gamle Folk have seet og kjendt de elleve sidste Præster.

228
rende som en af de bedste i sit Slags. Var først Huuslærer paa forskjellige Steder i Jylland, indtil han 1855 erholdt denne Kaldelse.

Vicepastorer i Vestenskov; fra 1777 kaldte residerende Capellaner. [1])

1. Hr. **Peder Jensen** 1577—91. Kom siden til Dannemarre, derefter til Nakskov.
2. Hr. **Laurits Hansen** 1587.
3. Hr. **Niels Andersen**, stod her 1610 og er rimeligviis den N. A. Regel, som 1613 kom til Arninge.
4. Hr. **Anders Mortensen Mand**, kom 1620 til Saxkjøbing.
5. Hr. **Søren Jensen Brun**, ord. 1621, men kom efter et Par Maaneders Forløb til Feiø.
6. Hr. **Jacob Nielsen Snode** 1621—26, da han blev Præst i Snode paa Langeland, blev senere Provst og døde der 1653. Han var Broder til
7. Hr. **Rasmus Nielsen Snode**, der blev Sognepræst.
8. Hr. **Jørgen Hansen Haard** 1628—29; han kom til Arninge.
9. Hr. **Poul Danchel** 1630—31; han kom til Kjøbelov.
10. Hr. **Jørgen Christoffersen**, født 1603, var her 1633—39.
11. Hr. **Albert Albertsen Nyß**, var først Hører i Nykjøbing, kom her 1639 og døde her udentvivl ogsaa.
12. Hr. **Søren Pedersen Busch**, født 1636, ord. 1669, skal 1679 været kaldet til V. Ulslev. 1672 gav Kongen ham et Opreisningsbrev, fordi hans Hustru Margrethe Ellegaard var kommen nogle Uger for tidlig i Barselseng.
13. Hr. **Jens Hansen Mule**, pers. Capell. 1685, Vicepastor 1687, blev derefter Sognepræst.

[1]) Alle Vicepastorerne ere meddeelte af Hr. Pastor Barfod.

229

14. Hr. Mag. **Nicolai Edinger** 1703—7, blev lige ledes Sognepræst. Fra 1707—1777 har der ingen Vicepastorer været. Ifølge kgl. Rescript af 1742 skulde der ansættes residerende Capel laner i enkelte store Kald og saaledes findes fra 1777 disse residerende Capellaner:
15. Hr. **Philip Henrik Friedlieb**, født 1751 i Mariager, hvor Faderen var Provst og Sognepræst. Han vilde først studere Jura, men da baade hans Forældre og Morbroderen, Conferentsraad, siden Statsminister Stampe, som understøttede ham, ønskede, at han vilde vælge Teologien, opfyldte han ogsaa deres Villie. Understøttet af en saadan Mand som Stampe, er det intet Under, at han ved Universi tetet nød en Mængde Stipendier og kom paa Borchs Colle gium, uagtet han kun opnaaede at faae anden Charakteer til sin Embedsexamen. 1777 kaldtes han hertil, hvor han var til 20de Decbr. 1781, da han blev Sognepræst i Arninge. 1786 kom han til Skjelby og 1802 til Idestrup, hvor han døde 1806. Var Provst fra 1802. Hr. Friedlieb var en saare værdig Præst. Han var 3 Gange gift. Hans første Kone var Anne Marie Birgitte Seehuusen, en Datter af da værende Forpagter Seehuusen paa Vintersborg, der siden blev Eier af Øllingsø. Med hende havde han 4 Børn, af hvilke en Datter ægtede den senere Admiral Bille, † 1845. En anden Datter, Margrethe Elisabeth, ægtede Thomas Smidth, † 1840 som Postmester og Cancelliraad i Nysted; de havde 10 Børn. Med sine andre Koner havde Hr. Friedlieb ingen Børn. Hans anden Hustru var Karen Stampe, en Datter af Justitsraad Ole Stampe til Skjørringe. Den tredie ægtede siden Hr. Smidth i Moseby.
16. Hr. **Michael Rasmussen**, en Huusmandssøn fra Urne i Kjøbelov Sogn, er født 1743, blev 1765 dimit. fra Nakskov Skole, hvor han siden var Hører 1765—81. Som Lærer var han yderst streng. (U.) 20de Decbr. 1781 kaldtes

230

han til resid. Capellan her, hvor han var indtil han 1798 blev Præst paa Bogø. Her resignerede han 1808 og døde 1810. Hans første Hustru var en Datter af Hr. Busch i Kallehave i Sjælland. Anden Gang ægtede han Charlotte Amalie, en Datter af Hr. Schjern i Halsted. Deres Søn, Jens Lassen Rasmussen, døde 1826 som Professor i de østerlandske Sprog i Kjøbenhavn.

17) Hr. **Nicolai Schaarup**, født 1765 i Frederits, kom her 1798, blev den sidste Dag i Aaret 1802 kaldet til Tranderup paa Ærø, død 1843 som Præst i Marstal. En Søn af ham er den af Asylerne saa velfortjente Katechet Schaarup ved Holmens Kirke, † 1837. En anden Søn er nu Procurator i Vordingborg, efterat han ibl. Andet ogsaa har været Postfører paa Routen imellem Nakskov og Kbhvn.

18) Hr. **Andreas Frederik Heggelund**, født 1776 i Everdrup, hvor Faderen var Præst. 1797 blev han Lærer ved Opfostringshuset. Efterat have været her 1803—13, kom han først til Munkbjergby og døde siden som Præst i Steen løse 1836.

Skjøndt disse store Menigheder godt kunde behøve og ernære tvende Præster, skulde dog dette resid. Cpl. nedlægges ved indtrædende Vacance ifølge kgl. Forordning af 1803. Capellanboligen blev derefter forandret til Skolebygning.

Kappel Sogn. [1])

Sognet har saagodtsom ingen Skov, men gode Kornmarker og Enge. Landsbyerne ere Kappel, Knubbelykke, Vesternæs, Sjunkeby og Jordbjerg. Den lange Sandstrimmel „Albuen“ kaldet, som danner Nakskov- eller Albuefjord, skyder sig ud her. I Fjorden høre følgende 3 beboede

Øer til Sognet: Langø (fordum Hjortø), med 8 Gaarde og nogle Huse, 303 Td. Ld. stor; Ydø blev for ei ret mange Aar tilbage bebygget, 92

[1]) Nu med 337 Tdr. Hartk. og ca. 800 Indb. med 56 Gd.

231
Td. Ld., og Bogø paa 88 Tdr. Land. Beboerne paa disse Øer ansees i Almindelighed for velhavende. Her fandtes den i sin Tid berømte Kappels Kilde, som, uvist af hvad Grund, er tilkastet af Kappel Mølles nuværende Eier. Vandet havde en jernagtig Smag og besøgtes i den Grad, at man fandt sin Regning ved at bygge et Capel her, hvilket blev den første Aarsag til den senere Kirke og Sognets nuværende Navn. Den kaldtes: Hellig Trefoldigheds Kilde. 1570 befalede vel Kongen at den skulde tilstoppes og Capellet, som alt var bygget 1464 og indviet til den Hellige Trefoldighed (K.), nedrives; men ingen af Delene skete. Endnu i Mands Minde kunde Kilden have en aarlig Indtægt af en halv Snees Dlr.; længere er det ikke siden at dens Herlighed forsvandt. Dens Berømmelse tiltog især derved, at Dronning Dorothea kort efter Capellets Opførelse skjænkede det en Deel Forrettigheder, som var til stort Afbræk for Hovedkirken i Vestenskov, hvis Geistlighed derfor stedse saae med skjæve Øine til det opblomstrende Capel. 1472 forbød Biskop Mogens Krase Folk vel at forlade Vestenskov Kirke og søge til Kappel, men de snilde aandelige Mænd udvirkede dog 22 Aar efter, at Capellet atter fik sin gamle Herlighed tilbage af Kong Hans. [Kirken, hvis Spir tjener til Sømærke, har en forfærdelig Altertavle, forestillende Christus paa Korset — man skulde snarere tro, det var en af Røverne. Den er malet 1831 og har da ogsaa kun kostet 30 Dlr. (M.)] Her findes den for sine gode Jorder bekjendte Gaard Gottesgabe, saakaldet af den tydskfødte Major v. Plöy, som vandt den, den 4de Marts 1725, i Lotteri paa Nummer 375 (T.), efterat Kong Frederik IV, som bortspillede den, havde befalet ham at tage 15 Lodder. Den er oprindelig samlet af 9 Bøndergaarde af den forrige Landsby Knubeby. Den har 42 2/3 Td. Hartk. [1]), avler aarlig 800 Tdr. Korn og har

[1]) Nu 39.

232
Græsning til 50 Stk. Qvæg. Her fandt Hr. Plöy en Deel af sit Livs Fornøielse; men han levede for kort, og hans Enke — han var to Gange gift —, som elskede sit Fædreneland Meklenborg mere end Danmark, solgte Stedet til den rige Grevinde, Ida Margrethe Reventlow, som kjøbte det til sin Søn, Baron Conrad Knuth. Majorinde Plöy boede siden paa sine Godser i Meklenborg, og Gottesgabe har derefter havt samme Eiere som Rudbjerggaard. [Størstedelen af Godset bortsolgtes 1818, og Gaarden selv har siden oftere skiftet Eiere. Endnu i Mands Minde stod en Egepæl i Haven, under hvilken man sagde, at Major Plöy var nedmanet, et Vidnesbyrd om, at den heldige Spiller ikke har været videre afholdt. (M.)]

Arninge Sogn.

Stedets Anbyggelse er gammel, og da Sønderherred tidligere heed Arnunghahæredt, maa det i hiin Tid have havt større Betydning. Her stod ogsaa Herredets Thinghuus, hvor der endnu 1776 hver Mandag holdtes Rettergang. Sognet staaer for 350 1/4 [1]) Td. Hartk. Landsbyerne ere Emb, Oreby, Kudise, Grønnegade og Arninge. Noget af det bedste Korn i hele Landet avles her, saafremt ikke Vandet gjør Skade. [2]) Kirken, som var indviet Jomfru Maria, og er uden Taarn, har en Altertavle fra 1644. Under Nakskovs Beleiring af de

[1]) Nu kun 263 med over 500 Indb. og 39 Gd. [2]) I den sidste Tid har en dristig Bonde, ved Navn Rasmus Drost, begyndt paa at bortlede Vandet fra Sognets meest lavtliggende Strøg, „Bakken“ kaldet, men ikke uden Modstand; thi ved Dæmnings og Udtørrings-Arbeider kan man paa Laaland sjelden blive enig, deels fordi Enkelte endnu ikke kan begribe Nytten derved, og deels fordi de ville have Nytten af Arbeidet uden at tage Deel i Bekostningen. Over Holeby Noer er en Dæmning opført og en lignende paatænkt for at udtørre Lammehave Fjord.

233

Svenske, havde disse her deres Hovedqvarteer, hvorved Sognet, meer end noget andet paa Laaland, blev ødelagt. 1388 finder jeg Genehardus at have været dette Steds Lærer. 1490 var Hr. **Niels Hansen** Præst her, hvilket sees af et Sognevidne.

Lutherske Præster.

1. Hr. Provst **Ole Grubbe** fra 1530, stadfæstet 1542 som luthersk Præst, stod her til 1571. Han skriver sig af Adel og var en lærd Mand. I Tydskland havde han faaet Dr. Luther meget kjær og da denne døde, gjorde Hr. Grubbe derfor et lærd og rørende Sorgeqvad til hans Ære, begyndende saaledes:
2.

Nu sørger vor Clerus,
Som Herrens Ord lærte,
Vor kjære Lutherus
Som kunde forfærde Fra os gik bort,
Af Pavens Hjord. [1])

2. Hr. **Niels Lauritzen**, døde 1609 og efterlod sin Enke til Eftermanden.
3. Hr. **Rasmus Jensen**, som stod her kun i 4 Aar, efterlod samme Enke med et Tillæg af 2 Sønner til Eftermanden.
4. Hr. **Niels Andersen Regel**, havde tilforn været Feltpræst og rimeligviis Vicepastor i Vestenskov. Enken overlevede ogsaa denne sin tredie Mand, som døde 1629. Skjøndt hun først døde 1656, gik hun dog ikke oftere over til Eftermanden, men hviler hos sine tre Mænd. (Niels Pedersen Regel var Degn her og blev navnkundig ved det, at han begrov 6 Hustruer.)

[1]) Capellan Absalon i Østofte siges at have været Præst her, hvilket da maa have været før 1550. I det Hele taget er Arninge Præsterækkes første Deel noget usikker. (IB.)

234

5. Hr. **Jørgen Hansen Haard**, er født i Svendborg 1598, blev Rector i Maribo 1623, derefter Vicepastor i Vesten skov og var her fra 1629—58. Da Biskoppen visiterede 1639, klagede Præsten over Degnen og Degnen over at Præsten havde pryglet ham. Degnen blev funden skyldig, men toges til Naade.
6. Hr. **Hans Pedersen Ovesen** 1658—79, var forhen Rector i Nakskov. Han var gift med en Datter af Borge mester Peder Mortensen i Nakskov. Engang skulde Hr. Hans prædike i Tillitse Kirke over det Evangelium: „Jesus drev en Djævel ud“, og begyndte sin Tale med nogle Gange at ud raabe: „Djævelen besætte mig“, hvorpaa han tilføiede, „saa sige de ugudelige Mennesker“; men Hr. Hans havde nær fundet en Djævel i Biskoppen og Øvrigheden, eller rettere en retfærdig Straffer.
7. Hr. **Ole Andersen Smed**, fra 1679. Han an tages at have været en Smedesøn fra Kjøge. Han var en Broder til Hr. Søren i Haarby og var forhen Capellan i Dannemarre hos Hr. Mule, hvis Datter Margrethe han og fik tilægte, men begrov hende her 1694. Der fortælles, at denne hans Kone skjændte ham Huden fuld, for han sad saa stille, imedens hans Naboer

i denne Tid fik Annexkirker til lagte. Hr. Ole maatte da ud at søge, men han kom forsilde; thi Kirkerne vare optagne. Han døde 1695 og efterlod 2 Døttre, af hvilke en blev gift med Hr. Stoedt i Horslunde. Hr. Ole havde sammensmedet et Vers paa Latin og Dansk, som beskrev de 10 første Præster i Arninge efter Ref., og fandtes paa en nu forsvunden Tavle i Kirken.

8. Hr. **Anders Hildebrandsen**, født 1663, var her fra 1695 til sin Død 1724. Hans Enke levede i Sjælland 18 Aar efter ham. 1712 havde han i Kirken den comiske Begivenhed, at en Møller fra Nebbelunde, Hans Hansen, idet han trolovedes, løb i fuld Trav ud af Kirken og lod Præsten

235

beholde Fæstemøen. Efter Provsterettens Dom maatte Mølleren betale 1 Daler i Mulct og gjøre Afbigt i Kirken.

9) Hr. Provst **Gjort Sidelmand**, født i Gloslunde 1693 eller 94. I hans unge Dage var han hos Magister Kaalund i Knubbelykke, for af ham at øves i Levemaade og Prædiken og da han af Cancelliraad Ahlefeld 1724 var kaldet til dette Sted, tog han Præsteenken sammesteds tilægte. Hans anden Ægtefælle var Anne Marie Kjerulf fra Konradsborg, som døde uden Børn, 5 Aar efter ham. Af hans Børn i første Ægteskab blev en Datter gift med Hr. Seidelin i Glos lunde, en anden med Degnen Thirsted i Vindeby; en Søn blev Præst i Sandby i Sjælland. Hr. Gjort † 1758. I Anledning af dette hans Navn fik engang en af hans Her redsbrødre, som sov en Nat i hans Præstegaard, dette besynderlige Indfald, at staae op med Solen og sige de i Huset syslende Piger, at der var Gjort i Sengen, hvilket Pigerne forstode saaledes, at Lagenerne burde tørres, idet de ei huskede paa, at Præsten i Sengen hedte Gjort.

10) Hr. **Mogens Minerth**, er født 1714 i Kjøbelov udi Bondestand, blev oplært i Provst Suhrs Huus og Student 1732. Hans første Hustru var Edle Kirstine Winkel fra Gloslunde Degnebolig; andengang blev han 1756 viet til Anna Lundgaard fra Nakskov. Hr. Minerth var først Skole lærer eller Degn i Gloslunde og bestemte sig først til at tage Embedsexamen, da Hr. Seidelin i Gloslunde opmuntrede ham dertil, med Løfte om at tage ham til Capellan, naar han fik den. Der fortælles, at Minerth formedelst Armod maatte sidde og læse i et koldt Værelse om Vinteren, imedens han studerede. For Varmens Skyld stak han Fødderne i en Fjer ding fyldt med Halm. Da han kom tilbage fra Kjøbenhavn, efter 1740 at have taget Embedsexamen, vilde Seidelin ikke holde sit Løfte, og Hr. Minerth maatte for det Første tage til Takke med Degnekaldet i Arninge 1644, fra hvis Bolig han to Aar efter flyttede ind i Præstegaarden. Han var en from,

236

jævn og høist agtværdig Mand, paa hvem der passende kunde anvendes disse Ord, som blev lagt til Grund for Liigprædikenen 1781 over ham: „Denne var sandelig en Israelit, i hvilken ikke var Svig“. Hans eneste Søn Jørgen tog Provst Holms Forældre sig af og holdt ham i Latinskolen i Nakskov. Han blev privat inscriberet, var siden Skoleholder i Holeby, medens Provst Holm, som var i Famile med ham, der var Præst, og døde temmelig ung som Degn i Thirsted. (H.)

11) Hr. **Philip Henrik Friedlieb** 1782—86 (see Dannemarre).

12) Hr. **Jørgen Egtved**, født 1739 i Veile, hvor Faderen var Byskriver. 1772 blev han Capell. i Nykjøbing, 1786 Sognepræst i Arninge, hvor han døde 1812. Hr. Egtved beskrives som en saare retsindig, hæderlig og dygtig Præst, der med gudhengivent Sind bar selv de haardeste Tilskikkelser. Af saadanne maa erindres, at hans Præstegaard brændte 1796. Hans Navn bør velsignes af Præsteenkerne i Laalands Sønderherred, eftersom han, foruden milde Gaver til Arninge Skole og Fattighuus, skjænkede sin hele Formue til deres Bedste. Enhver Enke erholder saaledes i det Mindste en Portion paa 25 Dlr. aarlig; men kan erholde flere Portioner

ad Gangen, hvis de Trængendes Antal tillader det. Han var gift med Anne Marie Molmark, Enke efter Hr. Blechingberg i Vordingborg og tidligere gift med Hr. Strange i Tingsted. Hun fødte ham ingen Børn og fradøde ham til hans store Hjertesorg 1793, efter 5 Aars lykkelige Ægteskab, i hendes 48de Aar. Hr. Ole Christian Bjerre, som derefter kom til Thirsted, var hans Capellan 1812—13.
13) Hr. **Claus Nicolai Claußen**, 1813—26 (see Stokkemarke).
14) Hr. **Johan Harder Slotsheim**, er født 1779 i Kjøbenhavn, hvor Faderen var Maler. Blev indkaldt til sin anden Examen. Var først Præst paa Christiansø i 2 Aar, kom derfra til St. Ols paa Bornholm, hvorfra han 1826

237
forflyttedes hertil. Hr. Slotsheim var en ikke ulærd og godmodig Mand, men en jævn Præst og en stor Pedant, der af den Grund ofte maatte tjene til Skive for sin Ven og Nabopræst, Hr. Winthers Vittigheder. Han var tvende Gange gift, men efterlod sig ingen Børn. Hans anden Kone, Louise Christine Kølling, døde i Nakskov 1858.
15) Hr. **Jens Christian Fischer**, født i Skjelskør 1798, hvor hans Fader, som senere blev Præst i Vestenskov, da var resid. Capellan. 1824—31 blev han Præst i Henne og L., 1831—34 i Hvidding i Ribe St. † paa St. Hans Hospital ved Roeskilde 1847. Med sin agtværdige Hustru, Helene Sophie Kastoft, en Kjøbmandsdatter fra Varde, havde han 7 Børn, hvoraf kun 2 Sønner og 1 Datter leve. Paa Grund af hans tiltagende Aandssvaghed blev en Capell. ham beskikket; men Hr. Fischer døde endnu samme Aar. Denne Cpl. var Hr. **Jacob Ludvig Ferdinand Holm**, senere Præst i Tostrup og R. Hr. Holm er født 1810, var tidligere pers. Capell. og paa forskjellige Steder. Gift med en Datter af afdøde Pastor Aagaard i Farum.
Da Hr. Fischer sandt og træffende er bleven bedømt i et andet Værk (F. Barfods geistlige Stat), skal Udg. blot her fremhæve den Synderlighed, at han til ham og mange Andre flere Aar før 1848 med stor Bestemthed forsikkrede, at dette Aar vilde blive et af de mærkeligste, ei alene for Europa, men ogsaa for Danmark; men Ingen agtede naturligviis derpaa. Selv i sin største Svaghed havde Fischer sine lyse Øieblikke. Et Exempel herpaa er værd at anføre. Engang vilde nogle Personer „gjøre sig lystige over ham“, og en Ungdomsven af ham, der blev anseet for det bedste Hoved, men var meget drikfældig, skulde da føre Ordet. „Hør Fischer“, sagde denne, „godt, jeg træffer Dig, da jeg gjerne vil spørge Dig til Raads, eftersom jeg i den sidste Tid lider af Religionsscrupler.“ „Ikke Andet“, svarede Præsten, „drik Dig blot hver Morgen en Potte Brændeviin paa fastende Hjerte,

238
mere end Du pleier, saa forsvinder alle slige Scrupler i en Haandevending."
16. Hr. Magnus Kruse Barfoed, er født 1801 i Branderup. Hans Fader var den senere Provst Barfoed i Faxø. Han var iblandt Andet Broder til den almindelig agtede Procurator Barfoed i Nakskov og til Hr. Pastor Immanuel Barfod, som har saa store Fortjenester af denne Bog. Var en kort Tid pers. Capellan i Sjælland, siden Sognepræst i Ryde og H. 1831—48. Denne retsindige Mand døde her 1858. Han var gift med Sophie Priergaard, en Datter af Degnen Priergaard i Lilleloitofte.
17. Hr. Christen Hostrup Qvortrup, født 1809, indkaldt til anden Examen, men har vix haud for begge de practiske Prøver. Adjunct i Vordingborg 1834, Katechet i Holstebro 1841, Sognepræst i Spenderup og S. 1847. Kaldet hertil den 28de December 1858. Er 2 Gange gift. Har i første Ægteskab 3 Sønner, som Alle studere.

Dannemarre Sogn

Indholdsfortegnelse side 326

med 327 1/ Tdr. Hartkorn og 450 2/ Indb. Egnen er ikke behagelig, dog findes en Deel Skov paa Sydkysten, der nærmest imod Vandet er saa lav, at den oftere oversvømmes. Kirken har et Træspiir, opført 1831, med Uhr. Paa Maulskov Mark findes en Steendysse. I Slutningen af forrige Aarhundrede paagrebes en stor Tyvebande, hvis største Trafik bestod i at stjæle paa Markeder. Den havde især Tilhold i Dannemarre og Tillie Sogne. Forhørene, som afholdtes i Nakskov, overværedes stedse af en stor Deel Tilhørere, nærmest for at høre Landsdommer Badens "djærve og særegne Qvæstioner". Af milde Gaver erindres: Fru Øllegaard Pentz gav

_____

1/ Nu 261 med 5 Tdr. Skovsk. og 2 Tdr. Msk. 2/ Nu henimod 700 med 38 Gd., hvoraf 16 i Dannemarre By.

239

1630 en Sum, som nu beløber sig til 600 Spd., hvoraf Præsten nyder 2/3 Deel af Renterne og Skolelæreren (egentlig Degnen) i Tillitze 1/3.
1388 var Hr. Johannes Præst her.
Efter Reformationen have været følgende

Præster.

1. Hr. Rasmus Kortsen 1491, var her endnu 1530, skal engang nær være bleven afsat, fordi han kaldte sin Provst et Hængenod.
2. Hr. Svend Madsen, † 1572, berømmes for sin Vittighed i at fange Harer udi sin Kaalhave.
3. Hr. Mikkel Sørensen, var her kun i 5 Aar. 1577 tilintetgjordes paa Landemodet Trolovelsen imellem hans Enke Kirstine og Capellanen i Gloslunde Hr. Rasmus Pedersen, der ikke vilde have hende, fordi han blot havde trolovet sig med hende paa den Betingelse, at han fik Kaldet med hende, hvilket ikke skete, nærmest fordi han paa samme Tid var tiltalt for Skjørlevnet og ikke maatte faae Kald før han havde renset sig.
4. Hr. Peder Jensen 1577—91. Kom til Nakskov.
5. Hr. Niels Sørensen Mariager, levede kun 4 Aar i dette fremmede Land. Han var gift med Anne Madsdatter, hvis Navn man vel bør nævne to, ja fire Gange, eftersom hun var Kone til 4 Præster paa dette Sted „i Rad“. Med disse sine 4 Mænd havde hun 9 Børn. (IB.)
6. Hr. Jens Feddersen, † 1600.
7. Hr. Hans Aagesen, † 1603.
8. Hr. Jørgen Christensen, Ane Madsdatters fjerde og sidste Mand, gav til Kirken en Klokke, 2 Alterklæder, 2 Duge, et Bækken, en Tinkande og en Lysekrone. Nu er det længe siden, at en Præst i Laaland pyntede sin Kirke. † 1603. Med sin Capellan Hr. Hans Thorsen havde han engang en hastig Strid, som Biskoppen og 2 Provster maatte bilægge.

240

Samme Capellan var siden saa fattig, at Prinds Christian paa Nykjøbing Slot maatte bevillige ham Hjælp af Kirkeblokkene og de Geistlige. Af Kirkeblokken i Nykjøbing fik han 4 Daler.

9. Hr. Jacob Eriksen Pontoppidan, Capell. hos sin Broder, Hr. Knud i Halsted (hvortil henvises), levede her kun fra 1636—38.
10. Hr. Markus Andersen Teuxen, er født 1604 i Tranekjær, hvor Faderen var Præst. Da Biskoppen ikke vilde gjøre Hr. Markus til Capellan i Tranekjær, „formedelst hans store Vankundighed“, tog Broderen Hr. Erik i Errindlev ham 1633 selv til Capellan. Herfra skal han 1638 være kommen til Dannemarre, hvor han døde 1640. Imidlertid maa her

dog ikke glemmes, at et Manuskript siger, at Hr. Mule blev Hr. Jacob Eriksens Eftermand i Kald og Ægteskab; hvis saa er, maa Hr. Teuxen blot have været hans Capellan.

11. Hr. Hans Hansen Mule, 1640—1681, var en Søn af Hr. Mule i Stokkemarke og restaurerede Kirken paa sin egen Bekostning. Med sin Hustru, Gjertrud Larsdatter af den adelige Familie Krabbe fra Halland, † 1664, havde han 7 Børn, hvoriblandt en Søn, som blev Præst i Landet; en Datter ægtede Hr. Smidt i Arninge, en anden Raadmand Anders Lund i Nakskov. De levede i den bedrøvelige svenske Feide, hvorom han i Ministerialbogen har antegnet, at han paa Veien til sin Nabopræst, Hr. Jørgen i Arninge, med Nød og Neppe slap fra de svenske Soldaters Hænder og hjemme desuden blev udplyndret. Man skar endog Snorlivet op paa hans Kone, for at faae de da brugelige Sølvmaaller og Sølvfjæder deri. At holde Capellaner var mere fornødent dengang end nu; thi endog paa dette lille Sognekald var først Hr. Ole Smidt fra 1670 til 79 og efter ham Eftermanden. Hr. Mule døde den 4de Octbr. 1681 paa Studiegaarden i Kjøbenhavn. To Aar efter blev hans Liig bragt til Dannemarre.

241

12. Hr. Tobias Jørgensen Zimmer, født 1644 i Kjøge, hvor han sidenefter var ansat i 8 Aar ved den lærde Skole. 1683 blev han ægteviet til Else Mule, † 1687. Hr. Zimmer var 3 Gange gift, hans tredie Hustru var Christiane Amalie Helt fra Rudbjerggaard. Dette Giftermaal gav maaskee Anledning til at Tillitse 1691 blev lagt til Dannemarre, ved hvilken Leilighed Tillitse skjønne Præstegaard med Skov og al anden Herlighed gik fra Kaldet og blev lagt under Rudbjerggaard. (Hr. Zimmer skulde nemlig indløse Præstegaarden fra Enken, betale en paa den hvilende Afgift til Børnehuset i Kjøbenhavn og udrede alle kgl. Skatter; da Hr. Zimmer ikke vilde det, tog den kloge Fru Øllegaard Pentz Gaarden paa de samme Betingelser. IB.)
    Forresten havde Hr. Zimmer ogsaa sine Sorger; hans Søn druknede i Nakskovs Grave, hans Datter blev besvangret af en Student, og hans Huuslærer, Morten Skov, laa i Proces med Degnen Joachim Birch i Anledning af et Slagsmaal, og huuslæreren „indprændte nu Børnene et vederstyggeligt Had imod Degnen“. Hr. Zimmer døde endelig 1711 og hans Enke „søgte derefter Skjul under“ Cancelliraad Ahlefeldt paa Baadesgaard og Hr. Rodsteen paa Rudbjerggaard. Hun døde endelig i Kjøbenhavn hos sin Steddatter. Den næstældste Præst for de forenede Menigheder Dannemarre og Tillitse var altsaa
13. Mag. Ole Thestrup 1711—36. Hans Fader var den lærde Mag. Frants Thestrup. Han er født 1684 og reiste først udenlands med nogle unge adelige Herrer af Familien Bülow. Hans Kone var Johanne Dorothea Atke fra Stokkemarke, som fødte ham 12 Børn.
14. Hr. Christoffer Zimmer, fra 1736—65. Denne muntre Mands Forældre vare Mag. Gregers i Nykjøbing og Anne Suhr. Han blev Student fra Odense 1724, 19 Aar gammel, og blev siden Kabinetsprædikant hos Hs. Excl. P. Løvenørn, derefter 1/2 Aars Tid Prædikant hos Enkedronningen

242

paa Clausholm. Den usle Præstegaard her maatte han hjælpe paa Benene. Med sin Hustru, Christine Margrethe Braband fra Vinnitse, havde han 6 Børn, af hvilke tvende Døttre bleve gifte her i Landet, nemlig Barbara Hedevig med Byfoged Hans Christian Aagaard i Maribo og Anna med Byskriver Reimer († 1792) sammesteds. En Søn Gregers blev Præst i Vetterslov, hvor han 1773 døde meget ung. Hans anden Hustru, Anne Hedevig Aggerup, var fra Magleby Præstegaard paa Møen. Hun var en god Huusmoder for sin Mand og en god Stedmoder for sine Børn.

Indholdsfortegnelse side 326

15. Hr. Rudolph Volch Lovenschild, født 1714 i Valby, Annex til Helsinge, hvor hans Fader Nicolai Poulsen var Degn, blev fra Vetterslov i Sjælland forflyttet til dette Sted, som han fra 1760 havde Ventebrev paa, † 1770. Hr. Rudolph havde den Lykke ved Andres Bistand, at befries for Capellan, hvortil denne Bogs Forfatter, P. Rhode, 1765 alt var udnævnt af Kammerherre, Baron C. D. Knuth. Med sin Ægteven, Christence Lønborg fra Aarhuus, havde han ingen Børn, hvorfor de testamenterede hendes Brodersøn, Viinhandler Lønborg i Nakskov († 1853), en lille Capital, hvorved han grundlagde sin Handelsvirksomhed.
16. Hr. Laurits Satterup, født 1732 i Frederits, hvor Faderen var Guldsmed, var først Hører i Frederits, sidenefter res. Capell. samme Sted, kaldet hertil 1770, Provst 79, † 88. Han skildres som en munter, men dog alvorlig og, for sin Nidkjærhed og Frimodighed i at prædike Evangeliet, almindelig agtet Mand.
17. Hr. Poul Satterup, en Brodersøn af Forrige, havde først været Hører i Frederits og var gift med denne sin Farbroders Datter. Han blev Provst 1801 og døde 1814.
18. Hr. Søren Anker Winther, født i Gjedsted, hvor Faderen var Præst, ifølge eget Udsigende 1774, var først Præst i Tyregod og V. fra 1803—14, † 1848. var gift med Maria Martha Braag, † 1849, med hvem han havde 5 Børn;

243

blandt disse maae erindres Overretsprocurator Winther i Kjøbenhavn og Datteren Petronella Cornelia, gift med Hr. Christian Frederik Møller, en begavet og nidkjær Embedsmand, som er født 1815, var fra 1845 pers. Capell., i den sidste Tid paa eget An- og Tilsvar, hos sin Svigerfader; 1848 til 58 Præst i Harboøre og E., derefter Præst i Hygum og H. i Ribe Stift, hvor han 1858 er bleven Provst. Hr. Møllers Fader er den velansete Prof., Maler og Restaurator af samme Navn.

Hr. Winther havde en klar Forstand og en sprudlende Vittighed; men var med Alt dette neppe kommen paa sin rette Hylde som Præst. Han var en god Øconom og vil mindes længe i sine Menigheder, i hvilke Mangfoldige endnu ere overbeviste om, at han kunde „Mere end sit Fadervor“.

19. Hr. Jens Rudolph Johannes Berg (see Side 139 Nr. 25) kom hertil fra Feiø 1848 og var her til sin Død. Hr. Berg var en af Forsynet i alle Henseender rigt udstyret Personlighed. Han var af en godmodig Charakteer, den behageligste Selskabsmand baade blandt Høie og Lave, men en letsindig Huusholder og ligesom Formanden neppe kommen paa sin rette Plads som Præst og Sjælesørger. Hans første Hustru var en Datter af Kamr. Thorsen til Asserstrup; anden Gang ægtede han Karen Engel, Datter af en forhenværende Kjøbmand i Nakskov, som nu er Restaurateur sammesteds, og Broderdatter til den for sin Dygtighed som Læge i sin Tid høist ansete Stadslæge Engel, † 1845, hvis Søster var ovennævnte Kamr. Thorsens Hustru. Efter et ligesaa langvarigt som smerteligt Sygeleie efterlod Hr. Berg ved sin Død 1857 sin agtværdige Hustru og — saavidt vides — 9 uforsørgede Børn i saa forviklede Pengeforhold, at hans Bo maatte betragtes som fallit.
20. Hr. Christoffer Leberecht Tobiesen, født 1807 i Bindinge, hvor Faderen var Præst. Efter i 3 Aar at have været pers. Cpl. i Stenstrup og L. blev han 1836 Præst i

244

Hodde og T., 1845 i Torstrup og H., Provst samme Aar og endelig Præst her 1858. Med sin Hustru Bolette Elisabeth Lorentzen har han havt 8 Børn. I den korte Tid Hr. Tobiesen har været paa Laaland, har han alt vidst at erhverve sig Menighedernes Agtelse, Tillid og Velvillie.

Tillitze (Tylitse)

er et meget gammelt bebygget Sted. Navnet er af vendisk Oprindelse og see vi hen til, at der i det tilgrændsende Arninge Sogn findes et lignende Stednavn, nemlig Kuditse, er det meer end sandsynligt, at vendiske Colonister især have havt Fodfæste i disse Egne. Egnen er meget frugtbar og Sognet har 391 1/2 1) Td. Hartk. og henimod 500 Indb. Kun faa Sogne paa Øen ere saa rige paa Skov; men uagtet næsten en Fjerdepart af Sognet er skovbegroet udgjør Fredskoven dog ikke mere end henimod 500 Tdr. Land. Øster- og Vesterskoven er en sammenhængende Skovstrækning. Af Landsbyer mærkes Stoby, Klonge, Maibølle, Munkeby og Gammelby.
Kirken er uden Taarn, men hvælvet og for nogle faa Aar tilbage fuldstændig og smukt restaureret af Kirkeeieren, Hr. Justitsraad Friderichsen til Nobølle, hvilket geraader ham saameget mere til Ære, som den var yderlig forsømt af den forrige Eier, og han kort iforveien havde kjøbt den i dyre Domme. Ved den vestre Ende byggede Familien Barnevitse sig 1625 en aaben Begravelse, som nu er lagt til Kirkens Skib. Vaabenhuset ved den søndre Side er borttaget og en ny Indgang anbragt ved den vestre Gavl, hvor Klokkerne nu ogsaa ere ophængte. Kirkegaarden er udvidet og for-

1) Nu 424 Td. A. og Eng samt 11 Tdr. Skovskyld med 47 Gd. og over 900 Indb. Tillitze, Søllested og Arninge regnes for de frugtbareste Sogne i Herredet, men skulle i den Henseende dog staae tilbage for enkelte Sogne i Nørreherred, hvor Vindeby regnes for det frugtbareste.

245

skjønnet og selve Kirken bleven til en af de smukkeste i Stiftet. Ved Kirkegaarden findes en bekjendt Runesteen fra den christne Tid med omtrentlig denne Indskrift: „Eskil Sulkason lod reise Steen denne efter sig selv. Emun Stante med Steinliser, Bitrits Sønner, overvandt Eskil.“ Paa Kanten af den ene Side staaer: „Christ, hjælpe Sjæl hans og St. Michael.“ De andre to Sider have disse Ord: „Toke ristet Runer efter den gode Stiub, Moder sin.“ Paa den sidste Side sees Spor af et adeligt Vaaben.
Af milde Gaver erindres: C. F. Rodsteen gav 200 Dlr. til Tillitze Skolelærere; men dette Legat er ved Salget af Rudbjerggaard senere tabt. 1803 lovede Baron C. D. Knuth aarlig at give 3 Tdr. Rug, 3 Tdr. Byg, 2 Tdr. Ærter, samt 8 Læs Brænde til de Fattige, istedetfor tidligere Gaver til disse, hvoriblandt maa erindres, at en Geheimeraad Holstein havde skjænket dem 16 Dlr. og 8 Tdr. Meel aarlig. (See forresten Dannemarre.)
Her findes det gamle Herresæde Rudbjerggaard, omgivet med store Grave og har endnu sit anseelige (?) Taarn. Til Gaarden bør avles over 1200 Tdr. Korn aarlig. Et Stykke Vei fra Gaarden kommer man i den bedste Dyrehave, som Laaland kan fremvise. Desuden ere til Gaarden gode Egeskove. Et Hollænderi paa 40 Malkekøer og et godt Stutteri beriger Gaarden. 1)
Rudbjerggaard var i det 14de Aarhundrede en lille Gaard i en Landsby Rudbjerre eller Rugbjerg, hvoraf der nu blot er to Gaarde tilbage. Arnold Roberh eller Roberg skal have boet her 1388 med sin Frue Wybeke.
Hr. Mogens Ebbesen Galt til Rudbjerggaard og Threstrup, Ridder og Rigens Raad, nævnes 1439—79. Med sin Frue, Dorthe Eriksdatter Rosenkrands, havde han 2 Sønner,

1) Nu har Gaarden 90 Tdr. Hartk. og 11 Tdr. Skovskyld med 258 1/2 Tdr. Hartk. Bøndergods og 10 Tdr. Hartk. Arvefæstegods.

246

Erik og Ebbe, som faldt i Ditmarsken, og 2 Døttre. Da Erik ingen Børn efterlod sig, faldt Gaarden til Ebbes Sønner, Anders Ebbesen, Lehnsmand paa Jungshoved, og Peder Ebbesen til Palsgaard, som rimeligviis havde Rudbjerggaard i Forening, skjøndt Anders alene nævnes som dens Eier. Da han døde 1520, fik Peder ved sin Fasters, den rige Sophie Galts Godhed, saavel denne Gaard som andet Gods. Denne Peder Ebbesen Galt var Rigsraad og Stiftsbefalingsmand over Aarhuus Stift og Herre til 6 andre store Gaarde; desuden sad han ogsaa inde med store Lehn. Han tog virksom Deel i Datidens religieuse Bevægelser, men var iøvrigt en rovbegjerlig og høist egennyttig Mand, som benyttede Reformationen til sin store Fordeel i den Grad, at han ifølge Sagnet endog skal have nedbrudt 18 Kirker i sit Stift, alene for at faae Fingre paa Materialet. Han var gift med den rige Ingeborg Drefeld, hvis Fader han ifølge Sagnet en Aften skal have stukket ihjel, fordi han bebreidede ham hiin Ugudelighed med Kirkerne. Dette er vel ikke saa; men Sagnet er et godt Vidnesbyrd om de Tanker, man havde om Hr. Peder. Iøvrigt var han en virksom Mand og forbedrede Avlsbruget paa sine Gaarde, men plagede ogsaa Bønderne med et strengt Hoveri. Ved hans Død, 1584, solgtes Gaarden til
Fru Anna Wasbyrd til Aalstrup (hvortil henvises), som døde paa denne Gaard omtrent 1585; men forinden var Rudbjerggaard kommen til
Hr. Erik Rud til Fuglsang (hvortil henvises), der var Rigsraad og døde 1577. Hans Søn var
Knud Rud til Sandholt, Gyldensteen og Lundegaard i Fyen. Han kaldtes paa sin Tid ogsaa „den Store“, paa Grund af sine store Rigdomme. Han havde længe tjent til Hove og var siden efter Lehnsmand paa forskjellige Slotte. Af Gaardens Bygninger, som han opførte, har alene Taarnet, fra 1606, holdt sig til Nutiden. Han prydede ogsaa Kirken med en

247
Side 247
Prædikestol, 1608. Han var gift med den myndige Fru Ellen Marsviin, til hvis Datter af første Ægteskab, Fru Kirstine Munk, han skjænkede Rudbjerggaard ved sin Død 1611.
Denne mere bekjendte end berømte Dame, er født paa Norlund 1498 og var i sin Tid Landets baade rigeste og smukkeste Arving; men hendes Sind var ikke godt, og hun havde da heller ikke meget Godt at slægte efter, da hendes Forældre ikke nøde stor Agtelse. 1615 lod Kong Christian IV sig vie til hende med sin venstre Haand, og kort efter maa hun have solgt Rudbjerggaard til
Hr. Joachim v. Barnevitse til Bellinge, en anseet og dygtig Mand, som her lærte Bønderne den fordeelagtigste Maade at dyrke Hvede og Ærter paa. Han var født i Meklenborg 1563, hvor han eiede 2 Godser. Han tjente i 12 Aar hos Fyrst Johannes i Holsten og i 18 Aar hos Kong Frederik II, indtil han blev Dronning Sophias Lehnsmand paa Nykjøbing Slot, hvilket han var i 26 Aar og døde 1626. Han byggede den alt omtalte Begravelse i Tillitze Kirke. Hr. Joachim v. Barnevitse var den første af sin Slægt, som kom til Danmark, hvor den paa Sværdsiden forresten alt uddøde 1777 med hans Sønnesøn. Han var gift med den endnu paa Gaardene velbekjendte Fru Øllegaard Pentz, som tilforn havde været Kammerjomfru hos Dronning Sophie og siden efter i sit 30te Aar gift med Geheimeraad Hartvig v. Passau fra Meklenborg. Dette Ægtepar byggede 1632 den nuværende Hovedbygning ved Fredsholm, som blev kaldet Fritsholm, efter dennes Søn — og her tilbragte hun sin Enkestand efter sin anden Mands dødelige Afgang. Da Fru Øllegaard havde tjent hos saa myndig en Dame som Dronning Sophie, er det intet Under, at hun førte saa strengt et Regimente med sine egne Piger sidenhen, at man vil vide, at hun endnu ikke har Ro i Graven, men gaaer og pusler i Værelserne paa Fredsholm, rasler med Nøglerne, ringer med Klokkerne, skurer og skrubber osv.

248

Indholdsfortegnelse side 326

Fru Øllegaard forøgede iøvrigt Avlingen ved Rudbjerggaard ved at nedlægge 8 Bøndergaarde i Landsbyerne Nubjerre, Gammelby og Maibølle, i hvilken Anledning der blev tillagt Sognepræsten en aarlig Godtgjørelse af 30 Dlr. Hendes ovenomtalte Søn
Hr. Frits eller Frederik v. Barnevitse er omtalt iblandt Lehnsmændene. Hans Søn Joachim eller Jochum v. Barnevitse, efterlod sig tvende Døttre: Øllegaard, gift med Kammerherre og Generaladjutant Christian v. Bülow, og Magdalene Sybille, gift 1665 med Jens Rodsteen, hvilken tappre og kjække Herre 1677 deeltog med sin Broder Marcus i det berømmelige Slag i Kjøgebugt, og døde 1679 i Viborg, 49 Aar gammel, som Cancelliraad og Landsdommer. Efter Hr. Rodsteens Død var ovennævnte Kammerherre Bülow Formynder for Sønnen
Hr. Casper Frederik Rodsteen, der døde ugift 1719. Hr. Frederik Rodsteens eneste Søster Else Magdalene, var 1682 gift med en meklenborgsk Adelsmand, Oberst Georg Heinrich v. Lehsten, som 1723 solgte sin Deel af Godset til Medeieren, Hr. Etatsraad Frederik v. Bülow, † 1728, en Søn af ovennævnte Kammerherre Bülow, † i Rostock 1692, og Øllegaard v. Barnevitse, som i mange Aar overlevede sin Mand og boede her paa Gaarden. Kammerherre Bülows Børn forenede efterhaanden alle Barnewitsernes betydelige Eiendomme paa Bellinge nær, som laae paa Falster, og
Hr. Etatsraad Frederik v. Bülow udløste igjen efterhaanden alle Medeiere. Han betænkte Skolelæreren i Vestenskov med 100 Rd., som nu ere gaaede ind i Skolekassen. Hans Søn, Major Casper Frederik v. Bülow, solgte 1754 Godset til
Grev Knuths Enke, Ida Margrethe v. Reventlow, som til Kirken haver foræret et prægtigt Alterklæde af sort Fløiel. Hun skiftede 1757 imellem sine 3 Sønner 1/) saaledes,

---

1/) See den Knuthske Stamtavle under Branderslev Sogn.

249
at denne Gaard tilligemed Fredsholm og Gottesgabe tilfaldt hendes tredie Søn
Hr. Kammerherre Conrad Ditlev v. Knuth, Geheimeraad og hvid Ridder, Friherre til Conradsborg, Assessor i Høiesteret o. s. v. Han roses for Ædelmodighed og Gavmildhed, hvorpaa han ved ovenanførte Gave til Sognets Fattige yderligere gav Vidnesbyrd. Han forbedrede ogsaa Gaardens Bygninger og anlagde en stor Have. Hans Frue, en Datter af Geheimeraad Conrad Ditlev Reventlow og Prindsesse Vilhelmine Augusta af Holsten-Pløen, Conradine Augusta, opholdt sig i Reglen i Kjøbenhavn tilligemed sine Døttre. De havde ialt 6 Børn. Efter Baron Conrads Død tilfaldt Godset hans yngste Søn
Hr. Carl Conrad Gustav, Baron af Knuth, Kammerherre og Directeur i Generalpostamtet. Godserne kjøbtes efter dennes Død af Etatsraad Dons og Neergaard (see Fritsholm); men Førstnævnte, som havde faaet Rudbjerggaard til sin Part, maatte 1823 afstaae den med stort Tab til den forrige Eiers Søn og eneste Barn
Hr. Carl Conrad Gustav, Baron af Knuth og Hofjægermester, † 1855. Hofjægermester Knuth er en Mand, der ikke har efterladt sig noget godt Eftermæle, hverken med Hensyn til sit private Levnet eller som Godseier. Jorderne forringedes, Gaarden saae tilsidst ud som en Røverborg, ikke som et adeligt Herresæde; Skovene ødelagdes og Godset befolkedes med en Hob slette Individer, der culminerede i den berygtede „Handskemager“, barnfødt paa Langeland, den dristigste, snueste og skjændigste Forbryder, som i Aarhundreder har levet paa denne Ø. Den, der nemlig betalte meest i Fæste for et Huus eller en Gaard, skulde have Stedet. Da man flere Gange havde overfaldet hans Forvaltere — det skal nu altid gaae ud over de Uskyldige — og tilsidst skudt ind i hans egen Stue, forlod Hofjægermesteren Rudbjerggaard for bestandig, og tilbragte Resten af sin ynkværdige Tilværelse

250
i Kbhvn., hvor hans agtværdige Ægtefælle endnu lever 1/). Deres eneste Barn er:

Indholdsfortegnelse side 326

Hr. Carl Vilhelm Emil Baron af Knuth, som strax efter Faderens Død solgte Godset i 1855 for den enorme Sum af 514,000 Rdlr., efterat 1/3 af Bøndergodset iforveien var solgt til Fæsterne. Baron Knuth var først gift med en Bondepige, som, efter at være skilt ved ham, siden har ægtet en Skræder i Kjøbenhavn. Derefter blev han viet til „Hollænderens“ Datter paa Gaarden. De boe nu paa en Gaard ved Kjøbenhavn og have flere Børn. Den nuværende Eier har forbedret Bygningerne betydeligt, efterat han ved en Auction var bleven overbeviist om, at han ikke uden meget betydeligt Tab kunde faae Godset afhændet. Om han vinder Mere ved at beholde det, vil Tiden vise.

Præster i Tillitse (før Foreningen med Dannemarre).

Hr. Michael skal have levet paa Dronning Magrethes Tid. Han skal have været en vældig Jæger og hersket over Aanderne.

Hr. Laurits Olsen 1530, var rimeligviis sidste catholske Præst. Efter Reformationen have været:

1. Hr. Rasmus 1536. (IB.)
2. Hr. Anders Hansen Faber, en stormodig Tydsker, var her indtil 1574 og maaskee længer.
3. Hr. Niels Pedersen var her 1584.
4. Hr. Niels Tøgersen var her 1601 og 1610. Hans Navn skal staae paa den lille Klokke.

1) En af Hofjægermester v. Knuths mindste Feil var hans Adelshovmod. Han saae f. Ex. meget paa, at hans Bønder og Tjenestetyende toge Hatten af, naar de gik ind i „Hovgaarden“. Denne uværdige Skik tabte sig vel efterhaanden, men dog er det fortalt Udg., at den Mand, der kjørte Brænde op til Værelserne, maatte lige til den sidste Tid lægge sin Hue paa Trillebøren, saasnart hans Fod betraadte Hovgaarden.

251

5. Hr. Erik Mortensen, født 1588 paa Taasinge, blev 1616 Medtjener hos Hr. Jacob i Søllested, hvor han var i 2 Aar, da han antages at være kommen hertil. Hvis han, som man mener, er død 1664, har han havt Eftermanden til Capellan et Aars Tid.
6. Hr. Provst Oluf Andersen, født i Kjæreby 1631. Paa Viinstuen i Nakskov fremtraadte han jævnlig som en Nimrod imod Garnisonens Officerer, hvem han kastede ud af Døre og Vinduer, naar de enten forstyrrede ham i hans Morgenandagt, ved en god Frokost, eller vilde paa anden Maade have ham til Bedste. (Hans overordentlige Styrke blev imidlertid knækket 1680 af en Fjerdedagsfeber, som han aldrig forvandt. IB.) Med sin Hustru, Sille Davidsdatter, havde han en Datter ved Navn Chrestence, som blev gift med Hr. Jens Jensen Snistorph, fra 1686 Vicepastor her paa Stedet. Han døde samme Aar som Svigerfaderen (1691), og nu maatte Menigheden herefter nøies med Dannemarre Præst. (I sit andet Ægteskab blev Fru Chrestence gift med Provst Danneser i Karleby, hvortil henvises.)

Skovlænge Sogn (Schoulenge)

udgjør neppe 109 Tdr. Hartkorn, har 11 Gaarde og 170 Indbyggere 1/). Kirken er hvælvet, men lille og uden Taarn. Ved Præstegaarden findes en Runesteen, som i lang Tid laae istedet for Gangbræt over en Grøft. Den nu næsten udslidte Skrift skal være: „Østerd (?) reiste Steen denne efter Gode, Fader sin, Hærens gode Fører.“ Paa en lille Bakke i Sognet skal have boet tvende Søstre, som kom i Uenighed om Hædersplads en i Kirken, hvorfor den ene af dem flyttede til Gurreby og byggede denne Kirke, som hun, for end mere at ærgre Søsteren, skal have givet en prægtig Altertavle.

1/) Nu 107 1/2 Td. Hartk. med 16 Gaarde og henimod 300 Indb. Er saaledes Herredets mindste Sogn.

252
Lignende Sagn fortælles ogsaa om Slemminge og Fjelde Kirker. Sognet er ogsaa bleven mærkeligt derved, at den svenske General Steen boks Frue under Nakskovs Beleiring skal have boet i Præstegaarden og der være nedkommen med en Søn, som feilagtigen er antagen for at være den senere saa berømte General Magnus Steenbock.
1288 skal her have boet en Præst ved Navn Henneke, som skal have været „gode Venner“ med en Nonne i Halsted Kloster. Præsten maatte gjøre Afbigt og Nonnen fik „Vand og Brød“.
Indtil 1634 udgjorde Skovlænge og Gurreby Sogne et Pastorat; men i dette Aar blev det første Sogn annecteret Søllested og Gurreby blev Annex til Ryde Sogn, hvormed det var forbundet indtil 1692, da det blev lagt til de to førstnævnte Sogne, af hvilke Skovlænge blev Hovedsognet. 1842 kom den gamle Inddeling igjen tilbage, idet Gurreby og Skovlænge igjen bleve et Pastorat og Søllested et for sig.

Sognepræsterne for Skovlænge og Gurreby Menigheder fra Reformationen indtil 1634 ere følgende:

1. Hr. Niels Andersen Heede skal have været her 1530, i alt Fald endnu 1591. Denne hidsige Mand fik engang fat paa sin Degn imellem Skovlænge og Gurreby og havde nær myrdet ham. 1579 blev han stævnet til et Provstemøde for at have viet en Qvinde i Torpe til sin Tjenestekarl, ved Navn Jens Jyde, som havde besvangret hende, medens Manden, Ole Bonde, var rømmet af Landet formedelst et begaact Mord. Hr. Niels havde nemlig viet dem uden at lovlig Dom og Skilsmisse var skeet, og da nu Ole Bonde pludselig kommer tilbage efter at have faact Benaadning, stævner han strax baade Præsten og sin Kone, og Lehnsmanden, Hack Ulfstand, meente endog, at Hr. Niels skulde tiltales paa sit Embede. Hr. Niels søgte nu at bevise, at hans afdøde Provst, Hr. Busch, havde raadet ham til at vie dem, samt at

253
Side 253
Tillysning var skeet; ja et Par Vidner udsagde endog, at den daværende Provst, Hr. Brun i Stokkemarke, havde raadet ham til det Samme, hvilket Sidstnævnte ei alene benægtede, men blev dertil saare opbragt over Beskyldningen. Med alt dette gik Sagen dog Hr. Niels imod. Han maatte erkjende sin Forseelse og hentye under Hr. Hacks Naade. Det Hele endtes med, at Hr. Niels maatte stille denne sin Lehnsmand tilfreds og „aftinge Sagen“. (IB.)
2. Hr. Jens Jacobsen River fra 1598. Han var mere for at pynte sine Kirker end Præsterne nuomstunder; thi den ene gav han Altertavlen og den anden Prædikestolen. Han var født i Ribe 1573 og døde 1634. Hans Fader, Mag. Jacob Mathias Veile, blev siden Biskop i Odense. Da Hr. Jens nogen Tid havde været Hører ved Ribe Skole, reiste han udenlands engang eller to og blev efter sin Hjemkomst kaldet til dette Sted. Om han med sin Hustru, Anne Due, havde Børn, skal jeg ikke kunne sige.

De følgende Præster vil man behage at see under Søllested, hvormed Skovlænge, som tidligere bemærket, var forenet indtil 1842, da Skovlænge atter fik en Præst for sig selv, hvilken var:
Hr. Andreas Christian Brøndsted, født 1801 paa Askø, hvor hans Fader dengang var Sognepræst. 1831 blev han Præst paa St. Thomas og St. Jan samt Missionsinspector og var der indtil 1840, hvorefter han 1842 erholdt dette Kald. Med sin Hustru, Pouline Elise Schlegel, Datter af Regimentschirurg S., født 1815, har han 6 Børn, hvoraf 5 Sønner leve.

Af Sognecapellaner for Skovlænge kjendes:

1. Hr. Knud Nielsen 1608 og 10.
2. Hr. Peder Hansen Kjerteminde 1619, blev udentvivl 10 Aar efter Skibspræst.
3.

254

3. Hr. Peder Christensen Ørslev, tidligere Rector i Stubbekjøbing, var her blot en kort Tid af Aaret 1629. Han blev herfra forflyttet til Sognepræst i Eskildstrup (hvortil henvises).
4. Hr. Jørgen Jacobsen Wolf 1630—31, Søn af Mag. Wolf i Odense, fik i sidstnævnte Aar sin Afsked i Naade. 1647 blev en Jørgen Jacobsen Wolf Rector i Lemvig. Maaskee er det denne.
5. Hr. Christen Nielsen, en Søn af Hr. Niels Clausen i Dalby i Fyen, antages at være bleven afsat omtrent 1631 eller 34 1/).

Gurreby Sogn (Gurffwe)

var indtil 1634 Annex til Skovlænge, 1634—92 Annex til Ryde, 1692—1842 forenet med Skovlænge—Søllested og endelig siden 1842 alene forenet med sit gamle Hovedsogn, Skovlænge. — Sognet har 13 Bønder, 250 Indb. og 138 1/2 Td. Hartkorn 2/).

Baalshave, som nu er Bøndergods under Øllingsø, skal tilforn have været et Adelsæde eller en stor Ladegaard og tilhørte Familien Pors. Kirken er liden, hvælvet, men uden Taarn.

Søllested Sogn (Zulverstede)

med 323 1/2 Td. Hartk., staaer for lidt mere end 3 Tdr. Skovskyld, har 580 Indbyggere og 30 Bøndergaarde 3/). Nogen Skov findes. Landsbyer: Søllested, Troelseby og Høireby. Kirken er hvælvet, men uden Taarn og altfor lille til Sognets voxende Folkemængde. Et tilmuret Begravelsescapel, bygget for Familien Steensen, som i sin Tid eiede

1/) Disse Capellaner ere samtlige meddeelte af Hr. Pastor Barfod.
2/) Nu omtrent 210 Indb. — altsaa færre —, 110 1/2 Td. Hartkorn og 14 Gaarde.
3/) Nu med 290 Tdr. Hartk., 3 Tdr. Skovsk., 29 Gaarde og over 700 Indbg.

255

Søllestedgaard, findes. 1855 gav Kirkens Eier, Justitsraad Wilhjelm til Øllingsøgaard, en smuk Altertavle, malet af Raadsig, forestillende Jesus og Disciplene i Emaus, samt Alterklæde og Dug. 1858 blev den restaureret.

Foruden Avlsgaarden Wilhelmshøi paa 22 Tdr. Hartk., hører ogsaa til Sognet det smukke Herresæde Søllestedgaard, som har 67 Tdr. Hartkorn og 2 1/2 Td. Skovskyld. Denne store Avlsgaard, som er omgiven med gode Grave, indhøster aarlig 1500 Tdr. Korn og føder 60 Hoveder 1/). Af dens Eiere kjendes: 1468 Hr. Anders Graae; hans Søn, Ivar Laurits Graae. Dennes Søn, Jørgen Graae, Landsdommer 1520, solgte siden Gaarden og drog til Langeland. Den næste Eier var Jørgen Brahe til Tostrup, som findes omtalt iblandt Falsters Lehnsmænd. Han var gift med Fru Ingeborg Oxe, Datter af Johan Oxe paa Nielstrup, som i 12 Aar var Hofmesterinde hos Dronning Sophie, † 1592 paa Søllestedgaard. De havde ingen Børn og antoge i Barns Sted Hr. Jørgens Brodersøn, den senere saa berømte Tyge Brahe, og holdt ham til Lærdom baade hjemme og udenlands. Fru Inger gav 300 Rdlr. til Kjøbenhavns Skole og efterlod over 80,000 Rdlr. i Penge og Gods. En Deel deraf blev Hr. Tyge Arving til. Efter Fru Inger fik Henrik Gyldenstjerne Gaarden, men døde samme Aar (1592) og hans Enke, Fru Mette Rud, 3 Aar efter. Deres Børn skiftede 1598 saaledes, at Knud Gyldenstjerne fik Aastrup i Vendsyssel og Døttrene Pernille og Jutta Søllestedgaard i Forening. Man vil vide at det er een af disse Damer, som har bygget ikke Gurreby, men Skovlænge Kirke, fordi de ikke kunde enes om Pladsen i Søllestedkirke.

Efter dem eiede Hr. Erik Steensen, en Søn af Hans Steensen til Steensgaard og Margrethe Basse, Gaarden. Han er født paa Steensgaard 1590, kjøbte Gaarden 1629,

1/) Nu har Gaarden 61 1/2 Td. Ager og Eng og 2 3/4 Td. Skovsk., 170 Tdr. Hartk. Fæstegods og 162 1/2 Td. Arvefæstegods.

256

boede her i mange Aar og døde 1653. Han var gift med Barbara Normandsdatter, Arving til Bramsløkke, som døde 1646, 51 Aar gammel. Hans Søn, Erik Steensen den Yngre til Skovgaard og Holsegaard, Amtmand over Hindsgavl og Assens Amter, døde 1701 og blev 63 Aar. Hr. Steensen ligger i sin ved Søllested Kirkes nordre Side bekostede aabne Begravelse, som hans Datter, Fru Barbara Kirstine, Enke efter Baron, Oberst Holck til Skovgaard, restaurerede 1739, men de 100 Rdlr., hun samtidig her indsatte til Capellets Bedste, ere forlængst forsvundne. Med sin Hustru, Kirstine Nothkirk, som døde i sit 69 Aar 1706, havde han endnu en Datter ved Navn Sophie, som blev gift med Capt., Baron af Winterfeld fra Vintersborg, samt en Søn, Hans, † 1684. Hr. Steensen solgte den 31te Octbr. 1665 Gaarden for 9000 Rdlr. til

Hr. Jacob Geweke, Commandant i Nakskov og efter den Tids Skik en brutal Soldat. Han giftede sig med Frue Sophie Christine Kaas til Øllingsø, som begge ligge begravede i Nakskov, hvor Hr. Geweke døde den 17de Jan. 1700 (K.). Geweke solgte atter Gaarden til Jean Andreas Timpf, Assessor i Commercecollegiet, som alt var her 1671 (R.), og 1690 atter afhændede den til Stiftamtmand H. U. v. Lützow til Søholt, som mageskiftede saaledes med Kong Frederik IV, at han 1706 fik Vispensø, det nuværende Ulrichsdal, til Bytte for Søllestedgaard. 1724 mageskiftede Kongen med Kammer-Assessor Frederik Felthuus, som gav H. M. Bremersvold for Søllestedgaard, hvor han siden døde 1730. Hr. Felthuus var en meget stille, from og godgjørende Mand. Godgjørende var ogsaa hans Frue, en Datter af Mag. Sidenborg i Taagerup; men hun var ikke god imod sin egen Reputation. Efter Hr. Felthuus's Død blev hun gift med en Capitain, som reiste til Paderborn for at hente nogle Tusind Daler, som Hr. Felthuus der havde tilgode; men der siges at han blev forgivet og hans Papirer forsvandt.

257

Fru Felthuus, som var en fuldendt Skjønhed og her fødte et Par Sønner og en Datter, blev siden yderlig fattig og holdt tilsidst Kaffihuus ved Frederiksborg. Hr. Schoutbynacht Henrik Brandt kjøbte Gaarden 1730, men døde 6 Aar efter. (See Pederstrup). Ved hans Død kjøbte den rige Md. Niegelsen i Nakskov Gaarden. Hendes Søn, Landsdommer og Cancelliraad Hans Niegelsen, solgte Gaarden 1759 til Kammerherre Christian Frederik v. Knuth, efter at den 7 Aar iforveien forgjæves var tilbudt den bekjendte Abr. Lehn til Høibygaard for 34,000 Rdlr., uagtet Godset udgjorde circa 340 Tdr. Hartkorn, Søllested Sogns Kongetiende skulde gaae med i Kjøbet og paa selve Gaarden holdtes der 50 Stkr. Malkeqvæg. Den aarlige Udsæd var circa 120 Tdr. Hvede, Byg og Ærter. Hr. Niegelsen er født i Nakskov, hvor hans Fader var Kjøbmand. Hans Moder var Danneqvinden Karen Holm. Da hans Frue, som var en Datter af Commerceraad Jacob Flindt til Nielstrup, blev kjed af denne Egn, fik hun sin Mand til at kjøbe Glorup i Fyen; men tilsidst blev hun ogsaa kjed af Glorup, og saa kjøbte de Øllingsøgaard (hvortil henvises) 1766. Han søgte stedse Tid og Leilighed til at læse og blev for sin Erfarenheds Skyld brugt i Lov-Commissionen. Han havde 6 Sønner og en Datter, som blev gift med Justitsraad Hornemann. Af hans Sønner maa mærkes Historieskriveren Niels Ditlev Riegels(en), født paa Søllestedgaard 1755. 1775—79 studerede han Theologie i Udlandet, var fra 1781 til 1784 Hofmester for Dronning Julianes Pager, boede siden paa sin Gaard i Høiet paa Falster (hvor Bønderne kaldte ham „den vise Nielsen" og hans Minde endnu lever), indtil han 1800 flyttede til Sorø, hvor han døde 1802. Han er en af Danmarks bittreste og i sin

Bitterhed meest eensidige Historieskrivere, hvilket er saa meget mærkeligere, som han ellers skal have havt det fortræffeligste Hjerte. Kammerherre Knuths Sønnesøn — see Stamtable over Familien Knuth — var Geheimeconferentsraad Adam Christoffer Knuth, som boede længe paa

258
Gaarden, men senere solgte den til Hr. Bolle. 1811 byttede Hr. Bolle Eiendom med Hr. Proprietair Jørgensen paa Vintersborg (hvortil henvises). Hr. Jørgen Jørgensen, hvis Fader i sin Tid var Forpagter af Juellinge og andre større Gaarde, er født den 20de Januar 1770. Han var gift med Karen Margrethe Kølle, ældste Datter af Birkedommer Kølle paa Knuthenborg Birk. Hr. Jørgensen var først Forpagter af Ørebygaarden, senere af Vintersborg, hvilken Eiendom han 1804 kjøbte af Grev Hardenberg-Reventlow. Da Tidsconjuncturerne ikke vare skikkede for Fæsterne at kjøbe deres Gaarde, maatte de og Hr. Jørgensen indskrænke sig til at enes om Hoveriets Afskaffelse, som blev afløst for den billige Afgift af 4 Tdr. Hvede og 4 Tdr. Byg pr. Gaard. De uheldige Tider, som nu oprandt for den danske Landmand, og navnlig nogle ulykkelige Cautioner, hvorved han tabte betydelige Pengesummer, bragte senere hen hans oeconomiske Forhold i den Grad i en ulykkelig Forfatning, at han den 8de Mai 1827 gik ud af Verden med den for en Familiefader høist piinlige Tanke, at hans Hustru og 9 uforsørgede Børn inden føie Tid maatte gaae fra Gaarden i Armod. Flere begyndte ogsaa allerede at speculere i denne ulykkelige Eventualitet, som dog heldigviis ikke indtraf, hvilket navnlig skyldes den Klogt og Iver, som Svigersønnen, Hr. Pastor Clausen i Halsted, og Birkedommer, Justitsraad Dons udviklede. 1836 kunde Eiendommen nogenlunde sikker overleveres til den ældste Søn, som kort efter var saa heldig at erholde et betydeligt Pengelaan, hvorved han kunde kjøbe Eiendommen. Hans agtværdige Moder skulde endnu opleve denne store Glæde efter saa mange Sorgens Aar. † 8 Marts 1838.
Hr. Jørgen Jørgensen skildres af Alle, der kjendte ham, som en forstandig, velvillig og livsglad Mand. Han var en human Godseier og hans Huus paa den Tid et Exempel paa alle de Dyder, som pryde et christeligt Familieliv.

259
Af hans Børn maa erindres hans agtværdige Søn, der døde som Missionair efter et kort Ophold paa Guineakysten, samt den nuværende Eier af Gaarden, Hr. Justitsraad Laurits Jørgensen, tillige Eier af Søholt, hvem Udg. skylder flere Meddelelser om disse Gaarde. Hr. Jørgensen har ei alene viist, at han har forstaaet Tidsconjuncturerne, men ogsaa tilkjendegivet, at han har havt Mod nok til at benytte dem. Han er dertil en baade human og en driftig Godseier, og, hvad der gjør ham lige saa megen Ære, den tjenstagtigste Ven og velvilligste Mand. Hans Hustru er en Datter af afdøde Pastor Clausen i Halsted og altsaa hans Søsterdatter. En Søster var desuden gift med afdøde Pastor Holm i Hunseby (hvortil henvises).
Før vi forlade Søllestedgaard maa endnu bemærkes dette, at ingen større Gaard paa Øen har saa ofte været bortbyttet som denne, samt at Ingen af lige Størrelse i sin Tid har havt sit Gods i den Grad adspredt. For omtrent 100 Aar tilbage havde Eieren Bøndergods endog dybt ind i Nørreherred. Hvorledes Godset siden er bleven afrundet, vides ikke, men rimeligviis er det skeet i Knuthernes Tid.
Af catholske Præster nævnes en Hr. Henning 1470. Efter Reformationen have været:

1. Hr. Christen Nielsen 1571, suspenderet 1573, fordi han havde ført falske Vidner imod en Hans Poulsen. Da han lovede Forbedring, blev Suspensionen hævet; men 1578 anklagedes Hr. Christen paany af sin Svigerfader, Hr. Christen i Radsted, for 9 Puncter, som i Hovedsagen gik ud paa, at han havde mishandlet sin Kone, hvem han havde slaget døv, „sveltet“ og sparket. Forskjellige Gange havde han slæbt hende af Sengen, saa at hun endog maatte tilbringe en heel Nat paa det bare Gulv, uagtet hun var syg og det var ved

Mikkelsdagstider. Hertil kom, at han aldrig havde været god ved hende tidligere, og 4 Aar iforveien

260

desuden slaget Hr. Rasmus i Vesterborg og kaldt ham „en Forræder“, ret som han sad i Nakskov og talte med Hr. Niels i Skovlænge — hvorfor han dengang slap fri, da han gjorde Afbigt og erklærede at det var skeet i Drukkenskab. Han blev nu i et extraordinairt Landemode skilt fra sin Hustru og dømt fra sit Embede „over hele Stiftet“.

2. Hr. Niels Christensen, var her 1584 (IB.).
3. Hr. Jacob Rasmussen, til 1618.
4. Hr. Jokum Nielsen, var kun Præst her i 9 Maaneder. † 14de Juli 1619.
5. Hr. Bernt Hansen, † 1624.
6. Hr. Niels Andersen, fra 1624 til sin Død den 29de Mai 1638. Hr. Niels var den første Præst for Søllested og Skovlænge Menigheder i Forening og blev henved 40 Aar gammel.
7. Hr. Anders Eriksen Hvid, var først residerende Capellan i Stokkemarke, var siden Sognepræst her fra 17de Juni 1638 til 24de August samme Aar, da han døde.
8. Hr. Bertel Nielsen, født 1608, Rector i Nakskov fra 1635—38, levede derefter her til 1667, da han døde paa Aarets sidste Dag. 1658 afbrændte hans Præstegaard, formodentlig ved Fjendehaand. Til dens Opbyggelse fik han en Hjælp af 1 Rdlr. af hver Kirke i Stiftet. (IB.)
9. Hr. Gregers Kniphof, født i Sverrig 1638, var Præst her fra 1668 til 1697. Han fik Gurreby Sogn lagt til de to, som han allerede havde, dog paa det Vilkaar, at han skulde have en Capellan. Aaret før sin Død begrov han sin Hustru Ellen Pedersdatter, som havde skjænket ham 5 Børn.
10. Hr. Mogens Sørensen Nahr, „en Jyde af Søren Nahr“, var Præst her fra 1697 til 1722. Jeg finder ham 1712 tituleret „Viceprovst“. Han var gift med Barbara Anemüller, en Præsteenke fra Horslunde, som døde 1709 uden Børn. Derefter ægtede han endnu en Præsteenke, Marie

261

Krucq fra Marvede, som „trøstede“ ham i 3 Aar og døde saa 1712. Han forærede en Lysekrone til Skovlænge Kirke, og afstod derpaa Kaldet til Hr. Thomas Winther, som havde faaet Ventebrev paa det. Det Sidste, Hr. Nahr skrev i denne Verden, var 4 Dage før sin Død et kjærligt Brev til sin Nabopræst, Hr. Mag. Jan Samuel, hvori han bad ham, at han vilde tage sig af hans 3 Steddøttre (fra sit andet Ægteskab). En liden Trætte havde denne „lystige“ Mand 1713 med Stedets Capellan, Hr. Kock, der indstævnede Hr. Nahr formedelst nogle haarde Ord imod sig, rimeligviis fordi Capellanen havde været borte fra Embedet i 20 Uger. Degnen vidnede imod Præsten; men dog forligedes Sagen „med Haand i Haand“. Præsten blev mulcteret paa 2 Rdlr., Capellanen paa 2 Mk., alt efter Formue og Leilighed.

11. Hr. Thomas Winther, efterfulgte Forrige 1723. Hans Fader var Tolder i Rødby. Han blev Student fra Nykjøbing og ansat som Capellan paa dette Sted 1714. Efter at være bleven entlediget 1752 levede han nogen Tid i Maribo, hvor hans Kone døde 1757. Han flyttede senere til Kjøbenhavn, hvor han døde 1759. (IB.) Hr. Winthers første Hustru var Dorothea Kristine Beck, som døde 1739; hans anden „Elskelige“ var Margrethe Diderikke Rhode, forhen Kammerjomfru hos Geheimeraadinde Harbo, som gav hende aarlig Pension, da hun var bleven Enke. Hans „velopdragne“ Søn Frederik blev Viinhandler i Kjøbenhavn, hans Datter Dorthe Magdalene Præsteenke i Skanderup, hans Datter Edel fradøde sin „elskede“ Mand paa Christianshavn.
12.

Høirebysmedens Historie indfalder til liden Roes og Glæde paa dette Sted:
Smed Anders Christensen Carl er født i Abbed i Stokkemarke Sogn. Han var liden af Vext, havde tyndt, glat, sort Haar, et mørkladent, magert Ansigt, talede langsomt og betænksomt, men havde et hurtigt Begreb til at fatte, saa at han endog var dygtig til selv at udfinde og forfærdige forskjellige

262
Slags Redskaber, reparere Uhre, ja selv gjøre dem fra ny; han gik endogsaa med Støvler, som han selv havde smedet af Stangjern. Han var henfalden til Melankoli, tænkte nøie over enhver Ting og antog Intet uden at have prøvet det. Han var en redelig og rettænkende Mand, som gjerne viste Tjenester, hvor han kunde, og havde en vis Æresfølelse. Han vilde saaledes f. Ex. paa ingen Maade forarbeide Jern til Gabestokke. I sit hele Levnet var han en afholdende, exemplarisk og brav Mand. Den første Aarsag til hans Ulykke var en Proces, han førte med sine Bymænd om en Eng og Skov, som laae ved hans Huus, hvilken han havde kjøbt af Grev Danneskjold, men som han, efter at Sagen havde varet i 5 Aar, tabte ved Høiesteret, fordi det blev beviist, at de omtvistede Jordstykker før Salget havde tilhørt Byen.1) Han troede bestandig, at der var skeet ham en stor Uret, som gik ham saa meget mere tilsinde, som han altid selv havde ønsket at øve Ret og Retfærdighed. Han tabte nu Lyst til sit Arbeide, begyndte at speculere over Verdens Gang, og dannede sig efterhaanden forskjellige Meninger, som stod i skarp Modsætning til de christelige Troeslærdomme. Da han desuden havde det Uheld at blive begegnet med Foragt og Bitterhed, saa ofte han yttrede sine Tanker, og de, som søgte at gjendrive ham, hverken havde Koldsindighed eller Forstand til at gjøre det, blev han stedse mere overbeviist om sine Vildfarelsers Sandhed, vandt endog adskillige Tilhængere og vakte almindelig Opmærksomhed paa hele Øen. Biskop Lod- berg, som formanede Præsterne, der viste en utrolig Nid- kjærhed imod den arme Smed, til Sindighed og Forsigtighed, paadrog sig derved ilde Omtale af dem. Endelig fik den hastige Hr. Winther en Provsteret nedsat over Smeden, der optraadte med en ganske anden Klogskab end Degnen fra Vestenskov nogle faa Aar tidligere i sin Sag. Om sin egen Fødsel sagde han, at han havde hørt af sin Fader, at Kong

1)Hvorledes kunde saa Greven sælge dem?

263
Carl den Sjette i Sverrig havde havt en uægte Søn, Major Carl, som i Malmø selv fik en Søn ved Navn Michael, der flyttede til Sjælland. Michaels Søn, Anders, drog til Laaland og nedsatte sig i Stokkemarke By, og dennes Søn, Christen, var Fader til Smeden. Det vil være for vidtløftigt her at anføre den lange Retshandling, som nærmest har Interesse ved Smedens skriftlige Besvarelser, der vare meget klogt affattede, og dette er saa meget mærkeligere, som han selv var meget ukyndig i at læse og skrive, hvorfor man ogsaa med Rette antog, at der stode Andre bagved; men hvem disse vare, derom tier Historien. Vi ville blot anføre et Par af Smedens Svar. Man havde iblandt Andet været saa taabelig at spørge ham selv, om han var ved sin Forstand? han svarede: „Gud bedre, at jeg ikke er viis: Daaren kjendes paa mange Ord.“ (Dette var en velfortjent Snært til hans Modstanderes Ordgyderier.) Dernæst adspurgt, hvorfor han ikke vilde forarbeide Jern til Gabestokke, svarede han: „at han altid frygtede for selv at komme til at staae i dem“. Da Smeden klarede saa vel for sig til det Skriftlige, søgte Retten at fange ham ved at forelægge ham omtrent de samme Spørgsmaal til mundtlig Besvarelse, idet man blot anmodede ham om at svare Ja eller Nei til ethvert af dem. Men Smeden var ikke at formaae til at aabne sin Mund, og vedblev sin Paastand at ville svare skriftligt. Forgjæves søgte Biskop Lodberg i en privat Skrivelse af 31te Januar 1731 at overbevise ham med venlige Ord om hans Vildfarelser; men da dette heller ikke frugtede, valgte man den nemmeste Vei, og tilveiebragte en kgl. Resolution af 26de Oct. s. A., som befalede, at Smeden skulde arresteres og efter

Omgang undervises af Herredets Præster. Som en Følge heraf seqvestreredes den ulykkelige Mands Indbo og han selv bragtes i et af Nak- skovs, for deres Usselhed dengang berygtede Fangehuller, 12te Januar 1732. Hver Tirsdag og Torsdag plagedes han nu af de Nørreherreds Præsters Besøg, som med større og

264

mindre Duelighed søgte at bringe ham til Omvendelse. At denne Methode maatte være den mindst heldige, at tage Manden paa, viste sig snart. I Begyndelsen svarede han Præsterne, men siden hen blev han aldeles taus og tilsyneladende døv for al Tiltale. Han sad nu saaledes arresteret, indtil Biskop Ramus ansøgte om hans Løsladelse, hvorefter han midt i August samme Aar bragtes til Sognepræsten i Stokke- marke, Hr. Blicher, for om denne mulig kunde bringe ham paa andre Tanker. Dette mislykkedes ligeledes, og Smeden skulde nu, ifølge Suhm og Pontoppidan, have været bragt i Daarekisten, da en medlidende Død 1733 gjorde en Ende paa hans Gjenvordigheder[1]). 12) Hr. Gregers Jensen, 1752—71. (See Sandby.) 13) Hr. Mathias Schwarzkopf, en Søn af Provst Schwarzkopf i Kregome i Sjælland, hvor han saae Verdens Lys den 26de Januar 1741. † 1804. Hans Moder var Hedevig Kristine Brun. 1761 blev han Student fra Frederiksborg Skole, og 10 Aar derefter kaldet af Grev A. G. Moltke til dette Sted, hvor han giftede sig med Jomfru Karen Smith, en Datter af den oprigtige og veltænkende Krigsraad Smith til Adserstrup. 1804 kaldtes Hr. Dr. theol. Samuel Friedlieb Zimmermann til dette Embede, men frabad sig det, hvorpaa han kom til Gundslev. 14) Hr. Andreas Brünniche, Søn af Kjøbmand, siden Veier, Maaler og Vrager, Bedemand og Borgerofficeer, Brünniche i Roeskilde, er født 1771. Til sin første Examen blev han indkaldt, til sin Embedsexamen erholdt han Udmærkelse. Var først resid. Capell. i Vig og A. Menigheder i Sjælland, og var derefter her fra 1804 til sin Død 1842. Med sin første

[1]) Uddraget af de Rogeriske Manuskripter. At Suhms og Pontoppidans Beretning om den samme Sag lider af betydelige Feil, vil en Sammen- stilling gjøre indlysende.

265

Kone, Anna Margrethe Suhm, havde han ingen Børn; med den anden, Anna Agnete Plum, en Degnedatter fra Sjælland, som endnu lever, en Søn, der er en agtet Læge, og en Datter Eline Margrethe, først gift med Hr. Varming i Brandstrup, siden med Hr. Toldkasserer Petersen i Assens. Embedet blev ved Hr. Brünniches Død et Kald for sig, og den første Præst for Sollested alene var: 15) Hr. Casper Ernst Kaalund, født 1806 i Gosmer, hvor Faderen tillige var Provst. Blev resid. Capell. fra 13de December 1841 til 14de Oct. 1842, da han blev Sognepræst. † 28de Decbr. 1853. Gift med Anna Helene Ridewaldt. En Søn og tvende Døttre leve. Hr. Kaalund var vel en noget paastaaelig, men rettænkende og brav Mand, som bar sin tiltagende Sygelighed med christelig Taalmodighed. 16) Hr. Frederik Carl Christian Vilhelm Ludvig Breinholm, er født 1815 i Kjøbenhavn, hvor hans Fader var Major. 1848 blev han Katechet i Kjøge, men da han mistede sin Hustru paa Nytaarsdag 1850, søgte han Forflyttelse og fik Tilladelse til at bytte endnu samme Aar med Hr. Holstein, der var Katechet ved Frelsers Kirke paa Christians- havn. I Marts 1854 kaldtes han hertil, men døde i August samme Aar uden at tiltræde Embedet. I sit Ægteskab med Sophie Marie Margrethe Bentlei, Datter af Conferentsraad Bentlei, Borgermester i Kjøbenhavn, havde han ingen Børn. 17) Hr. Jørgen Hovman Kruse. Denne dygtige og vakkre Mand er født 1817 i Roeskilde, hvor hans Fader, som endnu lever og er over 90 Aar gammel, er Feldbereeder. Efter at have taget alle Examina med bedste Charakteer, var han en kort Tid Huuslærer og blev derefter, 1840, Adjunct ved Roeskilde Skole, fra hvilken han 5 Aar tidligere var bleven dimitteret. 1846 ægtede han Valborg Lofgrén, Datter af Grosserer L. i Kjøbenhavn. 2 Sønner leve. 1854, den 27de Novbr., kaldtes han hertil.

266
Af residerende Capellaner kjendes i Sollested:
Hr. Hans Burd, 1530. Hr. Erik Mortensen, 1616—18.

Residerende Capellaner for alle tre Menigheder.

1. Hr. Jens Sørensen Kock, 1692—1714, var maaskee en Sønnesøn af Hr. Kock i Veggerløse eller en Søn af Hr. Kock i N. Alslev. Der fortælles om ham, at naar han til Høitiderne tog imod Offer, havde han en Fløite hos sig, i hvilken han stødte, for at opmuntre de Barmhjertige. Idetmindste kunde han nok trænge til Alt, hvad man vilde give ham, thi hans hele Løn var ikke mere end 80 Slettedaler om Aaret. (IB.) Hans Enke, Inger Margrethe Lund, blev siden gift med Degnen Jens Mule i Hillested, som døde 1718.
2. Hr. Thomas Winther, 1714—23. Blev Sognepræst.
3. Hr. Adam Levin Bolt, født 1689 paa Halsted Kloster, hvor Faderen var Amtsskriver. Han havde forhen været Forpagter paa Grundsted, og var her kun 1 Aarstid, hvorefter han kom til Landet 1724. Med sin Hustru, Else Sofia Junis, † omtrent 1750, havde han 4 Børn. Han var meget agtet af Enkefrue Lützow paa Gammelgaard, som kaldte ham baade hertil og til Landet.
4. Hr. Henrik Winther, blev 1725 Capellan i Rødby, da han ikke kunde enes med Sognepræsten, Hr. Thomas Winther, uagtet han var hans Tvillingbroder. 1732 blev han ved Provsteret dømt fra Kaldet formedelst Embedsforsømmelse, Drukkenskab og forargelig Færd baade i Menigheden og i Kirken, hvor han f. Ex. en Paaskedag ikke kunde forrette Gudstjenesten, saa drukken var han. Han mødte selv for Landemodet, tilstod sin Brøde og bad blot om lidt Pension samt om at maatte beholde Kjolen. (IB.) J Kjøbenhavn laae han, til Ordenens Beskjæmmelse, i Rendestenen (med

267
Kjolen paa?) og døde i Armod. Hans Enke ægtede siden en Kjøbmand Hyllerup i Odense.

5) Hr. Johannes Skougaard fra Kjøbenhavn, kaldet 1725, døde i Nakskov 1728.

6) Hr. Albert Bogvad, 1728—29, kom herfra til Skjerbek i Haderslev Amt. Hans Fader var Mag. Peder i Nysted. J de sidste Aar for sin Død, 1740, havde han en Søn af Hr. Rodriguez i Nakskov, Johannes Hieronimus, til personel Capell. Hans Enke døde siden i Ribe og hendes Egensindighed med.

7) Hr. Poul Danchel, født 1669; 1729--31, døde her ugift. Var forhen Rytter og besad gode Naturgaver; men hans Løn som Rytter var næsten lige saa stor som hans Løn som Capellan — hvorledes kunde han da leve?

8) Hr. Knud Müller, 1731—41. Blev Præst i Halsted.

9) Hr. Rasmus Wind, er født 1702. Hans Fader, Niels Rasmussen, var en fattig Huusmand og Skræder i Vindeby, men Provst Bernt Suhr i Kjøbelov lod ham studere paa sin Bekostning, og han blev Student 1726. Han læste først for Thingskriver Christoffer Wolffs Børn paa Pramgaarden ved Nakskov, blev derpaa Degn her 1728 og tog Formandens Enke tilægte. Da han siden blev Capellan 1741, fik han Tilladelse til at beholde Degneembedet, imod at holde en Substitut. Hans anden Hustru var Cathrin Sibylla Horup, Datter af Forvalteren ved Estrup og Lovenholm. Denne hjerteærlige Mand havde den Glæde, før sin Død 1777, at see sin ene Datter, Ane Gjertrud, gift med Præsten paa Anholt, Hr. Peder Schmidt, 1766.

Indholdsfortegnelse side 326

10) Hr. Laurits Christoffer Busch, født 1748 i Kallehave, hvor Faderen var Præst, var tillige Degn her fra 1777 til 83, da han blev Sognepræst i Landet, hvor han døde 1798. (IB.)

268

11. Hr. Hans Henrik Møller, født 1753 i Nykjøbing, hvor Faderen var Skomager. Før han tog Embedsexamen var han i 8 Aar Huuslærer hos Kammr. Dideriksen paa Ollingsø, som kaldede ham til dette Embede samme Aar, han fik Embedsexamen 1783. † 1789 eller 90. (IB.)
12. Hr. Claus Nicolai Claussen, kaldet 1790, blev 1795 resid. Capell. i Stokkemarke.
13. Hr. Cornelius Bagger, blev efter kort Tids Forløb Sognepræst i Landet (hvortil henvises).
14. Hr. Henrik Vilhelm Breinholm, født 1780 i Odense, hvor hans Fader, en gammel Studiosus, eiede en Gaard. Blev først erklæret immaturus (umoden), fik dog siden daarligste Charakteer til Embedsexamen. Var først resid. Capell. i Thirsted, kom derefter her 1807, hvorfra han 1812 forflyttedcs til Jylland, hvor han døde 1841. Gift med en Datter af Hr. Lyman i Gloslunde. En Søn er Præst, en Datter, gift med Herr Pastor Christensen i Tonning.
15. Hr. Jens Christian Blicher, født 1784 i Rødding ved Viborg, hvor Faderen var Præst. Han var her 1813—18, da han kom til Jylland, hvor han var Præst paa forskjellige Steder, indtil han 1842 blev entlediget og spillede samme Aar Fallit. † 1845. Med sin Hustru, Pouline Abrahamine Kolle, Datter af Birkedommer Kolle paa Svanevigs Mølle, havde han 5 Børn. Der fortælles om Hr. Blicher, at han altid havde en Tværsæk paa Nakken, naar han red til Nakskov, fordi Sognets Bondekoner overlæssede ham med Commissioner om at kjøbe hiint eller dette, og at Hr. Blicher ikke altid fik Tak for sin Uleilighed, naar der uheldigviis gik Hul paa Kræmmerhusene eller naar Varerne ikke vare efter Ønske. Man brugte dengang Sæbehorn, og naar nu Sæben om Sommeren blev tynd, maatte den skikkelige Præst endog finde sig i at ride hjem med et eller flere Sæbehorn i Hænderne.

269

16. Hr. Søren Hagerup Holck, 1818—24, blev Præst i Sandby.
17. Hr. Christian Lemvigh, 1825 til 27, ligeledes.
18. Hr. Peter Høi Aaby, 1828—30. (See Vaalse.)
19. Hr. Johannes Galskjött, født 1804, er en Søn af Hr. Galskjött i Hyllested i Sjælland, var her 1830—34, da han kom til Korsør; fortiden Præst og Slotspræst i Hillerod.
20. Hr. Christian Ernst Krag, født 1804 i Gjelsted, hvor Faderen var Præst. 1823 blev han dimitteret fra Nakskov Skole, var først personel Capell. omtrent i 3 Aar før han 1834 kaldtes hid. Aaret efter blev han forflyttet som Sognepræst til S. Broby i Fyen.
21. Hr. Peter Frederik Hansen, hvis Fader var Cancelliraad Christian Hansen, er født 1807. Var her 1835 til 41, da han blev Præst i Espe og V. i Fyen. Gift med en Pleiedatter af Provst Brünniche.
22. Hr. Casper Ernst Kaalund, 1841—42. Sognepræst.

Vesterborg Sogn (Wæstærburgh).

Har 300 1) Tdr. Hartkorn med 2 1/2 Td. Skovskyld og 450 2) Indbyggere. Landsbyer ere Vesterborg med Apothek, Langesø, Magletving og Bonnet. Sognet, hvoraf den større Halvdeel ligger i N. Herred, har de sjeldneste Herligheder her i Landet. Foruden en velhavende Tilstand iblandt Bønderne, som eie Kjernejord, ligger her en stor fiskerig Indsø med den bekjendte Theophili Skov imod Vest. Af andre Skove mærkes „Røsningen“, Nørre- og Sdr. Skov, Bøgeskov, Ludvigshave og Benedictes Lund, saa kaldet efter afdøde Kammerherre Grev C. D. Reventlows Ægtefælle, som

1) Nu 411 1/2 med 20 3/4 Tdr. Skovskyld.
2) Nu circa 1300. 33 Gaarde.

270
hviler her tilligemed hendes Mand, ældste Søn og flere Medlemmer af den grevelige Familie. Begravelsespladsen er omgiven af en Muur og forsynet med smukke Gravminder. Vesterborg Sogn er et af de smukkeste Partier i Laaland, og bliver derfor jævnlig besøgt af Fremmede, især fra Nakskov. Kirken, hvis Længde neppe er 35 Alen, har ingen Taarn, men et Træspir; ingen synderlige Prydelser, som er mærkeligt nok, naar man erindrer, at den ligger saa nær Herregaarden Pederstrup. Den blev imidlertid restaureret 1855, har et godt Orgel, er høi, lys og hvælvet. I Kong Valdemars Jordebog forekommer „den vestre Borg". Der har ogsaa været en „østre Borg" her paa Laaland i Valdemar den Stores Tid; men hvor den har ligget, vides nu ikke. Saavel Sognets eget Navn, som mange Stednavne i samme, tyde paa, at her maae have ligget „en Borg". Øst for Vesterborg Kirke laae Søgaard, hvis firkantede Byggeplads endnu er kjendelig. Dens sidste Beboer var Theophilus Rukrad, hvilket er stadfæstet af en Steen, der paa Rhodes Tid laae i Kirkens Gulv, og viste, at han var født i Dresden den 1ste Septbr 1611, † 7de Januar, 1668, efter at have boet paa Søgaard i 29 Aar. Hans Enke, Birgitte Jensdatter, som tilligemed Sønnerne Mourits og Præsten Jens lagde denne Steen, var født i Varberg den 12te Mai 1618, døde ogsaa her den 3die Mai 1694. Gaardens Jorder og Skove ere nu lagte under Pederstrup og Skjelstofte. Pederstrup ligger i den Deel af Sognet, som hører til Nørreherred, og hører som bekjendt til Grevskabet Christianssæde. Her holdes henved 100 Hollænderi-koer og en Deel unge Bæster. Gaardens Hovedgaardstaxat er 117 Tdr. Hartkorn og dens Marker have saa stort Omfang, at de, tilbørlig forsynede, kunne give henved 1900 Tdr. Korn i aarlig Avl; den er ogsaa ansat for 1 1/2 Td. Skovskyld. Dette overmaade lystige Sted ligger ved en Sø, som er omtrent 5000 Alen i

271
Omkreds og indeholder Aborrer, Suder, Gjeder, Aal og Brasen. Hertil sættes alene en smuk Have. Al denne Herlighed forspagtes nu bort imod en aarlig Afgift af 3500 Rdlr., og saa har Forpagteren tillige 2/3 af Konge- og Kirketienderne af Horslunde, Nordlunde, Vesterborg og Birket Sogne. Forp. paa Skjelstofte har den ene Femtedeel, og giver derfor, samt for Gaardens Avl, 1500 Rdlr. i aarlig Afgift. Pederstrups Hovedbygning er vel af Bindingsværk, men var desuagtet i Peder Brandis Tid en af de bedste og anseeligste, forsynet med store Værelser i øverste og nederste Stokværk med Kjøkken og Meierileilighed nedenunder. J Forqvisten ovenover er Seierværk og Klokke. J Bagqvisten ud til Søen en stor Sal. Denne anseelige Bygning fattes alene en Eiers Beboelse (hvad, om hver Herremand kun eiede een Gaard). Foruden denne Hovedbygning ere her andre „stolte" Huse til Godsets Forvaltere og øvrige Tjenerskab, til Lader og Stalde m. m. 1). Navnet udledes af Landsbyen Pedersthorp, som har været til længe før det 11te Aarhundrede, men som efterhaanden blev opslugt af Herregaarden. Pederstrup tilhørte endnu før 1354 Halsted Kloster, til hvem Laurens Jønssøn

1) At ovenstaaende Beskrivelse ikke svarer til Virkeligheden, indseer Enhver. Pederstrups nuværende Hovedbygning er opført af Grev C. D. F. Reventlow. Ved Siden af den findes der tvende andre herskabelige Bygninger, opførte til Bolig for andre Medlemmer af Familien Reventlow, som nu næsten udelukkende opholder sig her, trods de andre Herregaarde, hvortil nu kan føies det deilige Brahetrolleborg i Fyen, som hører til Grevskabet. Disse Bygninger, i Forbindelse med en Mængde ligesaavel vedligeholdte Udhuse, giver Pederstrup et smukt Udseende, som forøges ved de mange vakkre Haveanlæg og Skovpartier, af hvilke Gaarden overalt er omgiven. Det hele Landskab faaer imidlertid først sin fuldkomne Skjønhed ved den yndige Sø tæt ved Gaarden. Pederstrup er en af de største Avlsgaarde paa Laaland og har

næsten 800 Tdr. Ld. (102 3/8 Tdr. Hartkorn) og en halv Gang mere Skov. Det hele Gods har omtrent 910 Tdr. Hartkorn, for det Meste Arvefæste.

272
havde givet det for sin Sjæls Salighed; men i hiint Aar fik Kong Valdemar Atterdag dette Jordegods, hvilket Dronning Margrethe og Erik af Pommern igjen afstod 1410 til Hr. Jens Grim for hans Livstid; men sandsynligviis beholdt Slægten det efter hans Død; thi 1487 førte Rigsraaden Hr. Bent Bille en hæftig Strid med Dronningens Hofsinde, Hr. Timme Grim, om en Gaard i Pederstrup By. Bestemt forekommer imidlertid Pederstrup som Gaard først 1576, da Lave Venstermand til Stadagergaard paa Falster fik den tilligemed endeel Gods paa Laaland ved Magelæg med Kong Frederik II. Dette Gods udgjorde ialt 57 Gaarde, adspredte i Sognets 4 Herreder. Hr. Lave Venstermand var en meget anseet Herre her paa Øerne i sin Tid. Han var en Søn af Jørgen Venstermand til Stadagergaard, som i mange Aar tilhørte denne Slægt, og Alhed Urne. 1550 fik han af Kongen Stadsfæstelse paa et Cannikedom i Lund, som Axel Urne afstod ham. 1561 var han Hofsinde. 1568 Landsdommer i Laaland og Falster 1) og fik i samme Aar Karleby og Grimmelstrup Birker i afgiftsfri Forlehning. Hr. Lave døde 1587 og blev begraven i Vesterborg Kirke. Pederstrup tilfaldt ved hans Død hans Broder Knud til Finstrup, det nuværende Holsteenshuus i Fyen; han døde 1609, og var gift med Fru Karen Juel. Den Sidste af Mandsslægten var Hr. Morten Venstermand, † 1610. Han skal have faaet Søholt ved Giftermaal med Anne Galt. Hans Datter, Kirstine Venstermand, døde 1619 ugist, og siden havde Pederstrup mange forskjellige Eiere. Af saadanne findes Hans Graabo eller Grabow, † 1625, og Søn Jochum Grabow. Hr. Johan Rosenkrands, hvis Datter, Fru Helvig, var Borkard Ruds dygtige Ægtefælle. Ligeledes findes, at Hans Frederik v. Harstall har solgt Gaarden til Kai Numohr. (R.) Midt i 17de Aarhundrede skal Prinds Christian den V's Gemalinde, Magdalene Sybilla have eiet og

_____
1) Ikke anført blandt Landsdommerne.

273
foræret Gaarden i Faddergave til et af Stiftamtmand Lützows Børn. 1664 eiede en Capt. Top den. Senere eiede Overrentemester, Geheimeraad Henrik v. Stöcken, † 1681, denne Gaard. Hans Svigersøn var den anseete Peder Brandt, ligeledes Overrentemester m. m. Han udkjøbte Medarvingerne 1684, opførte Hovedbygningen 1686 og gjorde de bedste Erobringer, han kunde, af Marker og Skove. Søgaard fik han for Spotpriis, nærmest ved at forsyne den sidste Eiers Søn med Vesterborg Kald, hvortil han fik det store Birket Sogn annecteret, hvorimod det lille Nordlunde Sogn blev givet til Horslunde Præst, som havde Umage nok med at bestride det, han havde. Ved denne Leilighed lagde Hr. Brandt Præstegaarden i Birket ind under sit Gods, uden at give Kaldet mindste Vederlag derfor (IB.) Hr. Brandt gjorde her stedse Opsigt; han oprettede Skjelstofte paa nogle af Pederstrups forrige Marker. 1679 blev han benaadet med adeligt Vaaben. Hans Søn var Hr. Schoutbynacht Henrik Brandt, gift med Eleonore Margrethe v. Knuth, efter hvis Villie han den 11te Juni 1725 solgte Pederstrup til Grev C. D. Reventlow for at bo og føre Pragt i Nykjøbing. Vægelsindede Folk hige imidlertid altid efter Forandring. 5 Aar derefter attraaer hun igjen det stille Landliv, og Manden maatte da kjøbe Sollestedgaard af Felthuusens Arvinger; men her blev hun ogsaa snart kjed af det, og nu maatte den lydige Ægtefælle 1733 kjøbe Gammelgaard af Oberstinde Lützow. Her døde da Hr. Brandt 3 Aar efter i meget smaa Omstændigheder, som rimeligt nok kunde være. Han var Farbroder til den ulykkelige Grev Enevold Brandt. Hr. Geheimeraad, Grev Christian Ditlev Reventlow, Ridder af Elephanten, indlemmede Pederstrup 1729 i Grevskabet Christianssæde. Af fri og god Villie gav han Kaldet en aarlig Refusion for den fraranede Præstegaard i Birket. Hans, saavelsom den øvrige Reventlowske Families Historie, vil man behage at see under Christianssæde. 1)

1) Tildeels efter „Danske Herregaarde“.

274
Skjelstoftegaarden har ikke saa god en Bygning og ligger heller ikke saa lystig som Pederstrup. Den er af Bindingsværk, en Stok høi og behængt med Tegl. Udsæden er 130 Tdr. Korn; den indavler aarlig 900 og føder indtil 40 Malkekøer. 1) Tæt NØ. for Gaarden sees en usædvanlig stor skummel Begravelseshøi, hvor der, ifølge Sagnet, skal ligge en Kæmpe ved Navn Thorkild fra Kong Gorms Tid. Af milde Gaver erindres: Ved Kirken er et godt Hospital oprettet af Hr. Peder Brandts Ægtefælle, Fru Maria Abigael v. Stöcken, til 2 Enker. Dette er siden bleven forøget af forskjellige Medlemmer af den Reventlowske Familie, saa at der nu (1859) er Plads for 8 Lemmer, hvilke nyde en aarlig Understøttelse af Grevskabet. 1817 gav Rasmus Buck 562 Rdlr. 3 Mk. til Pastoratets Fattige. Peter Stryhn har senere givet 150 Rdlr. i samme Diemeed. Ungkarl Jens Jensen Skaste gav 1835 til samme Fattige 200 Rdlr. Vesterborg havde fra først af Nordlunde til Annex. Præsterne i disse Sogne have været: 1) Hr. Rasmus Thuesen, var her endnu 1584. 1570 klagede han over at Sognemændene begyndte at gjøre ham Forsang paa hans Jord, hvilken Peder Oxe som Lehnsmand paa Ravnsborg paa Kongens Befaling i sin Tid havde lagt til Kaldet, der tidligere ingen Præstegaard havde eiet. Kongen befalede da den 18de Novbr. s. A., at den omtalte Jord, der var taget af Almindingen og Kirkens Jord, skulde herefter tilhøre Kaldet. (IB.) 2) Hr. Provst Hans Pedersen, var her 1608, † 1628. Der fortælles, at Jørgen Grubbe paa Pederstrup engang passede ham op, da han vilde rapse hans Fisk i Søerne.

1) Hartk. er nu 43 1/2 Tdr.

275
Da Præsten og hans Folk vare komne midt i Søen, lod Herremanden give Ild af sine Geværer, hvorved Præsten blev saa sort i Ansigtet at han ikke kunde prædike i en Maaned. Til yderligere Straf maatte han tillige gjøre Gaardens Mandskab et Gilde. Af hans Sønner blev een Præst i Ryde, en anden resid. Capell. i Odense, og rimeligviis var Eftermanden ogsaa hans Søn. 3) Hr. Jens Hansen, kom her 1628 eller 29. 1635 anklagede hans Hustru ham for ægteskabelig Utrokab, og da den bevistes, blev han ei alene afsat i samme Aar, men hans Kone, Maren Lauritsdatter, fik 1638 Skilsmissedom, efterat hun Aaret i Forveien var bleven tilkjendt Pension. 1) 4) Mag. Henrik Andersen Brun, født 1606, kom her 1636 og var gift med en Søster til Theophilus Rukrad, ved Navn Marie, † 1671. Hr. Brun døde vel i Embedet; men at det ogsaa er gaaet ham galt, sees af et Kongebrev fra 1662, hvori det omtrent hedder saaledes: „Eftersom noget Slagsmaal udi Kirken er bleven begangen af Mag. Henrik, Sognepræst til Vesterborg og dets Annex, med en Capellan ved Navn Hr. Laurits, og Vi naadigen have befalet Forvalteren over Vort Land Laaland og Falster, Os elskelige Hans Hansen, Proviantskriver for Vort Slot i Kjøbenhavn, at tiltale bemeldte Præster — da have Vi naadigen bevilliget og tilladt — at, dersom bemeldte Mag. Henrik bliver sat fra sit Kald, at nærværende Christen Jensen Blichfeld maa og skal igjen kaldes til Sognepræst udi bemeldte Mag. Henriks Sted, hvorefter Forvalteren, Præsten og menige Sognemænd sig underdanigst have at rette.“ (Og dog herskede der endnu Valgfrihed!) Mag. Henrik havde forresten 5 Capellaner, nemlig:
1) Saavel denne Præsts Historie, som det Meste af begge Eftermændenes, er meddeelt af Hr. Pastor Barfod.

276
a) Hr. Mads Andersen Nakskov, født 1609, Capell. 1642, død i Nakskov 1648; ogsaa kaldet Dannefeld.
b) Hr. Laurits Mikkelsen, 1650—56. (See Herredskirke.)

c) Hr. Poul Sørensen Slagelse, f. 1631. 1656—62.
d) Hr. Simon Nielsen Spend, var her en kort Tid af Aaret 1653, da han blev Pr. i N. Alslev (hvortil henv.)
e) Hr. Rasmus Jørgensen Svabe, født 1626, var her et Aarstid (1663).

5) Hr. Oluf Lauritsen Pontoppidan, ogsaa simpelthen kaldet Ole Broby, maaskee en Søn af Hr. Lars i Utterslev, var Hører i Nakskov før han 1665 kom hertil som Medtjener og Efterfølger. † 1668. Hans Enke var Dorthe Skou.

6) Hr. Eskild Rasmussen Rosenqvist, Søn af Hr. Rosenqvist i Vaalse, 1668—78, byggede den Præstegaard, som endnu staaer og som senere blev forbedret af Hr. Wulf. 1667 havde han faaet aabent Brev af Kongen paa, at han skulde erholde det første ledige Embede i Laaland eller Falster, som han vilde søge (IB.). Hans Hustru, Else Birgitte, overlevede ham.

7) Hr. Vessel Henriksen Barthling 1678—84, forhen Capell. i Nykjøbing. Hans Hustru, Margrethe Asmusdatter Rosenfeld, ægtede Eftermanden og døde endda som Enke.

8) Hr. Jens Rukrad, født 1657, en Søn af Theophilus Rukrad paa Søgaard fik Birket til Annex imod at give det lille Nordlunde bort til Horslunde. (S. Side 273.) Det var en god Handel! Man fortæller, at Hr. Rukrad skjænkede Geheimeraad Brandt en lille Skov, fordi han skulde kalde Sønnen Theophilus, der forresten døde som Student 1709, til hans Eftermand. Skoven, som nu hører til Pederstrup, hedder endnu Theophili Skov og er just intet Æreminde for Hr. Rukrad, der døde 1708.

277

9. Mag. Jan Pedersen Samuel, altsaa den anden Præst til Vesterborg og Birket, var her fra 1709 til 36. Denne høit „udtænkende“ Mand havde til Fader Peder Samuel, en Kjøbmand i Nykjøbing, og efter ham Borgermester Holst til Stedfader. Rector Høielse dimitterede ham til Universitet 1701. Som Hører i Nykjøbing, maaskee alt fra 1705, lagde han megen Duelighed og Flid for Dagen. Af Geheimeraadinde Brandt blev han kaldet til dette Sted, hvor han giftede sig med Frøken Charlotte Sophie Müller fra Odense Bispegaard. Hun døde 1726 efter at have skjænket ham 13 Børn, og strax gjorde Magisteren den Eed, at Kaffe skulde blive af hans Huus evindelig. Siden ægtede han Hr. Frants Stoedts Enke, Birgitte Lindorf, som døde næste Aar. Han lod engang en Mand opgrave, som havde ligget 10 Dage i Jorden, fordi Hr. Samuel havde faaet Nys om at han var bleven forgivet af sin unge Kone, som holdt til med en Ungkarl. Disse Tvende samt et Sødskende-Barn af Konen og en gammel Jordemoder, hvilke havde været deelagtige i Gjerningen, bleve alle 4 sidenefter henrettede. 1712 døde hans Svigerfader, Biskop C. R. Müller, hos ham under et Besøg og ligger begraven paa Kirkegaarden. Mærkeligt nok, døde Biskoppen i Hospitalet, hvor han for „større Roligheds Skyld“ havde lagt sig (R.).
10. 10) Hr. Vilhelm Lindberg, født 1704 i Kjøbenhavn, hvor Faderen var Raadstueskriver. Var nogen Tid Stueprædikant hos Grev Reventlow, som kaldte ham 1736 til dette Sted, hvor han „bare i 1 Aar og 10 Maaneder nød Livet“. † 1738. Efter hans Død fødte hans Hustru, Anna Trojel, en dødfødt Datter og blev derefter Præstekone i Halsted.
11. 11) Hr. Frands Georg Wulf. Denne nidkjære Gudsmand er født 1709 i Kjøbenhavn, hvor hans Fader var Justitsraad og Kasserer ved de kgl. Uldmanufacturer. Da han var 17 Aar gammel blev han Student. Hans Opførsel

278

ved Universitetet var stille og hans Læsning var flittig. Man meente at han skulde have afløst den gamle Hr. Gemzøe ved Nikolai Kirke, men Borgemester Eichel var derimod og ønskede nok en af sine Paarørende derind 1). Han blev strax derpaa Stueprædikant hos Grev Reventlow, som sendte ham hertil „for at føde disse to Menigheder med — Ordet". Hans første Giftermaal var 1739 med den dydige Susanne Elisabeth Sidelmand. Hans anden Ægteven var Anna Elisabeth Bakhusen fra Skjelstofte, som fødte en Datter, senere gift med Hr. Knud Gosman (?). Hans tredie Ægteskab var med Anna Henrikke Hahn „en værdig Datter af den smukke Cancellieraad, Dr. Hahn".

12) Hr. Christian Ditlev Winholt, en Søn af Hr. Winholt i Horslunde, er født 1747. Omtr. 1771—79 Capell. i Thirsted. † 1787. Hans Hustru, Anna Hansen, som ægtede Eftermanden, døde 1798. En Søn, død 1833 som Justitsraad og Forstinspecteur paa Friisenborg, en anden 1841 som Præst i Moltrup.

13) Hr. Peter Outzen Boisen. Jdet vi iøvrigt henvise Læseren til Bisperækken, skulle vi her meddele en Oversigt over hans 10 Børn. Den ældste Søn og eneste Barn af første Ægteskab var:
Hr. Boie Frederik Boisen. (See Side 279 c.) Af hans andet Ægteskab med Anna (kaldet Nanna) Nannestad, † 1853, Datter af Prof. Dr. theol. Nannestad i Odense, maa mærkes Sønnerne: Eftermanden her i Embedet; Carl Christian (see Nebbelunde); Frederik Engelhardt, Præst i Stege; Peter Outzen, Præst i Kjøbenhavn, gift med en Datter af Pastor Grundtvig.

---

1) Sagen var den, at Hr. Gemzøe og Hr. Wulf vare blevne enige om at Førstnævnte skulde afstaa den Sidste sit Kald, og at Hr. Wulf skulde kjøbe Hr. Gemzøes Bibliothek for 1000 Rdlr., uagtet det beviislig kun var det Halve værd. Eichel fik Sagen bragt for Retten og Gemzøe blev ved Høiesteret dømt fra sit Embede. (IB.)

279
og Otto Harald Benedictus, Præst i Medolden. Af Døttrene var Elisabeth Marie, † 1837, Biskop Kierkegaard i Aalborg. En Datter er gift med Hr. Jespersen i Utterslev, og Helga Magdalene, død 1848, var gift med Kammerjunker Needy paa Palsgaard.
Biskoppen havde 5 Vicepastorer, der tillige vare Andenlærere ved Seminariet. Disse vare:
a) Hr. David Seidelin Birch, født 1780 i Haagerup, hvor hans Fader — Broder til Biskoppen — var Præst paa Brahe-Trolleborg. Var her 1805—12, † 1854 som Provst, R. af Dbr. og Dbmnd. samt Præst i Storeheddinge. Gift med Nicoline Charlotte Qvistgaard. Havde tidligere været Huuslærer hos Grev Reventlow, blev senere kgl. Stænderdeputeret. Afdøde Provst Troiel var gift med en Søster til Hr. Birch, der desuden har erhvervet sig Navnkundighed ved sin Læsebog: „Naturen, Mennesket og Borgeren".
b) Hr. Christian Frederik Schönheider, hvis Fader siden blev Biskop i Tronhjem, er født 1782, var ogsaa saa lykkelig at blive Lærer hos Grev Reventlow. Var først Katechet i Korsør 1811—13, derefter her 1813—18; † 1841 som res. Capell. i Randers. J tvende Ægteskaber havde han 10 Børn.
c) Hr. Boie Frederik Outzen Boisen, Søn af Biskoppen, er født 1793, var her fra 1818—25, da han blev Præst i Saxkjøbing. Senere Provst i Musse og Fuglse Herreder. Kom derefter til Søllerød, hvor han atter blev fungerende Provst og R. af Dbr. 1852 Præst i Gjentofte.
d) Hr. Nicolai Conrad Nannestad 1825—27. (See Vestenskov.)
e) Hr. Niels Sidenius, en Søn af Stiftsprovst Sidenius i Ø. Ulslev, er født 1795, Student fra Nykjøbing 1814, resid. Capell. i Thirsted 1821, hvorefter han var her fra 1827 indtil han 1833 blev Sognepræst for Lyngby og A. Menigheder i Jylland samt Seminarieforstander. † 1859 som

280
Præst i Hesselager. Med sin Hustru, Cathrine Magdalene Sidenius, havde han 6 Børn, af hvilke 2 ere Præster; en Søn, Kjøbmand i Nysted, er gift med en Datter af Hr. Pastor Gudmundsen dersteds ved Navn Thorbjorg. En Datter er gift med samme Præsts eneste Søn, som er Landmand i Jylland. 1) 14) Mag. Lars Nannestad Boisen, Biskoppens næstældste Søn af andet Ægteskab, er født i Vesterborg 1803, dimit. fra Nykjøbing 1817, tog Andenexamen og Attestats med Udmærkelse, var Adjunct i Nykjøbing i et Aar 1824—25, reiste derefter udenlands i 2 Aar, blev 1827 Magister, 1829 Sognepræst i Assens og K. i Aarhuus Stift, kom hertil 1831. Gift første Gang med en Datter af Overkrigscommissair Schiern i Slesvig, anden Gang med Grosserer Ibsens Datter Martha (kaldet Mathilde) Frederikke Ibsen, født 1810, Enke efter Præsten Rützov i Assens og K. En Datter af Hr. Boisens første Ægteskab er gift med den dygtige Birkedommer Nybsahm paa Fejø. Hr. Boisen er en ligesaa lærd Mand, navnlig i de østerlandske Sprog, som han er en udmærket Taler og elskelig Personlighed.

Birket Sogn

staaer for 402 2) Tdr. Hartk. og 1 1/2 Td. Skovskyld, har gode Torvemoser, men de sletteste Jorder i hele Nørreherred, som det ligger udi. Her findes Laalands høieste Punct, den saakaldte Baunehøi, 142 Fod høi. Kirken er høit beliggende, lys, hvælvet, uden Taarn. Dens Længde er 35 Alen, Breden 16 1/2. Landsbyer: Birket, Store og Lille Lindet, Ravnsby, Heiringe, Torrig og Hjelmholt.
1) Det saavel om Biskoppens Børn som om Vicepastorerne Meddeelte skyldes for største Delen Hr. Pastor J. Barfod.
2) Nu 463 A. og E., 22 Tdr. Skovskyld, 2 1/2 Td. Mk., over 1200 Indb., 73 Gd.

281
I dette Sogn har ligget det bekjendte Ravnsborg Slot. Dets Grundmure og Rudera fandtes endnu ved det attende Aarhundredes Begyndelse paa en overmaade høi og ved Stranden fornøielig opkastet Banke, hvorfra haves en lystig Udsigt. Denne Bakke har paa den nordlige Side ud i mod Havet 63 Alen i Høide, men er paa de andre Sider, hvor den forsvares ved vidtløftige Sumpe og Torvemoser, blot halv saa høi. Fæstningens hele Omkreds har været 480 Alen. Nogle sige, at Grev Johan af Wagrien byggede dette Slot omtr. 1331—35, medens Andre henføre dets Oprindelse til Valdemar den Store. Saameget er vist, at det i sin Tid har nydt stor Anseelse. Her boede en kongelig Lehnsmand (see S. 46 fl.), flere Herredage ere holdte her og enkelte vigtige Documenter herfra udstedte. 1346 pantsattes Ravnsborg Slot og Lehn samt hele Laaland til Holstenerne, men allerede Aaret efter erobrede Kong Valdemar Atterdags Tropper samme tilbage. 1510 nedrev Kong Hans den hele Besæstning, som ikke længer svarede til sin Bestemmelse, at sikkre denne Deel af Øen for fjendtlige Overfald og byggede af Materialet den lille Fæstning paa Slotsøen, hvorom allerede er talt. Lehnet blev omtrent samtidig dermed lagt ind under Halsted Klosters Lehn. Rundtomkring i Sognet findes en Mængde Gravhøie, hvoriblandt een ved Ravnsby, som er fra Steenalderen, endog indeholder 2 Gravkamre. Ved Kragenæs udskibes en Deel Korn. Herfra er ogsaa Overfart til Fejø.
Dette Sogn havde tidligere sine egne Præster:
1) Hr. Peder Marqvarsen nævnes 1570 og 84.
2) Hr. Niels Stige eller Styge, 1608 og 10. (IB.)
3) Hr. Kjeld Togersen Gunderup, født 1589, var her fra 1617 til sin Død 1653. Havde 1636—37 Hr. Hans Nielsen Vingaard, † 1650 som Præst i Flodstrup, til sin Capellan. (IB.)
Hr. Kjeld var en gammel, mærkelig Mand. Han formaaede at vise igjen, at gjøre Medbør og Modvind, at ned-

282
mane og kundgjøre skjulte Ting. Da Sognefolket desuagtet ikke var gavmild nok imod ham, skal han have spaaet dem en Tid, da ingen Præst vilde boe iblandt dem, hvilket de beloe som løs Snak; men see, om han ikke spaaede sandt! 4) Hr. Hans Hansen Langeland fra Longelse, hvor Faderen var Præst, stod her 1653—86 og var første Gang gift med Formandens Enke. Fra 1651 var han Capell. hos den ulykkelige Hr. Jacob i Horslunde, hvorefter han kom som Sognepræst til dette Sted. 1683 tog han sin Søstersøn, Hr. Hans Nielsen til Capell. og denne blev siden hans Eftermand. Af hans Epitafium sees, at hans anden Kone var Dorthe Hansdatter Vingaard. Hans Broder Dines blev Præst i Sdr. Broby i Fyen og Stamfader for den ene Green af Familien Pontoppidan. En Søster blev gift med Præsten i Steenstrup. Hendes Søn var Præsten i Vindom. (IB.) 5) Hr. Hans Nielsen, født i Rudkjøbing 1655, var kun Sognepræst her i et Aarstid, eftersom den meget formaande Hr. Peder Brandt paa Pederstrup fik ham til Rødby Pastorat, † 1709. Hr. Brandt lagde nu Birket Præstegaard til en af sine Bondergaarde — den nuværende Dalbygaard — og annecterede Kirken til Vesterborg, uagtet den ligger næsten en Miil derfra. (See derefter Præsterne i Vesterborg.)

Landet Sogn.

Man har her ikke megen Skov, men desbedre Kornmarker. Sognet staaer for 191 1) Td. Hartk. og har 300 Indb. Byerne ere Alminde, Askø med Præstegaard og Skole, Korterup, Opager og Skodsebølle, den sidste Landsby paa Laaland, som blev udskiftet (i forrige Decennium). Lande 1) Da nu Aageby Sogn er medregnet er Hartk. 397 1/2, 3/4 Td. Skovsk., ca. 650 Indb. og 41 Gd. Det betydelige Steensvaad imellem Landet og Gloslunde Sogne er for ca. 15 Aar tilbage inddæmmet.

283
Kirke er en af de største i Herredet — 40 Alen lang — med et 18 Alen bredt og tilligemed Spiret 40 Alen høit Taarn. Den siges at være bygget ved de Gaver, som Fiskere og Søfarende offrede den — hvilket imidlertid neppe er sandsynligt, ligesaa lidt som at der i dens Mure endnu skal findes store Kostbarheder skjulte. En tilmuret Begravelse for Familierne Rud, Grubbe og Wittrup findes. Kirken, af hugne Kampesteen, som i 1827 og 28 blev meget tarvelig restaureret, er i den senere Tid endnu uheldigere bleven „forskjønnet“ udvendig, idet man har oversmurt den med Kalk, som aldeles har berøvet den sit tidligere ærværdige Ydre. Altertavlen er fra 1582 og temmelig maadelig. J dette Sogn er siden Resolutionen af 30te August 1775 nu indlemmet det forhenværende Aageby Sogn, dengang med 173 Tdr. Hartk. og neppe 200 Jndb. Kirken var vel liden, ligesom Sognet, hvortil den hørte — uanseelig og uden Taarn, men dog af „trofast“ Bygning og havde stedse været annecteret til Landet. Det vil altid være en sørgelig Begivenhed i Grevskabet Christianssædes Historie, at denne „trofaste“ Kirke paa Godsherrens Ansøgning uden skjellig Grund blev nedreven 1775. Jdetmindste burde Kirketienden være hævet med det Samme. Ved Kirkens Nedbrydelse forsvandt ogsaa dens tvende Klokker samt saa Prydelser, hvoriblandt maa erindres et Billedskjærerarbeide, forestillende en Præst som betjener 14 Personer foran Alteret, og atter en Præst staaende ved Funten, døbende et Barn. Personernes Navne vare i den Grad ubekjendte, at man længe havde brudt sit Hoved med at udfinde, hvem de skulde være. Af den Deel af det Morslethske Legat, som tilfaldt Landet Sogn (see Thirsted) er i Askø By bygget et Hospital.
Til forrige Aageby Sogn hørte det gamle Herresæde
Aalstrup med 57 Td. 1) Hartk. og næsten 2 Tdr. Skovsk. Den har gode Kornmarker og indavler aarlig 1000 Td. Korn,

Indholdsfortegnelse side 326

1) Nu 59 3/4.

284
foruden prægtige Græsgange. Den er siden 1729 indlemmet i Grevskabet Christianssæde, hvorfor der ikke var lagt Vind paa Havens og Bygningens Forbedring før 1774. Hovedbygningen er af Bindingsværk, een Etage høi. Forneden er Kjøkken og Meierileilighed, foroven Qvist og Altan. Store dybe Grave og rige Fiskeparke omgive Gaarden, som i gamle Documenter kaldes Olafsthorp og alt nævnes 1480. Den har været eiet af Familierne Grubbe, Friis, Gerstorff, Klingenberg, og senere af Baron Jens Juul, Baron v. Vilhelm Gyldenkrone og Rantzau. Af tidligere Eiere kjendes Hr. Jver Foss, Rigscantsler. Hr. Hans Pors, Væbner, findes 1480; han var en Søn af Stig Pors til Ollingsø. Han var en svagelig Mand, men en god Huusholder og velsindet mod Alle. Hr. Mads Lauritsen, formodentlig af den adelige Familie Vasbyrd, findes som Eier til denne Gaard i et Landsthingsvidne fra 1499. Hans Søn var Laurits Madsen. Derefter eiede Landsdommer Laurits Urne Gaarden. Erik Grubbe til Gammelgaard fik Aalstrup ved Giftermaal 1573 med Anna Lauritsdatter Vasbyrd, og saaledes kom Gaarden til Grubberne. Deres Søn, som nu fik Aalstrup, var Hr. Peder Grubbe, fra omtr. 1586. Han eller hans Søn siges at have bygget eller rettere ombygget Gaarden. Han var gift med Karen Jørgensdatter Rud. Af Antegnelser, som denne Peder Grubbe har gjort i en Slægtbog, seer man, at følgende laaland-falsterske Herremænd vare tilstede ved hans Bryllup 1586: Frederik Hove til Nielstrup, Lave Venstermand til Pederstrup, Rudvek Pors til Ollingsøgaard, Hans Steensen til Steensgaard, Eiler Rud til Utterslevgaard, Peder Rud til Fuglsang, Christoffer Krausse til Egholm o. fl. Ved Fruens Begravelse 1612 vare mødte: Henning Gjøe til Kjærstrup, Knud Urne til Aasmarke, Mogens Gjøe til Bremersvold, Eiler Rud til Sæbygaard, Christen Hansen til Nørgaard, som 1592 havde dræbt hendes Fætter Peder, Laurits Grubbe til Gammelgaard, Jørgen Grubbe til

285
Taastrup, Jochum Barnewitz paa Nykjøbing Slot, Claus Pors til Ollingsø, Eiler Kruchov i Bursø. Jesper Grubbe, Forriges Søn, fik nu Gaarden og giftede sig med Anna Hansdatter Wittrup, men havde ikke Børn med hende. Hun gav 1582 en Altertavle til Aageby Kirke. Deres samt Peder Grubbes og Hustrues Brystbilleder hænge i Landet Kirke. „Disse gamle adelige Aasyn ere skræksomme“ og have af denne Grund ganske vist hos Menigmand vedligeholdt Erindringen om de „forfærdelige“ Grubber. Som den næste Eier nævnes Fru Barbara Wittrup til Engestofte, som var gift med Cantsler Christian Friis og findes endnu 1647; deres Søn, Hr. Gregers Friis, skal være død 1656. Hr. Admiral Jens Bjelke til Taastrup, det senere Christianssæde, fik Gaarden 1656, og fra den Tid have disse to Gaarde været forenede under een Eier. (See Christianssæde.)
Et andet adeligt Sæde her i Sognet skal Opagergaard have været. Den laa yderst i Opager By, omtr. 1/2 Fjerdingvei fra Kirken og er nu en simpel Bondegaard. 1328 nævnes Jens og Oluf Bonde til Opager i Laaland og endnu 1617 boede her en adelig Frue ved Navn Emicke Sparre.

Af Sognepræster før Reformationen kjendes:
Hr. Niels Nielsen 1432. Hr. Mads Mortensen 1442, skal, Gud bevare os, have bandet de Høie, fordi Nakskov By fik Tilladelse til Seilads.
Hr. Hans Henriksen 1472.
Hr. Laurits Pedersen, som 1497 havde Hans Nielsen til Capell. Efter hans Død lod Velb. Styge Pors fra Ollingsø give sig Collats paa dette Kald 1531, efter at han tilforn af Hr. Laurits havde været udnævnt til hans Medtjener. Man maae ikke forundre sig over, at en Adelsmand søgte dette Pastorat; thi det var dengang en feed Stumpe.
Efter Reformationen har her levet følgende

286

Sognepræster.

1. Hr. Hans Nielsen levede 1540, skal have været saare ilde lidt.
2. Hr. Niels Pedersen, † 1573. Han siges at have havt den „Vittighed“ hjemme i sit Værelse at kunne standse Landet Mølle, naar Mølleren lod Melet gaae i den urigtige Sæk; men hvor klog han end var, lod han dog mange Jorder og Herligheder gaae fra Kaldet.
3. Hr. Rasmus Hansen, var rimeligviis her fra 1578 til 88, da han kom til Gloslunde.
4. Hr. Hans Jensen, var her alt som Capellan 1582 og døde 1632. Efter Datidens Skik havde han siden selv Capellaner; thi det var den Tid en Tort ikke at holde Medtjener. Hr. Hans's Capellaner vare: Hr. Niels Jørgensen, Hr. Troels Nielsen Alsted 1625—26, som kom til Utterslev 1), og Hr. Oluf Christensen Ørslev, der var født 1601, kom her 1627 og døde 1661 som Præst i Vaabensted.
5. Hr. Hans Jversen, en Bondesøn, født 1603; Capellan først et Aarstid i Fyen, derefter Capl. her 1630—32 (IB.), da han blev Sognepræst, og døde 1654.
6. Hr. Provst Mads (Jacobsen?) Lerche. Denne Kæmpe var 3 Alen tyk omkring Maven og næsten ligesaa tyk omkring Skuldrene; hans Høide var henved 3 Alen og 1 Qvarteer. Da han døde, blev Indgangen i Taarnet indrettet, fordi den daværende Dør var for liden til at bringe hans Kiste igjennem. Hr. Lerche er født 1623, var Rector i Nysted 1650—54, da han blev Capell. og samme Aar Sognepræst her. Han skal have været Broder til Stiftamtmand Lerche; men hvis han førte adeligt Segl, da var dette i alt Fald med Urette, eftersom Familien først senere er bleven adlet. Han døde 1679 og efterlod med sin Hustru Elisabeth en

1) Hvor han feilagtig er anført som Sognepræst i Landet.

287

Datter, ved Navn Sidsel, som var gift med Hr. Cassel i Stokkemarke, og en anden ved Navn Karen, der først døde 1742 og som havde Eftermanden til Ægtefælle. 7) Hr. Hans Mule, i hvis Tid Ryde Kirke blev annecteret til Landet og Aageby, saa at Hr. Mule er den første Præst for Landet, Aageby og Ryde Menigheder, 1692. Han er født 1644 i Dannemarre, hvor Faderen var Sognepræst, var Medtjener her fra 1671 og Sognepræst fra 1679 til sin Død 1695. Hr. Mule besad ikke alene et kostbart Bibliothek, men var ogsaa selv virkelig lærd. Hans, Kones og Svigerforældres Portrætter sees endnu i Landet Kirke. 8) Mag. Lavrits Hansen Fiil fra 1695—1720, var tidligere Præst i Nørre Alslev (hvortil henvises). Fra Hr. Fiils Tid begynde de res. Cpl. 9) Hr. Mikkel Nestius fra 1720 til sin Død 1747, er født paa Rygen 1693, hvor hans Fader, † 1702, af samme Navn, var Præst. 1709 gik han fra Stralsund Skole til Greifswalde, men studerede og senere ved andre tydske Universiteter. Den paakommende „jammerlige“ Krig, drev ham 1715 til Sverrig; men han kom ikke dertil, eftersom Skibet ved en „lykkelig“ Storm strandede paa Rødsand under Laaland. Fattig og arm kom han til Nysted. Pastor Bogvad anbefalede ham til Hr. Lützow paa Søholt og han blev strax Informator for Stiftamtmand Reichows Børn og fik ved hans Indflydelse Løfte om dette Sognekald af Oberstinde Lützow paa Gammelgaard. 1716 tog han theologisk Embedsexamen og blev derefter atter Hovmester, først paa Taastrup hos Rantzau og siden efter hos Kamjrk. Warnsted paa Falster. Han var 2 Gange gift; først med Elisabeth Innis fra Grimsted, Søster til Capellan Bolt, og derefter med Margrethe Dorothea Forbus, som siden fik Tolder Jessen. 1740 var han nær bleven Provst; men den bekjendte Provstestrid tilintetgjorde denne hans „Glæde“.

288

Indholdsfortegnelse side 326

10) Hr. Frederik Christensen, i hvis Tid Aageby Kirke blev nedlagt og Menigheden fik Befaling at søge til Landet Kirke. Hr. Christensen var altsaa den første Sognepræst for Landet og Ryde Menigheder. Denne uvurdeerlige Guds Tjener, gode Theolog, samt indsigtsfulde Mand i Lovkyndigheden er født 1714 i Holbek, hvor Faderen var Kammerraad og Raadmand. Han blev Student 1734 og alt 1739 Cabinetsprædikant hos Grevinde Reventlow paa Tølløse. Efter hendes Død informerede han i Holbek, indtil han 1742 blev Præst i Rudsvedby, hvor han var i 5 Aar og kom saa til dette Sted. 1770 mistede han efter et 20-aarigt Ægteskab sin fromme og dydige Ægteven Anna Elisabeth Wissing, som var en Præstedatter fra Sjælland. J Skolen og ved Academiet var han stedse et Lys og i Flittighed, Ædruelighed og Fornuft et Exempel for Andre. Til dette Sted i Laaland førte Gud ham underlig. Der havde meldt sig 100 Ansøgere til Kaldet, hvorfor Kamhr. v. Stöcken skrev Enhvers Navn paa en Seddel og lod saa Loddet træffe, hvem Gud vilde. Hr. Christensen blev da først trukken med 8 Andre, derefter med 2 Andre og endelig alene. Efter sin Hustrues Død levede han uden Ægtestand og uden Børn; men dog spiste han ikke sit Brød alene, hvorfor ogsaa mange Trængende ønskede ham Tharas Alder, hvilket fromme Ønske næsten gik i Opfyldelse, eftersom Hr. Christensen levede til 1782 eller 83.
11) Hr. Laurits Christoffer Busch, tidligere resid. Capell. i Skovlænge, døde her den 26de Januar 1798.
12) Hr. Gavert Nielsen, født 1764. Candidat 1791 og alt Aaret efter Sognepræst til Dollerup og F. i Jylland, kom hertil den 22de Juni 1798, blev 21de November 1806 Sognepræst i Rubbelykke, hvor han døde 1827.
13) Hr. Cornelius Michael Bagger, kom 1827 hertil fra Capellaniet i Skovlænge og døde den 5te Marts 1821.

289

14. Hr. Christoffer Michael Claussen, kom hertil 1821 og blev 1834 Sognepræst til Horslunde (hvortil henvises).
15. Hr. Ole Cosmus Beck, født 1793, var i sin Tid Lieutenant ved Studentercorpset; senere Præst paa Agersø og O. til 1828, derefter til 1834 Sognepræst i Ryslinge; forslyttet den 6te Juni 1840 til Ørslev og S. i Sjælland, som hans Broder havde forladt, da han kom til Udby ved Kallundborg; men døde forinden her i Landet den 4de Oct. s. A. Hans Hustru, Johanne Christine Schougaard, som døde 1836 ved tage feil Medicin. Da han mærkede sit Endeligt, ønskede han forgjæves at blive viet til sin Kones Søster, for paa denne Maade at gavne sine Børns Fremtid. Han omhug alle Pilene paa Præstegaardens Jorder.
16. Hr. Conrad Nannestad, Søn af Provst Nannestad i Lillelyndby og Broder til Provsten i Vestenskov, er født 1803. Blev Capell. i Frederiksberg og H. 1829, samme Aar som han var bleven Candidat, derefter resid. Capellan i Thirsted 1833 og 1840 Sognepræst i Landet, hvor han efter mange sjelelige og legemlige Lidelser døde den 29de Januar 1858. Hr. Nannestad var en god Landmand og en god Økonom, uden hvilken sidste Egenskab han umulig var kommen saa godt ud af det, eftersom han havde en stor Familie og kostede Meget paa at blive helbredet, navnlig gjorde flere Reiser til Carlsbad i Böhmen. Han har den Fortjeneste af Præstegaardens Jorder, at han foranledigede en Dæmning opført, som har afværget Høivandet, saavel fra disse som fra omkringliggende Marker. Han var gift med Elisabeth Køpke, hvem han efterlod som Enke med 7 Børn: 2 Sønner og 5 Dottre.
17. Hr. Carl Adolph Gjellerup, f. den 6te August 1808, er en Søn af Forpagter G. paa Strandegaard, som døde 1838. Blev 1833 Sognepræst i Roholte, blev senere kaldet til Blidstrup, men frabad sig Embedet, hvorefter han alligevel den 11te April 1858 kom til Landet. Med sin første

290

Indholdsfortegnelse side 326

Hustru, Sara Elisabeth Behrendt, en døbt Jødinde, har han 7 Børn. Hans anden Hustru, Anna Johanne Elisabeth Fibiger, er en Søster til Forfatterinden af „Clara Raphael“.

Residerende Capellaner.

De residerende Capellaner boede i Ryde Degnebolig, hvor de tidligere vare Degne; men da Degnen for Landet og Aageby døde 1667, blev Hr. Thornam tillige kaldet til Degn i disse Menigheder. Da Aageby Sogn blev indlemmet i Landet og Hr. Thornam forflyttedes, blev det res. Capellani inddraget ved kgl. Resolution af 15de Juli 1778. (IB.)
1) Hr. Laurids Kjeldsen, kaldet 1694 og død 1699.
2) Hr. Svend Poulsen, fra 1699. Ved sin Død 1724 efterlod han sig nogle Døttre, af hvilke een blev gift med Birkedommer Junghans i Vordingborg. Hr. Svend var gift med Hr. Fiils Datter, Margrethe Lauritsdatter, som døde 1729.
3) Hr. Adam Levin Bolt, forhen Capl. i Sollested, var her fra 1724 til sin Død 1726.
4) Hr. Steen Henriksen Müller, blev 1719 Degn i Ryde, 1726 Capll. og døde 1738. Hans første Hustru var Apollone Thule, som døde uden Børn; hans anden Hustru, med hvem han havde en Søn, var Karen Svendsdatter, en Datter af Formanden Hr. Svend Poulsen.
5) Hr. Hans Metner, født 1703 i Nakskov, hvor Faderen var Skipper, død 1755. Student fra Nakskov Skole 1726; 1738 resid. Capll. i Thirsted, paa hvilket Embede han alt 6 Aar i Forveien havde faaet Ventebrev; gift med Peder Munks Enke i Nakskov, Kirsten Rasmusdatter Nasch.
6) Hr. Johan Arndt Dyssel, fra 1755 til 58. (See Sandby). 7) Hr. Nicolai Christian Getreuer, fra 1758 til 62. (See Gundslev).

291

8. Hr. Frederik Thornam, fra 1762, født 1737, død omtrent 1796 som Sognepræst til Sandby og V. i Sjælland, var en Sønnesøn af Præsten Thornam i Stubbekjøbing.

Ryde Sogn.

Indb. beløbe sig til 300 1) Sjele. Sognets Hartkorn er 153 2) Tdr. og 5 Tdr. Skovskyld; Byer ere Taareby og Nybølle. Af de Samlinger af Huſe, som hist og her findes i Sognet, maa mærkes den i Laalands nyere Criminal-Historie velbekjendte Stibanke. — En betydelig Deel af de store Christianssædes Skove strækker sig ind i Sognet. Over en Trediepart af Sognet er sammenhængende Skov. Stedets Kirke er vel lille — den hele Længde kun 36 Alen — og Kirkeeierens Stol, Pulpiturer og Prædikestol fylder saaledes op i Kirken, „at en bange Prædikant maatte rende derfra“. Bygningen er dog god. Den ligger tæt ved Gammelgaard, hvis Eiere længe efter Kirkens Bygning have paasat det høie Spiir paa Kirkens vestre Ende, om jeg husker ret 1596. J Taarnet have de samme gamle Kirkeeiere sat et Uhrværk, men det er nu i Uorden og reent forfaldet 3). Et stort Epitafium over Nogle af Familien Grubbe fra 1654 findes. 6 Hospitals-Lemmer have fri Bolig, Brændsel og en lille aarlig Understøttelse, som skal udredes af Gammelgaard.
Her mærkes det bekjendte Herresæde Gammelgaard. Gaardens Hovedgaardstaxat er over 42 Tdr. Hartkorn 4) og den bør indavle aarlig 950 Tdr. Korn; men formedelst maadelig Behandling har dette hidtil slaaet feil. Her fodres over 100

1) Nu circa 650 og 25 Gaarde.
2) Nu 210 Tdr. med 4 1/2 Td. Skovſk.
3) Reent borte.
4) Nu 79 Tdr. Hartk.

Indholdsfortegnelse side 326

292
Malkekøer og en Deel unge Heste paa dens gode Græsgange og i Skovene. Gaarden er omgiven af usædvanlig brede, sommesteder dobbelte, Grave, hvor man indtil 1770 kjørte over en Vindebro ind til Gaarden. Gaardens Jorder ere fra 1774 deelte i 9 Marker, af hvilke 4 altid ere under Ploven. Godsets Bønder ere ved det strenge Hoveri meget usle og forarmede. Gammelgaard er opstaaet af en nedlagt Landsby „Gammelby“, hvilken Kongen overlod til Ridder Laurits Grubbe fra Aalstrup, født 1550, som nedbrød Bøndergaardene og stiftede dette adelige Sæde 1595, idet han ogsaa lagde en Gaard ved Navn Holmegaard ind under Gammelgaard. Efter hans Død 1639 fik hans Søn Erik Grubbe til Thiele og Vingegaard, hvilken sidste han tilbyttede sig 1658, denne Eiendom. Han var Lehnsmand i Aarhuus 1636—47, siden paa Mors i 2 Aar. 1623 gik han med sin tro Tjener, Frederik Due, til Ceylon, under hvilken Ø han nær var bleven opbragt af 4 arabiske Skibe. Skibet, han var paa, kaldtes Perlen, og paa samme var og den af Alle stedse elskede Provst Hr. Mads Rasmussen, som siden kom til Vallensbæk i Sjelland. Med sin Frue, Maren Iversdatter Juul, † 1647, havde han 4 Sønner, som alle døde unge; item en uægte Datter Anna, som blev nobiliteret. 10 Aar før sin Død, 1692, tilskjødede Hr. Grubbe sin Svigersøn, Justitsraad Palle Dyre, Gammelgaard. Han var gift med Hr. Grubbes yngste Datter Marie, der oprindelig hed Maren, men for Velklangens Skyld fik sit Navn forandret, da hun 1660 blev gift med Frederik den Tredies uægte Søn, Ulrik Frederik Gyldenløve, der efter 10 Aars Forløb blev kjed af hende. Faderen fik hende derefter gift med Hr. Palle Dyre til Sindinggaard. De boede paa Norbek; men herfra løb hun bort med sin Kusk, Søren Sørensen Møller, hvem hun endog ægtede. Han blev 1712 dømt til Slaveriet formedelst et Vaadedrab paa Skipper Peder Pallesen fra Dragø.
293
og hun døde 1718 i stor Armod og Elendighed i Borrehuset ved Grønsund. Jkke stort bedre gik det hendes ældste Søster, som virkelig var døbt Maria og var bleven gift med Etatsraad Arnfeld til Rugaard. Han var en temmelig berygtet Person, der paa det ubarmhjertigste forfulgte formeentlige Hexe og Troldkarle. Han indvikledes derved i mange Processer og anden Ulempe, og blev i den Grad fattig, at han maatte skjule sig for sine Creditorer i et af Gaardens Taarne, som han kaldte Hamborg, fordi hans Folk kunde sige med en vis Sandhed, at deres Herre „var i Hamborg“, naar Creditorerne spurgte efter ham. Sagnet vil sige, at Erik Grubbes Børns onde Skjæbne var en Guds Straf over ham for hans Slethed i Almindelighed, hvilken endnu godt mindes af Beboerne paa Godset, og for hans Skammelighed ved en given Leilighed. Erik Grubbe forlangte Biskop Martini Lælii Datter i Aarhus til Ægte, men hun blev ham nægtet. Af Harme herover udspredte han det hæslige Rygte, at Præsten, som fik hende i hans Sted, havde ublu Omgang med Bispinden, ja fik endog Klokkeren, den bekjendte Hans Skoning, til at sige, at han syntes at have seet det fra Kirketaarnet. Bispen døde af Harme derover 1643 og Bispinden blev endog siden sagsøgt for at have forhexet sin Mand. Men, see nu Guds Straf: Klokkeren faldt ned af samme Kirketaarn og slog sig ihjel, Erik Grubbe og hans 2 Døttre døde i Foragt; men Bispens Børn gik det alle vel. Den næste Eier, som kjendes, er
Artillerioberst Frederik v. Lützow, Kammerherre, en Søn af Etatsraad Hugo v. Lützow til Lundsgaard, Amtmand til Antvorskov, og Ida Rosenkrands. Hr. Obersten levede indtil 1710 og pyntede imidlertid sine 5 Kirker heri Herredet, men især Ryde Kirke, med Stole og Pulpitur. Hans Frue var Dorothea Magdalene v. Harstall fra Berritsgaard, som efter sin Herres Død erhvervede Birkeret til Gaarden 1721, men nødtes til

294
at gaae fra Gaard og Gods formedelst hendes kostbare Huusholdning og mange Børn.
Hr. Schoutbynacht Henrik Brandt fik derefter Gaarden 1730. Ved hans Død, 1736, var hans Bo i stor Uorden, hvilket ikke var til at undres over. (See Pederstrup.)

Indholdsfortegnelse side 326

Hr. Geheimeraad Christian v. Stöcken fik derefter Gaarden, som han med sin Frues Villie omtrent 1755 testamenterede til Grev
Adam Gottlob Moltke til Bregentved, hvorover en og anden Creditor skal have beklaget sig. Messehagelen i Kirken, som han gav 1748, er et Minde om ham. Hans Slægt er hollandsk og han kom uden Rigdom til Danmark og blev Hofsecretair. Her gjorde han sig yndet i den bekjendte Leverandeur Voskams Huus, hvor han ægtede Datteren Charlotte Amalie. Hr. Voskam stod i Naade ved det kongelige Hof, og Hr. v. Stöcken blev desaarsag Kammerherre, kom i Kirkeinspectionen og saa fort videre. Adam Gottlob Moltke til Bregentved og flere Godser, Ridder af Elephanten m. m., er født i Meklenborg 1709 og blev som Page opdragen med den senere Kong Frederik den Femte, der gjorde ham til sin erklærede Yndling og overdyngede ham efterhaanden med Æresbeviisninger og Jordegods, hvilket han selv endmere forøgede. Ved sin Død, 1792, efterlod han sig 12 store Godser. Han var med Alt dette alligevel ogsaa afholdt af Undersaatterne, navnlig for den Gavmildhed, hvormed han understøttede alt Ædelt og Godt. Senere eiedes Gaarden af
Conferentsraad og Landsdommer v. Flindt til Nielstrup (hvortil henvises) og hans Svigersøn, Kammerherre Stiftamtmand Munthe Morgenstjerne, der byggede Capellet. Da General Astrup, der gik fra Gammelgaard som en fattig Mand, udskiftede Jorderne, bleve de simpleste af disse samlede, for af dem at danne en Gaard, der fik Navnet Vilhelmshøi. Denne kjøbte 1816 en Søn af Kammerraad Seehuusen til

295
Ollingsø, Herman Daniel, † 1858, for 40,000 Rdlr., men maatte senere forlade den igjen. Efter Astrup fik en Kammerjunker Benzen Eiendommen; men heller ikke han kunde holde ved den i de ugunstige Tider, og nu overtog Statskassen Gammelgaard, som senere solgtes til en Holstener ved Navn Trummer, der synes at have været en meget rettænkende Mand. J det Mindste betænkte han Alle, der havde staaet i hans Brød, paa en smuk Maade, og lagde megen Billighed for Dagen, naar han bortfæstede Gaarde og Huſe. Af ham kjøbte den nuværende Eier Gammelgaard. Indtil 1634 var Ryde et Pastorat for sig; men i dette Aar fik Sognet Gurreby til Annex. 1692 skiltes de ad igjen saaledes, at Ryde blev Annex til Landet og Aageby, og Gurreby kom til Skovlænge og Sollested. Præstegaarden blev lagt ind under Gammelgaard. Den forrige Degne- og Capellanbolig er nu Byens Hospital.

Præster i Ryde.

1. Hr. Mads Hansen, var her 1530 og 31. (Før Reformationen kjendes kun Hr. Anders Krag, der var her 1499 og skal være bleven meget gammel.)
2. Hr. Peder Jepsen, var her 1571 og 84.
3. Hr. Hans Vingaard, 1608—10, udentvivl en Broder til Hr. Niels i Karleby.
4. Hr. Hans Christensen (ikke Christiansen) Sadeel, tidligere Capellan i Halsted, var her fra 1631 til 37, da han rimeligviis døde. Tilnavnet har han udentvivl faaet efter sin Fødeby Saal eller Sahl (IB.), fik Gurreby til Annex og var altsaa den første Sognepræst for Ryde og Gurreby Menigheder.
5. Hr. Axel Hansen, fra 1637 til 1676, født i Vesterborg Præstegaard 1605, var først Rector i Nakskov 1629. 1659 blev han Provst i Sønderherred. Hans første Kone var

296
Cathrine Hansdatter Faack; den anden var Anna Jensdatter fra Rudkjøbing, død 1673.
6) Hr. Anders Frandsen Bruun, født i Gundslev, hvor Faderen var Sognepræst. 1674 blev han kaldet til Hr. Axels Medhjælper med Løfte om Succ., og blev 1676 han Efterfølger. Hans Hustru var Søster til Hr. Halsen i Stokkemarke. 1681 blev han Præst i Rødby og døde 1687,

Indholdsfortegnelse side 326

efter Sigende myrdet paa et Værtshuus i Sjelland, hvor han ikke for sin Dyds Skyld var kommen ind.
7) Hr. Anders Knudsen Brun, kaldet hertil den 13de Juni 1681, samme Dag, som Formanden blev kaldet herfra. Han var Præst, uvist hvor, før han kom her, og døde den 30te Oct. 1682. Samme Dag kaldtes Eftermanden. Man maa lade, at det dengang gik raskere end nuomstunder.
8) Hr. Bent Grimeton. (See Aastrup.) Foruden disse residerende Capellaner kjendes endnu een fast Capellan, det vil sige en Capellan med kgl. Confirmation og Succession. Denne var Hr. Lorents Ditlevsen Heiche, Broder til Hr. Claus i Klippinge, der fik et af Hr. Axel i Ryde og Gurreby, Hr. Mule i Dannemarre og Hr. Lerche i Landet og Aageby udstedt Kaldsbrev som deres fælles Capellan. 1673 fik han kgl. Bekræftelse som Capll. i Ryde med Løfte om Succession, men døde alt næste Aar. En Datter af ham var gift med en Skipper Niels Hansen i Nykjøbing, som, opbragt af svenske Capere, døde i Sverrig. 1)

Gloslunde Sogn.

Dette er et af de faa Stednavne, som lige fra Kong Valdemar Seirs Tid har holdt sit Navn saa godt som uforandret. En gammel Vise skal ogsaa begynde omtrent med disse Ord:

1) Meddeelt af Hr. Pastor Barfod.

297

J Glodeslunde By
Sidder liden Boel i Ly,
Hvor hun vil en Skjorte sye
Til Hr. Bertel Rye, osv.

Landsbyerne ere: Gloslunde, næsten 1/4 Miil lang, og det velstaaende Hoby med en lille Skov. Sognet har ellers ikke Skov, men gode Kornmarker, med 350 1) Tdr. Hartkorn og 480 Indbyggere. Kirken er hvælvet, men uden Taarn. [Den forrige Døbefunt ligger begraven under Kirkegulvet. Naar det i et udkommen Værk hedder, at Beboerne i dette Pastorat nedstamme fra de gamle Vender, da kan dette ikke siges med større eller mindre Ret om dem end om de fleste andre Sognebeboere, navnlig paa Laalands Sydkyst. Lige saa uretfærdigt og eensidigt vil det ogsaa være, om Nogen i Almindelighed vil tillægge disse Sognefolk en større Jmmoralitet end andre paa Øen. Beviisførelsen for en saadan Paastand maatte savne enhver fornuftig Grund.
Til Sognet hører nogle Smaaholme i Rødbyfjord. Disse ere Rappeholm, Magleholm, Lilleholm og Lille Skovsland. Den sidste Holm er imidlertid nu forbunden med Landet ved et Dæmningsarbeide, som gaaer til den i de senere Aar udskiftede Landstrimmel Hummingen, der skyder sig ud fra Dannemarre Sogn. Jmellem Hummingen og Tjørnebjerg, en Deel af en langstrakt, tildeels gold og lavtliggende Ø, som tilhører Landet Sogn, findes Havnedybet Kremnize, som de faa Skibe anløbe, der aarlig ankomme til Rødby.
3 Smaalegater, som ere givne til Skolen i Gloslunde, der er bygget af Cancelliraad Hans Daniel Landorph, ere rimeligviis forsvundne i Godsforvalter, Kammerraad Ebbesens Fallitbo!!!]
Af Præster før Reformationen kjendes fremfor Alt Broder Jacob 1387, om hvilken fortælles, at han var saa ilde lidt

1) Nu omtrent 244 med over 600 Jndb. og 40 Gd.

298

af sin Degn, at denne strøede ildfængende Sager paa Prædikestolen, hvor han vidste, at Hr. Jacob skulde prædike en Vintermorgen, og tænkte nu, at Præsten ved at „snyde Lyset“ og kaste Tanen paa Gulvet, skulde stikke Jld i Stolen og skade sig selv. Men til Uheld hænder det sig,

Indholdsfortegnelse side 326

at Degnens Pige gaaer om Løverdagen ind og feier Kirkegulvet og Prædikestolen og kaster derefter Gulvskarnet ved Degneboligen, hvorved der siden kom Jld i Degnens eget Huus. Af andre Præster kjendes Hr. Hennecke 1420, Hr. Jens Heie 1449.

Præster efter Reformationen ere:

1) Hr. Niels Jbsen, som alt 1566 var Provst. † 1588. 1580 blev han mistænkt for at have stjaalet — tænk engang — 17 Oldensviin fra Hr. Niels Andersen i Skovlænge. (R.).
*2) Hr. Rasmus Hansen, fra 1588, var død 1608 1).
*3) Hr. Peder Christoffersen, var her 1608, † 1638. Havde 1626—29 Hr. N. J. Klyne til Capll. (See Jdestrup.)
*4) Hr. Hans Lauritsen Bogense, født 1605; 1638 ordineret Capll. i Rudkjøbing, hvor han tidligere synes at have været Rector; men endnu samme Aar kom han hertil, hvor han døde 1664.
5) Hr. Niels Rasmussen Schow (egentlig Vestenskov), født i Vestenskov 1632 og udentvivl en Søn af Sognepræsten Hr. Snøde, var her fra 1664 til sin Død 1685. Hans Enke, Margrethe Hansdatter, ægtede udentvivl Degnen, Jacob Pedersen i Vestenskov. (IB.)
6) Hr. Gregers Andersen Sidelmand, fra 1685 til sin Død 1625, Provst fra 1715, var først gift med Dorothea Treschow, derefter med Dorthea Augusta Verner, † 1744. En af Sønnerne blev Præst i Arninge og en af hans Døttre ægtede Rector Rhold i Nakskov.

_____

1) De med * betegnede ere meddeelte af Hr. Pastor Barfod.

299

7) Hr. Anders Aarhuus, 1) f. 1694, gift med Hr. Forbus's Enke i Sollested, Sophie Dorothea Ahlefeld, † 1748. Han var en Søn af Mag. Aarhuus i Halsted og talede vistnok Latin førend han kunde spise Brød, men havde ogsaa et „ruineret Legeme“. Hans Kone var derimod frisk og haardfør. Hr. Aarhuus døde 1727. Hans Eftermand ægtede Enken.
8) Hr. Hans Seidelin, født paa Nykjøbing Apotheek den 6te Januar 1701; her var han Præst fra den 12te Novbr. 1727 til den 6te Juni 1790; var altsaa næsten 90 Aar gammel. Hans anden Hustru var Magdalene Christine Sidelmand, en Datter af Præsten i Arninge. J sidste Ægteskab havde han 5 Børn, af hvilke den ældste Søn, Frederik, født 1755, blev Capll. hos Faderen 1783, men døde Aaret før ham; den næste Søn, Hans, døde som Student 1778. Hans eneste Datter, Karen Sophie, ægtede Hr. Benzon i Vestenskov. Hans yngste Søn, David Christian, døde ligeledes som Student 1783. Mærkeligst er hans 4de Barn, Sønnen Claus Henrik, født 1761. Han begyndte at studere; men det Liv var ham for tvungent, og han gik tilsøes. Han gjorde et Par Reiser til Vestindien; men da han som Kahytsdreng engang opvartede sin Capitain ved Bordet og Capitainen kom til at sige Saxo Grammatica, gav Claus sig til at fnise. Da de Fremmede vare borte, spurgte Capitainen ham, hvad han før „grinede“ af? Han sagde det vel, men fik ligefuldt et Livfuld Prygl. Claus havde nu faaet sin Lyst til Søen styret og erklærede, da han kom tilbage, at han nok vilde tage fat paa Studeringerne igjen, naar man vilde love ham, at han ikke skulde faae Bank; thi Capitainens Tamp sved endnu paa hans Rygstykker. Han kom nu i Nakskov Skole 1778 under den strenge Rector Heye, læste, naar han vilde, og blev borte, naar han vilde. Der „regnede Prygl“ ned paa begge Sider.

_____

1) Hr. Barfod staver Navnet: Aarhus.

300

af ham, men Seidelin fik ikke et Slag. Desuagtet stod han sig altid bedst ved sin Examen, ja blev endogsaa indkaldt 1780, da han gik til Universitetet. „Vi mindre Diciple“, vedbliver Provst

Holm, der har optegnet denne Notits, „elskede ham inderlig, thi han gav os Penge og Hvedebrød.“ Han gik derefter til Vestindien 1787 og blev Huuslærer paa St. Thomas; men da hans Fader imidlertid døde, bad Moderen ham om at komme tilbage. Dette gjorde han villig og opholdt sig nu hos hende i Maribo fra 1691 til 95. Han forstod noget Mathematik, Sømandskab og Tegning og indgav et Forslag, forsynet med Tegninger, til en bevægelig Dokke. Da Forslaget blev forkastet, reiste han til Hamborg, hvor han lærte Bogtrykkerkunsten, og vendte derefter tilbage til Kjøbenhavn, hvor han 1797 fik Privilegium som Bogtrykker, begyndte „Politivennen“ 1798 og giftede sig med en aldrende Enke, Madam Schönberg (Frederikke Vincentine Ratenburg). 1) Da det ikke vilde gaae med Bogtrykkeriet, som han siden mistede 1805, fik han den heldige Idee at udgive „Dagen“, der begyndte den 10de Januar 1803. Nu kom han snart ud af sin Gjeld, ja fik endog nogen Formue; men han var ogsaa bleven svækket baade paa Sjel og Legeme, navnlig ved en „Vand og Brød“-Straf, han 1807 maatte udholde for en Bladartikels Skyld, og døde 1811. Hans Enke overlevede ham i over 20 Aar. Ingen Børn. Under sit Ophold i Maribo stiftede han den offentlige Bogsamling, der er opstillet i „Jomfruchoeret“ i Byens Kirke.

I 1689 og 90 havde Hr. Seidelin Hr. Plesner til Capll. (See Vestenskov.) Hr. Seidelin lever i Sagnet som en nøiagtig og meget sparsommelig Mand, der menes at have nedgravet en Deel Penge i eller ved Præstegaarden, hvor han

---

1) Ved hende blev han Stedfader til Etatsraad, Hofrevisor m. m. Schönberg og til Archiateren m. m. Schönberg (IB.), som havde saa mange Ordener, at de, af Mangel paa Plads, maatte bæres i en Stang over Brystet. Begge disse Mænd ere endnu i frisk Minde.

301

endnu stundom skal gaae omkring ved Nattetide. For at faae sine Karle til at kaste Kornet ordentlig, skjulte han altid nogle smaa Beenkugler i Korndyngen, og nu maatte Folkene rage saalænge i Kornet indtil de bragte ham alle Kuglerne. Der fortælles fremdeles, at da han paa sine gamle Dage, vel indpakket, kjørte til Kirke, maatte Degnen, som sad bag ved ham, puffe ham i Ryggen, hvergang Præsten kjørte forbi en vandrende Kirkegænger. Dette ærgrede Degnen og han puffede derfor til Præsten saa ofte de kjørte forbi et Piletræ, saa at den gamle Præst sad og bukkede og bukkede hele Veien. Naar de nu kom til Kirke og der næsten ingen Besøgende havde været, spurgte han Degnen bagefter: „Men, monstro, hvor bleve alle Kirkegængerne af?“ hvortil Degnen med en vis Sandhed stedse svarede: „De bleve vist staaende nede paa Veien og glo paa hinanden.“

I hans Tid indtraf den berygtede Sønderherreds Provstestrid, som kom deraf, at den største Deel af Herreds-Præsterne vilde have Hr. Nestius i Landet til Provst, medens Biskoppen derimod ønskede den for sin Strenghed bekjendte Mag. Blicher i Stokkemarke. Ved Valget fik Magisteren 2 Stemmer og stemte desuden paa sig selv; Hr. Nestius fik ligeledes 2, de øvrige Stemmer vare enten holdte tilbage eller saaledes afgivne, at Biskoppen kunde gjøre med dem, hvad han vilde.

Hs. Høiærværdighed berammede nu et nyt Provstevalg, hvor Magisteren atter fik sine 2 Stemmer; men nu fik Hr. Nestius 4. Ikke desto mindre kaarede Biskoppen Mag. Blicher til Provst, hvilket bragte Præsterne i Bevægelse, saa at d'Hrr. Nestius, Sidelmand, Zimmer og Wulf indberettede Sagen til høiere Vedkommende og protesterede imod Valget, hvilket fik det endelige Udfald, at Hs. Majestæt, næst at give nogle yderligere Bestemmelser med Hensyn til fremtidige Provstevalg, tillige erklærede, at hverken Hr. Blicher eller Nestius maatte blive Provst, men at en tredie Præst skulde udvælges. Denne ærgerlige Sag gav desuden Anledning til en Injurie-Proces.

302

eftersom Hr. Zimmer i Dannemarre i sin Jvrighed havde kaldt Hr. Seidelin: en falsk Mand.
9) Hr. Andreas Lyhman, født den 10de Novbr. 1736 i Kjøbenhavn, hvor hans Fader var Borger. Levede i over 20 Aar som Jnformator. Den 30te Decbr. blev han resid. Capll. i Nysted og 1787 Sognepræst ved St. Mortens Kirke i Næstved, hvorfra han 1790 kom hertil. Død 1ste Juni 1799. Han var først gift med Mette Christine Husfeldt, Datter af Sognepræsten i Nysted, som døde den 1ste Januar 1779. Efter hendes Død, 14de Septbr. 1777, ægtede han den 10de August 1787 Jde Sophie Kjeldsen, Datter af Organisten i Nysted; hun skjænkede ham 3 Sønner og 4 Døttre og døde hos sin Søn, der endnu er Kjøbmand i Nakskov, den 27de Februar 1844.
10) Dr. phil. Jørgen Borch, født 1765 eller 67 i Odense. Hans Fader var Provst Borch i Nakskov, fra hvis Skole han 1782 blev Student med Udmærkelse. (Han var den første Jndkaldte. H.) Blev 6 Dage efter at han var bleven Dr. phil. kaldet til Sognepræst for Gislum og T. den 25de Januar 1793, hvor han var til 1799, da han kom til Gloslunde; død 17de Marts 1824. Hr. Borch var en ypperlig Philolog samt en lærd og flittig Mand. Hans Oversættelse af Herodot, udg. 1840 af Overlærer Hundrup, er et mesterligt Arbeide. Hr. Borch var gift med Ingeborg Klog, født paa Vestmanø ved Jisland og Søster til Stiftsphysicus Klog i Maribo, med hvem han havde 4 Døttre, som alle leve. Fru Borch døde i Gloslunde Enkesæde 1844.
11) Hr. Eggert Galthen, Søn af en Hørkræmmer i Kbhvn., er født 1784 og var her 1824—38; kom herfra til Fjeldsted i Fyen, hvor han døde som den corpulenteste Præst i hele Fyen, hvilket vist vil sige meget. Hr. Galthen var gift med en Datter af Præsten Woldike i Store Heddinge og Præsten Mehls Enke i Præstø, hvilket gav en Nabopræst Anledning til den Vittighed, „at Galten fedes ved

303
Meel“, hvorved han sigtede til, at Hr. Galthen med Held skulde benytte Hr. Mehls Prædikener. Forresten var Hr. Galthen en agtværdig og inderlig godmodig Mand, der her var saa fattig, at Folk paa Offerdagene passede ham op paa Kirkegaarden, hvor han ogsaa med god Villie deelte Offeret mellem de tilstedeværende Creditorer. J Fyen kom han imidlertid bedre efter det. Engang besøgte Hr. Winther i Dannemarre sin gamle Ven, Hr. Hansen i Ønslev; denne vilde have Hr. Winther til at blive hos sig ud over den bestemte Tid; men da Hr. Winther netop havde lovet Hr. Galthen et vigtigt Pengelaan, som han skulde bruge i de samme Dage, svarede han, at han ikke kunde, da han skulde hjem og redde Galthen. Disse Ord hørte nu Stuepigen, som siden efter paa Kuskens Forespørgsel, om hans Huusbond saa blev i Præstegaarden, svarede denne: han vilde gjerne, men han maa hjem for at frelse en Griis, som de ellers stikker.
12) Thorgeir Gudmundsson (skriver sig Gudmundsen). Denne beskedne, hjertensgode Mand og altofoffrende Fader er født den 27de Decbr. 1794 i Olafsvalla Præstegaard paa Jsland, hvor hans Fader Gudmund Jønsson, siden Provst i Stadestad, dengang var Sognepræst. 1819 tog han Artium med bedste Characteer og 1824 Embedsexamen, havde i Kjøbenhavn det Arna-Magnæanske Stipendium og reiste 1826 til Stokholm i et videnskabeligt Ærinde for det nordiske Oldskriftsselskab, blandt hvis Stiftere han var. 1831—39 var han Formand for det Jlandske-Litteraire Selskab i Kjøbenhavn. 1827 blev han paa sin Fødselsdag Lærer ved Søetatens Drengeskole, siden Overlærer og Katechet ved Holmen. Nytaarsdag 1839 blev han kaldet til Sognepræst i Gloslunde, hvorfra han den 8de Febr. 1849 forflyttedes til Nysted. Med sin Hustru, Marie Langeland, født 28de Febr. 1806, Datter af Justitsraad Rasmus Langeland, Forvalter ved Proviantgaarden, † 1837, har han 3 Børn, af hvilke en Datter er gift med den driftige Kjøbmand Bekker i Nysted.

304
13. Hr. Andreas Jørgen Nielsen, født den 17de Decbr. 1800 i Ubberød, hvor Faderen var Skolelærer, blev Katechet i Svendborg 1831, 2 Aar efter at han havde taget Embedsexamen; Sognepræst i Bredstrup 1840 og i Gloslunde 1849. Med sin Hustru, Maren Perette Augusta

Wedel, f. 22de Februar 1802, Datter af afdøde Amtsprovst Wedel i Skaarup, har han 3 Døttre og 1 Søn.

Græshave Sogn (Grodashagen),

som staaer for 208 1) Tdr. Hartk. og 1 Td. Skovsk., har altid været Annex til Gloslunde. Foruden Græshave By maae mærkes Skovby. Kirken er lille og uden Taarn. Den var i sin Tid Herredets Convents Kirke. J Kirken har Ollingsøgaards forrige Eiere havt deres Begravelse. Til Sognet hører den fri Hovedgaard Baadesgaard, hvis Hovedgaardstaxat er 64 Tdr. Hartk. og avler aarlig 1150 Td. Korn. Gaarden er oprettet af de tre Byer Baadesby, Langholm og Strogø, hvilke de Svenske afbrændte i Krigen. Borgemester Thomas Mikkelsen Holdenzye i Nakskov var Gaardens første Stifter og Beboer; men han blev ved dens Bygning og Anlæg saa arm, at han maatte afstaa Gaard og Gods til Kongen, som lagde flere Jordeiendomme til. Kongen solgte den omtrent 1710 til Cancelliraad Hans Daniel Ahlefeld, som giftede sig med Cathrine Meyer, Generalfiskal Jørgen Landorphs Enke. Han havde Penge nok, udkjøbte Ahlefelds Sødskende og efterlod Gaarden uden Gjeld og et stort Bondergods, samt følgende 5 Kirker: Vestenskov, Kappel, Dannemarre, Arninge og Gloslunde, til sin Søn Hans Landorph. Cancelliraad Ahlefeld var forresten en vittig og snild Mand, hvilket blandt Andet sees deraf, at da de Svenske engang truede Laaland med Landgang, og alle vore Soldater vare ude af Landet, samlede han

1. Nu 222 Tdr. Hartk. 3/4 Td. Skovſk. og 2 1/2 Td. Mølleſkyld med hen= imod 500 Jndb. og 18 Bdgd.

305

alle Bønder og Bønderkoner heromkring, forsynede dem med tjærede Pleiler og Køller og lod desuden alt Qvæget drive sammen omkring ved Rødby, saa at Hæren syntes forfærdelig stor og skal have forskrækket de Svenske i den Grad, at deres Anfører udraabte: „Vor Herre Død! jeg troer, at Djævelen har sk . . . Folk paa dette Land.“ Priis være slig en Oberst! Han døde 1728 (22?).

Hr. Etatsraad Hans Landorph, Amtmand over Falster, gift med Magdalene Lützow, Datter af Geheimeraad C. F. v. Lützow til Søholt. Han var Godheden selv mod sine Underhavende, ja gav til han selv manglede. Han førte dertil et overordentligt Huus og kom saaledes efterhaanden i saa slette Omstændigheder, at al hans Credit døde, og han endogsaa blev afsat fra alle sine Embeder, og gik siden om med sin Potte for at bede om Melk udi Nykjøbing. Hans Frue udvirkede dog, at han beholdt sin Titel. Honnet Ambition! Endelig døde han som en angergiven Synder. 1736 kjøbte den for sin Godgjørenhed bekjendte Prindsesse, Charlotte Amalia, en Datter af Kong Frederik den Fjerde og død 1782, denne Eiendom; hun opførte en smuk Gaardbygning og anlagde en kjøn Have, indtog flere Marker til Gaarden og tog sig meget af sine Bønder. 1791 blev Hovedgaardstaxen, som ved hendes Død var bleven en kgl. Domaine, udparcelleret i følgende Arvefæstegaarde: Baadesgaard med 41 Tdr. Hartk., Christinesfeld med 23 Tdr., Gabrielsminde med 13 1/2 Td. og Rosenbjerg i Tillige Sogn. Samtidig hermed hævedes Hoveriet for Bønderne. 1818 taxeredes Skovene og beregnedes da til en reen aarlig Indtægt for Staten af — 97 Rdlr. Da de for en halv Snees Aar tilbage solgtes ved offentlig Auction, udbragte de naturligviis mange Tusinde. Kirkerne ere endnu Statens.

I samme Sogn ligger desuden det ældgamle Herresæde Ollingsø eller Ollingsøgaard, hvis fri Hovedgaardstaxen er 36 Tdr. Hartk.; med neppe 1 Td. Skovskyld. Den ligger

306

ikke efter deres Smag, som ville bo lystig; thi ved Vinterdage er det ofte umuligt at komme til Gaarden for Vand. J en liden Lund tæt ved Gaarden, „Kaninholmen“ kaldet, skal have staaet

et hedensk Tempel eller idetmindste været et Offersted. Lidt østenfor Gaarden er en liden Skov af Bøge- og Ege-Træer 1). Item gaaer man fra Gaarden ned i en smuk Lysthave, som indeholder sjeldne Træer og Blomster. Gaardens Hovedbygning bestaaer af 3 sammenbyggede Bindingsværks Fløie, som ere holdte i en god Stand.
Den er indesluttet af dybe Grave, som efterhaanden tilgro eller udfyldes. Her maa aarlig kunne indavles 700 Tdr. Korn og paa de gode Græsgange fødes 100 Stykker Qvæg.
Gaardens Ælde er fra omtrent 1336. Dens første Eiere jeg finder ere:
Hr. Niels Eriksen miles, død omtrent 1380.
Hr. Lasse Muus, som skjødede dette sit Gods til
Hr. Otto Jensen eller Jonsen 1390. Denne ærværdige Landmand, som døde 1446, skal, efter Nogles Sigende, have anlagt Gaarden og givet den Navn.
Hr. Lasse Herlufsen, som blev fradømt Gaarden til
Hr. Erik Stigsøn Pors, der var nærmere arveberettiget. Saaledes kom Ollingsø til den navnkundige Familie Pors, i hvis Værge den blev i over 200 Aar. Der fortælles om denne
Hr. Pors, at en ond Aand skal have mødt ham paa Hellingehede og dreiet hans Hoved saaledes omkring, at hans Øine og venstre Skulder stode i lige Linie. Han døde omtrent 1450, hvorefter Godset gik over til hans Søn, Hr. Stig Pors, som boede her til 1462.
Hr. Erik Pors, Ridder, forbedrede Godset mangfoldig og satte Gaarden i Forsvarsstand. † 1492.
Hr. Stig Pors, Forriges Søn, levede endnu 1558.

Nu indlemmet i Haven.

307

Hr. Rudbek Pors eiede ogsaa Skovsgaard paa Lange- land og døde først 1609. Hans Frue var Kirstine Nordby.
Hr. Claus Pors, hvis Søster fik Skovsgaard, levede her endnu 1653. Han oversatte en tydsk Bog, kaldet „Livets rette Compas“, om hvilken det senere er sagt: Den burde aldrig været skreven, mindre trykt og allermindst oversat. (H.)
Hr. Rudbek Pors var her kun i faa Aar. Han byg- gede et Begravelsessted for sin Familie i Græshave Kirke, til hvis Vedligeholdelse han satte nogle Penge og — nogle Faar i Gloslunde Præstegaard. Men Pengene ere for længe siden borte, Faarene spiste og Begravelsen forvandlet til et Sacristi.
Birgitte Kirstine Pors var gift med Herman v. Kaas til Dansted. Han døde 1667 (R.) og efterlod en Datter, Sophie Kirstine, som blev gift med Oberst Jacob Geweke, Commandant i Nakskov 1680[1].)
(Ved den følgende Deel af Gaardens Historie foretrækker Udg., nærmest at holde sig til de Oplysninger, han har mod- taget af Gaardens nuværende Eier.)
Det ældste Skjøde paa Ollingsøgaard og Gods, som findes i Gaardens Archiv, er udstædt af Kong Christian den Femte til Cantsler Holger Vinds Enkefrue, Margrethe Gedde til Harrestedgaard, den 16de Marts 1689, hvorved Eiendom- men overdroges hende for 32,862 Daler 66 ß., som hendes Mand i Krigstid havde forstrakt Regjeringen med, og efter Afregningen kom tilgode. Til Eiendommen hørte dengang og medfulgte 16 Kongetiender og 3 Kirketiender, hvortil de 32 Tiender rimeligviis maae indskrænkes, som man ellers vil vide paa den Tid at have hørt til Godset. 14de Decbr. 1698 skjødede hun Eiendommen til Sønnen Erik Vind; men af de mange Tiender medfulgte kun Dannemarre Kongetiende, der

---

[1]) 1671 eiede en Henning Dahldorff Gaarden; den 21de October 1678 fulgte han den til Geweke, der atter solgte den til Kongen den 23de April 1686 for 30,000 Daler. (R.)

308
ſiden er bleven ved Gaarden. 31te Auguſt 1730 ſkjødede Johan Brennike i Veſtenſkov, ſom Arving efter Sviger- faderen, Cancelliraad Georg Rudolf Møller[1]), Gaarden til Cap- tain Niels Vinds Enke, Chriſtiane Ulrika Lyzow. Kjøbeſum- men var 22,000 Daler, hvorunder Dannemarre Kongetiende og Søllefted Kirketiende, hvilken ſidſte fra nu af ogſaa følger med Gaarden, vare indbefattede. 14de Novbr. 1740 ſkjødede Com- mandeurcaptain Mühlenpfort Gaarden til Frants Mathias The- ſtrup for 30,500 Daler; Fæſtegodſet var dengang 409 Tdr. Hartk. Kammerraad Theſtrup er født ſidſt i forrige Aarhundrede i Fyen, hvor hans Fader var Sognepræſt i Dalby og T. Han var en ſtor og flittig Landmand, ſom derfor fik ſtore Fordele ved Gaardens Drift og aarlig indhøſtede over 1000 Tdr. Korn. Han holdt baade ſit og Bøndernes Gods i god Stand og forglemte ikke de Fattige. Han var gift med Margrethe Riegelſen, Datter af Kjøbmand Andreas Riegelſen i Nakſkov og Karen Holm, ſom døde 1763. Hr. Kammerraad Theſtrup levede til 1766, da han døde ſom en meget formuende Mand. Ved Auctionſſkjøde af 20de Octbr. 1766 gik Gaarden over til Juſtitsraad Hans Riegelſen, Broder til Fru Theſtrup, ſom gav 53,060 Dlr. for den (ſee forreſten Søllefedgaard). Han lagde Tillige Kongetiende til Gaarden, ſom ved hans Død blev ſolgt og tilſkjødet hans Søn, Captain Andreas Riegelſen, den 24de Mai 1773 for 55,720 Dlr. Skjødet lyder ogſaa paa Captainens Broder, Jacob. Captain Riegelſen udbetalte eſterhaanden ſine Sødſkende og boede her i ugift Stand, indtil han afhændede Godſet til Hans Diderikſen, forhen Kjøbmand i Nakſkov, ſenere Forpagter paa Vintersborg, født i Nakſkov 1737, hvor hans Fader Diderik Diderikſen i mange Aar var

---

[1]) Han var gift med Erik Vinds Enke, Edele Urne Mundt, der 1729 ægtede ſin førſte Mand, ſenere blev gift med Landsdommer Storgaard og endelig med Cancelliraad Møller. Capitain Niels Vind døde 1733, hvorefter Enken 1738 ægtede Commandeurcapitain Didrik Mühlenpfort.

309
et „Ærligheds Exempel udi Kjøbmandsstanden“. Skjødet er dateret 19de Juni 1775; Kjøbesummen: 53,750 Rdlr. Egentlig solgtes Godset til Forpagter Seehuusen paa Vintersborg; men da han kort efter døde, giftede hans Enke, Marie Margrethe Neander, sig med Hr. Dideriksen, som derefter erholdt Skjødet udstedt paa sit Navn. Seehuusens Enke overlevede ogsaa sin anden Mand og tilskjødede 13de Mai 1793 Gaard og Gods til sin Søn af første Ægteskab, Jørgen Henrik Seehuusen, for 55,000 Dlr.; dog medfulgte ikke Tillige Tiende. Efter Kam- merraad J. H. Seehuusens Død i Aaret 1810 og hans Enkes, født Lønborgs dødelige Afgang 8 Aar efter, overtoge samtlige deres efterladte Børn Eiendommen, og 3 af dem beholdt den senere til 1826, da den indløstes af den nærværende Eier, Justitsraad Mathias Hamborg Wilhjelm, R. af D., som ægtede Kammerraadens yngste Datter, Diderikke Georgia Seehuusen, med en Kjøbesum af 81,000 Dlr. Efter at nærværende Eier i de senere Aar har bortsolgt en Deel af Fæstegodset, udgjør dette nu 168 Tdr. Hartk. Hovedgaarden staaer for 51 Tdr. Hartk. med et Areal af circa 470 Tdr. L. og E. Til Eien- dommen hører endvidere 300 Tdr. Land Skov, samt Dannemarre Konge- og Søllested Kirketiender af 464 Tdr. Hartk.
Haven er af den nærværende Eier bleven forskjønnet i en særdeles Grad og Godset er under hans forstandige Bestyrelse blevet til et af de meest velhavende paa Øen. Ogsaa for sine Skove sørger han med en efterlignelsesværdig Omhu. Af hans 3 Børn — tvende Sønner og en ugift Datter — er den ældste Søn, Mathias Henrik Seehuusen Wilhjelm, i dette Aar ble- ven Eier af

Bartoftegaarden i Vestenskov Sogn; kort efter ægtede han en Datter af Nakskovs forrige Borgemester, Justits- raad Fasting.

310
310

Geognoſtiske og antiqvariſke Bemærkninger angaaende Laalands Central-Baſſin og ſammes nærmeſte Omegn, nedſkrevne ſom forklarende Text til 8 topographiſke Kort, indſendte 1854 til Muſeet for de nordiſke Oldſager.

(Af Forfatteren, høivelb. Hr. Kammerherre Wichfeld til Engeſtofte, velvillig overladt Udg. til Afbenyttelſe.)

Laaland gjennemſkjæres i Retning fra N. V. til S. Ø. af et stærkt leret Strøg, der i begge Ender, men isærdeleshed i den nordvestlige gaaer over i lettere Jorder, og som, meest i Yderpunkterne, hæver sig over det øvrige flade Land. Dette Strøg gaaer over Birket, Vesterborg, N. for Stokkemarke, Øs- tofte, baade N. og S. om Marieboe[1]) og Røibølle Søer, Slemminge, Musse, Bregninge, Herridslev og Nysted, og kan i geognostisk Henseende betragtes som hele Øens Kjærne. Midt i dette, strygende i samme Retning og indtagende en tilsva- rende langagtig Form, findes et Bassin af forholdsmæssig betydelig Udstrækning, der fra Grimstrup strækker sig ned til Store Musse og Bregninge. Dets Længde er paa det nær- meste 2 Miil; men Breden er meget forskjellig, stundom stærkt indkneben, f. E. fra Gaassø mod V. indtil det Punkt, hvor det ved Lysebroe udvider sig som Heirede [2]) Søe, ofte derimod meer eller mindre udvidet; sin største Brede har det fra Enges- tofte Gaard over til Søholts Marker, omtrent 5000 Alen. Det bestaaer af en Række Bækkener adskilte ved Fladninger af større eller mindre Udstrækning, de østligere ere efterhaanden hævede, saa at deres Bund nu ligger tør, og

---

[1]) Den mindre almindelige Skrivemaade Marieboe er valgt for at minde Læſerne om, at den nyoprettede Bye gaves Navn efter Jfr. Maria. [2]) Ogſaa kaldet Koge- eller Reggebølle Søe.

311

brugbar til Græsning og Torveskjær, medens de vestligere endnu ere fyldte med Vand. Niveauet af den østlige tørre Strækning er omtrent det samme som Vandfladens i de vest= lige, nemlig mellem 30 og 40 Fod over Havet. Characteren af samtlige Bækkener viser sig imidlertid overalt at være den samme, nemlig en i det Hele flad Bund, fra hvilken en Mængde større og mindre Holme hæve sig. Bunden i de udtørrede Dele viser sig at være mager Engbund, bevoxet med Græsser, Halvgræsser, Mosser, stundom med Lyng; den af= giver maadeligt Torveskjær, hvis Masse bestaaer af omdannet Ferskvands- og Mosevegetation. Af de vandholdende Dele er Gaassø — den østligste — nu næsten ganske tilgroet, medens man endnu for 25—30 Aar siden kunde arbeide sig frem deri i en fladbundet Jolle. Heirede Søe er den dybeste, 20 til 30 Fod paa flere Steder; Vandets klare, mørkebrune Farve tyder paa Torvebund. Marieboe Søndre og Nørre Søe, saa= velsom den sydligere liggende Røibølle eller Al-Søe — der vel er lidt adskilt fra de andre, men dog hører til samme System —, have i Almindelighed 6 à 9 Fod over Mudderet, som bedækker den største Deel af deres Bund; en stedse tiltagende Vegetation af Rør, Siv og Vandplanter tyder paa, at Bunden meer og meer hæver sig.

Som ovenmeldt, fremdukker, saavel i de udtørrede som i de vandholdende Dele, mange Holme, der — ligesom den øvrige Omegn — i det Hele bestaae af meer eller mindre sandholdende Leer. De, der findes over Vandfladen, ere eller have været bedækkede med Granit-Rullestene og sønderbrudte Flintstumper; de, der nærme sig til, eller ligge i Vandskorpen, ere det

fuldstændigt endnu. Hine frembyde ogsaa interessante Gjenstande for Botanikeren, f. Ex. dentaria bulbifera og littorella lacustris paa Borgøe, samt en meget frodig Birke= vegetation paa Skjelsnæs.
Characteristisk for Vandet i Marieboe Søe er dets stærke Kalkholdighed.

312
Det hele, Bassinet omgivende, Terrain hæver sig saa godt som umiddelbart fra Vandfladen, eller den samme nær= mest tilgrændsende flade Kyststrækning, til en Høide af 15 til 25 Fod derover; nogle Steder skraaner denne Høide jævnt eller afrundet ned, men da den ogsaa ofte, f. Ex. i Skovene, paa begge Sider af Engestoftegaard, og paa mange andre Steder viser en næsten lodret Skrænt paa 5—15 Fod ned mod Vandet, saa maa hiin Jævnhed vel for en Deel tilskrives Plovens jævnende Magt. Høiest er Terrainet mod den østlige Ende af hele Bassinet, hvor man i en lille Afstand derfra, omtrent ved Bregninge, træffer Vandskjellet mod den østligere liggende Egn, lavest mod den vestlige, hvor det gjennem Hunsaaen har sit Udløb til Stranden. Vilde man gruble over den Maade, hvorpaa Landet er dannet, da vilde man finde, at vægtige Grunde tale for, at de Leermasser, der danne hele det Høidedrag, hvorom her er Tale, i en tidligere Periode ved voldsomme, under= jordiske Kræfter ere hævede op af Dybet i halv dyndet Til= stand og saaledes væltede ud over Flakningen. Vandet har da siden udfyldt det ved denne Begivenhed fremkomne Dyb. Mærkelig er paa alt Fald den Parallelisme, der finder Sted mellem Strygningslinierne af dette Partie, af den østligen liggende lave Strækning, der gaaer ind fra Guldborg Sund mellem Fuglsang og Priorskov, strækker sig N. V. forbi Hardenberg og udmunder i N. V. forbi Saxkjøbing og Ourebygaard, samt mellem Guldborg Sund og fremdeles Sundet mellem Falster og Sjælland. Hvad Navnene paa de forskjellige Bassiner angaaer, da have de intet særdeles Betegnende eller Eiendommeligt; de udtørrede Partier benævnes som vedkommende Byes Torve= mose; i Gaassø have Vildgjæssene til den seneste Tid ynglet; Heirede Søe benævnes efter det tilstødende Torp, som dog muligt har Navn efter de i den omliggende Skov byggende Heirer; Marieboe Søe udleder ikke sit Navn fra Oldtiden; ældre

313
er Navnet Grimstrup Søe, som tidligere gaves og endnu til= deels gives Marieboe Nørre-Søe; den S. for de andre belig= gende Søe benævnes Røibølle eller Sørup Søe, efter to til= stødende Torper — hiint nedlagt; ældst turde Navnet Alsøe være, som stundom tillægges hele Søen eller snarere en Deel deraf, og som ogsaa bæres af et vedliggende Torp.
Vi ville nu vandre hele Strækningen rundt, og da finde, hvorledes baade Randen og Holmene bære mangfoldige Spor, saavel af endnu existerende Dyrearter, der dog ikke findes mere her tillands (at Levninger af undergaaede Dyrearter, nærmest henhørende til Kridtperioden, f. Ex. Echiniter og Be= lemmitter m. fl., hyppigt findes, nævnes her i Forbigaaende), som og af Menneskeslægter, der have levet under alle de for= skjellige Culturtrin, der vides at have fundet Sted i vort Norden. Vi ville derved ogsaa komme til at anstille Betragt= ninger over de Forandringer, der maae antages at være fore= gaaede med Egnen, navnlig i Forholdet mellem Land og Vand, i den Tid den har været bebygget.

Musse.

S. og S. V. for den ældgamle Store-Musse Kirke findes paa Skraaningen ned mod Tørvemosen nogle halvforstyrrede Høie; fra en af disse leverede man mig nogle af de almindelige Flintsager.

Slemminge Sogn.

I Slemminge Sogn findes, især paa Skrænten ned mod

Indholdsfortegnelse side 326

Heirede Søe, en Deel Høie, meest fra Steenalderen; men de nærme sig hurtig deres Undergang. „Hullerne skal fyldes og hver Plet pløies“, sagde en gammel Mand, der viste mig om, og Steenhuggerens Hammer har alt været i Laug med de fleste store Stene. De fleste ere fra Steenalderen; fire sammenliggende, „Jordhøie“ kaldte Bonden dem, synes at være fra Broncealderen. Flere af dem have Navn, for hvis

314
Ægthed dog ikke kan indestaaes, saasom Rævehøi og Vigmandshøi. En er anseelig, med en meget stor Steen ved hver af Enderne; men den ene af disse laa alt fladt ved mit Komme. Høien benævnes Nivihjelhøi. En anden kaldes Kirkehøi, og om den fortælles, at en Rytter kom forbi om Natten og saae Høien staae paa Ildstøtter, medens Troldene dandsede indenfor; de bød ham et Sølvbæger med Drikke; han jog bort dermed, Troldene forfulgte ham; men han naaede lykkelig Slemminge Kirkegaard, hvor han kastede Bægeret ind, der saaledes var reddet og for Fremtiden tjente som Kirkens Kalk. Denne har jeg beseet; men den bærer ikke Præg af høi Ælde. Sagnet, der kommer saa tidt igjen, minder vistnok om Lokkelser og Kampe mellem Hedenskab og Christendom i dennes første Tider.
Mod Vest skjærer en lang, smal, nu udtørret Viig sig dybt ind mellem Slemminge og Engestofte Sogne, der vil blive omtalt under dette.

Engestofte Sogn.

I dette Sogn findes i Bogeskoven trende Høie fra Broncealderen; den nærmest ved Sømode er nylig bleven gjennemgravet; paa forskjellige Steder, men uden tilsyne= ladende Plan eller Orden, fandtes forbrændte Steen, Fragmenter af Urner, stærkt angrebne Broncesager, som Knive, Pincetter, Naale eller Syle, et Fragment af en Beennaal, to Broncenaale med rundt Hoved, hvorunder flere indridsede Kredse, endelig et Fragment af en glatsleben, firsidet Flintkile, omtrent 3" langt, ¾" i Fiirkant, som, endskjøndt af lysegraa Flint, snarere synes at have tjent til Slibe- eller Probeersteen end til Vaaben.

Den under Slemminge Sogn omtalte, forhenværende Viig af Heirede Søe strakte sig heelt op til Engestofte, saa at altsaa det Terrain, der nu optages af en Deel af Engestofte

315
Gaards Marker, af Skovgaardene og Fredskoven, den Tid har været et Næs imellem denne Bugt og Marieboe Søe. Ved Somode, en Flakning, hvor „Søerne mødes“, fandtes for nogle Aar siden paa Sandet et i Forfatterens Værge værende smukt tvehaands Sværd, Klingen 39", Hæftet 14" lang — dette blottet for sin Beklædning — den lidt krumboiede Pareerstang 6"; foroven en stor Knap.
En liden Forhøining paa Engestofte Mark nær Skrænten af Søen forekommer mig, at skulle have baaret Navnet St. Jørgens Høi.
Borgøe fortjener særlig Opmærksomhed.
Ligesom Benævnelsen tyder paa, at den har baaret en Borg, hvoraf ogsaa findes mangfoldige, umiskjendelige Spor, saaledes er denne Sag ogsaa i alle Omboendes Munde. Borgen har ligget paa Øens vestre Ende, der af Almuen kaldes Slotspladsen; dens Beboer kaldes Kong Ræv. Denne Deel af Øen — hvilken sidste er ca. 12 Tdr. Land stor — bestaaer af et Plateau, der hæver sig steilt 15 à 20 Fod op af Vandet, og som ved 3 tydeligere og et Par svagere pa= rallele Volde og Grave, der gaae tværs over Øen, dækkedes mod Angreb fra dennes østre, mindre høie Deel. Det nævnte Plateau er over 150 Fod i □; dets midterste Deel, omtrent 60 Fod i N. og S. og 50 Fod i Ø. og V., er sænket noget; det har udgjort Borggaarden, uden om hvilken Bygningerne have staaet. Jordsmonnet heroppe er bedækket af Muursteen, hvoraf nogle endnu

Indholdsfortegnelse side 326

synes at ligge paa deres oprindelige Sted. Paa Pladsens S. Hjørne fandtes ved Gravning Stumper af Qværnstene, saa Møllehuset maaskee har staaet der. Nedenfor Skrænten, paa Øens N. Hjørne, fandtes Levninger af en Skibsbroe, af hvilken ligger Tømmer 1 à 2 Fod i Jorden; paa begge Sider af samme, langs henad Søkanten, fandtes endnu for en Snees Aar siden Egestapper staaende op af Vandet, som havde været Pæle af Bolværket. Tilsvarende Levninger af Bro og Bolværk fandtes til samme Tid lige=

316
overfor paa Rævshale Grund, hvor lange og stærke Pæle ere optrukne af Bunden. For at have Alt samlet, skal jeg be= mærke, at der ovre paa Marken lidt ovenfor sidstnævnte Punkt sees en kjendelig rød Plet paa Fugeren, som har sin Farve af Muursteen, og fra hvilken Bønderne ogsaa have optaget saa= danne. Sagnet melder, at paa dette Sted skal den til Bor= gen paa Øen hørende Avlsgaard have staaet. Dog af begge ere kun Rudera tilbage; men disse ere høist kjendelige, idet Øens hele nordre Kyst nedenfor Slotspladsen til langt ud i Vandet er bedækket af Muurbrokker, som maaskee deels ere nedstyrtede ved Borgens Ødelæggelse, og deels levnede, idet man baade til Søes og paa Isen har ført Levninger fra Borgen over til det faste Land, for der at anvende dem ved andre Bygninger. Eftergravninger ere anstillede; ved disse har jeg paa Slotspladsen kun fundet ubetydelige Levninger af gammelt Jern og Huusgeraad af Træ eller Been og Malm, samt som ovenmeldt, Stumper af Qværnstene. Ved Gravning ind i Siden af Skrænten, der mod Ø. gaaer ned imod den første Grav, fandtes kun løse Haandsteen, som maaskee have udfyldt Muren; i Gravene Muurbrokker til en Dybde af ca. 3 Fod; derunder fast Bund. (Ved Lindøe, en Holm nær Borgøe, er i 1858 funden et Jernsværd; Knappen, en rund Skive, 1" tyk, 2" i Gjennemsnit, Grebet 4" langt, Pareerstangen 8" lang, Klingen ca. 32" lang; bevares hos Eieren af Søholt.)
Men foruden denne Periodes Levninger findes, især langs den nordre Kyst, en uendelig Mængde Flintflækker, som bl. A. ogsaa kom til Syne, da Grønsværet for et Par Aar siden blev taget bort ved Anlægget af en ny Spadsere-Vei; tillige er der funden et Par Flintstykker, af hvilke Flækker ere af= hugne, men som ikke ere blevne færdige; paa den S. Ø. Pynt har jeg ogsaa fundet en stor Flintøxe.
Vesten for Engestofte Sogn ligger Hunseby Sogn, som dog i det Hele mindre vedkommer det Terrain, der er Gjenstand for nærværende Undersøgelse. Kun skal jeg bemærke, at

317
der lige udenfor den vestlige Spidse af Engestofte Sogn findes to ubetydelige Forhøininger paa Marken, som jeg dog har undersøgt; paa Bunden af samme fandtes nogle løse Kampestene, saa de dog maaskee ere Grave fra Broncealderen. Desuden ligger tæt herved lige ved Enden af en smal, nu til Eng forvandlet, Viig af Marieboe Søe, der skjærer sig ind mellem Engestofte og Rævshale, en anseelig, men forstyrret Høi fra Steenalderen. Denne er nylig nærmere undersøgt og deri funden et ret anseeligt Gravkammer, som dog ogsaa synes at have været benyttet i Broncealderen; thi det var fuldpakket af Jord, hvori baade fandtes et Par Flintøxer og en mindre Spiralring af Bronce. Den kaldes Troldestuen, hvilket Navn endnu bæres af de tæt ved liggende „Troldestuhuse“, og endnu skal den stundom Juleaften sees staaende paa gloende Støtter, medens Troldene dandse indenfor.
Jeg skal i den Anledning tillade mig følgende Be= mærkninger. Naar vi see de kjæmpestore Stene, der man= gen Gang danne disse Høie, og især deres, i Forhold til simple Menneskekræfter, næsten uhyre Overliggere; naar vi see den Omhu, hvormed Mellemrummene mellem hine ere udfyldte med Sandsteensfliser, og en vis Hyggelighed saaledes tilveiebragt i Jordens Skjød, da falder det lidt vanskeligt at fatte, at en saadan Bo kunde tilveiebringes i den korte Tid, der laae mellem en Mands Død og hans Begravelse. Naar vi endvidere træde ind i Graven og finde Heltens Knogler sammensaldne i en Hob, der viser, at

Liget har været hensat i en siddende Stilling, omgivet af sine Baaben — disse, ligeindtil Flintflækkerne, af det fuld= endteste Arbeide —, af sit Huusgeraad og Smykker, ja endog af Spisevarer — hvoraf Spor endnu stundom findes —, og man derhos mindes, at hine Slægters Forestilling om Livet efter Døden var den, at dette var et Skinliv, en skyggeagtig Fortsættelse af det tidligere, da ledes man til den Formening, at ligesom de Efterlevende vilde, at den Afdøde skulde beholde

318
sine Vaaben, sine Smykker, sine Redskaber, saaledes vilde de ogsaa, at han skulde beholde sin hyggelige Bolig, som lydige Undergivne, Trælle og Fanger med Slæb og Møie havde op= ført under hans bydende Blik. Og ad denne Vei ledes man da til den Formodning, at idetmindste mange af disse Høie oprindelig have tjent til Bolig for de Levende; først naar en udmærket Helt gik bort, da omskiftedes hans Bopæl til hans Grav, da hensattes den Døde paa Hædespladsen, da droge de Efterlevende sig tilbage ud af den snevre Grav, som luk= kedes med den flade Steen, som aldrig skulde borttages. Antage vi dette, da have vi ogsaa en Forklaring paa det tidt gjenkommende Sagn om Høien paa Ildstøtterne Juleaften og de indenfor dandsende Trolde. Saaledes saae nemlig virkelig det fremmede nysankomne Folkesfærd Oldtidens Helt feire sin Juul med Lystighed og Blus, hvorom Troldene — Thors Folk — svingede sig i munter Dands. Med Sagn herom og om de lokkende, men giftige Bægere, de bøde den Forbi= farende, kunde da gjerne sildigere Tiders christne Præster skræmme og advare de Nysomvendte, som lovedes Frelse i Kirkens skjærmende Favn.

Marieboe Landsogn.

Ved at følge Søen kommer man fra Engestofte ind i Marieboe
Landsogn, hvor man da først støder paa Bondebyen Rævshale, som skal bære Navn efter Kong Ræv paa Borgøe og paa hvis Kyst findes de under Borgøe omtalte Levninger af Broe og Avlsgaard. Et nu ryddet Krat bar Navn af Ekernboe; hvis dette var en Forvanskning af Ekorreboe, da bar det Minde om Egernet, som nu ikke længere findes i Laaland. Marieboe med sin Kirke og Klosterlevninger vedkommer ikke directe nærværende Undersøgelser. Vest for samme, ved Marieboe Nørre Søe eller Grimstrup Søe — der ved et Aaløb af nogle saa 100 Alen er forenet med Marieboe Søndre Søe, og hvis Vande gjennem Hunsaaen løbe i Stranden ved Bandholm —, i Lysemose Skov, findes de,

319
ligeoverfor Grimstrup Bye liggende interessante Levninger af Grimstrup (?) Slot. Hele Lysemose Skov bestaaer af nogle Holme, omgivne af Søen og en sid Eng, som tidligere ud= gjorde en Bugt af Søen. Det til Slottets Opbyggelse benyttede Terrain synes at have bestaaet af en smal Landstrimmel — der forbandt to Holme — hvis Sider vare dækkede ved Søe og Sump, ved hvis Yderender man anlagde en Vold, og som man derefter, til yderligere Sikkerhed, gjennemskar med parallelle Grave, hvorved der dannedes smaa adskilte Forter, der af en stormende Fjende maatte tages eet for eet. Der ere 5 saadanne Afdelinger; paa den midterste og høieste — omtrent 20—25 Fod over Vandfladen — har Borgen ligget, af hvilken findes Muursteens Levninger; denne er 100 Fod i □; den næste mod V. ligesaa; den sidste mod V. noget større, saa den mulig har afgivet Plads til Udhuse eller til Forborg. Gravene ere omtrent 30 Fod brede. Adgangen til Borgen synes at have gaaet langs den N. Kant af Mosen; thi her findes en halvmaaneformig Befæstning, der har tjent som Udenværk. Ved Oprensning af Gravene i de seneste Aar ere fundne Dolke eller Jagtknive af Jern, og Levninger af Redskaber og Vaaben af Malm, som nu forvares paa Knuthenborg.

Indholdsfortegnelse side 326

Naar vi nu atter begive os ud til Marieboe Søndre Søe, da finde vi os ved sammes V. Grændse tillige ved hele Bassinets V. Ende. Langs om med Sognets Ydergrændse ender Søen i et nu temmelig stort udtørret Mose-Parti. I den V. Ende af Søen ligge trende Holme, Fruer-Øe, Heste= og Præste-Øe. Engang blev Borgøe om Vinteren uventet angreben; dens Herskerinde var i velsignede Omstændigheder; hun satte sig da paa en Ko, lod denne trække baglænds til næste Øe, hvor hun fødte sit Barn; deraf fik Fruerøe Navn. Præstøe, maaskee fordi den har hørt under Klosteret. Idet vi nu bøie om til Søens S. Side, komme vi først til Hillested og Bursøe Sogne, som ikke frembyde interessante Gjenstande for nærværende Undersøgelse, og derefter til

320

Krønge Sogn.

Dettes V. Parti indeholder et Par Steenhoie, en Kilde [1]) samt et nu næsten sloifet Voldsted. Af de endnu tilbageværende Levninger kan man dog med Vished see, at Borgpladsen har havt omtrent 30 Fod i Gjennemsnit, og været omgiven af en ca. 15 Fod bred Grav, der atter var dækket af en Vold. Almuen kalder den Krønge eller Krønge Borg eller Slot. Den V. Deel af Røibølle Søe er nu forandret til siid Eng; her fandtes for faa Aar siden, tæt under Grønsværet, et stort Rensdyrehorn — det første, der er fundet i Danmark — og som nu bevares i Universitetets zoologiske Museum. Gjennem denne Eng og videre gjennem en af Menneskehænder gjennemskaaren temmelig høi Ryg ved Søholt har Røibølle Sø nu sit Udløb. Tidligere har den upaatvivlelig havt det ved sin Ø. Ende, gjennem Sørup Mose ind i Godsted Sogn og ned mod Gaassøe, ad hvilken Sørup Mose endnu har sit Udløb. Jeg troer heri at see en yderligere Bestyrkelse for den Mening, der understøttes af flere Data, at den Ø. Deel af hele det Ø. Parti af Laaland har hævet sig, medens den V. Deel er sunken.

Den østre Deel af Sognet bestaaer af Søholts Fredskov, der grændser umiddelbart ind til Ulriksdals Skove og kun ved Somode er skilt fra Engestoftes, en Skovstrækning af 7 à 800 Tdr. Land Bøgeskov. Det Hele, men især de to førstnævnte Dele, er næsten oversaaet med en Mængde Smaahøie, der synes at være Grave fra Broncealderen. For Krønge Sogns Vedkommende veed jeg intet Specielt om samme at bemærke, det skulde da være, at en Gruppe Høie findes paa en høi Skrænt, umiddelbar ved Marieboe Søe, paa et Punct, kaldet Bellevue i en skovkrandset Viig, fra hvilket man har en herlig perspektivisk Udsigt ud over Borgøe og flere Smaaholme lige ned til Marieboe.

[1]) Vil nærmere blive omtalt.

321

Fuglse Sogn.

I Fuglse Sogn betegner Nysted Landevei, der gjennemskjærer det fra Ø. til V., omtrent Culminations-Ryggen af det til Hovedbassinet hørende Terrain; S. for denne synker Landet fladt ned mod Laalands S. Kyst. Paa Sognets aabne Marker findes ingen Høie; kun i Skovene og specielt i Alsøe Fredskov kan paavises nogle Fortidslevninger. Først et Sted, kaldet Bunsehave, der strækker sig ud i Søen og hvis yderste Ende ved en dyb Grav er afskaaren fra Landet. Herved er dannet et Voldsted af 2—300 Fod i Længden og ca. 170 Fod i Breden. Et Indsnit i Volden viser tydeligt, hvor Broen har været Foran Graven synes det efter Jordsmonnet, som om der havde ligget en Forskaandsning eller Forborg, ligesom hele Odden bærer Spor af en opfyldt Vei, saa at den rimeligviis tidligere har været meget lavere og Adgangen til Slottet hindret af Vandet. Paa Voldstedet findes talrige Fundamentsteen, derimod kun meget ubetydelige Spoer af Muursteen. Beliggenheden i Søen var det Eneste, som gav Borgen Fasthed, og imod en Landgang med Baade kunde den rimeligviis slet ikke holde sig. Det er

historisk, at Fyens og Laalands Bispesæde paa sidstnævnte Øe indtil Grevens Feides Tid var ved Aalevad i Godsted Sogn, samt fra dette Steds Ødelæggelse indtil 1534 eller 35 var flyttet til Alsøe, hvorfra det efter denne Tid atter flyttedes tilbage til Godsted Sogn til „Bispens Øe“, nu Ulriksdal — og det er muligt, at det kan have ligget paa denne Odde, der ved sin Beliggenhed ydede nogen Sikkerhed mod Angreb fra Landsiden; men da her findes saa ringe Spor af Muursteen, har det næppe været nogen fast Bygning. Almuen fortæller om Skatte, der skulle findes paa dette Sted, samt at en nu afdød gammel Mand, hvis Børn end leve, gik derned for at slaae Gjedder paa den ene Side af Næsset; da der ingen viste sig her, vilde han gaae langs ad den nævnte Grav til den anden Side,

322
men saae underveis en sammenrullet Masse Snoge, hvoriblandt een, udmærket fremfor de andre. Tryllet ved Synet, glemte han at gribe en Gjenstand — i Mangel af andet, sin Træskoe — og kaste den hen i Snogevrimlen, hvorved Gjemmestedet for Skatten, hvorover de ruge, vilde have været betegnet. Imidlertid hørte han Gjedderne pladske i Søen; men da han fik Sandserne samlede, vare Snogene forsvundne, og da han atter kom hen til Vandet, vare Gjedderne ligesaa.
Længere inde i Skoven findes 2 smaa Steenringe af ca. 10 Fod i Gjennemsnit i en Afstand af 80—100 Fod fra hinanden, samt Spor til en større Ring, der kunde have indsluttet begge. Den ene synes lidt ophøiet i Midten; jeg har ladet grave deri; men kun fundet nogle løse Steen.

Vester Ulslev Sogn.

I dette Sogn findes nogle Høie fra Steenalderen, mere eller mindre beskadigede. En, som ikke var meget kjendelig over Jorden, blev aabnet f. A. og deri fandtes Knogler og Pandeskul — som jeg desværre kom for seent til at redde —, Skaar af Urner, ret smukke Flintkiler og Flækker, samt en flad gjennemboret Skive af Rav, omtrent saa stor som en Species, hvilke ere i mit Værge. Ovenpaa en af de forstyrrede Høie ligge et Par meget store Steen af henved en Cubik-Favn i Indhold. En Høi ligger paa det flade Terrain ved Stranden og da man finder flere saadanne Grave heelt ude paa den flade Strand, f. Ex. i Egnen af Rødby, saa kan heraf sluttes, at Laalands flade, med en uhyre Mængde Granitrullesteen bedækkede Sydkyst, der synes først i en senere Tid at være dukket op af Havet, alt i en meget fjern Fortid har havt samme Niveau som nu.

Godsted Sogn.

Naar vi begynde vor Vandring i dette Sogn fra den N. Side ved Sømode, da komme vi først ind i den til Sø-

323
holts Skov stødende Fredskov, der — som under Krønge Sogn meldt — gjemmer en Mængde Grave meest fra Broncealderen; netop paa Sognets N. V. Spidse ligger een meget høit, med en skjøn Udsigt over Søen. Naar vi fortsætte vor Vandring ad den Vei, der strax ved Sømode gaaer fra N. V. til S. Ø. gjennem Fredskoven, støde vi snart paa Levningerne af en Vold og Grav, der gaaer fra Heirede til Røibølle Søe, og som i Fredskoven end er temmelig bevaret, medens den udenfor paa Marken udslettes mere og mere. Spoer af et Taarn findes paa Forsvarernes Side; Graven ligger paa den østre. Der, hvor Anlægget støder til Heirede Søe, naaer det næsten heelt ud til samme, og Bunden af den — nu — udfyldte Grav ligger kun faa Fod over Vandfladen, hvilket kan lede os til at dømme, at Forholdet mellem Land og Vand ikke er synderlig forandret siden dette Anlæg fandt Sted. Det er nu vanskeligt at sige, om denne Befæstning har været bestemt til at modstae et forventet enkelt Angreb, eller om den i Forbindelse med hele

Indholdsfortegnelse side 326

Søedraget op til Musse paa venstre Flanke, og Røibølle Søe, dennes Udløb forbi Søholt til Marieboe Søe, sidstnævnte Søe og dens Udløb, Hunsaaen paa høire Flanke, skulde tjene til, varigt at sikhre en Deel af Landets nordlige District mod Angreb fra S. og S. Ø. Jeg har ingen Levninger fundet, der kunde give Oplysning herom, dog skal jeg minde om det under Engestofte Sogn omtalte ved Sømode, nær bag denne Forskaandsning, fundne Sværd, der fortæller om Kamp og Mandefald i dette Vadested. Lige- saa er ved Undersøgelse i Graven fundet Skaar af Urner og Hesteskoe fra Fortiden.
Noget længere mod Ø. springer et Næs frem i Heirede Søe, bestaaende af en lille Holm, der ved Landet er forbundet ved en lav, kun nogle faa Fod bred Tunge, som i Fortiden vistnok har været overskyllet med Vandet. Yderst paa Holmen findes kjendelige Rudera af en Bygning, nemlig Grundstenene, som tydeligt angive dens Form, en langagtig Fiir-

324
ant, henved 35 Fod i Ø.—V., 20 Fod i S.—N. Af brændte Steen fandtes ingen. Hele Næsset er vel 300 Fod langt og beskyttes mod Landet af en halvmaaneformig Vold og Grav, hvis hele Udstrækning i Længde udgjør ca. 300 Fod. Til V. udenfor denne ligger en ophøiet Flade, et Par 100 Fod i Fiirkant, hvorpaa maaskee kan have staaet en Forborg. Næsset kaldes Herrens Holm, hvilket Navn faaer nogen Betydning derved, at der noget N. derfor ude i Søen ligger en lille Holm — paa hvilken dog ikke findes Spoer af Bygning — der bærer Navnet Qvinde-Holm.
Østligere i Skoven findes en forstyrret Høi, hvis Stene dog nu atter ere lagt i deres tidligere Stilling; de danne et fiirkantet Gravkammer, 3 Fod i Fiirkant, 2 Fod høit.
Udenfor Skoven, lige ved den Ø. Ende af Heirede Sø, med en herlig Udsigt over dens skovkrandsede Bredder, ligger en sjelden Samling af Gravhøie fra Broncealderen, den ene umiddelbar ved den anden. De have tidligere strakt sig i en betydelig Længde fra S. til N., men den S. Deel, der laa ude paa flad Mark, bliver meer og meer udslettet af Plougen; den N. Deel, der er bevoxet af Træer, er derved bleven bevaret; denne Deel, paa et Areal af ca. 3 Tdr. Land, har jeg faaet Tilladelse til at udtage fra Fæstetvangen mod at bevare Høiene i uskadt Stand; Pladsen er nu indhegnet og sat under det Offentliges Tilsyn. Af de udenfor Hegnet liggende Høie har jeg ladet flere aabne; i adskillige fandtes kun Stene, i een endog ordnede til et lille Gravkammer 16 à 20" i Gjennemsnit, et Par Tommer høit. Den anseeligste har jeg ladet gjennemskjære fra S. til N. lige til Bunden. I Midten paa Bunden ligge nogle store Stene, som endnu ikke ere fuldkommen bortryddede. Paa Bunden henimod Randen mellem nogle smaae Stene fandtes en 3" lang Klinge af en lige Daggert med Spor af Læderskede, men stærkt angreben af Ir, med en heel spanskgrøn Knap og Øsken hørende til Gehanget. Heelt oppe i Høien, som har en lodret Høide af ca. 12 Fod, fandtes 3 smaae

325
325
Steensætninger, omtrent 2 Fod i Gjennemsnit, som hver indeholdt en Urne med brændte Been, den ene tillige en Broncekniv, Pincet og Naal, en anden et lille Smykke, bestaaende af en flad Ring, 3" i Gjennemsnit, 1" bred, hvori hænger en Spiralring, ligesaa af Bronce. Knoglerne fra en Urne sendtes til Hr. Professor Steenstrup, som fandt, at de alle vare Menneskeknogler. Bronce-Sagerne ere i mit Værge.
Gaaee vi nu tversover den Ryg, der skiller Heirede fra Røibølle Søe, da finde vi her Sporene af en Høi, der har havt en meget skjøn Beliggenhed paa Skrænten ved Søen. Ved Skovfogedhuset i Ulriksdal Skov laae en lille meget uanseelig Høi, der blev bortryddet f. A.; deri fandtes en Flintkniv, en meget smuk lille fiint poleret Øxe af Grønsteen af saadan Form, 3" lang, 1 1/2" bred og lige saa tyk; paa Bagsiden sees Spoer af Gjennemboring, saa den har været afbrudt og atter afsleben og gjennemboret.

Indholdsfortegnelse side 326

Paa den N. V. Pynt af Skoven „Næs“, ved en opfyldt Grav, skilt fra den øvrige Deel, findes et lille Voldsted, og paa den ligeoverfor liggende Lindøe vil Almuen ogsaa see Spoer af en Bygning, som dog ikke har været synlig for mig, saa lidt som visse spøgelieagtige Taager, der endnu i de sidste Aar skulle have viist sig der. Paa det ene af disse Steder boede Kong Kat, paa det andet Kong Muus, som jævnlig æskede hinanden til Kamp. Ere disse Navne, saavelsom Kong Rævs paa Borgøe, ægte, da har man her Høvdinge, der ligesom Hengist og Horsa tillagde sig Navn efter Dyr.
Omtrent midt i Sognet, ved Aalevadsgaarden, havde Laalands-Fyens Bisp sit Sæde, til hvilket hørte en Deel af det omliggende Land og Bondergods. Det blev ødelagt i Grevens Feide. Voldstedet af dette Slot ligger paa den Ø. Ende af en Bankeryg, der skyder sig ind mellem side Enge, den Gang Moser og Kjær, der forsynedes med Band fra Udløbet af Røibølle Søe, der paa de Tider flod denne Vei ad Gaassøe til, drev Møllen paa den nærliggende endnu kaldte

326
Mølleholm og afgav Leilighed til det Fisketræk, der har givet Stedet Navn af Aalevad. Voldstedet er 50 Skridt i N. og S., 30 Skridt i Ø. og V., men imod N. gaaer det ud i en Spids, som maaskee har været et Porttaarn, saa at Voldstedet langs den Ø. Grav er 70 Skridt langt; der findes Muursteen i Grunden lige ud til Enden. Herfra har Broen eller maaskee snarere et brolagt Vadested forbundet Borgen med dens udenfor Besæstningen liggende Bygninger, af hvilke der findes betydelige Levninger under og omkring den udenfor Graven liggende Bondegaard, der endnu hedder Aalevads-Gaarden. Foruden disse Udbygninger laae der nogle indenfor Besæstningen, ved nu næsten udfyldte Grave adskilte fra den egentlige Borg. Den øvrige Deel af Bankeryggen dannede et ikke ubetydeligt Vænge paa ca. 3 Tdr. Land, hvor nogle Heste og Creature altid kunde græsse i Sikkerhed, da de befandt sig paa en Ø, hvis eneste Forbindelse var gjennem Borgen. Imod S. er et Stykke af Banken endnu skarpt afskaaren, næsten ganske som Spaden har dannet den ved Besæstningens Anlæg. Midt for Voldstedet, lige paa Skrænten af den dybe Grav, der skiller Ryggen fra det øvrige Land, ligge endnu 4 Steen i ordnet Rad, som vistnok betegne Stedet, hvor en Udgangsbroe havde sin Begyndelse.
Endnu findes et skjønt Oldtidsminde i dette Sogn, nemlig en stor Høi V. for Karleby, der skjuler en vældig Jættestue. Alt tidligere har man banet sig Vei ned i denne gjennem Loftet, ad hvilken jeg ogsaa er stegen derned. Stuen er 16 à 18 Fod lang, 5 Fod bred og ligesaa høi. Loftet er dannet af to uhyre Stene, der ikke ret passe til hinanden i Midten; dette Mellemrum har man udfyldt med en kileformet Steen, som ved at synke ned med sin spidse Ende har aabnet Veien. Mellemrummene mellem Sidevæggenes Stene er udfyldt med Sandsteensfliser; mod S. gaaer en Udgang som bliver smallere og smallere, saa man tilsidst næppe kan krybe ud. Udgangen er lukket med en udvendig flad Steen. Høien havde før mit

327
Komme været gjennemsøgt. Hvad der gjør denne Høi end mærkeligere er dens Beliggenhed, da man fra den overseer næsten det hele Ø. Laaland. Mod S. seer man Østersøen; mod Ø. Nysted, Kjettinge, Døllefjelde og Thorebye, altsaa Egnen langs med Guldborg Sund, mod N. Radsted og Vaabensted nærved Landets Nordkyst; mod V. standses Blikket af Skovene; endelig har man mod N. lige under sig en stor Deel af det ovenbeskrevne Bassin, som i sine Tider maa have været en Indsøe med skjønne Holme. Navn paa denne Høi vides ikke; dog bemærkes, at en nærliggende Ager hedder Roehøismaal.

Indholdsfortegnelse side 326

Mod Ø. adskilles Godsted Sogn ved en liden Deel af Herridslev Sogn fra Musse, og efter at have passeret hiin, staae vi altsaa igjen ved Udgangspunktet for vor Vandring. Spørges nu, om disse Egne bære Spor af, i Tidernes Løb at have undergaaet betydelige Forandringer, da maa hertil svares, at Culturen, navnlig Udgravning, efterhaanden har givet Egnen et langt venligere Udseende; Navne som Hjortessøle, Navnebankerne inde i nu forstmæssig behandlede Fredskove, Tyker-(kjær)holm, Ugleholm, Esholm, Paaholm, paa Forhøininger i Enge, hvor Creaturene nu græsse, — fremdeles: Stærmose, Gravermose, Tasevandsmose, mangfoldige — Rod, Rud, Rytter, Djævlehule, Horsekrog, Biemose, Kjolnetjorne, Bulhukker, — kjær, Tranerud, Maglemose, Skovfladerne, Bregnerud, Birkehauge, midt i veldyrkede Partier, vidne om en langt vildere Skovnatur, om Søer, Kjær og Moser, hvor der nu ere Enge, samt om Moser, Skov og Krat, der nu ere omdannede til smilende, frugtbare Agre. Har derimod Naturen, især ved voldsomme Begivenheder, bevirket nogen Forandring? Det synes slet ikke saa. Vel synes Udtørringen af den østlige Deel af Bassinet at skyldes en Hævning; men denne er af høist langsom Fremgang og har især kun virket liden Forandring i den end vandholdende Deel; Befæstningen mellem Røibølle og Heirede Søe, gaaer ved

328

sidstnævnte, hvor den er temmelig uforstyrret, næsten heelt ud til Vandet; Bunden af den igjennem lange Tider udfyldte Grav, ligger kun faa Fod over dettes Flade; og paa Borgøe ligge Flækkerne af Flinten, som de første Tiders Mænd afhuggede, lige ud til Bredden paa samme Sted, hvor man efterlod dem. Men Climaet er bleven mildere; Renen, hvis Takker fandtes ved Røibølle Søe, Elsdyret, hvoraf betydelige Levninger for nogle Aar siden opgravedes af en Mose i Nakskov-Egnen, have søgt sig kjøligere Hjem.

Saaledes have vi da fuldført den Vandring, vi havde foresat os. Vi have seet, at denne Egn bærer mangfoldige Tegn til at have været beboet af Mennesker, levende under de forskjellige, paa hinanden følgende Culturtilstande, som vides at have fundet Sted i vort Norden, samt tillige Spoer af kun at være ubetydelig omdannet siden den første af disse Perioders Mænd levede her; men een Ting har tillige paa denne Vandring fyldt Oldgrandskeren med Veemod; det er: Skuet af, at Minderne om hine svundne Tider Dag for Dag udslettes af en travl, arbeidslysten Slægt, „hvem Alt skal være til Nytte“.

Maa det da være den givet, til følgende Slægter at efterlade — som Erstatning for hine — varige Minder om sine Idrætter, om sin Stordaad!

Engestofte, 26de Januar 1854.

J. Wichfeld.

Tillæg.

De, ved den tørre Sommer 1858 foranledigede, hyppige Brøndgravninger og Oprensninger af Vandsteder, have ført til flere interessante Opdagelser. Mange Steder er man i ringe Dybde truffen paa Fragmenter af Grønsandslaget; ved Oureby Skibsbro og ved Skovriderboligen i Mattrups Vænge er man i en Dybde af ca. 10 Fod under daglig Vande kommen

329

i en saa reen Kridtmasse, at man synes at være kommen til, eller dog nær til det faststaaende Kridt. Ligeledes viser Kridtet sig i betydelig Masse i en udrenset Vanding ved Hovedlandeveien, lige udenfor Saxkjøbings vestre Udkjørsel. Endelig har man ogsaa flere Steder, f. Ex. ved Sognefogdens Gaard i Vaabensted Bye, paa Marken strax Ø. for Engestofte Gaard, truffet en anden Mærkværdighed, nemlig Moslag af et Par Favnes Tykkelse og 20 til 40 Alens Udstrækning, hvilende paa Blaaleer og Sand, tildækket af Jord. Her maa tidligere

Indholdsfortegnelse side 326

have været rige Kildebækker, hvis Vandrigdom, bl. A. paa Grund af Landets Hævning, efterhaanden er taget af; det fra neden kommende Vand kunde ikke længer hæve sig over den omgivende Rand og saaledes flyde bort; Kildedammen blev derved efterhaanden til en Sump, hvori Mosdannelsen gik for sig; endelig tørredes Sumpen, og Agerdyrkeren muldede efterhaanden Jordsmonnet ud over den, for at benytte den øde Plet. I den saakaldte Præstepark ved Øster-Ulslev Præstegaard, hvor man gravede sig ned, for igjen at finde Vand, fandt man til en Dybde af 8 à 10 Alen Bunden udelukkende at bestaaee af Vegetation, omdannet til en tørvagtig Masse, hvori dybt nede fandtes Stykker af Birk og Hassel, af sidstnævnte Barken og Bladene endnu kjendelige; et Sted ogsaa en Mængde Hasselnødder; men da disse næsten alle have en rund, gnavet Aabning paa den ene Side, er man vistnok her stødt paa Levningerne af Egernets for saa mange Tider siden samlede Forraad.

* * *

De senere Aars Tørke og deraf følgende lave Vandstand i Søer og Floder har bragt adskillige mærkelige Ting for Dagen. Saaledes har man i Søerne i Schveitz paa smaa Holme, der hidtil have ligget under Vandskorpen, men nu ere torre, fundet tydelige Spor af, at Oldtidens Folk have beboet dem i Hytter, der maa have staaet paa Pæle. Dette sluttes bl. M. af, at Holmene nu findes bedækkede med hele

330

Lag af Redskaber o. desl., nederst henhørende til Steenalderen, ovenpaa hvilke Gjenstande fra Broncealderen. En Schweizer, Morlot, der i forrige Vinter færdedes meget paa Museet for nordiske Oldsager, har udgivet et eget Værk herom.

Det var at formode, at noget Lignende maatte forekomme hos os, og der er nu virkelig fundet Spor hertil i Marieboe søndre Søe. Efterat flere Steensager vare fundne paa den flade Bred nedenfor Engestofte og paa nogle af de smaae Holme, bestaaende af Blaaleer, som ved Tørken ere komne frem over Vandfladen, skete Indberetning til Museet, og Sagen er i de sidste forløbne Dage bleven undersøgt af Hr. Professor Worsaae. Han fandt paa flere Steder, men især paa en lille flad Grund i Søens østre Ende, nedimod Sømod, en forbausende Mængde Flintsager, som Flækker, Øxer, mangekantede Rundstykker, Knuder, hvoraf Flækker ere slaaede, i hvilken Anledning kan bemærkes, at paa denne Holm, som kun er 100 Al. lang og 60 Al. bred, i et Par Timer fandtes over 50 Øxer. Da der snart kan ventes en nøiagtig Beretning angaaende Sagen fra Hr. Professorens Haand, fremsættes her Intet med Hensyn til de Slutninger, der af disse Kjendsgjerninger kunne uddrages med Hensyn til Urbefolkningens Leveviis; men det bemærkes kun, at alle de fundne Sager ere af den raaeste Slags og ganske svarende til de Sager af samme Art, der findes i Kjøkkenmøddingerne.

Øen gaves Navn af „Worsaaes Øe“, og er, for at al Forstyrrelse og Borttagelse af Steen og andre Sager kan forhindres, sat under det Offentliges Tilsyn.

Ved denne Leilighed bemærkes, at en Deel store Træstød, med vidt udspilede Rødder, der findes saavel i denne som i Røibølle Søe og som i Almindelighed ansees for Ege, ved nærmere Undersøgelse ere befundne at høre til den saakaldte „vredne Fyr“, den sidste Repræsentant for den forsvundne Fyrrevegetation i vort Land.

September 1854. **J. W.**

331

Musse Herred

er henimod 4 Mile langt og omtr. ligesaa bredt, 7 1/2 □ Miil stort med over 21,000 Indb. Guldborgland adskilles fra det øvrige Herred ved et stort Mosedrag, som nærmere vil blive

omtalt. Lidt Nord for Saxkjøbing begynder et paa Rullesteen rigt Strøg, der fortsættes mod Syd-Øst til Guldborg Sund. Her findes Maribo Sø med Heirede Sø, tidligere en Deel af den, og Røibølle Sø. I Gjennemsnit regnes 9 1/4 Td. Ld. i dette Herred paa 1 Td. Hartk. Hunseby og Maibølle Sogne sættes som de frugtbareste, medens der i Godsted udfordres 11 1/2 Td. Ld. til 1 Td. Hartk. Herredets Fredskove indtage et næsten ligesaa stort Areal som de 3 andre Herreders tilsammen. (Ph.) Her findes 3 Kjøbstæder, 18 Landsogne, 16 Herregaarde og 14 complette Godser.

Maribo

ligger fast midt i Landet og gjennemskjæres af Øens Hovedlandevei. 900 [1]) Indb. Byen ligger ved den for sine yndige Omgivelser, gode Drikkevand og Fiskerigdom bekjendte Maribo Sø, der er 1 Miil lang og i Gjennemsnit 1/4 Miil bred. [Dens Omfang og Vandstand skal aarlig formindskes; navnlig har dette været kjendeligt i de sidste tørre Sommere, i hvilke den paa enkelte Steder endog er gaaet en halv Snees Alen tilbage fra sine Bredder.] Paa Skjellet imellem Sdr. og N. Sø havde Grev Knuth en Vandmølle, som ved at opstemme Vandet foraarsagede „utrolig“ Skade paa de Enge, som grændsede til Søen, indtil vedkommende Lodseiere, efter en Række af Thingsvidner 1774, imod en vis Afgift erholdt Ret til selv at stoppe og aabne for Vandet.

[1]) Nu omtr. 2000. Byens Areal 335 Td. med 55 Tdr. Hartk.

332

1858 havde Byen 10 Gader, 268 Gaarde og Huse — 1837 ikkun 184 —, hvilke i 1857 vare assurerede for 796,760 Rdlr.

Af industrielle Anlæg maa erindres 1 Bogtrykkeri, fra hvilket „Lollandsposten“ udgaaer, 5 Ølbryggerier, som tilligemed 10 Brændeviinsbrænderier levere de bedste Producter i hele Stiftet af Øl og Brændeviin. Communen har en aarlig Udgift af ca. 3600 Rdlr. og en Gjæld paa over 8000 Rdlr., paadraget ved Opførelsen af det nye Raadhuus 1856 til 57, som er meget hensigtsmæssigt indrettet og desuden prydet med et smukt lille 8-kantet Taarn. Dets Bygning geraadede Bygmesteren, Hr. Mertins, til større Ære end Fordeel, eftersom han endog satte Penge til ved Arbeidet.

Archivet paa Raadhuset er neppe en Skygge af, hvad det før har været. Den ældste Protocol begynder 1638. Dog haves endnu 11 Pergamentbreve.

Byens Øvrighed bestaaer af en Byfoged, som tillige er Birkedommer, samt By- og Birkeskriver. Den ældste Byfoged, som er funden, er Albert Hansen 1554. I mange Aar havde Maribo Byfoged tilfælles med Rødby. Saaledes findes, at 1792 døde Mathias Reimers, (saavidt vides, den sidste) Byfoged og Byskriver i Maribo og Rødby, samt — Færgemand paa sidste Sted; 46 Aar gl. 6 Borgerrepræsentanter.

Da Byen ligger inde i Landet, maae alle Varer til og fra Udlandet bringes paa Axel til det 1 Miil fjerne Toldsted Bandholm, som forbindes med Byen ved en god Kjørevei. Da Bandholm af den Grund er paa det Nøieste knyttet til Maribo, hvis Kjøbmænd eie Pakhuse her og trods den lange Landtransport, mærkeligt nok, baade i Kjøb og Salg desuagtet ere ligesaa billige som Kjøbmændene i de andre Stiftets Stæder, ville vi her tage Bandholm med, uagtet denne Lade- og Losseplads ligger i Østofte Sogn.

Bandholm, siges at have faaet Navn af en Banial, som fra først af bebyggede en Holm, hvorpaa det nuværende Band-

333

holm skal ligge. Samme Herre boede paa Bandholmsgaarden, tæt ved hvilken ligger en lille Høi, hvor Kong Hune, som skal have givet Hunseby Navn og var en mægtig Fyrste i denne

Egn, ligger begraven. Indtil 1835 maatte Kjøbmændene kjøre ud i Vandet for at lade eller losse Skibene, der laae næsten 1/4 Miil ude i Søen. For at undgaae denne Besværlighed, opførte Administrationen for Grevskabet Knuthenborg i hiint Aar en lang Skibsbro, hvorpaa Varerne kunde kjøres til Prammene. Dette gik nu saaledes indtil den altfor tidlig bortdøde Grev Knuth selv overtog Grevskabet. 1841 anlagde han en Havn, som rummer omtrent 30 Fartøier og opmuddrede Indløbet saaledes, at Skibe indtil 10 Fods Dybtgaaende nu kunne indtage Ladning i Havnen. Disse forskjellige Arbeider kostede 30—40000 Dlr.; men da Grevskabet nu har 6 pCt. af disse Penge, er det baade til Fordeel for dette, og har ved Siden heraf gavnet Byens Handel umaadelig. Broen er 512 Alen og paa det Bredeste 60 Alen. Skulde Byens Handel tiltage, vil en Udvidelse af Havnebassinet være en Nødvendighed.
1858 vare Toldintraderne ved Bandholm - Maribo Toldsted 39,451 Dlr., over 12000 Dlr. mindre end i Aaret tilforn. Men i 1858 indførtes ei engang Halvdelen af det Qvantum Jern, Steenkul og Trælast, som fortoldedes i 1857. Derimod var Kornudførselen omtrent den samme som i Aaret tilforn. Skibsfarten var fornemmelig paa Grund af en livligere Forbindelse med Kjøbenhavn og Kiel omtrent i samme Forhold som i 1857.
Skibenes Antal i 1858 er 50 med en Drægtighed af 992 Com. Lstr. Bandholms Betydenhed fremhæves desuden ved et Jernstøberi, der sysselsætter 50 Arbeidere, samt ved ugentlige Dampskibsforbindelser med Rigets andre Dele. 1850 hjemsøgtes Pladsen af Cholera, som bortrev 15 Personer.
Paa Handelsforholdene og den industrielle Virksomhed i Maribo, har den 1854 oprettede Discontobank en vigtig Ind-

334
flydelse. Naar den i de senere Aar har været betegnet som "skadelig", da maa denne Dom ansees som mindre vel begrundet. En saadan Institution maa altid være et stort Gode for Handel og Vandel. At den Lethed, hvormed den skaffer Pengemidler, kan misbruges, er en Bebreidelse, som alene bør ramme den, der letsindigen benytter sig af dens Credit og Pengemidler.
Byens, for ei at sige Stiftets, mærkeligste Bygning er Kirken, og da dens Historie paa det Nøieste er knyttet til det forhenværende Kloster, hvilket Byen kan takke for sin Opkomst og senere Udvikling, ville vi først henvende Opmærksomheden paa det forhen saa berømmelige St. Birgitte-Kloster i Maribo.
Birgitte-Ordenen er den eneste i Norden stiftede geistlige Orden. Den hellige Birgitte er fød i Sverrig 1302 af fornem Slægt og havde i sit Ægteskab med Ulf Gunnesen, Fyrste af Nerike, 4 Sønner og 4 Dottre. Hun levede siden som Enke 15 Aar i Sverrig, derefter endnu 15 Aar i Rom og døde 1373. I sin Enkestand havde hun mange Aabenbaringer, endog af Christus selv. Pave Urban V stadfæstede den af hende selv stiftede Orden, hvilken hun ogsaa kaldte St. Salvators eller den hellige Frelsers Orden, fordi hun paastod, at have faaet Ordensreglerne dicterede af Herrens egen Mund, saa de maatte da endelig være fortræffelige.
I Dronning Margrethes Tid skete det Jertegn, at en bestemt Plads i den lille Landsby Skemminge (Skæmyng) ved Maribo Sø, hver Nat blev oplyst af en klar Lue, hvilket saaledes blev udtydet, at det var den hellige Jomfrues Villie, at der paa dette Sted skulde bygges et Kloster til hendes Ære. Dronning Margrethe erhvervede sig snart den Grund, paa hvilket Klosteret skulde bygges; men det blev forbeholden hendes Efterfølger paa Thronen, at udvide den og opføre Bygningen.

335
1415 lovedes alle dem riig Aflad, som vilde skjænke Noget til det vordende Kloster, eller for sammes Altere blot forrettede deres Andagt, og som en Følge heraf gav Kong Erik af Pommern alt det følgende Aar Kjuse Gaard og Fang til denne Helligdom; ja for endvidere at opflamme

Indholdsfortegnelse side 326

Gemytterne, udstedte han og Erkebiskop Peder i Lund et Brev, i hvilket endog Frelseren indføres talende, idet man lader ham paalægge alle troende Christne en Kopskat — kan der tænkes større Gudsbespottelse? "Jeg vil nu", siger Christus i dette Brev, "for al Verden lade opbygge et Kloster til Ære for min Moder. Jeg begjærer af Menigheden Hjælp til dette Klosters Opbyggelse — ikke fordi jeg er fattig — thi jeg er jo Herre over Alting; men fordi Eders Velvillie kan blive aabenbaret for Andre." Og nu paalægger Frelseren enhver ugift Mands- eller Qvindes-Person over 16 Aar at give 1 Pending; men alle gifte Folk hver 2 Pendinge til Klosterets Opbyggelse. Ved en saa overordentlig Udskrivning er det intet Under, at Klosterets Mure alt reiste sig endnu samme Aar, 1417. Det havde saavel Munke som Nonner, "hvilke udgjorde eet Corpus" — et meget farligt Samliv, trods deres store Hellighed og uagtet de naturligviis boede hver for sig! Munkene vare Augustinere — Nonnerne levede efter St. Birgittæ Ordensregler. Endnu i dette Aarhundrede steeg Klosterets Anseelse i en overordentlig Grad. Nye Bygninger reiste sig, formedelst de mange Gaver som strømmede ind allevegne fra, og det kom i den Grad i Ry for Hellighed, at andre Klostere søgte at blive optagne i dets Søsterskab. At disse gode Tider for Klosteret ogsaa virkede tilbage paa Byen er let begribeligt. Navnet Skemminge forsvandt for det smukkere Navn Maribo, og den unge By, der betragtedes som Klosterets Barn, erholdt ogsaa efterhaanden gode Privilegier. Aar 1500 fik den saaledes Ret til Torvedag om Loverdagen. (A.) Reformationen var naturligviis til stor Skade for denne stolte Bygning, men dog langtfra til dens fuldstændige Ruin; thi paa Adelens Forbøn, lod Kong Christian III Klosteret forblive

336

som Tilflugtssted for de adelige Damer, som vedkommende Familie helst ønskede at see fjernede. Privilegierne bleve saaledes bekræftede 1556. Kun skulde Klosteret huse Kongen og hans Tjenere een Nat, naar han opholdt sig paa Øen. Ligesom Hs. Majestæt ogsaa forbeholdt sig Ret til at indsætte en evangelisk Præst i Kjøbstaden. Som et Glimt af Fortids Herlighed, indlededes endog s. A. den mægtige Mogens Gjøes Datter Anna med stor Pomp i Kongens og Dronningens samt mange andre høie Personers Nærværelse. Under Alt dette, havde Byen Maribo efterhaanden ogsaa naaet en saa stor Anseelse, at den var den tredie største By i Laaland og Falster og f. Ex. dobbelt saa stor som Nykjøbing. Som Kjøbstad forekommer den imidlertid først stadig fra Frederik II's Tid, og af et Kongebrev fra 1559 seer man ogsaa, at Byen da havde sin egen Magistrat og Byfoged. Munkene i Klosteret synes at være fjernede ved Reformationen, og at Nonnerne heller ikke kunde holde sig der i Tidens Længde, var for en Deel deres egen Skyld. Allerede 1563, altsaa endnu ikke 30 Aar efter Reformationens Indførelse, reiste Biskop Mag. Niels Jespersen meget alvorlige Klager imod de gode Damer. De indlode, sagde han, ei alene Haandværksfolk, men endog drukne Adelsmænd, som reve dem Huerne af Hovedet og omgikkes dem som Skjøger. Indbyrdes levede de i daglig Kiv, bandede om Tusend Skokker Djævle og ønskede at Pokker (Kopper) saa store som Fade maatte falde paa dem. De sloge hinanden paa Øret og drak sig saa fulde, at de ikke kunde staae paa Benene. Biskoppen beviste fremdeles, at de desuden holdt saa fast som mulig paa den catholske Kirkes Afguderi, havde "ugudelige" o: papistiske Bønnebøger, bad til Helgene, navnlig til Moder Maria, osv. osv. Rimeligviis som en Følge af disse Klagemaal, fik Klosterdamerne en ny Fundats 1572 (A); men dette synes heller ikke at have havt videre Nytte, og da Klagerne over deres Toilesløshed vedblev, bleve saavel Klosterreglerne, som deres hele indre Oeconomi

337

omordnede ved en ny Fundats af 1596. Da denne giver et godt Indblik i de Tiders Leveviis, skulle vi meddele den noget udførligere, efter et Document i Byens Raadhuusarchiv.
Søstrene skulde høre Guds Ord flittig i Klosterkirken og holde Bedestund hver Morgen Kl. 8, ved hvilken Leilighed enhver Søster skulde synge 3 Psalmer og læse 2 Capitler i Bibelen

overlydt, uden al "Superstition" eller Afguderi. Naar Nogen reiser ud af Øen og bliver over 6 Uger ude, skal hun sidde paa Band og Brød ligesaa mange Dage, som hun har været borte over Tiden. Paa selve Øen maatte hun endog blot være 14 Dage borte ad Gangen. Lader hun sig krænke, skal hun strax indmures (o: fængsles) og saaledes bespises paa Livstid. Ingen Mandsfolk maatte komme i Klosteret — uden Adelige.
Søstrene skulde være To om eet "Skorsteenskammer" og hver have sin Pige. Abbedissen maatte endog have 6 Piger, "foruden dem paa Ladegaarden". Abbedissen skulde bestikke forstandige Karle, som kunde tage Klosterbønderne i Forsvar. Der skulde — "Skovskade at forekomme" — alene lægges i "Pibeovnen" fra Mikkelsdag til Midfastesøndag og Jomfruerne skulde søge didhen for at varme sig. 1)
Hver Jomfru skulde have 16 "almindelige" Brød — hver Uge; men aarlig 3 1/2 Fjd. Smør, 2 Oxer, 6 Sviin, 2 Faar, 8 Lam, 10 Gjæs, 1 Td. Sild, foruden en stor Mængde tør og anden salt Fisk, Ærter, Gryn, Malt, Humle, nogle Penge til Klædningsstykker, samt — 25 Bønderlæs Brænde ("Skovskade at forekomme"). Af en saadan Leverance skulde Abbedissen have en dobbelt Portion. — Disse Foranstaltninger hjalp naturligviis Intet. Klagerne vedbleve, og nærmest som en Følge heraf, ophævedes Klosteret 1620

1) De havde altsaa kun Varme i et fælles Værelse om Vinteren, og der skulde de og deres Piger altsaa opholde sig i Compagni Intet Under, at der vankede Ørefigen!

338

og dets rige Tilliggende skjænkedes til Sorø ridderlige Academi. Af hele Fortidens Herlighed har Byen intet Andet tilbage, end den — endog i al sin Ynkelighed — skjønne og stolte Kirke. Maribo Kirke blev rimeligviis alt Sognekirke 1596, da Byens egen Kirke, som, ifølge Sagnet, skal have ligget nær ved Torvet, der hvor den smukke og store Gjæstgivergaard nu findes, afbrændte i den store Ildebrand, som i hiint Aar fortærede en stor Deel af Byen. Klosterbygningen forsvandt saaledes efterhaanden, at der nu blot er en ussel Rest tilbage af den i en privat Have. Saaledes nedbrødes alt 1672 en stor Deel af dens Mure og Hvælvinger, hvis Materiale anvendtes ved Opførelsen af Vaabensteds Kirketaarn. Kirken, som er lidt over 40 Alen høi, 114 Alen lang udvendig og 34 Alen bred, har et vanzirende Træspiir, et Seier-værk og 3 1) Klokker. Den sees tydelig at være opført i 2 forskjellige Tidsrum. Den ældste Deel er den vestlige, hvor det hvælvede Jomfruchor findes. I dette viser man endnu det Sted, hvor, i Følge Sagnet, de Ægtefolk stode, som skulde skilles fra hinanden, i den catholske Tid. Her opbevares ogsaa Stiftsbibliotheket, som er Communens Eiendom og indeholder ca. 12000 Bind. Bibliotheket er grundet 1795 af C. H. Seidelin (see Gloslunde); men dets Midler ere altfor ringe til at det kan supplere sig som ønskeligt kunde være. Heller ikke er selve Opbevarelsesstedet heldigt for Bogernes Bevarelse. Kirkens Skib er med en Tværmuur deelt i 2 ulige store Dele. Dersom disse forenedes og Indgangen anbragtes i Jomfruchorets vestlige Ende — hvilket storartet Skue vilde Kirken da ikke frembyde! I den fraskilte mindre Deel af Kirkens Skib ere 2 Abbedisser, Margrethe Urne, † 1582, og Margrethe Norby, † 1602, jordede, og her findes ogsaa den ulykkelige Eleonore Christine Ulfelds Begravelse, nu indfredet ved et Rækværk. Paa den simple Liigsteen læses Følgende:

1)Nu kun 2.

339

"Herre! havde Dit Ord ikke været min Trøst, saa havde jeg forgaaet i min Elendighed. Dette Begravelses Sted tilhører hendes Høigrevelige Naade, Grevinde Leonora Christina, hvorhelst trende af hendes Sønner ere nedsatte, og selv hviler hun her siden den 6te April Anno 1698, da hun havde levet 76 Aar 8 Maaneder og 8 Dage."

Under hendes Hoved var lagt en Pude, der var stoppet med hendes af Sorg graanede og affaldne Haar. Paa denne Pude havde hun skrevet disse Ord:

"Hvor mangen Tanke-Spaan og Hjertens Sukke-Knude
Tilsammen heftet er paa denne Brude-Pude!
Naar som nedlægget er mit Hoved paa sit Haar,
Da løses op mit Baand: min Sjæl i Glæden staaer."

Hendes Grav var lige til Nutiden aldeles ubekjendt; thi Stenen var skjult af Kalk, eftersom man her, ligesom ved mange andre Kirker, havde indrettet et Sted indenfor Kirkens hellige Mure til Opbevaringssted for dette Bygnings-Materiale. Hvorlænge skal dog slig en Uskik taales! Da spillede engang nogle Drenge Klink ved Kirkemuren og den Enes Skilling forsvandt. Ved at lede efter den, fandt han og Kammerater et Hul i Muren, som næsten var tilstoppet af Jord og Muurbrokker. Igjennem denne Aabning saae de Spor af Kister. Sagen rygtedes og vakte Opmærksomhed, og ved nøiere Eftersøgelse fandt man selve Liigstenen under Kalklaget. (M.) Naar Sagnet siger, at hendes jordiske Levninger i sin Tid hemmelig ere bortflyttede til Familiebegravelsen i Jylland, da er dette usandsynligt. At en Degn, hvis Navn godt kjendes, skulde have plyndret og tilintetgjort Graven, har Udg. faaet Vished for at være en puur Opdigtelse. Begge Sagn grunder sig paa, at der kun fandtes saa ringe Levninger baade af Legemet og Kisten; men man maa mindes, at Graven i mangfoldige Aar havde tjent til Underlag for en Masse Kalk, og at denne lettelig kunde finde Vei ned i Graven, saa ofte

340

den blev behandlet til at bruges; desuden stod der meget Vand i Gravhvælvingen. 1)
Selve Kirkens Skib er ved 2 Rækker slanke, fritstaaende 8-kantede Piller (14 i Antal) deelt i 3 Dele, hvoraf den midterste er den høieste (20 Alen). Hovedskibet har Stjernehvælvinger ligesom Jomfruchoret; Sideskibene Korshvælvinger. Under Pulpiturerne langs Kirkens 3 Sider findes lange murede Gange, deels med Tøndehvælvinger og deels med Brædeloft.

---

1. Hr. Chordegn Ross, som har meddeelt Udg. flere interessante Oplysninger, har desuden tilstillet ham følgende Ansøgning: "Stormægtigste Fyrste, Allernaadigste Herre og Arvekonge! Eders Kongelige Majestæt ville af Høi Kongelig Naade os mildeligen ansee og ikke i Unaade optage, at vi Eders Kongelige Majestæts Fødder i Dag, som er den 18de April, snigendes omfavner og dem med vor ydmyge Bøn og modige Taarer fastholder, veemodeligen begjærende, at Eders Kongelige Majestæt den haarde Knude, vor Fangne Fru Moder er bunden med, allernaadigst for sit Navns Skyld vilde opløse. Gordius havde i sin Tid bundet en Knude, hvilken i mange Aar efter hans Død ingen uden Alexander Magnus kunde opløse, og ihvorvel Gjerningen i sig selv og paa den Maade, han den løste, ikke var besværlig, dog alligevel gav han derved at forstaa, at Intet hannem for tungt skulde være, og roses denne hans Resolution endnu den Dag i Dag er. Allernaadigste Konge! Eders Kongelige Majestæt kan langt lettere løse denne Knude og dermed mere gjøre end som Alexander da gjorde, sig Selv til et udødeligt Navn. Gud, som er Styrkens Gud, styrke Eders Kongelige Majestæts Arm til at løse alle haarde og vanskelige Knuder og lade stedse og altid Seir være i Eders Kongelige Majestæts høire Haand, dertil siger
   (Allernaadigste Herre og Arvekonge,
   Allerunderdanigste Tjenerinder,
      De bedrøvede Ulfelder)
   Amen
   I en Skrivelse til Griffenfeld siger Kongen om denne Ansøgning, der var skreven paa et Silkebaand:

— — "Herhos sendes en synderlig Invention og Supplik, hvilken er kommen mig i Hænder, veed ei hvordan, og er funden i Vinduet heroppe i Gemakket. Maneren er heelt galant, men man vinder ei meget ved sligt Galanteri." Desværre var dette kun altfor sandt; thi endnu i mange Aar efter maatte den ulykkelige Grevinde sukke i Fængslet.

341

Bag Alteret findes en lignende Gang med Korshvælvinger. Man har forskjellige Gisninger om den Hensigt i hvilken disse Gange i sin Tid ere opførte, uden at nogen synes tilfredsstillende. Altertavlen med Billedskjærerarbeide er 1641 givet af Maribo velfortjente Borgemester Søren Sørensen de 4 "S" paa samme skal betyde Søren - Søren - Søns Søn. 1687 gav Grevinde Ulfeld et Alterklæde af gyldent "Tobin" samt en Alterdug af fiint Lærred med fine Kniplinger omkring. (K.) Disse Stykker bleve rimeligviis solgte ved en Auction for ca. 15 Aar siden. Prædikestolen er givet 1606 af Morten Venstermand til Søholt og Fru Anne Galt. 1603 gav Abbedissen, Jfr. Margrethe Hardenberg, en Sølvkande. Kirken eier endnu 2 Altertavler fra den catholske Tid. Maleriet paa den ene, som forestiller Jfr. Maria, er bleven restaureret i Kjøbenhavn. Om den anden ogsaa har været en Altertavle, er mindre sikkert. Man seer paa den en Abbed i Helgendragt, som oprindelig pegede hen paa en Skat, som skal være skjult i een af Pillerne, der alle ere lige tykke. Da de forsigtige Munke forlode Klosteret, afskar de noget af Abbedens Haand, for at man ikke skulde opdage Skatten, efter Fingerpegets Retning. Sagnet er meget gammelt og har endog fundet Vei til Udlandet. Gid samme Skat blot kommer tilsyne før Kirken falder ned af Brøstfældighed; men saa maa den rigtignok komme frem, om der ellers er nogen — det er da altid en Trøst! 1) Orgelet er givet 1792; et tidligere Orgelværk var givet 1606 af Lehnsmanden Henrik Lykke. Henning Valkendorf hviler her.

Kirken har aldrig eiet store Capitaler siden den blev en evangelisk Sognekirke, og de faa, den havde, ere alle gaaede

---

1) Kirken er et smukt, men dyrt Arvegods, som Byen har modtaget fra den catholske Tid, altfor stor for dens Behov og altfor kostbar for en saa lille Commune at vedligeholde. At Staten, som i sin Tid tog Klosterets rige Midler, bør bidrage Noget til dens Restauration, er ikke mere end billigt.

342

med til Reparationer. Borgemester Søren Sørensen, † 1ste Novb. 1639, 68 Aar gl. (2 Gange gift), eller rettere hans Enke, Margrethe Albretsdatter, gav Aar 1641 1000 Rdlr., og denne Gave er saagodtsom enestaaende — et ikke umærkeligt Træk i Byens Historie, især naar vi see hen til andre Kjøbstad-Kirker, f. Ex. Nakskovs. Hertil kommer Rævshale Kirketiende, som er 26 Tønder Korn aarlig, og fra Amtstuen 28 Tønder Byg aarlig. Dette er omtrent hele Herligheden. Til Skolen gav samme Borgemester Sørensens Enke 500 Sdlr. Aar 1646. En Deel af denne Capital skulde ogsaa tilfalde de Fattige. Lægges endnu hertil 100 Rdlr., skjænkede af en anden Enke, er man ogsaa færdig med de milde Gaver til Skolen. Ovennævnte Enke, Madame Anna Maria Jensen, har 1778 ogsaa betænkt Hospitalet, det saakaldte Beginne Huus, med 100 Rdlr. og Byens andre Fattige med 200; Hospitalet erholdt 1645 ligeledes 200 Sdlr. af Enken Judith Musenberg. De øvrige milde Gaver til Byens Trængende ere ikke værd at omtale.

Der staaer nu tilbage, at give en Oversigt over Byens Historie, forsaavidt som den ikke alt er bleven omtalt ved Klosteret.

1713 den 4de Octbr. brændte 25 Steder i Byen, ved hvilken Leilighed 3 Mennesker omkom. (A.)

1715 grasserede Børnekopperne og bortrykkede Mange. (A.)

1726 fandtes Byskriver Hans Giese ihjelstukken i sin Have. Morderen blev aldrig opdaget. (K.) 1739 udnævnedes Monsj. Barfod som Brandmester for Byens første Sprøite; hvilken havde kostet 115 Rdlr. (saavidt erindres, erholdt Nakskov sin, den første, alt 1727 eller saa omtrent), og blev han for denne Tjeneste fritagen for alle borgerlige Skatter og Tyngder. Ved en anden Raadstueforsamling samme Aar blev blandt Andet vedtaget, at opfordre Byfogeden til at forbyde Tobaksrygning paa Gader og

343

i Gaarde, "eftersom man nu seer selv Smaadrenge gaae omkring og ryge". 1)
1749 døde en Skomager Diderich v. Essen. (K.) 1810 døde Chirurg Stigmann, som meget passende tillige var Byens Bedemand og desuden havde en privat Fortjeneste som Klubvært. (K.) Der fortælles, at han kun aarelod een Gang om Ugen; naar det saa skulde skee, stillede han Patienterne op i en Række og aarelod saa den Ene efter den Anden, men begyndte ikke at forbinde den Første, før den Sidste var bleven "ladet".
1832 Natten imellem 7de og 8de April afbrændte 14 Steder og Gaarde paa Østergade; en Kone indebrændte. Natten imellem 12te og 13de Juni s. A. afbrændte 11 Bygninger i samme Gade.
1851 anskaffede Brandcorpset sig sine 6 Silkefaner. 1856 blev Borgervæbningen hævet. Det derefter oprettede Politicorps udgjør 30 Mand. Brandcorpset er 250 Mand med 5 Sprøiter.
I Maribo Landdistrict 2) ligger Landsbyen Rævshale og Hovedgaarden Maribo Ladegaard, hvis fri Hovedgaardstaxat er næsten 60 Tdr. Hartk. Den hørte fra først af under Maribo Kloster; siden fik Byen ved Borgemester Søren Sørensens Bestræbelser dens Jorder, som kaldtes Udmarkerne; men da Borgerne ikke formaaede at drive dem, skjødede Kong Christian V dem, 1693 den 23de Decbr., til Leverandeur Werdermanns Enke, som, allerede 4de Januar 1694, solgte Eiendommen til Grev Adam Christoffer Knuth, fra hvis Tid den har været indlemmet i Grevskabet Knuthenborg. Om Gaardens Bygninger er Intet i Særdeleshed at melde. Den bør aarlig indbringe over 900 Tdr. Korn og har Græsgange, som kunne føde 200 Stk. Qvæg.

---

1) Meddeelt af Hr. Kjøbmand Lauritz Schrøder, som, foruden andre her i Bogen benyttede Notitser, har indsendt en Navnefortegnelse over Byens 12 Brandcaptainer fra 1737.
2) Nu med ikke 200 Indb., 98 Tdr. Hartk. og 7 Skpr. Skovskyld.

344

Af Holmene i Maribo Sø tilhøre Hestø, Præstø og Fruerø Byen.
I en "skummel Dal" imellem Maribo og Engestofte, ved Navn Troldestuen (cfr. S. 317), skal først have boet en "Trold" og siden en Eremit. (Maaskee har hans Navn været Trolle). Ved Nørre-Sø ligger den deilige Lysemose Skov, hvor man i den senere Tid har opdaget Spor af vidtløftige Befæstningsværker. Historien tier aldeles om deres første Oprindelse og senere Skjæbne. Selv bære de Vidnesbyrd om at være ødelagte ved Ild (see iøvrigt Side 319). Et andet Forlystelsessted for Byens Beboere er den smukke Bangshave, tidligere, ifølge Sagnet, en Lystskov til Klosteret, hvis Munke og Nonner igjennem en Løngang under Søen kunde mødes der.
Maribo var en kort Tid Sædet for Laalands-Falsters Biskop, og da Landemodet desuden endnu holdes i Jomfruchoret, skulle vi dog ikke forlade den gamle Kirke, uden at sætte den i Forbindelse med

Bisperækken. 1)

1. Professor Dr. theol. Andreas Birch, f. i Kjøbenhavn den 6te Novbr. 1758, blev Student 1774 og tog Attestats 1779. Efter en Udenlandsreise i Aarene 1779—83 concurerede han 1788 med Mag. (senere Biskop) Münter om et theologisk Professorat; blev 1789 den 17de Juli

Præst ved Waisenhuset, disputerede 1790 d. 11te August for Doctorgraden i Theologi, fik 1792 den 16de Juni Titel af Prof. theologiæ, blev 1796 den 20de Mai Domprovst i Roeskilde. Kaldet hertil den 6te Januar 1804, men forflyttedes allerede den 12te Juli 1805 til Aarhuus Bispestol; blev 1810 Ridder og 1817 Commandeur af Dbr. Han blev 1797 d. 4de Juli gift med sin Broderdatter, Charlotte Marie Birch, Datter af Dr. theol. Carl Christian B., Provst i Assens, født den 16de

1. Flere hertilhørende Notitser skyldes Hr. Pastor Barfod.

345

Juli 1779, † 4de Juli 1839. Biskop Birch døde den 25de Octbr. 1829. Var en lærd Exeget.

2. Peter Outzen Boisen, Cmdr. af Dbr. og Dbrmd., er født den 16de Novbr. 1762. Hans Forældre vare slesvigske Bønderfolk. 1787 blev han Præst i Vesterborg, hvor han siden bestandig boede 1); blev Biskop samme Dag som hans Formand kaldtes til Aarhuus. 1802 blev han Forstander for Seminariet i Vesterborg, hvortil han i over 20 Aar gav 250 Dlr. aarlig, holdt det paa egen Bekostning med Varme, Lys og Skrivematerialier, indrømmede det 3 Værelser i sin Gaard til fri Afbenyttelse og læste desuden gratis med Seminaristerne. Om hans Ægteskaber og Børn see S. 278. Biskop Boisen døde den 15de Mai 1831.
3. Dr. theol. & phil. Rasmus Møller Cmdr. af Dbr. og Dbrmd., er født den 29de Septbr. 1763 i Stoustrup ved Frederits. Hans Forældre vare Bønderfolk og eiede en større Gaard i dette Sogn. Student fra Frederits 1781, tog Store philologicum den 24de April 1784 og alt tvende Aar efter, den 6te October 1786 den theologiske Embedsexamen, blev 1790 Magister og Aaret efter den 20de April 1791 Præst i Uldum og L., den 5te Februar 1796 i Jelling og H. og kom den 26de Febr. 1802 til Kjøbelev, hvor han den 6te September 1820 blev udnævnt til Stiftsprovst og den 7de Septbr. 1831 kaldet til Biskop. Den 31te Juli 1815 Rd. af Dbr., disputerede for Doctorgraden den 7de August 1815, blev den 1ste August 1829 Dbrmd. og den 28de Oct. 1836 Cmdr. af Dbr. Død den 9de Novbr. 1842. Var paa andet Aar Jubellærer og i flere Aar den ældste Præst i sit Stift. Han var første Gang gift med Bodil Marie Thaulov (Datter af Povl Jensen Th., Snedker i Kjøbenhavn), født

1) Boisen fik som en Følge heraf Tilladelse til at sælge Bispegaarden i Maribo, hvilken Eftermændene, som indtil 1848 maatte afbetale dens Gjæld, senere høilig have savnet. (Medd. af Stiftgrev. Hviid.)

346

1765 og død 1810, hvem han ægtede 1791. 1812 indgik han andet Ægteskab med Johanne Dorthea Borchsenius, Datter af Sognepræsten Villads Borchsenius i Husby og Enke efter Præsten H. Chr. Winther i Ulsø og Braaby, † 1830 den 12te Februar. Af første Ægteskab fødtes ham den forrige Stiftsprovst og nuværende Sognepræst i Thoreby (hvortil henvises) — og Digteren Poul Møller, samt 4 Dottre, hvoraf en blev gift med Kjbmd. Knud Sidenius i Maribo, Rd. af Dbr.; en anden ægtede Professor Bredsdorff i Sorø; en tredie dennes Broder, Præsten Bredsdorff i Vissenberg, og en fjerde blev gift med Præsten Isak Sidenius (see V. Ulslev); 4 andre Dottre døde tidlig. Hans Stedsøn af andet Ægteskab er Digteren Christian Winther.
"Gjennem sin lange Skribentbane udfoldede Biskop Møller en saare rig og altid lige værdig Forfattervirksomhed. Som Menneske var han en kjærlig og kraftig, from og alvorlig, men mild og livlig, endog spøgende Personlighed, der hos Høie og Lave, Geistlige og Verdslige, Nære og Fjerne nød saa udbredt og dybtfølt Agtelse, vandt saa varm en Kjærlighed og inderlig Hengivenhed 1), som kun de Sjeldneste og Lykkeligste blive til Deel." Ved hans Embedsjubilæum, den 20de April 1841, fik han Rang med Sjællands Biskopper og ved samme Leilighed stiftedes, ham til Ære, et Legat for trængende Studenter heraf Stiftet. Hans Buste i

Marmor blev given til Maribo Kirke, og enhver Kirke, hvor han havde været Præst, fik hans Buste i Gips. En saadan har imidlertid mange andre af Stiftets Kirker senere anskaffet sig.

_____

1) Denne lagde sig især for Dagen ved den Bedrøvelse, hvormed Efterretningen om hans Død modtoges overalt i Stiftet. En Bemærkning af den Hedengangne kan Udgiveren ikke tilbageholde, fordi den ret viser hans høie Sjælero paa det Sidste. Da han Dagen før sin Død ønskede at sidde en Smule opreist, og han mærkede den Umage, hans kjærlige Omgivelser gjorde sig for at støtte hans matte Hoved, udbrød han smilende: "Lader kun være, mine Venner! Hovedet vil til Jorden."

347

4) Gerhard Peter Brammer, Dr. theol., Cmdr. af Dbr. og Dbrmd., er født den 5te Mai 1801 i Hillerød, hvor Faderen, Joakim Henrik B., var Lærer ved den derværende lærde Skole. Student fra Frederiksborg 1818, tog Embedsexamen 1822 i November. 1824 Alumnus paa Borchs Collegium. 4 Aar efter at have taget Embedsexamen blev han den 16de August 1826 Katechet i Nakskov, tog Licentiat-Graden den 27de August 1829 og var her til den 7de April 1830, da han blev Sognepræst i Snedsted, samt Forstander ved det derværende Seminarium, disputerede for den theologiske Doctorgrad den 24de October 1836, blev den 28de Juni 1840 Rd. af Dbr. Den 14de Septbr. 1842 kaldtes han til Bemmelev i Sjælland; men fandt ved Ankomsten til sine nye Præstegaard en Forespørgsel, om han ønskede at være Biskop her, hvorpaa han den 1ste April 1843 blev kaldet. 1845 den 26de Juni forflyttedes han til Aarhuus Bispestol. Biskop Brammer blev 1826 gift med Nielsine Henrikke Høst, f. 1804.

5) Peter Christian Stenersen Gad, Dr. theol., Rd. af Dbr., er født den 27de April 1797 paa Bornholm, hvor Faderen dengang var Sognepræst til Pedersker. Student 1813, tog Embedsexamen 1817, blev 4 Aar efter, 1821, Adjunct i Frederiksborg, den 12te Januar 1825 resid. Capl. i Aalborg ved Frue Kirke den 27de August 1828 anden res. Capl. ved Frue Kirke i Kjøbenhavn, kom den 16de Februar 1831 i samme Egenskab til Trinitatis Menighed i Kjøbenhavn og blev den 2den September 1845 Biskop her i Stiftet; den 29de Decbr. 1845 Rd. af Dbr. Den 29de December 1848 forflyttedes han til Fyens Bispestol, hvor han alt døde den 12te October 1851. Han var gift med Stiftsprovst H. G. Clausens yngste Datter, Sophie Georgia, som han ægtede 1822 og med hvem han har havt 7 Børn. Af disse ere 2 døde voxne, en Søn er Katechet i Flensborg, en anden Adjunct i Odense og en tredie Boghandler i Kjøbenhavn; en

348

Datter gift med Dr. med. Brünniche, en Søn af Provsten i Skovlænge.

6. Ditlev Gothard Monrad, Søn af forhenværende Foged O. S. Monrad i Norge, er født den 24de November 1811. Var som Barn i Digteren Søtofts Huus, gik en kort Tid i Vordingborg Skole og var derefter hos Præsten Westengaard i Pedersborg i Sjælland, som dimitterede ham til Universitetet, hvor han bestod alle sine academiske Prøver med Udmærkelse. Efter at være bleven Magister 1838 reiste han udenlands i 2 Aar, valgtes 1841 til Borgerrepræsentant i Kjøbenhavn, reiste atter udenlands i 1842 og 43, blev Stænderdeputeret 1846, og samme Aar Sognepræst i V. Ulslev, hvor han var indtil det politiske Røre i 1848 kaldte ham til en anden og ny Virksomhed. Blev valgt til "de erfarne Mænds Raad" 1848, var et af de vigtigste Medlemmer i Martsministeriet, blev efter sin Udtrædelse af samme, den 13de Februar 1849, kaldet til Biskop heri Stiftet, blev den 21de Januar 1850 Rd. af Dbr.; men afsattes af Ministeriet Ørsted den 26de April 1854 fra en Stilling, i hvilken han havde vundet mange Hjerter. Som bekjendt overlevede samme Ministerium ikke længe denne Begivenhed, som vistnok bidrog Sit til dets Fald, og endnu s. A. blev den afsatte Biskop udnævnt til Directeur for Borger- og Almueskolevæsenet i

Danmark; blev Dannebrogsmand den 29de Decbr. 1854, Cmdr. af Dbr. den 1ste Januar 1859. 1858 udnævntes han til midlertidig Directeur for det samlede Cultusministerium og 6te Mai 1859 overtog han samme Ministeriums Portefeuille. Ved Siden af disse forskjellige Udnævnelser har hans politiske Virksomhed neppe været af mindre Betydenhed. Efter at han 1849 var bleven valgt til Folkethingsmand for Maribo Amts 4de Valgkreds, er han siden efter bestandig bleven gjenvalgt paa samme Sted (Nykjøbing) uden Modstand, og blev 1856 valgt af Folkethinget til Medlem af Rigsraadet. Ægtede 1840 Emilie

349

Nathalia Lütthans, Datter af Muurmester og Brandmajor, Ridder Lütthans i Kjøbenhavn.

7. Jørgen Hjort Lautrup, Rd. af Dbr., er født den 28de Marts 1798 i Kjøbenhavn, hvor Faderen, Cancelliraad Christian Nik. Lautrup, var Bogholder i Enkekassen; blev Student 1815, tog Embedsexamen 1824 med særdeles Udmærkelse, blev den 2den Juni 1830 Præst i Kjøng, den 11te September 1838 Provst, den 30te Juli 1839 Sognepræst i Hammer og L. i Sjælland, kaldet den 21de Juli 1850 til Taarnby paa Amager, hvorfra han den 6te October 1854 kaldtes til denne Bispestol, hvor han ved sit elskværdige Væsen allerede havde vundet Manges Hjerter, da en uventet Død den 11te Juni 1856 bortrev ham. Han var gift med Sophie Marie Testmann. Af hans Børn omkom en Datter ynkelig i Hammer i en Spand kogende Vand og en Søn døde i Choleratiden i Taarnby.
8. Severin Claudius Wilken Bindesbøll, Cmdr. af Dbr., er født den 16de Febr. 1798 i Ledø ved Kjøbenhavn, hvor Faderen var Sognepræst. Student 1816 fra Roeskilde, tog 1821 theologisk Embedsexamen med Udmærkelse, vicarierede fra 1822—29 som Notarius ved det theologiske Facultet, blev nu virkelig Notarius, reiste udenlands fra 1832—34 og blev den 3die November 1838 Sognepræst i Nakskov. 1848 valgtes han til Medlem af "de erfarne Mænds Raad", som aldrig kom istand, og var derefter kongevalgt Medlem af Roeskilde Stænderforsamling i April — Mai s. A. Blev den 16de November 1851 udnævnt til Biskop i Aalborg Stift, hvor hans Navn nævnes af Alle med Høiagtelse og Kjærlighed, og forflyttedes den 22de September 1856 til dette Stift. Gift den 8de Septbr. 1843 med Anna Caroline de Lowzow, født 16de Novbr. 1813, adoptiv Datter af Grev C. V. Danneskjold-Løvendal.

Ovennævnte Hrr. Biskopper have alle udviklet en større

350

eller mindre Skribentvirksomhed, som nøiagtig og fuldstændig kan eftersees i vedkommende Lexica.

Sognepræster i Maribo.

I den catholske Tid kjendes Hr. Peder Mikkelsen 1463, hvem Klostersøstrene ikke meget elskede, fordi han prædikede Loven for dem; men desto høiere elskede derfor hans Biskop ham.

1. Hr. Jørgen Nielsen var her vel 1527; men om han er bleven luthersk Præst vides ikke. Lader os antage det!
2. Hr. Hans — stod her 1551. (IB.)
3. Hr. Provst Laurits Jørgensen, fra 1565 til sin Død 1602 den 30te August. Alle Syge lode sig føre til ham, eftersom de troede, at hans Bønner kunde helbrede dem.
4. Hr. Bertel Iversen (?).
5. Hr. Provst Jørgen Christensen Faxe, 1603 til 1623; før han kom her var han Sognepræst i Kjøng i Sjælland fra 1595.

6. Hr. Christoffer Dideriksen, Capl. fra 1618, Præst 1623. Med sin Hustru, Maren Madsdatter, havde han en Søn, der blev Præst.
7. Hr. Hans Dinesen Høfding, født paa Laaland 1597, Capl. 1623 og Præst fra 1626—54.
8. Mag. Anders Hansen Grønbech, f. 1624, kaldet 1654 og rimeligviis død 1671.
9. Hr. Mads Bjørnsen er født 1634, var først Rector i Vordingborg fra 1664, blev kaldet til Capl. og Suc. 1670, fik den 2den Novbr. 1695 Hillested annecteret til Maribo og var saaledes den første Sognepræst for de forenede Menigheder Maribo og Hillested. Resignerede 1696 og døde 2 Aar efter.
10. Provst Mag. Henrik Roth er født 1667 eller 69 i Helsingøer, hvor hans Fader baade var Doctor og Apotheker. Hans Moders Navn var Dorthea Herfordt. 1687 blev han

351

Student fra Sorø Skole og reiste siden paa tydske Universiteter. 1696 blev han kaldet til dette Sted, hvor han var en tro Sjælesørger, indtil han den 13de Mai 1751 døde som Jubellærer. Med sin Hustru, Sidsel Poulsdatter, † 1724, 45 Aar gammel, havde han 5 Børn, hvoraf mærkes en Søn, ved Navn Poul, der var elsket af Alle for sin Fromhed og i mange Aar forestod Klokkerembedet i Maribo. Han var ogsaa Chordegn og døde 1773. Hans Datter, Cecilie Marie, var i sit andet Ægteskab gift med Byskriver Søren Reimer, † 1780, med hvem hun havde 4 Børn.

Hr. Roth havde følgende pers. Capellaner 1):

a) Hr. Reimer Johansen, født 1709 i Maribo, var Capl. 1734—38, da han blev Præst i Steenløse og F., hvor han døde 1769.

b) Hr. Laurits Michael Frølund, f. 1710 i Kjøbenhavn, hvor Faderen var Rector ved Frue Skole og Prof. ved Universitetet; var Capl. her fra den 10de Decbr. 1738 til ind i næste Aar, da han af "de Høilærde" blev kaldet til Faxe, hvor han døde 1753. Før han blev Capl. her, havde han øvet sig en kort Tid i at prædike for Mag. Blicher i Stokkemarke og Mag. Thestrup i Dannemarre, hvis Datter, Else Kirstine, han ægtede.

c) Hr. Laurits Wichmand, 1748—49 (see Herredskirke), og

d) Hr. Morten Lessøe (see de resid. Capl.).

11) Hr. Peder Werløs, født i Nakskov (?) 1706. Hans Fader, † 1708, havde i 13 Aar været Præst i Trankebar, hans Moder var Ellen Cathrine Buchwald. Gik først i Nakskov, senere i Nykjøbing Skole, hvorfra han omtrent 1723 blev Student. Efter at have taget Embedsexamen 1731 med ringeste Characteer, var han først nogle Aar Huuslærer og derefter 1736 Capl. i Bynæsset og 1739 Sognepræst i Kolle-

---

1) Alle meddeelte af Hr. Pastor Barfod.

352

fjord i Norge. Han blev imidlertid træt af det strenge Arbeide i disse vidtudstrakte Menigheder og blev derfor 1742 resid. Capl. i Maribo, hvor han den 1ste Decbr. s. A. blev kaldet til Sognepræst ved indtrædende Vacance. (IB.) Som saadan levede han her fra den 25de Mai 1751 til den 25de November 1759, da han meget hastigen døde. Hans Hustru var Anne Sophie Bugge, hvis Fader var Provst i Leganger i Norge.

12. Hr. Provst Christian Ramus, 1760—1770 (see S. 136 Nr. 15 og S. 214 Nr. 12).
13. Hr. Bertel Herman Grube. "Denne vittige og altid elskværdige Mand" er født den 21de Marts 1726 i Odense, hvor Faderen var Raadmand; hans Moder var en Datter af Præsten Ludvigsen i Assens. 1743 blev han Student fra Odense og derefter var han Huuslærer i 8 1/2 Aar hos Justr. Munthe paa Bekkeskov. 1759 blev han Skibspræst, men allerede 1760 resid. Capl. i Præstø; blev derefter Sognepræst i Everdrup og kaldtes endelig til dette Sted

den 28de September 1770. 1779 kom han til Vordingborg, hvor han blev entlediget 1804. 1760 giftede han sig med Christine Tage.

14. Hr. Jørgen Stauning, 1779—99 (see Vaalse).
15. Hr. Johan Frederik Boeck, født 1764 i Kolding. Hans Fader var Major ved det slesvigske Regiment. Fra først af var han bestemt for den militaire Vei; men da hans Lyst til at studere tidlig vaktes, opfyldtes ogsaa dette hans Ønske, og han fik senere alle sine Examina med bedste Characteer, uagtet han som Student maatte leve af at informere. Efter at han i 3 Aar havde været Decanus ved Communitetet, blev han senere 1790 kaldet til Sognepræst for Sdr. og N. Onsild i Jylland og giftede han sig samme Aar med daværende Hofbedemand Sandrues Datter, Sophie Charlotte, der skjænkede ham 8 Sønner og 1 Datter, af hvilke Børn de 5 Sønner vare døde før Faderen. Dog efterlod han, foruden hine 4 Børn, 22 Børnebørn og 3 Børnebørnsbørn.

353

Den 12te April 1799 forflyttedes Hr. Boeck til Maribo, hvor han levede lige til sin Død, der ved et apoplectisk Tilfælde endte hans Dage den 4de Mai 1843. Samme Dag, som han døde, havde han endnu visiteret Byens Skoler. 1820 var han bleven udnævnt til Consistorialraad, og 1840 fik han Rang med Amtsprovster, i Anledning af hans Jubilæum, som indtraf den 15de Januar s. A., i hvilket han den 29de Marts tillige havde den store Lykke at feire sit Guldbryllup. Ved Embedsjubilæet overrakte "erkjendtlige Sognefolk" Jubeloldingen en smuk Gave og feirede ogsaa det alderstegne Pars Guldbryllup paa en hæderlig Maade. Hans gamle Ægtemage overlevede Hr. Boeck blot i 3 Aar.

Af deres Børn mærkes Sønnerne:

Erik Jørgen, anden Gang gift med Stiftsprovst Stenstrups Datter i Karleby, ved Navn, Mathilde Sophie. Lever i Haderslev, som afsk. Toldinspecteur og Justitsraad.

Johan Christian, † 1836, 2 Dage efter Ankomsten i den berømte Missionair Gützlaffs Huus i Makao, hvorhen han var reist fra Ostindien for sit Helbreds Skyld. Af foreliggende Vidnesbyrd er det indlysende, at Hr. Boeck, der i 8 Aar var Dommer i Frederiksnagor og de sidste 2 Aar endog Gouverneur sammesteds, maa have været en særdeles nidkjær Embedsmand, "der opoffrede sit Liv for HS. danske Majestæts Tjeneste". Et engelsk Blad siger, at han i det Mindste arbeidede 10 Timer uafbrudt hver Dag, hvilket vil sige meget i dette Clima, samt at hans Helbred navnlig blev undergravet ved hans ufortrødne Undersøgelser for at komme paa Spor efter en Bande Ugjerningsmænd, der med "systematiske Plyndringer" hjemsøgte Omegnen. Han fik 40 af Hovedmændene afstraffede og Banden dermed opløst. Desværre forhindrer denne Bogs Plan at optage det deilige Digt, der i Anledning af hans Død læstes i et offentligt Blad.

Hector Frederik, † 1837 som Premierlieutenant i Artilleriet.

354

Emanuel, exam. jur. og Commissionair i Maribo, gift med den eneste Datter af afdøde Sognepræst Brangstrup ved Frue Kirke i Roeskilde. Udg. kan takke Hr. Boeck for vigtige Meddelelser om Familien.

Julius Cæsar, † 1835 som russisk Marinelæge i St. Petersborg, hvor han satte en Ære og Glæde i at vise sine Landsmænd enhver Tjeneste.

16. Hr. Peter Bergenhammer, født d. 1ste Septbr. 1806 i Kjøbenhavn, hvor Faderen, † 1851, var Portcontrolleur; var 3 Gange oppe til Embedsexamen, uden at kunne opnaae bedste Characteer. Blev 1837 Katechet i Maribo og vandt i den Stilling i saadan Grad Menighedens Yndest, at dette ikke bidrog lidet til, at han opnaaede den Lykke at blive Hr. Boecks Eftermand. Men forresten har denne begavede og vakkre Mand ogsaa havt sine store Prøvelser, idet han 1844 mistede sin første Hustru, Constance Mynster, Datter af Prof.

Ole H. Mynster, og 1858, efter et langt og smerteligt Sygeleie, ligeledes berøvedes hendes Søster, Nicoline-Mathilde, hvem han havde ægtet 1845. Af første Ægteskab havde Hr. Bergenhammer 3 Børn, hvoraf 2 leve; af andet Ægteskab 8, af hvilke de 7 leve.

Residerende Capellaner. 1)

1. Hr. Jacob Tyche. Om han virkelig har været her maa betvivles; (see i ethvert Tilfælde Rødby).
2. Hr. Otto Christensen var her 1608 og 10 og er maaskee den Samme som Hr. Otto i Horslunde.
3. Hr. Rasmus Thomsen.
4. Hr. Niels Christensen, kom til Vaabensted.
5. Om Hr. Eskild Clausen (see Rødby) har været her eller ikke, kan heller ikke siges med Bestemthed.

1) Da Rhodes Liste over disse var aldeles feilagtig, er nedenstaaende heelt omarbeidet ved Hjælp af Ø., H. og IB.

355

6. Hr. Christoffer Dideriksen, 1618—23, og
7. Hr. Hans Dinesen Høfding, 1623—26, bleve Sognepræster.
8. Hr. Hans Mogensen, født i Kjøbenhavn omtrent 1597, var her 1627—33, og var i disse Aar aldrig uden Stridigheder, enten med sin Sognepræst eller med Byens Øvrighed. Da Prædikestolen synes at have været ham forbudt, maa han vist være bleven afsat. 1641 fik han af Biskoppen Tilladelse til at prædike Tydsk for Krigsfolket i Odense.
9. Hr. Jacob Hansen, var ordineret før han kom hertil 1633. Resignerede 1668 til Fordeel for sin Søn,
10. Hr. Mourits Jacobsen Winds, født 1642, afsat 1675 formedelst "adskillige grove Forseelser".
11. Hr. Eiler Christian Hansen Wolf, 1675—78. Kom derefter til Hillested, siden til Skjelby (hvortil henvises).
12. Hr. Simon Hansen Maler, født 1636, Rector her 1672—78, derefter Capl., Hospitalspræst i Randers 1683, † 1691.
13. Hr. Hans Christensen Alrom, 1683—98.
14. Hr. Peder Ursin 1699—1728, da han døde 55 Aar gl. 4 Børn kjendes. 1703 dømte Provsteretten ham til at bøde 3 Gange 6 og 3 Gange 40 Lod Sølv, fordi han havde "forgrebet sig" paa Degnen, Peder Jørgensen, i Hillested, udi hans eget Huus.
15. Hr. Christian Højer, født 1686 i Odense, hvor Faderen var Controlleur, blev kaldet hertil 1728, † 1733, faa Dage efter sit Bryllup.
16. Hr. Jens Solgaard, 1733—42 (see Ønslev).
17. Hr. Peter Werløs, 1742—51, blev Sognepræst.
18. Hr. Morten Lessøe, født 1720 i Nakskov; var pers. Capl. hos Provst Roth 1749—51, men døde alt Aaret derefter. Han var gift med en Datter af Borgemester Niels Lund i Nakskov, ved Navn Anne Sophie.

356

19. Hr. Carl Frederik Sanny, født 1721 i Helsingøer. Faderen blev siden kgl. Materialforvalter i Frederiksborg. Kom hertil 1752, men forlod Embedet uden Tilladelse af "forvildet Egensindighed" 1755 eller 56 og levede siden "trængende og sørgende" hos sin Broder paa Christianshavn.

20. Hr. Poul Lyngby, født 1722 i Thisted, hvor Faderen var Proc.; Student fra Helsingøer 1745; blev 1756 kaldet hertil. 1789 blev han Sognepræst i Torup i Sjælland, entl. 1800, † 1810 i Kjøbenhavn. Han var først gift med en Datter af Byfoged Ermandinger i Christiania, efter hvis Død 1773 han ægtede Kjøbmand Jensens Datter, der først havde været gift med Hr. J. B. Suhr i Kjøbelev. I første Ægteskab havde han 4 Børn, af hvilke en Datter ægtede en General Castenschjold; en anden blev gift med en Comdr. Meyer. (A.)
21. Dr. theol. Henrik Georg Clausen, denne berømte Geistlige er født den 12te Marts 1759 i Karlum, hvor Faderen var Præst; blev Student med Udmærkelse fra Horsens Skole 1777 og var efter fuldendte Studeringer i 5 Aar Huuslærer hos Grev Friis paa Juellinge; blev 4de Decbr. 1789 resid. Capl. her, 1796 resid. Capl. i Kallundborg; 1797 2den, 1804 første resid. Capl. med Frue Kirke i Kjøbenhavn, 1809 Lærer og Meddirecteur ved Pastoral-Seminariet og samme Aar Prof.; 1811 Stiftsprovst og Sognepræst, derefter Rd. af Dbr. og Dbrmd.; fik Rang med Biskopper; entlediget 1834 fra Pastoral-Seminariet, 1838 som Stiftsprovst og Præst, og døde den 25de Februar 1840. 1790 ægtede han en Datter af Provst Schjern i Halsted, † 1817. Af deres 7 Børn maae mærkes, den ældste Søn, Henrik Nicolai, Prof. ved Kjøbenhavns Universitet, og den Datter, født 1799, som var gift med Stiftets senere Biskop Gad. En Søn er Præst i Boeslunde.
22. Hr. Christian Eichenbroch Schultz, født d. 23de Septbr. 1763 i Middelfart, hvor Faderen var Farver; Student

357

357

dent fra Odense 1784, Attestats med bedste Characteer 1789; i December 1796 kaldet til resid. Capl. her; entl. efter Ansøgning i Naade med Pension den 27de Novbr. 1816. (See forresten Side 38.) — Hr. Schultz, som 1796 vandt en Guldmedaille ved Universitetet, skildres som en Mand under Middelhøide, med et rundt Ansigt, sort Haar og meget halt. Han var et lyst, vittigt Hoved, men udskeiende og en afgjort Fritænker. Ved sin fortræffelige Kone, Charlotte Lucilie, født Pedersen, var han paa sine ældre Dage i nogle Aar skilt og havde i denne Tid til Huusbestyrerinde et Fruentimmer ved Navn Juliane, et Navn, der gav ham Anledning til at kalde denne Periode af sit Liv den "Julianske Periode". Da han havde fjernet Juliane af Huset, vendte hans Hustru tilbage, og han døde forsonet med hende. De havde en Datter, Lovise Emilie, der ægtede Procurator J. C. Larsen i Maribo, men allerede døde 1818 i sin første Barselseng. Schultz virkede med megen Iver for den af C. H. Seidelin stiftede offentlige Bogsamling.

Hr. Schultz var den sidste resid. Capl. i Byen; da hans Enke var død og den hende tilstaaede Pension saaledes ophørte, blev en ny Borgerskole opført 1837 og en Katechet beskikket den som første Lærer.

Katecheter.

1. Hr. Peter Bergenhammer, 1837—1843, blev Sognepræst.
2. Hr. Hans Medor Laurits Jessen, 1843—50 (see Vigsnæs).
3. Hr. Lorents Lintrup, født 1810 i Kjøbenhavn, hvor Faderen var Havnecontrolleur. Var efter at have taget Embedsexamen Lærer i forskjellige Skoler i sin Fødeby. Kaldet den sidste Dag i Aaret 1850 til Maribo, som han atter forlod 1856, for at blive resid. Capl. i Tikjøb i Sjælland, eftersom hans svagelige Hustru ønskede Forandring af Climact. Hun døde imidlertid kort efter Ankomsten til det nye Hjem.

358

4. Hr. Hans Rudolf Panduro, hvis agtværdige Fader kom til Danmark med det spanske Troppecorps og forblev efter dets Bortmarsch i Fyen, er født 1810, blev ved en ædel Families Bistand holdt til Studeringerne i Odense, fra hvis Skole han er dim. 1841. Var et Aars Tid pers. Capl., før han 1856 blev Katechet i Maribo, hvor han senere har ægtet en Datter af afdøde Kjbmd. Knud Sidenius.

Rectorer. 1)

1. Jacob Pedersen Scavenius, var her omtr. 1576.
2. David Davidsen 1619; blev 1621 Præst i Maibølle.
3. Rasmus Nielsen.
4. Jørgen Hansen Haard, 1623—28, da han kom til Vestenskov som Capl. (See forresten Arninge.)
5. Jens Madsen Fester, 1628—38, da han blev afsat.
6. Johan Christoffersen Bostell, 1638—39, født 1607, var en Tid Hører i Nykjøbing. 1639 blev han Medtjener hos Hr. Isak i Døllefjelde, og mere kjender man ikke til ham.
7. Jacob Hansen, kom her 1639.
8. Anders Krag, 1655—57, da han blev Præst i Fuglse. Nu kjendes ingen Rector før
9. Jacob Hansen Faber, 1665—66, da han blev Sognepræst i Hasle og B.
10. Jacob Birch, 1666—68 (see Stubbekjøbing).
11. Niels Eriksen, 1668—72 (see Væggerløse).
12. Simon Hansen Maler, 1672—78 (see Capl.).

1) Skjøndt Listerne over Rectorerne i Maribo og Saxkjøbing langtfra ere saa fuldstændige og correcte, som de bør være, og saagodtsom ikkun indeholde de nøgne Navne, kan Udg. dog ikke Andet end meddele det Lidet, han ved Bistand af Hr. Pastor Barfod veed om disse Mænd. Rhode har slet ingen Rectorrække ved nogen af disse Byer.

359

13. Knud Swene, fik ved Kongebrev 1689 Tilladelse til at ægte Maren Nielsdatter Saxtrup og søge geistlig Befordring, uagtet han havde staaet i utugtig Forbindelse med hende, medens hans egen Hustru endnu levede.
14. Mag. Arngrim Vidalin, 1690—96, da han blev Rector i Nakskov.
15. Mag. Jens Jensen Laasby, 1696—99.
16. Mag. Jonas Davidsen Gam, født paa Island 1671; var her fra 1699—1723, da han blev Rector i Næstved, hvor han døde 1734. Han var gift med en Datter af Raadmand Schlytter i Næstved, ved Navn Hedevig Ulrikke. Rhode fortæller om denne "lærde og flittige" Mand, at han tilbød Kongen at ville lave en Maskine, ved hvilken man kunde flyve til Maanen, dersom HS. Majestæt vilde skjænke ham 1000 Dlr. Kongen skal have svaret: "Nylig have vi udgivet 4000 Dlr. til en unyttig Vanddykker."
17. Lorents Heiche, rimeligviis en Dattersøn af Hr. Lorents i Ryde (hvortil henvises), er født i Nykjøbing 1694. Blev Rector 1723 og afgik som saadan ved Skolens Reduction, men blev alligevel i Maribo til sin Død 1749. Med Ellen, sl. Nicolai Berntsens, havde han 4 Børn.

Saxkjøbing 1)

ligger ved en lille Aa, som falder i den smalle Saxkjøbing Fjord. Byen har derfor ingen egentlig Havn, uden for Skibe indtil 7 Fods Dybtgaaende. Skibe paa 8—9 Fod maae ankre ved Oureby, "den allerlystigste Egn i hele Landet". 1776 havde Byen ei meget over 700 Indb. Nu har den derimod omtr. 1100, med 7 Gader og 155 Vaaningshuse, assurerede for ca. 312,000 Dlr. Til

Byen hører et Areal af 240 Tdr. Land paa 23 Tdr. Hartk. Den eiede 1858 ikkun 8 Fartøier paa 68 Com. L.; Told- og Skibs-

1) Omarbeidet af Udg.

360

afgifterne kunne sættes til 8—9000 Dlr. Aarlig udføres 30 til 40000 Tdr. Korn. Communens Udgifter kunne ansættes til 3 à 4000 Dlr. aarlig. Brandcorpset udgjør 150 Mand.

Kirken, i sin Tid helliget St. Paulus, bærer, som mange Kirker paa Øen, Spor af Vægmalerier ovenover Hvælvingerne, som altsaa senere ere byggede. Den er tækket med Skifer. Taarnet fik et Spiir i 1852, noget tungt af Bygning. Til dets øverste Spids er 70 Alen. Altertavlen, med forgyldt Billedskjærerarbeide og Fløidøre, stammer fra den catholske Tid. 3 Klokker. Den eier 1 1/2 Tiende, samt omtr. 10000 Dlr. i Capitaler og er saaledes langt mere formuende end mange andre Kirker i Landet. Af milde Gaver til den mærkes:

1624 gav Fru Elisabeth Friis til Berritsgaard 1000 Dlr. til Kirken og den lærde Skole. Niels Caspersen Sive og Hustru har givet 433 Dlr. 2 Mk., navnlig til deres Begravelses Vedligeholdelse. Begravelsen er siden sløifet, men Pengene ligefuldt tagne til Indtægt, her som andre Steder. Ligeledes gav Niels Svendsen Kastrup en Sølvkande paa 59 Lod, for at hans Gravsted skulde forblive ukrænket, hvilket naturligviis heller ikke er skeet.

Til Skolen gav Lars Hansen Junior 1802 600 Dlr., som skulde anvendes til Forbedring af Skolelærernes Løn, men er senere indflydt i Skolevæsenets alm. Kasse og tjener altsaa nu blot til at lette Borgernes Skattebyrde. Lignende Manœuvre er imidlertid ogsaa skeet mange andre Steder i Riget. — Naar Sligt erfares, kan man visselig ikke undre sig over, at milde Gaver til veldadigt Øiemeed blive mere og mere sparsomme.

Oureby Hospital 1), beliggende her i Byen, er bygget 1581 af Christoffer Gjøe til Avnsberg og hans Frue, Bir-

1) Da en bekjendt Greve fra Omegnen for omtr. 30 Aar tilbage en Dag kjørte igjennem Byen med sin sædvanlige Pomp, holdt han udenfor Hospitalet, gav Tjeneren en Mynt, som han med høi Røst bød ham

361

gitte Bolle til Ourebygaard, som desuden gave 1000, nu forsvundne, Dlr. til dets Bedste. Hospitalet kaldtes da "5 Sjæleboder". 1610 gav Axel Brahe til Elved 400 Dlr. til samme Hospital, som nu rummer 9 Lemmer, hvoraf 4 blot have fri Bolig. 1788 gav Fru Thestrup 932 Dlr. 66 ß., hvis Renter uddeles til 2 trængende Enker. 1802 gav altnævnte Lars Hansen Junior 3000 Dlr. til 12 Fattige, som desuden fik fri Bolig i et af ham i det Øiemeed skjænket Vaaningshuus. 1839 skjænkede Jfr. Eleonore Christiane Helm 700 Dlr., hvis Renter skal tilfalde en fattig Pige eller Enke.

Før Reformationen var et halvt geistligt, halvt verdsligt Gilde i Byen, hvilket kaldtes: Helligtrefoldigheds.

Byens Vaaben er tvende "Overskjærer-Saxe" med en Guldkrone over, i rød Grund. Dens ældste bekjendte Navn er Saxthorp; Stedet anføres 1270 som Kjøbing tilligemed Nakskov. De ældste Privilegier, som endnu haves, ere fra 1337, givne af Grev Johan den Milde, der dengang havde Byen som Pant. Den mærkeligste Begivenhed, som knytter sig til Byens Historie, indtraf imidlertid 1332. (See S. 29.)

I Septbr. 1800 leed Byen af Ildebrand.

Saalænge Aaens og Fjordens Dybde tillod større Skibe at seile op til Byen, har den rimeligviis havt en noget større Betydning end nu; men senere har den i omtrent 300 Aar været Øernes

mindste By, uagtet baade dristige og oplyste Kjøbmænd, som f. Ex. de nulevende Hrr. Kjøbmand Fester og Bottern, ikke have manglet.
Til Byen hører desuden en Landcommune, bestaaende af Landsbyerne Reersnæs, Norbæk og Oureby med Ourebygaard (see Taars). Folkemængden i denne Commune er omtrent

---

lægge i Blokken og kjørte saa videre. Af Nysgjerrighed efter at kjende hvor stor Gaven var og af Frygt for Tyvehaand, aabnedes strax Blokken og man fandt — en stor Toskilling, hvilken var Blokkens eneste Indhold. (M.) Maaskee har dog Tjeneren deelt med de Fattige.

362
ligesaa stor som Kjøbstadens. Hartk. 342 Tdr. med 8 Tdr. Skovskyld.

Sognepræster.

1. Hr. Bertel Henrichsen, fik 1535 Præsentats paa Saxkjøbing Kirke, hvilken Hr. Benith (ɔ: Benedict, maaskee den samme som Bennike Madsen) havde forbrudt for Oprør og Avindskjold, han førte mod kgl. Majestæt og sit fædrene Rige. (IB.)
2. Hr. Kjeld Andersen.
3. Hr. Peder Paaske var maaskee først Præst i Østofte. Skal have studeret i Tydskland og Frankrig. I hans Alderdom afbrændte Præstegaarden.
4. Hr. Hans Andersen, † 1572, var her fra 1564.
5. Hr. Hans Pedersen Faaborg, var her 1583.
6. Mag. Jacob Frandsen Varde, † 1607.
7. Hr. Niels Nielsen Winther, fra 1607 til sin Død 1620. Han var daglig paa Ourebygaard og var ofte "ifærd med at drukne i sin Baad", naar han om Helligaftenen tog til Saxkjøbing. "Hvordan vilde det saa have seet ud for Lærdommen i denne By?"
8. Hr. Anders Mortensen Mand, kom hertil fra Vestenskov Capellani 1620 og døde 5te Juni 1655. (See forresten Berritsgaard.) Han havde følgende Capellaner:
   a) Hr. Søren Jensen Skaarup, 1634—37, da han kom til Askø, hvor han døde 1676. b) Hr. Hans Pedersen Mand, født 1623, blev Capl. her 1649.
   c) Eftermanden:
9. Hr. Hans Pedersen Bredal, "en lærd Søn af den lærde" Hr. Peder i Kjettinge. Han blev kaldet herhid som Rector, blev 1651 tillige Capl. p. p. hos Hr. Anders, hvem han efterfulgte i Embedet. Denne af sine Kirkebørn saa usædvanlig elskede Mand døde den 1ste Februar 1682.

363
10. Mag. Niels Svendsen Kastrup, fra 1682 til sin Død 1695. Da Maibølle den 19de Juli 1690 blev annecteret Saxkjøbing, var han altsaa den første Præst i disse forenede Menigheder. Hans "Contrafei" med det Høsumske Motto "Mindst Her" blev ophængt i Kirken, i hvilken han for sin Lærdom og Gavmildhed bør æres, "medens Fornuft hersker over Capricer".
11. Hr. Anders (Andreas?) Edvardsen Bejerholm, er født i Haderslev og har studeret i Wittenberg. Han var alt ordineret, da han den 21de Januar 1680 blev Præst i Herritslev, hvorfra han rimeligviis i en Alder af 75 Aar kom til Saxkjøbing 1695, † 1698. Med sin Hustru, Karen Jensdatter Ravn, havde han i det Mindste en Datter, ved Navn Karen, der ægtede Hr. Solle paa Bogø. Havde til Capl. p. p. Hr. Gjort Treschow 1693—1711, død som Præst i Stadager (hvortil henvises).
12. Mag. Christian Frederik Vinterberg, kom hertil fra Nykjøbings Capellani 1698 og døde 1706. Han efterlod 4 Dottre, af hvilke een ægtede H. J. Cruchov i Saxkjøbing. 2 andre ægtede Præster.

Indholdsfortegnelse side 326

13. Mag. Gregers Maschwedel, var først Rector i Nykjøbing (hvortil henvises), blev 1706 Præst her og døde 1723. Familien skal skrive sig fra Lüneborg. — Til Capl. p. p. havde han Hr. Carsten Dreier, født 1679 i Herfølge, hvor Faderen var Sognepræst; var rimeligviis ligetil 1711 Klokker i Saxkjøbing, derefter Capl. (maaskee tillige Klokker) til 1714, da han blev Præst paa Askø; † 1731.
14. Mag. Mogens Høsum, 1723—45, var først Præst til Ønslev (hvortil iøvrigt henvises). At reise fra et Sted til et andet, for at bringe eller høre Rygter, Snak og Nyt, var ham som medfødt. Han var ogsaa meget for at gjøre Vers, som ikke altid vare heldige. Man fortæller saaledes, at en Brudgom engang sendte ham det Brudevers, Hr. Høsum havde tilskrevet ham, tilbage med denne Paategning:

364

"Hvis Høsum Brudevers os ikke vilde gjore,
Hvad skulde man da saae sin Rxxxx med at tørre."

En bitter Frugt af ovennævnte Nysgjerrighed var en forargelig Proces, som reiste sig imellem nogle Procuratorer — der sjelden ere Præstevenner — og en Deel af Musse Herreds Præster, som havde faaet en Provsteret nedsat over en Student, ved Navn Sigismund, der tjente i en Procurator Hagedorns Huus. Hagedorn havde nemlig bildt Hr. Høsum ind, at samme Student stod i hemmelig Forbindelse med den bekjendte Grev Zinzendorf, vel vidende, at Høsum saa nok vilde sætte Himmel og Jord i Bevægelse. Tilsidst forbarmede den forstandige og ansete Provst Reenberg sig over sine "arme Brødres" Fortrædeligheder og skaffede en længe forønsket Fred.

15. Hr. Christoffer Gundelach, født i Vordingborg 1711, var her fra 1745 til sin Død 1773. Blev Student fra Vordingborg Skole 1729. Da hans Omstændigheder kun vare "ømme", fordi hans Fader, der var Amtsforvalter i Vordingborg, formedelst utro Fuldmægtige blev afsat for Kassemangel, hjalp hans Venner ham frem i Kjøbenhavn. Hans Moders Navn var Birgitte Cathr. Schermacher, Datter af Slotsforvalteren paa Frederiksborg. Efter at have været Cabinetssecretair hos Baronesse Schack paa Christianshavn i 2 Aar, blev han 1739 resid. Capl. i Præstø, hvorfra han kom hertil. I hans Tid fik Kaldet en Embedsbolig for Præsten. "Længe før sin Død havde han været en arm, vemodig Lazarus." Med sin Hustru, Sophie Agnete Zeitler, † i Kjøbenhavn 1808, 77 Aar gammel, havde han Sønnen Johan Henrik, † 1814 som Kamr. og Chef i Rentekammeret. Forresten er Juli Maaned meget mærkelig for Hr. Gundelach: Han blev Præst i Saxkjøbing den 16de Juli, den 13de blev han gift, den 8de fødtes hans eneste Barn og samme Dato døde han selv. (IB.)

365

16. Hr. **Povl Grum Arnkiel**, født i Mai 1716. Student fra Aalborg 1737, gjorde han sig ved Universitetet "berømt" ved sin Flittighed. Blev den 2den April 1751 resid. Capl. i Nysted og "gik samme Aar i Ægteskab med den fornemme Frøken", Sophie Amalie Bugge, da Enke efter en Arnkiel og Datter af en Ritmester Bugge og Fru Sophie Amalie Moltke. 1773 blev han forflyttet til dette Sted, hvor han døde den 23de Febr. 1776. 6 Børn. Hr. Arnkiel er rimeligviis Bedstefader til den forhenværende Capercaptain, senere Færgemand af samme Navn, som for faa Aar tilbage døde i Gaabense. (IB.)
17. Mag. **Jochum Halling**, født 1740 i Haarslev i Sjælland, hvor Faderen var Sognepræst, Student fra Roeskilde 1761 (IB.), Lærer ved Vaisenhuset 1769. 1773 Sognepræst til Tersløse og S., kom 1776 til Saxkjøbing, hvor han 3 Aar efter blev Consistorialraad og døde 1811. 1803 blev Maibølle atter et Kald for sig og Mag. Halling Sognepræst alene for Saxkjøbing. 1809 fik han Hr. Bjerre (see Hunseby) til Capl. Hr. Halling var gift med en Datter af Raadmand Kruse i Nykjøbing, ved Navn Bodil Christiane.

Indholdsfortegnelse side 326

Mag. Halling er Broder til den i sin Tid berygtede Brigadeer af samme Navn, hvis Levnetsløb findes i Prof. Beckers "en Familiehistorie fra Jylland". Broderen Jens i samme Novelle skal være vor Magister.

18. Hr. **Hans Peter Tostrup**, født 5te Jan. 1751 i Svenstrup paa Als, hvor Faderen var Provst og Sognepræst. Student fra Aalborg 1769, Attestats med anden Characteer 1777, blev 1786 Hospitalspræst og Foprædikant ved Domkirken i Ribe, 1791 Sognepræst ved Cathrinekirken s. St, 1805 ved Frue Kirke i Odense og Stiftsprovst i Fyen, 1811 Sognepræst i Saxkjøbing, men alt entl. 1815 i Naade og med Pension. (Hele Pensionen beløb sig til 40 Tdr. Rug, 40 Tdr. Byg og 200 Dlr. i Penge. (IB.) Man behage at sammenligne denne med de nymodens Præstepensioner!) † d.

366

15de Septbr. 1820. Hans første Kone var Magdalene Susanne Bing, † 1804. Hans anden Ægtefælle var en Søster til Rector Trojel i Nykjøbing, ved Navn Magdalene Cathrine. Af Hr. Tostrups 3 Børn maa mærkes Datteren, Susanne Charlotte Hedevig Johanne, gift med Biskop Laub i Viborg.

19. Hr. **Daniel Peter Smith**, 1815—19 (see Horslunde).
20. Hr. **Mathias Georg Peter Repholy**, f. 1791 i Kjøbenhavn, hvor Faderen var Hofmaler, blev s. A. som han havde taget Embedsexamen med bedste Characteer (1813) Huuslærer paa Nysø og 1820 Sognepræst her, hvor han blot levede til den 16de Mai 1825. Tvende Gange gift. Vandt en Priismedaille ved Universitetet. (A.)
21. Hr. **Boje Frederik Outzen Boisen**, 1825—36. (See Vesterborg.)
22. Hr. **Laurits Smith**, født 1794, fik Udmærkelse for sin Prøveprædiken, var Adjunct i Roeskilde 1818—30, derefter Præst i Hasle, indtil han kom her. 1851 blev han forflyttet til Aagerup og K., hvor han endnu lever. Gift 1822 med Hedevig Margrethe Becker, hvis Fader en Tid var Capl. p. p. i Sdr. Kirkeby, (hvortil henvises). Ægteskabet har været velsignet med 16 Børn.
23. Hr. **Gabriel Adam Tryde**, født den 1ste Aug. 1806. Hans Fader var Lottericollecteur. Præst paa Anholt 1833—39, derefter i Vindblæs og D. indtil den 18de Mai 1851, da han kom til Saxkjøbing. Hans Ægtefælles Navn er Svendmine Birgitte Bønnelykke.

Capellaner.

Da Maibølle 1690 blev annecteret til Saxkjøbing, blev det gjort Sognepræsten til Pligt, at holde en Capl. p. p., som skulde bo i Maibølle. 1745, samme Dag som Hr. Gundelach blev kaldet, blev denne personelle Capl. udnævnt

367

Her er den diplomatiske transskription af side 367. Som aftalt er teksten gengivet bogstavtro, alle orddelinger ved linjeskift er samlet til hele ord, og der er ingen brug af LaTeX eller moderniseringer af stavemåden.

367

til residerende. 1803 blev det residerende Capellani nedlagt og Maibølle et særskilt Kald.

1. Hr. Iver Bagger, født 1683 i Nakskov, blev 1713 erklæret umoden, da han vilde tage Embedsexamen, men fik dog Maanedsdagen efter Characteer, rigtignok den ringeste, kom rimeligviis kort efter til Maibølle som pers. Capl., blev resid. Capl. 1745 og døde 3 Aar efter. Han var 3 Gange gift, uden at efterlade sig Børn. Hans anden Kone, ved Navn Engelke Magdalene, var en Datter af Hr. Snistorph i Kippinge.
2. Hr. Jørgen Sebbelov, 1748—57, blev Præst i Stokkemarke.

3. Hr. Laurits Hyltoft, født 1719 i Svendborg, hvor Faderen var Raadmand, blev "paa en undersfundig Maade" kaldet til Capellan her og kom 1768 til Avernakø, hvor han døde 1786.
4. Hr. Johan Gothilf Tscherning, født 1739 i Kjøbenhavn, hvor Faderen var Kræmmer, Captain og Exerceermester ved Borgerskabet, var, efter at have taget Embedsexamen med ringeste Characteer, først Huuslærer, derefter Skolelærer og Katechet ved Holmen. 1769 blev han kaldet hertil, hvor han rimeligviis døde 1783; hans Hustrues Navn var Cathrine Vilhelmine Dauw. Hr. Tscherning er Farbroder til den bekjendte Oberst af samme Navn.
5. Hr. Martin Deichman Hammer, fra 1783 til 1803, da han blev Sognepræst i Maibølle og var den sidste residerende Capellan her.

Rectorer. 1)

1. Jacob Pedersen Jyde, gik i Roeskilde Skole 1568.

2. Laurits Bachendorph, skal have været her omtrent i 26 Aar og døde i Vordingborg 1617.

---

1) En Rectors hele Løn skal i Begyndelsen blot have været — 16 Tdr. Korn aarlig. Intet Under, at de skiftede saa ofte!

368

3. Hans Simonsen, 1618—26 (?)
4. Zacharias ..... var rimeligviis Rector i 3 Aar og døde i Tjenesten.
5. Søren Mogensen Storm, beskikket 1630.
6. Laurits Hansen Nakskov, beskikket 1638, er uden Tvivl den Rector, som blev ihjelslagen efter Borgemesterens Befaling, blot fordi han gav en Mand et Ørefigen.
7. Laurits, 1639—41, da han blev afsat paa Grund af Løsagtighed og Forsømmelse.
8. Laurits Nielsen Nyborg, beskikket 1641, var her til 1645 og kom maaskee til Cimbrishamn i Sverrig.
9. Laurits Jensen Varbjerg, Broder til Præsten i Radsted, beskikket 1645, var her i 6 Aar; blev derpaa Sognepræst i Ringkjøbing. 1)
10. Hans Pedersen Bredal, var Rector, før han 1651 tillige blev Capl. Blev Sognepræst 1655.
11. Eskild Rasmussen Rosenqvist, 1655—60 (see Vesterborg).
12. Hans Iversen, 1660—65 (see Karleby).
13. Seier Andersen Debondo, blev Præst ved Horsens.
14. Peder Henriksen Krog, 1666—78 (see N. Vedby).
15. Anders Madsen Beske, 1678—81 (see Slemminge).
16. Jens Pedersen Murer, 1681—93, da han blev Sognepræst i Egtved i Ribe St., hvor han døde 1712.
17. Peder Pedersen Vulf, 1693—96, da han kom til Askø.
18. Terkild Halsen, født 1669 i Stokkemarke, hvor Faderen var Præst. Var her fra 1696 til sin Død 1732 d. 5te Decbr.

---

1) Maaskee udgjøre disse 4 Lauritser blot 3 Personer.

369

19. Ulrik Baidløf, født i Odense 1702, vicarierende Rector 1729, udnævnt til Adj. og Efterfølger 1731, blev 1735 Sognepræst i Lilleheddinge og H., hvor han døde 1742.
20. Mag. Johan Hegelahr, fra 1735 til Skolens Nedlæggelse 1740 (see Karleby).

Nysted.

(Aldeles omarbeidet af Udg., tildeels efter Manuskript N. og efter de Oplysninger, som Hr. Skolelærer og Kirkesanger Uhrbrand i Væggerløse i en særskilt Afhandling har knyttet til samme.)
"Maribo og Saxkjøbing ere lystige Steder, men Nysted overgaaer dem begge"; thi hvor man end vender Øiet hen, støder man paa de deiligste Skove, hvoraf flere gjennemskjæres af de yndigste Spadseregange. De skjønneste af disse gaae langs Østersøen; ogsaa fortjener den saakaldte "Alverdensgang" at fremhæves, formedelst sin smukke Udsigt.
Langs Kysten ligge flere Grunde, som gjør Seiladsen for større Skibe umulig. Den smukke Havn kan kun benyttes af Skibe paa 12 Fod; de, som ere større, maae ankre en Fjerdingvei borte. Havnekassens Capitaler ere henved 6000 Rdlr.; dens aarlige Indtægter henved 2000. Paa Rhodes Tid havde Byen 7 à 8 Skibe; 1858 havde den 9 Skibe paa 178 Cl. Der udføres i Gjennemsnit over 40,000 Tdr. Korn aarlig. Told- og Skibsafgifterne kunne sættes til 8 à 9000 Rdlr. aarlig; men i Aaret 1855 udgjorde de 11,570 Rdlr. Byen har henved 1300 Indvaanere og 114 Td. Hartk. med 743 Tdr. Land, hvoraf 34 1/2 Td. Fællesjord. Den har 12 Gader og 174 Gaarde og Huse, assurerede for 396,270 Rdlr. Byens verdslige Øvrighed er en Byfoged, som tillige er Byskriver samt Birkedommer og Skriver i Nysted Birk. 6 Borgerrepræsentanter. Vaabenet er et enmastet Skib paa det brusende Hav. Communens aarlige Udgifter udgjøre henimod 3000 Rdlr. Brandcorpset tæller 190 Mand; det 1855 oprettede Politicorps 24.

370
Kirken er en temmelig gammel, stor og vel vedligeholdt Bygning, som i Forbindelse med Taarnet har en Længde af 130 Fod; hele Bredden er 45 1/2 Fod. Det smukke Taarn er forsynet med et Spiir, opført i Aarene 1649—51 og har i Forening en Høide af 88 Alen. 1857 fik den et Uhr, som kostede 1000 Dlr. Spiret ligner meget det i Radsted og Kippinge, og Sagnet har af den Grund lavet den Historie, at de skulde være byggede af trende Søstre. Da den ene af disse var lidt skjæv, lod hun Radsted Kirkespiir heller ikke blive ganske lige, hvilket var et mærkeligt Træk af en skjæv Dame. 1804 bestemtes, at et Lampefyr maatte indrettes i Kirkens Taarn, som altid har været et vigtigt "Vartegn" for de Søfarende; men deraf blev Intet. I Taarnet hænge 4 Klokker, hvoraf den største og en mindre siges at have tilhørt Franciscanerklosteret, idetmindste stamme de fra den catholske Tid. Den næststørste Klokke er givet af Prindsesse Magdalena Sybilla 1652 og skal have veiet 61 1/2 Ltt; den blev omstøbt i Maribo 1699, hvilket Inskriptionen paa den endnu udviser. Den store Klokke er i største Gjennemsnit 42 Tommer. Altertavlen fra 1694 (ikke fra 1662) er et stærkt forgyldt Billedskjærerarbeide og rimeligviis en Copi af Altertavlen i Nakskov. Den er skjænket af Commerceraad Suhr, † 28de Novbr. 1706, og Hustru, Cathrine Pedersdatter, † d. 3die Mai s. A. Prædikestolen blev 1605 opsat og er særdeles smukt udstyret; den synes at være givet af A. Dresselberg (see Side 54 Nr. 24) og Hustru, Karen Skinkel, samt Knud Urne og Hustru (see Side 50 Nr. 12). Fonten, af støbt Messing fra 1697, er givet af Handelsmand Paaske Jensen og Hustru, som senere forsynede den med et smukt udskaaret Gitterværk. Orgelet, som kostede 3,500 Dlr., er fra 1859. Endvidere findes tvende Tavler over Stedets Præster, samt andre Inskriptioner. Af Epitafier maae mærkes: de tvende store og smukke over Kammerraad Suhr og Raadmand Iver Nielsen. Af Liigstene i Kirken ville vi fremhæve den

371
over Jørgen Rud til Vedbygaard (see S. 53 Nr. 19), samt over Raadmand Mathias v. Westen, † 1677, Bedstefader til Thomas v. Westen, Finmarkens Apostel, † 1727. Han har givet en Lysekrone til Kirken, i hvilken han og Familie erholdt fri Begravelse for hans 36-aarige tro Tjeneste som Kirkeværge, der desuden indfaldt i en meget besværlig Tid. 1643 (ikke 1633)

byggedes den saakaldte nye Kirke, som er en 62 Fod lang Sidebygning til den gamle; desuden maae mærkes den forhenværende saakaldte Rosengaard, som oprindelig var en øde Plads, udvendig ved Kirkens søndre Side. 1725 fik Byfoged Peder Riis og en Henrik Wrede Tilladelse til, at indrette sig her en Begravelse, som de omgav med Muur og Porte. Over den største Port stod en Marmorsteen med følgende Indskrift, forfattet af Byfogden selv:

"Anno 1725 den 6. Augustii.
I fordum Tid Guds Vredes Riis
Drev Adam ud af Paradiis,
For Syndens Skyld hin lede;
Men Christus bar vor Synde-Straf,
Derfor er her en Hvile-Graf
Bered for Riis og Wrede."

(Mærkeligt nok bleve Ingen af dem begravne her; thi Riis ligger i Kirken og Wrede i Ø. Ulslev.)
1647, 1680, 1767 og 1777 opbrødes Kirkeblokken. Sligt anførtes dengang som en Mærkelighed; nu gaaer det saa hyppig for sig, at det neppe er Omtale værd.
1742 den 10de Febr. slog Lynilden ned i Kirken under Skriftemaalet. Degnen Weier stod just og læste i Chordøren, da Lynstraalen "braste" igjennem Muren og frembragte en stor "Alteration" hos alle Tilstedeværende, hvem den ellers ikke tilføiede Skade. Dog bemærkes det, at Capellan Reus strax derpaa blev saa svag, at han døde den 21de April næst efter.

372
"Klokkepigen" blev slagen ned af Taarntrapperne, "svegen og noget tykhørende", men tog ingen dødelig Skade.
Det store Jordskjælv 1755, hvorved Lissabon for en Deel gik til Grunde, skal ogsaa være mærket her, saavel ved Stranden, som i Kirken under Høimessen. 1822 slog Lynilden ligeledes ned i Taarnet. 1845 fik Byen sig en ny Kirkegaard, der senere er bleven drænet, en Ting, der vel var værd at efterligne, eftersom Intet er anstødeligere, end at see Folk øse en Grav, lige til det Øieblik Liget skal nedsænkes, da Kisten ellers maatte komme til at "seile". Midt paa Kirkegaarden, som er indhegnet paa den ene Side af et smukt Jerngitter og i det Hele maa ansees for en af de skjønneste "Gudsagre", ligger et Capel, hvor der kan holdes Liigtaler i ondt Veir, og Liig, om saa ønskes, bringes hen i Forveien. Af milde Gaver til Kirken maa erindres:

Omtrent 1700 gav Kirkeværgen Jacob Jacobsen Rosenqvist en Lysekrone, en forgyldt Kalk og Disk, samt et Timeglas med 4 Glas, der brugtes af Præsten ligetil 1775, da det blev ubrugeligt.
1709 gav Kammerraad Suhr 27 1/2 Td. Land, de saakaldte Viinjorder, som hans nærmeste Arving har Ret til at drive paa Livstid, imod at svare 12 Tdr. Byg aarlig til Kirken, som derfor skal holde hans Begravelse vedlige. Kirken eier desuden hele Kirketienden og den halve Kongetiende af Nysted By og Landsognet, som indbringer den 63 Tdr. Hvede, 27 1/2 Td. Rug, 105 Td. Byg og 7 Tdr. Havre; desuden eier den 60 Tdr. Land i Byens Mark, samt en Eng ved Taagense By. Den maa altsaa ansees for en af Landets meest formuende Kirker. Den ældste Gave, som kjendes, er forresten en Sølvkande, givet 1593 af Lehnsmand Frederik Hobe og Hustru (see S. 49 Nr. 11). Den er senere solgt til det oldnordiske Musæum. For Pengene, som indkom derfor, samt af en anden Sølvkande paa 65 Lod, givet 1702 af Amtmand Reichow og Frue, er anskaffet den nuværende Kande. Kan imidlertid en saadan Trafik anbefales?

373
Den latinske Skole, som ogsaa afgav Beboelses- leilighed for Rector og Hører, bestod oprindelig af 12 Fag med Blyvinduer og Leergulv. Inventariet har vist ogsaa været ligesaa

simpelt; thi først 1670 fik Höreren en Jern- kakkelovn, da den forrige bestod af „16 glasserede Tagsteen“. 1695 havde Skolen ikke „en eneste ærlig“ dansk Bog, naar undtages Bibelen og Ritualet; derimod havde den en Mængde „musikalske Bøger“ paa Latin og Tydsk, hvoriblandt en Generalbas paa 10 Folianter. Skolen har aldrig været af nogen Betydenhed og havde ved sin Opløsning 1740 blot 1 Di- scipel i øverste og 3 i anden Lectie. Dens bekjendteste Discipel var den berømte Niels Hemmingsen (see Side 26), hvortil dog maa bemærkes, at hans Fader, Hemming Nielsen, ikke var Landsbysmed, men en fattig Bondemand; derimod blev Niels Hemmingsen opdragen hos sin Farbroder Niels Hansen, og ham var det, som var Landsbysmed. Niels Hemmingsen har forresten ogsaa gaaet i Nakskov og Nykjøbing Skoler. Da denne Skole gik ind, erholdt Nakskov Skole aarlig 87½ Td. Korn og 300 [1]) Dlr. i Penge, hvilke vare alle Nysted Skoles Midler. Intet Under, at vedkommende Rectors Løn ikke havde udgjort mere end omtrent 185 Rdlr. om Aaret og Hørerens i Forhold dertil. Ved Skolens Op- løsning og Forandring til en „dansk Christendoms Skole“ var Inventariet yderst tarveligt, de faa Bøger iturevne og tildeels ødelagte og den hele Bygning 1761 vurderet til 216 Rdlr. I Tidernes Løb var der Alt i Alt givet 13 smaa Capitaler til Skolen.
Hospitalet er oprindelig skjænket 1676 af Borger og Kjøbmand Peder Sørensen, som desuden fik samlet en Kapital af 100 Daler ved milde Gaver i Byen; senere har samme

[1]) Af disse burde Studiosus Christen Andersens Gave paa 100 Daler være forbleven ved Byen, da det udtrykkelig hedder i Testamentet, at de blot vare givne Nysted Skole og ingen anden.

374

Hospital erholdt forskjellige Gaver, deels af Jordstykker og deels i Penge; af disse maae mærkes følgende: 1705 gav fornævnte Paaske Jensen en liden Vaaning og Haveplads, som var de Fattige til megen Nytte. 1745 gav Sogne- præsten Jens Winther de Fattige i Nysted og Herritslev 200 Rdlr. i Penge og Agerland. 1750 gav Anders Mikkelsen, Lakei hos Stiftamtmand Raben, 200 Rdlr.
At Byen skylder Aalholm Slot sin første Oprindelse, kan alene sees deraf, at dens Beboere betragtedes som sammes Vornede, indtil Erik af Pommeren 1409 gav dem Frihed og Staden sine første Privilegier. Imidlertid har dog Nysted langt tidligere havt en vis Anseelse, formedelst det derværende Franciscanerkloster, som alt 1286 skal være stiftet af nogle adelige Herrer fra Kjærstrup og Kjelstrup, hvilken sidste Gaard skal have ligget i Errindlev Sogn.
Klosteret laa 4 à 5 Bøsseskud østenfor Kirken, hvor Spor af det endnu findes. For 100 Aar siden opdagede man, ved en tilfældig Eftergravning, Levninger af en hvælvet Kjelderetage, hvor Kjøkkenet synes at have været, samt af en derfra gaa- ende underjordisk Vandledning, der førte hen til en Park. For omtrent 45 Aar siden bortførtes den sidste Rest af Grund- stenene, saa at det nu kun er Murbrokker der findes; men alligevel vil Benævnelserne Klosterhave, Klostervænge, Klostermark og Klosterstræde stedse vedligeholde Mindet om denne gamle Bygning, der ved en underjordisk Gang siges at have staaet i Forbindelse med Slottet. Om Klosterets øvrige Historie vides ellers ikke meget. 1293 og 1415 holdtes Ordens- forsamlinger i Nysted Kloster. 1472 erholdt Broder Laurentius Brandere pavelig Tilladelse til at „reformere Munkene“; men formedelst Brødrenes ringe Antal blev denne Reform udsat 5 Aar. Hvor faa de endog vare, gjorde de alligevel drabelig Modstand, da man vilde bringe dem tilbage til Tugt og gode Sæder og havde i deres Iver nær slaaet hinanden ihjel. 1517 holdtes her atter Ordensforsamling. 1531 blev

375

ifølge Kgl. Befaling „Klenodierne“ i Nysted Kloster opskrevne og registrerede af Lehnsmanden paa Aalholm Slot, efter at man havde faaet fat paa dem igjen. De bestode af 4 for- gyldte Sølvkalke med tilsvarende Disk og 3 smaa Sølv- skeer, som en Munk havde

„stjaalen“ og nedgravet — men om man fik Alt, hvad Klosteret havde eiet, er vist et stort Spørgsmaal.
Af bekjendte Personer, der bleve jordede i Klosterkirken, maae mærkes:
1389 døde Kriger Luder Kobolt (cfr. Side 46 Nr. 3) af en Sygdom, han havde faaet i Slag mod den svenske Konge Albert, og blev begraven hos Franciscanerne i Nysted.
Samme Sted jordedes Andreas Sividesøn af Kjærstrup, som døde d. 1ste August 1390, og lod hans Hustru Christine, af Slægten Ulfeld sætte et Monument over ham.
1392 den 20de April døde Biskop Valdemar Podebusk af Odense her paa sin Visitatsreise, og **1483** blev her lige- ledes begraven Vicarius Michael d. Lüra fra Coln.
Hvad Byens egen Historie angaaer, maa endnu bemærkes Følgende:
1510 forlehnede Kong Hans Byen med den saakaldte Klostermark, imod en aarlig Afgift af 10 Mk. Dansk.
1527 erholdt Byen fri Skovhugst i den saakaldte Bekke- skov, der nu er udskiftet, imod at svare den sædvanlige Godtgjørelse til Kongens Kasse.
1525 var den aarlige Byskat 90 Mk., foruden 20 Mk. i Sagefald og Tolden. For Saxkjøbing var den 80 Mk., for Nykjøbing og Stubbekjøbing hver 200 Mk., men for Nakskov 281 Mk. 4 ß.
1535 skulde Nysted, Maribo og Stubbekjøbing hver for sig tage 30 Skibskarle i Vinterqvarteer, Nykjøbing 40, Nak- skov 80, men Saxkjøbing ikkun 12. Aaret efter skulde Nysted sende en Tommermand til Leiren for Kjøbenhavn, Nakskov 4, de øvrige Kjøbstæder, med Undtagelse af Rødby, som ikke

376
omtales, hver 2. Desuden skulde de samme Byer sende Skibe paa 12 à 14 Læster, for at sænke Indløbet til Kjøben- havn. Nysted og Saxkjøbing skulde hver sende eet saadant Skib derhen, Nykjøbing 2, de øvrige Byer hver 3.
1596 gaves i Prindsesseudstyr af Nysted 25 Daler, af Saxkjøbing 12½, af Stubbekjøbing og Nykjøbing hver 50, men af Nakskov 200. I ældre Tider holdtes et Marked den 18de Juli, som senere afskaffedes. Byen udvidede sig især imod Nord. Omkring Kirken laae de anseeligste Bygninger.
1654 stiftedes et Liigbærerlaug i Byen, hvilken ofte har været hjemsøgt af svære Ildebrande. Saadanne mindes 1641, 1651, men især den 22de Mai 1654. Ilden udbrød ved Middagstid paa det saakaldte gamle Torv og fortærede i et Par Timer over 100 Huse og Gaarde, hvoriblandt Raadhuset med dets Archiv og Præstegaarden. Kirken og den latinske Skole vare i største Fare, men frelstes dog. Den 28de f. M. indgav Borgerstabet Bønskrift til Kongen om Hjælp; men om det fik nogen, er ubekjendt. Derimod fik Sognepræsten, Hr. Lerche, 2 Daler af hver Kirke i Stiftet til Opførelse af sin Præstegaard. Navnlig brændte alle Steder paa Torvet og i Bagstræde.
1729 den 14de Novbr. udbrød ligeledes Ild paa Torvet ved Middagstid. Ved den Leilighed afbrændte henved 40 Huse og Gaarde, hvoriblandt Capellanboligen, der ikke senere blev opført; derimod fik Capellanen 20 Daler i Huusleiehjælp — et godt Bytte! 2 Mennesker omkom.
1750 afbrændte Nysted Ladegaard, som tilforn havde været Klostergods; den er senere lagt under Aalholm. I dette Aarhundrede har Byen faaet sig et nyt Raadhuus, et nyt Sygehuus og en ny Skole.
Til Byen hører et Landdistrict, som bestaaer af Hovedgaarden Aalholm og Landsbyerne Vandthore og Taagense. Disse tvende sidste lagdes til Nysted Sognekald 1646, paa een, som det siges, urettelig Maade, af den daværende Præst.

377
Hartk. udgjør 335 Tdr. Ager og Eng, 18 Tdr. Skovsk. og 3½ Td. Msk. Eget Communalvæsen. Herregaarden Aalholm, hvis deilige Anlæg i saa høi Grad forøger Skjønheden af Nysteds

Indholdsfortegnelse side 326

Omegn, er forbunden med Byen ved en lang Lindeallee. Slottet bestaaer af en svær Bygning i 4 Fløie [1]) med tvende Taarne, af hvilke det ene, som er indrettet til et Observatorium, er forsynet med en Altan. Murene ere af røde Steen og 4 à 5 Alen tykke. Slottets Ydre er i det Hele taget gammelt og for saa vidt ærværdigt, men langt fra smukt. Et Blik paa dets Omgivelser viser, at det har havt en meget stærk Beliggenhed, i ældre Tider før Krudtes Opfindelse, og dets Styrke fuldstændiggjordes end yderligere ved Volde, Grave og Mure. En smuk Have med flere sjeldne Planter, samt et ligesaa skjønt Skovanlæg hører til Slottets bedste Prydelser.
Gaardens første Anlæg er ubekjendt. Nogle føre det til- bage til „Næssekongernes“ Tid, medens Andre med større Rimelighed mene, at den er iblandt de Borge, som Svend Grathe 1151 anlagde hist og her, for at sikkre Landets Kyster imod Venderne.
Første Gang nævnes Slottet 1329, da det pantsattes til Grev Johan den Milde, men maa altsaa have været til i længere Tid. 1332 førtes Kong Christoffer som Fange hertil fra Peder Hvidtfeldts Huus i Saxkjøbing (see S. 29). 1346 tog Valdemar Atterdag alle sine Pantelehn paa Laaland tilbage og besøgte der- efter ofte dette Sted, hvis yndige Beliggenhed man have tiltalt denne Konges for Naturskjønheder saa aabne Blik. Hans ældste Søn, Christoffer, Hertug til Laaland, boede her fra 1360 til 63. Efter at Slottet var bleven overrumplet 1534 (see Side 53 Nr. 15), indlagde Grev Christoffer en Besætning under Høvidsmændene Johan Herber og Johan Meckelborger; men kort efter overdroges Slot og Lehn til Otto Krumpen,

[1]) Nu 3.

der uden Modstand havde overgivet Tranekjær Slot til de Grevelige og siden aflagt dem Hyldingseden; men i August Maaned blev Krumpen paa Grevens Befaling opsnappet af en Høvidsmand, ved Navn Francke, da han om Natten var i Landsbyen Kalls ved Saxkjøbing for at fouragere, og bragt til Nykjøbing Slot, hvorhen Niels Vincentius Lunge fra Adserstrup rimeligviis ogsaa var indbragt. Siden efter kla- gede Otto Krumpen, som Greven udleverede til Lybekkerne, der holdt ham fangen i Meklenborg, over at hiin havde berøvet ham omtrent 100,000 Dlr. i vore Penge, saavel i Klenodier som i rede Penge. I Februar 1535 overgav Grev Christoffer disse Øer og altsaa ogsaa Aalholm til Lybekkerne; men allerede i den følgende Sommer beleiredes Slottet af de Kongelige under Anførsel af Laurits Knob, der efter Ind- tagelsen skal være bleven forlehnet med det og altsaa skal anføres blandt Lehnsmændene, hvis Historie iøvrigt er Slottets.
Om Een af disse, Hack Ulfstand til Hikkebjerg, maa dog bemærkes, at han omtrent 1587 byggede de tvende Taarne, som endnu findes. 1645—46 avledes der paa Aal- holms Marker neppe 2 Fold Rug og 2½ Fold Byg. Aarets forrige Høst var ikke stort bedre. Som bekjendt bleve disse Øer anviste Kong Frederik III's Enke til Livgeding og Aal- holm bestyredes derfor paa hendes Vegne, indtil hendes Død, 1670—85. Paa den Tid havde Slottet 5 Taarne, samt et Træspiir over Fruerstuen, der paa hver sin Side var prydet med en Karnap. — Efter Christian V's Død havde hans Enkedronning ligeledes Øerne til Livgeding, indtil sin Død 1714. 1725 solgte Kongen Aalholm, Egholm, Bramsløkke og Bremmersvold til Fru Emerentia v. Levezau, Geheimeraad Otto Johan v. Rabens Enke, for omtrent 95,000 Kroner, nemlig 60 Kroner for hver Tdr. Hartk. Hovedgaardstax og 50 Kroner for hver Td. Hartk. Bondegods. Af de 3 først- nævnte Gaarde oprettede hun d. 16de April 1734 for hendes

Sønnesøn, Grev Christian Raben, Grevskabet Christians- holm, og det gamle Aalholm fik da dette moderne Navn, saa- ledes som Skik har været ved slige Leiligheder, baade før og efter. Denne rige Frue testamenterede 1744 800 Dlr., hvoraf Skolerne paa Bremmersvold og Kjærstrup Godser skulde have Halvdelen og den anden Halvdeel anvendes til Bedste for de

Indholdsfortegnelse side 326

Fattige paa hele hendes Gods, hvilket ogsaa endnu skeer. Hun døde 1746. Ved Sønnesønnens Død, 4 Aar efter, gik Grevskabet over til Geheimeraad Grev Otto Ludvig v. Raben, hvid Ridder og Kammerherre. Han giftede sig med den „dydige og flittige“ Frøken v. Buchvald, og de vare alle Fattiges ædelmodige Hjælpere. Han døde 1791, og Sønnen, Grev Frederik Christian Raben, en bekjendt Naturforsker og Botaniker, fik nu Grevskabet. Efter mange Reiser i fremmede Lande døde han 1838 i Brasilien. Hans Søn, Kam- merherre, Hofjægermester, Grev Gregers Christian v. Raben, Dr. phil., fik Navnet Christiansholm igjen forandret til Aal- holm. Hans høiagtværdige, forstandige og mod alle Trængende saa godgjørende Kone, Anna Margrethe, født Lund, † 23de November 1851, gik for tidlig bort. Hun hviler paa Herritslev Kirkegaard.
Grevskabet Christiansholm indbefatter Godserne Aalholm og Bramsløkke, samt Gaarden Egholm, og havde 1858 — 1597 Tdr. Hartk. af alle Slags, deraf under Hovedgaardene 155 Tdr. I Bankactier 8000. Da der i den allersidste Tid er solgt en stor Deel Bøndergods til Selveiendom, ere Grevskabets Fideicommiscapitaler i en høi Grad forøgede. (T.)

Sognepræster. [1])

1) Hr. Niels Wulf fik 1554 Lov til at maatte nyde og beholde Nysted Klosters Abildshave og Humlehave, dog

[1]) Præsterækkerne i Nysted og Kjettinge, samt Rækken af de resid. Capl. paa førstnævnte Sted, ere i høieste Grad indviklede og usikkre, fordi de

380

at han skulde holde samme Haver vel med Magt. Han an- tages at have været den første lutherske Præst i Nysted.
2) Hr. Søren Nielsen Bang, født 1539, var her 1572. **3)** Hr. Niels Mule var her 1583 (R.), men skal have resigneret Aaret efter, fordi baade Borgerne og Lehnsmanden klagede over ham. Han blev imidlertid samme Aar Præst i Bogense, 6 Aar efter Provst og døde 1616. I Fyen havde han en Mængde Processer og Stridigheder, hvilket forklarer Folks Misnøie med ham i Nysted. (IB.)
4) Mag. Jacob Poulsen Bager, var først Rector paa Herlufsholm, siden i Næstved; var her rimeligviis fra 1584—93. **5)** Hr. Ole Thomsen Stoud, fra 1593 den 16de Septbr. til 1618. Hr. Stoud havde til Capl. Hr. Oluf Nielsen Glob, født 1586. Var her 1616—19, da han blev Præst i Øster Ulslev, hvor han døde 1635.
6) Mag. Knud Lerche, en af Danmarks meest ansete Geistlige paa sin Tid [1]), er født den 8de Februar 1593 i Nyborg, hvor Faderen, en formuende og anseet Mand, var Borgemester. Moderens Navn var Sidsel Knudsdatter. Han reiste udenlands i sine unge Aar og var 1616 i Wittenberg. En meget kort Tid var han Rector i Landskrone. Kaldet til Nysted 1618, blev han Provst 1623 og døde den 26de Febr. 1666. Han var Halvbroder til Etatsraad Lerche til Aasmarke, født i **Nyborg** 1618 (cfr. S. 55 Nr. 1). Han

4 Præster: Jørgen Uld, Bildere, M. Christensen og Søren Bøg, op- føres omtrent samtidig baade i Nysted og Kjettinge. Det er derfor neppe at vente, at de af Udg., nærmest efter Raadførelse med Hr. Pastor Bar- fod, opstillede Præsterækker ere correcte; men de ere idetmindste langt rigtigere end Hr. Rhodes.
[1]) Tog som Deputeret for disse Øers Geistlighed endog vigtig Deel i Forhandligerne om Enevoldsmagtens Indførelse.

381

var gift med Sophie Antoniusdatter Bathe, † 1653, og saae 9 Børn, 40 Børnebørn og 1 Barnebarnsbarn. Af disse Børn maae mærkes den ældste Søn Ole, født 1622, som blev hans

Eftermand, og Datteren Sidsel, gift med Raad- mand Mathias v. Westen i Nysted, med hvem hun havde 12 Børn. Mærkeligst ved sit Ægteskab er dog Datteren Jo- hanne, gift med Raadmand Iver Nielsen i Nysted, født 1ste Mai 1615 i Steffelt ved Haderslev, † d. 20de Novbr. 1666. Han var først Mundskjænk og Kjøkkenskriver hos Prinds Chri- stian paa Nykjøbing Slot og derefter i 7 Aar Amtsskriver paa Aalholm Slot. Om hans Godgjørenhed imod Kirken er alt talt. Som Kræmmer i Nysted handlede han meget paa Holland, især med Kornvarer, Æbler og Nødder, og skal have været en riig, forstandig, dygtig og agtværdig Mand, om hvem der fortælles Følgende: 1658 kom et Streifparti svenske Soldater til Aalholm, hvor man vilde pine Iver Nielsen, indtil han udleverede sine Penge; men hans Kone kom til med en gloende Ildrager og tærskede dermed saadan løs paa de Svenske, at de slap hendes Mand; man siger videre, at man fra Nysted var stimlet sammen til Slottet for at hjælpe Ægteparret, og at et Par Soldater bleve dræbte i den daværende Port paa Slottet. Iver Nielsen og hans Døttre regnes iblandt Nysted Kirkes Velgjørere. Efter hans Død giftede hans Kone sig med Isebrand v. Holten, kgl. Told- skriver i Helsingøer, men døde 4 Maanedersdagen efter Brylluppet den 20de Decbr. 1677. Af deres 8 Børn maae mærkes: Datteren Bodil, første Gang gift med Hans Rosenfeld, Amts- skriver i Nykjøbing, † 1681, anden Gang gift med Hans Ravn, Amtsforvalter s. Sted, og Datteren Sophie, gift med Hofapotheker J. G. Becker i Kjøbenhavn, da hun neppe var 15 Aar gammel; hun, 2 Døttre og et Sødskendebarn var iblandt de 300 ulykkelige Mennesker, som omkom ved Opera- husets Brand 1689.

382

Hr. Lerche havde følgende Capellaner: [1])

a) Hr. Niels Jensen Staureby, født 1594, var først Rector fra 1618—20, derefter Capl. til 1627, da hans Spor tabes.

b) Hr. Christen Ebbesen Lemvig, f. 1598, Rector fra 1620—27, forsvinder fra 1631.

c) Hr. Jacob Christensen Vordingborg, f. 1604; Capl. fra 1631—33.

d) Hr. Peder Rasmussen Rud, født 1605, var først Rector her, derefter Capl. fra 1633, indtil han 1645 blev Sognepræst i Ø. Ulslev, hvor han døde 1673. Af hans Børn mærkes Datteren Margrethe, som blev gift med Hr. Danchel i V. Ulslev.

e) Hr. Jacob Christensen Laaland, født 1618, Rector fra 6te Juni 1646, men Dagen efter ordineret til Medtjener tillige. Var her til 1650, da Embederne atter bleve adskilte. Den sidste Capellan fra 1650 til Hr. Lerches Død var Sønnen:

7) Hr. Oluf Lerche, senere Provst, født 1622, døde 1682 Paaskedag. Hr. Lerche var 2 Gange gift. Hans første Kone var Karen Pedersdatter fra Nakskov. Til Capl. p. p. havde han:

a) Hr. Christen Mortensen, født i Nakskov 1634, Rector i Nysted 1660—66, da han blev Capl. her. 1670 kaldet til Medtjener med Suc. i Herritslev, hvor han døde 1679 eller 80.

b) Hr. Hans Mortensen, født i Nysted 1636, blev Capl. 1670 og var her endnu 1678.

c) Hr. Laurits Axelsen, Søn af Hr. Axel i Ryde. Skibspræst fra 1678. 1681 Præst i Ø. Bølle.

d) Hr. Anders Bejerholm, blev Præst i Herritslev.

---

[1]) 1—3 meddelte af Hr. Pastor Barfod.

383

e) Hr. Hans Tommesen, som var her 1684. Dog lader de 3 sidste Capellaners Embedstid sig ikke nøiagtigt bestemme. (IB.)

8) Hr. Albert Pedersen Rhold, født i Maribo, kaldet hertil 1682 og død 1695, just som han havde faaet Herritslev til Annex. Hr. Rhold var altsaa den første Præst for de forenede Menigheder Nysted og Herritslev. Da hans Forlovede, Karen Olufsdatter Lerche, som senere ægtede Eftermanden og døde 20de Januar 1744, var hans Sødskendebarn, maatte han have kgl. Tilladelse til Giftermaalet. Af hans 8 Børn blev Sønnen Peder Præst i Korsør, Datteren Ellen

Johanne [1]) ægtede Hr. Daniel i Østofte og efter hans Død Eftermanden. Datteren Margrethe blev gift i sit andet Ægteskab med Rector Jonsen i Nysted.
9) Mag. Peder Bogvad, er født 1671 i Nykjøbing, hvor hans Fader, Jens Madsen Colling, † 1702, var Byskriver. Hans Moders Navn var Anne Pedersdatter Bogvad. 1691 blev han dømt fra Nykjøbing Skole, hvor han 2 Aar efter blev Hører. 1695 blev han Sognepræst i Nysted og 1715 Viceprovst, 1717 virkelig Provst i Musseherred og døde 1727. Af hans 6 Børn maae mærkes: Hr. Albert, der blev Capl. i Skovlænge, og Datteren Cæcilie, der ægtede Hr. Ferslev i Nebbelunde.
10) Hr. Jens Winther, ældste Søn af Hr. W. i S. Kirkeby, er født 1689, tog Embedsexamen med bedste Characteer, da han var 20 Aar gammel, blev 1716 Katechet ved Nicolai Kirke i Kjøbenhavn, derefter res. Capl. i Kjerteminde, blev kaldet til Nysted 1727, hvor han døde 1745. Hans Hustru var Hedevig Bremmer.
11) Hr. Peter Efraim Monrad, 1745—57 (see Idestrup).

[1]) En Datter, Ellen, nævnes desuden som gift med Rector Valentinsen i Nysted.

384
12) Hr. Daniel Huusfeldt, født 1718 (?) i Heininge ved Slagelse. Hans Fader var Oberst i Kavalleriet. Først blev det bestemt at han skulde være Socadet; men efter Faderens Død kom han til at studere. Da han havde studeret Theologi nogen Tid, fik han Lyst til Krigsvæsenet og blev Hestgarder; men forlod dog snart Krigsgudens Tjeneste, tog Embedsexamen 1745 med bedste Characteer og blev s. A. Præst i Trankebar. Efter Hjemkomsten blev han kaldet hertil 1757, hvor han døde Nytaarsdag 1779. Han var gift med Cathrine Andrea Hansen. Deres eneste Barn blev Hr. Lymans Kone (see Gloslunde). Rhode kalder Hr. Huusfeldt: en fiin Mand i den hæderlige Lærerstand.
13) Hr. Christian Frederik Volchersen, f. 1740, var Broder til Præsten i Kippinge og Præsten paa Femø, var først Sognepræst i Tønning og T., hvorefter han 1779 kom hertil og døde 1785. Han var ikke afholdt i sin Menighed. Hans Søn blev senere Sognepræst i Nysted; en anden Søn døde som Præst i Vestindien, efter at have været der i 25 Aar.
14) Hr. Thomas Hee, fra 1785 til 90 (see Stubbekjøbing).
15) Mag. Prof. Frants Skov, født 1747 i Salling, hvor hans Fader, der var Kammerraad, eiede en større Gaard. Efter at have taget Embedsexamen med bedste Characteer reiste han udenlands fra 1773 til 75, blev 1777 Sognepræst til Oddense og O., 1781 til Søndersogn i Viborg, 1790 til Nysted, hvor han Aaret efter fik Titel af Professor; blev entlediget 1811 med en stor Pension, hvilken meget trykkede hans Eftermand og synes desuden at have været høiere, end han da kunde tilkomme. Han var i Nysted bestandig i saa trykkende Kaar, at det blev paalagt Capl. Holst at overtage Bestyrelsen af Fattigvæsenet. 6 Aar før sin Død 1825 maatte han endog spille Fallit, og hans hele Bibliothek bestod da af en Psalmebog og en Bønnebog. De øvrige Bøger havde

385
han tidligere maattet skille sig ved. [1]) Første Gang ægtede Hr. Skov Anne Margrethe Speiyer; anden Gang blev han gift med Barbara Schæffer, † 1821, hvis Fader var Etatsraad og Overførster. Af deres Børn mærkes, Anton Frederik, død som Consistorialraad 1828 og Datteren Dorthe Marie, gift med Cancelliraad Olsen, en Tid Amanuensis hos Biskop Boisen.
16) Hr. Frederik Volchersen eller Volkersen, hvis Fader alt er omtalt, er født 1777; var i nogle Aar Informator hos Kjøbmand Sidenius i Maribo, derefter først Adjunct i Kjøbenhavn, senere 1806—12 Overlærer og Vicerector ved Randers Skole, hvorfra han kom til Nysted. Her døde han den 15de Januar 1817 af Tæring og Næringssorg. Hans Enke, Frederikke Jensen, lever endnu, 76 Aar gammel. Af 6 Børn leve 4.

17) Hr. Johan Ludvig Gesner, født 1777 i Kjøbenhavn, hvor Faderen var Cantor ved Petri Kirke; Farfaderen var indvandret fra Tydskland. Fra 1808 til sin Forflyttelse hertil, den 21de Mai 1817, var han i forskjellig præstelig Virksomhed i Kjøbenhavn og døde den 13de December 1831. Med sin endnu levende Kone, Guri Cathrine Marie Verner, Datter af en Coffardicaptain i Kjøbenhavn og født 1790, havde han 9 Børn, af hvilke en Datter ægtede Hr. Winther i Slemminge. Hr. Gesner maatte længe kæmpe med de trangeste Kaar [2]) og døde, træt af Møie og trykket af Næringssorger, men agtet af Alle. (H.)

---

[1]) Hr. Skov skal have været en stor Pedant. Der fortælles, at han en Aften meente, at være gaaet vild i en af Omegnens Smaaskove, og klattrede nu op i et Træ, hvor han sad og raabte: „Professor Skov er gangen vild i Sko—o—ven!“ indtil en Huusmand kom og „bragte ham hjem“. [2]) I en Indstilling til Cancelliet beviste han engang, at hans hele Indtægt i et givet Aar kun havde været — fem og halvfjerdsindstyve Rdlr.

386

18) Hr. Andreas Winge, født 1782 i Kjøbenhavn, hvor Faderen var kgl. Lakei. 1819—1832 ord. Katechet i Kjøge; derefter Sognepræst her, hvor han døde d. 14de Juli 1840. Hans Kones Navn var Regine EgeriiS. 2 Døttre. Ved Hr. Winges Død blev 171 Tdr. Hartk. af Herritslev Tiende lagt til Amtsprovsternes Lønningsfond. (H.)

19) Hr. Søren Georg Garde, 1840 til 44 (see Horslunde).

20) Hr. Ludvig August Nissen, født 1799 i Sorø, hvor Faderen var jur. Prof. ved Academiet, samt Vicelandsdommer i Sjælland og Møen, død som Etatsraad 1815; blev 1826 Lærer ved Søetatens Drengeskoler, Aaret efter Katechet i Helsingøer, 1835 Sognepræst i Præstø og 1844 i Nysted, hvor han alt døde 1848, efter at have været Provst i 4 Maaneder. Med sin endnu levende Ægtefælle, Anna Dorothea Vestergaard, Enke efter Procurator Palme i Helsingøer, havde han 8 Børn, af hvilke den ældste Søn, som var bleven indkaldt til sine 2 første Examina og var et ungt Menneske, der berettigede til de største Forventninger, døde som juridisk Student. Hr. Nissen var meget agtet og afholdt i Nysted, men i den sidste Tid saa svagelig, at Alle undrede sig over, at han vilde tage Provsteembedets Byrder paa sine Skuldre. Til Capl. p. p. havde han en Tid Hr. Jeremias Wøldike (see II. S. 92 Nr. 20), hvis fromme, elskelige Hustru, Georgine Cathrine Holst, døde den 29de Marts 1859.

21) Hr. Thorgeir Gudmundsen (see Gloslunde).

Residerende Capellaner. [1])

1) Hr. Steffan Hansen (Buxen?), kaldet den 2den Marts 1689. **2)** Hr. Jesper Jensen Osted, en Sjællænder af

---

[1]) Til disse skal mulig regnes flere af de, Side 382 anførte, Huuscapellaner, samt Hr. Søren Bøg (see Kjettinge).

387

Fødsel, blev kaldet hertil den 17de Septbr. 1689 og havde meget smaa Indkomster. I Kammerraad Suhrs Huus og Familie blev han gift med Jomfru Margrethe Hansdatter Lind, som ægtede Eftermanden og døde 1737. Hr. Osted, som var den Første, der fik de saakaldte Viinjorder i Fæste, døde den 12te April 1716. 3 Børn.

3) Hr. Niels Andersen Schytte, født 1683, rimeligviis i Nykjøbing, hvor han gik i Skole og hvor hans Broder Diderik var Hører (see II. S. 40); her var han fra 1716 til sin Død den 12te Januar 1724.

4) Mag. Johan Kastrup, fra 1724 til 30, var først Rector i Nykjøbing (hvortil henvises).

5) Hr. Ludvig Reus, født 1700 i Nykjøbing, hvor Faderen var Hattemager, blev 1727 Student fra sin Fødebyes Skole og levede i Nysted fra 1730 til 42. Med sin Hustru, Sara Cathrine Greve, Enke efter Mag. Maschwedel i Nykjøbing, havde han 5 Børn, af hvilke Sønnen Jacob blev Møller i Radsted. (See iøvrigt S. 390 Nr. 23.)
6) Hr. Niels Horn, 1742—46. Hans Broder Frederik, den senere saa berømte Satiriker, døde 1781 som Conferentsraad og Justitiarius i Hof- og Stadsretten; han var Fader til Justitsraad Winkel-Horn, der døde 1837. Hans første Hustru var Charlotte Amalie Schoustrup; hans anden Ægtefælle, Anne Cathrine Chrystalin, var en Søster til Fru Danchel i Aastrup. 3 Børn. (See forresten II. S. 41.)
7) Hr. Henrik Schmidt, født 1712 i Hole i Norge, hvor Faderen, død 1719, var Præst. 1736 blev han Capl. hos Stedfaderen, Provst Holmbo i Bardal, død 1744, der havde taget sig meget af ham som Barn. Han var her fra 1746 til 51. 1737 blev han gift med Enken Elisabeth Kirstine Brun, der overlevede ham med 5 Børn; af disse døde Sønnen Jens som Præst i Vær og N.
8) Hr. Poul Grum Arnkiel, 1751 til 73 (see Saxkjøbing).

388
9) Hr. Andreas Lyhman, 1773—87 (see Gloslunde).
10) Hr. Henrik Eiler, født 1757 i Skjævinge i Sjælland, hvor Faderen var Degn; var først Vicedecanus, senere Decanus i Kjøbenhavn og kom 1787 til Nysted, hvor han var til 1797, da han blev resid. Capl. i Slagelse, død 1817 som Sognepræst i Slotsbjergby. Hans første Kone var Anna Elisabeth Winther, en Urtekræmmers Datter fra Kjøbenhavn; anden Gang ægtede han en Datter af Provst Jordhøi i Ringkjøbing, Sophie Amalia, som døde 1842.
11) Hr. Jens Holst, en i alle Henseender agtværdig og duelig Mand, født 1765, tog Embedsexamen 1793 med Udmærkelse og blev kaldet hertil 1797, hvor han døde 1810, efter idelig, men forgjæves, at have søgt Forflyttelse. (H.) Med sin Hustru, Marie eller Maren Ranleff, havde han 6 Børn, hvoraf den næstyngste Søn havde det underlige Navn, Ennius Katarus. (IB.)

Ordinerede Katecheter.

1) Hr. Poul Christian Sinding, født i Alsted, hvor Faderen († 1858) var Degn. Var af Grev Raben indstillet til at blive Sognepræst i Taagerup og T., men fik ikke dette Kald, fordi Høiesteret tilkjendte Kongen Kaldsretten. Var Katechet her fra 14de Juni 1848 til 19de October 1853. Truet med en Justitssag, tog han Afsked med Pension (!!) og skal nu være Professor i N. Amerika. Efterlod Kone og Børn her i Danmark, hvor de endnu leve.
2) Hr. Søren Sommer Gjessing, født d. 7de Mai 1820 i Herslev ved Frederits, hvor Faderen da var Sognepræst. 1848 kaldet til pers. Capl. for Thoreby Menighed, blev han 1ste Juli 1853 constitueret, 1854 den 20de Marts kaldet til sit nuværende Embede og fratraadte da først den 30te April sin tidligere Stilling som Capl. Da Thoreby ligger 1¼ Miil fra Nysted, var det kun med megen Besværlighed, at Hr. Gjessing med den ham egne Samvittighed,

389
hedsfuldhed formaaede at opfylde sine Embedspligter baade her og der. 1854 ægtede han Sophie Amalie Sidenius, Datterdatter af Hr. Dreier i Thoreby og Datter af Kjøbmand Rasmus Sidenius i Nykjøbing. 1 Søn og 2 Døttre.

Rectorer. [1])

1) Eiler Ottesen Bang, født i Bogense 1553; blev afsat 1578, paa Grund af sit Slagsmaal i Kirken med Præsten „Hr. Søren“, hvem han endog stak med en Kniv, fordi han bebreidede

ham hans Drukkenskab; blev dog derefter Capl. i Middelfart og fra 1584 til sin Død, 1619, Sognepræst i Asperup og R.
***2)** Hans Nielsen Vingaard, født i Kjøbenhavn, var her fra 1578 til 27de December 1587, da han blev Capl. i Rødby, **1590** Sognepræst i Ryde, hvor han døde 1631 (?). (Cfr. S. 295 Nr. 3.)
***3)** ..... Jensen Teuxen, var her Aar 1600. Var Farbroder til Hr. Teuxen i Errindlev.
***4)** Niels Jensen Staureby, 1618—20 (see Capellanerne).
5) Christen Ebbesen Lemvig, 1620—27 (see Capl.).
6) Mads Hansen Prip, 1627—31 (see Skjelby).
7) Augustinus Hansen, født 1610 i Norge, var her 1631.
***8)** Peder Rasmussen Rud, var her idetmindste 1632—33 (see Capl.).
***9)** Søren Jensen Tornov fra 1640 og rimeligviis til 1646.
***10)** Jacob Christensen, 1646—50, tillige Capl.
***11)** Knud Christensen Brun, var Rector fra 31te Marts til 6te Decbr. 1650. Blev Sognepræst i Rødby.
***12)** Mads Jacobsen Lerche, 1650—54 (see Landet).

---

[1]) De med * betegnede ere meddeelte af Pastor Barfod.

390

13) Rasmus Simonsen Alrø, fra 1654—60 (see Kjettinge).
14) Christen Mortensen, 1660—66 (see Capl.).
***15)** Laurits Pedersen Hvas, fra 1666—70).
16) Poul Nielsen Danchel, 1670—82 (see S. 116 Nr. 23).
17) Laurits Pedersen, fra 1682 til sin Død 1686. Hans Enke, Karen Pedersdatter, ægtede rimeligviis 1689 Skolens Hører, Christen Jacobsen.
18) Oluf Jensen Lund, fra 1686—91, da han blev Consumptionsforpagter i Nysted. 1690 ægtede han Mette Matthisdatter v. Westen.
19) Lorents Christoffersen Bildsøe, fra 1691 til 99, da han kom til Kjettinge.
20) Daniel Valentinsen Ernst, 1700—13 (see Østofte).
21) Niels Sølle, 1713—22 (see Bogø). Paa den Sparebøsse, som Disciplene brugte naar de sang for Døre, havde han ladet male dette Vers:

„Den Skolepog
Sig til en Bog
En Skilling af Dig beder;
Viis ham ei hen,
O, Jesu Ven!
Om Evnen det tilsteder.
Guds Løn Du Dig bereder."

22) Mag. Peder Jonsen, 1722—29 (see II. S. 36 Nr. 29).
23) Ludvig Reus, 1730—34 (see Capl.).
24) Hans Mossin, Skolens sidste Rector, fra 1734 til 40 (see Gundslev).

391

Herritslev Sogn.

Annex til Nysted, har 279 [1]) Tdr. Hartk. og 550 Indb. Her findes Landsbyerne Skaarup og Stubberup, samt Avlsgaarden Egholm, oprettet i Begyndelsen af forrige Aarhundrede af 4

nedlagte Bondergaarde. Den første Eier, Erik Andersen, solgte den til Grevinde Emerentia v. Raben for 1670 Dlr. (T.) I den forhenværende Landsby Egholm antages den store Theolog Niels Hemmingsen at være født.
Kirken, som hører under Christiansholm, er temmelig stor, men med et mindre hyggeligt Indre. 1608 brændte Vaabenhuset i en Ildebrand, som fortærede en stor Deel af Byen. (N.) Det opbyggedes da paa den modsatte Side af Kirken. Om en Steen, som endnu findes paa dets gamle Plads, fortælles dette, at alle Kirkegangskoner, som stode paa denne Steen, medens Præsten holdt sin Indgangstale, døde inden Aaret var omme, og at denne Tro skulde have været en fremherskende Aarsag til, at Vaabenhuset efter Ildebranden skiftede Plads.
Hospitalet er funderet 1685 ved en Gave af 200 Daler af Sognets sidste Præst, Hr. Bejerholm. Hr. Holger Jacobsen i Østofte gav samtidig hermed 100 Dlr.
1746 i Mai Maaned afbrændte Annexpræstegaarden og Kirkens Spir. (M.)
1762 den 15de April brændte 4 Gaarde, 2 Huse „og 1 Skrædder“. (N.)
1806 brændte Skolen og 3 andre Steder. (K.)
1822 brændte ligeledes en Deel af Herritslev og stod der 22 nøgne Skorsteenspiber efter Branden. Gjerningsmanden, en gammel berygtet Smed, døde for ikke mange Aar siden. (M.)

[1] Nu 289½ og 1 Td. Msk. med omtrent 800 Indb. og 48 Gd.

392
Her er den diplomatiske transskription af **side 392**. Jeg har som altid fulgt din instruks om at samle ord, der er delt ved linjeskift, til ét ord uden bindestreg eller mellemrum.

392
Den 3die April 1776 forefaldt en heel Bataille i Herritslev By imellem Bønderne og Toldvæsenets Betjente, der ledte efter ulovligt Brændeviinstøi, hvilket iforveien var bleven sænket i Byens Gadekjær. Bønderne, som beløb sig til 4 à 600 Md., sparede hverken Øvrigheden, de medfulgte Borgere fra Nysted eller disses Heste og Vogne; ja Herredsfoged Gjerløv skal blot have en flink Bonde og sin Hests Hurtighed at takke for, at han kom derfra med Livet. Umiddelbart herpaa samlede Bønderne sig ved Bregninge Kirke, hvor de bleve enige om, herefter hverken at kjøbe eller sælge Noget i Nysted. At Opløbet maa have været betydeligt kan sees deraf, at den 29de April ankom en Major og 40 Ryttere til Byen og Omegnen, for at faae fat paa Urostifterne. Der blev nu foretaget de strængeste Undersøgelser, og som en Følge heraf dømtes 11 Deeltagere i Complottet til Tvangsarbeide og Kagstrygning. [1]) Til Vedkommendes Belærelse og Oplysning skulle endog Misdædernes blodige Skjorter senere være sendte til Sognet og der hængte offentlig til Skue. Herritslev havde med Annexet Bregninge ligesaa Reformationen indtil 1695 sine egne

Præster.

1) Hr. Hans Pedersen, var 1564 den ældste Præst udi Herredet og opgav samme Aar sit Embede til sin Capl., efter at have været Præst i 28 Aar.
2) Hr. Christoffer Rasmussen, blev 1562 Capl. og 2 Aar efter, den 20de August, Sognepræst; han døde 1602. Hr. Christoffer troede sig i Besiddelse af „store Beltalenheds Gaver“ og gik engang til Nysted for at høre Hr. Bager, der var en god Prædikant. Hr. Bager begyndte da sin Tale saaledes: „Et godt christeligt Navn bæres ofte af en uchristelig

[1]) Efter N. og Kirkebogen i Utterslev (see S. 165) ved velvilligt Uddrag af Hr. Cand. theol. Frants Hansen, p. t. Huuslærer paa Vintersborg.

393

Skalk. Igaar saae jeg Frederik slaaes med sin Nabo og lidt bedre henne saae jeg Christoffer; men hans Tale røbede en Christi Foragter.“ Nu listede Hr. Christoffer sig ud af Kirken.
3) Hr. Zacharias Christoffersen, sin Faders Capl. alt før 1586, thi da fødtes ham en Datter, der døde samme Aar. Han selv døde som Sognepræst 1639 og maa altsaa have været Jubellærer. Han var 2 Gange gift. (IB.)
4) Hr. Rikard Hansen, født 1609 i Svendborg, hvor han var Rector fra 1632—35. Den 19de Decbr. 1638 blev han ord. til Capl. i Snøde paa Langeland, hvorfra han blev kaldet hertil med Løfte om at faae Kaldet, hvilket snart skete, eftersom han kun var Capellan her i 14 Dage. Hr. Rikard var gift med Formandens Datter; 1664 havde han selv en Capl. ved Navn Hr. Johan. (IB.)
5) Hr. Christen Mortensen, 1676—79 (see Nysted).
6) Hr. Anders Bejerholm, (see Saxkjøbing). Herritslev blev nu lagt til Nysted og Bregninge til Kjettinge.

Kjettinge

udgjør næsten 450 Tdr. Hartk. [1]) og har over 800 Indv. Her findes fremdeles Landsbyerne Raagelund (Rokælund), Tokkerup og Freilev. Til sidstnævnte Landsby hører omtr. 800 Tdr. Ld. Skov, hvoraf Halvdelen er udskiftet, Resten Fredskov. Skjøndt Bønderne vare Fæstere under Aalholm, vandt de dog ved en Høiesteretsdom, at de med Hensyn til Brugen af Græsningen og det af den kgl. Skovrider udviste Brænde selv ere Lovgivere, Dommere og Executorer. Som der fortælles, er denne Skov skjænket Bønderne i Freilev til Arv og Eie af Dronning Margrethe. Dette Kongebrev, samt flere i Forbindelse hermed staaende Documenter, opbevares meget omhyg

[1]) Nu 535¼ mrd 13¾ Td. Skovsk. og 1 Td. Msk. Over 1300 Indb. 78 Gd.

hyggelig hos en saakaldet „Oldermand“ og forevises aarlig for visse dertil beskikkede Mænd.

Det Udtryk „Freilev Skalke“ skal have følgende Oprindelse: Bønderne skulle engang have ihjelslaaet en kgl. Foged eller Forvalter paa en stor Steen, som endnu findes i Sognet og den Dag i Dag kaldes „Knækkeryg“. (M.) Stenens rødagtige Farve skal naturligviis skrive sig fra det derpaa uretfærdig udgydte Blod. Kongen benaadede imidlertid Deeltagerne med Livet, forudsat de inden en vis Frist kunde levere 12 Par hvide Oxer med røde Øren til Aalholm Slot og forevise ham Qvittering for Modtagelsen. Langt om længe og i dyre Domme bleve de 11 Par samlede, men det 12te Par var det dem en Umulighed at bringe til Veie. For at hjælpe sig ud af Forlegenheden farvede de skalkagtigen Ørerne røde paa et Par hvide Oxer og vare saa heldige at faae reen Qvittering for dem alle 12. Men neppe var Beviset modtaget før en faldende Pladskregn afvaskede den røde Farve og de 4 hvide Ører kom tilsyne midt imellem de 44 røde Hornredskaber. Endnu i Mands Minde fandtes det saakaldte Freilev Skalkekors paa det Sted i Sognet, hvor man ogsaa meente at Mordet paa den kgl. Tjener var bleven udført.
Et andet, langt smukkere Minde om Fortiden opbevares i Landsbyen. Det er nemlig en svensk Fane med Carl X’s Navnechiffer. Hvorledes den er kommen i Bøndernes Eie, vides ikke. Et uvist, ikke usandsynligt Sagn, vil sige, at det skal være skeet ved et pludseligt Overfald paa en Afdeling svenske Tropper, som Bønderne strax efter Slaget ved Nyborg fik lokket ind i Skovene, som dengang vare langt tættere og vidtløftigere end nu. Dette Sagn finder yderligere Bekræftelse ved den Omstændighed, at man i Ø. Ulslev Sogn endnu den Dag i Dag finder Spor af at en Deel Svenske ere omkomne i den derværende saakaldte „Dødemoſe“, hvor man endog

har fundet en sølvpletteret, smukt udarbeidet Stigbøile. Det er rimeligviis der at hiin Fane, der endnu

395
opbevares af Beboerne som en stor Skat, er vristet af Fjendehaand; thi tvende forholdsviis saa store, næsten samtidige Nederlag ere utænkelige i en saa lille Omkreds. I Sognet findes Spor af en gammel Borg, det i Almuens Mund saakaldte Freilev Slot.
Kirken er stor og ret smuk. Altertavlen er givet af Fru Vibeke Podebusk, en Klokke af sal. Niels Bilds Enke til Ravnholt. Landsdommer Poul Mathiesen, som her med Frue ligge begravne, gav til sit Leiesteds Vedligeholdelse 200 Dlr. og til Sognets Fattige 100 Kroner. Begravelsen vedligeholdes forsvarlig af Kirkeeieren. 1747 gav Præsten Steen Winther 300 Rdlr. til Pastoratets Fattige. 1759 gav Etatsraad Høyel 500 Dlr. til fattige Skolebørn i Kjettinge. 1800 gav Enkemadam Ane Marie Thonboe, hvis Mand i 50 Aar havde været Inspecteur paa Geheimeraad Raben Levezaus Godser, efter dennes eget Ønske, 200 Dlr. til de Fattige paa bemeldte Godser. 1845 stiftede Eieren af Grevskabet Christiansholm et Hospital i Kjettinge for 24 Personer.
Kjettinge havde til 1695 sine egne Præster, efter den Tid blev det forenet med Bregninge. Om Præsterækken see Anmærkningen ved Nysted Præster.
1) Hr. Anders Clausen Bildere.
2) Hr. Mads Christensen, † 1572.
3) Hr. Søren Bøg, født 1535 i Fyen. Paa hans Liigsteen læses bl. A. dette: „Han vogtede lykkelig Christi Hjord i Sorø, Odense og Nysted; siden bespiste han Kjettinge med det himmelske Brød.“ [1]) Hans første Kone var rimeligviis Formandens Enke; anden Gang ægtede han Mette Rasmusdatter fra Odense. Af deres 8 Børn vare de syv døde før Faderen, der selv gik alt Kjødets Gang 1607. Man for-

[1]) Ved Gulvets Omlægning 1847 bleve de øvrige Liigstene i Kjettinge Kirke lagte med Skriften nedad; om de conserveres bedre, er et stort Spørgsmaal — idetmindste er det en uheldig Forsigtighed.

396
fortæller, at han blev saa forvildet af Studering, at han bitterligen græd, hver Gang han med Sacramentet skulde betjene Nogen, og at man med mange Overtalelser maatte „lokke“ ham i Kirke. Han var vist en velmenende Lærer, men hans Absolution i Skriftestolen var dog meget imod den lutherske Kirkes Anordninger. Engang skriftede han sin Møller omtrent saaledes: „Ven, hvad ligger Dig paa Hjerte? Du svarer, jeg er en Synder! Meget rigtig! hvor ofte har Du stjaalet fra mig? Du svarer: aldrig! jeg har kun taget min Rettighed! Gud hjælpe mig for den Rettighed! Skal jeg tilsige Dig Syndernes Forladelse? det kan jeg ikke; men jeg vil dog lægge min Haand paa Dit Hoved og sige: Du kan faae Syndernes Forladelse i Navn Gud Faders, Søns og den hellige Aands; gak saa bort dermed for denne Gang.“
4) Hr. Peder Clausen, † 1625.
5) Mag. Peder Andersen Bredal, født 1600 i Rudkjøbing og Broder til Mag. Bredal ved Nykjøbing Skole. 1624 blev han Rector i Svendborg og Aaret efter Sognepræst her, hvor han døde 1660. Han maa have været gift 3 Gange; thi 1632 ægtede han som Enkemand en Datter af den berømte Digter, Biskop Arrebo, ved Navn Margrethe. Hans sidste Kone, Ingeborg Jacobsdatter, ægtede Eftermanden. Af hans mange Børn maae mærkes: Sønnen Peder, som blev Capl.; Niels, der døde som Præst i Idestrup (hvortil henvises); Axel, der rimeligviis en Tid var Hører i Nykjøbing, og Hans, der blev Præst i Saxkjøbing.
6) Hr. Rasmus Simonsen Alrø, født 1627, var Rector i Nysted før han blev Sognepræst her, hvor han døde 1664.

Indholdsfortegnelse side 326

7) Hr. Gert Eriksen Bremer, født 1629 i Nakskov, hvor han en Tid var Hører i Latinskolen; blev Capl. i Errindlev 1661, hvor han var til han 1664 blev valgt til Sognepræst her; men havde mange Stridigheder førend han kunde faae Valget confirmeret. 1695 fik han Bregninge til-

397
lagt som Annex, og er altsaa den første Sognepræst for de forenede Menigheder Kjettinge og Bregninge. Hans første Hustru var hans tvende Formænds Enke, som endnu kunde velsigne Hr. Bremer med 3 Sønner og 2 Døttre. Hun døde den 14de Septbr. 1680, samme Dag som hendes Søn Peder af andet Ægteskab. Anden Gang ægtede han Anna Hammer, en Datter af Hr. Hans i Nebbelykke. Af hans Børn maae mærkes: Sønnen Rasmus (see Thirsted) og Christen, der blev Kjøbmand i Nysted; Datteren Gertrud blev gift med Degnen Matthias Bergen i Skjørringe.
8) Mag. Lorents Bildsøe, f. 1666 i Slagelse, hvor Faderen var Handelsmand og Raadmand. Før han begyndte at studere, stod han 3 Aar i Handelslære i Flensborg; blev 1691 Rector i Nysted og 23de Decbr. 1699 Medtjener hos Hr. Bremer, til hvis Efterfølger han ligeledes blev kaldet 1705; død Nytaarsdag 1736. Han gjorde her sin Ægteskabsforening med Anna Sophia, en Datter af Mag. Lundt i Væggerløse. Af deres 7 Børn, som kjendes, maae mærkes: Sønnen Poul Mathias (see Thorkildstrup). Christoffer, født 1715, Rector i Svendborg 1736 og kaldet 1740 til Øvre i Norge. Da han hverken havde Alderen eller Embedsexamen, undslog han sig for at tage imod Embedet, men det hjalp ikke. Han maatte nu skynde sig med at tage Attestats, som han dog fik med bedste Characteer. Døde Langfredag 1749. Datteren, Sophie Amalie, død 1746, var Oldemoder til Provst Ancher i Østofte. Om hans øvrige Døttre, Gjørgel (Gjørvel) Cathrine og Dorothea, see S. 111 Nr. 18 og S. 172 Nr. 12 og 13. Om Hr. Christian Poulsen, som af Kongen blev kaldet hertil efter Hr. Bildsøes Død, see N. Vedby.
9) Hr. Steen Winther, Søn af Sognepræsten i S. Kirkeby, født 20de Juli 1698, kom efter Faderens Død 1714 i Nykjøbing Skole, hvorfra han blev Student 1717; var senere Hører i Kjøbenhavn, reiste 1723 til Norge, hvor han s. A., blev Capl. p. p. hos Hr. Storch i Valle, med hvis

398
Datter, Elisabeth Kirstine, han giftede sig. Efter Svigerfaderens Død drog han ned til sin Broder, Hr. Jens i Nysted 1730, hvor hans Kone samme Aar døde; 1732 kaldtes han til Thirstrup og F. i Jylland, hvorfra han 1736 forflyttedes hertil. † 1763. Hans anden Hustru var en Datter af Mag. Buch, en af hans jydske Nabopræster, ved Navn Nille Christiane, der døde 1768. Af hans 3 Børn mærkes: Sønnen Daniel, der blev resid. Capl., og Datteren Elisabeth Kirstine, gift med Hr. Rud i Ø. Ulslev.
10) Hr. Hans Friis, født 1719 i Odense, hvor Faderen var Farver, kom 1756 til Kerninge, 1763 til dette Embede, hvorpaa han havde Løfte alt fra 1753, † 1788. „Et 6 Aars Løfte om Ægteskab indbyrdes med Ingeborg Kathrine Restorf fra Horsens, opfyldtes i Glæde og Venners Nærværelse i Kjøbenhavn, da Gud opvakte Levebrød for ham.“ De havde ingen Børn, hvorfor hendes store Formue gif over til Kjøbmand Simon Groth Clausen i Nysted, som var gift med en Søsterdatter af Hr. Friis.
11) Hr. Steen Balsløv, født 1752 i Almind, hvor Faderen dengang var Sognepræst. Efter at have taget Embedsexamen 1773, var han først Huuslærer, siden Hører i Odense, indtil han 1777 blev res. Capl. her, hvor han 1788 blev Sognepræst, entlediget 1816 og død 1825. Hans første Kone, Dorothea Margrethe Brygmann, var en Datter af Provsten i Flintinge. Hun skjænkede ham 8 Børn. Anden Gang ægtede han Jacobine Marie Boje, † 1791; om han senere har været gift, vides ikke. Af hans Børn maa mærkes: Eftermanden.

Indholdsfortegnelse side 326

12) Hr. Laurits Balsløv, født 1781, Student 1799 fra Nykjøbing Skole, hvor han var Hører fra 1803—5; 1808 til 1810 Adjunct i Frederits, fra 1810—17 Adjunct i Nykjøbing, fra 1817—34 Sognepræst her. Hans Hustru, Kathrine Hedevig, var en Datter af Provst Borch i Nakskov.

399
13) Hr. Carl Christian Krøyer, født 1793 i Branderup, hvor Faderen dengang var Sognepræst. Efter at have taget sin første Examen med Udmærkelse, var han fra 1813 til **17** Huuslærer hos Grev Raben paa Aalholm, blev 1819 Præst paa Christiansø, 1828 i Barløse, 1833 i Slemminge og var her fra 1835 til sin Død 1845. Hans Enke, Louise Ophelia Knudsen, lever med 4 Døttre i Nysted. **14)** Hr. Frederik Carl Rosen, fra 1845—47 (see Vaalse). Hr. Rosen besad et lyst Hoved og en spillende, stundom bidende Vittighed. Der fortælles, at han tilsidst i den Grad foretrak Natten for Dagen, at han f. Ex. spiste sin Middagsmad ved Midnat og i Reglen først gik tilsengs, naar Andre stode op. Efter Hr. Rosen blev Hr. Kragh i Lintrup, nu i Øsby, kaldet til Kjettinge, men ansøgte om at maatte forblive hvor han var, hvorfor den egentlige Eftermand blev **15)** Hr. John Thomsen Gad, født den 8de October 1800 i Kjøbenhavn, hvor Faderen var Theehandler, blev 1827 Præst i Væggerslev, 1839 i Hee, hvor han 1841 blev Provst, Præst i Kjettinge den 20de December 1847 og Provst Aaret efter. Med sin nu afdøde Hustru, Anne Marie Albertine Holm, Datter af en Skibscaptain, har han 2 Døttre, af hvilke den ældste er gift med Hr. Oehlenschläger, tidligere Adjunct i Nykjøbing. Hr. Gad roses som en dygtig og nidkjær Provst.

Residerende Capellaner.

1763 blev her ansat residerende Capellaner og den første af dem var

1) Hr. Daniel Winther, født 13de Decbr. 1728 i Valle; Student fra Nykjøbing Skole 1747 og fra 1757 pers. Capl. hos sin Fader, som var Sognepræst her. 1770 blev han Sognepræst i Ulsø og F., senere Provst og døde 1805. 1766 ægtede han Christine Brygmann.

400
2) Hr. Frants Rosenstjerne Krag, født 1733 i Magleby paa Langeland, hvor Faderen var Sognepræst; hans Moders Navn var Jacobine Ernstine Zumbildt. Efter at have taget Attestats 1758 opholdt han sig deels hjemme og deels som Huuslærer, indtil han 1770 den 24de Juli blev kaldet hertil (conf. 31te August). 1775 blev han res. Capl. i Thoreby og 1780 Sognepræst i Taagerup, hvor han døde som Provst 1799.
3) Hr. Frederik Christian Krag er, ifølge hans egne vidtløftige Optegnelser, født den 30te Jan. 1741 i Kjøbenhavn. Hans Fader var Commerce-Assessor og Høiesteretsadvocat Svend Krag. Denne var 2 Gange gift. Med sin første Hustru, Regitse Sophie Grube, en Præstedatter fra Sjælland, havde han 15 Børn. Hans anden Kone, Heinina Christiane v. Raben, var en Datter af en Oberstlieutenant, som faldt 1710 femten Uger før hendes Fødsel; med hende havde han 20 Sønner og 4 Døttre [1]). Efter denne sin Moders Død blev Præsten, hvorom her er Tale, sat i Kost hos en Bonde i Skjelstrup paa Nielstrup Gods, da Faderen midt om Vinteren reiste igjennem Laaland med ham for at komme til Fyen. Hos Bonden maatte han gjøre en Bondedrengs Arbeide, indtil Frøken Sophie Hedevig v. Lützau fra Gammelgaard, som havde kjendt hans Forældre, tog sig af ham. Den samme Dame viste ham siden stedse en Moders Ømhed, og satte ham 1753 i Nykjøbing Skole, som havde 4 Klasser, i hver Klasse vare 3 Bænke og hver Bænk udfordrede 1 Aar for fattige Børn. De skulde altsaa være 12 Aar i Skolen, ja vare de tungnemme kunde de endogsaa blive der indtil 18 Aar; rige Folks Børn slap

[1]) Naar man tager Hensyn til at denne Dame døde 1750, er det næsten utroligt, at hun, neppe 40 Aar, gammel kunde være Moder til 24 Børn. Der er saaledes al Rimelighed for, at Hr. Krags 39 Børn maa reduceres til et mindre Antal, uagtet Præsten paa et givet Sted (Rhode II. 301) udtrykkelig nævner sig som den Eneste af „en heel Snees Brødre".

401
altid kortere derfra. I Skolen tog en af Hørerne sig særdeles af ham, og endelig blev han efter et 13-aarigt Ophold i Skolen dimitteret til Universitetet. Det vil blive altfor vidtløftigt at meddele Hr. Krags Optegnelser, der forresten give ham Udseende af at have været en temmelig indbildsk Herre. Vi skulle indskrænke os til at bemærke, at han sidenefter først kom i Condition hos Mag. Dyssel i Sandby, derefter hos Hr. Hjort i Slemminge og endelig hos en Justitsraad Kirckhof i Nysted, der tilforn havde været Kammertjener hos Kongen. 1775 blev han kaldet til dette ringe Levebrød, hvor han indgik Ægteskab med „et tarveligt og stræbsomt Fruentimmer, som han aldrig før havde seet", nemlig Cathrine Marie Sigvart, hvis Fader døde 1759 som Forpagter paa Haverlykkegaard og hvis Moder, Judithe Augusta BerriS, siden ægtede Diderik Beck, Inspecteur over Baroniet Vintersborgs Gods (see Side 154). I dette Ægteskab havde han een Datter, opkaldt efter sin Moder. 1777 blev han Sognepræst i Radsted, hvor han resignerede Aar 1800 og døde den 19de Januar 1802 i et Enkesæde, som han selv havde bygget. I dette døde ogsaa hans Enke den 18de Octbr. 1817.
4) Hr. Steen Balsløv, fra 1777—88 (see Sognepræsterne).
5) Hr. Jens Peter Sewel, en Søn af Sognepræsten i Idestrup, er født 1763, kom her 1788 og døde 1791.
6) Hr. Hans Sletting, født 1763 paa Aalholm, hvor Faderen var Godsforvalter. Var her fra 1791—97, da han blev Sognepræst i Brorstrup, R. og H., hvor han Aar 1800 fik Capellan; Aaret efter blev han entlediget paa Grund af Sindssvaghed, men døde først 1832 paa Bidstrup. (A.)
7) Hr. Hans Ditlev Heineth, var her den meste Tid af Aaret 1777 (see Væggerløse).
8) Hr. Niels Hansen Ranleff, født 1768 i Kjøbenhavn, var her fra 1798 indtil den 16de December 1803, da han blev Sognepræst i Slemminge. Aar 1800 havde han

402
faaet Degnekaldet forenet med Capellaniet. 1804 ægtede han rimeligviis en Søster til Capl. Holst i Nysted, ved Navn Anne Kirstine.
Ifølge kgl. Reskript af 30te Septbr. 1803, blev det bestemt, at Capellaniet skulde nedlægges, naar Hr. Ranleff blev befordret.

Bregninge Sogn

med 194 Tdr. Hartk. og 350 Indb. [1]) var til 1698 forenet med Herritslev, men er nu Annex til Kjettinge. Sognet kaldtes tidligere lige saa ofte Grønnegade, efter Landsbyen, som findes her. Andre Landsbyer ere Bregninge, Taagerup og Underup. Sognet skal tidlig være befolket, og man skal her have tilbedt en hedensk Afgud eller snarere en Helgen, ved Navn St. Mads.

Døllefjelde Sogn

med 125 [2]) Tdr. Hartkorn. Sognet, som desuden har en Landsby, ved Navn Sdr. Langet, er ikke blottet for Skov. Kirken, som tilligemed Annexkirken tilhører Knuthenborg, har Taarn og Hvælvinger, er ret smuk og blev restaureret 1855.
Præstegaarden har det største Areal af alle Præstegaarde i Stiftet; thi den har et Tilliggende af 28 Tdr. Hartkorn, hvoraf de 21 dyrkes umiddelbart af Sognepræsten.

Den gamle Provstebog (Ø) giver dertil følgende Oplysning: „Udi den vestre Mark ligger Tostrup Fang, saa kaldet af en Gaard, som haver været bygget der og kaldet Tostrup. Der Gaarden blev afbrudt, er Jorden given til Præsten.“
Paa et andet Sted i samme Bog hedder det, at Hertug Christoffer (Valdemar Atterdags Søn) har givet en Deel Jord

---

[1]) Nu 172¾ Td. Hartk., 1 Td. Msk., 30 Gd. og noget over 400 Indb.
[2]) Nu 154½ med over 300 Indb. og 18 Gd.

403
til Kaldet, som findes beliggende i de 3 Døllefjelde Marker, men at samme Jord mange Steder falder „ond og svigefuld“ paa Grund af de mange „Kildespring“, som findes især i Søndermarken. Da den nuværende Herregaard Christianssæde fordum ligeledes bar Navnet Tostrup, har man stundom af Vankundighed forvexlet disse tvende Stednavne, som om det havde været hiin store Gaard, hvilken bemeldte Hertug „for sin Sjæls Saligheds Skyld“ 1362 lagde til Døllefjelde Kald. I gamle Tider var her en Kilde Syd for Kirken, helliget St. Kjeld, hvilken skal have havt helbredende Kraft. Da man engang stoppede samme Kilde, sprang den atter frem i selve Kirken; nu findes den N. for Kirken.

Sognepræster.

1) Hr. Jørgen Knudsen, var den første Lærer her efter Reformationen.

2) Hr. Rasmus Hansen; denne „smukke Mand“ blev afsat 1575, paa Grund af hans forargelige Opførsel under et midlertidigt Ophold i — Malmø. Derefter tog han Borgerskab i Saxkjøbing, hvor han 1577 atter blev anklaget, fordi han havde holdt Messe og prædiket i Vaalse. 1575 var en Hr. Peder Capl. her.

3) Hr. Hans Lauritsen, † Paaskedag 1615. Tjente en Tid paa Flaaden og skylder alene Kong Frederik den Andens Bevaagenhed at han fik dette Kald, hvilket de 2 Capellaner, Hr. Christoffer i Sandby og Hr. Jacob i Maribo, paa det Ivrigste søgte. Hans Hustru Dorthe ægtede Eftermanden.

4) Hr. Hans Pedersen; 1636 kom han til at give en eneste Communicant Viin før Brødet i Nadveren. Efter foreløbig at have været suspenderet, „benaadedes“ han med at tage Capl., gjøre offentlig Bod og bøde 300 Dlr., som var en meget stor Sum paa den Tid. Benaadningen grun

404
dedes paa, at han var „en gammel, skrøbelig Mand“, der ovenikjøbet den Dag havde lidt af „Svimelse“.
5) Hr. Isak Abrahamsen, født 1606 i Nykjøbing, Capl. her fra 1635, levede her til 1646. 1639 fik han Hr. Johan Christoffer Bostell til Capl. p. p. (see S. 358 Nr. 6).
6) Hr. Jørgen Knudsen Ellegaard, født 1615, rimeligviis i Rødby, var her fra 1646 til sin Død 1683. Med Anne Hansdatter Mule, uden Tvivl en Datter af Hr. Mule i Stokkemarke havde han 5 Børn, af hvilke Margrethe ægtede Hr. Busch i V. Ulslev; Maren fik i sit andet Giftermaal Kjøbmand Paaske Jensen i Nysted (see denne By), og Else ægtede Eftermanden. De to Sønner bleve Degne, Knud i Slemminge og Hans i Døllefjelde.
7) Hr. Peder Frandsen Møller, født 1634 i Nysted, var Capl. med Løfte om Succession fra 1671, † 1707. Af hans 4 Børn ægtede den ældste Datter, Anne, Eftermanden.
8) Hr. Søren Christensen Perlestikker, en Laalander af Fødsel, er kommen til Verden 1670; var Capl. her fra 1698 og Præst 1707. † 1725. Af hans 9 Børn, der alle kaldte sig Sørensen, ægtede

Datteren, Dorthea Sophie, Hr. Krags Søn i Fuglse, som var Præst i Guldager. Sønnen Jørgen blev res. Capl. i Mariager.
9) Hr. Mourits Hoe, født 1681 i Kjøbenhavn. Faderen var Juveleer hos Kong Christian V og Stadscaptain. Efter en Udenlandsreise blev han Hofmester hos en Grev Wedell i Fyen. Blev derefter 1712 Capl. p. p. i Hunseby og 1725 Sognepræst her, hvor han døde 1730. Hans Hustru, Charlotte Kirstine Nielsdatter, var Hr. Friborgs Datter i Hunseby. 1736 ægtede hun Hr. Desingthon paa Fejø. Af deres 7 Børn, ægtede Elisabeth Hr. Wandel paa Fejø og Charlotte den senere Biskop Studsgaard i Aalborg.
10) Hr. Otto West, født 1691; Faderen var Præst; var her 1730—36, da han blev Sognepræst i Bringstrup og S., hvor han døde 1755. Hans Hustrues Navn var Karen Tillerup.

405
11) Hr. Frederik Christian Buchholz, født 1707 i Nyborg. Faderen døde som Cancelliraad. 1732 blev han Hofmester i Grev Knuths Huus, hvorfra han 1736 den 10de Decbr. blev kaldet hertil; men havde allerede d. 25de August s. A. faaet Kaldelse til V. Ulslev, hvor han dog først kom 1738. Med sin Hustru, Sophie Elisabeth Süter, havde han 2 Børn.
12) Hr. Kort Jørgen Pedersen Werløs, en Søn af Præsten i Taaderup, er født 1707; Student fra Nykjøbing 1729, blev 1737 Capl. i V. Ulslev, kom 18de August 1738 hertil og forflyttedes 1746 til V. Ulslev, hvor han døde 1768. Hans første Ægtefælle, Barbara Thestrup, † 1750, var en Broderdatter til Kamr. Thestrup paa Ollingsøgaard; den anden, Anne Marie, † 1792, var en Søster til Hr. Kochs Kone i Horbelev og Kjøbmand Rasmus Olsens Datter i Saxkjøbing. Ved dem blev han Fader til ikke mindre end 21 Børn.
13) Hr. Johan With, Broder til den resid. Capl. i Stubbekjøbing, er født 1717 i Kjeldby paa Møen, hvor Faderen var Sognepræst. 1743 blev han Sognepræst til Vettersløv og H.; var her fra 1746—57, da han blev Sognepræst i Hunseby, hvorpaa han i 6 Aar havde Ventebrev, men døde alt Aaret efter d. 2den Januar. I Vettersløv ægtede han Cathrine Hvas, der skal have været „en vestindisk Captains Datter fra Kjøbenhavn".
14) Hr. Jørgen Pougdahl, født 1713, en Søn af Hr. Bertel Lauritsen paa Lyø (Navnet Pougdahl havde han nemlig efter sin Moder, Datter af Præsten i Horne i Fyen); fik Ventebrev paa Kaldet 1755 og var her 1757—79. Hans Ægtefælles Navn var Crestence Lucie Classen fra Husum. [1])
15) Hr. Richard Listov, født 1743 ved Grenaa, hvor

[1]) Naar Hr. Rhode takker Hr. Pougdahl for dette Sogns Efterretninger, da have disse viist sig at være de upaalideligste af alle i hele Bogen og følgelig ikke megen Tak værd.

406
Faderen var Godsforvalter; hans Moder havde det løierlige Fornavn Gidsel. Var Huuslærer hos Grev Knuth og fik selvfølgelig dette Kald 1779, † 1789. Paa hans Kones, Elisabeth Christine Boyes, Begravelsesdag 1782, blev deres eneste Søn Manasse døbt.
16) Hr. Georg Eichel Ingversen, født 1763 i Øsby i Nordslesvig, hvor Faderen var Præst og Provst; var her 1789—95, da han døde ugift.
17) Hr. Christen Graae Klingenberg, 1795 til 1847. Ved sit halvhundredaarige Embedsjubilæum 1843 blev han Consistorialraad. I tvende Ægteskaber — hvoraf kun det første var lykkeligt — havde han 21 Børn, af hvilke dog kun 6 overlevede ham. Fra 1842 havde han Hr. Asp til Capl. (see Side 215 og 219).
18) Hr. Carl Ludvig Herbst Gulstad, født 1806, blev 1836 Sognepræst i Henne og L. og kom her 1847. Hans Ægtefælles Navn er Alhed Henriette Schmidt.

Musse Sogn,

Annex til Døllefjelde, har 156 [1]) Tdr. Hartk. Landsbyerne: Store og Lille Musse. Næsten skovløst. Kirken, der er liden og uden Taarn, er meget gammel, ja regnes endog for den ældste paa Øen, en Ære, den forresten deler med flere. 1853 blev den restaureret. At Sognet, uvist af hvad Grund, maa have havt en vis Betydning i tidligere Dage, kan sluttes deraf, at det har givet Herredet Navn.
Til Sognet hører Herresædet Bramslykke. Dette gamle Sted har en toetages net (?) grundmuret Bygning, der er tækket med glasserede Steen og findes omgiven med Grave. Markerne har Hr. Geheimeraad Raben, som ombyg-

[1]) Nu 153¾ med ½ Td. Skovsk. og 1¼ Td. Møllesk., 17 Gd. og over 300 Indb. (Ved sidste Folketælling havde dette Sogn kun 3 Indb. flere end Hovedsognet.)

407

ombyggede Stuehuset, fordeelagtigen inddeelt og indgrøftet og avle aarlig 600 Tdr. Korn. Hartkornet er 34 Tdr. [1]) Gaardens Ælde føres endog op til 1240. Af Eiere kjendes: **1)** Hr. Anders Pedersen, Rigsraad, som er den første Eier jeg finder. Han eiede Gaarden 1439. Hans Fader var Ridder Peder Basse, som levede 1382 og 1400. (R.) Hr. Anders siges at have kunnet drikke 3 Potter Øl i eet Drag og var saa stærk, at han kunde ryste den stærkeste Bøg i Skoven. (?) **2)** Hr. Henning v. Haffn, en tapper Krigsmand, eiede Gaarden 1449. (T.) **3)** Hr. Claus Reberg var her 1472 og døde 1493. **4)** Hr. Erik Mortensen Mormand, var her 1525 (R.), forbedrede vel Gaardens Avl, men var „en riig Puger". **5)** Hr. Mogens Eriksen Mormand, Forriges Førstefødte, var gift med Margrethe Hvitfeld, en Datter af Hr. Claus Hvitfeld (see S. 48 Nr. 3). Han havde med sin Datter nogle underlige Omstændigheder. Efter at hun var død og begraven, opstod der pludselig saadanne Rygter, at Kongen den 19de Mai 1580 gav Befaling til at eftersee hendes Liigkiste. Den blev aabnet, og man fandt da Intet i den uden Halmviske og Steen; hvor hun var bleven af, fik man aldrig at vide. Den bortrømte Pige hedte Sophie Mogensdatter, og man forfulgte siden hendes Spor lige til Nakskov, hvor hun havde opholdt sig i 2 Nætter i et Herberge, udgivende sig for en Skrædders Hustru fra Kjøbenhavn, ved Navn Margrethe Hansdatter. Af Herbergeren blev hun befordret videre, formodentlig til Taars, men nu forsvandt Sporet aldeles. Der anstilledes vel en Deel Undersøgelser, som endtes med,

[1]) Nu 44½. Hvad Hr. Rhode forresten fortæller om Herthasdyrkelsen, har Udg. ikke fundet Noget om i den anførte Kilde, det Rogertske Manuskript.

408

at alle Tiltalte friede sig med deres høieste Eed, at de ikke vidste Noget af den hele Historie at sige. Kun imod tvende Personer, Maren Eriksdatter, som var Halvsøster til Hr. Mogens og siden ægtede en Skrædder, og hendes Farbroder Mads Eriksen, synes man at have rettet en bestemt Mistanke, og hvorledes de slap fra det vides ikke; formodentlig var det for deres Vedkommende, at „Sagen blev neddysset". De vare nemlig tilstede paa Gaarden under hendes foregivne Sygdom og havde overværet Begravelsen tilligemed Gaardens Folk og megen Almue, men ellers ingen Adelige eller Borgere. Da man anstillede Efterforskningerne, holdt man sig aabenbart blot til Faderens Tjenere, der havde gravet Graven, ringet med Klokkerne o. s. v., men forbigik klogelig dem, der havde pleiet hende i hendes foregivne Sygdom, kort sagt, forhørte sig der, hvor ingen Oplysninger fornuftigviis vare at vente: Præsten var rimeligviis aldeles uskyldig i Bedrageriet, og det Samme maa vistnok siges om hendes Forældre, eftersom de ikke vare paa Øen, da Historien foregik. I Almindelighed antager man, at en Kjærlighedshistorie ligger til Grund for det Hele.

6) Hr. Erik Mogensen Mormand, Landsdommer, Forriges Søn, var gift med Anne Brok, eneste Barn af Landsdommer Brok i Fyen. Han eiede rimeligviis Gaarden i Fællesskab med sin Broder Claus, der 1586 skrev sig til Bramslykke.
7) Barbara Mormand, Ovennævntes Datter, var gift med Erik Steensen til Søllestedgaard. Han tilskjødede Gaard og Gods 1647 til Fru Lisbeth Lunge, Hr. Palle Rosenkrands's Enke, hvis Datter, Fru Lisbeth Rosenkrands, var gift med Frands Rantzau til Estvadgaard. Deres Søn, den bekjendte Generallieutenant Johan Rantzau, solgte Bramslykke 1677 til Generalmajor J. v. Schack (see Kjærstrup). Hans Søn, Major Otto v. Schack, solgte Gaarden den 11te Juni 1724 til sin Broder, Oberst Niels Rosenkrands v. Schack.

409
for 16000 Dlr. og endda fulgte ei alene tvende Tiender, men endog 202 Tdr. Bøndergods med i Kjøbet. Ved Sidstnævntes Død 1731 kjøbte Grevinde Raben Gaarden og indlemmede den under Grevskabet Christiansholm, hvortil den siden har hørt.

Slemminge (Slyming)

har 350 [1]) Tdr. Hartk. og 700 Indb., som fortjene Berømmelse for deres Flittighed i at stryge Mannagræs, hvori ogsaa deres Naboer i Engestofte Sogn udmærke sig. Af Fortidens store Skove maa nu erindres „Indtægten". [Foruden Landsbyerne Store-, Lille- og Øster-Slemminge findes her Landsbyerne Udstolpe, Ettehave og Heirede ved den lille Heirede-Sø, tilforn en Deel af Maribo-Sø, fra hvilken den endnu kun er skilt ved en smal opkastet Veidæmning. I Heirede By enes Beboerne fra gammel Tid om, at Huusmændene kaste Gravene til de Afdøde og at Gaardmændene bortføre Ligene. I Slemminge var endnu i Mands Minde et Slags Gilde, ved Navn Knusegildet, ɔ: Knudsgildet, som oprindelig antages at have været et Begravelsegilde. Gildets sidste Livstegn var et voldsomt Drikkelag, hvorom man mindes, at der i samme blev fortæret 70 Potter Brændeviin. Endnu bestaaer den af Palle Rosenkrands reformerede Byskraa med „Oldermand" og hans „Dreng", som gjerne kan være ældre end ham, „Tudehorn" m. m.; men Altsammen uden videre Betydning. Kirken har et Taarn med et fiirsidet Spir samt Hvælvinger. Den har en Tavle over 3 af Sognet i den sidste Krig faldne Krigere. Endog Alter og Prædikestol ere velsmækkede med Rabenske Familievaabener.] Til Sognet hører Hovedgaarden Nørregaard med 41 Tdr. Hartk. [2]) Til Gaarden maa kunne indavles henved 800

[1]) Nu 375¼ S. og E. og 1½ Td. Msk. Omtr. 850 Indb. med 48 Gd. [2]) Nu med 60.

410
Tdr. Korn aarlig og fødes omtrent 40 Malkekøer. Gaardens Hovedbygning kan ikke fortjene stor Roes, heller ikke dens Have, men desto mere Jagtherligheden [1]). 1776 bleve Jorderne udskiftede.
Af Gaardens Eiere [2]) kjendes:
Admiral Hans Laursen Baden, som anførte den danske Flaade, der den 29de Juli 1566 under Gulland kjæmpede en heel Dag med de Svenske. Dagen efter reiste der sig en rasende Storm, og da Officererne ikke agtede paa gamle Sømands Advarsler, men forbleve liggende ved Land, indtil en falden Adelsmand med al Pragt var bleven bisat i Visby, kostede denne Uforsigtighed Fødelandet Tabet af 16 Skibe og 7000 Mand. Iblandt de Omkomne var ogsaa Admiralen, hvis Liig hviler i Slemminge Kirke. Hans Frue, Karine Gyldenstjerne, overlevede ham til 1590 og hviler ved hans Side. Hendes Søn, Hr. Christen Hansen Baden, Lehnsmand paa Kronborg, kom i Strid med Peder Rud til Fuglsang og ihjelstak ham paa Frederiksborg den 2den Decbr. 1592. Hans Søster, Enke efter Eustachius v. Thymen, solgte Gaarden til Palle Rosenkrands, ved hvis Død den tilfaldt Svigersønnen Chr. Skeel til Sostrup. Efter Souverainiteten tilhørte den Otto

Josva v. Korff, som blev halshugget omtrent 1676, fordi han havde myrdet sin Hustru. Endelig er Gaarden bleven indlemmet under Grevskabet Hardenberg-Reventlow.

Præster i Slemminge og Fjelde.

1) Hr. Niels Krag, fik Præsentats paa Kaldet 1536
efter Hr. Mads Jensens Død og antages at have været den første lutherske Præst.

---

[1]) At „Jagtens Herlighed" meer og meer forsvinder, er nu en almindelig Klage over hele Øen.
[2]) Rimeligviis har Dronning Dorotheas „Kjøgemester", Hr. Baltzer af Tønningen, som, død 1483, hviler i Kirken, været Een af disse.

411

2) Hr. Jørgen Henningsen, født i Sjælland, var Provst og en ustraffelig, gudfrygtig Mand.
3) Hr. Niels Jacobsen, var her 1583 og 84. Hans Fader var Smed i Maribo. Hr. Øxe paa Nielstrup holdt ham engang for Nar formedelst hans Uvidenhed, da han ei engang kunde nævne det Ord „Smørrebrød" paa Latin.
4) Hr. Jørgen Lauritsen, Søn af Provst Laurits i Maribo, født 1560, var her 1608 og 10.
5) Hr. Jørgen Henriksen fra Sjælland, skal en Tid have været vicarierende Provst. † 1622.
6) Hr. Peder Hansen Middelfart, født 1589, resid. Capl. i Østofte 1619, kom her 1620 som sin Formands Medhjælper. Hans Bomærke med Aarstallet 1624 findes endnu i en Bjælke i Præstegaarden.
7) Hr. Jacob Clausen Rosenqvist fra Kjøbenhavn, var her 1648.
8) Hr. Jacob Christensen Baudelin, var her 1660. Rimeligviis død 1681.
9) Hr. Anders Madsen Veske, var først Rector i Saxkjøbing og var her 1681—1718. Hans Hustru var Cathrine Marie, † 1695. Af sine Degne havde han ikke megen Glæde. I hans Tid blev Degnen Peder Jacobsen fradømt sit Kald, samt maatte staae aabenbar Skrifte, formedelst hans Ulydighed, Forsømmelighed og Drukkenskab, endog engang han var til Alters, og 1704 afsattes Degnen Jens Andersen Sahl, formedelst hans Løsagtighed, og maatte ligeledes staae aabenbar Skrifte. 1713 finde vi ham imidlertid atter i V. Ulslev, hvor han tiltaltes for paa 1ste Paaskedag at have kastet nogle offrende Personer deres Kobberskillinger i Hovedet, med en saadan Magt at Næse og Mund blødte.
10) Hr. Poul Zachariæsen Danchel, født 1680 i Ø. Ulslev, hvor Faderen var Præst; blev 1713 kaldet til Medtjener og Efterfølger i Kaldet. † 1743. Hans første Hustru, Johanne Cathrine, var Formandens Datter. Han og

412

hans anden Ægtefælle, Sophie Jørgensdatter Holm, der siden ægtede en Preml. L. v. Ellenberg, stiftede 1734 en Skole, i hvis ene Ende Skolemesteren skulde boe. Den anden Halv- deel bortleiedes paa Rhodes Tid for 4 Dlr. aarlig, og for denne Løn skulde den arme Skolelærer gratis undervise 4 fattige Børn. [1])

11. Provst **Johan Norman**, født 1705 i Kjøbenhavn, hvor Faderen var Juveleer; blev 1734 Capl. paa Als, kom 1743 til dette Embede, paa hvilket han alt havde Kaldsbrev fra 1732. Var kun Herredsprovst i et Aar. † 1757. Hans Hustru, Anne Cecilie Petersen, hvis Fader var Viinhandler i Saxkjøbing, døde 10 Aar efter Manden. Ingen Børn.
12. Hr. **Hans Bergeshagen Flindt**, født 1723 i Nykjøbing, hvor Faderen var Præst; Student fra sin Fødebys Skole 1745, var her blot fra 20de Novbr. 1757 (ord. 20de Jan. 58) til sin Død 28de Marts 1760. Ugift.
13. Hr. **Niels Nielsen Hjort**, f. 1705 i en Landsby ved Odense og blev af Forældrene holdt til deres eget Bonde- arbeide. „Af en synderlig Caprice" løb han fra sit Hjem og engagerede

sig i Odense Skole, hvor han blev antagen, var flittig og blev Student. Forsynet førte ham til Laaland, hvor han blev Huuslærer hos Hr. Østrup i Vaabensted, hvis Efterfølger han blev baade i Embede og Ægteskab og blev saaledes Stedfader til Hr. Østrups „uopdragne“ Børn. Her var han 1760—77, da han døde den 16de Januar. I hans svage Alderdom havde han til Medtjener Hr. Henrik Hoff- mann. Fik 1755 Embedsexamen med ringeste Characteer og opholdt sig derefter hjemme, indtil han den 14de Januar 1763 blev kaldet hid. (See Side 204 Nr. 12.) Hr. Hjorts

[1]) Dette Skolehuus, der stod paa Slemminge Gade, var tilsidst saa for- faldent, at Qvaget uhindret gik ind og ud. Nogle sige, at Godsherren tilegnede sig det, Andre, at Fattigfolk efterhaanden puttede det i Kaffel- ovnen. Bedre var det da heller ikke værd!

413

første Ægtefælle, Augusta Eleonore, født Bæhr, døde 1755. Andengang ægtede han Dorthe Cathrine Suhr, Enke efter Hr. Burserus i Væggerløse. „Ak, at denne ærlige Mand havde saa liden eller ingen Glæde af sine Børn.“ Han havde nemlig 4 (alle af første Ægteskab); af disse døde en Søn som Student, de 2 Døttre ægtede Huusmænd i Sognet og den tredie en Skipper Busch i Saxkjøbing.

14. Hr. **Bertel Seidelin**, født 1736 i Nykjøbing, hvor Faderen var Apotheker; gjorde 1761 en vidtløftig Uden- landsreise, var derefter Hovmester hos en Grev Schack; blev allerede kaldet hertil 1770 og døde den 1ste Novbr. 1803. 1777 ægtede han Karen Green, Datter af Justitsraad Frederik Green, Vicelandsdommer, Borgemester og Hospitals- forstander i Nykjøbing, død i Marts 1775, [1]) og Cathrine Riegels, † 1779. Hr. Seidelin ombyggede for en Deel Præste- gaarden ved egne Midler og solgte Annexgaarden til Grev- skabet. 1811 gav Fru Seidelin i Overeensstemmelse med sin afgangne Mands Ønske 400 Dlr. Sølv til Pastoratets Fattige.
15. Hr. **Niels Hansen Ranløss**, 1803—33, led i 10 Aar før sin Død af et apoplectisk Tilfælde. (See forresten Kjettinge.) 1800—1805 havde han til Capl. p. p. Hr. Vil- helm Holm, der døde 1838 som Sognepræst for Brændekilde og B. Hr. Holm er født 1773 i Odense, hvor Faderen var ustuderet Chirurg.
16. Hr. **Carl Christian Krøyer**, 1833—35 (see Kjettinge).
17. Hr. **Frederik Winther**, født paa Samsø den 5te Febr. 1809. Fra 1ste Novbr. 1834 til 1ste April næste Aar var Hr. Winther Præst paa Gjøl. Hans Hustru, Ida Vilhelmine, er en Datter af Hr. Gesner i Nysted. [2])

[1]) See Side 65 Nr. 38, hvor der staaer 1755 for 1775. [2]) Den Første af Navnet Winther var Raadmand Jens Sørensen i Aarhuus, som levede midt i det 17de Aarhundrede. Hans Søn, Peder

414

Fjelde Sogn

med 250 Indb. og 124 Tdr. Hartk. [1]) Kirken, som er an- necteret til Slemminge, har flere Forziringer paa den udven- dige Muur. I en Fordybning af samme paa den nordlige Side antager man, at der har staaet et Helgenbillede; ogsaa mener man, at denne lille Kirke tidligere har været et Skov- capel. Landsbyerne ere Fjelde og Kartofte.

Vaabensted Sogn (Wapnæstath)

har 384 [2]) Tdr. Hartkorn og disse Landsbyer: Vaabensted, Kraarup, samt Kragevig Huse. Kirken, med hvælvet Chor, ligger ved Landeveien, har et Taarn med Uhr og spaantækket Spir,

samt en Begravelse paa den nordre Side, bygget af Confr. Flindt. Den er særdeles smukt og fuldstændigt re- staureret 1857. I den østre Gavl findes 3 mærkelige For- dybninger. Foruden flere større Avlsgaarde, hvoriblandt Aggerup- gaarden, paa 20 Tdr. [3]) Hartk., mærkes fornemmelig det gamle Herresæde Nielstrup, en af de ældste Herregaarde i

---

Tekstblok (fortsættelse af fodnote fra forrige side):
Jensen W., var Præst i Føns og Ø., født 1650. Dennes fjerde Søn, Christian Henrik W., født 1695, var Præst og Provst i Veile. Dennes femte Søn, Lambert Franck W., Provst og Præst i Gjedsled, † 1810. (Cfr. Side 242 Nr. 18.) Dennes anden Søn, Christian Michael W., døde 1843 som Etatsraad og R. af Dbr. Han var gift med Else Margrethe Petronella Braag, hvis Fader, en født Normand, havde fundet Virksomhed og et Hjem i Vestindien. Deres Søn er den nu- værende Præst i Slemminge, en paa Grund af sin hele Personlighed og retsindige Characteer ligesaa afholdt som høitagtet Mand.
Fodnoter til side 414:
[1]) Nu 136 1/4 Td. Hartk. med omtrent 350 Indb. og 21 Gd.
[2]) Nu 376 med 4 Tdr. Skovsk., 1 1/2 Td. Msk., 38 Gd. og omtrent 900 Indb.
[3]) Nu 33

415

Landet og som de fleste af disse reist paa Ruinerne af en Bondeby, var tilforn forsynet med Volde og dobbelte Grave. Gaarden har mange landlige Herligheder, saasom et Hol- lænderi paa 100 Malkekøer. Paa Gaardens Jorder avles aarlig 900 Tdr. Korn og dens Avling maa aarlig indbringe 15 à 1700 Rdlr. Egnen er fornøielig formedelst Kornmar- kerne, hvor især Hvede og Byg, fremfor mange andre Steder i Herredet, glæder Synet; ligeledes Skove, især- deles- hed ned ad Saxkjøbing Fjord. Vildt mangler heller ikke. De fleste Bygninger til Gaarden [1]) har Hr. Confr. Flindt op- ført, og desuden anlagt en Have med rare Frugttræer, Lyst- alleer og Huse, item store Humlebede. Noget af den gamle Bygning fra de Oxers Tid staaer endnu til Portindkjørsel, men er temmelig forfalden.
Af Gaardens Eiere kjendes: Hr. **Johan eller Henneke Moltke**, Ridder til Torbenfeld, eiede Gaarden og levede omtrent 1380—98. [2]) Der- efter kom Nielstrup rimeligviis til Familien Basse, som dog ikke synes at have besiddet den ret længe; thi allerede Væbner Tyge Basses Datter bragte den ved Giftermaal 1413 til Ove Lunge, der brystede sig af, at han torde regne sit Adelskab lige fra Palnatoke og Skjalm Hvide. Hans Datter var gift med Hr. Torbern Bilde, hvis Datter (T.) Inger, † 1492, blev gift med Johan Oxe, Ridder og Rigsraad, som udentvivl byggede et Taarn med Vægtergang, hvilket Hr. Cornl. Lerche siden nedbrød. Hans Søn hedte ligesom Faderen Johan Oxe, gift med Fru Mette Gjøe til Krænkerup, der tilsammen havde 12 Børn, hvoriblandt maa mærkes den berømte Stats- mand Peder Oxe, som er født her 1520. Hr. Johan Oxe levede i Grevens Feide. Først bestak han Almuens Høv- dinge; men da disse af den Grund vare blevne dræbte af den

---

[1]) Som dog mangler en Hovedbygning.
[2]) Prof. Becker.

416

forbittrede Mængde, forsvarede han derefter sin Gaard paa det Tappreste imod den vilde Skare, indtil han ulykkeligviis blev saa farlig saaret, da han vilde afskyde en Kanon, at det kostede ham Livet den 24de Decbr. 1534. Hans Søn Albert Oxe er ligesom sin Broder Peder og Fader omtalt iblandt Lehnsmændene. Som Datidens Skik for Adelsmændene reiste han en Tid udenlands og anvendte siden mange Penge paa denne Gaard; men Alt, hvad han byggede er nu deels **forfaldet**, deels afbrændt. Med hans Frue, Sidsel Urne, havde han ikke Børn og døde

1577, som den sidste Mand af sin Slægt. Gaarden gik nu over til Hr. Johan Barnekow, som levede endnu 1592 og var en Broder til den trofaste Christen Barnekow. Han var gift med Mette Bilde. Deres Datter, Sophie Barnekow, var gift med Eiler Gyldenstjerne, der gav en Klokke til Kirken. De efterlode ikke Børn. Senere kjøbte Cantsler Christoffer Urne til Aasmarke Eiendommen. Hans Søn, Kammerjunker Christian Urne, solgte baade Aasmarke og Nielstrup 1664 til Stiftamtmand Cornelius Lerche, levede derefter i sin forønskede Rolighed og døde 1669 den 19de Marts, 51 Aar gammel, paa sin Eiendom Søgaard i Fyen. [1]) Etatsraad Lerche forandrede og ombyggede for en Deel **Gaarden**, forøgede og afrundede dens Tilliggende. (See Side 380 Nr. 6.) Hans Søn, Etatsraad Christian Lerche til Nielstrup og Engestofte, f. i Kbhvn. 1667, blev i sine unge Aar **Kammerjunker**. Han besad gode Kundskaber og blev tillige en riig Herre, saavel ved at arve en Deel af sin Faders „med Force“ samlede Penge, som og ved Giftermaal. Hans anden Kone, Sophia Ulrikke v. Reichow, overlevede ham. En Kirkeklokke, støbt 1693, er efter ham et Æreminde. Af hans Børn mærkes Eftermanden, Hr. Kammerjunker Cornelius Johan Lerche, fra omtrent 1716 Herre til Nielstrup. Hans Frue var en Datter

[1]) I Nog. Manuskript findes, at Christian Christoffer, Greve af Holck til Ourebygaard, solgte Nielstrup den 21de Jan. 1667 til Etatsr. Lerche.

417

af Stiftamtmand Reichow, og altsaa havde Fader og Søn 2 Halvsøstre til Ægte. Han „nødtes“ til at sælge Nielstrup 1732 til Commerceraad Jacob Flindt i Nysted for 33,000 Dlr. Cour. Det samlede Hartk. udgjorde da 405 Tdr. 3 Tiender gik med i Kjøbet. Til denne Handel var hans gode Ven, Major Linstov, ingen god Raadgiver. Hr. Lerche boede siden efter paa Stadagergaard og døde efter 16 à 17 Aars Forløb i Saxkjøbing. Commerceraad Flindts Fader var gift med Anne Bergeshagen, som efterhaanden blev gift med 4 Kjøbmand i Nykjøbing og døde endda som Enke. Hun saae flere end 150 Børn, Børnebørn og Børnebørnsbørn. De fleste af dem bar hun til Daaben og de Fleste af dem fulgte hende til Graven. Commerceraadens første Kone var en Datter af en Greve paa Sæbyholm, nemlig Forpagter Casper Greve **dersteds**; „i hendes Sted traadte siden“ Bodil Birgitte Monrad, en Steddatter af Mag. Jens Kaalund i Rubbelykke. **Commerceraaden** samlede en anseelig Formue, deels af dette sit Gods, som han vel vidste at forstaa, og deels af **Consumption**og Familieskatten i Laaland, som han havde forpagtet. Han døde 1750 og hviler med sine Ægtefæller i Vaabensted Kirke. Landsdommer, Conferentsraad Henrik de Flindt — før han blev naturligviis adlet (1768) — arvede nu Godset. Hans første Kone var Byfoged og Stadskriver Peder Riis's Datter i Nysted, Johanne Christine; anden Gang ægtede han Comtesse Frederikke Christiane Holck, Grev Holcks Datter fra **Ourebygaard**. Han anvendte megen Bekostning paa Vaabensted Kirke, som han iblandt Andet forsynede med Taarn og Klokke. Han var Ridder af Dbr og Dbrmd. og roses for sin Velvillie imod Bønderne. Hans Søn, Ritmester og Jagtjunker C. v. Flindt, solgte 1798 Nielstrup til senere Baron Hardenberg, som indlemmede den i Grevskabet **Hardenberg-Reventlow**, hvortil den endnu hører.

418

Sognepræster for Vaabensted og Engestofte. [1])

1 Hr. Jens, var her 1527. Han var den sidste Papist og rimeligviis den første lutherske Præst. (IB.)
2) Hr. Mads Hansen, var en af de 5 Præster, som døde i Musse-Herred af Pest (cfr. S. 32).
3) Hr. Christen Oluffen, døde 1572 saa fattig, at Hr. Oxe paa Nielstrup maatte begrave ham.

4) Hr. Simon Lauritsen, 1573—98. Denne „muntre og smukke“ Mand er født i Odense og døde 75 Aar gl.
5) Hr. Iver Nielsen, hvis Epitafium, bekostet af Eiler Gyldenstjerne og Frue, sees i Kirken. Han var Nat og Dag paa Nielstrup, og man maatte ogsaa kjøre ham syg derfra. † 1618. 1616 gav han en Klokke til Kirken.
6) Hr. Niels Christensen, Søn af Hr. Christen i N. Ørslev, skal forhen have været Capl. i Maribo, var her fra 1618 til sin Død 1630.
7) Hr. Oluf Christensen Ørslev, Forriges Broder, Capl. i Landet 1627—30, † 1661.
8) Provst Steen Michelsen Faske; denne „anseelige og fornemme Mand“ var rimeligviis tidligere Præst i Skaane, men blev derfra forjaget og kom saa endelig hertil 1661. † 1702. Hans Datter ægtede Hr. Winther i Sdr. Kirkeby.
9) Hr. Anders Jacobsen Hjortelund, blev 1688 kaldet til Capl. hos Hr. Steen, der synes at have været hans Svigerfader. Men desuagtet laae de stadig i Strid med **hinanden**. Hr. Hjortelund klagede over at Lønnen var saa ringe, at han ikke kunde holde Tjenestepige, hvorimod Hr. Steen **bemærkede**, at 50 à 60 Dlr. om Aaret var en anstændig Løn for en Capellan med Familie. Var Sognepræst 1702—14.
10) Hr. Peder Rasmussen Østrup. „Denne smukke Mand“ er født i Odense 1680; fra 1713 **Medhjælper**

[1]) 1493 nævnes en Hans Dough.

419

hjælper hos Hr. Anders, hvem han Aaret efter fulgte i Kaldet. † 1730. Hans anden Hustru ægtede Eftermanden.
11) Hr. Niels Hjort, 1731—60. (See Slemminge.)
12) Hr. Edvard Hincheldej; „denne ærlige og **oprigtige** Mand og fornuftige Huusholder“ er født den 4de **August** 1727 i Nykjøbing, hvor Faderen af s. N. var Raadmand. Hans Moder var Karen Høy. 1747 blev han Student og blev 1760 kaldet til dette Sted, hvor han døde 1777. Med sin Hustru, Elisabeth Viinholt, en Datter af Præsten i **Horslunde**, † 1787, havde han 4 Døttre.
13) Hr. Poul Wichmand, født 1749 i Flemløse, hvor Faderen dengang var Sognepræst; var kaldet til resid. Capl. i Skovlænge, men fik saa i det Samme Baabensted, hvor han stod fra 1777 til sin Død 1818. 1785 ægtede han Bolette Bartholde de Wichfeld, Datter af Oberstl. T. F. de Wichfeld. Af deres 10 Børn døde 7 smaa. En Datter ægtede Postmester og Birkedommer Hartman i Saxkjøbing; en anden Hr. Braës i Holeby, der var hans Capl. 1813—14.
14) Hr. Mogens Nicolai Thune, født 1779 i **Vigsnæs**, hvor Faderen var Sognepræst; var her 1818—43. 1819 ægtede han Inger Vibeke Sara Garde, Datter af Hr. Garde i Thirsted.
15) Hr. Carl Ludvig Ehrenreich, født den 17de Decbr. 1807; har været her siden 1ste Juni 1843. Hans Hustrues Navn er Johanne Marie Stolpe. (See Side 153 Nr. 8 og 9.)

Engestofte (Ingæstopt) Sogn

har 170 [1]) Tdr. Hartkorn og 250 Indb. Af Byer mærkes: Forneby og Olstrup (Olafssthorp). Beboerne i dette Sogn, som have Enge, der støde op til Søen, trække skjønne Fordele ved at fange Gjedder i deres af Pileriis flettede Kurve, der

[1]) Nu 153 med 5 1/4 Td. Skovsk., 1/2 Td. Msk., henimod 400 Indb. og 16 Gd.

420

ere „skabte“ som Fiskeruser. Disse Kurve stille de i Render, som de grave fra Søen ind paa deres Enge. Her lægge Bønderne ogsaa megen Flid paa at stryge Mannagræs, hvilket gaaer

saaledes til: Naar Solen er gaaet ned, vandrer man ud i Engene, hver forsynet med et „Skenesold"; de holde Soldet med begge Hænder, idet de gaae op og ned i Engen og slaaer det frem og tilbage i Græsset, hvorved det saakaldte Manna „behændig" springer fra Græsstraaet i Soldet. Da Græsset trampes ned ved disse Besøg, ere vedkommende Eiere saa misfornøiede med dem, at de endog holde Vagt i deres Enge for at frede om dem. Mannaen sælge de, enten urenset til omtrent 4 Mk. Skjæppen, eller det stampes til Gryn, og da koster Lispundet indtil 16 Mk. Det stampes i en dertil indrettet Træmorter, indtil Skal og Græs skiller sig fra **Kornet**; men denne Stampning gaaer dog saa langsomt for sig, at en flittig og dygtig Karl ikkun kan stampe en Skjæppe Gryn paa en heel Dag. Fra hele Landet sælges aarlig noget over 50 Lispund.

[1]) Kirken, som ligger tæt op til Herregaarden, er fuldstændig og særdeles smukt bleven restaureret 1857, og kan, endog uden sine malede Vinduer, ansees for den smukkeste i Stiftet. Navnlig har ingen i dette Mage til Vaabenhuus, hvis Vindue i **Hvælvingen** overrasker den Indtrædende paa en meget behagelig Maade. Hvad der meget bidrager til denne Kirkes smukke Indre, er dens usædvanlige Vidde i Forhold til Længden. Altertavlen, forsynet med Fløidøre, er fra de katholske Tider og har ægte forgyldt Billedskjærerarbeide. Epitafium over Etatsraad Wichfeld. Paa Kirkens vestre Ende findes et ret anseeligt Spir, tækket med Spaaner. Det antages at være bygget af Landsdommer Høeg omtrent 1660.

[1]) Denne Handel er nu aldeles ophørt og selve Mannagryn i den Grad forsvundne, at det regnes for en stor Sjeldenhed at faae dem at smage. De beskrives som fine, klare og høist velsmagende.

421

Her mærkes det gamle Herresæde Engestofte med **henved** 58 Tdr. Hartkorn [1]) og 5 Tdr. Skovskyld. Her burde aarlig avles til Gaarden over 700 Tdr. Korn; men denne Regning er i nogle Aar slaaet meget feil, da dens Jorder ere forholdsviis magre og vanskelige. Dog fødes her 100 Stk. Malkekøer og Stude. Tæt nedenfor Gaarden ligger Maribo-Sø. Gaarden har aldrig været omgiven af Grave.

Af dens Eiere kjendes: Henning Jensen Quitzov, gift med Mette Clausdatter Bølle; fik af sin Svoger og **Hustrues** Søndskendebarn, Jesper Henriksen, Decanus ved Vor Frues Capitel i Kjøbenhavn, samt første Rector ved **Kjøbenhavns** Universitet, den 29de Mai 1480 tilskjødet **Sandagergaard** i Fyen med alt Tilliggende samt to Møller. (See Rørdams Kjøbenhavns Kirker og Klostre i Middelalderen, I. S. 102.) Hr. Johan Urne, † 1537. Hans Søn, Hr. Jørgen Urne, var her 1555; han var gift med Anna Glob til Ørebækgaard. Hans Datter Anna fra 1574, giftede sig med Hr. Peder Hvitfeld, en Søn af Hr. Otto Hvitfeld paa Ørebygaard. Hr. Peder døde omtr. 1610 og hans Datter, som ligeledes hedte Anne, bragte Gaarden ved Ægteskab til Hr. Hans Wittrop til Proendorf, der døde 1624, og atter gik Engestofte i Arv til hans Datter, Fru Barbara Wittrop, der ægtede den berømte Cantsler **Christian** Friis til Kragerup, som døde 1639 og ligesom **Forgjængeren** efterlod Gaarden til sin Datter, Fru Anne **Cathrine** Friis, først gift med Landsdommer Styge Høeg og derefter med Tønne Juel til Taagerupgaard, som ogsaa døde hende fra omtrent 1698, i hvilket Aar „den gudelig- sindede Frue" henlagde aarlig 8 Td. Byg til Sognets **Fattige**. Hertil lagde Conferentsraadinde Rasmussen 1734 3 Tdr. Byg og 25 Daler i Penge, hvormed 6 à 7 Fattige **underholdes** i et Hospital, som sidstnævnte byggede samme Aar.

[1]) Nu blot 44.

422

Det ligger tæt udenfor Kirkegaarden og var i den ene Ende indrettet til en Skole og Beboelsesleilighed for en Skoleholder. [1])

Fru Anne Friis solgte Gaarden til Etatsraad Christian Lerche til Nielstrup, som forærede prægtige **Alter- og Messeklæder** til Kirken. Hans sidste Ægtefrue, Sophie Ulrice von Reichow, erholdt Gaarden 1721 af Arvingerne, hvorpaa hun giftede sig med Oberst Chr. Ulr. v. Hausmann; da Oberstens Regiment laae i Norge og de ingen Ro havde til **Blivested**, solgte de Gaarden 1727 til Kjøbmand Bertel Wichmann i Nykjøbing for 15,000 Kroner. Hr. Wichmann er født i Odense, hvor hans Fader, Hans Wichmand, var Raadmand. Han var en ligesaa riig som velsindet Mand, der fortsatte sin Handel i Nykjøbing, uagtet han var bleven Godseier. Han efterlod 6 Døttre og 3 Sønner; men af disse Børn ville vi blot her erindre en Søn, som blev Præst i **Herredskirke**, og Landsdommeren, som arvede Godset efter at han havde udkjøbt sine Søndskende med omtrent 15,000 Daler. Af hans 3 Døttre mærkes: Elise Cathrine, gift med Apotheker Seidelin i Nykjøbing, og Mette Christine, gift med en **Kjøbmand** Solling i Maribo; en tredie Datter ægtede Provst F. Suhr i Kjøbelov. Efter Hr. Wichmanns Død blev hans Enke, Bodil Frem, gift med Conferentsraad Rasmus Rasmussen, Assessor i Høiesteret; efter dennes dødelige **Bortgang** fandt hun ingen større Glæde end at bortvende sit Sind fra jordiske Sorger og i Samtale eller Brevvexling træde i Forbindelse med aandrige Mænd. Efter en halv Snees Aars Enkestand og langvarig Svaghed, døde hun i Maribo 1760;

---

[1]) Med denne Stiftelse forholder det sig nu saaledes. Af nuværende **Stamhuusbesidders** Forfædre er i Engestofte stiftet et Hospital for Godsets Fattige, i hvilke 4 Lemmer aarlig erholde et vist Qvantum Rug, Byg og Brændsel samt nogle Penge. Hospitalet er af afdøde Kammerherre Wichfeld ny ombygget, udvidet og beqvemmere indrettet. Foruden hine Ydelser udreder Stamhuset ogsaa en anden, skjøndt mindre, aarlig **Understøttelse** til Godsets øvrige Fattige.

423

men et udødeligt Æreminde for hende er det Wichfeldske Enkehuus i Nykjøbing, hvor det findes omtalt.

Den næste Eier bliver altsaa Hr. Landsdommer Jørgen Wichmann, som senere blev Etatsraad og 1777 optagen i Adelstanden, under Navn af de Wichfeld, død ugift 1798. Han deels opbyggede og deels udbedrede Gaardens Udhuse, anlagde en smuk Have og byggede en Veirmølle ved Gaarden; tæt udenfor denne opførte han 1770 en „prægtig“ Bygning til en Stivelsefabrik, der, saavidt vides, forresten aldrig kom igang. Han var desuden en utrættelig og duelig Landmand. Som Arving til Gaard og Gods udvalgte han sin Brodersøn, Capt. Henning de Wichfeld, senere Oberstlieutenant og **Kammerherre**, paa det Vilkaar at han skulde have Godserne til et Stamhuus. Deels formedelst et Beenbrud og deels af Lyst til Landlivet, trak han sig tilbage til Engestofte, hvor han levede til sit 80de Aar, elsket og agtet af Høie og Lave. Han var Bønderne „en god Huusbond“, sørgede vel for sine Eiendomme og byggede 1807 den smukke Hovedbygning, **saaledes** som den nu staaer. Før hans Tid var den en **Bindingsværks** Bygning, bestaaende af 3 ligehøie Fløie. Hans Hustru, Anna Henriette Marie Braës, stammer fra en nu uddød Slægt, der tidligere eiede Kokkedal. Deres Datter, Johanne Louise, ægtede Hr. Krebs i Brandstrup. Ved Hr. de Wichfelds Død 1846 arvede hans ældste Søn denne smukke og smukt beliggende Eiendom. Hr. Kammerherre Jørgen de Wichfeld, Rd. af Dbr., er født 1800, gift med Varinka Rosenkrantz, der har skjænket ham flere Børn. Efter at have taget juridisk Embedsexamen, arbeidede han nogen Tid i Rentekammeret. Den 12te October 1857 afbrændte samtlige Udhuse, [1]) ved hvilken Leilighed Kirken var udsat for en ikke liden Fare, men frelstes dog, navnlig af Maribo Brandfolk. Efterat den nuværende Eier har bortsolgt betydeligt Bøndergods til fri

---

[1]) De ere senere opførte omtrent 100 Alen længere imod Øst.

424
Eiendom for en Gjennemsnitspriis af 776 Dlr. pr. Td. Hartk., indbefatter Stamhusene Engestofte og Ulriksdal endnu 397 ½ Td. Hartk., hvoraf 202 Tdr. endnu er Bondergods og 84 Tdr. Tiender; samtlige rentebærende Capitaler udgjorde 1858 over 115,000 Dlr. Denne Bogs Læsere ville stedse **paaskjønne** Hr. Kammerherrens Velvillie for den, hvilken især har lagt sig for Dagen ved Meddelelsen af hans værdifulde Manuskript, et smukt Vidnesbyrd om den Interesse, hvormed han omfatter Alt, hvad der berører Fædrelandet og dets Historie.
I den Wichfeldske Familie opbevares følgende Sagn. Omtrent Aar 1700 havde Børnene en fattig Student, ved Navn Poul Vendelbo, til Præceptor. Denne skulde prædike ved en Julehøitid og gjennemgik derfor sin Prædiken høit for sig selv i sit Værelse. Dette hørte en af Smaapigerne, og da Vendelbo om Aftenen kom ned i Dagligstuen, begyndte det lystige Barn at gjengive hans Prædiken for hele Familien, idet hun udraabte: „Hvorfor høitideligholde vi den kjære Juul? Nogle gjøre det for de nye Klæders Skyld, Andre for Forlystelsernes Skyld o. s. v.“ Ingen tænkte videre **derpaa**; men da Vendelbo næste Dag kom til dette Sted i sin Prædiken, mindedes han Barnets Declamation fra den forrige Aften og den derved fremkaldte Munterhed i Familien, og han blev derover saa forvirret, at han ikke kunde tale mere, men forlod Prædikestolen. Deels af Ærgrelse [1]) herover og deels af Trang forlod han Studeringerne og gik i russisk Krigstjeneste, fra hvilken han kom tilbage som den berømte
— Poul Løvenørn.
Til denne Anecdote om Poul Løvenørn skal Udg. **tillade** sig at knytte en endnu, der heller ikke antages at være videre bekjendt. Da han efter Hjemkomsten fra Rusland var

[1]) Her i Horne kunde han have taget sig det lettere; thi paa Prædikestolen (fra 1590) staaer dette skreven paa Latin: Til en god Præst udfordres disse 3 Ting: at bestige Prædikestolen, at sige Noget og at gaae ned igjen.

425
bleven Amtmand i Aarhuus Stift, og som Saadan besøgte Horsens Skole, hvori han tidligere havde gaaet, saae han een af sine gamle Skolekammerater endnu sidde paa den Plads i „Mesterlectien“, som han indtog dengang, de vare Disciple sammen. „Hvad, sidder Du her endnu, Mads?“ udbrød **Amtmanden** i den største Forundring. „Ja, jeg gjør, Poul“, svarede denne ganske rolig. Sagnet tilføier, at Poul senere skaffede Mads et „fedt Degneembede“.

Hunseby Sogn

har 447 [1]) Tdr. Hartk. og henved 700 Indb. Kraarup hørte før til Hunseby Sogn, men lagdes i „Oxernes Tid“ til Vaabensted. Betydelige Skovstrækninger findes vel endnu; men disse ere dog kun svage Rester af de Skove, som **tidligere** have været. Endnu 1776 havde Merrits (Mære) Skov en Længde af 3 Miil, og hvor den slap begyndte **Ugleholtskoven**, som var endnu større, men mere forhugget. Man regnede dengang, at Grevskabet Knuthenborg havde 3 à 4 Qvadratmile Skov. Igjennem Sognet løber **Hunse-Aa**, som, kommende fra Grimstrup-Sø, falder ud i Bandholmsbugten. Af Landsbyer mærkes, foruden Hunseby, Grimstrup, **Maglemer**, Skjelstrup og Anderstrup.
Kirken er en god Kampesteens Bygning, som 1851 blev særdeles smukt og fuldstændig restaureret og forsynet med nyt Orgel, Varmeapparat, nye Jernvinduer, Stolestader m. M. Altertavlen er indfattet i en Ramme, der ligesom **Prædikestolen** har fortrinligt Billedskjærerarbeide. 2 udmærkede **Klokker**, hvoraf den ene er foræret af Axel Urne 1571, hænge i Taarnet; en massiv Sølvkande er skjænket af Sognepræsten, Hr. Ild; en smuk Alterdug, samt et Fodtæppe foran Fonten, er givet 1855. Over Chordøren hænger et udmærket Crucifix

[1]) Nu 492 med 30 1/2 Td. Skovsk. og — 16 Tdr. Msk., omtr. 1300 Indb. og 64 Gd.

426
med Figur i Legemsstørrelse, skjænket s. A. Under Taarnet er Familien Knuths Begravelse, opført 1856.
I Dørkarmen ved Indgangen findes en mærkelig **Indskrift**, hvoraf man slutter, at en Munk fra Aarhuus, ved Navn Salomon, som levede i Begyndelsen af det 13de Aarhundrede, har bygget Kirken, eller i det Mindste havt Deel deri. Paa en Kampesteen i Kirkemuren er der indhugget et **Menneskehoved**, 5 Alen fra Jorden og 4 Alen nedenfor dette, et Mærke, som siges at skulle betegne en Menneskenavle og fortælles der, at Kjæmpen Hune skal have havt en med dette Maal **stemmende** Høide. Han skal have boet ved Bandholmsgaarden i Østofte Sogn, hvor hans Grav har været at finde. Da han engang vilde til Askø, rimeligviis for at erobre den, hvilket for en saa drabelig Karl maa have været et Barnespiil, **druknede** han underveis, til stor Trøst for de med Rette beængstede Beboere paa denne Ø, som desaarsag anstillede en Glædesfest.
Her mærkes Herregaarden Knuthenborg, Hovedsædet i Grevskabet af samme Navn. Hovedgaardstaxen er 40 ½ Td. Hartk. [1]) og 2 Skpr. Skovsk. I gode Aar maa indavles 700 Tdr. Korn, og den har Leilighed til at holde et godt Meieri, mindst paa 50 Malkekøer. Hovedbygningen kan regnes iblandt de „næstbedste“ her i Landet; men den har „den lystigste **Situation**, som man kan indbilde sig; thi Skovene fornøie Synet, hvorhen man endog vender sig“. En deilig Have er anlagt ved Gaarden, hvormed den forbindes ved en stor Bro, som er anlagt over de gamle Grave. Fra Haven fører 16 Alleer ned til Stranden, hvor „man i stille Veir kan faae Fejø, Askø, ja Sjælland — i Synet“. Knuthenborgs forrige Navn var Aasmarke, rimeligviis „Asernes Mark“.
Af dens „altid berømmelige“ Eiere kjendes: Hr. Albrecht Nielsen, som var her 1446. Hans Datter, Fru Elsebe Albrechtsdatter, var gift med en **Adelsmand**, af det almindelige Navn Jørgen Olsen. Efter hendes

---

[1]) Nu 90.

427
Død kom den ved Arv til Knud Urne, der 1536 fik Stævning paa Maribo Borgere, som i Grevens Feide havde plyndret Gaarden. Hr. Knud døde 1543 [1]), hvorefter Sønnen, Axel Urne, Lehnsmand over Maribo Kloster, fik Gaarden. Han var gift med Anna Rosenkrands, efter hvis Død han skal have ægtet Birthe Ruds til Søgaard i Fyen. † 1577.
Efter ham fik Lehnsmanden Knud Urne Gaarden. (See S. 50 Nr. 12.) Derefter eiedes den af Cantsler Christoffer Urne, † 1663, som tillige eiede Nielstrup. Denne „vittige og store Mand“ var gift med Sophie Lindenov, en Datter af Hans Lindenov til Hundslund. Hans Søn Kammerjunker Christian Urne, er anført under Nielstrup, som denne **eiefromme** og lærde“ Herre tilligemed Aasmarke solgte til Etatsraad Cornelius Lerche, hvortil dog maa bemærkes, at ifølge Rogerts Haandskrift var det en Knud Urne Sivertsen, gift med Elisabeth Sophie Urne, som den 24de Juni 1667 solgte Aasmarke til Hr. Lerche, der indrettede Gaardens Marker, saavel paa Nielstrup som her, paa det Fordeelagtigste, og efter hvis Død Aasmarke kom til hans Datter, ved Navn Søster Lerche, saasom hendes Ægteherre, Geheimeraad Eggert (Echard) Christoffer v. Knuth, afkjøbte Medarvingerne deres Deel af Gaarden. Desuden forøgede han Godset betydeligt. Efter hans Død oprettede hun Grevskabet Knuthenborg den 19de April 1714. Hun var en i flere Henseender udmærket Dame, „om hvis fornuftige Huusholdning, Gavmildhed og Gudsfrygt der kunde skrives en stor Lovtale“. 1698 byggede hun Sognet en Skole, istedetfor hvilken Grevskabet 1805—6 opbyggede 2 store og lyse Skoler. 1715 stiftede hun **endvidere** et Hospital for 8 Fattige, hvem hun tildeelte en rigelig Understøttelse. Hendes

Søn, Adam Christoffer Knuth, blev den 26de Juni 1713 gift med Hedevig Ulricce Lüttdorff, efter hvis Død, den 21de Januar 1720, han ægtede den i **Nørre**

[1]) 1541 findes forresten Jørgen Venstermand til Aasmarke. (K. B.)

428

herred alt omtalte Ida Margrethe Reventlow, en af „Tidernes Heltinder med Mandsmod". Hun overlevede sin Ægteherre i næsten 20 Aar, og jeg tvivler paa, at nogen Dame i **Danmark** har eiet saa meget Jordegods som hun. Hendes ældste Søn, [1]) Eggert Christoffer Knuth, blev den 5te Febr. 1742 gift med Marguerite Maurice Françoise Isidora Casada **Marquise** de Monteleone, Grevinde af Gyldensteen, født den 8de April 1723, † 9de Mai 1752; derefter 20de Octbr. s. A. med Maria v. Numsen, „hvilken Dyd i Døden blegnede, 4de Mai 1765, 35 Aar gammel"; endelig med Eleonore Louise Caroline v. Moltke (født 18de Mai 1739, død 18de Juni 1785), som havde været Hovmesterinde hos Prindsesse Louise. Af hans 10 Børn, arvede hans ældste Søn, Johan **Henrik**, [2]) Grevskabet. Han var desuden Stamherre til **Lerchenfeld**, Geheimeraad, Kammerherre, Stiftamtmand over Sjælland og Storkors af Dbr., han var født 1746 og døde den 12te Juli 1822. Den 26de Febr. 1772 blev han gift med **Constance** Alexandrine v. Cosell, f. 1755, † 1804. De havde **tilsammen** 4 Døttre (en Søn døde), af hvilke den ældste Datter, Constance Henriette Frederikke, sucederede i Grevskabet **Gyldensteen** og er bekjendt af sine 4 tildeels ulykkelige Ægteskaber, der forresten ikke vedrøre denne Historie. Da han saaledes ingen mandlige Arvinger efterlod sig, gik Grevskabet over til hans Broder, Frederik, Greve af Knuth. Da dennes Søn, Eggert Christoffer, var død 5 Aar før Faderen, arvede hans Søn, Frederik Marcus, født omtrent 5 Maaneder før sin Faders Død, Grevskabet.

[1]) Det er senere meddeelt Udg. af Hr. Proprietair G. Friderichsen til Steensgaard, at hendes fjerde Søn og sjette Barn, Geheimeraad G. F. Knuth, skal have tilbragt sine sidste Leveaar i Lyngby ved Kjøbenhavn, hvor han levede af en lille Pension (1200 Dlr.) og altsaa vistnok har været yderlig fattig. (See S. 122.)

[2]) See iøvrigt Stamtavlen over Familien Knuth, hvor denne Descendent er udeladt. Ligeledes maa det bemærkes, at Baron Conrad Ditlev Knuth, var Geheimeraad A. Chr. Knuths syvende Barn og femte Søn.

429

Dersom Forsynet havde ladet denne Mand leve endnu længere, vilde han visselig have faaet en stor Indflydelse paa Danmarks senere politiske Udvikling. Han levede imidlertid dog saalænge, at hans Navn umulig kan udslettes af **Fødelandets** Historie, i hvilken det indtager en hæderlig Plads. Grevskabet bestyrede han med Indsigt og Duelighed, og navnlig ere Bandholms-Broen, den 1855 paabegyndte Hovedbygning, samt hans smukt restaurerede Kirker, Vidnesbyrd om, at han baade var en practisk og dygtig Mand og besad et religiøst Sindelag. Gid hans Aand maa hvile over hans Søn, den nuværende Lehnsherre, Grev Eggert Christoffer v. Knuth, som Forsynet har tildeelt saa megen jordisk Velsignelse! [1])

Sognepræster.

1. Hr. Severin (Søren) Peersen, fik 1527 **Præsentats** paa Kaldet, efterat Hr. Ludolph havde resigneret. (IB.) Ansees for den første lutherske Præst.
2. 2) Hr. Augustinus Keiler; denne, for sin Tid, lærde Mand var her 1558—66. Han skrev sig fra de Bøhmiske Brødre, som vare blevne forjagede fra deres Fødeland **formedelst** deres Tro. Om hans Søn, Diderik, [2]) see S. 98 Nr. 5.

3. 3) Provst Dines Jørgensen, var her 1583 og døde 1605. Han gik paa sin Tid for den Lærdeste i Herredet, uagtet han tilstod, at han ikke kunde prædike uden Postil. Gud hjælpe os saa for de Andre! [3])

---

[1]) Grevskabet Knuthenborg indbefattede 1858 Gaardene Knuthenborg, Ma- ribo Ladegaard, Binniße, Vaarupgaard, Hauløkkegaard, Vaarskovgaard, Knuthenlund og Bollesminde samt Ladepladsen Bandholm. Hertil kommer 2818 Tdr. Ld. Skov, 1080 Tdr. Hartk. Bøndergods, 460 Tdr. Tiendehartk. og over 500,000 Dlr. i Capitaler.
[2]) Navnet Augustinißen er overflødigt og bør udelades.
[3]) Efter Hr. Dines's Død ønskede Kongen i en Skrivelse, dat. Kjøbenhavn 12te April 1605, at den senere saa berømte Mag. Poul Jensen Col- ding maatte blive hans Eftermand, men Hr. Colding blev endnu i s. A., 24 Aar gammel, Rector i Aalborg. (IB.)

430

4) Hr. Jens Olsen Riber, fik 1605 Kaldet paa den Maade, at han fraskrev sig noget Jordegods, som fra Arilds Tid havde tilhørt Kaldet. Nogen Tid efter fortrød imidlertid Hr. Riber Handelen, og da Herremanden Hr. Knud Urne nægtede at udlevere Præstegaardens Eiendomsbreve, anklagede Præsten ham derfor og forlod samtidig hermed sit Kald. Paa Herredagen 1619 paa Antvorskov faldt da den Dom, at **Jordegodset** skulde gaae tilbage igjen til Kaldet, men Hr. Riber have sit Kald forbrudt. Vel har man et Brev fra Christian IV., hvori han ønskede at Hr. Riber skulde forhjælpes til et Kald i Stiftet; men hans videre Skjæbne er desuagtet **ubekjendt**. I Hr. Ribers Suspensionstid bestyredes Embedet rimeligviis af en Hr. Eskild, der godt kan være den samme som Hr. Eskild Clausen i Maribo.
5) Hr. Peder Thomsen havde været Præst før han 1619 kom hertil. Han reiste øieblikkelig Sag mod Hr. Knud Urne om det ovenomtalte Jordegods, hvilket Herremanden havde beholdt, men ved en ny Herredag 1620 blev dømt til at give fra sig, hvorpaa han stillede Hr. Peder tilfreds med andet Vederlag. Samme Præst ombyggede Præstegaarden fra Ny. † 1653. Hans Hustrues Navn var Margrethe Clemensdatter.
6) Hr. Niels Jørgensen Pral, Medtjener fra 1653, „pralede her kun kort", thi han døde alt 1656.
7) Hr. Dines Jens Jersin, en Søn af Biskoppen i Ribe, er født 1631; var kun her fra 1656—1660, men udstod i denne korte Tid Angester, Skatter og Sygdomme, som oversteg hans Kræfter; derfor døde han ogsaa.
8) Hr. Søren Jacobsen Morsing, født 1625, var her fra 1660 til sin Død 1667.
9) Hr. Samuel Jensen Ild, født 1638 i Kjøbenhavn og kaldet hertil 1667. Paa Grund af Uenigheder med **Aasmarke** Eiere, hvilke disse og ikke Hr. Ild havde Skam af, blev han 1686 uden Ansøgning forflyttet til Udby og Ø.

431

og Kongen befalede ham ovenikjøbet uvægerlig at drage derhen. Men Hr. Ild lod sig ikke forknytte og erklærede, at han enten vilde dømmes fra sit Kald eller blive, hvor han var. Da Herskabet af Erfaring vidste, at Hr. Ild ikke var let at løbe med, sendte det meget klogelig Kaldsbrev paa Hunseby til Præstens Pleiesøn, Hr. Niels Frandsen i **Stubbekjøbing**. Dette slog Vand i Ilden og Alt blev nu godt. Hr. Ild var 2 Gange i Ægteskab. (See Side 151.)
10) Hr. Niels Frandsen, fra 1686—1731. (See Rectorerne i Stubbekjøbing.) Havde Hr. Hoe i Døllefjelde til Capl. fra 1713.
11) Hr. Johan Ernst Boldich, født 1685 i **Helsingøer**, hvor Faderen var Præst. Capellan hos Formanden fra 1725, † i April 1733. Gift med Formandens Datter, Eleonora Margrethe.
12) Mag. Knud Rhold, 1733—56. (See Side 118 Nr. 29.)
13) Hr. Johan With, 1756—58. (See Døllefjelde.)

14) Hr. Hans Hornemann Suhr, født 1722 i **Kjøbelov**, hvor Faderen var Præst; Student fra Nakskov 1742. Efterat have tjent paa forskjellige Steder som Informator baade før og efter sin Embedsexamen, som han tog 1745 med ringeste Characteer, var han saa heldig at komme i Huset hos Grev Knuth, der 1754 gav ham Ventebrev paa V. Ulslev. 2 Aar efter blev han resid. Capl. og Degn i **Østofte**, og var endelig her fra 1758 til sin Død den 9de **September** 1785. 1758 ægtede han Christiane Christensen fra Rødby og fik med hende anseelige Midler.
15) Hr. Christian Holm, er født i Kjøbenhavn. Som Informator i Grev Knuths Huus opholdt han sig hos denne Familie i 6 Aar i Dresden. Der fortælles, at Hr. Holm en Aften havde været meget uheldig, da han spillede Domino med Familien. Greven lagde da et stort Brev paa Bordet og ønskede, at dette maatte tjene til at bøde paa Tabet. Dette

432
og Kongen befalede ham ovenikjøbet uvægerlig at drage derhen. Men Hr. Ild lod sig ikke forknytte og erklærede, at han enten vilde dømmes fra sit Kald eller blive, hvor han var. Da Herskabet af Erfaring vidste, at Hr. Ild ikke var let at løbe med, sendte det meget klogelig Kaldsbrev paa Hunseby til Præstens Pleiesøn, Hr. Niels Frandsen i **Stubbekjøbing**. Dette slog Vand i Ilden og Alt blev nu godt. Hr. Ild var 2 Gange i Ægteskab. (See Side 151.) 10) Hr. Niels Frandsen, fra 1686—1731. (See Rectorerne i Stubbekjøbing.) Havde Hr. Hoe i Døllefjelde til Capl. fra 1713. 11) Hr. Johan Ernst Boldich, født 1685 i **Helsingøer**, hvor Faderen var Præst. Capellan hos Formanden fra 1725, † i April 1733. Gift med Formandens Datter, Eleonora Margrethe. 12) Mag. Knud Rhold, 1733—56. (See Side 118 Nr. 29.) 13) Hr. Johan With, 1756—58. (See Døllefjelde.) 14) Hr. Hans Hornemann Suhr, født 1722 i **Kjøbelov**, hvor Faderen var Præst; Student fra Nakskov 1742. Efterat have tjent paa forskjellige Steder som Informator baade før og efter sin Embedsexamen, som han tog 1745 med ringeste Characteer, var han saa heldig at komme i Huset hos Grev Knuth, der 1754 gav ham Ventebrev paa V. Ulslev. 2 Aar efter blev han resid. Capl. og Degn i **Østofte**, og var endelig her fra 1758 til sin Død den 9de **September** 1785. 1758 ægtede han Christiane Christensen fra Rødby og fik med hende anseelige Midler. 15) Hr. Christian Holm, er født i Kjøbenhavn. Som Informator i Grev Knuths Huus opholdt han sig hos denne Familie i 6 Aar i Dresden. Der fortælles, at Hr. Holm en Aften havde været meget uheldig, da han spillede Domino med Familien. Greven lagde da et stort Brev paa Bordet og ønskede, at dette maatte tjene til at bøde paa Tabet. Dette

433
da han døde 92 Aar gammel, men var i den sidste Tid meget svag baade paa Sjæl og Legeme.
16) Hr. Ole Christoffer Bjerre, født 1780, en Præstesøn fra Fyen, var resid. Capl. i Thirsted 1813—15 og døde her den 22de Januar 1828. Hans høist agtværdige Ægtefælle, Anne Sophie Holm, lever endnu i Hunseby.
17) Hr. Vilhelm Thaning, født 1790 paa **Vemmetofte**, hvor Faderen var Godsforvalter; resid. Capl. i Thirsted 1815—18, i V. Ulslev 1818—28 og i Hunseby 1828 til sin Død, den 17de Mai 1848. Var Aaret iforveien bleven Consistorialraad. Med sin Hustru, Mette Cathrine Lyngby, en Urtekræmmers Datter fra Kjøbenhavn, havde han flere Børn, af hvilke en Datter, Elise, er gift med Hr. Pastor Holck i Kjøbenhavn.
18) Hr. Ludvig Jacob Mendel Gude, født 23de April 1820 paa Holsteinborg, hvor Faderen, † 1830, da var Birkedommer; tog Embedsexamen 1844 med Udm. og kaldtes allerede 1848 af den afdøde Grev Knuth til dette store Embede. Hans Hustru, Marie Henriette Amalie Meinig, Datter af Justitsraad og Birkedommer M. i Sjælland, har velsignet ham med 6 Børn. Hr. Gude er en meget begavet Taler.

Vester Ulslev Sogn

Indholdsfortegnelse side 326

har henimod 700 Indb. og 326 Tdr. Hartk. [1]). Fra Fuglse Herred skilles det ved en Bæk med et stort Mosedrag, som rimeligviis i fordums Dage har staaet i Forbindelse med Roggebølle Sø, og da denne og Maribo Sø endnu ere **forbundne** med et Vandløb, har Laaland uden al Tvivl saaledes været deelt i tvende næsten ligestore Dele. Landsbyer, for- uden selve Vester Ulslev, ere: Øllebølle, Sandager, **Hander**

[1]) Nu over 900 Indb., 296 3/4 Td. Hartk. og 1 Td. Msk. 63 Gd.

434

mølle og Slossie. Skov er her kun lidet af, derimod hører en lille Holm, ved Navn Kalveholmen, til Sognet. Kirken har et anseeligt Ydre, et svært Taarn med Spir, velformede Hvælvinger og spidsbuede Vinduer. Altertavlen er anseelig og smuk, det Indre af Kirken smukt og venligt. En Kilde i Nærheden giver rigeligt, noget jernholdigt Vand. Den 29de Marts 1599 gav Jomfru Margrethe **Ovesdatter** en Gaards Jord med Tilliggende til Præsteembedet. (R.) 1820 gav Dr. Sandø og Frue 200 Dlr. til de Fattiges Bedste i dette Pastorat. Af catholske Præster nævnes en Hr. Anders Pedersen, der mere var Jæger end Boglærd og tilsidst skal være bleven borte i en Skov eller Mose.

Lutherske Præster.

1) Hr. Morten Knudsen, fra omtr. 1532 (hvis han forresten har været her). Han besad „Heste-Lærdom“ og havde først været Pottemager, derefter Soldat. Løb siden til Tydskland og læste. Blev saa endelig Præst paa dette Sted; thi man tog dengang, hvem man kunde faae. Skal have været en ivrig Mand i sit Embede og en varm Tilhænger af Christian III.
2) Hr. Jacob Mortensen Barund [1]), var her endnu 1583 og 84. Var maaskee Formandens Søn.
3) Hr. Morten Knudsen, var her 1608 og gav 1616 en Altertavle til Kirken, samtidig med at 4 Sognemænd gave den største Klokke.
4) Hr. Peder Jensen, var her 1635, † 1640.
5) Hr. Jacob Nielsen Winther, fra 1640 til sin Død 1671. (See Rectorerne i Stubbekjøbing.)
6) Hr. Frederik Pedersen, Søn af næstforrige Hr. Peder, er født heri Præstegaarden 1628; var Hører i **Nykjøbing**.

[1]) Maaskee to Personer, Jacob Mortensen og Jacob Barund.

435

bing 1658—67, da han blev Medtjener hos ovennævnte sin Stedfader. † 1679.
7) Hr. Søren Pedersen Busch, 1679—93 (see S. 228 Nr. 12). Skal tidligere have været **Felt- eller Skibspræst** og skal i denne Tjeneste have faaet en Kugle, som **bortrev** en Deel af Foden. Commandeur Henrik Span skal i den Anledning have tilskrevet ham Følgende:

„Min kjære Hr. Søren Busch
Herefter bedre husk
Og dette altid lær
Nysgjerrig aldrig vær!“

8) Hr. Christen Baudelin, født 1657 i Slemminge Præstegaard; var her fra 1693 til sin Død 1738. Aaret før sin Død fik han Hr. Werløs til sin Medhjælper.
9) Hr. Frederik Christian Buchholz, 1738—46 (see Døllefjelde).
10) Hr. Cort Jørgen Werløs, 1746—1768 (see Døllefjelde).

11) Dr. Jens Sandøe, f. 1743 i Holbæk, hvor Faderen var Kjøbmand. Blev 1774 Magister og Præst i Thoreby; entlediget 1805, † 1817. Concurrerede med Hr. Benzon i Vestenskov om Prisen for et Digt. Hans Hustru, Karen Schaffer, var Søster til Prof. Skovs Kone i Nysted.
12) Hr. Christen Friis Højer, født 1727 i Fovlum, hvor Faderen dengang var Provst og Sognepræst; var Huuslærer i Nysted, indtil han 1766 blev resid. Capl. i Thoreby. 1774 blev han Sognepræst her og døde 1783. 1761 ægtede han **Johanne** Marie Wolff.
13) Mag. Peder Bering Gjørup, født 1730 i Gunderup, hvor Faderen var Præst; fik den lykkelige **Huuslærerpost** hos Grev Knuth og blev da ogsaa 1758 resid. Capl. i Østofte, blev 10 Aar efter Magister og 1783 **Sognepræst** her, hvor han var til sin Død 1792. Var først gift

436
med Sophie Gram, † 1767. Aaret efter ægtede han **Elisabeth** Nestius.
14) Hr. Hans Grønlund, født 1745 paa Hindsholm, hvor Faderen eiede en Bondegaard. Var først Degn i **Haarslev** i Fyen, 1783 resid. Capl. og Degn i Østofte, 1792 Sognepræst her, hvor han døde 1813. Hans Hustrues Navn var Sophie Amalie Areboe.
15) Hr. Ove Julius Schæby, 1815—18 (see S. 215 Nr. 16).
16) Hr. Vilhelm Thaning, 1818—28 (see Hunseby).
17) Hr. Ludvig Ferdinand Luplau, født 1800 i Kolding, hvor Faderen († 1819) dengang var Capl. p. p. 1826 blev han Kantor paa Vallø, var Sognepræst her 1828—31, da han kom til Dalby og T., hvor han døde 1837. Hans Hustrues Navn var Marie Louise Bernburg.
18) Hr. Johan Henrik Rosenkilde, hvis Fader var Lærer ved Vaisenhuset, er født 1802, blev resid. Capl. i Thisted og S. den 16de Novbr. 1831, men tiltraadte ikke Embedet, thi han kom her alt den 14de Marts 1832. 1846 blev han Sognepræst i Ørsted og D. Hans Hustru var Henriette Bøge fra Lybek.
19) Hr. Ditlev Gottlieb Monrad, 1846—48 (see Bisperækken). Har senere en kort Tid af 1859 været **Cultusminister** og har den 24de Februar 1860 overtaget denne Embedsstilling paany, efter med megen Møie at have faaet et nyt Ministerium dannet.
20) Hr. Andreas Frederik Guldbrandsen, f. 1818, var her blot fra 8de Mai 1848 til sin Død, som indtraf den 9de Juli 1849. Hans Hustru var Erasmine Rothe. Havde Hr. Jeremias Wøldike (see II. S. 92 Nr. 20) til **Hjælpepræst**. [1])

[1]) I Professor Nielsens Fraværelse ved Rigsdagen har Hr. Wøldike be- styret hans Embede. (See Torkildstrup.)

437
21) Hr. Andreas Christian Pontoppidan, født 1812 i Ræhr, hvor Faderen, som døde 4 Aar efter, var Præst. Var i 3 Aar Lærer ved Anstalten paa Tuborg. Var Præst og senere Provst paa Færøerne fra 1840, indtil han blev kaldet hertil. Gift med en Datter af Justitsraad Thorbrøgger i Aalborg, ved Navn Ida Cathrine Alvilde.

Øster Ulslev Sogn

staaer for 184 [1]) Tdr. Hartk. og har 400 Indb. Af **Skovparterne** mærkes „Kildeskoven“. Kirken, som ligger i den tætbebyggede By, regnes blandt de ældste paa Øen. Den er uden Hvælvinger, men hører alligevel siden **Restaurationen** 1853 til en af de smukkeste Landsbykirker i Stiftet. Prædikestolen har smukt Træskjærerarbeide. Smuk Altertavle af Wegener. Midt paa Kirketaget findes et lidet Taarn med Træspir, rimeligviis opsat 1694. I Taarnet er 2 Klokker og et godt Seierværk. Her i Sognet findes den saakaldte „**Dodemose**“, hvor en Afdeling svenske Tropper skal være **tilintetgjort**. (Cfr. Freilev.) Umiddelbart til denne Mose støder en Høi med en bundløs Top, der endnu aldrig skal være **betraadt** af en menneskelig Fod. Tæt ved Stranden — **tidligere** vistnok i den — ligger paa Saltningen den største Steen paa Øen, saa stor, at efter

Sigende skal en forspandt **Høstvogn** med Lethed kunne vende paa den. Den midterste Deel af samme Steen bærer Spor af, at den engang er bleven ramt af en Lynstraale.

Sognepræster.

1) Mag. Jørgen Pedersen, fik Præsentats paa denne Kirke 1536. Af et Stykke af et opbevaret Kongebrev sees, at Rostokkerne, i den daværende Ufredstid, efter hans **For-**

---

[1]) Nu 190 1/2 Td. Hartk., 2 Tdr. Skovsk., 3/4 Td. Msk., over 600 Indb. og 27 Gd.

438

mands Død havde indsat „en uduelig, ulærd, vanvittig og uskikkelig Person“, hvem Sognefolket vilde af med, hvilket ogsaa skete. (IB.)
2) Hr. Anders, skal have været af adelig Slægt og ugift. † 1570.
3) Hr. Peder Christensen, en Jyde, kaldtes **Musse**præsten og var her 1583 og 84.
4) Hr. Anders Poulsen Rhode, var her 1608 og døde 1619.
5) Hr. Oluf Nielsen Glob (see S. 380 Nr. 5).
6) Hr. Albert Andersen Bredal, født 1610 i **Rudkjøbing**, kom hertil fra Nykjøbing, hvor han var Hører; var Broder til Mag. Peder i Kjettinge. Han resignerede 1645 og døde i samme Aar.
7) Hr. Peder Rasmussen Rud, 1645—73. Om denne „gudfrygtige“ Mand see S. 382 d.
8) Mag. Zacharias Danchel, en Søn af Hr. **Danchel** i Kjøbelov; fik 1669 Kaldsbrev som Medtjener og **Efterfølger**, blev 1702 Provst og døde 1715. Med sin Formands Datter, Margrethe, † 1693, havde han 4 Sønner og 7 Døttre, af hvilke en Søn blev Præst i Slemminge.
9) Hr. Peder Danchel, født 1687, Formandens Søn, fik Kaldet efter Faderens Død; men var her blot 1 Aar, da han døde. En Gave af 100 Slettedaler til Ø. Ulslev **Fattige** og halvt saamange til dem i Godsted, skyldes ham.
10) Hr. Peder Christensen Rud, født 1687 i **Odsherred**, hvor Faderen da boede som Tolder, siden død som saadan i Rødby; en Sønnesøn af Nr. 7, var her fra 1716 til sin Død 1752. Hans Hustru, Eleonore Sophie West, var Søster til Hr. Otto i Døllefjelde. [1])

---

[1]) Hvad her anføres om denne og den følgende Præst, skyldes for største Delen Hr. Pastor Barfod.

439

11) Hr. Christen Rud, Formandens Søn, født 1718, var sin Faders Medhjælper fra 1750 og døde 1785. Fra 1645 til 1785 have altsaa Ø. Ulslev Præster været i **Familie** med hinanden.
12) Hr. Frederik Wichmand, 1785—91 (see Fuglse).
13) Hr. Jacob Sidenius, 1791—1820, født d. 4de Febr. 1761, Student fra Nykjøbing Skole 1776; var først Capl. p. p. i Aarhuus i 2 Aar, før han blev kaldet hertil, blev Provst 1803 og Aaret efter Stiftsprovst. Med sin **Hustru**, Nikoline Beck, havde han 5 Børn, af hvilke den ældste Søn blev hans Eftermand; den anden, Niels, (see S. 279 e).
14) Hr. Isak Sidenius, født 1793, Student fra **Nykjøbing** 1814; var her 1820—35, da han kom til Værslev, hvorfra han forflyttedes til Gudbjerg, † 1852. Gift med en Datter af Biskop Rasmus Møller, ved Navn Cathrine **Elisabeth**. 10 Børn.
15) Hr. Christian Georg Dahlerup, født 1807 i Hillerød, hvor Faderen var Postmester m. m. († 1838). Var Huuslærer paa Ourebygaard, indtil han som 4 Aars Candidat blev Sognepræst her, d. 6te Mai 1835. Efterat han saagodtsom havde ombygget den gamle Præstegaard, afbrændte den om Aftenen den 9de Marts 1847 i et forrygende Veir, hvorved Præsten led et meget betydeligt Tab, eftersom Gaarden kun var lavt assureret og endog en Deel Penge, som han kort iforveien havde faaet for sin Tiende, gik i Løbet med. Præstegaarden blev derefter flyttet ud

paa Marken. Med Christiane **Thomasine** Kraglund, Datter af Forpagteren paa Ourebygaard, har Hr. Dahlerup 3 Sønner og 4 Døttre.

Godsted Sogn,

Annex til Ø. Ulslev, har 162 Tdr. Hartk. og 220 Indb. [1]). Foruden Landsbyen Godsted maa ogsaa erindres **Landsbyen**

[1]) Nu 143 1/2 Td. Hartk., 2 1/4 Td. Skovsk., 15 Gd. og ca. 300 Indb.

440
Karleby. Den østlige Side er begrændset af **Eng- og Mosedrag**, hvis dybeste Punct bliver til den lille Gaassø. Den nordlige Deel, som indesluttes af Maribo og Heirede Sø, er skovrig. Vestgrændsen dannes deels af Skov og deels af Roggebølle Sø [1]), der er rig paa Ferskvandsfisk. Kirken, smukt restaureret 1850, er kun lille og uden Taarn. I Kirkegulvet ligger en Liigsteen fra 1380. Kalk og Disk ere givne 1593 af Frederik Hobe. Udi Sognet ligger Herregaarden Ulrichsdal i en **besynderlig** lystig Egn, der har 65 Tdr. Hartk. [2]) og 2 7/8 Td. Skovsk. I dens Marker maa aarlig kunne **udsaaees** 160 Tdr. Korn. Et godt Hollanderi, fornuftig anlagt, skal her aarlig kunne indbringe — 140 Dlr. Stedet har ikke anseelige **Bygninger**; men Kjendere spore dog strax Gehr. Lützows italienske Bygnings Smag. En smuk Have er anlagt. Gaarden, hvis ældre Navn var Hindsholm, har vistnok ogsaa i sin Tid ligget paa en Holm, eftersom Gaassø, der endnu er forbunden ved Heirede Sø, synes at have været forenet med Roggebølle Sø. Den er en gammel Gaard, som sidenhen kaldtes Bisponsø, fordi Odense Biskopper eiede den og derfor laae her ofte og „lod sig opvarte“. Da den senere kom til Kongen, **bortforlehnede** han den til Hr. Anders Gjøe, som 1560 tog Karleby fra Ø. Ulslev Sogn og lagde til Godsted. Siden har **Amtmand** Hobe været forlehnet med Stedet og efter ham Hr. Eiler Kruckov 1609. Efter Enevoldsmagtens Indførelse var den nogen Tid bortforpagtet, indtil Stiftamtmand v. Lützow 1690 fik Gaarden i Bytte for Sollestedgaard, gav den sit nuværende Navn og meget forbedrede saavel dens Bygninger som dens Have. De følgende Eiere vare: Generalmajor C. F. v. Lützow og hans Svigersøn, Kammerherre v. Krogh. I **Slutningen**

[1]) Ogsaa kaldet Røibølle Sø. (Cfr. S. 310.) [2]) Nu blot 48 Tdr.

441
af forrige Aarh. kom Eiendommen til Wichfelderne, som **indlemmede** den i Stamhuset Engestofte. Hovedbygningen har 2 Etager med Frontespice.
Dette lille Sogn er mærkeligt ved sine mange **Oldtidslevninger**, der alt ere omtalte i Kammerherre Wichfelds „Bemærkninger“ (hvortil henvises)
.

Radsted Sogn

har 800 Indb. og 410 Tdr. Hartk. [1]). [Dette Sogn er rigere paa Brændsel end noget andet paa Øen; thi foruden over 1100 Tdr. Land Fredskov (saasom de forbundne Skove Slaahave og Dyrehave, samt Holmeskov og Hydeskov, en Fortsættelse af Flintinge Byskov, o. fl.) findes her over 120 Tdr. Land Tørvemoser, hvoraf den ene, Hanemosen, strækker sig ind fra Thoreby Sogn, medens den store Radsted Mose ganske vist er en Levning af den **Vandsforbindelse**, som i **fordums** Tage forenede Saxkjøbing Fjord med Guldborgsund og gjorde Guldborgland til en Ø.
Af Byer i Sognet mærkes, foruden Radsted: Langet, Krungerup og Pogemosetofte, samt Herregaarden Hardenberg paa 80 Tdr. Hartk., med sin Parcel Idalund paa 47 Tdr. Et **Tegl- og**

Kalkbrænderi maa mærkes. En Byskraa for Radsted By fra 1635 blev 1689 funden i Præstegaarden. Den er indrykket i Historisk Tidsskrift (V.), men skal være fuld af Trykfeil. I Sognet findes 20 Steendysser fra Oldtiden. Den største er 119 Alen lang.
Radsted Kirke, som synes at være bygget i 2 Gange, er en af de anseeligste i Landet. Taarnet er bygget af Palle Rosenkrands og hans anden Kone, Elisabeth Rosensparre, og ovenpaa Taarnet satte de desuden det endnu staaende Spir,

[1]) Nu henimod 1300 Indb., 555 1/2 Td. Hartk., 10 3/4 Td. Skovsk., 9 Tdr. Msk., men blot 63 Bdgd.

442
som hviler paa 12 blyklædte Piller og giver Kirken et smukt Udseende, skjøndt det er betydeligt skjævt. Taarnets og **Spirets** Høide er omtr. 50 Alen. Han byggede desuden et smukt Vaabenhuus paa Kirkens søndre Side, nu benyttet til **Material- og Liighuus**, samt en Begravelse fra 1636 af hugne **Kampestene** og med 4 Gavle. En større og smukkere Begravelse, opført paa Kirkens nordre Side af Grev C. D. Reventlows Enke, Benedicte Brockdorff, blev nedbrudt henimod **Slutningen** af forrige Aarh. Paa dets Ruiner er Sacristiet opført. Foruden en Deel adelige Liig, som ere stædte til Hvile i Kirken og Gravcapellet — naturligviis alle tilhørende forrige Eiere af den nærliggende Herregaard, findes ogsaa et **Epitafium** over Palle Rosenkrands og Familie, samt Epitafier over Provst Barbjerg og Præsten Fischer, Ligstene over Albert Gjøe med Hustru, Otto Gjøe og Præsterne Winther og Thøgersen med Hustruer o. fl. Orgelet skal fortiden være ubrugeligt.
Sognets største Mærkelighed er dog Herregaarden **Hardenberg**, Hovedsædet i Grevskabet Hardenberg-Reventlow. Den ansees med Rette for den smukkeste Herregaard paa Øen og en af de skjønneste i Danmark og ligner „et lille Slot“. Hovedbygningen er opført af Mogens Gjøe, men 1631 **forandret** af Palle Rosenkrands. Grev Hardenberg-Reventlow, som gav den sit nuværende Navn, byggede den smukke Bro over Graven, moderniserede de gamle Bygninger med Smag og kun saaledes at den oprindelige, gothiske Bygningsmaade blev vedligeholdt. Gaarden bestod oprindelig af 4 Fløie, og havde 4 Taarne med Kappelspir; men den ene Fløi, hvori Capellet skal have været, afbrændte 1690, da Borgemester Hoppner i Nakskov havde Gaarden i Forpagtning, og det ene Taarn er nedbrudt. Man vil endog mene, at et Taarn staaer endnu i Fare for at friste samme Skjæbne, eftersom Grunden det staaer paa, i høi Grad skal være vanskelig. Af de 3 tilbageværende Fløie, har den ene 3 Etager, de 2 andre blot tvende. Kjælderne ere høie og hvælvede. Af disse

443
mærkes Jomfrukjælderen, strax paa høire Side af Porten, **saakaldet**, fordi en adelig Dame, som havde gjort sig skyldig i Utugt, der skal være bleven indmuret, ɔ: holdt i Fængsel paa Livstid. Man viste længe et Hul i Hvælvingen, hvorigjennem samme Dame fik sin Føde nedhidset. Haven er i sin **nuværende** Form anlagt 1843—45.
I Begyndelsen af det 19de Aarh. blev Godset udskiftet med megen Sagkundskab. Ved denne Leilighed opkom saavel Idalund som Landsbyen Hydesby, der bestaaer af 7 **Udflyttergaarde** af Ø. Radsteds Sogn. Den 2den Novbr. 1858 **afbrændte** alle **Lade- og Staldbygningerne** ved Idalund, ved hvilken Leilighed den indavlede Sæd, 200 Faar og 3 Heste **tilintetgjordes**.
Paa Hardenberg skal en „hvid Dame“ drive sit Væsen, og navnlig skal hun være en saa bitter Fjende af Familien Reventlow, at Ingen af denne Slægt skal kunne tilbringe en Nat paa Gaarden, alene for hendes Skyld. Da den første Reventlow saaledes sov paa Gaarden en Nat, kom pludselig en Dame ud af Væggen og bød ham forkynde sin Slægt, at det skulde gaae Enhver af den ilde, som vovede at sove paa denne Gaard blot en eneste Nat. Hvad Synderen selv angik, da skulde han dog have Tilgivelse for dennesinde, saasom han helligt og dyrt

forsikkrede, at han og hele hans Slægt lige saa lidt vidste af hendes Forbud at sige, som kjendte Grunden til hendes **Fortørnelse**, hvilken han skyldigst beklagede; men for at han dog ikke skulde ansee det Hele for en Drøm, trykkede Damen sin medhavende Nøgle paa hans høire Arm, og bar han fra den Stund altid Mærket af samme Nøgle paa samme Sted. Om Morgenen undersøgte man nu det Sted paa Væggen, hvorigjennem Damen var traadt frem, og opdagede da en aldrig før kjendt Dør. Sagnet fortæller **fremdeles**, at da et Par modige, unge Mænd af Familien Reventlow senere havde besluttet at tale nærmere med hiin vrede Dame, kom de en Time efter Midnat ud af Værelset

444
og blege som Liig forlangte øieblikkelig deres Heste. (M.) Man vil haabe at den høie Dame engang enten vil skifte Sind eller Reventlowerne vide at forsone hende; thi Hardenberg vil, efter al Sandsynlighed, i Tiden blive deres.]
Hollanderi har altid her været i Drift, og her maa kunne holdes henved 200 Stk. Qvæg. Hartk. er henved 59 Tdr. med 11 3/4 Tdr. Skovsk. Dens aarlige Kornavl maa være 1200 Tdr.
Af Gaardens Historie kan meddeles: Krenkerup nævnes første Gang paa Dronning **Margrethes** Tid og skrives da Erenchetorp.
1394 tilhørte Gaarden Axel Mogensen, af den gamle laalandske Familie Gjøe, i hvis Slægt den siden blev i 200 Aar. Axel Mogensen var Ridder 1403; siden eiede Jens Olufsen til Hesle og Hustru, Fru Mette, der maaskee var Axel Mogensens Søster, denne Gaard, eller idetmindste en Deel af den, hvilken de siden solgte til to Brødre af **Familien** Moltke, nemlig Ridder Mathias og Væbner Carl Moltke, der ogsaa eiede Bavelse i Sjælland og 1434 solgte, hvad de selv havde kjøbt, til Axel Mogensens Søn, Mogens Axelsen Gjøe, der desuden eiede Harrested. Denne Mogens Gjøe skal have været Rigsraad og fik med sin sidste Frue, Ide Falk, Gisselfeld. Han levede endnu 1480 og kaldtes altsaa med Rette „den Gamle“. Den næste Eier er Hr. Eskild Gjøe til Krenkerup, Gisselfeld og Tundbyholm; var 1481 Rigsraad, 1488 Rigsmarsk og giftede sig med Mette Eriksdatter Rosenkrands, som forlod ham og gik i Kloster, hvorefter han giftede sig med Sidsel Axelsdatter Brahe. Han udvidede Godset og var en meget munter Mand. Hans Søn, Mogens Gjøe, arvede Skjersø efter sin Moder Mette **Rosenkrands**, var Ridder, Rigsraad og Herre, navnlig til **Krenkerup**, Gunderslevholm og Clausholm, hvilke trende Gaarde han opbyggede fra ny, og var 1518 Rigshofmester; han var med at føre Christian den Andens Dronning ind i Landet og søgte

445
alvorlig at fremme Reformationen, som han dog ogsaa vidste at benytte til sin egen Fordeel; thi han forstod godt at fiske i rørt Vand og besad uhyre Pantelehn af Kronen. Han var gift med Mette Albertsdatter Büttelsbach og kaldtes med Rette sin Tids rigeste Adelsmand, baade paa Jordegods og Børn; thi han havde ikke mindre end 17 af de Sidste. Hr. Mogens Gjøe døde paa Skanderborg 1544, og hans Søn, Albert Gjøe, arvede Godset efter ham, † 1558. Han var i sin Tid Lehnsmand paa Møen og ligesom Faderen en saare rig Mand. Hans Frue, Anne Rosenkrands, en Datter af Otto R. til Boller, fik 1565 Tilladelse til paa ny at oprette Krenkerup Gods til et Birk, der fik Navn af Radsted Birk; hun **forærede** denne Kirke en Kalk og døde paa Torbenfeld 1586 i en høi Alder. Hr. Otto Gjøe til Krenkerup, Clausholm og Torbenfeld, Ridder, blev skudt i Sverrig 1566. Hr. Peder Brahe til Krogsholm, † 1610, blev 1589 gift med Margrethe Gjøe, † 1594, en Datter af ovennævnte Hr. Otto Gjøe; hun arvede efterhaanden alle 3 Gaarde, Krenkerup, **Gunderslevholm** og Clausholm, hvilke store Eiendomme nu kom til **Familien** Brahe. De byggede i Forening den grundmurede Stald. Deres Søn, Hr. Axel Brahe, var gift med „den altid gavmilde“ Elisabeth Rosensparre, hvis Navn med Aarstallet 1620 tidligere stod paa den ene Gavl. Hr. Axel døde 1618 og hans Frue **giftede** sig 4 Aar derefter med „den store“ Palle Axelsen **Rosenkrands**, Ridder af Elefanten, Lehnsmand over Nykjøbing

og Aalholm Lehn, Rigsraad, Patron for Herlufsholms Skole m. m. I sin Ungdom besøgte han baade Wittenberg, Holland og Paris. 1610 kom han i det danske Cancelli, Aaret efter **betroede** Kongen ham sin Livfane tilfods i Calmarkrigen, og han var altid en modig Soldat. Ved Beleiringen af Elfsborg gik en Kugle „igjennem hans Liv ind i Tarmene og blev siddende i hans venstre Laar: hvilken Pine"! 1612 sendte Kongen ham til **Engelland**; paa Tilbagereisen strandede Skibet, men han blev reddet af en Fiskerbaad. 1613 gik han som Reisemarschal til Spa-

446

nien. 1616 ægtede han Helvig Frantsdatter Ranzau paa Vordingborg Slot, hvor han dengang var Lehnsmand. 1620 gjorde Kongen ham til Generalcommissair over Armeen i Holsteen, og sidenefter gjorde Hr. Palle flere Udenlandsreiser i Kongens Ærinde, da han blev anseet for en god Diplomat. Hans og Frues Navne fandtes paa flere Steder paa **Krenkerup**, foruden hvilken han endnu eiede 5 andre Herregaarde paa Laaland. Efter Fru Elisabeths Død 1627, 37 Aar gammel, ægtede han tredie Gang Elisabeth Lunge til Eskjær, en Datter af Rigsraad Jørgen Lunge til Odden og Sophie Brahe. Hun døde 1659, 49 Aar gammel. 1641 grundede han og **sidstnævnte** Hustru Hospitalet i Radsted, den saakaldte **Trøstensbolig**, til 6 Fattige. Til dette Hospital gav han desuden 1000 Dlr., som staaer i Krenkerup. Hans Søn og Eftermand Jørgen **Rosenkrands** gav ligesaa meget til Hospitalet. Fattiglemmernes Antal var 1690 forøget til 16, hvilket Antal 1817 endog var voxet til 20; af disse kan de 10 være fra Radsted Sogn, Resten fra Slemminge, Vaabensted og Fjelde. Ifølge den sidste Fundats af **sidstnævnte** Aar leverer Grevskabet aarlig til dette Hospital 35 3/4 Td. Meel, 26 Tdr. Malt, 3 Lispund Humle, 17 3/4 Td. Byg til Gryn, 52 Lispund Oxekjød, 52 Lispund røget Flæsk, 16 Lam og 8 Faar (Skindene skal leveres tilbage, naar Dyrene ere **slagtede**), 6 1/2 Lispund Smør, 4 Lispund Ost, 1 1/2 Td. Ærter, 20 Favne Brænde og 10,000 Tørv, 1 Td. Salt, 3 Tdr. Sild, 3 Tdr. salt Torsk, 3 Lispund Bergfisk, 2 1/2 Lispund tør Fisk. Fra 1ste Mai til 1ste November 4 Potter sød og 8 Potter sur Melk om Ugen, lidt Skillinger til Klæder og Talg til Lys. Forresten var den gode Hr. Palle ei alene en Drukkenbolt og **udsvævende** Person, men var heller ikke bange for falsk Ed, saa han nok kunde have Grund til at være bange for „**Svovlpolen**" (see S. 450 Nr. 5). Der fortælles saaledes, at han **forskaffede** sig en Mose fra Fuglsang, der ligger ud ad **Rosenlund** til, ved at han lod 12 Bønder tage Jord i Skoene og Grene i Hattene og lod dem nu sværge paa, at de stode paa

447

Hr. Palles Jord og under hans Træer. Kun den ene Bonde tabte Modet, da de saaledes udrustede skulde ud i Mosen for at sværge; men saa tog Konen hans Klæder paa og gik i hans Sted. Endnu kan man see disse 11 Mand vandre om i Mosen ved Midnatstid. Kjællingen hinker bagefter og skriger: jeg vil med, jeg vil med. De havde nemlig ingen Penge til at stifte Hospitaler for, og derfor tier ogsaa Sagnet om, at Hr. Palle anfører Skaren. Han døde 1643 den 16de Marts, og fik endog Biskop Hans Mikkelsen til at prædike over sig. Hans Søn, Hr. Jørgen Rosenkrands, Herre til Krenkerup og Rosenlund, døde 1660 i Venedig, kun 23 Aar gammel. Ved hans Død tilfaldt hans Godser hans 3 Søstre eller deres Børn, af hvilke Dattersønnen, Jørgen Christensen Skeel, efterhaanden kjøbte dem; han var Kammerjunker og foruden de laalandske Godser, Herre til Gammel Estrup og 8 andre store Godser i Jylland. Han var den rigeste **Adelsmand** paa sin Tid og eiede alene 6394 Tdr. Hartk. i **Jordegodser**. Han var en stolt, ægte gammel dansk Adelsmand, der paa det dybeste foragtede de mange indvandrede tydske Herrer. Man tillægger ham det nu forsvundne Vægmaleri i Haven, der forestillede Harernes Triumf over Hundene, hvorved han skal have sigtet til de nybagte tydske Adelsmænds store Indflydelse i hans Tid over den gamle danske Adel. Han døde 1695; hans Enke, Benedicte Margrethe Brockdorff til Bothkamp i Holsteen, som var bekjendt for sin Gjerrighed og Herskesyge, arvede

Krenkerup og Rosenlund og ægtede 1700 Christian Ditlev Reventlow, Herre til Brahetrolleborg, Christianssæde, Reventlow-Sandberg, Nørregaard og 3 andre store Godser. Da han var en Broder til Dronning Anne Sophie, og en Søn af Storcantsler Reventlow, er hans mange Titler let forklarlige. Han blev saaledes Ridder af Elefanten, **Geheimeraad**, Generalmajor, Kammerherre, Overjægermester, **Overpræsident** i Altona — ja, Gud kjende det Altsammen! En kort Tid commanderede han de danske Hjælpetropper i den

448

spanske Arvefølgekrig, men indlagde sig ingen Hæder i den skaanske Krig. Han døde den 1ste October 1738, 67 Aar gammel, efter at han 1731 havde oprettet Krenkerup, Rosenlund og Nørregaard til et Stamhuus og 1736 oprettet Stamhuset Friisenfeld i Jylland. Hans Søn, Conrad Ditlev Reventlow til Reventlow-Sandberg, Friherre til Brahetrolleborg, Stamherre til Friisenvold og Krenkerup, Herre til Tølløse og Sehested, er født 1704 den 23de Juli, blev siden **Kammerherre**, hvid Ridder, Geheimeraad og tilsidst Stiftamtmand i Sjælland m. m.; død 1750. Han blev 1731 formælet med Prindsesse Vilhelmine Augusta af Pløen, som døde 1749. Deres Søn, Christian Ditlev, Greve af Reventlow, der kaldtes efter de samme Eiendomme som Faderen, døde af **Smaakopper** den 14de December 1759, hvorefter Enken giftede sig med en holsteensk Herre, Landraad v. Thienen. Grev Reventlows Datter, der blev født nogle Uger efter Faderens Død og døde 1793, blev ved Dom tilkjendt dette Stamhuus, hvorimod hendes Faders Farbroder, Greven paa Christianssæde, erholdt Brahetrolleborg, der stedse skal tilhøre en Reventlow. 1774 ægtede hun den bekjendte preussiske Minister, Fyrst Carl August v. Hardenberg, der fik Tilladelse til at føre Reventlowernes Vaaben og Navn. Dennes Søn, Grev Christian Henrik August, Geheimeraad, Kammerherre, Storkors af Dbr. og Dbrmd. m. m., frasagde sig Fyrstetitlen, solgte Stamhuset Friisenvold og kjøbte derimod Nielstrup, Sæbyholm og Christiansdal, hvilke han lagde til de øvrige laalandske Besiddelser og oprettede af alt dette **Grevskabet** Hardenberg-Reventlow den 13de Decbr. 1815. Han eiede desuden betydelige Godser i Holsteen, samt et preussisk Majorat. Skjøndt han væsentlig var en Hofmand, var han ei uden Evner og Indsigt; men Mangel paa rolig Driftighed, uheldige tydske Projecter og slet Oekonomi, hvorved han meer og meer kom i trykkende **Pengeforlegenhed** gjorde, at han udrettede Lidet. Han var en adelstolt Herre og ikke uden Indflydelse paa Frederik den Sjette, som han

449

dog meest benyttede til at rede sig ud af sine **Pengeforlegenheder**. Han var en haard Huusbonde imod sine Bønder, og man stolede kun lidet paa hans „adelige Ord“ og Løfter. Han var første Gang gift med Baronesse Johanne **Caroline** von Reizenstein fra Bairen, † 1819; anden Gang med en Hardenberg, der var hans Slægtning. Han døde 1840. Det preussiske Majorat tilfaldt den mandlige Linie, de holsteenske Godser bleve solgte, men Grevskabet tilfaldt hans eneste Livsarving af første Ægteskab.

Ida Augusta, Grevinde af Hardenberg-Reventlow, født 1798, første Gang gift med Kammerherre, Oberst, Grev Harald Holck, som døde 1839. Anden Gang ægtede hun 1841 Baron Christian Ludvig Johan Adolf Dømund Gersdorff, som døde 1846; hvorefter hun tredie Gang, efter en tiaarig Enkestand, blev gift med en Italiener S. D. Almasorte. Disse hendes to sidste Mænd bleve ved deres Ægteskab med Lehnsbesidderinden optagne i Grevestanden og Navnene Hardenberg-Reventlow føiede til deres eget. **Grevinden** har levet meget i Udlandet, især i Italien, og **idetmindste** hidtil kun lidet opholdt sig paa Laaland. Hendes eneste Søn, Grev Rudolph Holck, en fordringsfri, brav og godmodig Mand, gift med en Frøken v. Qualen, er **Lehnssuccessor** og boer for Tiden paa Agerupgaarden ved Saxkjøbing.

Denne ovenomtalte Familie Hardenberg, der stammer fra Brunsvig, og vore gamle danske Hardenbergere høre **rimeligviis** til samme Slægt, men Forbindelsen lader sig ikke finde. Den

Sidste af den danske Slægt, Corfix Eriksen Hardenberg, døde i en ringe Stilling noget ind i det 16de Aarhundrede.
Grevskabet, som deles i den større østlige og mindre **vestlige** Deel, havde 1858 2103 Tdr. Hartkorn af alle Slags; i Bankactier 14,400 Rd. og 450,000 i **Fideicommisskapitaler**; Skovarealet er 2800 Tdr. Land.

450

Sognepræster.

1) Hr. Jørgen, kaldes ogsaa „Broder“ Jørgen, fordi han fra Munk blev den første evangeliske Præst her. 1536 til 1560.
2) Hr. Christen Jensen, 1560—80 (see Horslunde).
3) Hr. Niels Kjeldsen Winther, var tidligere resid. Capl. i Nykjøbing; var her 1580—1629, da han døde som en riig Mand. Hans Hustrues Navn var Mette Svendsdatter.
4) Hr. Anders Thøgersen Gunderup, født 1600, var i 2 Aar Forriges Medtjener, før han 1629 blev **Sognepræst**; men døde alt næste Aar. 5) Hr. Poul Andersen Thirsted, Rector i **Vordingborg** 1625—27 og Medtjener i Vordingborg fra 1627—30, da han blev kaldet hertil, hvor han døde den 22de Marts 1636. Thirsted skal engang have „stødtes“ med sin Degn oppe i Choret, hvorover Degnen ophidsede sin Kone og flere Qvindfolk, „som lurede paa ham“. „Qvindefortræd“ er slem nok, og desuden ophidsede Hr. Poul Degnekonen og hendes Anhang ved følgende „deilige“ Vers:

„I Thirsted, paa mit Fødested,
Der havde Poul Vennefred;
Der gav jeg ofte Degnens Kone
Til gammelt Øl en myntet Krone,
Hvormed hun smukt tracterede
Sin Ven paa Tostrup Pagterske. (?)
En Deel Veninder ved Siden stod,
Af Pøbelslægt med snaksomt Blod,
Man dem et Glas og bære lod“, osv.

Om Hr. Poul fortælles denne „besynderlige og upaalidelige“ Efterretning, at han talede nogle Dage efter, at han
var død og sagde med lydelig Røst, at han var fordømt, samt at det ikke vilde gaae Stedets Patron, Hr. Palle Rosenkrands, der havde kaldet ham, stort bedre, hvis han ikke omvendte sig itide. Denne Advarsel skal have havt den Virkning, at Hr.

451
Palle stiftede Hospitalet i Radsted, for paa den Maade at skaffe sig Fripas til Himmelen.
6) Mag. Claus Jensen Barbjerg, født i Halland den 1ste September 1609; Magister 1633, Rector i **Vordingborg** 1635—36, hvorefter han kom hertil; (ordineret den 19de Juli). Var Provst fra 1666 til sin Død den 27de Februar 1671. Var en meget lærd og flittig Mand. Han var 2 Gange gift og havde 2 Sønner, Jørgen og Jens, der begge bleve Studenter fra Saxkjøbing Skole, den første endog **Magister**. (IB.)
7) Hr. Laurits Hansen, født 1635 i Nykjøbing, var med i Kjøbenhavn under Beleiringen; blev udentvivl 1666 Hører i Nykjøbing Skole, hvorfra han 1671 blev kaldet hertil. † 1690.
8) Hr. Hans Mikkelsen Binding, Søn af Hr. Mikkel i Aastrup, var Præst før han kom her, hvor han døde 1702, 42 Aar gammel. Hans Enke Gunild døde 1709.

9) Hr. Christen Fischer, var Sognepræst i Helgenæs i Aarhuus Stift fra 1680—1702, da han kom hertil, hvor han blot levede i 8 Aar. Hans Hustru, „den hæderbaarne, dyderige og gudfrygtige Matrone“ Maren Pedersdatter Stub, med hvem han havde levet i et „meget kjærligt“ Ægteskab i 29 Aar († 1712, 79 Aar gammel), tog Mandens Been med sig til Helgenæs, da hun efter hans Død flyttede over til sin Svigersøn, som var Præst der, saa at man forgjæves vil lede efter Hr. Christens jordiske Levninger, naar man vil gaae efter Epitafiets Indskrift i Radsted Kirke, hvor det hedder: Her nedenfor hviler den ærværdige, hæderlige og vellærde Mand o. s. v.
10) Hr. Niels Clausen Lyndesoe. Denne „nyttige og oprigtige“ Lærer er født den 7de Juni 1665 i N. **Lyndelse** i Fyen, hvor hans Fader var Sognepræst. Da han 1710 blev kaldet til Radsted var han Feltpræst, eller rettere et Slags Feltcapellan hos Grev Reventlow, og døde 1744, efter i

452

8 Aar at have havt Estermanden til Medhjælper. Han va gift med Anne Andersdatter Hosum, som døde 1730, efter at have født ham 4 Sønner og 6 Døttre. Hr. Niels Clausen „opdrog sine Børn i Gudsfrygt og disse igjen deres Børn i Gudsfrygt“. Paa deres, nu forsvundne, Liigsteen skrev Mag. Hosum i Saxkjøbing dette: „See op, see ned, her hviler Niels Clausen Lyndessø og Anne Andersdatter Hosum.“ „Hans Levemaade syntes ikke altid opbyggelig og desaarsag haabede man mere Spor til Opvækkelse i hans Medtjener, som **efterfulgte** ham.“ Hr. Niels's Minde vil ikke døe ud, saalænge Laalænderne kjende Hr. Niels's Draaber, som bestod af **følgende** Sammensætning: 1 Lod Pimpernillerod, 1 Lod **Angelica**, 1 Lod Baldrian, 1 Lod Mestermandsrod, 1 Lod **Teufelsabids** [1]), 1 Lod Entianrod, 1 Lod Tormentil, 1 Lod Alandsrod, Myrrha for 2 ß., Aloe for 2 ß. og Rhabarber for 2 ß. Alt dette kom han i en stor Flaske med 1 1/2 Pot Kommen eller fransk Brændeviin, satte det i 8 Dage ved en varm Kakkelovn, skulpede det een Gang daglig og assiede det. Naar første Extrakt var assiet, slog han frisk Brændeviin paa Rødderne; men gav da af dette en dobbelt Portion. Et Fingerbøl fuldt i Brændeviin af ovennævnte Slags er baade sundt og opvækker Appetit, helst naar det nydes om Morgenen efter Thevand; men Arbeidsfolk maae have en dobbelt Portion, naar det skal hjælpe.
11) Hr. Søren Viborg, født 1703 paa Bognæs ved Roeskilde, hvorfra han 1726 blev Student. 1731 blev han kaldet til Medhjælper og Efterfølger. † 14de Januar 1777. Kom kun daarligt ud af det med sin Formand, hvis Datter Anne han havde ægtet, og ikke bedre gik det ham med

[1]) Morsus diaboli, ogsaa kaldet Engeknop, Blaaknop, Grønblad, voxer i Christiansdals Enghave og Svingelsmosen ved Nakskov. **Sammensætningen** skal være mavestyrkende og forlanges endnu ofte meer eller mindre fuldstændig paa Øens Apotheker; men Hr. Niels's Navn er glemt.

453

sin Degn, Jens Eskildsen Torkov, hvis slette Streger han ikke kunde fuldstændig bevise og derfor tabte sin Sag med ham for Høiesteret 1751. 3 Børn i tvende Ægteskaber. (IB.) 12) Hr. Frederik Christian Krag, 1777—1800 (see Kjettinge Capellani), døde i det af ham paa egen Bekostning oprettede Præsteenkesæde [1]) den 19de Januar 1802. Hans Enke døde sammesteds 1817.
13) Hr. Johan Harder, født den 19de Novbr. 1768 i Heiligenstedt i Holsteen; hans Forældre vare Bondefolk. Studerede først i Jena, siden i Kiel, hvor han tog **Embedsexamen**; blev derefter Huuslærer hos Grev J. L. Reventlow paa Trolleborg, og 1800 Sognepræst her, hvor han fra 1820 til 29 var Viceprovst og døde den 15de Septbr. 1831. Hans Hustru, Vilhelmine Dorthea Frederikke Borchhorst, fra hvem han i de sidste Aar levede separeret, døde i Nysted, 3 Dage efter Manden. 4 Sønner.
Det er meddeelt Udg., at Hr. Harder var saa ivrig Prædikant, at han stundom greb de under Prædikestolen **siddende** Bønder og ruskede dem i Haartoppen, hvorfor disse, som begribeligt

er, skyede denne farlige Plads, men derimod altid søgte at faae de udensogns Tilhørere ind i Stolen, for at gotte sig over deres ubehagelige Overraskelse, hvergang Provsten „begyndte at ruske“. 14) Dr. U. Møller, 1832—43 (see Thoreby). 15) Hr. Carl Adolph Dons, denne dygtige og **nidkjære** Mand, er født 1814 i Halsted, hvor hans Fader var Justitsraad og Birkedommer for Juellinge og Hardenberg; var først Timelærer i Nyborg, siden Adjunct paa Herlufsholm 1837—43, da han blev Katechet i Kjerteminde; men kom der aldrig, fordi han 1/4 Aar efter, den 5te April, blev forflyttet

[1]) Dette Enkesæde skulde vedblive som saadant „indtil Verdens Ende“; men heldigviis stod Verden længer, thi Enkesædet bortsolgtes for en halv Snees Aar tilbage til Fordeel for den ældste Enke paa Kaldet.

454

hertil. Med Dorothea Struckmann, hvis Fader døde som Krigsassessor og const. Toldforvalter i Vedbæk, har han 6 Børn.

Thoreby Sogn (Thoræby),

er det største Sogn i Laaland og har 958 Tdr. Hartk. med 1700 Indb. [1]). Over Femteparten af Sognet er Fredskov. Af saadan mærkes den meget betydelige Storskov, Grængeskov, som støder op til den store Hanemose og Skovene ved **Sløsserup** og Nykkerup, tvende Landsbyer i Sognet. Andre **Landsbyer** ere: Grænge, Thoreby, Flintinge (Flynting), hvor **Præsten** boer, Birket, Nagelsti og Sundby med Færgegaard.
Paa begge Sider af Flintinge „Aa“, som vistnok er **Levningen** af Guldborgsunds gamle Vandsforbindelse med **Saxkjøbings** Fjord, findes Enge og Moser.
Kirken i Thoreby er meget gammel og temmelig stor, med rummelige Sidebygninger, 4 Rader Stole, [smuk ny Altertavle] og i det Hele vel udstyret. Den Walmodenske Familiebegravelse findes her. Den har høie Hvælvinger, Taarn med Spidstag og Seierværk.
Af milde Gaver mærkes: Det Brygmanske Legat fra 1767 paa 200 Rd., givet 1773 til Sognets Fattige. En lignende Sum i samme Øiemed gav Hr. Iver Stub, den sidste Capl. i Thoreby. Diderich Bech, tidligere Forpagter og Inspecteur paa Vintersborg, hvor han ogsaa betænkte de Fattige i Utterslev, senere paa Rosenlund og endelig død i Vordingborg, har givet 233 Dlr. 2 Mk., som skulde anvendes til et eller andet nødvendigt Foretagende, men hvis dette ikke skete forrentes og anvendes paa de Fattige. Ifølge **Cancelliets** Tilladelse af 1845 er dette Legat, som imidlertid var voxet til 300 Dlr., i Forening med det Stubske anvendt til

[1]) Nu 1035 Tdr. Hartk., 29 1/2 Td. Skovsk., 3 1/4 Td. Msk., 12,499 Tdr. Land, omtrent 2600 Indb. og 135 Gd.

455

Opførelsen af et Hospital, som 1857 er bleven opført. 1820 gav Dr. Sandoe og Frue 400 Rd. til Bedste for Fattige i dette Sogn. (See desuden V. Ulslev.)
Af Fortids Minder mærkes: Ved Grænge **Skibested** findes endnu Spor af en Bro, „Svenske-Broen“, som de Svenske begyndte at slaae over til Falster, paa hvis modsatte Side der under Vandet skal findes Pæle, som skrive sig fra den samme Tid [1]). I Sløsserup Skov er et Sted, hvor en Mand er bleven myrdet. De Veifarende kastede i den Anledning hver sin Steen paa dette Sted, saa at der stundom var en stor Dynge. Endnu i Mands Minde kastedes Stene der. En lignende Steenhob skal findes i Hyde Skov i Radsted Sogn. (M.)

Til Sognet hører det gamle Herresæde Fuglsang, som har 61 [2]) Tdr. Hartk. og avler over 1200 Tdr. Korn. Gaarden er en af de ældste i Landet; den har tilforn staaet paa en „lystig“ Holm der i Nærheden; men ligger endnu **behagelig** nok.
Dens første Eiere, man finder, have været:
Hr. Laurits Nicolaisen 1403 og Hr. Absalon Andersen 1423, som skal have hidset Bønderne til **Sørøveri**. Hr. Lyder Kabel, Lehnsmand paa Ravnsborg Slot, (see fremdeles S. 375). Hans Frue, Mette Jensdatter, var „et stort Guds Barn i Munkenes Mund“; thi hun forsømte ikke at indbyde dem jevnligen til gode Maaltider paa dette „lystige“ Sted, hvorfor de ogsaa ved et Brev gjorde hende deelagtig i Brødrenes og Søstrenes gode Gjerninger. I Kong Hans's Tid tilhørte Fuglsang den adelige Familie Neb, fra hvilken den ved Arv kom til Adelslægten Bølle og fra den ved **Giftermaal** til Ruderne. Hr. Knud Rud til Vedbygaard ægtede nemlig Fru Dorthe Madsdatter Bølle og døde 1554. Hans

[1]) Baggesens „Danske Stat“, S. 234. [2]) Nu 70.

456
Søn, Erik Knudsen Rud, var Ridder og Danmarks Riges Raad; i Daaben havde han, efter Datidens Skik, St. Mogens og St. Anna til Gudsaddere. (R.) Han var en trættelysten Herre, og dræbte 1542 Niels Skram; men var iøvrigt en tapper, men egennyttig Mand, der var kgl. Lehnsmand paa flere Steder, navnlig paa Halsted Kloster med 6 tilliggende Birker. 1565 gik han til Orlogs og var med i Slaget under Bornholm, hvor hans tappre Broder, Otto, blev fangen, og udnævnedes samme Aar til Admiral. Han var gift med Anna Hardenberg, † 1575, med hvem han fik Sandholt og foruden andre Børn havde Sønnen Jørgen Rud til Enggaard eller det nuværende Gyldensteen som 1584 blev dræbt i **Kjøbenhavn** af sin Mosters Søn, Erik Ville. Hr. Erik var **endvidere** iblandt de 8 Mænd, som ved Mødet i Kolding skulde skjønne imellem Kongen og Hertug Hans om **Patronatsretten** til nogle Kirker. Han ligger begraven i Fruekirke i Kjøbenhavn. Efter hans Død 1577 fik hans Søn Corfits Fuglsang og Enggaard. Hr. Corfits, som er født 1573, reiste saalænge udenlands, at han tilsidst blev kyndig i 6 Sprog. Efter Hjemkomsten blev han Kongens Mundskjænk og siden Lehnsmand paa Hindsgavl. Han eiede tillige baade **Enggaard** og Sandholt, og var en tapper Kriger, der døde af Sorg over at miste sin eneste haabefulde Søn, Otto, som d. 2den Febr. 1630 blev bortreven af Smaakopper. Faderen døde 3 Dage efter og ligger begraven i Sandholts Lyndelse i Fyen. Med sin Broder Knud (see S. 246) havde han flere Stridigheder, hvilket tilskreves Broderens Hustru, der som Enke tabte en Proces imod Hr. Corfits. Hans Ægtefrue var den ædle Birthe Rosensparre, som fødte ham 7 Børn, af hvilke 4 Døttre overlevede ham i nogle Aar. Den ene af disse, ved Navn Helvig, bragte Fuglsang og Enggaard til sin Mand, Gregers Krabbe, Rigsraad og **Statholder** i Norge, † 1655. Derefter eiede Familien Daa en kort Tid Gaarden, hvorpaa den blev kjøbt af Dron

457
ning Sophia Amalia, efter hvis Død den tilfaldt Kronen. 1725 den 23de Januar skjænkede Kong Frederik den Fjerde Fuglsang og Prierskov til Kammerherre, Stiftamtmand Gabel, som næste Aar solgte dem til Abraham Lehn til Berritsgaard. Hans Datter, Cathrine Margrethe, giftede sig den 9de Novbr. 1759 med Kammerherre Christian Georg v. Wallmoden, der er født 1730 og senere blev Amtmand over Falster og Møen. Han forskaffede disse Godser Birkeret og døde 1793. **Fuglsang** og Prierskov forblev i Wallmodens Familie indtil 1818, da de kom til Familien Neergaard, der endnu eier dem.
Den ny grundmurede Hovedbygning er opført 1840 og 1841.
Ladebygningerne brændte den 1ste August 1851. (Cfr. S. 41.)

Til Sognet hører ogsaa den oftere omtalte Gaard **Prierskov**, der er oprettet af nedlagt Bøndergods og staaer for 38 1/2 Td. Hartk. [1]) 1854 ere nye Udhuse opførte, da de gamle afbrændte den 3die Januar f. A. 120 Køer, 19 Heste og alle Smaakreaturerne indebrændte.
1764 indgik daværende Eier af Fuglsang og Prierskov den Overeenskomst med Sognepræsten i Thoreby, at **Sidstnævnte** for Præstekaldets Mensalgods, som udgjorde lidt over 20 Tdr. Hartk. Bøndergods, skulde have 16 Tdr. Byg og 1 Td. Havre, samt 48 Rdlr. 8 ß. aarlig, hvorhos Eieren af Fuglsang skulde rive og indkjøre Præstens, af ham selv slaaede Enghø, samt lukke og istandsætte 300 Favne Riisgjærde **o**mkring Præstens Eng. Denne sidste Forpligtelse, der var et Slags Hoveri af Hovedgaarden til Præsten, er nu bleven afløst imod at ovenstaaende Pengeafgift er forhøiet til 80 Rd. aarlig og Præstekaldets Gjæsteripenge, 2 Dlr. aarlig til **Fuglsangs** Eier, skulde bortfalde.
Endnu ligger i Sognet Herregaarden Rosenlund paa 51 7/8 Td. Hartk. [2]) og 6 5/8 Td. Skovsk. Som tidligere be

[1]) Nu 40 1/4 Td.
[2]) Nu 88 Tdr. Hartk.

458
mærket er den oprettet af Hr. Palle Rosenkrands, efter Sagnet til hans Jagthunde, og har en grundmuret Bygning fra hans Tid; thi paa dens Mure sees endnu Aarstallet 1638. Af de samme Eiere af denne Familie maa mærkes Hr. Palles Svigersøn, Geheimeraad Erik Rosenkrands til Rosenholm [1]), en flittig og paapassende Herre, som døde 1681. Tilsidst kom Gaarden i Reventlowernes Besiddelse og smelter dens Historie sammen med Krenkerups.

Sognepræster.

Hr. Johan Øye, Knud Mikkelsen og Niels Torkildsen Gyldenstjerne vare de sidste adelige Eiere af Kirken og Sognepræster før Reformationen og holdt her **Vicarier**. (IB.)

Efter Reformationen have været:
1) Hr. Morten Pedersen, første evangeliske Præst, var her 1546 og skal være død 1555.
2) Hr. Hans Nielsen Vinbjerg, † 1559.
3) Mag. Hans Jørgensen Sadolin 1559—76, den bekjendte poeta laureatus fra Odense Bispegaard; var Provst 1568; blev Fader til Hr. Theophilus i Aastrup og Farfader til Mag. Jørgen i Stokkemarke. Studerede først i **Kjøbenhavn**, siden i Wittenberg og blev nobiliteret af Frederik II. Han var gift med Maren Ulfsdatter; men i dette sit Ægteskab besvangrede han en adelig Jomfru, ved Navn Anna Baad, hvorover han ved en Landemods Dom blev afsat fra sit **Embede**. Da han ikke var fornøiet med denne Dom, appellerede han Sagen til Høiesteret, som den 12te Decbr. f. A. (1576) paa kgl. Befaling holdtes i Helliggeistes Huus; men **Landemodets** Dom blev kjendt ved Magt, og Mag. Sadolin gik da sin Vei — maaskee lige til Tydskland.

[1]) NB. 1674 nævnes en Christian Bülow til Rosenlund. (R.)

459
4) Hr. Hans Bendtsen (har rimeligviis kun bestyret Embedet i Mag. Sadolins Suspensionstid.)
5) Hr. Mads Lunde, skal have været Feltpræst i **Syvaarskrigen** og udstod da megen „Travallie“. Var her 1584 og døde Aaret efter.
6) Hr. Peder Mikkelsen Finde, blev Rector i Odense s. A. som han kom her. Var Provst 1610 og døde 1611. 1586 sloges han og den resid. Capl., Hr. Jens, ved et Bryllup, fordi Præsten

havde kaldet Capellanen „en **underfundig** Skjelm“. Sagen blev imidlertid bilagt. 1588 gav han rimeligviis den ene Klokke.
7) Hr. Michel Lucassen, var Rector i Kjerteminde 1599—1603, Capl. i Horne i Fyen 1603—4 og rimeligviis resid. Capl. her 1604—11. (IB.) † 1ste Januar 1639.
8) Mag. Augustinus Schandorf, f. 1609 i **Skanderborg**, hvor Faderen var Slots- og Sognepræst, samt Provst og Kannik i Aarhuus, Rector i Vordingborg 1636 og Mag. Aaret efter. 1638 valgte Borgerskabet i Ringsted ham til Sognepræst; men da Lehnsmanden havde valgt Rectoren i Roeskilde, udtalte Kong Christian sig til Fordeel for denne — atter et Vidnesbyrd om, hvad Menighedernes Valgret paa den Tid havde at betyde. 1639 kaldtes han imidlertid hertil; blev Provst 1671, men døde alt 1676 paa anden Paaskedag. Beskrives som en myndig Mand og skarp Visitator. Af hans 4 Børn vil man eftersee den ældste, Hr. Niels Augustinisen Schandorf S. 135 Nr. 9. Eskild og Christian bleve Præster paa Falster og Datteren, Anne, gift med Hr. Damsberg.
9) Mag. Anders Eriksen Stenkelstrup, Broder til Hr. Niels i Væggerløse og Gert Bremer i Kjettinge, født 1640 i Nakskov; Student fra Kjøbenhavns Skole 1661; 1675 Mag. og Aaret efter Præst her. Var gift med Hr. Jessens Enke fra Nykjøbing. Han døde den 3die April 1678 meget hastig. Da han havde forrettet Gudstjenesten og spiist, **lokkede** det gode Veir ham ud at spadsere tilligemed Rector

460
Bruun fra Nykjøbing og en Student. Medens de gik fik de at vide, at der vare komne Breve med Posten til Hr. **Stenkelstrup**, og de vendte da tilbage; men Præsten vilde skyde Gjenvei. Da de andre To kom til Præstegaarden var Magisteren endnu ikke kommen. De gik da ud igjen for at opsøge ham og fandt ham da død paa Veien. Hvilken Sorg for hans Kone og for Alle, der kjendte hans „rare“ Fortjenester! Han berømmes som en alvorlig Gudsdyrker, en lærd Mand og en flittig Skribent.
10) Hr. Laurits Jørgensen Lundt, en ældre Broder til Hr. Lundt i Væggerløse, blev gift med Formandens Enke, som ogsaa overlevede denne sin tredie Mand; thi han døde 1698 eller 99, men hun først 1714.
11) Mag. Erik Monrad, hvis Haandskrift er citeret S. 19 o. fl., er født 1672 i Øier, hvor Faderen var Magister, Provst og Sognepræst; blev kaldet hertil den 25de Marts 1699 og døde 1711. Hans Hustru, Johanne Dorothea, var en Datter af Amtsforvalter Ravn i Nykjøbing og Iver Nielsens Datter, Bodil. 1713 ægtede hun Hr. Kaalund i Thirsted, men døde uden Tvivl Aaret efter. Hans Datter, Bodil Birgitte, ægtede Hr. Jacob Flindt til Nielstrup; Sønnen Frederik døde 1758 som Præst i Aagerup.
12) Mag. Peder Reenberg, er født den 24de Dcbr. 1681 i Viborg. Hans Fader, Mag. Jens Reenberg, „det forunderlige Hoved“, var Conrector og sidenefter Rector s. St., men forlod sin Tjeneste og sled siden hele 23 Aar paa **Lynderupgaard** med at informere unge Mennesker [1]). Hans Farbroder var Landsdommer og Justitsraad Thøger Reenberg, som ved sine poetiske Skrifter er bleven bekjendt. Mag. Reenberg gif-

[1]) Dette hænger saaledes sammen. Efter at Mag. Reenberg var bleven træt af Rectorlivet, trak han sig tilbage til ovennævnte sin **Eiendomsgaard** 1705, hvor han tog unge Mennesker i Huset for at anvende sin Tid til deres Underviisning. † 1733. (IB.)

461
tede sig her med Else Elisabeth Gemze, der døde 1740; selv gik han Kjødets Gang 1748, samme Aar som han havde **resigneret** sit Provsteembede, hvilket han havde bestyret siden 1728. I sine yngre Aar havde han reist udenlands med General Ranzaus Søn og erhvervede sig ved den Leilighed stor Sprogsfærdighed. Samme General kaldte ham 1706 til Feltpræst, hvilket han var

i 5 Aar. 1710 blev han Mag. Af hans Børn ægtede 2 Døttre Præster. Hr. Reenberg havde følgende Capl. p. p.:
a) Hr. Peder Mejer, født 1713 i Roeskilde, hvor Faderen var Skræder. Var 1739—45 her og døde **rimeligviis** ubefordret.
b) Hr. Lorents Helt, er født i Frederiksborg, var her fra 1745 til Hr. Reenbergs Død. Han blev senere (1753) kaldet til Sognepræst for Vildbjerg og T. og døde **omtrent** 1770, som Sognepræst for Ikast. Med Provst **Reenbergs** Datter, Marie Margrethe, havde han flere Børn. [1])
13) Hr. Hans Nordrup, født den 12te Juni 1681 i Nordrup ved Ringsted, hvor Faderen var Præst. Blev i sin Tid anseet for et Under ved Kjøbenhavns Universitet paa Grund af sit „hurtige" Hoved. 1706 reiste han udenlands; men maatte efter Hjemkomsten give en skriftlig Forpligtelse, **eftersom** han var bleven mistænkt for Papisme. Senere skaffede han sig mange Fjender ved sine anstødelige og bidende Vers. Biskop Worm erklærede ham endog aabent, at han efter bedste Evne vilde hindre hans geistlige Befordring, hvorfor Hr. Nordrup rimeligviis en kort Tid slog ind paa en anden Vei og blev Auditeur; men uagtet Alt dette blev han dog 1726 kaldet til Sognepræst i sit Fødested, hvorefter Geheimeraad Gabel til Giesegaard den 1ste Marts f. A. gav ham **Ventebrev** paa dette Kald, hvori han alt døde 1750. (IB.)

[1]) Begge disse Capl. ere meddeelte af Hr. Pastor Barfod.

462
Af hans Vers kjendes kun følgende:
I Anledning af Biskop Deichmanns Søn skrev han f. Ex. saaledes:

„Hille Pine, hille haarde,
Er vor Bispes Søn Captain?
Som ei brugte mere Kaarde,
End som Valdby fattig Degn.
Meklenborgske skurved Drenge
Til Captainer vugges kan;
Skulde da ei Bispepenge
Gjøre af en Dreng en Mand."

Engang var Deichmann til Gjæst hos Hr. Nordrups Principal. Nordrup skulde skjære Harestegen for og tog da et Stykke paa en Gaffel, rakte det til Biskoppen, og bad ham at lugte om Haren var vel stegt. Det er bekjendt, at **Deichmanns** Næse „ikke duede". Man vil dog vide, at det var Fruen, der „instingerede" Nordrup til slig Dristighed. Ved et andet Gjæstebud blev det paalagt, at Enhver skulde gjøre et kort Riim. Nordrup undslog sig vel, men skrev uformærkt følgende Riim, satte sin Tallerken derover og gik bort:

„Her er en Deel tilstede,
Som vil Poeter hedde;
Men Hjernen den er sløv.
Og kan I ikke bedre,
Da gaaer med Eders Fædre
Og kysser mig min —"

Han reiste engang i Hr. Gabels Ærinde, for i hans
Skove i Laaland at udvise Brænde til Bønderne; men **„Graamændene"** vare ikke fornøiede med ham og vilde banke ham, fordi han havde skrevet Følgende paa en Rude i Halsted Kro:

„Naar Du, o Gud, mig straffe vil
For mine mange Synder,
Da fri mig dog, for alle Ting,
Fra Stokkemarke Bønder.“

For noget af det Bedste holder man følgende hans „Ansøgelsesbrev“ til Kongen:

463

„Jeg længe nok har slidt paa min Studenterkappe
Og feiet Støvet af de høie Herrers Trappe,
Saa at en Vandrings-Stav sig passer paa min Sti
Ret som en Krykke til Marquis de Troisi. (?)
I Himlen er der tre, den fjerde er paa Jorden,
Vor Fjerde Frederik, vor synlig Gud i Norden;
Det som de tre mig gav, jeg mener Liv og Aand,
Bør jo opholdes ved den fjerdes Naades Haand.“

14) Hr. Hans Brygmann. Denne ærværdige Mand er født 1711 paa Vemmetofte, hvor hans Fader, Peder Brygmann, var Slots- og Godsforvalter, samt Forvalter over det under Vemmetofte liggende Gods, Høistrup. Hans Moder var Karen Brink. Indtil 1720 blev han privat informeret og derefter sat i Kjøge Skole, med hvis Rector, Schnabel, han fulgte til Roeskilde Skole 1726 og blev samme Aar derfra dimitteret til Universitetet. 1730 blev han Hører i **sidstnævnte** Skole og „sled“ der i 13 Aar, hvorefter han d. 27de Septbr. 1743 blev indviet til Feltpræst og holdt som saadan Prædiken baade paa Dansk og Tydsk. Denne Tjeneste varede imidlertid kun kort og Hr. Brygmann laae nu ledig i 7 Aar, indtil han endelig kom til dette Sted, hvortil han alt den 17de Januar 1746 havde faaet Ventebrev af den velsindede Hr. Abraham Lehn. 1756 blev han udnævnt til Provst og døde den 4de Septbr. 1774. 1767 gav han 200 Sletdaler til Sognets Fattige. Hans Hustru, Dorthe Margrethe Nyge, døde i Nysted 1778. En Datter ægtede Hr. Balsløv i Kjettinge.
15) Dr. Jens Sandøe, fra 1774—1805. Idet vi iøvrigt henvise Læserne til V. Ulslev Sogn, skulle vi endnu bemærke, at Aarsagen til Hr. Sandøes Resignation antages at have været Fortrydelse over, at Boisen blev foretrukken for ham til at være Biskop her i Stiftet, dengang Birch blev **forslyttet**; thi han var rask og rørig, da han tog sin Afsked, hvorefter han boede i Nykjøbing. Han og Kone hvile i Thoreby Kirke.

464

16) Hr. Frederik Christian Dresler, hvis Fader var Supercargo, er født den 17de Novbr. 1778 og blev kun 27 Aar gammel af Kammerjunker Wallmoden kaldet til dette store Embede, hvilket han dog en Stund frygtede for at tage imod, eftersom han skulde svare Formanden en Pension af 600 Daler. † 27de September 1855. Han var gift med Etatsraad Janssens Datter, Sophie Amalie, der i 49 Aar var ham en trofast Hustru. Af deres 10 Børn mærkes: en Datter, gift med afdøde Kjøbmand Rasmus **Sidenius** i Nykjøbing; en Søn, Kjøbmand i Nykjøbing og gift med denne Søsters Datter; en anden Søn er en dristig **Skibsbygmester** sammesteds; en Datter, gift med Godsforvalter Andersen i Sundby, og endelig var en Datter, Lovise Sophie Charlotte, født 1827, var gift med den nuværende Eier af Kjærstrup. I den sidste Tid havde Hr. Dresler den nuværende Katechet i Nysted samt Hr. Trojel i Brandstrup til Capl. p. p. (see disse).

17) Hr. Hans Ulrik Møller, en værdig Søn af den værdigste Fader, er født den 19de October 1796 i Jellinge, hvor hans Fader, den senere Biskop her i Stiftet, dengang var Sognepræst. 1814

blev han Student fra Nykjøbing Skole, tog theol. Embedsexamen 5 Aar efter med Udmærkelse og har senere været Sjælehyrde i Kjøbelov og V., Radsted og Torkildstrup (see disse Sogne), indtil han d. 10de Decbr. 1855 blev kaldet hertil, hvor den Almægtige endnu lade ham leve og virke i mange Aar. 1825 tog han Magistergraden, blev den 27de Marts 1841 udnævnt til Stiftsprovst, hvilket Embede han atter nedlagde den 2den Septbr. 1852; hædredes 1847 med Dannebrogsmændenes Ridderkors. Den 24de Octbr. 1823 ægtede han Marie Lovise Hulda Sidenius, født 1804, hvis nu afdøde Fader var Kjøbmand i Nykjøbing. Af deres 12 Børn leve 8, og af disse mærkes den ældste Datter, Bodil Marie, gift med Cand. theol. Worsee, Institutbestyrer i Nykjøbing; den næstældste, Johanne Dorthea, gift 1858

465
med Cand. theol. Johan Peter Oluf Korff, Lærer ved **Søetatens** Drengeskoler i Kjøbenhavn; Rasmus, Capl. p. p. i Jordkjær ved Aabenraa; Poul Martin, Capl. p. l. for Hundstrup, Ø. og H. Menigheder i Aalborg Stift. En Søn studerer.

Residerende Capellaner.

1) Hr. Jens, alt omtalt i Anledning af sin Strid med sin Sognepræst, Hr. Peder Mikkelsen.
2) Hr. Mikkel Lucassen, 1604—11 (see Spr.). Nu kjendes Ingen før
3) Hr. Daniel Jacobsen, 1631—33; forlod Kaldet fordi han ikke havde det bedste Rygte paa sig.
4) Hr. Jørgen Christensen Flensborg, 1633—38. Omtalt blandt Nykjøbing Rectorer. Kunde ikke enes med sin Sognepræst, Hr. Lucassen, hvem han maatte gjøre Afbigt.
5) Hr. Hans Jørgensen Arrebo, 1638—41 (see de resid. Capl. i Nykjøbing).
6) Hr. Jens. Nu kjendes Ingen før
7) Hr. Eskild Rasmussen Rosenqvist, 1660—68 (see S. 276 Nr. 6).
8) Hr. Peder Jørgensen Damsberg, 1668—82 (see Karleby).
9) Hr. Jens Hansen Arrebo, 1682—1702 (see Gundslev).
10) Mag. Hans Nimb, født 1668 i Christiania, hvor Faderen var Kjøbmand; blev 1699 Capl. i Vardal i Norge, hvor han ægtede Sognepræstens Datter, Else Dorthe **Sommerfeldt**. Blev 1700 Skibspræst paa Flaaden, d. 18de Marts 1702 resid. Capl. her; kom 1709 som Sognepræst til Rødby, tog 1710 Magistergraden og døde sidst i December 1721 af et Slagtilfælde. Af hans 6 Børn mærkes: Sønnen Jens, † 1754, som første Capl. ved Holmens Kirke; Hans Christian, entlediget 1753 som Sognepræst i Aversi og T., †

466
1769; han resignerede af Armod, og hans Forhold vare i mange Maader meget ulykkelige; Johan Adolph, † 1766 som Sognepræst i N. Jernløse; Hans, død omtrent 1773 som resid. Capl. i Norge. (IB.)
11) Hr. Arild Pedersen Kruse, født 24de August 1673 i Fensmark, hvor Faderen, Hr. Peder Arildsen, var Sognepræst. Tog 1699 **Embedsexamen** med ringeste **Charakteer**; var her fra 6te Septb. 1709 til 16de Juni 1727, da han blev resid. Capl. i Mariager, hvor han skal være død Aaret efter. (IB.)
12) Hr. Claus Biehl, 1727—30 (see Ønslev).
13) Hr. Jens Sørensen Billedhugger, født 1688, var her fra 1730—66. Han var gift med Karen Holst, † 1782, Datter af Raadmand Hans Holst i Nykjøbing, fra 1720 Borgemester sammesteds († 1726 den 14de Marts) og Anne Marie, Datter af Hr. Nuchrad i Utterslev. Af deres 4 Børn, ægtede Karen Birgitte Andreas Trap, først Skolelærer i Thoreby, død 1787 som Degn i Tingsted.
14) Hr. Christen Friis Høyer, 1766—74 (see S. 435 Nr. 12).

15) Hr. Frederik Rasmussen Krag, 1775—80 (see Kjettinge).
16) Hr. Iver Stub, født 1732 ved Kolding, hvor Faderen var Møller. Tog 1754 **Embedsexamen** og blev først den 19de Novbr. 1780, altsaa efter 26 Aars Venten i en Alder af 48 Aar, af K. G. Wallmoden kaldet til dette lille Embede, hvor han døde den 23de April 1804, ugift og **bemidlet**. Ved Rescript af 30te Septbr. 1803 var bestemt, at Thoreby Capellani skulde nedlægges ved indtrædende Vacance, hvilket nu ogsaa skete. Indtægterne af det nedlagte Capellani skulde tilflyde **Skolevæsenet**. Disse Indtægter udgjøre **Renterne** af 2300 Rd., som indkom for den bortsolgte **Capellangaard**, foruden en aarlig Kornafgift af 17 Tdr. 5 Skp. Byg efter Ctg. samt 50 Daler i Penge; men disse Indtægter have

467
ikke været brugte til Forbedring af Skolelærernes Kaar, men til at hjælpe Communen i Udredelsen af Skolelærernes Løn — en vistnok mindre heldig Anvendelse af samme. De 2300 Rd. antages imidlertid at skulle anvendes til Opførelse af en paatænkt femte Skole i Sognet, og naar saa en Capl. p. l. eller en resid. Capl. engang skal indsættes i dette store Kald — ja, saa kan jo Præstekaldet lønne en saadan!

Maibolle Sogn

har 395 Tdr. Hartk. og 730 Indb. [1]). Over en Sjettepart af Sognet er Fredskov, efterdi Halvparten af „Storskoven“, som ikke maa forvexles med Storskoven i Thoreby Sogn, hører hertil. 2 ubeboede Holme, „Maibolle Øer“, beliggende i Sundet, høre til dette Sogn, som har Byerne Maibolle, Soesmarke, Hjelm og Guldborg med et vigtigt Færgested og Lodsstation. En Deel Korn udføres ogsaa herfra. Kirken, smukt restaureret 1854 og 56, er hvælvet, stor, lys og smuk. Den har en betydelig Udbygning imod Syd og er opført af store røde Muursteen, som man har aftaget den tidligere **Kalkbeklædning**, hvorved Kirkens Ydre meget har vundet. (Cfr. Landet Kirke.) Altertavlen fra 1638 har tidligere staaet i Oureby Capel og er en Gave af Flemming Ulfeld. Orgelet er givet af Kirkens nuværende Eier. Under Taarnet, der er prydet med takkede Gavle, er Familien Lehns Begravelse, og her hviler den berømte Abraham Lehn med Hustru. Desuden findes tvende Liigstene over Otto og Jacob Hvitfeld til **Berritsgaard**, hvilke den nuværende Eier har bragt hid fra **Saxkjøbing** Kirke. De Maibolle Mænd vare i fordums Dage anseete som nogle af de selvstændigste paa Øen og holdt længst ved Forfædrenes Skikke.

[1]) Nu over 1100 og 375 3/4 Td. Hartk. med 12 1/2 Td. Skovsk. og 1 1/4 Td. Msk.

468
1590 boede her en Herredsfoged, ved Navn Hans Skytte, der i Modsætning til de fleste Herredsfogeder paa den Tid, var en meget fornuftig og retfærdig Mand.

Sognepræster.

1) Hr. Niels, 1558. [1])
2) Hr. Jens Michelsen, † 1582 eller 83, sloges 1574 med sin Degn paa Gaden, hvor de laae og tumlede med hinanden i Skarnet, efterat de havde drukket sig fulde hos Anders Smed. De slap dog med en Advarsel. En lignende blev ham atter til Deel 4 Aar efter, fordi han havde solgt 2 Tdr. Rostokker Øl, hvilket var til Skade for Kongens Kasse. (IB.)
3) Hr. Jacob Jacobsen Tykke, var her 1583 (see Rødby).
4) Hr. Mogens Nielsen, var her 1608 og døde rimeligviis 1621. Menigheden havde høie Tanker om denne gamle Præstemands store Duelighed til at mane Gjengangere.

5) Hr. David Davidsen, Formandens Svigersøn og Capl., er født 1595 og døde den 10de Marts 1649 (see S. 358 Nr. 2). 1638 stævnede Inger Rasmusdatter ham til **Landemodet**, fordi han havde skriftet hendes Mand saalænge til han døde.
6) Hr. Mogens Davidsen, Formandens Søn, fra 1649 til sin Død 74. 1661 afbrændte hans Præstegaard.
7) Hr. Adam Hansen Roy, født 1633, var her til sin Død den 2den Juli 1690.
Fra 1690—1803 var Maibølle annecteret Saxkjøbing, og vil man behage desangaaende at see S. 366. Efter **Adskillelsen** havde Menigheden følgende

[1]) Han og Formanden, Hr. Byom, som rimeligviis blot var en catholsk Præst, findes ikke i Ø.

469

Præster.

1) Hr. Martin Dichman Hammer, fra 30te Septbr. 1803 til 17de Febr. 1804, da han blev Sognepræst i **Stadsager**, hvor det feilagtig hedder, at han var Præst her i 4 Aar.
2) Hr. Olaus Frederik Sand, født 1767 i **Kjøbenhavn**, hvor Faderen da var Skibsfører, siden Kjøbmand i Vordingborg; blev 1797 resid. Capl. i Rudkjøbing, var her fra den 25de Mai 1804 til den 17de Mai 1805, da han blev Sognepræst i Førslev, hvor han døde 3 Aar efter. Hans Hustru, Henriette Sophie Bradt, hvis Fader var Kobberstikker († 1829), ægtede Eftermanden i Førslev. (IB.)
3) Hr. Adam Vilhadt Glahn, var her blot fjorten Dage, hvorpaa han blev Præst i Taars. Da han er **omtalt** ved Væggerløse Sogn, hvortil han endelig blev **forflyttet**, og da dette (ligesom Stadager) alt er færdigt fra Trykkeriet, skal her endnu tilføies, at han 1855 blev R. af Dbr. Hr. Consistorialraad Glahn, siger en foreliggende, senere modtagen Beretning, var en accurat, virksom og **nidkjær** Embedsmand, der har virket saare meget for Oplysning, Orden, kirkelig Sands og Sædelighed i Væggerløse Sogn. [1]) Han besad en sjelden Gave til at udtrykke sig klart og kort, humoristisk eller ironisk. Da en Skolelærer engang bad ham om en Anbefaling til en Ansøgning, roste han ham bl. Andet ogsaa fordi han „var uden alle seminaristiske Grimasßer“. Han besøgte jevnlig Sognets 4 Skoler og nedskrev stundom ret tørre Bemærkninger i Skoleprotocollerne. Saaledes findes i Hassels Skoles Journal: „Ved mit forrige Møde her i Skolen lærte jeg, hvad jeg før ikke vidste, at Loth paa Grund af de fede Græsgange omkring Sodoma, hyppig maatte aare-

[1]) Som et Vidnesbyrd herom kan anføres, at derværende Sognebibliothek for Øieblikket tæller over 60 Deeltagere, samt at der i dette store Sogn i Reglen blot fødes 1 Barn aarlig udenfor Ægteskabet.

470

lade sit Qvæg, for at det ei skulde qvæles i dets eget Fedt.“ Uagtet sin høie Alder er Hr. Glahn rørig og rask og tilbringer sine sidste Dage i Nykjøbing.
4) Hr. Johan Jacob Meding, født 1774 i Tønning, kom den 13de Decbr. 1805 til Maibølle, hvor han døde den 5te August 1824. Med Margrethe Elisabeth Edinger, som endnu lever i Stiftet, har han 8 Børn.
5) Hr. Andreas Frederik Winding, født den 30te Juli 1785. Hans Fader († 1800) var Præst, rimeligviis i **Hesselager**. Var Katechet i Stege fra 1818 og var her fra den 29de October 1824 til den 9de October 1829, da han kom til Taars; entl. 1859 som Sognepræst i Himmelev med tilliggende **Roeskilde** Jomfrukloster. Hr. Winding har i den seneste Tid **componeret** meget smukke Melodier til Christian Winthers deilige Romancer. Han og Børn ere nemlig meget musicalske.

6) Hr. Christen Møller Holst. Denne begavede og vakkre Mand er født 1798 i Sorø, hvor Faderen var Præst, Provst og Professor. 1818 blev han Student fra Horsens Skole med Udmærkelse, var derefter i 2 Aar Lærer ved samme Byes Skole, tog 1823 Embedsexamen med bedste Charakteer, blev derefter Adjunct i Nyborg 1823, Sognepræst i det lille Bredstrup 1827, og kom den 30te Decbr. 1829 til Maibølle, den 15de Juni 1832 til Errindlev, hvor han blev **Consistorialraad** 1847, Aaret før han forflyttedes til Magleby og H. Hans Hustrues Navn er Elise Marie Borch, Datter af en Forvalter paa Friisenborg. Hr. Holst havde i sin Tid den største Børneflok blandt alle Stiftets Præster. Saavidt **mindes** faldt en Søn som Officeer i Oprørskrigen; en anden har alt skaffet sig et Navn som videnskabelig Landmand.
7) Hr. Daniel Ludvig Blechingberg, født 1801 i Kjøbenhavn, hvor Faderen var Landsoverretsassessor og **Etatsraad**. Var først resid. Capl. i Thirsted, derefter Præst i **Vigsnæs**; var her fra 14de Septbr. 1832 til 29de Octbr. 1842, da han kaldtes til Flemløse, hvor han døde 3 Aar efter.

471
Med Inger Johanne Sophie Garde, Datter af Provst Hans Friboe Garde i Horslunde, havde han 5 Børn.
8) Hr. Andreas Laurits Krogh, født den 5te **October** 1816 i Kjøbenhavn, hvor Faderen var Brygger. Har været Sognepræst her siden 12te Decbr. 1842. Med **Bolette** Caroline Braës, Datter af Sognepræsten i Holeby, har han saavidt vides 8 Døttre.
1857 blev Hr. Krogh i Saxkjøbing udvalgt til **Folkethingsmand** og atter gjenvalgt det følgende Aar, en **Tillidspost**, hvortil han var aldeles berettiget, naar man seer hen til hans frimodige og frisindede Characteer og hans velskrevne Artikler i forskjellige offentlige Blade.

Taars Sogn (Thornæs),

har 371 [1]) Tdr. Hartk. og henved 700 Indb. En Fjerdepart af „Storskoven" hører til dette Sogn, som har Landsbyerne: Taars, Killerup og Kallø med Skole. Kirken er en god Bygning, omtrent 48 Alen lang, med et, senere tilbygget, 32 Alen høit Taarn. Den har Hvælvinger, er ret smuk og er bleven restaureret 1859. Den skal være meget gammel og i den catholske Tid indviet til St. Andreas. Paa Kirkegaarden hviler Baron Kaas Lehn og Baron Rosenørn Lehn.
1119 blev uddeelt Aflad for at samle Penge til Kirkens Istandsættelse.
1362 blev givet et lignende Afladsbrev, dat. **Kallundborg**, som lovede 40 Dages Syndsforladelse til Alle, som kom Kirken til Hjælp med Gaver, eller som her vilde søge Messe. (Fornyet 1489.)
1417 atter Afladsbrev, da man skulde have et nyt **Alter** reist.

[1]) Nu 373 Tdr. Hartk., 6 Tdr. Skovsk. 3/4 Td. Msk., over 900 Indb. og 49 Gd.

472
1476 (77?) og 1502 blev atter givet Aflad til Kirkens Bedste.
Denne Kirke maae altsaa i sin Tid have nydt en **mærkelig** Anseelse fremfor andre. Til Erindring om, at Evangeliet første Gang prædikedes i Taars Kirke paa første Søndag efter Peter og Pauls Dag, offrede Menigheden endnu længe efter i den Anledning til Præsten. Ved Begyndelsen af det 17de Aarhundrede udgjorde dette Offer imidlertid ikke mere end en Markes Penge og er senere aldeles ophørt. I det 17de Aarhundrede fandtes en Landsby Tuderup paa 4 Gaarde endnu i dette Sogn. (Ø.)
1724 gav Overstaldmester Ulrich v. Harstall 500 Dlr. Cour., hvoraf 1/5 af Renterne skulde tilfalde de Fattige i Taars, Resten dem i Saxkjøbing. Ved **Pengeforandringen** 1813 **omskreves**

disse Penge til 150 Dlr. 1776 gav Sognepræsten Oluf Schytte og Hustru 800 Dlr., hvoraf de Fattige i Taars skulde nyde 2/3 af Renterne, de Fattige i Vigsnæs 1/3.
Skjøndt Herregaarden Ourebygaard ligger i Saxkjøbing Landsogn, have vi dog anseet det for rettest at anføre den under Taars Sogn, navnlig fordi Herskabet nu søger til Taars Kirke. Ourebygaard med 37 3/4 [1]) Td. Hartk. og 8 7/8 Td. Skovsk., ligger i den allerdeiligste Egn, tæt ved Saxkjøbing Fjord. Skovenes vilde Dyr, hvorpaa Laaland ellers er saa fattig, ere her færdig at løbe ind paa Gaarden, formedelst Mængden. [2]) Den indavler aarlig 700 Tdr. Korn og føder 100 Malkekøer. Gaarden er omgiven med dybe Grave, men har ikke den smukkeste Have. Gaardens Bygninger udgjøre 2 grundmurede to Etages Fløie. Indgangen til Værelserne er igjennem et

[1]) Nu 27 Tdr. Hartk. De før anseelige Volde ere nu for en Deel **sløifede**.
[2]) Ak, hvor forandret!

473
Taarn; ved Siden af samme er et indviet Capel, hvorudi tilforn oftere blev holdt Gudstjeneste. Det har et nu **forsaldent** Positiv og nogle Begravelser og blev indrettet 1633 af Flemming Ulfeld. De ældre Bygninger og det (paa Rhodes Tid) endnu staaende Taarn er bygget af Fru Birthe Bølle, som vilde havde det saa høit, at hun fra dets Spidse kunde see over til sin Søn i Sjælland. [1]) [Det maa kun bemærkes, at den gamle Bygning, som tidligere havde tvende Taarne, hvilke nu ere nedbrudte og til forskjellige Tider 2 Capeller, 1815 til 19 er bleven forandret efter Nutidens Smag; men Murene ere endnu meget tykke og Kjældrene hvælvede.]
Af Eiere kjendes:
Hr. Sivert Lauritsen, nævnes alt 1317 som Eier til denne Gaard, som man altsaa kan see er meget gammel; hans Datter, Anne Sivertsdatter, giftede sig med Peder Grubbe. Senere nævnes som Gaardens Eier den rige Erik Sjællandsfar, hvis Hustru, Margrethe Jacobsdatter, skal have været en godgjørende Dame. Af deres 3 Døttre bragte Bodil Eriksdatter Gaarden til Familien Blaa, der uddøde paa Sværdsiden Aar 1500 med Erik Olufsen Blaa (see S. 476), som dog blot eiede Halvdelen af Gaarden, der gik i Arv til hans eneste Datter, Fru Barbara, gift med Otto Clausen Hvitfeld til Krumstrup (see S. 476). Den anden Halvdeel var gaaet over til Familien Bølle, som siden **samlede** den igjen. Erik Bølle, gift med Sophie Rud og død

[1]) Dette har givet Anledning til følgende Sagn om Kirkens Opførelse, som her anføres, for at vise hvor let et Sagn opstaaer. I gamle Dage strandede en Prindsesse paa Kysten og lovede i sin store Nød, at bygge en Kirke, hvis hun kom frelst iland. — Hun betænkte sig imidlertid, og byggede Ourebygaard; men den første Gang hun bestee her det høieste Taarn, for at see over til Hvidkilde i Fyen, blev hun blind. Nu erkjendte hun sin Forseelse, rev Taarnet ned og byggede Kirken istedet, uden at man veed, hvorvidt dette hjalp hende paa Synet.

474
1563, Danmarks Riges Raad, var den sidste Mand af denne Slægt; hans Datter, Birthe (eller Birgitte), giftede sig med Christoffer Gjøe til Bremersvold, **Avindsbjerg** m. m. og skal have været en modig Frue. Som alt anført (S. 360) grundlagde de Hospitalet i Saxkjøbing; naar de kjørte til Kirke, siges de at have været ledsagede af en Garde. Fru Birthe døde 1593, hvorefter hendes Søstersøn, Axel Brahe, Rigsraad og **Befalingsmand** paa Helsingborg, arvede Gaarden. Han var en Broder til den berømte Tyge Brahe og gift med Kirsten Hardenberg; deres Godgjørenhed imod Saxkjøbing Hospital er alt omtalt. Deres Søn, Falko Brahe, født paa Nygaard i Fyen 1581, solgte Gaarden omtrent 1620 til Jacob Ulfeld for 40,000 Lod Sølv, som strax bleve ham betalte, hvorefter han tilligemed sin Hustru, Anne Galt fra Søholt, drog ud af Landet og døde barnløs i England. Hr. Jacob Ulfeld, som ogsaa eiede Urup, var Befalingsmand

paa Nyborg Slot; han var født 1567 og døde 1630. Med sin Hustru, Fru Birgitte Brockenhuus, havde han ikke mindre end 17 Børn, blandt hvilke var den bekjendte Corfits Ulfeld, hvis 2 Brødre, Frants og Flemming, arvede denne Gaard i Forening. Frants døde allerede 1636, ugift, som tydsk Rigsgreve, keiserlig Oberst og Generalfeltvagtmester. Flemming Ulfeld, en stille og sygelig Herre, var gift med Anne Elisabeth v. d. Groeben til Gunderslevholm, som tilligemed hendes Datter boede her indtil 1645, da hun, 78 Aar gammel, sagde Verden Farvel. Dennes Datter, ved Navn Sophie, født i Kjøbenhavn omtrent Aar 1600, ægtede Grev Christian Christoffer v. Holck, en Søn af Henrik Holck til Ravnholt; han faldt 1676 som Oberst i Slaget ved Lund, efterladende sig 14 Børn. Sophie Ulfeld sad nu ved Gaarden som Enke til sin Død 1698, hvorpaa Gaarden tilfaldt hendes ældste Datter, Hilleborg Holck, som ved sin Død 1724 testamenterede Ourebygaard til sin Brodersøn, Grev Christian Christoffer Holck, der siden blev Generallieutenant og er født paa Lungholm

475

1696 Hans Fader var den ulykkelige Grev Flemming Holck (see Lungholm). Han tjente Riget tappert og længe i Krigen og anførte stedse sine underhavende Stridsmænd til „forsigtig Tapperhed“. Han giftede sig med Armgaard Sophie **Winterfeld** til Baroniet Vintersborg, † 1774, og bragte paa den Maade Navnet og Baroniet til Familien. De skal have havt ikke mindre end 16 Børn. Af disse Børn arvede de to ældste efterhaanden Vintersborg og findes der omtalte; en Datter, Frederikke Christiane, ægtede Etatsraad Flindt til Nielstrup; Datteren Margrethe ægtede Geheimeconferentsraad Volrath August v. d. Lühe og var den, hvem Forfatteren har tilegnet Bogen. Hun var en Tid Hofmesterinde hos Enkedronning Juliane Marie. 1756 mistede han sin dydige Frue og levede derefter i Enkestand, indtil Gud 1774 kaldte ham bort fra Livet. Hr. Kammerherre Lehn til Berritsgaard kjøbte Aaret efter denne Gaard, hvis Historie nu falder sammen med **Berritsgaards**, hvortil henvises. Kjøbesummen var 38000 Dlr. D. C. Hovedgaarden Berritsgaard ligger særdeles smukt (?) paa Grund af den megen Skov, hvoraf den har 2 1/2 Td. Skovsk. Gaardens Marker ere „kaade“ og frugtbare. 1200 Tdr. Korn er det allermindste Qvantum den avler. Her haves ogsaa Leilighed til et stort Hollanderi, som aarlig indbringer et Par Hundrede Daler og saa fattes her ikke en fornøielig Have og rige Fiskeparker. Gaardens Hovedbygning er af de anseeligste og stærkeste i Landet og dens Hartk. 66 1/4 Td. [1]) Berritsgaard, der allerede 1502 nævnes som Væritzgord, er udentvivl efterhaanden opstaaet af den allerede 1551 **aldeles** nedlagde Landsby Berrits; dog synes Hovedgaarden at have været til i det mindste i den første Halvdeel af det femtende Aarhundrede. Gaardens ældste Eier var Hartvig Poyske eller Pjoske eller Poske, der alt nævnes 1417; derefter findes Hans Poske, som maaskee var den Foregaaendes Søn og findes

[1]) Nu 79 Td.

476

at have levet fra 1462—72, da han var Høvedsmand paa Aalholm. Denne Hans Poske havde som det synes 4 Sønner og 2 Døttre, af hvilke den længstlevende Hr. Marqvard Poske, Cannik i Roeskilde 1502, skjødede sin Deel af Gaarden til sin Søster, Fru Ingerd Hansdatter, der boede i Maribo og var gift med Erik Olufsen Blaa til Ourebygaard. Dennes eneste Barn, Fru Barbara, ægtede Otto Clausen Hvitfeld til Krumstrup, med hvem hun havde 14 Børn og hun besad Gaarden nogle Aar efter Mandens Død. Hr. Christoffer Hvitfeld, deres Søn, Rigsraad fra 1553, ægtede Ollegaard Trolle fra Lillø, som var en Søster til den berømte Herluf Trolle. De havde tilsammen 4 Døttre og 2 Sønner, blandt hvilke sidste var den bekjendte Historiker **Cantsler** Arild Hvitfeld, som levede til 1609. 1529 var han Frederik den Førstes Hofsinde, derefter Befalingsmand paa Steenvigsholm 1538—41, paa Bergenhuus 1543—55, paa Gulland fra 1557 til sin Død 1559. Han udmærkede sig fornemmelig i Grevens Feide, samt ved

Reformationens Indførelse baade i Norge og Island. Under denne Eier begyndte de langvarige Stridigheder imellem Herremanden paa Berritsgaard paa den ene Side og Kronens Bønder i Maibølle samt Bønderne i Rørbæk paa den anden Side, om Skovhugsten i Berrits og Rørbæks Skove. Den varede næsten i 200 Aar og synes at have udartet til en reen Feide. Hr. Christoffers Søn, Jacob Hvitfeld, født 1547, benævnes desuden Herre til Mullerup i Fyen og Lillø, døde 1583 som Commandant i Trondhjem, hvorfra hans Liig bragtes til Saxkjøbing Kirke. Han var gift med den ligesaa dygtige som godgjørende Dame, Elisabeth Friis, der overlevede sin Ægteherre til 1631. I Børnenes **Mindreaarighed** bestyredes Godset af deres Morbroder Børge Trolle til Lillø, medens Arild Hvitfeld med Dygtighed og Iver overtog sin Svigerindes Sager. Fru Elisabeth arvede nemlig en langvarig Strid, som alt i alt varede i 20 Aar, med Fru Birgitte Bølle til Ourebygaard om Luse (Lucie)

477
Ma'es Eng, hvilken Sidstnævnte tilegnede sig, men blev **frakjendt** ved Dom 1590. 1592 erhvervede hun Laasebrev paa al sin Eiendom for at undgaae deslige Trætter. Berritsgaards nuværende Hovedbygning er opført eller idetmindste fuldendt af hende, hvilket en Steen over Døren med Aarstallet 1586, samt hendes og Ægtefælles Navne endnu antyder. Uagtet hendes Godgjørenhed og kostbare Processer, samlede hun dog store Midler, der satte hende istand til at kjøbe betydeligt Jordegods. Ogsaa med Saxkjøbing havde hun Strid; thi da Borgerskabet 1620 havde valgt Anders Mortensen Mand til Sognepræst, nedlagde Fru Elisabeth Protest herimod, **formenende**, at det var hende, tilligemed Eieren af Ourebygaard, som havde Ret til at kalde Præsten, fordi deres Gaarde og meget Bøndergods laae til Byens Sogn, og paastod, at **Kjøbstadprivilegier** altid maatte vige for adelige Rettigheder, naar disse kom i Strid sammen. Borgemesteren i Saxkjøbing, Christian Knap, lod sig imidlertid ikke forknytte og beviste endog, at hverken Ourebygaards eller Berritsgaards Eiere **tidligere** havde havt med Byens Præstevalg at bestille. Da Lehnsmanden paa Aalholm Slot og Herredsprovsten i Nørre- Herred viste Sagen fra sig, rimeligviis fordi den ene ikke vilde og den anden ikke turde give Borgerne Ret, **indstævnedes** Sagen for Kongens Retterthing, hvor Byen ved Dom af 9de Juni 1621 fik sin Kaldsret stadfæstet. Rimeligviis som en Følge heraf fik Berritsgaards Eiere Ret til at lægge denne Gaard ind under Taars Sogn, og de følgende Eiere af Ourebygaard fik sig et Capel indrettet paa Gaarden til privat Brug. Fru Elisabeth blev begraven i Saxkjøbing ved hendes Mands Side; men deres Liigstene findes nu i **Maibølle** Kirke. Hr. Henrik Hvitfeld, Forriges Søn, født 1583, var en Tid Befalingsmand paa Landskrone Slot, som han i sit 61de Aar i flere Uger forsvarede paa det Tappreste imod de Svenske. 1633 blev han Ridder af Elefanten og skal have været en meget myndig og adelstolt Herre, † 1652. Med

478
Margrethe Axelsdatter Rosenkrands havde han en Datter, Ollegaard, der bragte Eiendommen til den i vor Historie **bekjendte** Joachim Gersdorff til Lundbyholm i Skaane, der var Drost, Befalingsmand paa Bornholm, Ridder af Elefanten o. s. v. Fru Ollegaard døde 1655 i hendes 33te Aar, efter at have skjænket sin Mand 9 eller 10 Børn, og allerede Aaret efter solgte Hr. Gersdorff Gaarden til en tydsk Adelsmand, Hr. Hans Vilhelm v. Harstall, Staldmester hos Christian den Fjerdes Søn, Christian den Femte og senere hos hans Enke, Prindseßen af Sachsen Altenborg. Da han overtog Godset, havde det 450 Tdr. Hartk. Hans Søn, Christian Ulrich, Ridder og Overstaldmester, er født 1645 i Nykjøbing, levede her i de sidste 20 Aar af sit Liv og døde 1719. Han var tre Gange gift og skal have været meget god imod Fattige; men Kong Christian den Femte var ogsaa god imod ham, og denne Kongens Gavnmildhed beviser paa det Klareste, **hvorledes** kongelige Yndlinge kunde blive berigede og **Krongodserne** — forsvinde. 1687 skjænkede Kongen ham alt det Krongods, der laae imellem Berritsgaards

Eiendomme, samtidig med at han og følgende Eiere fik frit Birkething til Gaarden. 1689 forærede Kongen ham endvidere Maibølle, Taars og Kjettinge Kongetiender, den halve Kongetiende af Vindeby, samt Vigsnæs Konge- og Kirketiender. Hans Datter, Charlotte Sophie, ægtede 1700 Oversecretair Johan Christoffer v. Kørbitz, Generalmajor og Eier af Hellerup i Fyen. De solgte Gaarden 1729 for 37.000 Daler til Abraham Lehn. I Kjøbet medfulgte alle Tienderne samt 380 Tdr. Hartk.
Abraham Lehn er født 1701 i Kjøbenhavn, hvor **Faderen** var Viinhandler og døde 1709. Som ungt Menneske gjorde Lehn en Udenlandsreise, som man i lang Tid, men uden Grund, satte i Forbindelse med Tordenskjolds Reise og den Duel, som berøvede ham Livet. Paa sin Udenlandsreise kjøbte han en Mængde Kunstsager, Natursjeldenheder og Bøger, som for en Deel endnu opbevares paa Baroniets to Hovedgaarde.

479
Han udviklede desuden en ualmindelig Dygtighed, baade som Godsbestyrer og Landmand og menes at have været den, der har indført Kløver paa Laaland, idetmindste er han den Første, som vides 1749 at have brugt det her. Sagnet veed endnu at fortælle om de store Vanskeligheder, han havde med at faae Bønderne til at gaae ind paa hans heldbringende **Reformer** i Landvæsenet. Naar han f. Ex. gav dem Kløverfrø, kastede de det i Møddingen og Godsherren gik forgjæves og kiggede efter de unge Planter paa Marken. Den første Bondegaard — man mener den saakaldte Ødegaard[1]) — han paa sin Bekostning udflyttede, rev de ned om Natten, ligesaa ivrig som han lod den bygge op om Dagen, saa at han **formelig** maatte holde Nattevagt ved den. Vel brugte han dygtig sin Stok paa deres Rygstykker, naar de saaledes gjorde ham det alt for grovt; men denne deres passive Modstand skal dog have gjort ham meget træt og kjed af sine Bestræbelser for deres eget Bedste. Sagnet vil vel sige, at han skal have **tilbragt** sine sidste Dage i Tungsindighed i et Værelse paa Berritsgaard; men dette er vistnok kun en Digtning, som er knyttet til Fortællingen om hans Deelagtighed i Tordenskjolds Ulykke. 1725 kjøbte han Høibygaard af Kronen for 75,327 Kroner. Til Gaarden hørte dengang 166 Tdr. frit Hartk. A. og E., 3 Tdr. Skovsk., 1019 Tdr. Hartk. Bøndergods, 5 Tdr. Land Skov, 153 Huse og 4 Kirketiender. Det næste Aar kjøbte han Fuglsang og Priorskov Godser af **Kammerherre** Gabel og endelig kjøbte han 1729 Berritsgaard med tilliggende Gods samt tilhørende Tiender. Lehns samtlige Eiendomme udgjorde saaledes 4 Herregaarde med 331 Tdr. Hartk. og 2145 Tdr. Hartk. Bøndergods, en Deel Tiender

[1]) Ligger i Saxkjøbing Landsogn og har 36 3/4 Td. Hartk. I dette Sogn (see S. 361), skal tilføies Cypresgaarden paa 17 1/2 Td. Hartk. Navnet var oprindelig Syvbjergengaarden — saa kaldet efter nogle Høie fra Oldtiden. I Landsognet er desuden 61 Brgd. og betydelige Skovstykker. Reersnæs, læs: Reersø.

480
og store Skovstrækninger. Aar 1700 ægtede han Sophie Amalie Edinger, en riig Viinhandlers Datter fra Kjøbenhavn, som skjænkede ham 2 Sønner og 3 Døttre; af disse **overlevede** ham kun den næstældste Søn og en Datter, Cathrine Margrethe, 1759 gift med Geheimeraad, Stiftamtmand G. C. v. Wallmoden, født 1730, † 1793, hvem hun bragte Fuglsang og Priorskov, som i Skiftet vurderedes til 60,000 Mark Courant. Hr. Lehn og Hustru hvile i Maibølle Kirke, og tilføies der endnu om denne ædle Mand, at hans Ord og Løfter holdtes for ligesaa sikkre, som thinglæste Obligationer. 1731 blev han adlet og døde 1757 i Kjøbenhavn. Sønnen, Kammerherre Poul Abraham Lehn, født 1732, † 1804, var en ligesaa dygtig og virksom Mand som hans Fader, efter hvem han arvede denne Gaard og Høibygaard. 1775 kjøbte han Ourebygaard, som alt er omtalt, og 1784 Lungholm. Ved Farbroderen, Johan Lehns Død, blev han (1760) tillige Eier af Hvidkilde, Nielstrup og Lindskov i Fyen, og blev 1780 Baron. Han

anlagde et udmærket Teglbrænderi ved **Berritsgaard** og en Fabrik i Nørbæk ved Saxkjøbing, som skulde levere forskjellige Stoffer, saasom Sirtser osv., og var ligesaa dygtig, hjælpsom og tjenstagtig som Faderen. 1761 ægtede han Frøken, Cicignon, † 1792, Datter af Oberstlieutenant C. paa Nakkebølle. Den 17de September 1784 oprettede han Baroniet Guldborgland, indbefattende Ourebygaard og Berritsgaard og Godser med 1373 Tdr. Hartk., til Fordeel for sin næstældste Datter, Erica Christine, eftersom Himlen ikke havde velsignet ham med Sønner. Hun døde imidlertid ugift før Faderen, hvorpaa Baroniet bestemtes for hans tredie Datter, Margrethe Krabbe Lehn, født 1766, 1785 gift med Kammerherre Hartvig Gottsfred v. Barner til Vedbygaard og død 1789. Hendes eneste Barn, Christiane Henriette Barner, født 1786, ægtede 1804 Kammerherre Otto Ditlev Kaas Lehn til Nedergaard, men indgik 9 Aar efter dennes Død 1820 *Ægteskab* med Baron Henrik Christian Rosenørn, senere op-

481

høiet til Baron Rosenørn-Lehn, † 1847 som Oberst og **Kammerherre**. De fyenske Besiddelser vare 1781 oprettede til Baroniet Lehn for hans ældste Datter, † 1860, kort før Kammerherreinde Rosenørn-Lehn. Lungholm og Høibygaard oprettedes til et Stamhuus for den fjerde Datter [1]) (see Lungholm). Berritsgaard, der siden 1804 ikke har været **beboet** af Eiere, er nu kun en Avlsgaard.

Gaarden er meget ældre end den nuværende **Hovedbygning**, som i Abraham Lehns Tid indesluttede mange **Mærkværdigheder**, hvoraf det Bedste er ført til Ourebygaard. Som saadanne kan erindres 150 Pergamentsbreve og Papirer, som angaae Gaardens og Godsets Historie, samt 5 alt nævnte Afladsbreve for Taars Kirke. Endvidere en Bogsamling paa 5000 Bind og 60 Haandskrifter; en betydelig Samling af Malerier og Kobberstik og en Myntsamling, af hvilken sidste dog kun faa Levninger ere tilbage. Udhusene ere byggede 1790, Kornmagasinet 1844.

Det hele Baroni Guldborgland bestaaer af Gaardene Ourebygaard, Berritsgaard, Ødegaard og Rodsnæs, ialt 183 Tdr. Hartk.; det øvrige Tilliggende udgjorde 1858 ca. 2300 Tdr. Ld. Skov, 552 Tdr. Hartk. Bøndergods, 164 Tdr. Hartk. **Kirke-** og Kongetiender, 9400 Rd. i Bankactier, 8230 Rd. i **Bankhæftelsesobligationer**, 258,644 Rd. i Fideicommiscapitaler, foruden flere mindre Herligheder.

Kun faa eller ingen adelige Familier i Riget nyde større Agtelse, end det nuværende Herskab paa Ourebygaard, hvad enten man seer hen til dets private Liv eller til Bestyrelsen af de herlige Godser, hvor Godgjørenheden fra Herregaarden spores paa mange Maader.

I den catholske Tid vare Taars og Vigsnæs Menigheder stedse forenede; men da Beboerne i sidstnævnte Sogn 1532

[1]) Kun faa Damer forenede saa megen Rigdom med et saa fordeelagtigt Ydre og — en adel Characteer, som disse 4 herlige Søstre. (M.)

482

klagede over, at de havde saa lang en Vei til deres Præst, befalede Kongen at de skulde have deres egen „Capellan“ og fik saaledes alt næste Aar deres egen Præst. Senere have disse Menigheder dog atter været forenede tvende Gange, 1660—70 og 1690—1776.

Sognepræster.

1) Hr. Hans Lerche [1]).
2) Hr. Laurits Clausen, var her 1558, † 1578. Var forhen i Vigsnæs.
3) Hr. Jørgen Madsen, fra 1578 til sin Død 1604.
4) Hr. Jens Pedersen, fra 1604 til 1607, da han døde.
5) Hr. Hans Madsen, † 4de Novbr. 1639.

Indholdsfortegnelse side 326

6) Hr. Mads Hansen, Formandens Søn, født 1613, var her fra 27de Decbr. 1639 til 18de Januar 1660. Hans anden Hustru, Kirstine Henriksdatter, som ægtede Eftermanden, var en Datter af Mag. H. Michelsen, tidligere Sognepræst ved St. Hans Kirke i Odense, afsat som Sognepræst i **Haderslev** og død i Hamborg 1646. I den svenske Krig blev han engang tampet af de Svenske, fordi han paa **Prædikestolen** kaldte dem hovedløse Kroppe, hvortil en Soldat **bemærkede**: „Min Konge er Hovedet."
7) Hr. Frands Frandsen, blev i Begyndelsen af 1659 kaldet til Sognepræst i Vigsnæs; men da han paa Grund af Krigsuroligheder ikke kunde komme til Fyen for at blive ordineret, begav han sig til Kjøbenhavn for at opnaae det der. Underveis blev han imidlertid opsnappet af et svensk Skib, hvorpaa han først holdtes 12 Uger i Fangenskab i Stralsund og derefter endnu 4 Uger i Leiren for Kjøbenhavn, før det lykkedes ham at blive udvexlet, og han fik da endelig

[1]) Rhode nævner 2 catholske Præster, 1419 Hr. Nicolaus og 1476 Hr. Henning.

483

Tilladelse til at blive ordineret af Sjællands Biskop. Næste Aar døde Hr. Mads i Taars, og nu fik Hr. Frands dette Sogn lagt til sit, uden at dette videre ophjalp hans „**forsaldne** Sager"; thi han var stadig saa fattig, at han endog blev fritaget for at svare Renter af 200 Dlr., som stod i Præstegaarden. Hans ulykkelige Pengeforhold bleve endnu mere fortvivlede, da hans Præstegaard brændte 1663 og han havde nu ikke Mere, „end hvad Godtfolk af Medynk vilde give ham". [1]) Efter sin første Kones Død ægtede han 1665 en Datter (eller rettere Steddatter) af Hr. Varbjerg i **Saxkjøbing**, ved Navn Gunild Jacobsdatter. Hr. Frands døde den 1ste Februar 1670.
8) Mag. Johan Pedersen Steenstrup, er **rimeligviis** født 1639 i Steenstrup, hvor Faderen, Mag. Peder Nielsen Falster, da var Sognepræst. [2]) Var Rector i **Nykjøbing**, før han den 13de Marts kaldtes hertil. Da **Vigsnæs** først fik sin egen Præst den 25de November s. A., maa han i den Tid ogsaa have været Præst der. † 18de Septbr. 1675. Ogsaa han ægtede Formandens Enke.
9) Hr. Palle Madsen, rimeligviis Hr. Mads Hansens Søn, er født 1644, ord. 5te Januar 1676, men alt afsat næste Aar paa Grund af Leiermaalsbrøde med sin Fæstemø. Fik imidlertid kgl. Opreisning 1678 og er rimeligviis atter bleven Præst, uvist hvor.
10) Hr. Claus Danchel, en Søn af Hr. Danchel den Ældre i Kjøbelov, var her fra den 6te Decbr. 1677 til den 7de Marts 1716. Fik 7de Marts 1690 Vigsnæs **annecteret** til Taars, uden at hans **Formues-Omstændigheder** derved bleve synderlig bedre. Men han var ogsaa 3 Gange

[1]) Hans egne Optegnelser i en gammel Kirkebog, velvillig meddeelte af Hr. Pastor Hallager, hvem Udg. ogsaa skylder flere vigtige Oplysninger om dette Sogn. [2]) Cfr. Barfods Geistl. Pers.-Hist. I. S. 67.

484

gift og havde 16 Børn. Hans første Kone var Ane **Pedersdatter**, hvis Søster var gift med Commerceraad Frederik Suhr i Nysted. Endnu samme Aar som hun døde, 1684, ægtede han Birthe Jørgensdatter Stolhof, en Præstedatter fra Espe i Fyen. Da hun døde den 9de Januar 1695, sørgede Hr. Danchel heller ikke længe over hende, men ægtede allerede den 20de August s. A. Abel Dorothea Berg fra Kjøbenhavn. Af hans Børn mærkes: Datteren Johanne Birthe, som ægtede tvende Degne i Taars, Christian **Tranberg**, † 1721, og hans Eftermand, Andreas Christoffersen Textor, rimeligviis en gammel Student, † 1739. Sønnen Poul see S. 267 Nr. 7.
11) Mag. Ole Gemze (Slægten kalder sig Gemzøe), født 1685 i Vesby i Skaane, hvor Faderen da var **Sognepræst**, død som saadan i Stege 1693, hvorpaa Enken ægtede Eftermanden, Hr. Morten Reenberg, † 1736 som Stiftsprovst i Kjøbenhavn. Mag. Ole blev kaldet hertil den 4de April 1716 og døde i Slutningen af Aaret 1731. Han overtog Formandens Gjæld og ægtede

Enken. Efter hendes Død 1721 blev han gift med Frøken Juliane Margrethe v. **Pappenheim**, som rimeligviis var en Sønnedatter af Jost v. **Pappenheim**. „Han skal have havt besynderlige gode Gaver til at tale, men det var og al hans Fortjeneste. Hans Brødre narrede ham hans Arvemidler fra.“
12) Hr. Oluf Schytte, født i Nyborg 1697. Hans Fader siges at have været Skytte; dog dette er usikkert. Student fra denne sin Fødeby 1719; blev den 1ste Decbr. 1731 kaldet hertil, hvor han døde den 24de Januar 1776, og Vigsnæs blev nu atter et Kald for sig. Hans Kones Navn var Anne Cathrine Juel Faber. [1]) 1766 oprettede han, ved en Clausul i sit Testamente, det ovenfor omtalte

[1]) Rhode fortæller, at han en Tid var Katechet ved en af Kjøbenhavns Kirker og som Saadan ægtede en Jfr. Herfort.

485
Legat, idet han gav de Fattige den Part, han af sine Midler havde bestemt til sin Broder Simon Nyborgs Datter, Karen, som ægtede Hr. Viborg i Radsted, og hans 2 Brodersønner, Christen og Andreas Schytte, der vare **theologiske** Candidater, „fordi de ved deres grove, utilbørlige og uforskyldte Opførsel imod deres Farbroder og Velgjører havde gjort sig uværdige til nogen Arv“. (IB.)
13) Hr. Erik Helm, født 1734 i Svendborg, hvor Faderen, som siden blev Degn i Skrobelev, dengang **formodentlig** var Hører. Var 6 Aar privat Lærer, derefter i 16 Aar Hører i Odense, før han 1775 blev res. Capl. i **Rudkjøbing**. Den 27de Februar 1776 blev han Sognepræst i Taars, hvor han døde i October 1789. Hans første Kone, Christiane Magdalene, var en Datter af Prof. Anchersen, Rector i Odense, † 11te Novbr 1776; Aaret efter ægtede han Margrethe Cathrine Faber, der skjænkede ham en Søn og en Datter.
14) Hr. Poul Kierulf, født 1761 i Svindinge i Fyen, hvor Faderen var Præst. 1788 blev han Hovmester hos Baron Lehn; blev Sognepræst i Taars den 3die April 1790 og døde den 28de Juni 1805. Hans Hustru, Johanne Marie Hammer, som han ægtede i hendes femtende Aar (1791), lever endnu i Stubbekjøbing og er en Datter af den **daværende** Sognepræst i Maibølle. Hun skjænkede ham 6 Sønner og 2 Døttre. Hr. Kierulf var en god Prædikant.
15) Hr. Adam Vilhadt Glahn, 1805—29. (See Væggerløse og Maibølle.)
16) Hr. Andreas Frederik Winding, 1829 til 1840. (See Maibølle.)
17) Hr. Joachim Otto Poul Steenstrup, Søn af Stiftsprovst Steenstrup i Karleby, er født der 1804, blev d. 10de August 1831 som 3 Aars Candidat Sognepræst i Holeby og V., hvilket Kald han for sit svagelige Helbreds Skyld ombyttede d. 16de October 1840 med Taars. Den 22de

486
Decbr. 1852 kaldtes han til Bødstrup. Hans første Kone, Jensine Anine Schow, døde 1843; 6 Aar efter ægtede han sin Søsterdatter, Hanne Christine Bekker. 2 Børn af hvert Ægteskab.
18) Hr. Laurits Nicolai Hallager. (Meddelelser imødesees.)

Vigsnæs Sogn (Wysnæs),

den nordøstlige Spids af Laaland, har 270 Indb. og 135 Tdr. Hartkorn. [1]) Her gives, foruden gode Kornmarker, den bedste Græsning for Qvæg og Bæster. Over Fjerdeparten af Sognet er Fredskov. Omtrent en Fjerdedeel af „Storskoven“ hører til dette Sogn. Paa Nordkysten ligger den langstrakte Holm Vigøø. Kirken, gammel, lille og lav, er øiensynlig bygget i 4 Gange. Den skal tidligere have tilhørt Beboerne, som maatte afstaa den til Herskabet, fordi de vare for **fattige** til at holde den vedlige. Klokken er givet af P. A. Lehn. Et Sognebibliothek paa 200 Bind haves. Om **Sognets** Forbindelse med Taars er talt paa vedkommende Sted.

Præster.

1) Hr. Jørgen, var den sidste papistiske Præst [2]), som
blev afsat „fordi han ikke vilde aflade med Gjøglemessen“. Dette bekræftes ved Rhodes Bemærkninger om ham, der sagde til sine Herredsbrødre: „I ere ikke halvt saa gode som **Afladskræmmeren** Tezel. Gid han havde faaet fat paa Eder og paa Dr. Luther! Han havde vridt Eders Næser om i Eders Bag.“ Rhode tilføier, at han blev afsat formedelst sin

[1]) 1860 417 Indb., 163 1/4 Td. Hartk., 2 1/4 Td. Skovsk. og 1 Td. Msk. [2]) Af Kirkebogen, meddeelt af Hr. Jessen, hvem ogsaa andre Oplysninger skyldes; var dog snarere den „Capellan“, som efter Hr. Barfods **Meddelelse** blev indsat 1533.

487

„Grovhed“. Han indfandt sig gjerne ved Bøndergilderne, og det var da hans største Lyst at slaaes.
2) Hr. Peder Barfoed. „Var saa yndig en Mand, at Ingen kunde hade ham.“
3) Hr. Laurits Clausen, kom til Taars.
4) Hr. Hans Lauritsen, „en elsket Søn af Forrige“, skal have efterladt et Haandskrift, hvori han forsvarer Kong Christian den Tredies Behandling af Johan v. Lasco og hans Troessæller. At det lykkedes ham betvivles imidlertid.
5) Hr. Rasmus Nerav [1]), kom 1577 til Rødby (hvortil henvises).
6) Hr. Søren Jensen, var her 1583. (R.)
7) Hr. Anders Lauritsen Musse, † 1640.
8) Hr. Arild Nielsen Kæmpe, var Capl. her 1634, da han blev afsat formedelst et „Oprør“, han skulde have opvakt i Slesvig (formodentlig i Anledning af en paalagt Kirkeskat. IB.), dengang han var Præst der. Fik imidlertid ligefuldt dette Kald, hvor han døde 1655.
9) Hr. Marcus Poulsen, født i Nyborg 1617. Var her fra 8de Juni 1655 til sin Død 1658; men leed i denne korte Tid Fattigdom og Trang. Efter ham kaldte **Sognemændene** Hans Iversen; men Valget blev forkastet, fordi han havde dræbt et Menneske, imedens han var Huuslærer paa Søllestedgaard. Saa kaldte man Capellanen Hr. Hans Madsen i Rødby; men da Borgerne nu lovede at lægge til hans Løn, hvis han vilde forblive hos dem, gjorde han dette, hvorover han siden kom i stor Forlegenhed, ja blev endog foreløbig suspenderet. Nu gaaer det nemmere til med at træde tilbage!
10) Hr. Frands Frandsen, 1659—70. (See Taars.)
11) Hr. Peder Andersen Bloch, født 1636. Kom hertil 1670 og døde rimeligviis 1685.

[1]) Rhode sætter Hr. Nerav som Nr. 3, hvilket neppe er rigtigt.

488

12) Hr. Frands Skovby, 1685—90. Var en kort Tid Medtjener hos Formanden. (See II. S. 77 Nr. 12, hvor han ved en Misforstaaelse blot er anført som Medtjener.)

Vigsnæs var nu forenet med Taars indtil 1776. Efter Adskillelsen havde Sognet følgende

Præster.

13) Hr. Jacob Thune, født 1735 i Kjøng, hvor **Faderen** var Degn. Var først Præst paa Askø, hvorfra han den 25de April 1776 kaldtes hertil og byggede i samme Aar den nuværende

Præstegaard. Den 26de Septbr. 1791 blev han **forflyttet** til St. Jørgen ved Svendborg, hvor han døde Aaret efter. Den 27de Octbr. 1770 ægtede han Christiane Schmidt. Hans anden Hustru, Ermgaard Steenberg, † 1832, 81 Aar gammel, var en Datter af Provsten i Gaverlund, hvor hans yngste Søn, Jacob, blev Præst og døde som Provst 1855. Af hans øvrige 16 Børn maae mærkes: Mogens Nicolai, † som Præst i Vaabensted den 16de April 1843, og Rasmus Georg Fog, † ugift den 11te April 1829 som Professor i Kjøbenhavn. En Søn blev Apotheker i Saxkjøbing. 14) Hr. Preben Bøving, født 1762 i Faaborg, hvor Faderen, Frantz Johan Georg Bøving, var Apotheker. [1]) Var her fra den 29de August 1791 til sin Død den 20de Mai 1811; men var meget svagelig i den sidste Tid og havde derfor Hr. Knud Scriver til Capl. p. p. fra 1809, † her 1813. (See forresten Rødby.) Gift med en Søster til sin Broderkone, ved Navn Johanne Jacobsen, saavidt mindes en Kjøbmandsdatter fra Faaborg. Af deres 5 Børn maa erindres: Jens Orten, som blev Præst i Egtved. [2])

[1]) Han indkom fra Bremen. Hans ældste Søn fik Apotheket og døde 1829, som en af Byens værdigste Mænd. Dennes Søn, Jacob Anton, er nu Apothekets Eier. [2]) 1808 havde Hr. Bøving en Premierlieutenant, ved Navn Jacob von Hille, en født Hannoveraner af det oldenborgske Infanteriregiment, i Ind-

489

15) Hr. Søren Skouboe, født i Raasted ved Randers og indkaldt 1793 fra denne Byes Skole. Blev den 27de Septbr. 1811 Sognepræst her, hvor han ogsaa døde 1830. Hans Hustru, Andrea Cathrine, var en Datter af Kjøbmand Edvard Sidenius i Maribo. Af deres 4 Børn maa mærkes: Sønnen Otto Ditlev, som blev Kjøbmand i Nysted.

16) Hr. Daniel Ludvig Blechingberg, 1830—32. (See Maibølle.)

17) Hr. Hans Carl Bloch, født 1802 i Qvong, hvor Faderen var Præst. Var her fra 28de Decbr. 1832 til 14de August 1850, da han blev Sognepræst i Hasle, S. og L. 1833 ægtede han Helene Sophie Kampmann fra Sneumgaard. 3 Børn.

18) Hr. Hans Medor Laurits Jessen, f. 1813 paa Marienberg ved Vordingborg, som hans Fader, † 1850 som Sognepræst i Thorslunde, dengang eiede. Katechet i Maribo fra den 22de October 1843 til den 16de October 1850, da han kom hertil. Hans Hustru, Egertha Marie Rauh, hvis Fader var Organist i Kjøbenhavn, har skjænket ham flere Børn. **Forflyttet** i Februar 1860 til Taagerup og Thorslunde.
19) Hr. Otto Harald Benedictus Boisen. (See S. 279.)

Fuglse Herred, (Fughælshæret).

5 1/10 $\square$ Miil stort, men af en meget forskjellig Længde, har 5291 1/4 Td. Hartk. (1776 blot 4891) og omtr. 15000 Indb.

Indqvartering. Han var en duelig Officeer og af udmærket Retskaffenhed, men paadrog sig derved „Anderledessindedes“ Had i den Grad, at han blev overfalden og dræbt med „Sabelhug“, rimeligviis i Berritsgaards Allee, da han Natten imellem den 7de og 8de Novbr. red fra Maribo. (K.) Hverken Morderen eller Bevæggrunden er bleven aabenbaret; thi
han døde vel først den 10de, men var i al den Tid ude af Stand til at tale.

490

Skovarealet udgjør 3576 Tdr. Ld. Fredskov til 98 Tdr. **Skovskyld**; 19 Tdr. Msk. (T.) Herredet ansees næst Nørreherred som det frugtbareste paa Øen og har i Gjennemsnit 9 Tdr. Land pr. Tdr. Hartk. I Thorslunde Sogn haves imidlertid kun 7 1/2, Rødby Sogn derimod 11 3/4. (PH.) Langs Stranden findes græsrige Overdrev, som imidlertid i større eller mindre Grad ere udsatte for Havets Oversvømmelser. Den større Halvpart af den store Rødbysfjord hører til dette Herred, som desuden har flere langstrakte Holme langs sin Sydkyst ude i Østersøen. Om denne betydelige Fjord, hvis Bund skal være en feed Mudder og derfor afgiver Opholdssted for en talløs Skare af Aal, nogensinde vil blive inddæmmet paa eengang eller at Penge og Arbeide ogsaa her skal spildes ved partielle Inddæmninger, vil Tiden vise. Til Herredet hører desuden de 3 Øsogne Feiø, Femø og Askø. De smukkeste Steder i Herredet er omkring Maribo-Sø, navnlig ved Søholt. Til Herredet hører 1 Kjøbstad, 19 Landsogne og 15 større Gaarde.

Rødby (Ruthby).

Denne „over alle uanseelige" Kjøbstad har dog næsten 1000 Indb.; thi Stedet er nærsomt, formedelst den store Avling og de store fede Græsgange, som ligge der. Byens Skibe, som sjelden ere over 6—7 [1]), ligge ved Kremnitze, 1 1/4 Miil fra Staden. Denne Havn forundte Kong Christian VI. Byen; men den er ei meget sikker formedelst den stærke Strøm. En Fjord gaaer vel herfra op til Byen, men den har mange Grunde med en Middeldybde af kun 2—3 [2]) Fods Vand. Fra Rødby er Overfart til Femern og Heiligenhafen. **Byfogeden** var lige til det 19de Aarhundrede Færgemanden, af hvem Andre saa forpagtede Rettigheden.

[1]) Nu 6, tilsammen paa 17 Læster.
[2]) Nu 4 à 5. Byen har desuden en Slags Havn ved Næsbæk.

491
Omtrent indtil samme Tid havde den Byfoged fælleds med Maribo. [Byen har nu 5 Gader, 274 Huse — i 1837 blot 175 — brandforsikkrede for henved 318000 Dlr. — og omtr. 1600 Indb., hvoraf ca. 500 ere Udflyttere.]
Raadhuset er bygget 1818, men underligt nok paa en Sump, der endnu i Mands Minde har været til og **rimeligviis** uden saa tilstrækkeligt Grundlag, at en Ombygning **tidligere** end ønskeligt kan være maa foretages. Torvet er bleven udvidet ved Kjøbet af en Brandtomt. Gaarden, et hjørnested, brændte i Mands Minde. Stedets verdslige Øvrighed er en Byfoged, som tillige er Byskriver og **Herredsfoged** i Fuglse Herred, samt 6 Borgerrepræsentanter.
Dens Vaaben er et eenmastet Skib. Byens Udgifter udgjøre henved 5000 Dlr. aarlig, hvoraf **Skolevæsenet** og **Fattigvæsenet** sluger over Halvdelen. Byens Gjæld er desuden ca. 8000 Dlr. Byens Brandcorps er 115 Mand, Politicorpset 24 Mand.
Da Forbindelsen med Havet ved Kremnitze Gab og den grundede Fjord frembyder saa store Besværligheder, er det intet Under, at de fleste Varer **indskibes** og **udskibes** i Bandholm, skjøndt dette Sted ligger 2 1/2 Miil fra Rødby. **Kornudførselen** fra Kremnitze kan sættes til ca. 2000 Tdr. Korn aarlig, **Toldafgifterne** og **Skibsfartsafgifterne** udgjøre henimod 3000 Dlr. aarlig.
Kirken, restaureret 1632 og 1728, fik 1827 en **Tilbygning**. Dens Indre frembyder kun et lidet tiltalende Syn. • Skibet bestaaer deels af fladt Loft, deels af **Hvælvinger**; Sidebygningen har ogsaa fladt Loft, endnu simplere og lavere end det alt omtalte, hvilket tager sig meget ilde ud. Altertalven er ussel. Den og Kalken er fra 1466. 1858 blev det gamle Spir nedtaget formedelst **Brøstfældighed** og et nyt opsat af Bygmester Wienberg [1]) fra Nakskov. Det og

[1]) Samme dygtige og dristige Mand har ogsaa restaureret Nakskovs Kirke, baade ind- og udvendig. Det Sidste i 1859.

492
Taarnet har den gamle Høide, 60 Alen. Samtidig hermed fik Kirken et lille Orgel, bygget af Gudme.
Af milde Gaver maa mærkes:
Til Skolen gav Rasmus Jørgensen 1607 300 Dlr., som skulde anvendes til Rectors Løn. 4 Aar efter gav samme Mand 200 Dlr. til Bedste for Disciplene. Disse og flere Smaalegater, Alt i Alt til et Beløb af 633 Dlr. 2 Mk. D. C., gik ved Latinskolens Nedlæggelse over til **Almueskolevæsenet**, men smeltede ved Pengeforandringen 1813 sammen til 126 Dlr. 4 Mk., som dog endnu haves. Derimod existere et Par gamle Smaalegater til Kirken nu slet ikke mere.
1601 gav altnævnte Rasmus Jørgensen 1000 Dlr. til de Fattige. Denne Sum blev 1813 omskreven til 325 Rdlr., hvilken Sum ei engang synes at komme Fattigvæsenet tilgode. Denne, **forresten** ubekjendte, godgjørende Borger har i sin Tid desuden givet 3 mindre Vaaninger til Fattigvæsenets Bedste.
1742 gav Kirkeværger Hans Thomesen 600 Dlr. til de Fattige. Disse og endnu nogle andre Smaalegater anvendtes til det Fattighuus, som 1836 blev bygget. Endnu haves 400 Dlr., senere omskreven til 240, som, givne 1786 af Lars Haagens, anvendes til Bedste for de 4 meest trængende Lemmer i Rødby Hospital.
Af Byens Historie erindres:
1454 gav Christian I. Byens Indv. Frihed til ligesom Kjøbmænd at handle paa Tydskland, i Betragtning af den store Umage, Kost og Tæring, Almuen havde med at **overføre** Kongens Bud til Tydskland.
1506 udvidede Kong Hans dette Privilegium til, at Byens Borgere ogsaa maatte handle med Bønderne, saavelsom med de udenlandske Kjøbmænd. Paa Christian II.'s Tid var Rødby et vigtigt Told- og Færgested. Denne Borgerkonge stadfæstede 1517 ei alene Byens gamle Rettigheder, men gav den ogsaa Halvdelen af Langø til evig Brug og Nytte. 1528 **confir-**

493
meredes atter Byens Privilegier, og paa Rigsdagen 1536 mødte ogsaa Deputerede fra Rødby.
1555 fritoges Indvaanerne for den saakaldte store Told af Øvne og Heste, som de havde benyttet til eget Avlsbrug, samt af eget hjemmefødt Qvæg, „ligesom andre Bønder i Laaland“; men af Staldoxer og Kjøbmandsvarer skal de give Told som „andre Kjøbmænd“. At Rødby paa den Tid maa have været halv Kjøbstad og halv Landsby, kan bedst sees af et Kongebrev fra 1557. Indvaanerne havde nemlig besværet sig over, at de skulde bidrage til Krigsskibes Udrustning og andre borgerlige Tyngder, uagtet de gave Landgilde til deres Herskaber og Huusbonder. De fik da det Svar, at de af Indb., som gav Landgilde o. s. v., skulde være fri for alle borgerlige Tyngder, som blot skulde paahvile de Borgere, der dreve Kjøbmandshandel. Kun naar disse Sidste ogsaa gave Landgilde o. s. v., fordi de brugte Avl med Ager og Eng, skulde de tillige svare til Besværing saaledes som Bønder gjøre.
Samme Aar skulde Rødby udrede 6 Dele til at udruste et Krigsskib paa 60 Læster og 60 Mands Besætning. Hertil maa endnu føies, at Kongen noget senere ikke vilde bekræfte Capellanens Valg til Sognepræst, fordi han ikke var lærd nok til at være Sognepræst paa et Sted, der besøgtes saa meget af Fremmede. Men forresten blev Rødby endnu langt ind i det 17de Aarhundrede anseet som en Flække og **manglede**, som alt bemærket, indtil for omtrent 70 Aar tilbage sin egen Øvrighed.
1580 fritoges Borgerne for „Navn, Tog og Dommerraad,“ fordi de meget besværedes ved kgl. „Fordringskab“.
1583 fandtes i Rødby og Ringsebølle 72 Tiendeydere og 18 Betlere. (KBr.)
1632 skjænkede Kongen dem Bygningen paa deres gamle Gaarde og Huse, men Jorderne skulde de tage i Fæste.

Indholdsfortegnelse side 326

1774 den 3die August afbrændte i mindre end 2 Timer henved 80 af de bedste Huse og Gaarde, uagtet Byens

494

Brandanstalter vare gode; men Sprøiterne kunde Intet udrette formedelst Straatagene. Saagodtsom hele Rødby gik op i Luer. Som Vurdering af Datidens Værdier kan anføres, at Brandkassens Udgift for Bygningerne blev 15,200 Dlr., og at Beboernes Tab paa Løsøre regnedes ligesaa høit. Ogsaa Raadhuset, en ny, net, liden Bygning af Bindingsværk med Klokke, **afbrændte** ligeledes. Ilden antoges dengang at være paasat af fremmede Omløbere. Ved denne ulykkelige Leilighed **tilintetgjordes** ogsaa alle Byens offentlige Protokoller, Thing- og Toldbøger — „et ret fortrædeligt Arbeide".

Mange Private ydede Byen Hjælp og desuden blev en Collect udstedt, hvorved indkom 3,420 Dlr. Især deleshed kom Nakskov Borgere den ulykkelige Søsterby meget tilhjælp. Endnu 1833 havde Staden saamange Straatage, at den saae mere ud som en Landsby end som en Kjøbstad. Disse ere vel nu forsvundne; men fordi Byen er mere agerbrugende end handlende have de andre Kjøbstæder bestandig seet den over Hovedet, og den Bemærkning, „Herregud! fra Rødby", er endnu en stadig, men ilde anvendt Vittighed paa den lille Byes Beboere. [1])

Til Rødby hører den beboede Ø Lidsø i Rødby Fjord samt 2 mindre Holme, Vagterholm og Sandholm. Fremdeles Bredsjeld og Mygsjeld, der adskilles ved Dragsminde — **tidligere** det meest søgte Udskibningssted og i Oldtiden vistnok endnu langt vigtigere, eftersom Navnet synes at være kommen af den da brugelige Benævnelse paa Krigsskibene (Drager). En Deel af sidstnævnte Ø hedder Syltholm. Ligesom **Sognets** Sydkyst afgive disse ubeboede Holme kun Græsning til Kreaturer og ere ligesom denne ofte udsatte for Havets **Oversvømmelser**.

[1]) Den samme Folkevittighed siger: „Ih, Gud bevares! fra Nakskov" og „Hillemænd! fra Nykjøbing." De andre Byer ere endnu ikke optagne i denne Rangforordning.

495

Markederne i Rødby ere de meest besøgte paa Øen, uagtet man vil paastaae, at de altid indtræffe paa Regnveirs-Dage. Til Byen ligger omtrent 3000 Tdr. Land Jord, som indtil 1836 tilhørte Kongen og hvoraf Byens Borgere kun havde Brugsret mod en aarlig Leie. Siden den Tid have Borgerne faaet den til Arvefæsteeiendom. 1806 bleve circa 1000 Tdr. Land af disse Jorder udskiftede, men paa en saa forkeert Maade, at de større Jordeiere fik deres Deel paa 13 forskjellige Steder og de mindre paa idetmindste 6. Før den Tid havde en Avlsbruger sit Agerskifte i een Længde fra Byens Sydside af over 1/2 Miil i sydlig Retning. Agernes Længde var saa stor, at 3 à 4 Omgange udgjorde et „Forlad". Man pløiede med 6 Heste; hver Avlsbruger havde fra 10 til 16 af disse Dyr, som i Regelen maatte sørge for sig selv hele **Vinteren** igjennem. Køerne gik løse paa Byens Overdrev; **Malkepigerne** fandt dem ved Lyden af den Klokke, som enkelte bar om Halsen. Svinene udlodes om Foraaret paa Marken, og fandt man dem tilfældigviis ikke i Høstens Tid paa **Kornmarkerne**, saa saae man dem ikke før Slagtetiden nærmede sig.

1836 foregik den sidste Udskiftning af Byens Jorder og Overdrev, hvoraf ogsaa Noget var bleven udskiftet 1806; siden den Tid ere en Deel af Byens Beboere udflyttede paa dens Marker. 1853 byggedes dem en Skole.

Det har været paatænkt, at anlægge en Udhavn i Østersøen sønden for Byen; men Omkostningerne ere anslaaede til 170,000 Rdlr., hvilke dog formeentlig kunde udvindes ved Fjordens Inddæmning.

Af catholske Præster kjendes: Hr. Henrik 1428, Hr. Niels Bramh [2]), Hr. Andersen, Hr. Niels Ottesøn, Hr. Peder Olufsøn, Hr. Erik, Mester Jacob og Hr. Henrik.

[1]) Meddeelt af Hr. Kjøbmand I. H. Hjorth ved Hr. Pastor Boberg. [2]) 1437 var Hr. Niels Offesen Præst i Rødby og Ringsebølle, som da ogsaa kaldtes Eyebve. (?) (R.) Maaskee den samme som Niels Bramh eller Niels Ottesøn.

496
Præster.

1) Hr. Rasmus Jensen. En værdig luthersk Præst, † den 7de Febr. 1572, efter 49 Aars Tjeneste. 2) Hr. Jacob Jacobsen (eller Ibsen) Tyche, blev Capl. i Rødby 1570 og 17de Februar 1572 valgt til **Sognepræst**. Her sad han nu i god Ro indtil 1576, da Kongen den 22de Novbr. befaler Biskoppen enten at gjøre Hr. Jacob til Capellan igjen eller paa anden Maade at befordre ham, hvorefter Kongen vil skikke en lærd Eftermand, hvilken denne By, som et vigtigt Færgested kunde trænge til. Hans Majestæt kaldte derefter Hr. Nerav, tidligere i Vigsnæs, til Sognepræst i Rødby; men nu vilde Hr. Jacob paa ingen Maade være Capellan under Hr. Nerav, og Borgerne vilde paa den anden Side heller ingen anden have end ham. Imidlertid reiste Hr. Jacob til Maribo som pers. Capellan eller Hjælpepræst, og imedens skriver Kongen 1577 til Biskoppen, at man skal see at skaffe ham det ledige Præstekald i Døllefjelde eller ogsaa give ham det første vacante Embede i Stiftet. Men, underlig nok, havde Kongen ogsaa anbefalet en Anden til det ledige Døllefjelde, og ham foretrak man for Hr. Jacob, som hensad brødløs med Kone og Børn indtil 1579. Da døde Hr. Claus i Bursø, og Hr. Jacob meldte sig naturligviis strax. Lehnsmanden tog sig ogsaa meget af den arme Præst og **oplæste** et nyt Kongebrev fra 1579, at man skulde give Hr. Jacob det første ledige Kald; men nu kommer Hr. Christoffer i Holeby med 2 Breve, hvori Bursø og Krønge ere lovede ham til Annexer, naar Hr. Claus engang døde. Man enedes da langt om længe om, at Hr. Jacob skulde være Capellan hos Hr. Christoffer, imod at denne foreløbig skulde give ham — 1 Td. Rug og 6 Dlr. i Penge saalænge Naadensaaret varede; men da dette var ophørt — opsagde Hr. Christoffer hans Tjeneste, og den arme Jacobus var nu lige nær igjen.

497
Endelig slap han ind i Maibølle Præstegaard, som man vil have seet ved dette Kalds Historie. Aarsagen, hvorfor Ingen vilde vide af ham at sige, maa ene tilskrives hans store Middelmaadighed; thi kun ved Slægtskab og Venskab var han bleven puffet frem i Rødby.
3) Hr. Rasmus Hansen Neravius, 1577—82, skrev sig med Tilnavn Torupius efter sit Fødested paa Laaland. Efterat han nogen Tid havde været Capl. hos Hr. Jørgen Christensen i Østofte, blev han Sognepræst i Vigsnæs og var siden (?) Præst ved et af Sygehusene i Kjøbenhavn. **Aarsagen** til hans Kaldelse til Rødby er alt omtalt; men nu fandt den „redelige og alvorlige“ Hr. Nerav saa megen **Modstand** hos Hr. Jacobs mange Venner i Byen, at han den 27de Septbr. 1578 fandt sig nødt til at overgive Provsten 22 Klagepuncter, i hvilke han navnlig besværede sig over en vis Jens Roed, der nogle Gange overfaldt ham paa **Kirkegaarden**; ja, naar Præsten formanede til at holde Børn til Skole, raabte den onde Jens, som forresten var en saare uværdig Person, paa Sognestevne: „Holder Eders Børn til at drive Plov og giver dem en Smækkesvøbe [1]) i Haanden.“ Dette var endda ikke det Værste: Rasmus Kræmmer havde undsagt Præsten paa Livet, og Rasmus Oluffsen havde endog banket ham — sandelig! Hr. Jacob havde værdige Venner! Menigheden vilde ikke give Tiende, Huusfolk ikke gjøre **Høstdage**, Børnene kom ikke i Skole osv. osv. — kort sagt hele Rødby var i Oprør — og Altsammen for en Præsts Skyld,

[1]) Naar man deraf vil udlede det „Bebreidelsesnavn“: Rødby **Smækkesvøbere**, som kjendtes paa Rhodes Tid, da sigtes derved maaskee snarere til, at de andre Byer ansaae Rødbyerne som Bønder, paa Grund af deres store Landbrug; thi Bonden havde altid sin Smækkesvøbe over

Skulderen, naar han var i Byen. Smækkesvøbere og „Kjeppemænd“ komme nok ud paa Eet. Som bekjendt kaldtes Nakskov Borgere „Leuchtenträgers“, uden at Aarsagen til denne Benævnelse kjendes med Sikkerhed.

498
som Ingen vilde have uden Rødbyerne! „Endelig hjalp Døden ham fra dem den 3die April 1582, og det meget pludselig, thi han stod just og vilde gaae til Sengs.“ Hans Enke, Kirsten Frost, ægtede Eftermanden, som, umiddelbar efter at være bleven valgt, rakte sin Haand paa, at han vilde tage hende til Hustru. (!!) Forresten var Hr. Nerav en overmaade flittig Mand, som har efterladt mange Skrifter og „efter de Tider en besynderlig lærd Mand og god Poet.“ — Han **fortjente** neppe sin ublide Skjævne i Rødby, der i ethvert **Tilfælde** ikke havde Ære af Borgernes Opførsel imod ham.
4) Hr. Hans Hansen, fra den 18de Juli 1582 til 1614. (See S. 108 Nr. 1.)
5) Hr. Eskild Clausen, 1614—20. (See S. 354 Nr. 5.)
6) Hr. Henning Clausen Bang. (See S. 216 Nr. 11.) Før han blev Rector i Nakskov var han en Tid **Hovmester** hos Jørgen Grubbe paa Halsted Kloster, hvor han mulig har paadraget sig Laurits Grubbes Fjendskab. **Idetmindste** efterstræbte denne i den Grad Hr. Henning, at han allerede den 13de Juni 1621, neppe 3 Maaneder efter Tiltrædelsen, atter forlod Kaldet og blev Capl. i Kjøng, hvor han 1630 blev Sognepræst og døde 1666. [1]) Forresten havde

[1]) Hans Sønnesøn, Hr. Jørgen Bang eller Kjøng, blev Sognepræst i Horne og Asdal og gift med Kirsten Schwarzkopff, for hvis Skyld dennes Formand, Hr. Peder Jacob Hvid, den dygtigste Præst som indtil da havde levet i Menigheden, ved Høiesteret blev dømt fra Kaldet. Sagnet siger derom, at hiin Dame havde været Elskerinde hos den daværende Eier af Asdalgaard, en Grev Rantzau, og at Hr. Hvid af den Grund ikke vilde ægte hende. Hun forfulgte ham derfor med det bittreste Had — Stedet, hvor hun boede, nævnes endnu — og tilsidst blev Præsten saa tirret, at han tog fat paa hende fra Prædikestolen, da hun med stor Pomp traadte ind i Kirken. Da Hr. Hvid forlod Kaldet forudsagde han „Jomfru“ Kirsten, at hun ikke skulde blive Præstekone længer end han havde været Præst, og hun blev idetmindste meget hurtig Enke.
499
ogsaa Hr. Henning sine Feil. Han var en stivsindet Mand, som altid laae i Strid med sin Formand, hvis Hustru paa hans (mulig ogsaa paa egne) Vegne forgjæves nedlagde Protest hos Biskoppen, da han vilde gifte sig som Capl.
7) Hr. Jacob Nielsen Sandby, kom fra Nakskov Capellani alt 1621 (cfr. S. 109 Nr. 9) hertil og døde **rimeligviis** 1650.
8) Hr. Knud Knudsen, født 1624, ordineret den 6te Octbr. 1650, men døde allerede den 9de s. M. Hans **Epitaphium** findes i Rødby Kirke; foroven Christus paa Korset med en Engel ved hver Side, hvilke snarere seer ud som Djævle.
9) Hr. Knud Christensen Brun, ord. den 6te **December** 1650, var Rector i Nysted fra den 31te Marts s. A. 1668 blev han Provst og døde 1681. Følgende Ansøgning skrev han til Kongen:

„Konge, maa jeg trygle:
Giv mig Kaldet Røgle [1]).
Faaer jeg ikke dette,
Giv mig da Dreslette.
Rødby Folk er slemme [2])
Og jeg maa mig græmme;
Konge, Dig forbarme
Over Knud, den arme.“

10) Hr. Anders Frandsen Bruun, 1681—87 (see S. 296 Nr. 6).

11) Hr. Hans Nielsen, 1687—1709 (see S. 282 Nr. 5).

12) Mag. Hans Nimb, 1709—21 (see Thoreby). „Næstens Feil bør man skjule."

13) Mag. Søren Eilers, født 1692, Rector i **Kjerteminde** 1714, Vicerector i Odense 1720, kom til Rødby den 16de Januar 1722 og døde her 1753

_____.

[1]) Veilbye i Fyen. (Rhode.) [2]) Rødbyerne fik vidst ikke denne Ansøgning at læse.

500

14) Hr. Frands Henrik Schade Parelius (kaldte sig selv blot Schade), er født i Trondhjem, hvor Faderen da var resid. Capl. Faderen var ligesaa ubehagelig, stridslysten og trættekjær som Sønnen, hvilken Rhode mærkeligt nok kalder „en sød og angenem Orator"; thi han blev uden Ansøgning **forflyttet** til Stordalen, og her var han suspenderet 1735—39 for ærerørige Beskyldninger imod Øvrigheden, men slap **endelig** med at gjøre Afbigt og aarlig betale 200 Dlr. i Mulct, hvilken 1744 dog blev nedsat til 50. † 1754. (IB.) Hr. Schade havde altsaa ikke sin Skade fra Fremmede. Fra 1739 til 43 var han Capl. hos sin Fader, blev i dette Aar **Skibspræst**, hvorefter den bekjendte Grev Danneskjold tog sig meget af ham. Imidlertid blev han dog snart kjed deraf, og Følgen var, at Hr. Schade imod sin Villie blev sendt til Rødby (23. Decbr. 1753), hvor han snart kom i den voldsomste Strid med den resid. Capl., Klokker og Substitut, som efter en **forargelig** Proces, der stod paa 1756—62, endte med at **Sognepræsten** mulcteredes paa 120 Dlr., de andre paa omtrent 30. Hr. Schade, som havde overladt sin store Avling til Andre, „sig til liden Baade", smagte det angeneme Landliv paa sin Gaard i Brandstrup, saa ofte Embedet tillod det, og døde 1776, 63 Aar gammel.

15) Mag. Peder Jacobsen Lund, f. 1725 i **Kjøbenhavn**, hvor Faderen var Borger; var først Huuslærer i Norge i 6 Aar og levede siden i Kjøbenhavn, deels som Informator, deels som Hjælpepræst, indtil han 32 Aar gl. tog **Embedsexamen**. Aaret efter blev han Cantor og Lærer ved **Vaisenhuset** uden Løn; men da han dog skulde have Noget at leve af, blev han Corrector ved Vaisenhusets Trykkeri. Endelig slog hans Forløsningstime, og den 17de April 1767 blev han kaldet til resid. Capl., Klokker og Katechet i Rødby og 14de Mai 1776 til Sognepræst. „Kjed af Livet forlod han Verden" den 29de Novbr. 1782. 1767 blev han trolovet med den 42-aarige Jfr. Marie Sophie Voigt; men da hun døde s.

501

M., ægtede han allerede d. 25de Novbr. (3 Ugersdagen efter hendes Begravelse) Bodil Binneballe, som døde 1781, 38 Aar gammel, efter at have skjænket ham 10 Børn i et neppe 13-aarigt *Ægteskab*. (IB.)

16) Hr. Henrik Jespersen Clementin, født 1750 i Aalborg, hvor Faderen var resid. Capl.; var resid. Capl. ved Frue Kirke i Odense fra 1777, før han den 5te Marts 1783 blev Sognepræst her, hvor han alt døde den 23de November 1789. Hans Hustru, Marie Sybille Aagaard, hvis Fader var Conrector i Helsingøer, døde omtrent et Fjerdingaar før sin Mand. 3 Døttre.

17) Hr. Hans Christian Warberg, var først resid. Capl. i Helsingøer, siden Præst her fra 8de Januar 1790 til 8de Mai 1801, da han kom til Hobro; † 1725 som **Sognepræst** i Hem og S. I Rødby fødtes ham 6 Børn.

18) Hr. Peter Jensen, født 1757 i Bergen, hvor Faderen var Præst, blev 1785 resid. Capl. i Mariager, 1791 i Borup og K., var her fra 10de Juli 1801 til sin Død d. 15de Marts 1818. Hans første Hustru, Bodil Sophie Wief, døde 1802; hans anden Kone, Marie Kirstine Bagger, døde i Nysted 1847. Børn i begge *Ægteskaber*.

19) Hr. Christian Carl Mejer, født 1778 i Skjolde, hvor Faderen var Præst; 1806 Sognepræst i Flade og D., hvor han fik sin Broder til Eftermand; var her fra 15de Juni 1818 til 2den Januar 1858, da han blev entl. i Naade og med Pension. I sine senere Aar havde han til Capl. p. p.
a) Hr. Otto Reinhold Emil Pontoppidan, 1845 til 48 (see Kippinge).
b) Hr. Adolph Theodor Synestved, født 1817; nu Capl. p. p. i Jylland.
c) Hr. Laurits Henrik Emil Schmidt (see Østofte). Hans Hustru, Drude Cathrine, † 1482, var en Søster til de Hrr. Clausen i Halsted og Thirsted. Fire Døttre. Af disse er den ene Enke efter Hr. Hjorth, † 1848 som Præst i

502
Assens og K.; den yngste Datter er gift med en Møller i Errindlev. 20) Hr. Christian Peder Jacobsen, født 1810 i Kjøbenhavn, hvor Faderen, † 1848, var Kjøbmand, senere Hyrekudsk. (Han var Broder til Justitsraad og R. af Dbr., Overlæge Jacobsen i Odense.) Efterat have taget **Embedsexamen** blev han Huuslærer hos Kammerherre Benzon paa Christiansdal ved Odense og besvarede i den Tid Universitetets theologiske Priisopgave. (See iøvrigt Forfatterlex.) Blev 1837 Katechet i Holstebro, 1841 Sognepræst i Øsløs m. M., 1853 i Kallundborg, hvorfra han den 26de Marts 1858 kaldtes til Rødby. Gift med sin Farbroders Datter, Emma Jacobsen fra Odense. Af deres 7 Børn ere 3 døde.

Residerende Capellaner.

1) Hr. Jacob Tyche, 1570—72; blev Sognepræst.
*2) Hr. Christoffer Poulsen Fyhn, 1572—76, da han forsvinder af Historien.
3) Hr. Anders Jørgensen Maas, valgt hertil den 22de Septbr. 1577, skal 1581 være bleven Capl. i Bursø og K., hvor han idetmindste Aaret efter blev Sognepræst.
4) Hr. Laurits Hansen Flom (see S. 216 Nr. 4), kom til Rødby samme Dag som Sognepræsten Hr. Hans og døde her den 13de Decbr. 1587. 1585 vilde Borgerne have været af med ham; men da Sognepræsten ligesaa ivrig holdt paa ham, blev han.
5) Hr. Hans Nielsen Vingaard, forhen Rector i Nysted. Var her fra 1587—90.
*6) Hr. Laurits Hansen, fra Nakskov (see S. 228 Nr. 2), var her fra 21de April 1590 til 13de Juni 1591, da han kom til Hillested (hvortil henvises).
*7) Hr. Niels Hansen Varde, kom her 16de Juni 1591.

503
*8) Hr. Rasmus Jensen Brims, Hører i Nakskov, kom hertil 13de Septbr. 1599.
9) Hr. Rasmus Rasmussen Kjøring, kom hertil d. 11te Juli 1606; blev 1614 Præst i Beileby.
*10) Hr. Jens Hofmann, kom her 1614, forlod siden Embedet og døde i Kjøbenhavn. *11) Hr. Rasmus Sørensen Rosenqvist, 1619—20 (see II. S. 28 Nr. 10).
*12) Hr. Jørgen Eriksen Gamborg, født 1586, ord. 27de Decbr. 1620, blev 1629 Præst paa Femø.
*13) Hr. Jens Hegelund, født i Ribe og hører altsaa til den store Hegelundske Familie. Havde været Capl. paa Bornholm før han kom her, i Januar 1630. † 2den Marts 1652. 1638 indløb mange Klager over ham, for at faae ham fjernet fra **Rectorembedet**, hvilket neppe lykkedes.
14) Hr. Hans Madsen Barnemose, født 1619, var øverste Hører i Nakskov, da han den 25de Marts 1652 kom hertil. † 1672, begraven 3die Januar n. A. (See Vigsnæs.)
*15) Hr. Anders Pedersen Skive, f. i Skive 1647, var et Aarstid Informator hos Stiftamtmand Lerche paa Nielstrup, blev derefter kaldet hertil den 27de Marts 1673. „Efterat denne lærde og gudfrygtige Mand, af Mangel paa nødtørftig Underhold, heelt møisommelig havde sukkende ført sit Embede i 19 Aar“, døde han den 27de Febr. 1692. [1])

16) Hr. Rasmus Hansen Snæring, født 1640, skal have været Slagter eller Bonde i Halsted — maaskee begge Dele i Forening — før han blev kaldet til Rødby Rectorat, som han 1692 fik forenet med Capellaniet. † 22de Februar 1713. Enken, Kirstine, † 1728.
17) Hr. Hans Bertelsen Mejer, født 1652 i Assens, i Pestens Tid antaget ved Lazarethet i Kjøbenhavn, og derfra kaldet hertil den 2den August 1713. † den 14de April

[1]) Alle med * betegnede ere meddeelte af Hr. Barfod.

504
1725, men synes i den sidste Tid at have været fritagen for Rectoratet.
18) Hr. Henrik Winther, 1725—32 (see S. 266 Nr. 4).
19) Hr. Frederik Jessen, en Søn af Præsten i Idestrup, født 1708, blev først erklæret umoden, da han vilde tage **Embedsexamen**, men fik 1730 dog Characteer; var her fra 1732 til sin Død 1747. Ikke bedre end sin Formand, men lykkeligere; thi han døde dog i Embedet. Hans Hustru, Maren Jørgensdatter Billen, var en **Kjøbmandsdatter** fra Byen. En Søn og en Datter, der døde 1826 som Enke efter Hr. Brandt i Tryggelev. En anden Datter, Bertha Lorense, døde som Enke efter den hæderlige Pastor Graaq i Bodstrup. (IB.)
20) Hr. Hillebrandt Berth, der ægtede Formandens Enke, er født 1772 i Saxkjøbing, hvor Faderen var **Kjøbmand**. Var her fra 2den Juni 1747 til sin Død den 20de Marts 1752.
21) Hr. Hans Diderik Brun, født 1717 i Ringsted, hvor Faderen var Kjøbmand; var her fra 26de Mai 1752 til sin Død 1766, begr. den 29de Decbr. 1754 erholdt han tillige **Chordegne-** og **Skoleholderembedet**, imod at holde Medhjælper. Hans Hustrues, Hedevig Dorothea Kolikens, Fader var resid. Capl. i Kjøbenhavn. Hr. Brun efterlod nogle „ikke vel oplærte Børn i stor Armod".
22) Mag. Peder Jensen Lund, 1767—1776, blev Sognepræst.
23) Hr. Erland Brandt, født i Kjøbenhavn, hvor Faderen var Toldbetjent; havde i mange Aar forskellige **Bestillingere** ved Trinitatis Kirke, var derefter i 10 Aar **Sygetrøster** ved Hospitalerne; blev endelig, 52 Aar gammel og som 31 Aars Kandidat, kaldet hertil den 14de August 1776, blev den 20de Febr. 1782 resid. Capl. i Korsøer; død som **Sognepræst** i Hvedstrup 1805, 81 Aar gammel. 1781 ægtede han
505
en Møllerenke ved Rødby, Johanne Cathrine Stou, f. Søndal. En Søn og en Datter, Anne Sophie, som endnu skal leve i Kjøbenhavn, 75 Aar gammel, en flittig **Oversætterinde** og Lærerinde i Fransk. (IB.)
24) Hr. Frederik Gotfred Stampe, født 1756 paa Hirtsholmen, hvor Faderen var Præst; var her fra den 12te Juni 1782 til 1785, da han blev Præst i Aars og H., hvor han døde barnløs som Provst 1802. Hans Hustrues Navn var Dorothea Ørum.
Ifølge kgl. Reskript af 27de Januar 1786 blev **Capellaniet** nedlagt og en uordineret Katechet ansattes istedet. Som saadan udnævnedes den 26de Juni 1786 Student Ole Jacob Aspach, hidtil Skoleholder i Nakskov, † 1808, 50 Aar gammel og gift med Marie Magdalene Holm. Efter ham kom Knud Scriver, som var her fra den 5te April til den 27de December 1805 (see II. S. 80 Nr. 19), † 1813 som Capl. p. p. i Vigsnæs. Den 1ste Juli 1808 havde man den uheldige Idee at indføre ordinerede Katecheter, som nu efterhaanden gaae al Kjødets Gang, og Rødby blev i Tidens Fylde ogsaa beæret med saadanne.
1) Hr. Poul Jacob Tolderlund, født 1783 paa Brobygaard, hvor Faderen var Forpagter; Katechet fra 4de October 1815 til 10de Septbr. 1823, da han blev Præst i Vodder. Senere Præst i Vonsild. Af økonomiske Grunde blev nu **Katechetembedet** nedlagt i 15 Aar. De følgende Katecheter vare:
2) Hr. Jens Andreas Mølsted, født 1807 i Alsted, hvor Faderen var Capl. p. p.; var Institutbestyrer i Næstved før han kom hertil den 27de Febr. 1838, blev 17de Juli 1840

Sognepræst i Frederikshavn og Hirtsholmen. Denne hæderlige Mand og nidkjære Præst blev 1857 kaldet til **Jungshoved**, efterat han i Forveien havde været Præst fra 1847 i Nykirke og G.

506
3) Hr. Frederik Cramer, født 1807 i Ørum, hvor Faderen, en Søn af den bekjendte Regnemester, dengang var Sognepræst; var en Tid Huuslærer hos den noksom bekjendte Cancelliraad Ditlev Petersen, der — som et mærkeligt Exempel paa den blinde Lykkes Gunst — engang vandt det store Lod i Classelotteriet, og ægtede senere hans Datter, Nanny Elise Christine Aurelia. Var siden Institutbestyrer i Saxkjøbing, kom den 12te Marts 1841 til Rødby, hvor han døde den 19de Mai 1846. 4 Børn. (Iøvrigt see Barfods geistlige Stat.)
4) Hr. Casper Christoffer Müller, født 1815 i Fol, hvor Faderen, † 1845 som Sognepræst i Gram, da var Præst; var Seminarielærer i Lyngby, da han d. 7de August 1846 kom til Rødby, hvorfra han 1854 blev **forflyttet** til Bryndum og V. V. 1847 ægtede han Kjøbmand Hovmands Datter i Rødby, Hedevig Margrethe, som i Rødby skjænkede ham 3 Børn.
5) Hr. Leonhard Severin Boberg, født 1820 i Odsherred, hvor hans Fader († 1824) var kgl. Skovrider. Kort efter Faderens Død flyttede hans Moder, Gjertrud **Kirstine** Budtz, til Falster, og Sønnen blev nu dimitteret fra **Nykjøbing** Skole 1839. Efter at have taget **Embedsexamen** med bedste Characteer, blev han først Privatlærer i Assens, siden første Lærer ved Borgerskolen der, og kaldtes fra dette Embede til Rødby den 22de Juni 1859. S. A. havde han Bryllup med Caroline Severine Clausen, Datter af Hr. Clausen, dengang Præst paa Bogø. 2 Døttre.

Rectorer.

Capellanerne vare i Reglen Rectorer og holdt saakaldte Vicerectorer for at bestyre Embedet for dem. Kun een særskilt Rector kjendes, og det er: Hans Jørgen Lund, født 1701 i N. Lyndelse, hvor Faderen var Degn; var Rector her fra 1726 indtil Skolens **Nedlæggelse**, blev derefter oversat til den danske Skole, blev

507
1741 Sognepræst til Poulskjer og døde som Præst for V. Marie 1772. En Søn blev Rector og Professor i Randers.

Ringsebølle (Rinchsaboli) Sogn,

Annex til Rødby, har 158 Tdr. Hartk. og henved 300 Indb. [1]) Stedet er meget gammelt.
Over Kirkens Dør findes en Steen, saa stor som **Dørkarmens** øverste Deel, hvori er udhugget tvende med Øxer, Spyd og Skjolde bevæbnede Mænd. En opsadlet Hest staaer ved den Enes Side; den Anden har en Hund med sig. Herom fortæller Sagnet Følgende: Tvende Brødre mødtes til Tvekamp paa dette Sted. Den Ene faldt, og den Anden — der formodentlig hedte Ring — byggede denne Kirke som en Bod for sin Gjerning. (M.)
Kirkens Skib er bygget af tilhugne Stene, som man mener i Knud den Stores Tid. Vaabenhuset og Choret ere senere Tilbygninger. Taarn mangler. Paa Kirkens Muur er fremdeles udhugget et Menneskeansigt og en Dyrefigur, der siges at være en Løve.

Errindlev Sogn (Jarandeleff)

staaer for 402 [2]) Tdr. Hartk. Af Skovene mærkes: Kjeld Skov og Studehaven, af Landsbyer, foruden Errindlev: Torpe, Skovby og Sjalstofte (Sialstoffta). Til Sognet hører en Deel af de

ubeboede større og mindre Græsholme, der **omkrandse** Sydkysten, men ere, ligesom den, meget udsatte for Havets **Oversvømmelser**. Den længste af disse er Hyllekrog.

---

[1]) Nu 110 1/2 Td. Hartk., 17 Gaarde og 176 Indb. (1855 201). **NB.** For de følgende Sogne er Befolkningens Størrelse ligeledes angivet efter Folketællingen for iaar.
[2]) Nu 368 3/4 med 9 Tdr. Skovsk., 1 Td. Msk., samt 874 Indb. og 41 Gaarde.

508
Oppe i Segnet findes 2 Gravhøie, der kaldes store og lille Stennæs, som sættes i Forbindelse med andre derværende Stednavne, saasom Stennæs Hjørne, Stennæs Agre, samt Stennæs Holme, der ligge tæt ved Kysten. Formodentlig har „en Steen“ fordum havt Besiddelser her og været saa berømt, at Navnet har kunnet forplante sig til os. Paa en, nu **saagodtsom** bortskyllet, Ø „Grav“, V. for Holmen Stor-Ager, skal have staaet et Slot, som med en steenlagt Vei stod i Forbindelse med Land. — Kirken, i sin Tid helliget St. Nikolai, har Taarn og Hvælvinger. **Familiebegravelsen** for **Familien** Bertouch, var tidligere benyttet af Familien Holck. Flere af Bremersvolds gamle Eiere hvile her.
Til Sognet hører end videre det bekjendte Herresæde Bremersvold med 84 [1]) Tdr. Hartk. Det avler aarlig 1400 Tdr. Korn og føder et godt Hollænderi, som bør **indrente** over 150 Dlr. aarlig. Fornøden Skov haves. **Gaardens** Hovedbygning er af de ringe i Landet og vedligeholdes kun til Fornødenhed. I gamle Tider har den været forsynet med gode Grave og Volde.
Bremersvold skal fra først af være anlagt og bygget af Mogens Gjøe; men er vist meget ældre. Hr. Gjøe var en vigtig Mand i Riget, kjæk i Kongens og Landets Tjeneste og gjorde sit Adelskab ære ved Gudsfrygt (?). Han var født paa Kjærstrup 1547 og døde her med disse „**hjerterørende**“ Ord:

„Hvad heller jeg lever eller jeg døer,
Herren i Himlen jeg tilhør.“

I Errindlev Kirke lod han 1607 opsætte Altertavlen og
gav den desuden en Døbefont og en Kirkeklokke. Senere tilhørte Gaarden Erik Kaas, som besad den til sin Død 1669, hvorefter den ved Indførsel blev udlagt til

---

[1]) Nu 72.

509
Søster Worm, Datter af den bekjendte Ole Worm og dengang Enke efter en Præst ved Fruekirke i Kjøbenhavn, ved Navn Erik Torm. Hun solgte Bremersvold 1673 til den fra Kjøbenhavns Beleiring bekjendte Frederik Thuresen, som døde 2 Aar efter og synes at have efterladt Gaarden til sin Brodersøn, Diderik Christensen Feldthuus. (T.) Hans Søn var maaskee Kammeraſſeſſor Frederik Feldthuus, som 1724 **mageskiftede** med Kongen og fik Sollestedgaard for Bremersvold (see Sollestedgaard). Kong Frederik den Fjerde var først betænkt paa at anlægge et Ryttergods her, men solgte alligevel Gaarden 1725 til Geheimeraadinde Emerentia v. Lewetzau Enke efter Geheimeraad v. Raben. (See Aalholm.) Hendes Familie, forenede Navnene Lewetzau og Raben, saavel som begge Vaaben.
En Hovedbygning mangler.
Fordum laa endnu en anden Hovedgaard Kjeldstrup her i Sognet; den tilhørte Abraham Gjøe, en Broder til Mogens Gjøe, efter hvis Død den 1602 tilfaldt Svigersønnen, Breide Rantzau, som døde 1618, hvorpaa Markerne bleve lagte under Bremersvold og Bygningerne afbrudte af Erik Kaas.

En gammel opbevaret Præstekrønike, forfattet 1654 af Provsten Jacob Clausen i Errindlev, nævner Præsterne fra 1415 og tilføier et Vers om hver enkelt, i hvilket **vedkommende** Præst indføres talende. Ifølge denne Krønike haves følgende

Præster:

1) Hr. Henrik Ragaj, 1415—1440.

„Det Aar Johannes Huß blev brændt,
Er jeg til denne Kirke sendt,
En Præst alt efter Pavens Skik,
Og om min Rente Trætte fik.
Jeg tænkt' af Olstorps (Olstrup) Kirkes Korn,
At blive riig: blev død tilforn."

510

2) Hr. Peder Jepson, fra 1440—78.

„Udi det Aar, da jeg blev Præst,
Er Trykkeri paafunden.
Min Formands Sag, om Renten bedst,
Jeg meent' at være vunden;
Men der jeg kom til dette Sted,
Jeg Andet fik at vente;
Den Sag gik Olstorps Kirke med,
Og lang Tid her jeg tjente."

3) Hr. Roluf, fra 1478—1517, var tillige Provst, ja
han siges endog 1480 at have været Biskoppens Vicarius og Fuldmægtig over al Laaland. I Verset hedder det iblandt Andet:

„Mens de Ege bestaae, som sig om Kirken udbrede,

Roluf glemmes ei maa; thi han dem plantede spæde."

Sognepræster efter Reformationen.

1) Hr. Laurits Ibsen, 1517—51.

„Jeg var den første Præst, som udi Errindlev,
Til helligt Ægteskab Forlov frit givet blev."

2) Hr. Jørgen Tikke, 1551—65. „Under denne Hr. Jørgen haver den præstelige Indkomst af disse Sogne været paa det Høieste; thi foruden Tiende maatte hver Bomand hvert Aar give sytten Brød, en Bøste Flesk, en Medisterpølse m. m."

3) Hr. Jørgen Madsen Grim, 1565—87, en kraftig og nidkjær Præst, som imidlertid ikke kunde udrette det Gode han vilde til Sædernes Forbedring, fordi Hr. Mogens Gjøe til Kjærstrup havde en almægtig Foged, ved Navn Jørgen Tydsker, der tog alle dem i sin naadige Beskyttelse, som Præsten vilde tillivs formedelst deres slette Exempel. Under ham blev Præstetyngden forøget, men Præsterenten forringet.

4) Hr. Mogens Hansen Malmø, var allerede **ordineret** før han kom hertil, hvor han først var Medtjener, efter

511
at man til liden Baade havde vraget tvende Capellaner, Hr. Laurits Hansen fra Vestenskov og Hr. Jens Rasmussen fra Østofte. Han ægtede senere Formandens Datter, Margrethe; men deres gode Forstaaelse varede kun en stakket Tid. Hun havde Ord for at foragte sin Mand og holde til med Andre, hvilket ogsaa bidrog Sit til, at han blev forvirret i al sin Handel, mishandlede sin Kone og slog sig til Drukkenskab og alle de usalige Følger, som komme deraf. Endnu i samme Aar, som han var bleven Præst, fik han en alvorlig **Formaning** til Ædruelighed af sin Provst; men dette hjalp saalidet, at han endnu før samme Aars Udgang fik en latinsk Stævning paa 10 Klagepunkter, hvis Sandhed han i det Hele erkjendte og lovede Bedring. Dette frugtede heller ikke, hvilket kan iblandt Andet sees deraf, at da Henning Gjøe 1589 vilde have ham til at skrifte sig og Frue, fandt Budet ham tilsidst ved et Møggilde hos en Bonde i Sjalstofte, hvor han var aldeles drukken. Samme Aar kom Provsten atter til ham og oplæste et Brev fra Biskoppen, hvoraf han indsaae, at hans Afsked var nær. I sin Forskrækkelse sætter Hr. **Mogens** sig strax ned og skriver et langt rørende Bonskrift til Hr. Mogens Gjøe og lover herefter at føre det allerfrommeste Liv; men nu skulde Ulykken netop være, at samme Dag kommer der en Tønde tydsk Øl til Bremersvold og i samme Øieblik tager Hr. Mogens til Gaarden, hvor han og Drikkebrødre derefter holdt ud saalænge som Tappen vilde løbe. Dette slog Hovedet paa Sømmet. For ei at blive afsat, **resignerede** han, drog derefter til Rostok — sagtens for at være Øllet nærmere — og kom endelig til Gulland, hvor „han døde christelig“.
Denne i flere Henseender mærkelige Mands Valgsprog var: „Min Bordende, min Bog og min Kande.“ Hertil **bemærker** den gamle Præstehistorie Følgende: „Med en idelig brugt Kande, følger Kridt og Kort, og disse 3 Ting haver gjerne Kjede, Klammeri og Kummer til Ledsagere.“

512
Hans Enke ægtede Degnen, ved Navn Frederik, som blev afsat, fordi han havde mishandlet et Qvindfolk ude paa Marken, men kom igjen i Brød og døde som Degn i **Skjørringe**.
5) Hr. Jørgen Pedersen, en Præstesøn fra Jylland, var først Rector og Capellan i Nyborg og kom 1586 derfra til St. Albani Capellani i Odense. Med sin Hustru, Anne Hansdatter fra Odense, havde han 5 Sønner og 5 Døttre. Den 5te October 1589 blev han kaldet hertil, hvor han 1614 blev Provst, 10 Dage før Formandens Død. Den 14de August 1620 døde han af Pesten, som alt havde bortrevet hans Medtjener, Hr. Knud. Samme Dag, som han døde om Natten, havde han jordet 7 Liig paa Kirkegaarden. Det var en bedrøvelig Tid for Laaland. Iøvrigt havde Hr. Jørgen været et Hovedvidne imod Biskop Hans Knudsen Veile og saaledes en medvirkende Aarsag til hans Fald.
6) Hr. Erik Andersen Tuxen, født 1587 i Tranekjær, hvor Faderen var Præst; gik en kort Tid i Nysted Skole, hvor hans Farbroder da var Rector, blev selv Rector i **Svendborg** 1614; var fra 1619 et Aars Tid Medtjener ved St. Knuds Kirke i Odense, og kom endelig hertil 1620. Aaret efter ægtede han sin Formands Enke, som dengang var ikke mindre end sex og tredsindstyve Aar, „og de levede derefter tilsammen i et oprigtigt Ægteskab i et og tyve Aar“. Han døde omtrent 7 Maaneder efter sin Hustru 1642. Han var en retsindig og ivrig Guds Mand „og derfor ei Alle tilmaade. Sine Sødskende var han en ret Joseph.“
7) Provst Jacob Clausen, 1642—68, „er ærlig født og falden paa denne syndige Jord“ Aar 1619 i Vestenskov Sogn, hvor hans Fader, Claus Andersen, tidligere Ridefoged paa Sollestedgaard og Rudbjerggaard, senere en føie Tid Herredsfoged i Sønderherred, dengang boede. 1632 blev han sat i Nykjøbing Skole og var siden Hører i Slagelse før han kaldtes hertil 1642. Aaret efter ægtede han Hr. Jørgen

513

Pedersens Datter, Anne, der døde det næste Aar i **Barselseng**, efterladende ham en Søn; men endnu samme Aar ægtede han Hr. Kjørings Enke i Veileby (see S. 134 Nr. 4). „Paa samme vor Bryllupsdag“ blev den danske Flaade ødelagt af Fjenden (cfr. S. 34) under Laaland, „os og vore Gjæster til stor Forskrækkelse og Skilsmisse“. Hun skjænkede ham 11 Børn og døde 1659, hvorefter Hr. Clausen endnu ægtede Ida Jensdatter, Raadmand Hans Madsens Enke i Nakskov. Hun døde 1664.
8) Hr. Jacob Poulsen Prip, født 1638 i Gundslev, hvor Faderen var Præst, kaldet af Formanden til Medtjener og Efterfølger 1667 og var derefter Sognepræst her fra 1668 til sin Død 1712. „De Velsindede skjule gjerne hans og Enhvers Feil.“ Den 23de April 1689 ægtede han Diderik v. Essens Enke (f. S. 88). Hans første Kone, Anna, var en Datter af Formanden; da hun kom „nogle faa Uger før den ordinære Tid i Barselseng“, maatte Hr. Prip i den **Anledning** skaffe sig Tilgivelse. (IB.)
9) Hr. Knud Leonard Schritsmeier, er født i Kjøbenhavn; Faderen var vistnok Livlæge hos Dronning **Sophia** Amalia i Nykjøbing. (IB.) Nogen Tid var han **Huuslærer** paa Lungholm, kom derefter som Student i Hr. Prips Huus, hvis Datter han besvangrede „nogle Aar før hun blev hans Kone“, hvorfor „denne ærværdige Mand“ 1703 erholdt kgl. Benaadning. Senere blev han sin Svigerfaders **Medhjælper**, og 1712, den 3die Februar, hans Efterfølger. 1720 ægtede han Anne Birgitte, Datter af Hr. Zimmer i Nykjøbing. Efter sin første Mands Død, den 15de Febr. 1726, blev hun gift med Eftermanden, men døde alt 1728.
10) Hr. Mogens Nielsen Gram, født 1697 i Bjergby i Aalborg Stift, hvor Faderen da var Præst. „Han var Broder i Kjødet til den store, belæste, uforglemmelige“ Etatsraad Hans Gram og søgte nogen Tid sin Lykke i Jylland. 1721 Student, 1724 Candidat, kaldtes han alt 1726 til dette gode

514
Kald, hvor han ogsaa døde den 25de Januar 1760. Hans anden Kone, Margrethe Rud, Datter af Peder Bager i Rødby, fødte ham 11 Børn.
11) Hr. Daniel Runge, er født 1722 i Nykjøbing. Hans „ærede rige Fader“ var „Overførster“ i Laaland og Falster, hans Moder, Cathrine Elisabeth, en Datter af Krigscommissair Wodrof. 1742 blev han Student, 1748 Cand. med ringeste Charakteer, og 1752 traadte han i Ægteskab med Anne Cathrine Ernst, Datter af Hr. Daniel, Medtjener i Østofte. Han levede derefter af sine Arvemidler i Nykjøbing, indtil han 1760 kaldtes hertil, hvor han den 24de Januar 1771 fristede den „Elendighed“, at hans Præstegaard aldeles afbrændte. † 1774.
12) Hr. Niels Saaby, født 1738 i Egense, hvor Faderen var Sognepræst. Var en Tid Hovmester hos Johan Lehn til Hvidkilde, saa det er intet Under, at han, næppe 2 Aars Candidat med anden Charakteer, kaldtes til Nebbelunde den 28de Februar 1765, hvorfra han 1774 den 14de Juni blev **forflyttet** hertil. Entlediget 1805. Hans Hustru, Anne Sophie Brygmann, var Broderdatter til Provsten i Thoreby.
13) Hr. Johan Frederik Saaby, Formandens Søn og Medtjener fra 1802, er født 1775, var Præst her fra den 19de April 1805 til sin Død 1832.
14) Hr. Christen Møller Holst, 1832—48. (See Maibølle.)
15) Hr. Thor Johan Christian Heramb, født den 27de Febr. 1816 i Kongsberg, hvor hans Fader, Justitsraad Lars Guldbrandsen Heramb, boede. Ved Faderens Død 1823 drog hans Moder, Ursula Christiane Grønlund, ned til Danmark, hvor hendes meste Familie opholdt sig, i det Haab, at hendes Søn kunde faae en Friplads paa Landcadet-Academiet, eftersom hendes Mand havde været Capitain og Qvarteermester ved Frederik VI.’s Regiment; men da han var udtraadt af dansk Tjeneste, opnaaede hun ikke denne Begunstigelse og hun

515
satte da sin Søn 1826 i Metropolitanskolen. 1831 døde Moderen; men da Frederik VI., Rector Nissen og Flere af hans Familie understøttede Heramb, saae han sig istand til at fuldende sine

Studeringer. 1840 blev han ansat ved **Frederiksborg** Skole og blev alt 1844, den 14de Octbr., kaldet til Taagerup, hvorfra han den 19de August 1848 blev forflyttet hertil. 1841 ægtede han Sara Ernstine Mariane v. Ditten, som i et lykkeligt Ægteskab skjænkede ham 7 Børn. Hr. Heramb var en overordentlig elskværdig Mand, en alvorlig Præst og et lyst Hoved. Med et opmærksomt Blik fulgte han sin Tids politiske Udvikling og flere fortræffelige Artikler angaaende enkelte af de Spørgsmaal, som i et givet Øieblik beskjæftigede Gemytterne, skyldes hans begavede Pen. I den sidste Tid var han meget svagelig; men uagtet han **forudsaae** sin nærforestaaende Død, som indtraf den 18de August 1858, var han den meest Rolige ved denne Tanke. Kun frabad han sig paa det Bestemteste enhver Liigprædiken, og dog har maaskee ingen Anden faaet en skjønnere end den, der indeholdes i de Ord, hvormed en Sognebeboer sluttede Beretningen til Udg. om hans Endeligt: „Bliver den Mand ikke salig, saa Gud hjælpe os Andre."
16) Hr. Adser Hansen Blume, kaldet den 30te **October** 1858. (See II. S. 107 Nr. 18.)

De personelle Capellaner, som kjendes, men ikke ere omtalte i det Følgende, ere:
1) Hr. Knud, † 1620, Medtjener hos Hr. Jørgen Pedersen.
2) Hr. Markus Andersen Teuxen (see S. 240 Nr. 10.)
3) Hr. Geert Eriksen Bremer, fra 1662 (cfr. S. 396 Nr. 7) til 1664.
4) Hr. Henning Kortsen Abelsted, hidtil Hovmester paa Dalumkloster, blev 1664 Medtjener.

516

5) Hr. Niels Andersen Dolmar, blev Medtjenerden 1ste Januar 1666.

6) Hr. Jørgen Bertramsen From, fra 1686 til sin Død 1693. 1688 fik han kgl. Tilgivelse, „fordi han frygter for at hans Kone skal komme for tidlig i Barselseng" (!!!).

Olstrup Sogn (Olafsthorp),

Annex til Errindlev, har 266 Tdr. Hartk. og henimod 400 Indb. [1]) Byerne ere: Biernæs, Bilet og Assenbølle. Kirken er lille og hvælvet og ligger nu ene paa Marken, efterat Landsbyerne Pugerup paa 3 Gaarde og Alstrup paa 2 bleve nedbrudte og lagte under Lungholm. Kirken skal oprindelig have været et Capel, indviet til St. Olaf, hvis Billede endnu i Slutningen af det 18de Aarhundrede fandtes — i Klokkehuset. Den skylder den derved liggende, tidligere saa berømte St. Olafs Kilde sin første Oprindelse, skjøndt Kirken, mærkeligt nok, skal være indviet til St. Laurentius. I Kildetiden var her endog et stort Marked, som 1632 blev forlagt til Nysted paa Grund af stedfindende Uordener. Som Minde om dette Marked er endnu Benævnelsen paa en af Lungholms Marker, hvilken kaldes Toldbøssen.
Nogle ubeboede Holme ved Søkysten høre til Sognet.
Af „Jerboes Legat" paa 200 Dlr. tilfalder **Fattigvæsenet** Renterne.
Det som i Sognet især bør mærkes er det gamle Herresæde Lungholm, som aarlig avler over 1300 Tdr. Korn og har et godt Hollænderi, som indbringer aarlig over 100 Dlr., dens Hartkorn er over 71 Tdr. og dens Skovsk. 3 1/2 Td. [2]). Dens Hovedbygning er 3 i hinanden byggede grundmurede

[1]) Nu 238 Tdr. Hartk., 5 1/2 Tdr. Skovsk., 363 Indb. — altsaa ikke flere end for omtrent 100 Aar tilbage — og 21 Gd.
[2]) Nu 78 1/2 Td. Hartk. og omtrent 100 Tdr. Land Skov.

517

Fløie, som holdes i god Stand, men Haven kan ikke passere uden som en Kaalhave. Hele Bygningen omgives af Grave og indesluttes rundtomkring af større og mindre Skove.
Hr. Palle Rosenkrands til Krænkerup skal 1629 have opbygget Lungholm, som han gav Navn efter sin Frue, Elisabeth Lunge. Paa det Sted, hvor den blev anlagt, skal have staaet den ældre Gaard, ved Navn Olstorp eller **Olstrupgaard**, som alt 1434 omtales i Historien. Hr. Palle forøgede Gaardens Marker med de ovenomtalte Landsbyer og skal endog have bygget et Taarn til Gaarden, som 1758 blev nedbrudt. Lungholm gik derefter over til hans Svigersøn, Erik **Rosenkrands**, † 1681, der er bekjendt formedelst hans dristige Svar til „den listige“ Cromwell i England, hvorhen han var reist som Gesandt; thi da Cromwell lod ham høre, at han var vel ung til at være Gesandt, svarede Rosenkrands: „Mit Skjæg er alt ældre end Eders Republik.“ Hans Søn Holger, som nu fik Gaarden, giftede sig 1687 med Margrethe **Rothsteen**, en Datter af Admiral Marqvard Rothsteen, men døde alt 1690, hvorpaa hans Enke giftede sig med Grev **Flemming** Holck, en Søn af C. C. Holck og Sophie Ulfeld til Ourebygaard. „Denne fromme Herre“ kom paa en ynkelig Maade af Dage den 14de Juli 1701, idet han og hans 3 Tjenere bleve myrdede i en Baad imellem Nyborg og Langeland. Imedens han og hans Folk lagde sig til at sove, indskjød Satan en saadan Lyst og Begjærlighed i Skipperens Hjerter, at de bestemte sig til at dræbe dem alle for at erobre Grevens Pengeskriin. De gjorde det ogsaa virkelig og kastede derpaa Legemerne i Vandet, men Grevens Liig blev dog siden funden paa Strandbredden. Kun den ene Morder, ved Navn Mads Clausen, fik man siden fat paa, men han dræbte sig selv i Fængslet, hvorpaa hans Legeme blev lagt paa 4 Steiler imellem Nyborg og Svendborg. Grevens sørgende Enke overlevede sin Mand i 20 Aar; hun og han hvile i Errindlev Kirke. Deres eneste Søn fik Ourebygaard, hvorimod en Datter

518
giftede sig med Etatsraad Børge Trolle, der var en snild Herre og en god Huusholder. Han byttede 1721 Gods med Lieutenant Kaas til Lykkesholm, som han fik istedetfor **Lungholm**. Hr. Lieutenant Hans Frederik Kaas var gift med Margrethe Winterfeld, som efter Hr. Kaas's Død giftede sig med Christian Hugo v. Lützow fra Gammelgaard. Hr. Kaas havde imidlertid før sin Død solgt Lungholm til Grev C. D. Reventlow paa Christianssæde, der 1737 indlemmede det i Grevskabet, hvorunder det forblev indtil 1784, da Baron Poul Abraham Lehn kjøbte Godset, hvilket han tilligemed **Høibygaard** 1803 oprettede til et Stamhuus for Poul Godske v. Bertouch, en Søn af hans fjerde Datter, Elisabeth Cathrine, død 1802, gift med Kammerherre F. J. C. v. **Bertouch** til Søholt. Den 13de Marts 1819 blev Stamhuset ophøiet til et Baroni under Navn af Sønderkarle og dets Besidder, fornævnte P. G. v. Bertouch, til Baron under Navn Bertouch-Lehn. Dennes Søn, Kammerherre, Baron og Hofjægermester J. J. S. E. Bertouch-Lehn, er nu **Baroniets** Besidder. I en ung Alder mistede han sin Fader, som døde 1834, kun 34 Aar gammel, og ved en høist sørgelig Begivenhed sin „herlige og forstandige“ Moder, samt en Søster nogle faa Aar efter Faderens Død. De havde en fordrukken Kudsk, som hun dog ikke havde Sind til at afskedige, fordi han var et „gammelt Inventarium“ paa Gaarden, havde været afholdt af hendes Mand og var dygtig til at kjøre, naar han blot var ædru. Da hun en Aften kjørte fra Maribo, advarede Gjæstgiveren hende forgjæves for at kjøre med ham, eftersom han var overstadig drukken; men hun stolede paa sin gode Lykke og de føielige Heste. Ret som hun udbrød: „Gud skeer Lov! nu ere vi hjemme“, skete Ulykken lige udenfor Gaarden, idet Vognen hovedkulds styrtede ned i den dybe Grav. Karlen blev naturligviis strax afskediget, men fik dog en Gaard i Fæste paa Godset. Fra den Stund drak han

519
imidlertid ikke Spiritus mere og følte sig meget ulykkelig, saalænge han levede; han skal først være død 1858. Den nuværende Eier har i Aarene 1856—57 opført en ny smuk to Etages Hovedbygning i gothisk Stiil; ved den østre Gavl er et Taarn med Spiir. Desuden findes der

tvende Udbygninger, som gaae til anden Etage, den ene prydet med et Spiir, den anden med en Altan. Baroniet Sønderkarle bestaaer af Godserne Lungholm, der er Hovedsædet, og Høibygaard samt Avlsgaarden **Raahavegaard**. Det samlede Hartkorn for Gaardene udgjør 217 1/2 Td. Hartk., Bøndergodset 456 1/4 Td. samt 101 Tdr. i **Kirketiender**, 9000 Daler i Bankactier, 7470 Daler i Bankhæftelser og 432,440 i Fideicommißkapitaler.

Taagerup Sogn (Tochatorp)

har 335 [1]) Tdr. Hartk. og kun lidet over 400 Indb. Foruden Taagerup findes her ogsaa Landsbyen Hyldtofte. **Bjerremarke** Skov maa mærkes. Kirken, som er hvælvet og lys, har en Længde af 34 Alen og et senere tilbygget Taarn. 2 gode Klokker. Ogsaa her holdtes fordum et stort Marked. Grunden til dette lagde Cardinalerne Angelus og Richardus, som 1470 udstedte et Afladsbrev for Taagerup Kirke, ifølge hvilket Alle, som besøgte St. Mariæ Alter i samme paa de Dage, som vare hende helligede, skulde erholde 100 Dages Syndsforladelse. Det blev 1632 forlagt til Rødby paa Grund af de Uordener, som ogsaa der fandt Sted. Præsten Matthias Müller har givet 250 Dlr. S. til de Fattige. Herskabet paa Lungholm har ei alene givet et Stykke Jord, hvis Afgift kommer Sognenes Fattiglemmer

[1]) Nu 314 3/4, 3 1/2 Td. Skovsk., 1 1/4 Td. Msk., 22 Gd. og 595 Indb., som er 119 flere end i 1855.

520

tilgode, men har hidtil af god Villie aarlig skjænket disse nogle Læs Brænde.

I Sognet har fordum ligget en mindre Hovedgaard, Engebølle, hvis Bygninger Mogens Gjøe til Bremersvold forøgede og forbedrede. Senere kom den under Lungholm; efter Nogles Mening skal Theologen Niels Hemmingsen (see Herritslev Sogn) være født her.

Foruden Avlsgaarden Darketgaard paa 30 Tdr. Hartk., ligger her ogsaa den gamle Hovedgaard Høibygaard, som har 166 Tdr. Hartk. [1]). Her indavles aarlig 2600 Tdr. Korn og fødes over 200 Stk. Qvæg, foruden det største Stutteri her i Landet. Hovedbygningen er enkelt, af Bindingsværk, og er et af „de bedrøveligste“ i sit Slags, fordi dens Eiere sjælden have boet her. Om dens store brede Grave og en god Have er nu Intet til nogen Fornøielse at melde. Høibygaard tilhørte først Henning Valkendorf, som døde 1475 (s. S. 341). Hans Datter, Karen, giftede sig med Anders Gjøe til Kjærstrup og levede til 1567. Fremdeles eiedes den af den berømte Otto Krumpen. Af andre Eiere kjendes: Knud Bille til Billeskov, gift med Fru Hilleborg Gyldenstjerne, samt deres Søn, Landsdommer Holger Bille, gift med Anna Juel. Han gav 1616 en Klokke til Kirken. Den næste Eier findes at være Hr. Henrik Rantzau til Schmael. Han indrettede dens Marker paa en **fordeelagtig** Maade og døde 1644 i Holsteen, hvorfra hans Liig over Nakskov bragtes til Høibygaard [2]). Hans Frue, Ida Rantzau gav de Kapitaler til Nakskov Kirke o. s. v., som alt ere omtalte. 1682 havde Henning Dahldorff [3]) Gaarden (R.), som siden kom under Kronen, der eiede den indtil Abraham Lehn 1725 kjøbte den for 75,327 Kroner. **For-**

[1]) Nu kun 120 1/2 Td., men er dog Laalands største Avlsgaard.
[2]) Archivet i Nakskov.
[3]) Har vist været en af Datidens Godsprangere.

521

Præster.

uden ovenanførte Hartk. fulgte over 1000 Tdr. Hartk. Bøndergods samt 4 Kirketiender med i Kjøbet. (See forresten Lungholm.)

NB. Høibygaards fleste Jorder stamme oprindelig fra Landsbyen Høiby og andre omliggende Landsbyer, som 1718 bleve nedlagte.
Fra Reformationen indtil den 27de December 1635 var Taagerup et Kald for sig selv og havde da følgende

1) Hr. Peder levede 1527 og 1532 og var formodentlig den sidste catholske Præst.

2) Hr. Christen Madsen Nørskov, † 1571. Han var tillige Degn, tæggede selv sine Huse og gjorde selv sine Spader og Skovle. Han skjænkede 22 Bøger til Kirken. (IB.)

3) Hr. Hans Ipsen Maas, en Søn af Hr. Jep Maas i Gamtofte, var her fra 1571 til sin Død den 17de August 1584, da han døde af Pest. Skal have været en lærd og agtværdig Mand. (IB.)

4) Hr. Jens Hansen Brun, en Søn af Hr. Hans Troelsen i Brenderup, blev 1584 Capl. i Middelfart, indsat her den 13de Søndag efter Trinitatis; men døde alt d. 13de Octbr. s. A. af Pest.

5) Hr. Hans Olufsen Ravn, kaldet strax efter **Formandens** Død og døde selv 1602. 1586 maatte han skille sig ved et Fruentimmer af ondt Rygte, som var hos ham i Huset. 1595 fik han Dom over sine Sognemænd, at de retsindig skulde give ham Tiende af Ærter og Vikker. (R.)

6) Hr. Peder Gregersen, stod her kun i 9 Aar og man begræd meget hans Død.

7) Hr. Hans Maas, mulig den Samme som Nr. 3, skal have været her 1611—14. Om ham læses dette „artige“ Riim:

522

„Saa hastig døde Hr. Hans Maas;
Han var i Lærdom ingen Gaas,
For Munden satte han ei Laas,
Han evig have skal vor Roes.“

8) Hr. Anders Henriksen Veile, fra 1615 til sin Død 1624.

9) Hr. Hans Hansen Brun, født 1597, blev **Medtjener** 1623, Aaret efter Præst, 1653 Provst og døde 1655. Hans Datter ægtede tvende Præster i Holeby. I denne „fornemme“ Mands Tid blev Thorslunde lagt til Taagerup Sogn, og er Hr. Brun altsaa den første Præst for disse tvende forenede Menigheder. Han siges ogsaa at have bidraget til **Markedets** Nedlæggelse, fordi hans Korn i **Markedstiden** skal have lidt saa megen Skade.

10) Hr. Hans Hansen Sadolin, Formandens Søn, født 1627, Sognepræst 1655, † 1685. Hans Datter ægtede først Hr. Jørgen i Stadager, derefter Faderens Eftermand. Var en god Landmand, plantede en Mængde Piletræer og anlagde en god Have.

11) Mag. Hans Sidenborg, kaldet til Capl. og Efterfølger og blev endnu i samme Aar Præst 1685, Mag. 1712, † 1728. Fik den tredie Deel af Sognenes **Kongetiender** lagt til Kaldet. Hans anden Kone, Anne Marie Lund, Enke efter „kgl. Pensionarius Claus Suhr paa **Fuglsang** og

Priorskov", overlevede ham i 20 Aar. — En Søn, Hans, født 1688, blev Præst i Lidemark. (IB.) Hans Datter (see S. 256).

12) Hr. Matthias Müller, født Aar 1700 i Odense, hvor Faderen, † 1725, var Bundtmager. Var en Tid **Amanuensis** hos Biskop Lodberg, kaldet hertil den 11te Marts 1728. Han var gift med Mag. Sidenborgs Steddatter, **Friderikka** Catharina Suhr, der døde i Maribo 1793. (H.) Under et Besøg paa Hvidkilde døde han pludselig i Vognen hos sin

523

Kirkepatron, Conferentsraad Lehn, den 14de Juli 1765. Om denne rige Mands Veldædighed er alt berettet.
13) Hr. Steffen Schade, født 1721 i Roeskilde, hvor Faderen var Økonom og Raadmand; Student fra denne Byes Skole 1743, blev 1752 Præst paa Avernakø, hvor han giftede sig med Amalia Rosina Thanch, Datter af „den i den lærde Verden berømte" Provst og Sognepræst til Herlufmagle, som siden kom til Rønne. Til dette Sted blev han kaldet den 12te August 1765 og „slog sig igjennem som han kunde" lige til sin Død, som indtraf den 11te Octbr. 1780. En Søn, ved Navn Casper, døde 1828 i Nykjøbing paa Mors som entl. Præst og Provst.
14) Hr. Frants Rosenstjerne Krag 1780—99. † den 7de August efter at have været Provst for Fuglse Herred i omtr. 10 Aar. Forgjæves søgte han ved Proces at faae den 1691 skjænkede Trediepart af **Kongetienderne** tilbage til Kaldet, som i Tidernes Løb atter havde mistet den, uden at man veed hvorledes. Den 27de Novbr. 1797 foretoges den store Udskiftning, hvorved Præstegaarden fik sin nuværende Jordlod. Derimod skiltes i hans Tid den Annexgaard, som skal have ligget i Hyldtofte, imod en høist ubetydelig aarlig Udgift fra Kaldet. 1770 ægtede han Sophia B. Brøckner, der skjænkede ham 7 Børn, af hvilke hun overlevede ham med 2 Sønner og 2 Døttre. Provst Krag ansaaes for en god Landmand, som indhegnede sine Jorder med Gjerder og Grøfter. Af hans Efterkommere befinde adskillige sig i **Bondestand** paa Egnen. (Iøvrigt see S. 400 Nr. 2.)
15) Hr. Eggert Christian Schnabel Randrup, født 1765 i Slagelse, hvor Faderen Rasmus Schnabel var Kjøbmand (siden Degn i Korup og G.). Hans Moders Navn var Caroline Augusta Friborg. Student 1783, derefter **Huuslærer** i en Deel Aar, indtil han først 1797 blev Candidat med ringeste Charakteer; men blev desuagtet Sognepræst her den 15de Novbr. 1799 efter en kort Tid iforveien at have

524

været Capl. p. p. i Slaglunde. † 15de Januar 1831. Hans Hustru, Birgitte Sophie Schwartskopf, en Datter af den daværende Provst i Skovlænge, døde 1852 hos sin Svigersøn, den ligeledes nu afdøde, saare agtværdige Forpagter Madsen paa Høibygaard. Hans eneste Søn er den nuværende **Sognepræst** i Tingsted. En Datter var gift med den iaar bortdøde redelige og djærve Skovrider Schrøder i Skjørringe. Hr. Randrups Navn mindes endnu med Høiagtelse i disse Menigheder. Han ombyggede Præstegaarden aldeles.
16) Hr. Hans Marcus Møller, født 1802 paa Marienborg paa Møen, hvor Faderen var Godsforvalter. Hans Moder, som siden ægtede en Doctor Lund i Kjøbenhavn, var en Mackeprang. Præst paa Christiansø 1828 og Sognepræst her fra den 3die Juni 1831 til den 9de August 1844, da han døde. Hans Hustru, Elisabeth Sophie Schou, hvis Fader var Branddirecteur, lever i Kjøbenhavn. 3 Sønner og 2 Døttre leve. I Hr. Møllers Tid blev **Bjerremark** udskiftet, hvorved Præstegaarden erholdt omtr. 28 Tdr. Land.
17) Hr. Thor Johan Christian Heramb, 1844— 1848, er alt omtalt ved Errindlev.
18) Hr. Anton Christoffer Bertelsen, hvis Fader var Forpagter paa Vestensborg, Moderen en „Klinge", er født paa Eegholm ved Nysted 1805; blev Student fra Nykjøbing 1823, ordineret Katechet i Rønne 1834, 1839 Sognepræst i Søby, Sk. og H., og blev dernæst af Kongen [1])

kaldet hertil den 8de Febr. 1849. I Slutningen af forrige Aar blev han forflyttet til Kjøng. 1834 ægtede han en Datter af afdøde Kjøbmand Chr. Sidenius i Nykjøbing, ved Navn Ane Margrethe, der har skjænket ham en Datter og en Søn. 1853 blev Taagerup Sogns Fæland udskiftet, ved hvilken Leilighed Præstegaarden erholdt et Tilliggende af omtr. 47 Tdr. Land, som 1855 blev **bortarvefæstet** for 2180 Daler og en aarlig

[1]) See Side 388 Nr. 1.

525
Afgift af 21 Tdr. Byg. Da Tienden 1854 og 55 blev fastsat forøgedes samme med 36 Tdr. Byg. 1856 foretoges en Hovedreparation paa Præstegaarden.
19) Hr. Hans Medor Laurits Jessen, alt omtalt ved Vigsnæs.

Thorslunde Sogn

med 138 Tdr. Hartkorn og 220 [1]) Indb. skal være et af de ældst beboede Steder i hele Landet og har Navn efter vore Forfædres berømmelige Gud, som her rimeligviis har havt et Offersted. Kirken er lille, men lys og smuk og har et lille Taarn. 1857 blev den fuldstændig restaureret af dets Eier, Kammerherre Bertouch-Lehn. Den menes at være bygget 1440 og var i den katholske Tid helliget St. Peder. Fra Reformationen indtil 1635 var Thorslunde annecteret til Fuglse, ja 1585 bestemtes det endog, at Thorslunde Kirke skulde nedbrydes for at den skrøbelige Fuglse Kirke kunde forbedres med dens Materiale. Hvorfor dette ikke skete, vil erfares ved Fuglse.
En ypperlig Kilde haves i Sognet.

Fuglse Sogn (Fughelsø)

har 328 Tdr. Hartk. [2]) Flere Smaaskove findes hist og her, navnlig ved Kjærstrup, hvor Skovene danne en temmelig sammenhængende Strækning langt ind i Errindlev Sogn. Paa Grund af disse Skove og den høiere Beliggenhed, kan Fuglse Sogn regnes for et af de smukkeste paa Laaland, hvad Naturskjønheder angaaer. Mod Vest ligger Rogebølle Sø. Landsbyerne ere Fuglse, Alsø, Bøsserup, Skottemarke og

[1]) Nu 113 1/4 Td. Hartk. med 264 Indb. og 17 Gd.
[2]) Nu 385 3/4 Td. Hartk., 3 1/4 Td. Skovsk., 3/4 Td. Msk., 1031 Indb. og 55 Gd.

526
Hillestolpe. Kirken, en af de anseeligste paa Øen, ligger paa en høi Bakke, hvorfra haves en viid og deilig Udsigt. Den siges at være bygget, idetmindste udbedret 1531 af Anders Gjøe. Fra først af skal den være helliget St. **Laurentius**, men blev 1595 indviet til den Hellige Trefoldighed. Den 1ste Septbr. 1591 nedblæste en Deel af den og da den desuden var meget brøstfældig, maatte Menigheden for en Tid søge Thorslunde Kirke. „Der er ingen Vind saa slem uden at den jo tilblæser noget Godt“ kan med Sandhed siges her; thi Thorslunde Kirke, som alt var bestemt til **Nedbrydelse**, frelstes ved denne Leilighed fra **Tilintetgjørelse**, fordi man saa uventet fik Brug for den, og siden blev den staaende uanfægtet. Man vil vide, at da Kirken vel var bleven færdig, faldt Hvælvingerne ned igjen, men opbyggedes ved Hjælp af en Collect paany. For de tiloversblevne Penge anskaffedes en Lysekrone, som endnu hænger i Kirken. Den 30te November 1836 nedblæste Kirkens høie Spiir, hvorpaa et nyt blev **opført** 1841 i samme Høide (60 Alen), idet Taarnet blev gjort høiere, men Spiret i tilsvarende Grad lavere. Kirken blev desuden saa fuldstændig restaureret, at den kan regnes iblandt de smukkeste paa Øen, og Kirkegaarden udvidet. Alt dette bekostedes af Kammerherinde Raben-Hvitfeld-

Levetzau, som hviler her tilligemed sin Mand og tvende, eneste Børn. 1743 gav Generalmajor v. Lützow Kirken et Orgel [1]). De tvende Udbygninger har oprindelig været Begravelser for de adelige Familier paa Søholt og Kjærstrup; men Liigkisterne ere nu nedsænkede i Jordens Skjød og de underjordiske Begravelser tilmurede. I Vaabenhuset findes fornævnte Anders Gjøes Liigsteen, som tidligere laae foran Alteret. Af Epitafier mærkes det over den i nærværende Bog oftere forekomne Stiftamtmand H. U. v. Lützow. Hr. Henning Gjøe havde givet en Bogsamling, „Kirken til en evig Ihukommelse og

[1]) Et nyt er paatænkt.

527

blivende Liggendesæ, Fuglse Herreds Cleresi til Fordeel og Nytte“. Det stod paa Loftet over hans **Begravelsessted** og var ganske vist et paa de Tider „kosteligt Liberie“, da det indbefattede „alle Faculteter“. Det er imidlertid nu aldeles forsvunden. Man vil vide, at det er tilintetgjort ved **Soldaternes** Kaadhed i Aarene 1715—16, eller maaskee snarere anvendt til Patroner, Madpapirer o. s. v.

Udi Fuglse Sogn mærkes det gamle Herresæde **Kjærstrup**, der staaer for 59 3/4 Td. Hartk. og 1 1/2 Td. Skovsk. [1]). Gaardens Hovedbygning er vel af Bindingsværk, dog ny og prægtig (?) med 3 smaa Taarne, 2 Loftværelser, hvorfra man kan see Skibene seile forbi; den blev opført 1765. Over **Indgangen** sees Geheimeraad Frederik v. Rabens og Frues Navne; den grundmurede Lade er omtrent fra 1650. Der indavles aarlig over 1200 Tdr. Korn og fødes næsten et Par **Hundrede** Stk. Qvæg paa de gode Enge. Den er forsynet med store Grave, og en deilig, velanlagt Have med kostbare Blomster, Træer og Statuer glæder baade Sindet og Synet. Spor af et Voldsted findes i Dyrehaven. Gaarden skal alt skrive sig fra 1158, men med Sikkerhed kjender man kun langt senere Eiere, saasom Anders Sivendsen, † 1390, og hans Søn Hr. Absalon Andersen; senere tilhørte Gaarden Hr. Anders Gjøe, hvis Sønnesøn af samme Navn gjorde saameget for Fuglse Kirke. Han giftede sig med Karen Valkendorf fra **Høibygaard**, med hvem han havde 3 Sønner, blandt hvilke Henning fik Kjærstrup og skjænkede Fuglse Kirke 1617 en Kalk og det alt omtalte Bibliothek. Efter at Kjærstrup i mange Aar, man mener endog i flere Aarhundreder, havde tilhørt Familien Gjøe [2]), kjøbte Hr. Otto Povisk denne Eiendom, hvilken han endnu eiede 1624. Med sin Frue, Anne Blomme, levede han

[1]) Nu 72 Tdr. Hartk. med 526 Tdr. Land Skov. [2]) Cfr. S. 53 Nr. 17 og S. 61 Nr. (4 og) 5, hvor Navnene bedes rettede til Gjøe.

528

her meget fornøiet, gjorde Godt mod Fattige og gav Kirken en Klokke. Den næste mærkelige Eier er Hr. Palle **Rosenkrands** til Krænkerup. Han byggede hvor han kom og byggede ogsaa her den nuværende Lade; hans Datter, Birgitte Rosenkrands, bragte Gaarden til sin Mand, den rige **Geheimeraad** Christen Skeel; denne solgte 1665 Gaarden til Jomfru Margrethe Friis, en Datter af Tønne Friis paa Hesselager, idet hun bortbyttede Tølløse for Kjærstrup, der atter solgtes den 4de Januar 1681 til Generalmajor Jochum Schack til Bramsløkke og Sneumgaard. Denne var en „vældig riig“ Herre og god Huusholder — „gid hans Søn var traadt i hans Spor“. — Han var gift med Dorothea Sophie Sehested og døde Aar 1700. Hans Sønner skiftede nu Godserne imellem sig, og Kjærstrup tilfaldt da Major Otto Schack, ved hvilken Leilighed Kjærstrup Gaard og Gods blev vurderet for omtrent 12,400 Daler. Han døde 1719, kun 48 Aar gammel, og hans Enke, Elisabeth Birgitte Rantzau, solgte alt d. 30te Septbr. 1720 Gaard og Gods til Kongen for 22,000 Kroner. Da der ikke blev Noget af Kongens Plan med det oprettede Rytterdistrikt paa Laaland, solgte Kongen den 3die August 1730 denne Eiendom til Fru

Geheimeraadinde Emerentia v. Levetzau [1]), fra hvem den tilligemed Bremersvold gik over til hendes Søn, Geheimeraad Frederik Raben og Birthe Plessen, [2]) ved hvis dødelige Afgang, 1786, de tilfaldt deres Søn, **Geheimeconferentsraad** Siegfried Victor Raben-Levetzau, og efter dennes Død, 1819, hans yngre Broder Geheimeconferentsraad

---

[1]) Følgende er et Uddrag af Etatsraad Blechingbergs Indlæg i Høiesteret, velvillig meddeelt Udg. af Hr. Propr. Friderichsen.

[2]) Ifølge N ægteviede 1724. De havde i Alt 5 Sønner og 8 Døttre. Efter samme Kilde blev Grev Raben 1725 Hofmester hos Prindfessen, 1738 Stiftamtmand, Geheimeconferentsraad 1747, nedlagde **Stiftamtmandsembedet** 1763 (?) og døde den 26te Febr. 1773. Hans Søn, Grev Otto, døde tilligemed en Datter 1791 af Mæslinger i Kjøbenhavn. Dennes Frue, en Buchwald, var død Aaret iforveien. (cfr. S. 57 Nr. 7.)

529

Frederik Raben-Levetzau; da denne alt døde Aaret efter, overtoges begge Godserne af hans ældste Søn, Kammerherre Raben-Hvitfeld-Levetzau, efter hvis Død, i August 1828, hans Enke forblev i uforstyrret Besiddelse af Eiendommene, indtil hendes Datter og eneste Livsarving døde i 1838. Da opstod der en Retssag, som først tilendebragtes ved en Høiesteretsdom af 19de April 1844, der anerkjendte Tilværelsen af en særegen Familieret til Bremersvold, som i Følge denne blev tildeelt Kammerherre S. V. Raben-Levetzau til Beldringe, imod at betale 36,904 Daler Sølv til Boet, samt overtage Eiendommens Bankhæftelse. Om Kjærstrup Gaard og Gods reiste sig derefter tvende Sager, af hvilke den sidste, paakjendt i Høiesteret den 25de Octbr. 1850, fik det Udfald, at Geheimeconferentsraad S. V. Raben-Levetzaus og Hustrues Dødsboer blev kjendt berettiget til Kjærstrup Gaard og Gods, imod at fyldestgjøre visse Forpligtelser. En ny Sag om Kjærstrup blev paakjendt i Høiesteret den 1ste Novbr. 1853 i Faveur af sidstnævnte Bo, som derpaa stillede Kjærstrup til offentlig **Auction**, ved hvilken denne smukke Eiendom blev tilslaaet Grev Knuth til Knuthenborg og Medinteressenter, som efter 2 Aars Forløb solgte den med betydelig Fordeel til den nuværende Eier, den dristige Hr. Peter Friderichsen, Søn af Justitsraad Friderichsen til Nebbellegaard, og som var gift med en Datter af afdøde Pastor Dresler, † 1858.

Den nuværende Hovedbygning er restaureret 1836, Meieri og Stalde byggede 1830—34, en smuk Bro af hugne Kampesteen fører over Graven ind til Gaarden, hvis forhenværende Volde ere bevoxede med en smuk Lindeallee.

1440 og 46 var „den drabelige Mand“, Mikkel Grubbe, Præst her. (R.) Rhode tilføier endog at han var her endnu 1463.

Fra Reformationen indtil 1635 var Thorslunde Annex til dette Sogn; siden har Krenge været det.

530

Sognepræster

1) Hr. Hans Simonsen, fik Præsentats paa Kaldet ved Hr. Hans Bangs Resignation, Johannes den Døbers Dag 1537. † 1560. (IB.)

2) Hr. Christoffer Hansen, maaskee Formandens Søn, † 1564.

3) Hr. Christen Christensen Viborg, kom som Enkemand til Fuglse, hvor han ægtede Formandens Enke og havde forinden været Skolemester og Capellan her paa Laaland, uden at man veed, hvor. 1587 kom han i en hastig Uenighed med Henning Gjøe til Kjærstrup, paa Grund af nogle uforsigtige Ord. Hr. Viborg var dengang 60 Aar gl. (R.) og maatte efter megen Strid love at ville tage Capl. og holde sig fra Kirken, naar Hr. Henning besøgte den. Bemeldte Capl. skulde ogsaa prædike paa Kjærstrup, saa ofte Hr. Henning forlangte det. Da den første

Capl. var død, trak Hr. Viborg Sagen i Langdrag for at faae sin Søn, der havde studeret i Wittenberg, ordineret i hans Sted; men den uforsonlige Hr. Henning var paa sin Post, og Præsten maatte nu kalde Hr. Peder Mikkelsen 1592 til sin Capellan. Denne maa kort efter være død eller forflyttet; thi omtr. 1594 fik han Eftermanden til Capl., ja 1596 den 4de April overtog denne endog Embedets hele Bestyrelse under Navn af Vicepastor indtil Hr. Viborgs Død. Før Striden med Henning Gjøe — et ikke umærkeligt Træk til Adelsvældens Belysning — havde han ombygget Præstegaarden. Hans Datter, Anna, var gift med Hr. Sadolin i Aastrup.
4) Hr. Anders Madsen Beske, hvis Fader rimeligviis var Præst i Skjælby, blev Sognepræst den 6te Januar 1597 og afstod Kaldet 1626 til sin Søn. Hans Hustru, Ida, var rimeligviis en Datter af Hr. Iver i Vaabensted.
5) Hr. Mads Andersen Beske, 1626—57.

531
6) Hr. Anders Knudsen Krag, født 1630, var først Rector i Maribo og blev ordineret her til Sognepræst den 10de Juni 1657. Viceprovst 1680, Provst 1681, † 1702. Til Medhjælper havde han sin Søn, Mads, som døde 1696. Til Eftermand fik han sin Brodersøn:
7) Mag. Nicolai Krag, født 1678 i Horup paa Als, hvor Faderen da var Præst. Hans Moder var en Broderdatter til Mag. Brandt i Nykjøbing. Studerede i Wittenberg og Halle, men tog Attestats i Kjøbenhavn. † 2den Septbr. 1732. 1702 ægtede han Anne Elisabeth Müller, med hvem han havde 2 Sønner: Johannes, som 1724 tog theol. **Embedsexamen** og to Aar efter ægtede Hr. Søren-s Datter i Døllefjelde; han var „en virkelig Diogenes i sin udvortes Prydelse“. Hans anden Søn, Christian, født 1704, blev Skolelærer i Elseneur og døde 1770 som Degn i Væggerløse. 1728 ægtede Hr. Krag en Datter af Hr. Jessen i Idestrup, † 1754, som ligeledes skjænkede ham 2 Børn, af hvilke Datteren, Mariane, blev gift med en Slotsforvalter Baache i Sjælland.
8) Hr. Daniel Peter From, født 1701. Hans Fader, Andreas From, var Kongens Forpagter paa Korselitze; Moderens Navn var Rebecca Mayland. Tog Embedsexamen s. D. som Formandens Søn, var derefter Huuslærer paa **forskjellige** Steder paa Laaland, indtil han 1731 blev Capl. p. p. hos Mag. Kaalund i Rubbelykke. Den 4de Septbr. 1732 kaldtes han hertil, hvor han døde den 16de October 1748. 1733 ægtede han Marie Hansen, med hvem han havde 4 Børn. 9) Hr. Peder Bagger, født 1714 i Hellested, hvor Faderen var Præst. Var Huuslærer i flere Aar paa Laaland før hans Fader, Mag. Rudolph Bagger, 1746 tog ham til sin Capl. Den 20de Novbr. 1748 kaldtes han hertil, hvor han døde 1762. Hans Hustru, Karen Neuspitzer, fødte ham 5 Børn.
532
10) Provst Hans Tage, Søn af Hr. Jacob i Søby i Aasum Herred i Fyen og Ida Schurman, er født 1715, var Huuslærer endog paa Færøerne før han 1750 blev Skibspræst og gjorde som saadan Reiser lige til China, leed en Gang Skibbrud og udstod tillige andre Farer. Efter sin sidste **Hjemkomst**, 1755, var han brødløs indtil Kammerherre Krogh til Søholt kaldte ham hertil den 10de Mai 1762. Resignerede 1781. Han „befriede“ først sin Formands Enke, som døde 1769, hvorefter han det næste Aar „udsaae sig sl. Bresslers Enke i Rødby til at bestride hans Oeconomi“.
11) Hr. Hans Reimer Staal, født 1740 i Maribo, hvor Faderen var Kjøbmand. Skjøndt han kun havde faaet ringeste Charakteer til sin Embedsexamen 1766 — Sligt saae Herremændene kun lidet paa i den private Kaldsrets Tid — fik han dog dette store Kald den 4de Mai 1781 og døde her 1791.
12) Hr. Frederik Wichmand, født 1753 i Flemløse, hvor Faderen var Sognepræst. Var i flere Aar Huuslærer i Fyen før han 1779 tog Embedsexamen med bedste Charakteer. Skjøndt han alt havde faaet Ventebrev paa Fuglse 2 Aar efter at Formanden var kaldet — man maa altsaa ikke have tiltroet ham en lang Levetid — blev han dog forinden (8de Marts 1785) kaldet til Ø. Ulslev, hvorfra han saa kom her til. Gift med Engel Kirstine Sølling. Deres ene Søn, Peter

Sølling, døde som Gaardeier i Sognet. En anden er Kjøbmand i Saxkjøbing. Datteren, Anne Regine Amalie, ægtede Eftermanden.
13) Hr. Jens Peter Theil (ikke Theill, cfr. II. S. 31 Nr. 2), født 1785 i Jylland, hvor Faderen var **Herredsskriver** og Forvalter. Efter at have taget Embedsexamen med bedste Charakteer 1807, var han Huuslærer paa **forskjellige** Steder, navnlig paa Søholt og Aalholm, og banede sig saaledes Veien til en god Befordring, idet han 1816, efter en halvaarig Ansættelse som Katechet i Nykjøbing, blev kaldet

533
hertil. Hr. Theil var en meget agtværdig, godgjørende og brav Mand, der med christeligt Sind bar den store Sorg, at følge sin haabefulde Søn til Graven — et Tab, han alligevel aldrig rigtig forvandt. Den ældste, Knud Frederik, døde nemlig som Handelsbetjent i Maribo; den anden, Lavrits Peter Sølling, født 1823, Student fra Nykjøbing 1843, var en Tid Faderens Capellan og gjorde sig som saadan særdeles afholdt af Menigheden; han døde siden som Pastor Nannestads Medhjælper i Landet. Ialt havde han 3 Sønner og 2 Døttre; om disse, samt om den øvrige Familie, henvises til hvad der er meddeelt om:
14) Hr. Henrik Posselt under Holeby.
15) Hr. Niels Kirkmoe Bechmann, født 1807 i Kjøbenhavn, hvor hans Fader da var Præst († 1836 som Consistorialraad og Sognepræst i Raarup); Adjunct i Horsens 1834, Sognepræst paa Fuur det næste Aar, i Hald og K. 1841, i Hundstrup, Ø. og H. 1853, kom her den 20de Febr. 1858. 1834 ægtede han Juliane Bønnelykke, hvis Fader var Tobaksfabrikeur i Horsens. Aaret efter hendes Død, som indtraf 1839, giftede han sig med hendes Søster Maren, som døde 1845, og nu ægtede han 1848 Christine Louise Brorson, født 1806, hvis Fader var Justitsraad og Herredsfoged. Flere Børn.

Krænge Sogn,

Annex til Fuglse, har blot 125 Tdr. Hartk. [1]). Her mærkes Storskoven og Faverskoven, der strækker sig ind i Fuglse Sogn. Holmene Hindsø, Ramsø og den deilige Skjelsnæs i Maribo Sø tilhører dette Sogn, der imod Vest indesluttes af Heirede og en Deel af Rogebølle Sø. Kirken, restaureret omtr. 1846,

[1]) Nu 152 1/4 Td. Hartk., 3 1/2 Td. Skovsk., 3/4 Td. Msk., 338 Ind., men kun 8 Gd.
534
er kun lille og har et fladt Loft. 1530 var det bestemt, at den skulde nedrives og Menigheden fik Befaling til at søge Bursø Kirke; men Beboerne holdt fast ved deres Kirke, og saaledes frelstes den fra Tilintetgjørelse, uagtet et nyt Kongebud 1555 indskjærpede den første Befaling. Den var i sin Tid helliget Vor Frue og skylder maaskee ogsaa den derværende, før saa berømte, Kilde sin Oprindelse. Samme Kilde kaldtes „Krykkekilde“, fordi Alle, som bleve helbredede af dens Vand, kastede der sine Krykker, om de havde brugt saadanne; den siges endog at have givet Sognet sit Navn. Kirkens største Mærkelighed og en Mærkelighed, der søger sin Mage, er den Kalk, der, som Paaskriften viser, er givet af Dronning Margrethe. Ved den vestligste Gaard i Byen findes Spor af et Voldsted. Rimeligviis har Krøngegaard ligget der. Den beboedes i sin Tid og tilhørte Familien Venstermand, og skal have givet Anledning til Søholts Opførelse. I Sognet ligger det gamle „lystige“ Herresæde Søholt, „om hvilket er saa meget at skrive, at jeg ei veed, hvor fra jeg skal begynde“. Gaardens Hartkorn er 47 1/2 Td. og 3 1/2 Td. Skovsk. [1]). Den indavler aarlig henved 1100 Tdr. Korn og føder over 150 Stk. Qvæg. Den har gode grundmurede Bygninger. Hovedbygningen ligger i Nord og har 2 **Sidefløie**. I den østre er et lidet men ret net Kirkecapel, som har et godt Positiv og en kostelig Altertavle. Geheimeraad Lützow lod det ordentlig indvie [2]). I selve Hovedbygningen er et stort Slaguhr med Klokke i

den øverste Qvist; i et Værelse, kaldet Spisestuen, er i den ene Nische et „artigt“ Springvand, som endnu ikke er forfaldent [3]). Haven blev „med ret Ødselhed“ anlagt af Geheimeraad Lützow, der med store Bekostninger anbragte Vandfald, Statuer, Alleer, kostbare Frugt-

[1]) Nu 91 1/4 Td. Hartk. og 3 1/4 Td. Skovsk.
[2]) 1820 blev det dog indviet paa ny i Anledning af en Confirmation.
[3]) Men nu forsvundet.

535
træer, „rare Blomster“ og italienske Viinbjerge. Alleerne førte altid til de Steder i Haven, hvorfra man havde den **forskjelligste** og deiligste Udsigt; den skal i sin Tid ikke have havt sin Lige i Danmark eller Tydskland. (?)
Søholt antages at staae paa det Sted, hvor der forhen har ligget en Landsby, Briggerup, paa 8 Gaarde, som havde et Capel, der var indviet til St. Jørgen; man mener at den i den ældste Tid skal have været et Kloster. Af dens ældste Eiere nævnes først Morten Venstermand, der døde 1610, som fik Gaarden ved Ægteskab med Anna Galt, der siden giftede sig med Hr. Falk Brahe til Ourebygaard, hvilken han solgte. Han var en flittig Landmand, men solgte dog ogsaa Søholt den 27de September 1618 til Eiler Quitzow til Lykkesholm. (R.) Maaskee solgte denne Gaarden til den senere **Lehnsmand** paa Aalholm, Just Frederik v. Pappenheim, der skal have opført Hovedbygningen med Capel og Seierværk; derefter skal Gaarden have været et Krongods og senere af Kongen 1681 skjødet til Geheimeraad og **Stiftamtmand** Henrik Ulrich v. Lützow, som tilbyttede sig Bisponsø for Sollestedgaard og derefter gav sin nye Eiendom Navnet Ulriksdal; dertil kjøbte han ogsaa Sædinggaard og havde Raad til at anvende 60,000 Daler paa den nys beskrevne Have. 1750 modtog han Kongen med de største **Æresbeviisninger** og havde i den Anledning ogsaa store Bekostninger. Han stiftede det prægtige Hospital i Bursø for 12 fattige Lemmer. Gud bevæge hans Efterkommere til at holde „med alvorlig Velmening og Samvittighed over denne Stiftelse“ [1]), som blev grundlagt 1703 med den underlige Bestemmelse, at en af

[1]) Det gjorde de netop ikke, hvorfor den daværende Præst, Hr. Heineth, maatte udvirke en kgl. Resolution, at Fundatsen skulde overholdes. Han lagde sig derved aldeles ud, saavel med den daværende Stiftamtmand, som med Eieren af Søholt, og dennes Svoger vilde desaarsag ikke kalde ham til Flintinge, dengang Hr. Sandsø resignerede. Proprietairpræsten maatte altsaa takke Gud for Frederik VI. (H.)

536
Lemmerne tillige skulde være Skolemester, hvorfor der ogsaa i den ene Ende af Hospitalet var indrettet en Skolestue, som dog blev nedlagt 1796. Ifølge Fundatsen skal der fra Søholt aarlig leveres dette Hospital 15 Tdr. Rug, 12 Tdr. Byg, 12 Tdr. Malt, 2 1/2 Td. Ærter, 2 1/2 Td. Hvede, 2 Køer, 6 Faar, 6 fede Gjæs, 3 fede Sviin, 1 Td. Salt, 1 Td. og 4 Lisp. saltet og tørret Fisk, 3 Lisp. Ost, 9 Lisp. Smør, 2 Daler til Melk, 84 Alen Vadmel, 12 Par Sko, 12 Pd. Uld, 60 Al. Lærred, 8 Læs Brænde, 40 Læs Torv, samt et Lagen, en Kiste og fri Jord for Alle, som afgaae ved Døden. Hans Søn, Generalmajor Christian Frederik v. Lützow, skal være død af **Ærgrelse** over en tabt Proces; hans Enkefrue, Anna Sophie v. Holstein, foretrak at boe hos Præsten i Fuglse; Datteren, Sophie, giftede sig med Stiftamtmand Godske Hans von Krogh, født i Throndhjem 1726, hvor Faderen dengang var commanderende General. 1740 kom v. Krogh til Hoffet, hvor han 1760 blev Kammerherre og stod i den Tid i stor Naade og Yndest hos Kong Frederik V., „hvis Hjerte han altid havde inde“. Ikke destomindre kom han imod Alles **Forventning** 1764 til Laaland som Stiftamtmand og blev 1796 Ridder.

Ved Familien Krogh forblev Søholt indtil Begyndelsen af det 19de Aarhundrede, da den gik over til Kammerherre Bertouch, der 1804 byggede den nuværende Hovedbygning og døde 1831. Den blev derefter kjøbt ved Auction af **Klædehandler** Kjerkegaard fra Kjøbenhavn, hvis Arvinger ligeledes solgte den ved Auction 1852 til Justitsraad Jørgensen fra Sollested for en forholdsviis billig Priis, og senere har denne Eier anvendt megen Bekostning paa Haven, som kan regnes for en af de smukkeste paa Øen, Noget, hvortil den deilige Beliggenhed ogsaa bidrager Sit. 1856 er opført et Teglværk.

537

Holeby Sogn

indeholder 217 Tdr. Hartk. 1). Har saa godt som ingen Skov, men mange Kildevæld. Kirken, beliggende midt imellem Byerne Sdr. og Nr. Holeby, var fordum indviet til — St. Chrysostomus; den har Bræddeloft og mangler Taarn. 1718 byg- gede Stiftamtmand Lützow et lille Taarn med Spiir ved den, men dette er senere nedrevet igjen. Bemeldte Hr. Lützows Søn gav Kirken 1746 sin Klokke.

I Sognet ligger Hovedgaarden Nobølle, egentlig Ny- bøllegaard, som har 23 3/4 2) Tdr. Hartk. og gode (?) Græs- gange. Der er oprettet af oftnævnte Stiftamtmand Lützow, 3) som sammenlagde 2 Bøndergaarde. Senere eiedes den af Kongen, som 20de Juni 1721 skjødede den til Grev Adam Christopher v. Knuth. Til Gaarden avles aarlig 400 Tdr. Korn. [Dens nuværende Eier er den dristige Justitsraad Friderichsen, hvis Datter er gift med hans Brodersøn, den dygtige Hr. Jesi Friderichsen, Eier af Steensgaard i Sandby Sogn.

Hans Søn, see Kjærstrup.]

Fuglse Herreds Thinghuus stod engang i Holeby Nørremark.

Holeby, som fra Reformationen indtil den 27de Februar 1635 var et Kald for sig selv, har havt følgende

Præster. 4)

1. Hr. Christopher Pedersen Bager, erholdt 1577 et Kongebrev, som stadfæstede et tidligere fra Kong Christian III., hvori der lovedes ham, at ved indtrædende Vacance i Bursø og Kronge skulde sidstnævnte Kirke lukkes og Bursø

_____

1) Nu 231 1/4 Td. Hartk., Tdr. Msk., 418 Indb. og 20 Gd.

3) Nu 48.

4) Maaskee er „Lützau“ rigtigere.

1470 nævnes en Niels Mortensen. (K. Br.)

538

tillægges ham som Annex, imod at han skulde holde en Ca- pellan i dette Sogn. Da Eieren af Krønge Kirke, Morten Venstermand, holdt med de Krønge Bønder, lykkedes det dem at faae Faren afvendt fra deres Kirke, som 1579 atter blev oplukket, dog „Præsten i Holeby uden Fornærmelse,“ da hans Capellan der og i Krønge skal gjøre Tjeneste. Sognepræsten i Holeby vedblev saaledes at være Sognepræst i alle disse 3 Menigheder; men det var ikke mere end af Navn; thi For- holdet var i Virkeligheden kun det, at Præsten i Bursø og Krønge skulde svare en aarlig Pension til Præsten i Holeby, bestaaende af 2 Pund Byg, 4 Lam og 6 Gjæs. (IB.) Hr. Christoffer, som næppe har været den første Præst her efter Reformationen, døde imidlertid den 23de December 1591.

2) Hr. Laurits Jacobsen, kaldet hertil fra Thirsted Capellani og valgt den 25de Marts 1592, skjøndt han var gift og Stiftslehnsmanden, Hr. Frederik Hobe, havde lovet Enken, at hun nok skulde faae Eftermanden tilægte.

3) Hr. Niels Jensen Staureby, dukker igjen op her i Holeby (cfr. S. 382 a), var Sognepræst her fra 1627 (24 ?) til 1629.
4) Hr. Iver Madsen Bogense, født 1588, blev ordineret til Medtjener for disse 3 Menigheder den 25de Juli 1621, Sognepræst 1629. Dødsaaret ubekjendt; maaskee alt 1635.
5) Hr. Jørgen Hansen Bogense, født 1604 og ordineret til Medtjener her den 4de Januar 1632. 1635 var han endnu Capellan; men nævnes 1641 som Sognepræst for Holeby og Bursø, der, som vi ville mindes, vare blevne forenede 1635. Krønge er rimeligviis ved Hr. Ivers Død gaaet til Fuglse. Den 2den Juni 1657 blev han Provst og døde den 29de s. M. 1658. Den 7de October 1654 ægtede han Inger Hansdatter, født i Taagerup Præstegaard 1638, ved hvilken Leilighed en hvis Bendt Eriksen „gjorde et deiligt Riim og mægtig Poesi“, hvis største Mærkelighed imidlertid

539

bestod i, at hver Linie begynder med et Bogstav af den ubekjendte Digters ærede Navn — uden hvilken Forsigtighed man ellers neppe havde kjendt hverken dette eller ham: Efter Hr. Jørgens Død var hun gift med Eftermanden i 22 Aar og døde den 15de Mai Aar 1700.
6) Hr. Hans Hansen Skjælskjør, 1658—80, er født 1628. Hans Efterfølger beklager sig over, at Hr. Hans ikke har ført sine Kirkeforretninger tilbogs i de sidste 20 Aar. „Hr. Hans maa altsaa have været en skinddoven Mand, som burde have havt en Ørefigen af sin Biskop.“ Men hvad burde Provsten have havt?
7) Hr. Knud Jørgensen Holm, født den 13de Juni 1648 paa Elleholm i Bleking (?), blev ordineret til Feltpræst den 26de August 1676, og Aaret efter giftede han sig med Elisabeth Wulf, Enke efter Diderik Kenkel i Nysted, som over- levede ham til 1714. Var Præst her fra 7de Februar 1680 til den 17de April 1708. I Provst Holms Tid fandtes hans Liigsteen i Choret og hans Portrait i Degneboligen. Han efterlod sig et hæderligt Navn i Menighederne. (H.)
8) Hr. Diderik Albert Holmer, Formandens Søn. „Dette forvildede Hoved“ er født 1682, tog Embedsexamen 1705 med maadelig Charakteer, og bedre gik det ham ikke ved hans Prøveprædiken, saa han vistnok alene kan takke sin Fader, der tog ham til Capellan i det følgende Aar, at Geheimeraad Lützow udnævnede ham til hans Eftermand, 3 Dage før Hr. Dideriks Død. 1709 ægtede han Cathrine Guden. Menig- hederne „maatte nøies med ham“, indtil Døden den 26de April 1735 gjorde Ende paa denne Mands „ryggesløse“ Levnet. (H.)
9) Hr. Herman Fuglsang. Denne ærværdige Lærer er født den 14de Marts Aar 1700 i Vordingborg, hvor hans Fader, Jørgen Dideriksen Fuglsang, var „By- og Birkefoged“. Hans Moder var Karen Hvas. Han blev Student fra Kjøben- havns Skole, da han var 20 Aar gammel. 1729 blev han

540
Capl. p. p. hos Provst Danneseer i Karleby, hvis Datter, Johanne, han ægtede 1735; hun døde 1755. Hans andet Ægteskab med Karen Lerche, Datter af Hr. Ferslew i Nebbe- lunde, varede kun 10 Maaneder. Tredie Gang ægtede han Lucie Abelone Studsgaard, en Søster til Biskoppen i Aalborg, † 1829 som Enke efter Hr. Dall, Sognepræst til V. og Ø. Hassing. 1732 blev Hr. Fuglsang Capl. hos Mag. Kaalund i Rubbellykke, hvorfra han 1735 kaldtes hertil, hvor han ogsaa døde 1777. Af sit sidste Ægteskab havde han en Søn, der døde 1832 som Præst i Slagelse. Indgik en for Kaldet høist ufordeelagtig Tiendeaccord med Stiftamtmand v. Krogh, hvem han ogsaa skjænkede Annexgaarden i Bursø for en Spotpriis.
10) Hr. Johannes Borchsenius, født 1723 paa Langeland, var 7 Aar Huuslærer hos Hr. From i Fuglse og i 8 Aar hos Oberst Lützow, der 1756 gav ham Kaldsbrev paa dette Embede, som han dog først tiltraadte 1777; efterat han siden 1762 havde været Capl. p. p. i Østofte. † 1782 og begr. den 15de Marts.

Indholdsfortegnelse side 326

11) Hr. Severin Christiansen Thørche, født 1750 i Viborg, hvor Faderen var Borgemester. Han mistede begge sine Forældre, da han var 11 Aar gammel, hvorefter en Slægtning tog sig af ham; maatte senere forlade Universitetet af Armod, men naaede dog at tage Embedsexamen 1782 med anden Charakteer. Han conditionerede nu igjen, iblandt Andet 1 Aar hos H. G. v. Krogh paa Søholt, som 1782 kaldte ham hertil, hvor han alt døde 6 Aar efter. Samme Aar som han kom hertil ægtede han Marie Sophie La Cour, med hvem han havde 4 Børn. Af disse døde en Søn for faa Aar siden som Sognepræst i Torværd. Datteren lever endnu i Kjøbenhavn som Enke efter Hr. Proprietair Nissen til Budderup paa Falster.
12) Hr. Christen Andersen Lund, født den 28de Decbr. 1763 i Kjøbenhavn, hvor hans Fader var Hørkræmmer

541
og Brygger. 1784 tog han den store phil. Examen med bedste Charakteer, men fik kun anden Charakteer ved sin theol. Examen, som han først tog 2 Maaneder efter Formandens Død. „Da den høie, slanke og smukke Mand ankom i sin Præstegaard, modtoges han af Formandens 3 Smaabørn med det Udraab: „See, der kommer Fader igjen.“ Omslynget af dem, træder han ind for den 10 Aar ældre, vakkre Enke og — næste Sommer blev hun hans Kone, men hun døde 1801 uden at have skjænket ham Børn.“ — 1792 blev han kaldet til Kjeldby paa Møen; 1828 blev han Consistorialraad og døde den 10de August 1838. 1802 ægtede han Karen Charlotte Johanne Jørgensen, hvis Fader var Byfoged i Stege og Justitsraad. Hun døde 1855. Hr. Lund var som bekjendt en begavet Digter. „Landsbykirkegaarden“ skal være forfattet her i Holeby. En Datter ægtede en Justitsraad Mørch i Aalborg.
13) Hr. Anders Krag Holm, født den 17de Septbr. 1767 i Nakskov. Hans Fader, Snedker Henrik Holm, var en forstandig, brav og agtværdig Mand. Om sine Familieforhold meddeler Hr. Holm selv Følgende: „Den Mand, efter hvem jeg er kaldet Anders 1) Krag, var gift med min Farmoders Mormoder og eiede Langø (i Nakskov Fjord). Efter ham arvedes den af Familien. Min dyrebare Fader fik Skjøde paa Øen, lod den opmaale og et Kort optage, men efter hans Død 1784 giftede min Moder (Charlotte Sophie From) sig med en Snedker Kuhsahl, og nu nødtes man til at sælge Gaarde og Huse efter hinanden, og hele Eiendommen gik saaledes aldeles bort fra Familien til stort Tab for mig og mine Brødre.“ — 1785 blev han Student fra Nakskov Skole og var den Første iblandt de Første, som Rector Boye dimitterede. Fra 1789 til 92 var han Hører paa Herlufsholm, men tog alt 1790 Embedsexamen med bedste Charakteer. Den 5te October 1792 blev han kaldet hertil, hvor han var til

1)Kalder sig dog selv Andreas.

542
542
den 3die Novbr. 1797, da han blev anden resid. Capl. ved Holmens Kirke. 1801 tillige Præst ved Søqvæsthuset, 1804 første resid. Capl., 1811 Rang med Sognepræster i Kjøbenhavn, 1815 Rid. af Dbr. og Medlem af Bibelselskabet, 1823 Provst og Sognepræst ved Holmens Kirke, 1829 Dbrmd., 1841 Rang med Biskopper, 1842 Cmdr. af Dbr. og Æres- diplom som Dr. theol. i Anledning af hans 50-aarige Embedsjubilæum; entl. efter Ansøgning fra 1ste Januar 1849 at regne; † 13de Mai 1851. 1793 ægtede han Anne Marie Krøyer († 1825) Søster til den afdøde Agent Krøyer i Maribo († 1832) og Datter af en Kjøbmand s. St. Flere Børn. Provst Holm var en villig, rettænkende og flittig Mand, hvis skrevne Prædikener ved hans Død udgjorde mange Bind. Han elskede Laaland, navnlig Nakskov, høit og forlod alene Øen, fordi han ligesom Formanden ikke kunde taale Luften. Rhodes Samlinger havde han Meget tilovers for, skjøndt han ingenlunde var blind for Bogens svage Sider, og ønsker i et Par Forord til sine Noter, at disse engang i Tiden maa falde i en Mands Hænder, som vil benytte dem ved en ny Udgave.

14) Hr. Hans Ditlev Heineth 1797—1814. Forbedrede Avlingen og opdyrkede den fortræffelige Eng. (See forresten II. S. 65 Nr. 14.)
15) Hr. Johan Adam Braës, født 1783 i Frederikssund, hvor hans Fader var Regimentsskriver. Blev 1813 Capl. p. p. i Vaabensted, den 5te Septbr. Sognepræst her, hvor han efter flere Aars Svagelighed døde den 11te Mai 1831 og hans Liigsteen findes endnu paa Kirkegaarden. Den 11te Novbr. 1814 ægtede han Bodil Cathrine Wichman, hvis Fader var Sognepræst i Vaabensted og som endnu lever i den Wichfeldske Stiftelse i Nykjøbing. En Datter er gift med Hr. Krogh i Maibølle. Hr. Braës opbyggede Stuehuset i Præstegaarden fra Nyt, tildeels paa egen Bekostning.

543

16) Hr. Joachim Otto Poul Steenstrup, 1831 til 1840 (see S. 485 Nr. 17).
17) Hr. Henrik Posselt, født den 21de Januar 1807 i Nestved, hvor Faderen var Regimentschirurg. Hans Moder var en Hornemann. Blev 1831 Lærer ved Vaisenhuset, 1834 Katechet i Nyborg, kom hertil den 10de Febr. 1841, Provst den 6te Juni 1851, Sognepræst i Fuglse den 5te Mai 1855 og i Østofte alt den 15de Decbr. 1857. 1831 ægtede han Helene Schmidt, † 1848, der skjænkede ham 1 Søn og 4 Døttre, af hvilke den ældste er gift med hans Svoger, Landmaaler Theil i Fuglse, den næstældste med Viinhandler R. L. Seehuusen i Maribo. 1850 ægtede han Anna Hansen, Datter af den gamle Præst i Ønslev og fik med hende en Datter, der kostede Moderen Livet. Hans tredie Kone, Engeline Kirstine Laurentse Theil, er en Datter af hans Formand i Fuglse og har alt skjænket ham 2 Døttre. Hr. Posselt er en begavet Taler, human Tilsynsmand og en elskelig Personlighed. I Holeby har han bygget en Stald- og Ladelængde af egne Midler, samt ligeledes opført et Huus paa 6 Fag med Ladelængde ved Kirken, og derefter skjænket Kaldet samme tilligemed en liden Lund — en sjelden Tro i Israel!
18) Hr. Hans Jacob Peder Dorph Paludan, Søn af Præsten i Sdr. Kirkeby, er født s. St. 1814, Huuslærer og Capl. p. p. 1842—46 hos den senere Biskop Lautrup, hvis Indflydelse han fornemmelig skal skylde sin heldige Forflyttelse hertil fra Nyord, hvor han 1846—55 var Skolelærer og Præst. 1847 ægtede han Marie Louise Paludan, Datter af Assessor Hans Paludan i Skien.

Bursø (Borchsø) Sogn

udgjør 184 Tdr. Hartk. [1]). Her har tilforn været et adeligt Sæde, ved Navn Follerupgaard, ja man nævner endog tvende

[1]) Nu 182¾ med 23 Gd. og 535 Indb.

544
Herremænd, Eiler Knudsen og Eiler Kruckou, som idetmindste have boet i Sognet.
Den uanseelige Kirke mangler Taarn og Hvælvinger. I den catholske Tid var den indviet til St. Dyonysius. Om Hospitalet see Søholt.
Fra 1536—1635 havde Bursø i Forening med Krønge sine egne Præster, hvorom udførligere er talt ved Holeby. Siden den Tid har Sognet været Annex til Holeby.

Sognepræster.

1) Hr. Oluf.
2) Hr. Claus Clausen, begr. den 25de Marts 1579, synes at have havt en Capl., ved Navn Hans Viborg; thi Gregers Degn angav s. A. at have truffet ham i en Slagbænk hos sin Pige. Udfaldet kjendes ikke.

Capellaner.

1) Hr. Jacob Tykke, 1579—82 (see Rødby).
2) Hr. Anders Maas, fra 1582 til sin Død d. 31te Marts 1618, som indtraf i hans Alders 72de Aar. 1609 gav ovennævnte Hr. Kruckou og denne Præst en Kalk til Bursø Kirke. 1588 afviste han Morten Venstermands Boelskab, Agnete, fra Alterets Sacramente, men maatte efter en varm Strid alligevel give tabt og rette sig efter Kongens Brev „om Adels Boleri". Der fortælles endvidere, at han blev pludselig blind, fordi han havde faaet Kongens Befaling om Krønge Kirkes Lukning fornyet. For at gjøre dette godt igjen, søgte han siden efter ligesaa ivrig at faae Befalingen taget tilbage. Dette lykkedes rigtignok, uden at man veed, om det hjalp Hr. Anders paa Synet. (IB.)
3) Hr. Iver Madsen Bogense, 1621—29 og
4) Hr. Jørgen Hansen Bogense, bleve begge Sognepræster. NB. 1618—21 og 1629—32 kjendes ingen Capellaner.

545

Thirsted Sogn.

har 233 Tdr. Hartk. [1]) og 600 Indb. Landsbyer: Ø. og V. Thirsted, Brandstrup, Viet og Gjerringe. I Rødbyfjord ligger den frugtbare og veldyrkede Langø. Thirsted Kirke har et temmelig anseeligt Taarn med fladt Tag. Den har rimeligviis fra først af været et Capel og skylder den tætved liggende berømte Kilde sin Oprindelse. Den var indviet enten til St. Nicolai, paa Grund af dens Nærhed ved Vandet, eller snarere til St. Hans; thi paa St. Hans Aften var her næsten som et Marked ved Kirken paa Grund af de Mange, som besøgte Kilden for Sundheds skyld; (den ligger S. for Kirken og var i Rhodes Tid forsynet med Tag og Rækværk). Siden blev Kirken mærkelig derved, at Landemodet og andre for Øernes Geistlighed vigtige Forsamlinger holdtes her. Da Familien Reventlow i sin Tid søgte denne Kirke, blev den af Hs. Excell. Grev Reventlow betænkt med Altertøi og alt Sølvtøi til Alteret, samt et Sølvbækken til Døbefonten, „Altsammen saa kostbart, at det i Laaland ikke har Lige", item et Positiv og sin egen Stol. [2]) Over de anseelige Hvælvinger findes endnu Spor af Vægmalerier. De hellige Personer paa samme see nu saa forfærdelige ud, at Almuens Indbildningskraft ei alene har gjort dem til Røvere — hvilket vedkommende Maler vist mindst havde tænkt sig eller havde ønsket — men endog lavet en Historie om disse Røveres vilde Færd, som i det Mindste kan belære alle Yndere af slige Sagn om disses i enkelte Tilfælde forunderlige Oprindelse. Under Choret er en muret „Begravelse", som skal være opført af Hr. Tyge Lunge til Tostrup, hvor han selv siges at hvile. Den bekjendte Thirsted Runesteen, som

[1]) Nu 258¾ Td. Hartk. og ¾ Td. Msk. 1855, og 1860 724 Indb.; 53 Gd. [2]) Kirken, som blev smukt restaureret 1858, har nu et nyt Orgel og en Altertavle af Gibs, der ikke tager sig videre godt ud.

546

før har siddet i Kirkemuren, har følgende Indskrift[1]): „Asrad og Hildulf reiste denne Steen over Frode, sin Besvogrede; han var Herre til Thue paa Vair i Frisland, da alle Vikinger trængte paa, og han var Anfører, men døde paa Havet."
1382 skjænkedes Rubbellykke til Thirsted Pastorat, og Præsten har „i mangfoldige Aar" boet der. (R.) Tidligere har Præstegaarden ligget nærmere Kirken, hvor den endnu eier Jord. Præstegaarden har 16[2]) Tdr. Hartk. og bag ved Haven en smuk lille Skov, der ofte har lidt ilde Medfart af pengegjerrige Sognepræster. Præsten skal desuden have fri Brændsel fra Grevskabet

Christianssæde, har gode Mensalgaarde og 4 à 5 Huse paa sin Grund. Intet Under at Thirsted Præstekald med samt sine 2 Annexer, altid har været anseet for et saare fordeelagtigt Embede! Det Modsatte kan siges om Capellaniet, hvorfor der ogsaa engang var Tale om, at disse tvende Embeder, ved indtrædende Vakance skulde deles mere ligelig baade med Hensyn til Byrder og Indtægter. Indtil 1694 udgjorde Thirsted og Skjørringe eet Pastorat og havde da følgende

Præster. [3])

1) Hr. Anders Rasmussen, som efterlod 500 Rosenobler, 40 Stk. Qvæg, 20 Faar o. s. v., var her 1527; men om han blev Lutheraner, vides ikke med Vished. I ethvert Tilfælde var den „vældig rige Mand", Hr. Mikkel Graae, en Catholik.
2) Hr. Christian Lunde, † 16de Juli 1535. Dette, samt at hans Hustrues Navn var Anne Hansdatter, kan er-

---

[1]) Meddeelt af Hr. Pastor Briem i Gundslev. En Liigsteen, som ligger udenfor Kirkens Indgangsdør, har den kraftige Indskrift: „Idag mig, imorgen dig."
[2]) Nu 15¼.
[3]) 1470 tog Hr. Henrik Hansen Tingsvidne paa at Kaldet havde fri Skovhugst i Østremose. (K. Br.)

547
fares af den latinske Gravskrift, som Hr. Hammer skrev over ham.
3) Hr. Peder Jacobsen Hvid, var i Embede 1574 og døde den 22de Januar 1585 af Pest. Var Viceprovst for den gamle Hr. Jørgen i Østofte. En lærd og ærværdig Mand, der maatte gjenkalde, fordi han delede sin Lærer Niels Hemmingsens Anskuelser angaaende Nadveren.
4) Hr. Clemen Christoffersen (Hvid), var i nogle Aar „Skolemester" hos Lehnsmanden Hack Ulfstand, blev kaldet i Fasten 1585 og var rimeligviis i Slægt med Formanden. 1597 fik han tilkjendt sin „Korsemad", hvilket Kaldet fra Arilds Tid havde faaet af Sognet. (K. Br.) † 1602.
5) Hr. Laurits Simonsen, blev valgt 1602 paa det Vilkaar, at han skulde ægte Enken, hvis Navn var Karen. † 1608.
6) Hr. Peder Jacobsen Vorden, havde rimeligviis dette Tilnavn, fordi han tidligere havde været Skolemester i Vordingborg, og blev valgt 1608 paa det Vilkaar, enten at ægte den samme Enke eller Datteren, Margrethe Clemensdatter. Hvem der blev den Lykkelige, vides ikke. † 1610.
7) Hr. Niels Rasmussen (Bognesius), † 1632.
8) Hr. Poul Jensen Tisted (skal rimeligviis være Thirsted efter Sognet), født 1603, var her fra 1632 til sin Død 1657.
9) Hr. Hans Hansen Hammer, født i Nakskov, blev ordineret den 26de Decbr. 1657, † den 28de s. M. 1699. 1658 ægtede han Borgemester Mads Bergens Datter i Nakskov, Anne, som endnu levede 1716 og var født 1640. I hans Tid blev Veileby annecteret til Thirsted og Skjørringe og Hr. Hammer altsaa Sognepræst for disse forenede Menigheder. En Mindetavle, som endnu findes i Choret, kaldte denne Mand meget beskedent: „Verdens Lys baade i Levnet og Tale."
10) Mag. Christian Kaalund, Søn af Mag. Jens Kaalund i Hersølge, er født 1657, stod som Præst for Vollerslev og G. Menigheder fra 1684 til Aar 1700, da han den 11te

548
Januar blev kaldet hertil af Geheimeraad Jens Juel til Taastrup. † 1709. (S. II. S. 216 Nr. 27.)
11) Mag. Hans Olsen Bernhoft, født 1675 i Klæbo i Throndhjems Stift, hvor hans Fader, Hr. Ole Staalsen, var Sognepræst; hans Moders Navn var Anna Bernhoft. 1707 blev han Capl. p. p. hos Provst Rodriguez, hvor han (S. 103) feilagtig er kaldt Bergenhoft. Han havde forlovet sig med sin Formands Datter, der siden ægtede Hr. Sidelmand i Arninge, og dette var Aarsagen

Indholdsfortegnelse side 326

til at han fik dette vigtige Præstedømme den 2den Novbr. 1709. Han døde allerede i Juli Maaned 1712.
12) Mag. Jens Kaalund, født 1682 i Torkildstrup, hvor Faderen var Sognepræst; Student fra Nykjøbing 1703, blev siden Decanus paa Klosteret og Inspector paa Ehlers Collegium. 1708 tog han Embedsexamen og blev Mag. 1710 gav Dronning Charlotte Amalie ham Ventebrev paa Lyngby Præstekald; men neppe var Hr. Bernhoft død, før Fru Anna Vind Banner, Friherreinde til Gyldenkrone, sendte ham Kaldsbrev til dette Embede, med Tilføiende, at han skulde tage imod det, saafremt han ikke vilde miste hendes Naade; thi, da hun ved næstforegaaende Vacance alt havde tiltænkt ham Embedet, bad han ydmygeligen om at Hr. Bernhoft, som da var forlovet med hans Farbroders Datter, i hans Sted maatte forhjælpes til dette Levebrød. Først ægtede han Johanne Dorothea Raun, fra Borgemester Taysens Huus i Nykjøbing. Efter hendes Død blev han 1733 viet til Christian Jessens Datter, Anna i Nakskov. 1717 havde han faaet Ventebrev paa Høietostrup Præstekald i Sjælland, men døde dog her 1743. Hans Død blev „forilet“ ved Sinds Bekymringer hos denne ellers altid „muntre“ Mand, jamt ved hans Forskrækkelse over et Anskrig om Ild i Huset. Han stod i stor Naade og Agt hos Kirkepatronen Grev Reventlow, og hans Huus var „et aabent Seminarium for Studerende“, men hans Indkomster kunde ikke bøde paa hans „Rundhed“. Han efterlod sig flere Haand-

549
skrifter, samt alle hans Prædikener, endog conciperede i det latinske Sprog; thi disse gamle Præster talede og skrev Latin i Regelen ligesaa flydende som deres Modersmaal. Af hans tvende Døttre ægtede den ene denne Bogs Forfatter.
13) Hr. Hans Stoedt, født 1705 i Horslunde, hvor Faderen var Sognepræst; 1739 blev han Capl. p. p. i Gjentofte og L. og kaldtes den 4de Febr. 1744 til disse Menigheder, uagtet han kun havde faaet ringeste Charakteer ved sin Embedsexamen 1735. Denne strenge, men tillige velbelæste, Mand var en god Huusholder, hvilket een af hans Balancelister vil udvise. [1])
Udgift: 18 Tdr. Rug 39 Dlr., 1 1/2 Td. Hvede 4 Dlr. 3 Mk., 40 Tdr. Byg 53 Dlr. 2 Mk., 1 Td. Ærter 13 Mk., 2 Tdr. Brændeviin 62 Dlr., 50 Gjæs 12 Dlr. 3 Mk., 1 Slagtenød 10 Dlr., 10 fede Sviin 45 Dlr., 2 1/2 Td. Sild 17 Dlr. 3 Mk., 1 Td. Tjære 4 Dlr., 1 Meiejern 4 Mk., Hestefoder til 10 Heste 50 Dlr., Skatter og Expenser 24 Dlr., Capellanløn 120 Dlr., Enkepension 50 Dlr., Folkeløn 58 Dlr., Bøger 20 Dlr., Papir 3 Dlr., 6 Ltt. Hør 10 Dlr., Klæder til Præsten 40 Dlr. og til Konen 30 Dlr. o. s. v. Af Indtægten mærkes: Qvægtiende 48 Dlr., Offer og Accidentser 160 Dlr. — Hr. Stoedt fik en Indtægt af 871, men en Udgift af ca. 920 Dlr., saa at han altsaa havde en Underballance af omtr. 50 Dlr., og dog havde han hverken Børn, Gjæld at afbetale og forrente eller leed Tab ved indtrufne Uheld. Man maa da haabe, at dette Aar har været et saare uheldigt.
Hr. Stoedt døde i Marts 1765 og „efterlod“ sin Enke, Margrethe Elisabeth Christensen til Eftermanden. Hendes Fader var „den bekjendte“ Captain af s. N.

[1]) Her blot gjengivet i Udtog, for at vise Kaldets Vilkaar og Datidens
Priser for nogle af de vigtigste Artikler.

550
14) Hr. Poul Danchel, født 1715 i Egebjerg Præstegaard hos sine Bedsteforældre. Hans Fader af samme Navn var Præst i Aastrup. Aaret efter at have taget Embedsexamen 1740 med anden Charakteer, blev han Capl. p. p. her, hvor han den 18de Januar 1744 kaldtes til resid. Capl. og 1765 den 13de April til Sognepræst. Som residerende Capellan levede han „i den strængeste Stilhed, fornøiende sig med Mechanik, medicina practica“ — hvor Datidens Læger maa have været overbærende! — og „Chymien“, hvorfor det vistnok har vakt en dobbelt Opmærksomhed, da Formandens unge Enke, som hidtil aldrig havde født Børn, nu kom altfor

Indholdsfortegnelse side 326

hastig i Barselseng. Som en Følge heraf blev den stille Mand først suspenderet og efter et Aars Forløb afsat ved en kgl. Resolution af 22de August 1766. Den lille Pige, som foraarsagede al denne Ulempe, ægtede siden Hr. Stauning i Vaalse. Den 15de April 1768 blev han dog atter kaldet til Sognepræst i Fjeldsted og H. i Fyen, hvor hans „uheldige, men yndige“ Ægteven fradøde ham 1772, 48 Aar gammel. Selv gik han al Kjødets Gang 1788.
15 Hr. Anders Ammentorp, er født den 2den Jan. 1724 i Kjøbenhavn, hvor hans Fader, Niels Pedersen Ammentorp, var Hyrekudsk, men fradøde ham, da han ei endnu var 2 Aar gammel. I sit 10de Aar blev han sat i Kjøbenhavns Skole, hvor hans Lærere meget elskede ham. 1744 gik han til Academiet; 1748 blev han Degn i Vesterborg, hvorfra han efter 1/2 Aars Forløb forflyttedes i samme Egenskab til Thirsted. Her maatte han nu holde ud i 17 Aar, indtil han den 13de April 1765 først blev resid. Capl., men alt den 18de October 1766 Sognepræst. 1748 ægtede han Birkedommer Anchers Datter, Inger Margrethe, fra Hesselager i Fyen, som skjænkede ham 12 Børn. Af disse bleve 2 Sønner Præster i Fyen og en Datter gift med Hr. Sørensen i Stadager. Denne „værdige, i sin Vandel exemplarisk forsigtige Mand“ har givet 275 Dlr. Sølv til Skolevæsenet og døde 1797.

551
1) Hr. Hans Friboe Garde, 1797—1806 (see S. 174 Nr. 16).
2) Hr. Gavert Nielsen, 1806—27 (see S. 288 Nr. 12).
3) Hr. Nicolai ClausenBagge (see S. 166 Nr. 14). Aaret efter sin Hustrues Død havde Hr. Clausen endnu den store Hjertesorg, at miste sin haabefulde og vakkre Søn, H. G. Clausen, der alt var bleven Cand. theol. og kaldte sig ligesom hans øvrige Sødskende blot Clausen. Hr. ClausenBagge døde den 16de Juni d. A., som den ældste fungerende Præst i Stiftet. Han stod stedse i stor Anseelse hos Familien Reventlow og var bestandig en god Huusholder. Den 1ste Januar 1859 blev han Rid. af Dbr. Indtil 1742 var her blot ansat Capellaner p. p.; men den 2den Marts d. A. blev det bestemt, at her skulde ansættes 2 faste Lærere.

A. Personelle Capellaner.

1. Hr. Laurits Jacobsen, kom 1592 til Holeby.
2. Hr. Laurits Jørgensen, født 1604, var her fra 1630—33, da han blev Sognepræst paa Fejø, hvor han døde 1658.
3. Hr. Mads Bergenhammer, født den 8de October 1663. Han var en Søn af Sognepræst Hammer, som alt er omtalt; men optog ogsaa Moderens Navn og er paa en Maade saaledes Stamfader for Familien Bergenhammer (IB.), var her 1685—90, da han blev Sognepræst i Maarslet.
4. Hr. Rasmus Geertsen Bremer, en Søn af Hr. Geert i Kjettinge, er rimeligviis født 1665. Kom hertil 1690, blev siden Sognepræst i Vollerslev, da Mag. Kaalund der blev Hr. Hammers Eftermand her, og ægtede i s. A. (1700) Karen Christensdatter Morsing, hvis Fader var By og Raadstuetjener i Odense og som senere ægtede Eftermanden i Vollerslev, † 1716. Hr. Rasmus døde selv 1707. 3 Børn.

552
5. Hr. Daniel Peter From, 1731—32 (see Fuglse).
6. Hr. Herman Fuglsang, 1732—35 (see Holeby). Efter ham kaldtes vel Hr. Iver Assens til Successor; men da han omtrent 2 Maaneder efter fik Kaldsbrev som Capl. p. p. til Gamborg og ikke blev ordineret til Capl. her, kan han heller ikke optages i denne Række. (IB.)
7. Hr. Peter Staal, født paa Bornholm 1686. Hans Fader var Qvarteermester. Efterat have taget Embedsexamen 1717 med anden Charakteer, blev han endnu s. A. Prøveprocurator, men forlod denne Vei og blev ordineret til Capl. her 1735, men døde alt 3 Aar efter. (IB.)
8. Hr. Hans (ikke Johan) Wichmand, f. i Nykjøbing 1708.

Hans Fader var den ansete Kjøbmand Bertel Wichmand. Aaret efter at han havde taget Embedsexamen 1728 med bedste Charakteer, reiste han udenlands indtil 1736, ord. den 9de April 1738 til dette Embede, men blev endnu i næste Maaned kaldet til Vicepastor i Steentøse og F., hvorhen han imidlertid slet ikke kom, fordi han alt den 14de Juli blev Sognepræst i Flemløse, hvor han ægtede Formandens Datter og døde 1768. (IB.) Hr. Wichmand fik altsaa ikke mindre end 3 forskjellige Embeder i Løbet af 4 Maaneder, det ene naturligviis bedre end det andet. Han havde 3 Børn, af hvilke Datteren, som var det ældste, ægtede Eftermanden i Flemløse, Sønnen Poul blev Sognepræst i Vaabensted og Frederik i Fuglse.

9. Hr. Hans Metner, fik den 10de Juni 1739 Collats som resid. Capl. i Landet, hvortil forresten henvises.
10. Hr. Ole Stoedt, født 1701 i Horslunde, hvor Faderen var Sognepræst; Student fra Nakskov 1721, var her fra den 20de Mai 1739 til den 3die Febr. 1741, da han blev Sognepræst i Næraae, † 1773 som Provst og Præst i Gudbjerg. (IB.)
11. Hr. Poul Danchel, 1741—44, blev resid. Capl.

553

B. Residerende Capellaner.

1) Samme Hr. Poul Danchel, der 1765 blev Sognepræst.
2) Hr. Anders Ammentorp, 1765—66, Sognepræst.
3) Hr. Thomas Christian Thoring, 1766—71 (see S. 173 Nr. 14.)
4) Hr. Christian Ditlev Viinholt (ikke Winholt), 1771—79 (see S. 278 Nr. 12).
5) Hr. Niels Lyndesø Dall, en Søn af Birkedommer Thomas Dall ved Christianssæde og Anne Margrethe Christiane Lyndesø, en Datter af Præsten i Radsted; er født 1744, var i 2 Aar i Nykjøbing Skole, hvorfra han blev Student, var resid. Capl. her fra 23de Juni 1779 til 1785, da han blev Sognepræst i V. og Ø. Hassing, hvor han døde 1806.
6) Hr. Hans Nicolai Spieth, hvis Fader var Præst i Lilleheddinge, er født 1749, tog 1774 Embedsexamen med ringeste Charakteer, blev Aaret efter Skolelærer i Vesterborg, 1779 Degn i Birket, blev 30te Juli 1785 resid. Capl. her og døde i dette Embede 1805. Om Hr. Spieth fortælles endnu mange Historier. Det er saaledes bekjendt, at han paa en Maade „skjændtes“ med Vorherre paa Prædikestolen, naar han som en god Landmand bad om Regnveir. „I Forgaars fik de Veileby Mænd en deilig Regn“, udbrød han saaledes engang, „og da jeg i forrige Uge var i Rødby, blev jeg gjennemblødt, da jeg kjørte hjem; men her faldt ikke en Draave. Er da vi her i Thirsted og Skjørringe Sogne Syndere fremfor hine, at de skal faae Regn og vi forgjæves sukke derefter. Nei! for saa maatte jeg kjende de Rødbymænd og Bønderne i Veileby bedre end Du, alvidende Gud, og det vilde jo være en Urimelighed at sige. Men giv os nu ogsaa snart en vederqvægende Regn, ja lad det blive en almindelig Landeregn, og vi skulle Alle prise dit Navn.“ Naar Nogen havde græsset paa hans Mark, eller stjaalet af hans Gjerder, sparede han ligesaalidt dem paa Prædikestolen som Vorherre; „men ligemeget hjalp det“. I

554

hans Tid bleve Capellaniets Indkomster imidlertid forbedrede ved Hr. Ammentorps Død, idet en Refusion paa 83 Dlr. 4 Mk. blev taget fra Præstekaldet og tillagt Capellanen, som tillige erholdt 16 Tdr. Land til Erstatning for 8 Høveders Græsning i Grevskabets Skove. Endelig blev Annexgaarden fri for alle 3 Tiender.

7) Hr. Henrik Vilhelm Breinholm, blev den 26de October 1805 Capellan her (see S. 268 Nr. 14).
8) Hr. Peter Both, født 1781, privat dim. til Universitetet med Udmærkelse 1798. Døde her.

9) Hr. Ole Christian Bjerre, 1813—15 (see S. 433 Nr. 16).
10) Hr. Vilhelm Thaning, 1815—18 (see S. 433 Nr. 17).
11) Hr. Christoffer Michael Claußen, 1819—21 (see S. 174 Nr. 18).
12) Hr. Niels Sidenius, 1821—27 (see S. 279 e).
13) Hr. Daniel Ludvig Blechingberg, 1827—30 (see S. 489 Nr. 16).
14) Hr. Hans Anker Jespersen, 1831—32 (see S. 166 Nr. 16).
15) Hr. Konrad Nannestad, 1833—40 (see S. 289 Nr. 15).
16) Hr. Hans Rudolph Christian Emil Warming, hvis Fader var Sognepræst i Knebel, er født 1808, blev pers. Capl. i Marstal 1837, Katechet i Assens 1839, hvilken Stilling han, nærmest for at føie sine Svigerforældre, ombyttede med dette Embede den 10de Decbr. 1840, † den 5te Juni 1844. Hans Enke, Eline Margrethe Brünniche, en Datter af Provsten i Skovlænge, S. og G., er nu gift med Toldforvalter og Kammerraad Michael Christian Petersen i Horsens. Hr. Warming var en nidkjær Præst samt en dygtig og djærv Mand, som bar sine sidste Lidelser med en troende Christens hele Kraft.

555
17) Hr. Hans Peter Thostrup Krebs, var her fra 1844 til den 28de Novbr. 1855, da han blev Sognepræst i Koldby paa Samsø. Hr. Krebs er født 1814 i Rudkjøbing, hvor Faderen, som kom til Idestrup, dengang var Katechet. Senere var han Cpl. p. p. først i Karleby og siden i Aastrup og ægtede efter sin Kaldelse hertil en Datter af Kammerherre Wichfeld paa Engestofte, hos hvem han i Mellemtiden havde været Huuslærer. Flere Børn.
18)Hr. Peter Leonard Trojel, blev kaldet hertil den 16de Februar 1856. Han er født i Nebbelunde 1819 og er gift med sin Moders Broderdatter, Charlotte Elisabeth Birch, født 1825.

Skjørringe Sogn,

Annex til Thirsted, har 215 Tdr. Hartk., men kun 200 Indb. [1]) 820 Tdr. Land af den store Christianssæde Skov strækker sig ind i Sognet, som blot har Byerne Ø. og V. Skjørringe samt „Skovhusene“.
Kirken er lille, men lys og venlig og er omgiven af Kastanietræer. Det Bindingsværks Taarn, som er opført i Mands Minde, er altid bedre end et Klokkehuus. Altertavlen af Gibs. Gibset Loft og et nyt Orgel. Alterklædet har tidligere været Statsminister Reventlows Ordensdragt. Det Mærkværdigste i Sognet er det gamle Herresæde Christianssæde, tilforn kaldet Tostrup eller Taastrup, egentlig Thorstorp, efter en nedlagt Bondeby. Gaarden ligger just ikke i en meget „lystig“ Egn; men bestiger man Hovedbygningens Altan, har man dog en fortræffelig Udsigt. „Hovedbygningen har ikke sin Lige i Laaland, med mindre det skulde være Frederiksdal.“ Den har tildeels 3 Stokværk, er bygget i italiensk Stiil og er omgiven af Grave; Haven har „lystige“ Alleer, kostbare Orangerier, Træer og Blomster, item en smuk Samling af

[1]) Nu 34 1/2 Td. Hartk., 9 Tdr. Skovsk., 1 Td. Msk., 708 Indb. og 32 Gd.

556
Statuer. Gaarden, som besidder en kostbar Malerisamling, er tillige en fordeelagtig Avlsgaard, som har 72 Tdr. Hartkorn [1]) og avler aarlig 1100 Tdr. Korn. Den har overflødige Skove, men Hollænderiet kan ikke være meget stort og bestaaer kun af 100 Stk. Qvæg. Det hele Grevskab maa aarlig indbringe sin Eier 12,000 Daler. Den 26de Novbr. 1851 afbrændte alle Ladebygninger tilligemed hele Høsten og al den indavlede Sæd, uden at man, trods de ivrigste Undersøgelser, fik Gjerningsmanden opdaget; thi at Ilden var paasat synes aabenbart, navnlig af den Grund, at der umiddelbart iforveien var gjort flere forgjæves Forsøg i samme Retning.

Tostrup [2]) skal være anlagt 1353; men dens Historie begynder langt senere. I den anden Halvdeel af det 15de Aarhundrede tilhørte den Hr. Tyge Lunge, gift med Fru Anna Nielsdatter Kabbel; deres Datter, Fru Maren, ægtede Rigsraaden Hr. Axel Brahe, der døde 1487. Hans Søn, Tyge Axelsen Brahe, var først gift med Fru Magdalene Krognæs, † 1510, og derpaa med Fru Sophie Rud, der bragte ham en Mængde Jordegods i Medgift Han døde 1523 som Ridder og Rigsraad, hvorefter Sønnen, Jørgen Brahe, gift med Inger (Ingeborg) Oxe til Søllestedgaard, fik Tostrup; han var en meget anseet Mand paa den Tid, Lehnsmand paa forskjellige Steder og ledsagede endog 1548 Kongens Datter, Anna, til Sachsen. Som Lehnsmand over Nykjøbing-Lehn (hvortil henv.) blev han 1548 stevnet for Kongens Retterthing af Bonden Jørgen Olsen i Blastrup, der tilligemed sin Fader var bleven stokket og blokket formeentlig uden al Sag og Brøde. Lehnsmanden blev ogsaa dømt at give Bonden Erstatning for Kost og Tæring. Han var Farbroder til den senere saa berømte Tyge Brahe, der eiede Gaarden i Forening med Hr. Ove Brahe. Sidstnævntes Datter, Fru

---

[1]) Nu 76. Parcelgaarden Frihedsminde har 32 Tdr. Paa denne Gaard bleve de engelske Plove først anvendte her paa Laaland.
[2]) Af Prospecter til Danske Herregaarde.

557
Beate, ægtede Rigsraaden Jørgen Lykke til Overgaard, † 1583, som derved blev Medeier af Tostrup. Hans Datter, Fru Kirstine, ægtede Eiler Grubbe, som alt døde 1585, hvorpaa hans Søn, Jørgen, fik Gaarden. Under alt dette var Tostrup ikke aldeles gaaet bort fra Slægten Brahe; thi Jørgen Brahe, en Brodersøn af den ældre Jørgen Brahe og Søn af Otte B. til Knudstrup, eiede ligedes en Deel af Tostrup. Hr. Jørgen og hans Hustru, Fru Ingeborg Parsberg, døde begge 1601, hvorpaa hans Deel af Gaarden gik over til Sønnen, Tønne, der døde 1611 under Kalmars Beleiring; ogsaa Tyge Brahe, en Sønnesøn af Tyge Axelsens Broder, Axel Brahe til Krogholm, skrev sig ligeledes til Tostrup. Jørgen Eilersen Grubbe var gift med Lene Rud, en Datter af Knud Rud til Vedbygaard og Fru Hilleborg Gyldenstjerne. Deres Ægteskab var velsignet med 19 Børn. Fru Lene var den sidste af alle Ruderne og døde 1673. Da Jørgen Grubbe endnu var i hollandsk Krigstjeneste, skjød han sin egen Ritmester, men slap dog ved sin Hests Raskhed og gode Venners Bistand ud af Landet, ja fik endog en hæderlig Afsked fra Krigstjenesten, blev siden Ritmester i Kalmarkrigen og 1626 Høvidsmand paa Vestervig. Han blev tillige Eier af Vedbygaard og døde 1640. Gaarden gik nu over til hans ældste Søn, Christian, som imidlertid solgte den 1661 til Rigsdrosten Jochum Gersdorff. Hans Sønner, Major Henrik Gersdorff og Etatsraad Frederik Gersdorff, solgte atter Gaarden til Admiralitetsraad Poul Klingenberg, der gjorde sig saa fortjent af Postvæsenets Indretning [1]). Poul Klingenberg solgte derefter Gaarden til Baron Jens Juel, Søn af Rigsraad Erik Juel til Hundsbæk m. m. og Fru Sophie

---

[1]) Ifølge Rogert var det Generallieutenant Bjelke og Jens Rothsteen til Leerbeksholm, som den 15de Marts 1669 solgte Tostrup Gaard og Gods til Poul Klingenberg, der samme Dag kjøbte Aalstrup af Henrik Gersdorff.

558
Sehested. Efter sin Hjemkomst fra den sædvanlige Udenlandsreise for adelige Herrer, blev han benyttet i diplomatiske Ærinder og viste sig særdeles dygtig. 1662 var han Gesandt i Stokholm, blev 1671 Storkors af Dbr. og Aaret efter Geheimeraad, Vicepræsident i Rentekammeret og Friherre, idet hans Gods, Valdbygaard i Sjælland, blev ophøiet til et Baroni, under Navn af Juellinge. Han udmærkede sig ikke mindre i Krigen og lagde saaledes megen Tapperhed for Dagen ved Indtagelsen af Vennersborg 1676. 1677 og 78 fulgte han med sin Broder Niels til Søes, og var ham ofte til stor Nytte. 1679 deeltog han i Fredsunderhandlingerne med Frankrig

og Sverrig og blev samme Aar Ridder af Elefanten. Senere var han et Par Gange Gesandt i Stokholm; blev 1699 Generaladmiral og døde den 23de Mai 1702. Han opførte den nuværende Hovedbygning og oprettede et Birkething for Tostrup. Hans trende Hustruer vare Vibeke Skeel, Datter af Otto Skeel til Katholm, Regitse Sophie Vind og Dorthea Kragh. Han efterlod sig ingen Sønner, men havde i første Ægteskab flere Døttre, af hvilke Jomfru Helvig Eleonore ægtede Baron Kragh. Den følgende Eier af Tostrup var hans Stedsøn, Baron Vilhelm Gyldenkrone, en Søn af hans anden Frue i et tidligere Ægteskab. Han var gift med Christiane Banner, som efter sin første Mands Død ægtede Conferentsraad Rantzau til Seegalendorff. Han solgte Tostrup og Aalstrup med 140 Tdr. Hartk. Hovedgaardstaxt, 844¾ Td. Hartk. Bøndergods og 3 Tiender for 100.000 Dlr. til Grev Christian Ditlev Reventlow til Krænkerup. 1728 fik han Skjøde paa disse Eiendomme, som han forenede med Pederstrup og Skjelstofte, samt det senere frasolgte Lungholm, og den 28de Juli 1729 oprettede til Grevskabet Christiansborg med et samlet Hartkorn af 2740¾ Td. 1741 forandredes Navnet til Christianssæde, fordi det kongelige Slot i Kjøbenhavn ogsaa havde faaet Navnet Christiansborg. Da denne Grev Reventlow alt er omtalt under Lungholm, hen-

559

vises Læserne dertil; kun maa bemærkes, at han var gift med den for sin Herskesyge og Gjerrighed lige berygtede Benedicte Marie Brockdorff fra Bothkamp. Under falske Navne paatog hun sig at forsyne Hæren i Skaane med Levnetsmidler, som i Reglen vare fordærvede eller udebleve aldeles, men derved forøgede hun sine Rigdomme i en forbausende Grad. For at samle end flere Penge, indlod hun sig med en tydsk Guldmager Dippel, som hun først fik gjort til Cancelliraad, men siden lod kaste i Fængsel paa Hammershuus, hvor han sad i 7 Aar, alene fordi han ikke kunde skaffe hende Guld nok. Han blev derefter en Tid forviist Riget. Beklageligt, at en saa hæderlig Familie skal have en saadan Plet paa sit Stamtræ! Ved Grev Reventlows Død 1738 gik Grevskabet over til hans Søn af samme Navn, han var Geheimecfr. og Assessor i Høiesteret, første Gang gift med Baronesse Johanne Botmar, anden Gang med Comtesse Charlotte Holstein og døde 1775. Grevskabet tilfaldt hans ældste Søn, Grev Christian Ditlev Frederik Reventlow, der er født paa Christianssæde og burde altsaa have Plads S. 25. Hans ædle Stedmoder opdrog ham i Hjemmet paa en saare forstandig Maade; sin senere Underviisning fik han først i Altona og siden paa Sorø Academi. Efter et Par Aars Ophold der, foretog han sig tilligemed sin Broder Johan Ludvig, der siden fik Baroniet Brahetrolleborg, en Udenlandsreise, der havde den største Indflydelse paa hans senere Virken. 1774 ægtede han Frøken Frederikke Louise Sophie Charlotte v. Beulewitz, Datter af Geheimeraad, Overhofmester v. Beulewitz i Sorø († 1822), der var hans rofaste og kjærlige Ægtefælle i henved 50 Aar, † 1822. 1773 blev han Kammerherre, 1775 Deputeret i Commercecollegiet, 1781 Geheimeraad m. m. Da Kronprinds Frederik 1784 havde overtaget Regjeringen, blev Reventlow først Deputeret i Rentekammeret og 5 Aar efter dets Præsident. De friere Anskuelser hos den nye Regjering gave ham Leilighed til at følge sine ædle Anskuelser med Hensyn til

560

Forbedring af Bondestandens Kaar, da han foredrog nogle Bonders Klager for Kronprindsen og med glødende Farver skildrede han den Elendighed, hvori Bondestanden var nedsunken. Dette gjorde et dybt Indtryk paa den unge, menneskekjærlige Fyrste, som strax lod nedsætte den berømte Landbo- commission, der fik Reventlow til Formand. Skjøndt hans ovennævnte Broder og nogle andre Stormænd deelte hans Anskuelser, var dette dog langtfra Tilfældet med den langt overveiende Hob af Herremændene; men uden at bryde sig om deres bittre Had vedblev han i en Række Aar at kjæmpe for de samme Anskuelser, og tilsidst lærte Modstanderne dog at indsee, at han tillige virkede til deres Gavn. Men ved Siden heraf var han

dog ikke ledig i andre Retninger. Veiarbeidet blev ligeligere fordeelt, meget Flyvesand dæmpet; Amterne fik en bedre Inddeling, Oppebørsels- og Regnskabsvæsenet blev bedre ordnet; han forberedte en ny Matrikel og samlede Stof til en ny Forordning om Jordudskiftning. I Sønderjylland og Holsteen bleve Statens Godser udstykkede, Almindingerne og de store Moser udskiftede, Selveiendom indført, Livegenskabet hævet paa Klostrenes og de Adeliges Godser og endelig fik Digevæsenet en bedre Indretning. Ogsaa for Skovkulturen sørgede han paa flere Maader og undersøgte det norske Bjergvæsen med egne Øine; den almindelige Bjerganordning for Norge af 1812 er saaledes hans Værk. Han bragte Forretningsgangen i Rentekammeret paa en bedre Fod og var selv overordentlig arbeidsom og nøiagtig i alle Embedsforhold. Han var desuden en Velynder af de skjønne Kunster og viste f. Ex. den unge Thorvaldsen megen Velvillie. 1777 blev han Stk. af Dbr., 1797 Statsminister og 1803 Ridder af Elefanten. 1813 nedlagde han sine Embeder, men vedblev dog at være Medlem af Statsraadet, skjøndt han fra nu af næsten stedse levede paa Laaland.
Da Greven overtog Christianssæde, bleve Herregaardene endnu drevne paa den gamle Maade, Markerne laae i Fælles-

561
skab og Bønderne, som gjorde fuldt Hoveri, havde forfaldne Gaarde og en ussel Qvægbesætning. Men snart fik Alt et ganske andet Udseende, og Bøndernes Vilkaar forbedredes ved hans vise Foranstaltning i en ganske overordentlig Grad. Sine Skove viste han ligeledes stor Omhu og kunde vandre som Olding i de skjønne Skove, han selv havde plantet. For Godsernes Skolevæsen sørgede han ligesaa omhyggelig; de gamle Skoler bleve ombyggede, nye opførte og Lærernes Løn forbedrede. Engang om Maaneden samledes han med Præsterne og Skolelærerne for at overveie Skolernes og Børnenes Tarv. Ved de aarlige Prøver var han stedse selv tilstede i sine Skoler, hørte, hvad Børnene kunde, og fortalte dem Historier, som de igjen maatte opskrive til ham. For de ældre Bønder byggede han Fattighuse, som han selv ofte besøgte, og trøstede de Syge og Svage paa alle Maader. Hver Mandagaften var han beredt til at høre Klager og udjævne de Tvistigheder, der vare opstaaede imellem Bønderne. Saagodtsom lige til hans sidste Time kjørte han jevnlig ud for at tale med sine Bønder, hvilke han stedse satte sin Glæde i at besøge. Han var en stadig Gjæst i Herrens Huus og læste daglig i Bibelen. Ligetil Oldingsalderen bevarede han en uforstyrret Kraft baade paa Sjæl og Legeme og kunde lige til Aaret før sin Død gaae et Par Miil om Dagen. Denne ædle og høitfortjente Mand døde af Koldbrand den 11te Octbr. 1827, og aldrig har Laaland frembragt et herligere Menneske. [1]) Grevskabet arvede den ældste Søn, Kammerherre Grev Christian Ditlev Reventlow, født i Kjøbenhavn den 28de Februar 1775. I sin første Barndom var han svagelig, men blev siden stærk nok, indtil han i sine sidste Aar leed en Deel af

[1]) See fremdeles Side 167, hvor der i den 13de Linie f. o. staaer „Brødre“ for „Bønder“. Da Kirkegaarden (ikke Kirken) blev udvidet 1823 vilde Bønderne ikke benytte den nye Jord til Leiesteder, og derfor lod Greven sin Familiegravelse indrette der. M.

562
Nervegigt, uden dog at tabe sin Aands Livlighed. I sin Ungdom blev han underviist hjemme; blev Student 1793 og tog 3 Aar efter juridisk Embedsexamen med bedste Charakteer. Studerede senere ogsaa i Kiel, for som vordende slesvigsk Godseier at blive kjendt med Retsforholdene der. Det var under sit Ophold her at han blev kjendt med den „skjønne og elskelige“ Frøken Margrethe Benedicte v. Qvalen, født d. 4de Novbr. 1774; hun var en Datter af Geheimeraad v. Qvalen til Vindeby i Slesvig og Hylleborg Margrethe, født Grevinde Holck, og de havde Bryllup Aar 1800. Hun skjænkede ham 4 Sønner og 3 Døttre, hvoraf 2 S. og 2 D. overlevede ham; men hun berøvedes ham alt den 13de April 1813, og nu henlevede han sin

øvrige Tid som Enkemand; thi han kunde aldrig glemme sin Benedicte, ved hvis Side han nu hviler i Benedictes Lund (see S. 269). 1827 overtog Grev Reventlow ved sin Faders Død de herlige Godser, hvis Bedste var hans Livs kjæreste Formaal. Det ligger udenfor denne Bogs Plan at udvikle dette i sin Heelhed, hvorfor vi blot ville bemærke, at han idetmindste med Hensyn til Hjertets Oprigtighed, gode Villie for Alles Vel, Omgjængelighed og ædle Tænkemaade fortjener samme herlige Bedømmelse, som den Historien har tildeelt hans Fader. Derfor intet Under, at han saae sin Død imøde med en saadan Sindsrolighed, at da han paa det Sidste vaagnede efter en lang Afmagt, udbrød han smilende: „Jeg lever altsaa endnu!“ Hans Død indtraf den 30te Januar 1851, og Efterretningen derom modtoges overalt paa Øen med den samme dybe Deeltagelse, hvormed Biskop R. Møllers Dødsfald hørtes. Disse tvende Mænd havde ogsaa Meget tilfælles i hele deres Tænke- og Handlemaade — thi ædle Sjæle ligne altid hinanden meer eller mindre.
Af hans Konge var han i sin Tid hædret med Dannebrogsordenens Storkors; men han var ogsaa ham og Fødelandet en fuldtro Mand.

563
Grevens Børn:
1) Chr. Johan Ludvig, født d. 10de Septbr. 1801, gift den 16de Mai 1828 med Grevinde Polly HolckWinterfeld. † 27de Septbr. 1828. Hans Enke lever paa Juellinge hos sin Datter, Benedicte Christiane Polly Gustave, gift den 24de Juni 1847 med Besidderen af Baroniet Juellinge (see S. 184).
2) Ferdinand Carl Otto, født d. 20de Octbr. 1803, Kammerherre og Hofjægermester, nuværende Besidder af disse stolte Eiendomme, der kunne regnes for nogle af de herligste i det danske Rige. Grevskabet Christianssæde udgjør alene henved 2500 Tdr. Hartk. af alle Slags, hvoraf omtrent 1600 Tdr. Hartk. Bøndergods og over 500 Tdr. Hartk. Tiender. Henved 250,000 Daler i Capitaler og 3200 Tdr. Land Skov. I October 1857 ægtede han sin Farbroders ældste Datter, Benedicte, og har senere (1859) opført nye og smukke Hovedbygninger paa Pederstrup, da de forrige (cfr. 271 Note) ikke længere svarede til de Fordringer, som en saa usædvandlig stor adelig Familie i Nutiden kunde reise til dem. Ligesom den hele Reventlowske Familie i de private Forhold kan stilles som et anbefalelsesværdigt Mønster for alle andre, saaledes finder Enhver endnu den samme gjæstmilde Modtagelse og den samme venlige Imødekommen, som nu snart i et Aarhundrede har havt sit Sæde paa Pederstrup, ligesom ogsaa den samme Velgjørenhed endnu spores vidt og bredt paa Godserne. Intet Under derfor, at hele Øens Befolkning hilsede de nye Bygninger paa Pederstrup som et glædeligt Tegn paa, at den grevelige Familie bestandig vilde betragte denne Gaard som sit rette Hjem.
3) Hylleborg (Hilda) Sophie, født d. 12te Decbr. 1804; Lehnsgrevens Svigermoder.
4) Malvina Louise Genoveva, født den 29de November 1806, Stiftsdame i Preetz; men opholder sig stedse paa Pederstrup, hvor hendes elskelige Personlighed vinder Alles Hjerter.

564
1) Ludvig Joh. Chr. Leopold, født den 16de Jan. 1808, gift i Juli 1835 med Frøken Adelheid v. d. Decken, hvis Fader var hannoveransk General. Greven døde endnu i Aaret 1835; men hans Enke lever.
2) Edvard Vilhelm, Hofjægermester, født den 8de April 1810, gift 1844 med Frøken Helene v. Heimbroch, hvis Fader er hannoveransk Major. 3 Sønner og 2 Døttre. Har Pederstrup i Forpagtning.
3) Benedicte Louise Agnes, født 1ste April 1813, død 6 Uger efter Fødselen.
4)

Grevens overlevende Sødskende ere:
1) Ludvig, afskediget Oberstlieutenant og Kammerherre, født den 7de Juni 1780, efterlod ved sin Død 1857 tvende Sønner og 3 Døttre. Af de første maa erindres Grev Arthur Reventlow, indtil for kort siden Amtmand i Tønder.
2) Ernst Christoffer Ditlev, afskediget Major, født den 6te August 1786, † 1859.
3) Einar Carl Ditlev, født den 6te Januar 1788, gift 1829 med sin Broderdatter Hylleborg Sophie og ved hende Fader til 4 Sønner og 3 Døttre, blandt hvilke sidste maa erindres Lehnsbesidderens fortræffelige Ægtefælle.
4) Charlotte Augusta, født den 13de Januar 1790.
5) Frederik Ditlev, født den 25de November 1791, død den 8de October 1851 som Geheimeconferentsraad og dansk Gesandt i England, hvor han i den vanskeligste Tid opfyldte sine Pligter som en tro Mand imod Konge og Fødeland. Hans Enke, Grevinde Jutta, født Christensen boer i Kjøbenhavn. 1 Søn og 2 Døttre levende. En Søn døde kort før Faderen; en Datter, gift med Grev Reventlow-Criminil, døde 1857.

Før Kammerherren vare 3 Brødre og 3 Søstre afgaaede ved Døden. Af disse døde Grev Conrad som Forpagter af Frihedsminde. Hans Enke, Caroline Rosenkilde, hvis Fader var Justitiarius i Høiesteret, lever i Kjøbenhavn. Comtesserne

565

Sophie og Louise ere døde som ældre, de øvrige Sødskende som spæde. [1])

Af milde Gaver, som ere skjænkede dette Pastorat, ville vi mærke:

1774 gav Jacob Morsleth 1000 Dlr. D. C. til de Fattige paa Christianssædes og Aalstrups Godser. For disse Penge er der senere bygget Fattighuse i Skjørringe og Landet, saa at der nu kun ere 125 Dlr. tilbage, af hvilke Lemmerne i førstnævnte Fattighuus nyde Godt. 1791 og 1797 gav Hr. Ammentorp 275 Dlr. S. til fattige Skolebørn i samme Pastorats Skoler.

1824 skjænkede Enkegrevinde Louise Stolberg, født Reventlow, Alt hvad hendes Dødsbo maatte indbringe til Pension for sine Tjenestefolk, og efter disses Død til de Fattige paa Grevskaberne Christianssæde, Reventlow-Sandberg og Baroniet Brahetrolleborg. Den hele Sum udgjorde 8111 Daler, hvoraf der dog medgik 1297 Dlr. til Pensionerne. Betydeligst er dog Dronning Anna Sophies Stiftelse, der skriver sig fra den 5te Januar 1743, idet hun bestemte en Sum paa 40,000 Dlr. til Oprettelse af et Enkesæde. Ifølge Testamentets Anordning overtog Grevinde Ulrica Eleonora Danneskjold-Laurvig Bestyrelsen af denne „Stiftelse“ og fattede den Beslutning med Tiden at opføre en Bolig for adelige Enker, uagtet dette slet ikke var bestemt i Testamentet, og oplagde af den Grund de fleste Renter, saaat den hele Capital 1754 beløb sig næsten til 56,000 Dlr. Grevinden forfattede nu en Fundats (den 9de Marts), hvori hun bestemte, at der skulde bygges et Stiftshuus for 5 adelige Enker, der skulde have 250 Dlr. aarlig til Underhold (Priorinden 300) og kunde de hidtil givne Pensioner til borgerlige Enker af den Grund ikke udredes, saa skulde de bortfalde og ingen Borgerlig senere erholde slige. Heldigviis var den senere

[1]) Tildeels efter nekr. Samlinger, supl. ved Hr. Cand. theol Frants Hansen.

566

Direction besjælet af en liberalere Aand, og efter vidtløstige Forhandlinger, under hvilke den oprindelige Capital var opvoxet til omtrent 157,000 Dlr., lykkedes det Geheime-Statsminister Grev Reventlow den 17de Octbr. 1821 at faae Grevinde Danneskjolds sneverhjertede Bestemmelser hævede, og tilkjendegav H. M. denne ædle Mand sin allerhøieste Velbehag for den Flid, Nidkjærhed og redelige Omhu, som han ved denne Leilighed havde lagt for Dagen, og hvorfor Laaland ikke nok som kan være ham taknemmlig, skjøndt Kassererforretningerne senere ikke altid have været i de heldigste Hænder.

Veileby (Walthaby) Sogn.

Dette gamle Sted kaldtes forhen Torpe og skal være bebygget før Christi Fødsel. Sognet bestaaer af en eneste By med 208 Tdr. Hartk. [1]), men S. V. for Kirken laae endnu en By, kaldet Maglebjerg, som skal være afbrændt af de Svenske 1659. Dens Jorder høre nu til Veileby.
Kirken er kun lille, men lys og venlig; den har Taarn med Spiir og ligger nogle Hundrede Skridt S. for Byen. Man vil paastaae, at paa den Høi, hvor den nu staaer, var Odin „i fuld Krigsrustning" opreist i Hedenskabets Tid. Man har oftere ansøgt om at faae Veileby Kirke til at dele Skjæbne med Aageby Kirke; men da Thirsted Kirke, hvortil Menigheden saa skulde søge, vilde være altfor lille til tvende Sogne, ere Forsøgene heldigviis stedse strandede og ville rimeligviis i Fremtiden aldrig fornyes.
Fra Reformationen indtil 1694 havde Veileby sine egne

Præster.

1) Hr. Peder Klemmensen, kom her 1531 (see Taagerup).
2) Hr. Laurits Hansen, skal endog have været Sognepræst her i 53 Aar (T. T.) og døde 1613.

[1]) Nu 182 1/4 Td. Hartk., 27 Gd. og 435 Indb.

567

3) Hr. Rasmus Rasmussen Kjøring, var Capl. i Rødby 1606—14, da han kom hertil, og døde omtrent 1648. Hans Hustru see S. 134 Nr. 4.
4) Hr. Tønne Henriksen Hirnklow (see S. 193), er født 1608 og var her 1648.
5) Hr. David Davidsen Stigelius, var forhen Cpl. i Magleby paa Langeland. † 1681.
6) Hr. Niels Rasmussen Medelfart, kaldet d. 9de Decbr. 1674 til Formandens Medhjælper. † 9de Octbr. 1694.

Hillested (Hildistada) Sogn,

Annex til Maribo, har 293 Tdr. Hartkorn og 550 Indb. [1]) Landsbyer: Hillested, Haaret og Raaby. Af Skovpartier — tilsammen 126 Tdr. Ld. — mærkes den lille Hillested Nørrehave. Kirken, helliget St. Andreas, har en Længde af 50 Alen og seer med sit Taarn og paa Grund af sin hele Beliggenhed temmelig anseelig ud. Seierværket er ubrugeligt. Ved Kirkens Restauration i Begyndelsen af det 18de Aarhundrede ødelagdes alle Kirkens gamle Documenter og Brevskaber.
I Sognet ligger Binnige paa 13 7/8 [2]) Td. Hartkorn. Denne Gaard hører under Grevskabet Knuthenborg, har en liden net pyntet Hovedbygning og en liden fornøielig Have. Gaardens ældste Historie er uvis. 1689 den 13de Mai skjødede Kong Christian den Femte Binnige til Kammerjunker v. Reichow, som var Forskjærer ved hans Taffel og stod i stor Naade hos ham. „Denne fromme Mand", der alt er omtalt imellem Stiftamtmændene, lod vist aldrig Nogen lide med sin Villie, thi han var en Hader af Uretfærdighed; men saasom han var godtroende og tillige sygelig, handlede hans Betjente

[1]) Nu 286 7/8 Td. Hartk., 1 3/4 Td. Msk., 806 Indb. og 42 Gd.
[2]) Nu 34 3/4 Td.

568

i hans Navn vel ikke altid som de burde. Etatsraad Reichow var først gift med Friherinde Sophia Amalia Holck; deres Datter, Hilleborg Leonore, døde i sine bedste Aar den 24de Octbr. 1690. Sin anden Hustru, Anna Margrethe v. Knuth, født paa Leisten i Meklenborg 1678, ægtede han i Kjøbenhavn 1699. Hun døde af en „hidsig Sygdom“ den 5te December 1712. Etatsraaden selv døde i Nykjøbing den 2den April 1735. (N.) 1695 den 6te Juli solgte han Gaarden til Grev A. C. Knuth, der indlemmede den i Grevskabet.
Hillested havde indtil 1695 sine egne

Præster.

1) Hr. Jørgen Nielsen, levede her 1534; thi da forligte Hr. Otto Krumpen ham med Sognemændene om Kirkeskoven. Han skal endnu have levet her 1540. Mærkeligt nok begynder Præsterækken i Maribo med en Mand af samme Navn.
2) Hr. Knud Lauritsen, levede her 1550.
3) Hr. Peder Kortsen, kaldet 1563.
4) Hr. Jacob Jensen, var her 1584, havde til Medtjener sin Søn, Hr. Jens Jacobsen, som døde 1591 og ikke blev Sognepræst.
5) Hr. Laurits Hansen, var tidligere Capl. i Vestenskov og Rødby, blev 1591 taget af Formanden til Medhjælper og Efterfølger paa den Betingelse, at han skulde ægte Sønnens Enke og være hendes 5 umyndige Børn i Faders Sted. Stift nok! Begr. 4de Septbr. 1599.
6) Hr. Christen Madsen Brun, kom her 1599, blev Provst 1621 og døde den 31te August 1639 (see S. 216).
7) Hr. Frederik Justesen, født 1610, ord. til Medtjener hos Formanden 1639 og blev Sognepræst endnu i samme Aar. Var her til 1642. Man troede, at han havde det Princip: „Skal det gaae godt i Verden og skal Rigdom formeres, maa man ikke prædike for haardt imod Lasten.“

569
8) Hr. Mads Pedersen Lerche, var rimeligviis Hører i Nyborg 1640. Han er født 1608, ord. til Sognepræst her den 20de Juli 1642 og døde 1667. [1])
9) Hr. Christian Christoffersen Herfort, f. 1637 i Nykjøbing, hvor Faderen var Hofapotheker; blev Medtjener her 1667 og samme Aar Sognepræst. Begr. den 11te Marts 1678.
10) Hr. Eiler Christian Hansen Wolf, 1678—95 (see II. S. 89 Nr. 9).
Hillested blev nu annecteret til Maribo. [2])

Østofte Sogn (Østost)

har 1759 Tdr. Hartk. og 1200 Indb. [3]) Næsten overalt i Sognet findes Skovpartier, uagtet store Skovstrækninger ere forsvundne her som andre Steder paa Øen (cfr. Hunseby), saasom Skaanings Have, Sørup Roder, Sørup Hestehave, Rørmarken, Strandskov, en Deel af Merrits Skov, samt Langet og Østofte Skove, Dele af de store Skovstrækninger midt i Laaland, hvoraf Christianssædes Skove udgjøre Hovedmassen. Landsbyerne ere Østofte, Paarup, Erikstrup, Langet, Havløkke, Reersnæs, Bandholm (see Maribo) og Nørballe. De store Toskillinger kaldtes engang Nørballe Markstykker, fordi Bønderne en Tid vare saa fattige, at disse vare deres bedste Penge. (M.)
Østofte kaldtes fordum „Skovbyer“. Det nuværende Navn skal komme af de „østlige Tofter“, fordi Sognet i sin Tid

[1]) Hr. Barfod har beviist Udg., at ovennævnte Hr. Mads ligesaalidt som Provst Mads i Lander hørte til den adelige Familie Lerche. Mads Pedersen Lerche, født 1610 og † 1660 som Præst i

Nyborg, var derimod Heelbroder til Stiftamtmand Lerche. Underligt nok, at der skulde leve 3 Præster, ved Navn Mads Lerche, samtidig med hinanden.
[2]) Ovenstaaende Series er ordnet ved Bistand af Hr. Barfod og en Præsterække i Archivet i Maribo, eftersom Hr. Rhodes langtfra var paalidelig.
[3]) Nu 793 1/4 Td. Hartk., 44 1/2 Td. Skovsk., 3 1/2 Td. Msk., 109 Gd. og 2,444 Indb. (1855 kun 17 færre).

570
hørte til Sønder Herred. Sørup Sø, tidligere henved 100 Tdr. Land stor, er nu blot 15.
I Langet By laae 1624 en overmaade stor Steen, som de hedenske Forfædre ifølge Sagnet have brugt til Offersted og senere blev brugt til Alterbord, før Østofte Kirke blev bygget. Da en Præst ved Navn Hr. Peder engang vilde flytte den til Præstegaarden, var den saa tung, at 6 Heste ikke formaaede at trække den længere end til Enden af Byen, hvor man maatte lade den ligge; men da Bønderne vilde have den tilbage til sit gamle Sted, kunde tvende Stude med Lethed slæbe den bort.
I Svanevig forsamledes fordum en Mængde Svaner, og skal Vigen deraf have faaet sit nuværende Navn.
Reersnæs første Beboere vare Fiskere, som fra Arilds Tid lige til ind i det 17de Aarhundrede maatte holde Vagt paa „Svendehøi“, for at tage Vare paa de fjendtlige Skibe. Byen hørte dengang til Vordingborg Lehn — har formodentlig været en isoleret Vagtpost — og udgjorde et frit Birk.
Til Præstegaarden hører en Skov ved Navn Sibberud, saakaldet efter en Jomfru Sibylle (Rud?), som skal have givet den til Præstegaarden langt tilbage i Tiden. Hun agtede at bygge et Capel i samme Skov; men da Materialet vel var samlet, døde hun og ligger begraven i Sibbes- eller Sibbilshøi — saaledes blander Sagnet Hedenskab med Christendom.
En Underskov, Tyrehaven, blev engang givet til Præstegaarden til Vederlag for at Hs. Velærværdighed baade Sommer og Vinter holdt Sognet med Tyr. (T. T.)
Erikstrup Voldsted bestaaer af 2 skovbegroede Høie med en dyb Grav om hver Høi, samt endnu en dobbelt Grav udenom dem begge. Historien tier med Hensyn til denne Befæstnings første Anlæg og endelige Skjæbne. Muurlevninger ere ikke at opdage, uagtet man har fordybet Gravene for at bruge Mudderet til Gjødning. Kun i Bunden af den ene Grav fandt Udg. en Egestolpe, der sandsynligviis er en Levning af en fordums Bro. Maaskee har denne Befæstning, der har ligget skjult

571
midt i Landet imellem Moser og Skov, været en Centralfæstning, hvorhen man tog sin Tilflugt, naar Landet oversvømmedes af de vilde Vender.
Omegnens Beboere nære endnu en vis Sky for disse gamle Volde, som man ikke gjerne passerer ved Midnat, „da der ikke skal være rigtigt imellem dem“. Ligeledes fortæller Sagnet, at en Bondedreng, som vogtede Faar, engang mødte en høi grønklædt Mand paa Voldstedet; han gav ham en gammel Sølvmynt „af Størrelse som en Fireskilling“ og sagde ham, at han hver Morgen skulde finde en saadan Mynt paa det Sted, hvor han stod, saa længe han selv kunde tie stille med sin Lykke. Drengen holdt Ord; men en Dag fandt Forældrene „en heel Træsko fuld“ af gamle Smaamynter, og da han ikke strax vilde sige, hvorledes han var kommen til disse Penge, bankede de ham saalænge indtil han fortalte dem Alt. Væk var nu Fiirskillingen! og da Forældrene derefter gav sig til at grave paa det anviste Sted, fik de den samme Lykke som alle andre Skattegravere — en lang Næse. Men Mærket af deres eller Andres Efterforskninger er endnu synligt paa den ene Høi, og det Sagn vedligeholder sig, at en stor Skat maa være skjult paa et eller andet Sted i Voldstedet.
1624 skriver Sognepræsten Jacob Jacobsen Følgende:

Indholdsfortegnelse side 326

„Hvad Sognefolkenes Klædedragt vedkommer, da haver den i gamle Dage været eenfoldig og alvorlig. Mændene bare Kjoler, hængende midt ned paa Laaret. Paa Ryggen sade 2 store Folder og ligeledes vare der 2 Folder over hver Albue for Styrkens Skyld. Buxer og Hoser vare udi Eet. Paa Hovedet havde hver et lidet „Bonnet“, som var „nopped“, hvilket kaldtes „Nophett“ og paa Fødderne „Tungesko“. Naar Qvinderne gik til Kirke, bare de Skjorter af adskillige Farver. Til Prydelse brugte de blankt Sølv, som var forgyldt. Nu skal man ei skille Bønder og Borgere fra hverandre i Klædedragt, eller Borgersker og Bonderqvinder. For Tarvelighed er kommen Hofart i Klæder, for velbyggede Gaarde

572
og god Formue, tomme Huse og bedrøvelig Fattigdom.“ Man seer heraf, at Nutidens Jammerraab over Tidernes Forværrelse er en gammel Klagesang.
Omtr. 1826 skal der have været en saadan Tørke i Sognet, at flere Beboere maatte vande Qvæg i Maribo Nørresø. (M.)
Kirken, med et smukt Taarn med Spidstag, har en Tilbygning fra Midten af det syttende Aarhundrede. Den har hvælvet Chor og Skib, er stor og anseelig, har Orgel og var i sin Tid helliget St. Peder. I Kirkegaardens Grave findes aldrig Vand, endog i de fugtigste Aar.
Nørballe Hospital. 1778 tilkjendte det kgl. Landhuusholdningsselskab Østofte Sogns Gaardmænd en Præmie paa 100 Dlr. for deres Flid i at grave Grøfter til at bortlede det skadelige Vand fra deres Marker og Enge. Denne Præmie skjænkede Sognemændene efter Sognepræstens Opmuntring til Opførelsen af et Fattighuus her i Sognet. Fornøiet ved at høre dette, skjænkede det daværende Herskab paa Knuthenborg dem et Huus i Nørballe med tilliggende Have, og lod det paa egen Bekostning smukt indrette til 4 Fattige, ja tilføiede end yderligere 100 Dlr. i Penge. Af Gaver fra gammel Tid var her samlet omtrent 400 Dlr.; disse bleve nu forenede med ovennævnte og henlagte til det nye Hospital, hvis Grundcapital altsaa kom til at udgjøre 600 Dlr. og hvis Renter udelukkende deles imellem Hospitalets Fattige, medens Sognets øvrige Trængende nyde, hvad der aarligen indkommer af Blokkepengene og fra Herredskassen. Hospitalets hele Formue er nu ca. 1400 Dlr. (T.)
I Sognet mærkes Havløkkegaard (eg. Haverløkkegaard) med 34 [1]) Tdr. Hartk., 2 1/2 Td. Skovsk. Til Gaarden avles 400 Tdr. Korn og her er Græsning nok til et Hollænderi paa 400 Køer. Egnen er overmaade lystig, eftersom Skove og fede Græsgange allevegne omgive Synet.

[1]) Nu 43 1/2.

573
Gaarden, som før Ref. skal have tilhørt Fyens Bispestol, er for største Delen opstaaet af den forrige Landsby Haverløkkes Jorder, som vare de bedste i hele Sognet og skal være opbygget af Hr. Lave Beck til Førslev, † 1607, som gav den sit nuværende Navn.
1624 eiedes Gaarden af hans Svigersøn, Hr. Erik Bilde til Kjærsgaard, som lagde end mere Bøndergods til den. (T. T.) Af andre Eiere kjendes: hans Søn, Hr. Lave Bilde, † 1675. Han var først gift med Pernille Marsvin, siden med Dorthe Schow, der menes at have været hans Tjenestepige og endnu eiede Gaarden 1696. (R.) Efter hans Tid forfaldt denne prægtige Gaard med samt sit Taarn saa aldeles, at man nu (1776) alene seer Pladsen, hvor Bygningerne skal have staaet, og dog skal Taarnet have været 5 Lofter høit. Det nuværende Havløkkegaard skal alene være Kornladerne og Staldene af den gamle Gaard, der ogsaa var omgiven af dybe Grave.
1698 solgte Lave Bildes Søn Christian Gaarden til den alt omtalte Søster Lerche og siden har den tilhørt Knuthenborg.
Angaaende een af Gaardens forrige Eiere (man mener fra Midten af 15de Aarh.) finder jeg denne Historie:

Paa Havløkke boede engang en Junker, som skjød sin Frue ihjel i Kirken, den Dag de gik til Guds Bord. Han forskandsede sig nu i sin Gaard og Ingen turde gaae til ham for hans Ladefoged, som ved en List var kommen derind, havde faaet Magt med ham. Han blev derefter bragt i Forvaring til — Nysted, og nu ginge Præsterne til ham for at omvende ham; men han beloe dem Alle. Endelig kom en gammel Præst fra Nykjøbing, som i Stedet for at give sig i Tale med ham faldt paa Knæ for ham i Arresten og bad til Vorherre, saa Synderen kunde høre det, at han ret maatte faae Helvedes Pine at smage. Mere sagde han ikke, men dette var ogsaa Nok; thi Junkeren blev nu saa urolig, at han den næste Dag lod den gamle Gudsmand kalde og „svømmede i

574

sine Øientaarer“ — et stærkt Stykke — dengang denne atter traadte ind i Arresten til ham. — Men endnu gaaer Fruen omkring paa Gaarden under Navn af „Sjokkedorthe“.

End hører til dette Sogn Bandholmsgaarden med 22 [1]) Tdr. Hartk. og 4 7/16 Td. Skovsk. Dette Sted tilligemed den saakaldte „røde Mølle“ hører ligeledes nu under Grevskabet Knuthenborg. Gaarden har store Skove, gode Kornmarker og Græsninger, hvor 50 Malkekøer rundelig fødes. Den er ligeledes samlet af Bøndergods; senere fik Kongen den, og tilsidst kom den til Familien Urne paa Aasmarke, med hvilken Gaard den bestandig har været forbunden. (Om Bandholm see Maribo.)

Vaarskov ligger fornøielig ved Skoven, men har ingen anseelige Bygninger [2]). 1624 kaldtes den „med Rette“ Voiskoe ɔ: Vaadsko, fordi ingen kunde komme til den uden med vaade Sko, saa omringet som den var af Skov, Moradser og Bække eller Vaade. (T. T.)

Endnu maa erindres tvende Gaarde, Selveiendommen Taagerudsgaard [3]) (f. S. 209) og den af sidst afdøde Grev Knuth nysoprettede Paarupgaard paa 23 1/2 Td. Hartk.

Af Sognepræster før Reformationen kjendes:

Hr. Gerven, Hr. Henrik Rust, Hr. Jon Laurentii, Hr. Hans Kiesing, som var her 1401 og havde til Medhjælper Johannes Douvenich. Derefter kjendes først 1494 Hr. Knud Andersen, som levede endnu 1503. 1510—17 var her Hr. Rasmus Helisen. I hans Tid vare 2 Capl., Hr. Hans, som blev Præst i Krønge, og Hr. Johannes Pedersen, som kom til Herritslev. 1517 kom Hr. Hans Nielsen, der dræbtes 1520 ved det, at hans Medhjælper, Andreas Rasmussen, foran Alteret gav ham Alterbogen i Tindingen [4]).

---

[1]) Nu 15 1/2.

[2]) Nu 28 3/4 Td. Hartk.

[3]) Nu 28 3/4 Td. Hartk.

[4]) Efter T. T. og R., hvortil dog maa bemærkes, at IB. antager, at Han Nielsen kom her 1477.

575

Efter Reformationen have der levet følgende

Præster.

1) Hr. Peder Paaske Wellejus, kom efter den ulykkelige Hr. Hans og gik 1527 over til Reformationen. Denne lærde Mand skal have havt 3 Capl.: Hr. Absalon, der blev Præst i Arninge (altsaa før Hr. Grubbe), Hr. Peder Larsen Klerk og Hr. Rasmus Rug. (R.)
2) Provst Jørgen Christensen, født 1520, blev Præst her 1542, Provst 1547, † 1593; var en redelig og nidkjær Mand, der har nedskreven Adskilligt, som nu udtogsviis findes i det Kog. Manuskript.
3) Hr. Hans Madsen Brun, 1593—1612, var i det Mindste Provst 1607 og 10. (IB.)

4) Hr. Jacob Wolff, blev Provst 11te Novbr. 1639 og døde 1653. Han var Broder til Hr. Jørgen i Skovlænge og en Søn af Læsemester, Mag. Jacob Wolff i Odense, en stridbar Mand, med hvem han havde en Proces.
5) Mag. Bartram (Bertel) Buchwald, rimeligviis en Farbroder til Dr. Joh. Buchwald i Maribo, født 1622, Mag. 1649, 1651 Præst i Sorø, var her 1653—69. Gift med en Datter af Prof., Dr. jur. Claus Plum, ved Navn Ellen. En Søn blev Præst i Sørbymagle.
6) Hr. Mikkel Madsen Wibe, født 1637, blev kaldet den 30te Juli 1699 (ord. den 18de August), men døde alt næste Aar.
7) Hr. Valentin Carstensen, født 1642, kaldet hertil den 20de Marts 1670 og død 1695. Med (Formandens Enke?) Elisabeth Lundt, en Søster til Præsterne i Væggerløse og Thoreby, havde han en Søn, der blev resid. Capl. her.
8) Hr. Holger Jacobsen Tryde, Stamfader til Familien Tryde (IB.), skal være født i Skaane, hvor han senere var Huuslærer. Vist er det, at hans Familie havde hjemme paa disse Øer og at han var Fætter til Formandens Kone.

576

Han var 40 Aar gammel, da han kaldtes hertil, den 30te Mai 1695 og døde 1727. Af hans 7 Børn mærkes Jacob (see II. S. 116 Nr. 28) Valentin, † 1770 som Præst i Sandby og V. i Sjælland, og Eggert Christoffer, Farfader til Stiftsprovst Tryde.
9) Consistorialraad Poul Moth Thestrup, Søn af Provst Matthias Thestrup i Dalby og S. og Barbara Carstensen, er født den 11te Novbr. 1696; 1715 blev han privat dim. og tog 3 Aar efter Embedsexamen. 1719 blev han Informator for de tre unge Grever Knuth fra Meklenborg og fik paa den Maade Leilighed til at opholde sig en Tid ved Universitetet i Rostok. Den 24de Octbr. 1720 fik han Ventebrev paa Østofte Præstekald og var derefter Hovmester for tvende Baroner af Gyldenkrone. 1740 ægtede han Anna Riegelsen, Datter af den bekjendte Kjøbmand Riegelsen i Nakskov. Deres eneste Barn døde spæd. 1751 blev han Provst, men afstod "denne umagelige Ære" igjen 1761. "Hr. Thestrup besad et fornøiet Sind, jordisk Formue og god Helbred og forlængede sine Dage ved et ordentligt Levnet. Gid denne ærede Guds Mand havde gjort sig udødelig ved sine Gaver til de Fattige eller gode Stiftelser!" † 1774. Fra 1762—77 var Hr. Johannes Borchsenius Capl. p. p. (see Holeby).
10) Mag. Johan Arndt Dyssel (see S. 137 Nr. 17), var her fra 1774—89; men var blind i de sidste Aar. Foruden Eftermanden, som 1788 blev hans Capl. p. p., havde han en Datter, gift med Kjøbmand E. Sidenius i Maribo. En anden Datter ægtede først en Bonde i Østofte, siden Smeden i Kjeldernæs, tvende Forbindelser, som naturligviis i høi Grad mishagede den stolte Familie, uagtet hun bestandig blev betragtet som en saare agtværdig Kone. Hr. Dyssel var en vel studeret Mand.
11) Provst Frants Thestrup Dyssel, født 1763 i Nustrup, havde kun anden Charakteer til sin Embedsexamen,

577

men fik desuagtet dette store Embede 5 Aar efter og i en Alder af 26 Aar. † 14de Juli 1818. Med sine tvende Hustruer, Kathrine Elisabeth Hjort, † 1802, og hendes Søster, Karen, † 1821, Døttre af en Skibscapitain Hjort, fik han betydelige Midler (man vil endogsaa sige 60,000 Dlr.), men døde desuagtet som en uformuende Mand, thi han var ingen forsigtig Huusholder. Derimod var han en god Landmand og udmærket Hippolog, godmodig og hjælpsom. Skjøndt uden videre Lærdom, var han dog anseet for en god Prædikant. Forskjønnede Haven. Af hans 6 Børn mærkes: Georgia Andrea, † 1812, og Marie Cathrine, som begge bleve gifte med Kjøbmand Engel i Nakskov, og Johan Arndt, Professor (see Erslew). (Et Medlem af Familien var den af Kong Frederik IV. adlede Falkenskjold.)

12. Provst Peter Kofod Ancher, 1818—57 (see S. 215 Nr. 14). Havde i den sidste Tid Hr. Rottbøl Danæus til Capl. p. p.
13. Provst Henrik Posselt (see Holeby).

Residerende Capellaner.

1) Hr. Oluf Hansen.
2) Hr. Peder Espensen.
3) Hr. Oluf Simonsen.
4) Hr. Hans Ipsen Maas, kom til Taagerup 1571.
5) Hr. Rasmus Nerav, omtr. 1572—73 (see S. 487 Nr. 5).
6) Hr. Peder Hansen, blev herfra Sognepræst paa Femø i Slutningen af Aaret 1577, hvor han endnu var 1584.
7) Hr. Christen Knudsen, 1577—82, da han frasagde sig Kaldet.
8) Hr. Jochum Jørgensen, Søn af Provst Jørgen Christensen, var her kun kort.
9) *9) Hr. Jens Rasmussen, var her 1587.
10) *10) Hr. Hans Skov (Johannes Sylvius), var her 1608 og 10.

578

*11) Hr. Jacob Pedersen Slagelse, 1616—17.
*12) Hr. Peder Assersen Assens, 1617—19.
13) Hr. Peder Hansen Middelfart, 1619—20 (see S. 411 Nr. 6).
*14) Hr. Albert Samuelsen, hvis Fader var Præst i Haarlev i Sjælland, er født 1592, blev ord. hertil d. 22de Novbr. 1620; men blev alt næste Aars Octbr. Sognepræst i Snesere, hvor han 1635 blev Mag.
15) Hr. Peder Hansen Brun, 1622—23 (see II. S. 130 Nr. 5).
*16) Hr. Jørgen Lauritsen, ord. den 31te August 1623.
17) Hr. Mads Jacobsen Wolff, født 1625, var en Søn af Præsten Hr. Wolff til denne Menighed; ord. d. 9de Febr. 1651 og efter Faderens Død udnævnt til hans Eftermand; men Patronen Falk Gjøe gjorde Indsigelse og Hr. Mads tabte.
*18) Hr. Otto Pedersen, ord. den 28de Decbr. 1660, † 1688.
19) Hr. Jens Hansen Krog (Krag?) kaldet den 21de Mai 1688, † 1712.
20) Hr. Daniel Valentinsen Ernst, var Rector i Nysted, da han den 10de Decbr. 1712 blev kaldet hertil af Søster Lerche — uagtet Attestatsen manglede; saalidet bekymrede endog agtværdige Adelspersoner sig om de lovlige Betingelser for en geistlig Udnævnelse, naar man ønskede at befordre en bestemt Mand. Hr. Daniel gik da pligtskyldigst op til Examen den 24de Januar næste Aar, men blev erklæret umoden. Den 4de April derefter opnaaede han imidlertid Charakteer og kunde nu faae sin Kaldelse confirmeret. † 1721 [1]).

[1]) Denne Notits er meddeelt af Hr. Barfod, som desuden har gjort Udg. opmærksom paa at Noten S. 383 bør udelades. Ligeledes ere alle med * betegnede Capl. meddeelte af Hr. Barfod. Cfr. iøvrigt S. 582 Nr. 8.

579

21) Hr. Sone Jacobsen Pop, født 1691, kaldet den 6te Septbr. 1721, † 1756. Efter sin første Kones Død 1730 ægtede „denne gode Øconom“ Cathrine Marie Riegels.
22) Hr. Hans Horneman Suhr, 1756—58 (see S. 431 Nr. 14).
23) Mag. Peder Bering Gjørup, 1758—83. Om denne „aarvaagne, flittige og lærde Mand“ see S. 435 Nr. 13. Om hans Moder, Dorothea Kirstine Bering, er dette „Rare“ at mærke, at hun, hendes Moder og Mormoder alle have været Præstekoner paa eet og samme Sted i mange Aar.

24) Hr. Hans Grønlund, 1783—92 (see S. 436 Nr. 14.)
25) Hr. Andreas Nicolai Kirchhof, hvis Fader var Justitsraad, (hans Moder Frederikke Taulov), er født i Christianssand; var et Aar resid. Capl. i Brenderup og O. og heller ikke stort længere her (fra 31te Aug. 1792). 1793 kaldtes han til Sognepræst for Hedensted og D. og levede endnu 1815 som Præst i Tunø og V. i Norge.
26) Hr. Eggert Christoffer Gjørup, hvis Fader var ovennævnte Mag. Gjørup, er født 1760, Student fra Nakskov 1779, kaldet hertil den 18de April 1793, men døde alt næste Aar.
27) Hr. Ove Julius Schebye, den sidste resid. Capl., „maatte holde ud her" fra 1794—1815 (see S. 215 Nr. 16).

Nebbelunde Sogn

med 242 Tdr. Hartk., hvoraf 209 er Bøndernes [1]) Landsbyer: Nebbelunde, Bukkehave, Nørreby og Tosteby. Ubetydelig Skov. Jorderne imod Rødbyfjord ere meget lavtliggende og ville derfor vinde meget ved de i den senere Tid foretagne Inddæmningsarbeider, hvorved iblandt Andet Rødbyvaad (Horsedyb), som adskilte Nebbelunde Sogn fra Sæddinge

[1]) Nu 232 1/4 Td. Hartk., 3/4 Td. Skovsk., 28 Gd. og 549 Indb. (1855—589).

580
Sogn, er bleven taget fra Fjorden. Til Sognet hører flere Holme i denne; af disse ere Landø og Storeholm bebyggede.
Kirken er liden og uanseelig. Et Bindingsværks Taarn, opført omtrent 1828, har ikke forskjønnet dens Ydre.
I Præstegaardens Have findes nu opstillet en firkantet Runesteen, ved et heldigt Tilfælde frelst af den nuværende Sognepræst fra Tilintetgjørelse; men den var alt bleven kløvet. Indskriptionen paa dens 4 Sider er endnu ikke læst.
Milde Gaver: 1601 gav Rasmus Jørgensen 1000 Rdlr., nu omskrevne til 325 Rdlr., hvoraf Renterne aarlig fordeles imellem de Fattige i Ringsebølle, Taagerup, Holeby og Nebbelunde. 1834 gav Landvæsenscommissair Morten Kirketerp 150 Rdlr., hvoraf Renterne skulde tilfalde Skolelærerenkerne i Nebbelunde. Af de tvende Fattighuse i Sognet er det ene skjænket Communen af Grevskabet Christianssæde, det andet af Baroniet Sønderkarle.
Dansted har 22 [1]) Tdr. Hartk. og prægtige Græsgange, men kun lidet Skov. I den ældste Tid skal den have tilhørt Familien Sparre. Senere kom den til Familien Daa. Man fortæller at Fru Karen Daa, som levede paa Christian IV.s Tid, engang væltede i Rødbyvaad, og blev saa vred derover, at hun strax solgte Gaarden. Derefter har den været deelt imellem Forskjellige. (T.) Saaledes eiede Fru Birgitte Kirstine Pors en Deel af Dansted idetmindste 1661—75. Hun var anden Gang gift med Jochum Frederik v. Prauss. Den 14de Marts 1666 kjøbte Henning v. Dahldorff til Flügge paa Fehmern, og gift med Fru Anne Steensen, en Deel af Gaarden af Christen Scheel Jørgensen, og samme Aar maa ogsaa Rudbek Pors til Øllingsø have eiet en Part i den (R.) (Cfr. S. 307.) Vibeke Rosenkrands, Hr. Erik Krags til Selsø, havde her sit Enkesæde; men efter hende gik Dansted over i Borgerliges Hænder. En Niels Hansen, som

[1]) Nu 36 1/2.

581
eiede den 1681, solgte Gaarden den 23de April 1696 til Henrik Brede, Forpagter af Øllingsøgaard, der afhændede den den 8de Marts 1720 til Frederik Felthuus (R.), hvorefter den først gik over til hans Søn og derefter til P. Beck, N. Tverskov, D. C. Suhr, E. Viinberg 1753 og N. Møller. Den kom derpaa til Familien Reventlow, af hvilken Grev C. D. Reventlow 1776

opførte den nuværende 1-etages Hovedbygning og dertil hørende Udhuse. 1758 var Bondegodset bortsolgt til Eiendom; men denne Grev Reventlow lagde nyt Bondegods til Gaarden ved at kjøbe det saakaldte Bukkehavegods for 3 à 4000 Dlr. og indgrøftede dens Marker. Senere er Gaarden igjen kommen i Borgerliges Besiddelse. Den forrige Eier, Lieutenant Reventberg, som først havde Lienlund ved Nakskov, bekjendt ved sin „værdifulde“ Udsigt, solgte Dansted 1857 for 95000 Dlr. til sin nuværende Besidder.
Avlsgaarden Nørregaard har 22 2/3 Tdr. Hartk.

Sognepræster.

1) Hr. Hans stod her vel 1527; men om han blev luthersk Præst, vides ei med nogen Sikkerhed. (IB.)
2) Hr. Christoffer Hansen Brun — maaskee Formandens Søn — var her 1581, men afstod Kaldet 1588 og døde 1602.
3) Hr. Jesper Christoffersen Brun, blev Faderens Medtjener 1586. † 1608. (IB.)
4) Hr. Hans Jensen, født i Herritslev og forhen Rector i Nakskov [1]), blev kaldet den 14de Juni 1608, efter i Forveien at have lovet baade Provsten, Sognemændene, hendes

[1]) Findes ikke paa Rectorlisten.

582
Fader og Brødre, at ville ægte Formandens Enke, Birthe, til hvem saa Provsten endnu samme Dag forlovede ham.
5. Hr. Knud Christensen (Nielsen?) var her omtrent 1625—48. (IB.)
6. Hr. Christen Andersen Arrebo, Søn af den bekjendte Digter Mag. Arrebo, først Biskop i Trondhjem, senere død som Præst i Vordingborg 1637, blev Medtjener her 1640 og døde 1680. Han var, som det synes, 2 Gange gift, uden at efterlade sig Børn. Hans anden Kone var Catharine Fohlman. Hr. Arrebo udgav sin afdøde Faders Værker i et smukt Sprog, og viser sig som en Mand, der havde Sands og Kjærlighed for den danske Literatur. Han var en formuende Mand, som eiede en Gaard og en Veirmølle i Sognet og meget forbedrede sin Præstegaard.
7. Hr. Christian Augustinsen Schandorf 1680—1712. (S. II, S. 148, Nr. 9.) Hr. Schandorf vilde vi aldrig have misundt sin Magistertitel [forudsat han har havt nogen], hvis hans Taler blot havde røbet nogen flittig Læsning. Af et Uddrag af hans ofte latterlige Prædikener skulle Læserne høre, hvorledes han beskrev Christus paa første Søndag efter Helligtrekonger: „Da Jesus var 12 Aar gammel, var han en kjøn lille Dreng, munter og veltilmode og havde et deiligt Haar, saadan som Hans Mortensens lille Dreng her i Sognet.“ [1])
8. Hr. Hans Christoffer Nielsen, en Søn af Byfoged (?) Niels Hansen i Rødby, hvor han først skal have været Vicerector. Han blev kaldet hertil den 8de Juli 1712 og døde 1721. Ved sin Tiltrædelse fik han kgl. Tilgivelse for, at hans Kone, Engel Valentins Datter fra Østofte, for 6 Aar tilbage var kommen for tidlig i Barselseng. Efter

[1]) Hvor utroligt dette synes, kan Udg. dog fortælle endnu „latterligere“ Uddrag af langt senere holdte Prædikener.

583
hendes Død skal han være bleven gift med Hr. Krags Enke i Østofte. Endnu mere usikkert er det, at han, ifølge Bloch, ogsaa skal have været gift med en Søster til Mag. Jessen i Idestrup,

som var en fornem Kjøbmandsenke i Rødby, hvor han saa en Tid var Kjøbmand før han kom hertil.

9. Hr. Jens Ferslew, født 16de Mai 1688 i Skjelby i Sjælland, hvor hans Fader var Sognepræst. Hans Moder var Ellen Frederiksdatter. 1708 blev han Student fra Sorø og 6 Aar efter Skibspræst; som saadan erhvervede han sig ualmindelig gode Vidnesbyrd, ja de befalende Officerer begjærede ham altid til deres Skibspræst, naar de tidligere havde faret med ham og de skulde ud igjen. Maaskee har han ved dette Samliv erhvervet sig en Utvungenhed, der „ingenlunde passede til de senere raffinerede Tider", hvilket Hr. Rhode bemærker; men dette bør ikke uden videre lægges Manden til Last. Hertil blev han kaldet den 21de Decbr. 1721 og giftede sig nu et Aar efter med Cecilie Bøgvad fra Nysted Præstegaard. Hr. Ferslew døde den 21de Decbr. 1756, 6 Dage før sin Kone. Af deres 7 Børn overlevede dem kun 1 Søn og 3 Døttre. Af disse døde Sønnen, Peder, 1799, som Kjøbmand i Nysted; Ellen Marie ægtede en Kjøbmand Greve i Nysted; en anden Datter ægtede Hr. Fuglsang i Holeby; en tredie Dr. Kruse, dengang Hører i Nykjøbing.
10. Hr. Abraham From. Denne „vakkre og muntre" Mand er født 1720 i Nysted, hvor hans Fader af samme Navn var Kjøbmand, hans Moders Navn var Hedevig Christensdatter Bremer († 1734), som efter hans Faders Død 1729 ægtede Sognepræsten Hr. Jens Winther, der holdt sin Stedsøn frem til Studeringer. 1739 blev han Student fra Nykjøbing, fik 1755 Ventebrev paa dette Kald, men døde alt den 29de Decbr. 1758. Hans Kone Anne Johanne Alrø var en Datter af Kirkeværge og Byfoged Mikkel Alrø i Nysted og Bennike Cathrine Desington. Ti Maaneder efter sin

584

Mands Død ægtede hun Hr. Schyth, resid. Capellan ved Nicolai Kirke, og døde 1763.

11. Hr. Christen Schmidt. Denne retsindige og „saa høit taxerede" Mand er født den 22de Febr. 1727 i Norge, hvor Faderen var Sognepræst. Moderens Navn var Alhed Lemmich; tog 1748 Embedsexamen med ringeste Charakteer, blev 1752 Skibspræst og var her fra 17de Jan. 1759 til 23de Jan. 1765, da han blev Præst ved Christiansborg Slot. 1770 blev han, med sin egen gode Villie, Sognepræst til Asminderød og Slotspræst paa Frederiksborg; 1773 blev han Biskop i Aggershuus Stift og døde den 6te Octbr. 1804. Med sin Hustru, Petronelle Lemmich, blev han Fader til Dr. Frederik Schmidt, † 1840 i Himmelev. (IB.)
12. Hr. Niels Saaby 1765—74. (See Errindlev.)
13. Hr. Jacob Kofod Trojel, født 1736 i Poulsker, hvor Faderen, † 1769 som Sognepræst i Vissenberg, da var Sjælesørger. Moderen var Elisabeth Ancher. 1765 blev han Capellan p. p hos Faderen, 1771 resid. Capellan i Vissenberg, blev kaldet hertil den 28de Juni 1774, entl. den 31te Mai 1805 og døde 1812. Hr. Trojel var en udmærket Botaniker og Havedyrker, jovial og vittig, skjøndt under trange Kaar, ligesom alle hans Brødre. (B.)
14. Hr. Thomas Trojel 1805—30 (see S. 147 Nr. 13.)
15. Carl Christian Boisen, født 1804 i Vesterborg, hvor han siden var Lærer ved Vesterborg Seminarium 1827—28, reiste udenlands, blev derefter Sognepræst her den 2den April 1830, kaldet den 12te Novbr. 1842 til Præst ved Tugt-, Rasp- og Forbedringshuset, men forblev ikke i dette Embede i fulde to Aar. Blev derefter Præst i Vonsbæk, men afsattes af Oprørsregjeringen 1848. Var, indtil han atter overtog Embedet 1850, Feltprovst, men forflyttedes samme Aar til St. Mikkelskirke i Frederits, hvor han senere er bleven Provst. 1846 R. af Dbr., 1855 Rang i femte Klasse Nr. 8. 1831

585

ægtede han Thora M. J. Schierning, hvis Fader var Kjøbmand i Nykjøbing.

16. Hr. Rasmus Carl Julius Schade født 1807. Hans Fader var Regimentschirurg. Efter at have taget Embedsexamen var han i 9 Aar Huuslærer hos Baron Rosenørn-Lehn paa Orebygaard, der kaldte ham hertil. Ugift.

Sædinge Sogn (Sæthyng),

Annex til Nebbelunde, har 189 [1]) Tdr. Hartk. Ubetydelig Skov. Om Inddæmningerne, som ogsaa komme dette Sogn tilgode, see Nebbelunde. Kirken, som er hvælvet, stor og anseelig, har et senere opført Taarn paa 34 Alens Høide. Ved Sædinge Kirke holdtes tidligere Marked (see Side 32), som blev henlagt til Rødby formedelst de store Uordener, som foregik ved denne Leilighed paa hiint Sted.
Udi Sognet ligger det gamle adelige Sæde Sædingegaard, hvis Hartk. er 33 Tdr.[2]). Den indavler aarlig 400 Tdr. Korn og kan holde et lille Hollænderi, som maa indbringe over 100 Rdlr. Dens Hovedbygning er vel liden og ikke bygget „til at brillere; men jeg forsikkrer dog, at saasnart man triner den nær og kommer derind, frapperes Kjendere strax; thi man seer endog paa dette lidet Sted sal. Geheimer. Lützous italienske Bygningsstiil“. Dens første Eier skal have været en Væbner Ditlev Crassov, som „indgrov“ Gaarden. 1439 og 46 findes en Bertel Brems. 1507 havde Erik Madsen Gaarden (R.) Hans Søn var rimeligviis Væbneren Mads Eriksen af Familien Mormand, † 1585, gift med Fru Anne Abildgaard. Deres Liigsteen fandtes endnu 1776 i Kirken [3]). Den 10de Octbr.

[1]) Nu 175 med 250 Indb. (1855—251) og 16 Gd.
[2]) Nu 55 3/4.
[3]) Hans Datters Bryllup har Udg. ikke fundet omtalt i den opgivne Kilde (det Rogerske Haandskr.), og da det tillige er uden Interesse, bliver det forbigaaet her.

586
1698 kjøbte Hr. Binding i Radsted Sædingegaard af Benedicte Margrethe Brockdorff, Enke efter Jørgen Scheel til Svenstrup (R.) Henimod Slutningen af det 17de Aarh. kjøbte den alt berørte Geheimer. Lützou Gaarden af Hs. Maj. Kongen. Geheimeraadens Søn, Generalmajor Lützou, arvede den efter Faderens Død, og dernæst gik den over til Generalens Svigerfader, Kammerherre v. Krogh, der senere solgte den til Kammerraad Dall, hvis Søn afhændede Gaarden 1858 til sin nuværende Eier.

Fejø (Rhode Fæø) [1]).

3/4 Miil lang og fra 1/4 til 1 Fjerdingvei bred, ligger en god Fjerdingvei fra Færgestedet Kragenæs i Birket Sogn. Hele Øen har 66 [2]) Bøndergaarde, hver paa 7 Tdr. Hartk. Den fattes Skov, men har gode og fede Græsgange til Qvæg. Øen, som er skilt i 2 Dele ved et Engdrag, der tilforn har været et Sund, er ellers temmelig bakket. Her findes tvende Byer, Østerby, hvor Birkedommer, Læge og Præst boer, og Vesterby. Øen er omtrent 1/4 □ Miil stor og har i det Hele taget gode Jorder. Indbyggernes Antal udgjør 1603 (1855 — 1590). Fejø har den Herlighed, at her ingen Rotter findes [3]). Man mener, at de ikke kunne taale Jordbunden. Bønderne fra Laaland have desaarsag hentet Jord fra Fejø, for om muligt det kunde hjælpe. Hvis saa havde været, vilde Fejø have kunnet sælge sin Jord i ligesaa dyre Domme, som en Apotheker sine Piller; men desværre har Middelet ikke hjulpet, og man finder derfor mange Steder paa

[1]) Alt, denne og følgende Øer Vedkommende, er næsten aldeles omarbeidet.
[2]) Nu circa 90.

[3]) Endnu mærkeligere er det, at der med Undtagelse af Frederikshavn heller ikke findes Rotter i Vendsyssel. „Grever og Rotter kan ikke trives iblandt os“, er Vendelboernes stolte, men bidende Ordsprog.

587
Laaland en saadan Masse af Rotter, at de næsten skjære Taget ligesaa rask i Stykker, som Tæggemændene lægge det op.
Voldstedet Dragsbjerg, 120 Alen i Omkreds, findes vel endnu, men jevnes meer og meer med Ploven.
Beboerne paa Fejø, de saakaldte Feibattinger, vare for endnu ikke mange Aar tilbage bekjendte for deres Ustyrlighed, som især lagde sig for Dagen paa deres Reiser til og fra Sessionen i Nakskov.
Fejø Kirke er anseelig, lys og rummelig; den har et hvælvet Chor og et Taarn, der kan sees langt ud i Søen. Den ligger eenlig ved Kysten, hvilket skriver sig fra den Tid, da Beboerne paa Femø og Askø søgte dertil. 1587 fik den en Klokke, støbt i Rostok, som veiede 5 Skpd. 11 Lpd. 5 Pd. (R.)
Fejø Sogn indbefatter desuden de 2 Smaaøer Skalø og Veirø og har tilligemed dem 349 Tdr. Hartk. samt 1 1/2 Td. Msk. Skalø var 1776 endnu ikke beboet. Veirø er mærkelig ved sit i de senere Aar byggede Blinkfyr, der kan sees 2 à 3 Mile bort.
Fejø, Femø og Askø Sogne udgjøre et eget Birk og Lægedistrict.

Sognepræster.

1. Hr. Claus Tykmave, „saaledes kaldet efter hans tykke Bug, som gjorde ham paa Øen meget venerabel“. Han maa være død 1565.
2. Hr. Hans Andersen, skal derimod have været mager og uanseelig. † 1571.
3. Hr. Hans Ipsen 1571—72 (see S. 142 Nr. 3, hvor 1671 bedes rettet til 1571.)
4. Hr. Bent Hansen 1572—83 (see II. S. 76 Nr. 3).
5. Hr. Jens Christoffersen Brun, født 1555 i Nebbelunde Præstegaard. Som Student conditionerede han

588
hos Søren Kræmmer i Svendborg, hvis Datter, Maren, han siden ægtede, og som fødte ham 14 Børn. † 1613.

6. Hr. Hans Lauritsen, en Søn af Mag. Letroy i Vestenskov [1]), var nogle Aar Capellan hos Formanden, hvis Datter han ægtede. † 1621.
7. Hr. Søren Jensen Brun, en Søn af Næstformanden, født her 1596. † 1633. (See S. 228 Nr. 5.)
8. Laurits Jørgensen, fra 1633—58. (See Thirsted.)
9. Hr. Laurits Hansen, en Broder til Hr. Hans i Birket, er født 1623. Var Capellan her fra 1654 indtil han ved Formandens Død blev Sognepræst, idet han ægtede Enken [2]). Hans Søn Jørgen døde 1691, som Degn i Ønslev; en Søn blev Feltskjær, men de øvrige forbleve paa Øen i Bondestand. 1665 blev han og flere Beboere beskyldte for at befatte sig med Trolddom, idet de havde hentet en Mand til Øen, som kunde bortmane „Mosegrise“, hvoraf de havde stor Besvær; dog frifandtes de. † 1679. Fra 1676 havde han Johannes Bidstrup, som fra 1671 havde været Hører i Nykjøbing, til Capellan p. p.
10. Hr. Gregers Madsen. † 1691. (See Lillebrænde.)
11. Hr. Hans Jørgensen Stadager, en Søn af Hr. Jørgen Falster i Stadager, var fra 1687 Capellan hos Formanden. Døde meget pludselig, 1693, Natten før han skulde reise til Sjælland for at holde Bryllup.
12. Hr. Christen Jespersen (Skov), kaldet hertil den 4de Septbr. 1693 af Biskop Kingo, der var gift med hans Svigermoder. 1693 ægtede han Sille Marie Worm,

[1]) Naar dennes Hustru paa sit Sted, ifølge en Mindetavle hos Rhode, siges at være fra Fejø Præstegaard, saa maa erindres, at der ingen „Ludvig“ findes at have været Præst her paa Øen.
[2]) Efter de Kog. Manuskript. Derimod har Rhode, at han alt som Hører i Nakskov giftede sig med Maren Hansdatter, som fødte ham 9 Børn. Maaskee have begge Parter Ret.

589

† 1714, som tidligere havde været gift med en Præst i Jylland, ved Navn Niels Stenberg. (IB.)
† i Octbr. 1710. 3 Børn.

13. Mag. Peder Blichfeldt, født 1674, uviist hvor (cfr. S. 117 Nr. 27). Hans Hustru var en Søster til Bispinde Müller, og hun døde i Vesterborg 1735 eller 36, 65 Aar gammel.
14. Hr. Hans Mejer var født i Norge, blev Student omtrent 1714 fra Trondhjem Skole og kom siden som Informator til Provst Suhr i Kjøbelev. Medens han var her, skjød engang Skytten paa Pederstrup en Jagthund for Hr. Mejer, og da samme Skytte nogen Tid efter skjød efter Fuglevildt paa det Sted, hvor han havde skudt hiin Hund, dræbte han først begge sine egne Jagthunde i eet Skud, og skjød i det næste Skud sin Hest saaledes imellem Ørerne, at den ikke mere blev til Nytte. Flere troede, at Hr. Mejer havde havt Finger med i dette Spil, og navnlig blev Skytten saa bange for ham, at han aldrig mere lod sig see paa den Egn, saalænge Hr. Mejer opholdt sig i Kjøbelev.
15. Hr. Andreas Desington, hvis Fader var kommen ned fra Bergen og var Fuldmægtig hos Amtmanden paa Aalholm, er født den 30te Decbr. Aar 1700, Student fra Nysted 1721, tog Embedsexamen med anden Charakteer 2 Aar efter, men blev endnu s. A. kaldet til Mag. Bildsøes Eftermand i Kjettinge; men denne døde først 13 Aar efter, og saa betænkte Hr. Desington sig; thi han var da nylig (den 9de Decbr. 1735) kaldet hertil og ønskede nu Rolighed for at sysle med sine Studier, som han i lang Tid havde maattet lægge paa Hylden, eftersom han 1728—30 havde været Huuslærer paa Bramsløkke hos Generalmajor Schack og siden efter Amanuensis først hos Biskop Lodberg, derefter hos Biskop Ramus. Da Hr. Desington 1748 blev meget svagelig, fik han sig først en Medhjælper i en norsk Capellan ved Navn Christen Ørbeck († 1767 som resid. Capellan ved

590

St. Knuds Kirke i Odense), men han forlod ham endnu samme Aar, hvorefter han fik Hr. Jens Vandel, som blev hans Eftermand. Om begges Giftermaal see S. 404 Nr. 9. † 1768.

16. Hr. Jens Vandel, født 1716 i Saxkjøbing, hvor Faderen, Niels Jensen, var Kjøbmand. Moderen var en Vandel. Student fra Saxkjøbing 1738, hvorefter han i 5 Aar var Hovmester hos Grev Holck paa Orebygaard. † 1770. 2 Børn. Sønnen, Niels, født 1752, døde alt 1792, som Stadsphysicus i Christiania. Datteren Anne Margrethe (?) ægtede 1770 Kjøbmand Claus Jacob Suhr i Nakskov. Hun døde i første Barselseng med Datteren Johanne Charlotte Lucie, der ligeledes døde i første Barselseng 1792, Aaret efter at hun var bleven gift med Farver Lars Theisen i samme By. (IB.)
17. Hr. Niels Møller, født 1732 i Søby paa Ærø. Forældrene vare Bondefolk. Var Sognepræst paa Askø fra den 14de Febr. 1766 til den 8de August 1770, da han kaldtes hid. 1777 blev han paa Forslag af Biskop Ramus kaldet af Kongen til Krummerup og F. i Sjælland, imod at Hs. Maj. skulde kalde Eftermanden hertil igjen; thi Stiftets Biskop havde Kaldsret til dette Embede, hvis Tiende han oppebar. Hans Hustru, Johanne Marie Thomsen, døde 1780.
18. Hr. Henrik Steensen Müller, hvis Fader var resid. Capellan i Landet, er født 1737, Student fra Nykjøbing 1755; siden Lærer ved Vaisenhuset. Den 17de Decbr. 1777 blev han kaldet hertil, hvor han døde 1782. Hr. Müller var anden Gang gift med en Datter af Hr. Sebbelov i Stokkemarke, som siden ægtede Hr. Mortensen paa Askø. (B.)

19. Hr. Henrik Kuhlmann var resid. Capellan i Norge da han den 18de Jan. 1783 kaldtes hertil, hvor han døde 1808. I hans Tid døde en Degn her i en høi Alder, ved Navn Laccopidan, som havde taget Embedsexamen og var en saare værdig Mand. (H.)

591

20. Hr. Johan Jacob Kirchheiner 1808–21. Var her paa Øen ikke meget elsket (see U. S. 113 Nr. 23).
21. Hr. Andreas Boje 1821–29 (see U. S. 156 Nr. 20).
22. Hr. Diderik Peter Lund, født 1781 i Sørbymagle, hvor Faderen var Capellan. Efter forskjellige Ansættelser kaldtes han den 22de Juli 1829 hertil, hvor han kun prædikede 2 Gange, da han alt døde den 14de September s. A. i Kjøbenhavn. Enken lever.
23. Hr. Christian Rudolf Kjerulff, født 1788 ved Aarhuus, hvor Faderen var Landmand, blev 1820 Katechet i Bogense og Sognepræst her fra den 31te Decbr. 1829 til sin Død den 15de April 1840. Hans første Kone var Henriette Jacobine Knorr. Hans anden Hustru, en Datter af forhenværende Forvalter Braband paa Rudbjerggaard, lever i Kjøbenhavn. (H.)
24. Hr. Jens Rudolf Johannes Berg, hvis Enke er død i dette Aar fra sin store Børneflok, for hvis Nød Forsynet alt har aabnet flere ædle Hjerter, var her fra 1840–48 (see forresten S. 243 Nr. 19).
25. Hr. Frederik Christian Schouw, født 1796 paa Femø, var først Præst paa Færøerne fra 1838 indtil han kaldtes til Fejø den 22de Juli 1848. Hr. Schouw var den sværeste Præst, som i Mands Minde var kjendt paa Færøerne, og det skal der sige meget. Trykket af Sorger døde han den 10de April 1858 og efterlod Enken, Ane Marie Petrine, født Møller, med 8 Børn.
26. Hr. Peter Christian Garde, Søn af daværende Orlogscaptain H. G. Garde, der 1851 blev entl., og Deris født Mechlenburg, er født 1816 i Tønning. Var Lærer ved Søetatens Drengeskole 1841–50, da han blev Sognepræst i N. Lygum, hvorfra han den 30te Juni 1858 kaldtes hertil. Efter et Aars Ægteskab med Provst Gardes Datter i Faareveile, Petra Kirstine, som døde 1852, ægtede han Augusta

592

Charlotte Margrethe Lawætz, hvis Fader forhen var Byfoged i Næstved og Etatsraad.

Femø.

1/2 Miil NØ for Fejø. Er 1/4 □ Miil stor, har (1859) 203 1/2 Tdr. Hartk., 1 Td. Msk., 6 Gd. og 756 Indb. (1855—715). En dyb Dal, som afgiver fortræffelige Enge, men om Vinteren i Regelen fyldes med Havvand, deler Øen i tvende Dele. Ellers er den temmelig bakket. Landsbyerne ere Nørre og Sønder By.

Indtil 1537 var Øen Annex til Fejø, hvorhen Beboerne endog søgte til Kirke, indtil de 1530 fik deres egen bygget. 1557 den 11te Aug. blev det befalet Femø Mænd, at søge til Nørreherreds Thing paa Falster (de skulde altsaa møde i Stubbekjøbing — maaskee et godt Middel til at forebygge Processer), og saaledes var det endnu 1776. Samme Aar beklagede Beboerne sig over, at de Breve vare bortkomne, hvori de tidligere Konger havde givet dem de samme Rettigheder som Fejøbattingerne. Kong Christian III. var derfor saa naadig, at fornye disse Privilegier igjen; men desværre bleve de ikke overholdte.

Femø Beboernes Historie i Begyndelsen efter Reformationen er forresten ikke videre hæderlig, hvilket ikke er saa underligt, naar man betænker den Rod, som den catholske Religions Følgesvende, Uvidenhed og Overtro, kan fæste paa en saa affides lille Ø.

1570 havde megen „Klammer“, Banden, Skjørlevnet og „andre blodige Synder“ taget Overhaand paa Øen. 8 hjemmedøbte Børn vare endnu ikke frembaarne til Kirken, skjøndt de vare indtil 6 Aar gamle.

Indholdsfortegnelse side 326

1574 formanede Provsten Beboerne, at Begravelser ikke maatte være en „Gjækkestabel“, og klagede over, at de levede efter den gamle Djævels Viis, ɔ: havde endnu ikke forglemt

593
de catholske Ceremonier. Deres Gilder og Lystigheder holdt de lige uforstyrret under Kirketjenesten.
Da samme Provst den 14de Juni 1576 talede Folk til Rette, fordi de ikke vilde gaae ind i Kirken, og naar de kom der, talede høit til hinanden under Prædiken, og desuden irettesatte dem for anden slem Handel, raabte en ung Karl i Flokken, som stod paa Kirkegaarden: „Kunde jeg bare faae fat paa den bugede Provst, saa skulde jeg kryste hans Øine ud af hans Nakke.“
1577 maatte den arme Provst atter til Øen og formane Indbyggerne til at vogte sig for den Trolddom, hvormed de vare blevne „forgiftede“ af Anders Høg, der var bleven brændt paa Øen som Troldkarl. (R.)
1829 skjænkede Molleeier Jacob Madsen paa Askø et Eiendomshuus i Nørreby til Øens Fattige og føiede desuden 200 Dlr. til denne sin Gave.

Sognepræster.

1. Hr. Jørgen, der resignerede 1573 for Alderdoms Skyld, til Fordeel for Eftermanden.
2. Hr. Anders Lauritsen, var ordineret før han kom her, hvor han rimeligviis først var Capellan eller ægtede Formandens Datter. 1576 klagede han over, at være bleven overfalden af Fogeden Hans Jyde og svarligen mishandlet; men da Beboerne samme Aar ligeledes klagede over, at Hr. Anders bankede dem, og han og Fogeden forligedes, har den gode Præst nok ikke selv været uden Skyld. (R.) Han døde den 11te Novbr. 1577 af Pest.
3. Hr. Peder Hansen var Capellan i Østofte, da han 1577 blev kaldet hertil, hvor han døde omtrent 1600.
4. Hr. Morten Jensen var her 1605 og 1610 [1]).

[1]) 1624 finder jeg anført en Hr. Søren Jensen Brun — maaskee den samme som Hr. Morten.

594
5. Hr. Jørgen Eriksen Gamborg kom hertil 1629 og † omtrent 1645 (see S. 503 Nr. 12).
6. Hr. Frederik Geertsen Endemand, født 1609, var Hører i Slagelse, men resignerede 1641 og blev samme Aar Capellan p. p. i Horslunde. † 1659 (?).
7. Hr. Laurits Hansen Kappel (Capel?), skal være født i Stokkemarke, og siges alt at have været Præst her 1658. Ægtede Enken. † 13de Novbr. 1679.
8. Hr. Hans Christensen Seiling, døde den 21de Novbr. 1694, 38 Aar og 3 Maaneder gammel. Samme Dag døde ogsaa hans Kone, begge rimeligviis forgivede af en Bissekræmmer, der havde solgt dem et Pulver for Svaghed. Trods sin unge Alder synes han endog at have været ordineret før han kom hertil.
9. Hr. Hans Casper Dreier, født 1667, Student fra Nykjøbing Skole, kaldet hertil den 1ste Decbr. 1694, † den 3die Septbr. 1719. „Var en stor Praler.“ Hans Enke, Charlotte Amalie, † 1738.
10. Hr. Christoffer Kloppenborg, født i Nykjøbing 1680. Faderen var kgl. Berider. Hører i Nysted 1702—8. Var ordineret da han den 10de Novbr. 1719 blev kaldet til Femø. „Denne smukke Præstemand læste hver Dag i Bibelen og shyede alvorlig Dands, Kortspil og verdslige Selskaber. Han havde en Deel Opvakte, som maaskee siden fattedes Sjæleføde.“ † 1732.

11. Hr. Peder Hellevad, født 1696 i Nakskov, hvor Faderen, Niels Pedersen, var Skipper. 1723 var han Skibspræst i 4 Maaneder, og var derefter Capellan p. p. i Nakskov fra 1724—32, da han den 5te Juni blev Præst her. † den 3die Jan. 1741.
12. Hr. Morten Ohnsorg, født 1707 i Bjeverskov. Faderen var Officeer. 1734 blev han kaldet til Missionair i Grønland, samme Dag, som Poul Egede. Efter en 6aarig Fraværelse blev han den 24de April 1741 kaldet hertil, hvorfra

595

han ikke uden Beboernes Sorg den 27de April kaldtes til Strøby og V. † 1774, som Præst i Holtug og M. Hr. Ohnsorg var 3 Gange gift. Hans første Kone, Margrethe Dorothea Heyde, døde 1743. Samme Aar ægtede han Maren Jensdatter, hvis Fader var kgl. Brygger og Slagter, og 1748 blev han gift med Marie Plockros, hvis Fader var Sværdfejer og Brygger i Kbhvn. Af hans Børn mærkes Sønnen, Christian, 1829 entl. som Præst i Nim og U.

13. Hr. Nicolai Dall [1]), født 1714. Faderen var Forvalter paa Antvorskov Slot. Kaldet hertil den 29de Juni 1742, døde han ogsaa her den 6te Juni 1753.
14. Hr. Abraham Becker, født 1720 i Rudkjøbing, hvor Faderen var Apotheker. Denne vilde først have ham til at gaae den samme Vei, men dertil havde Sønnen ingen Lyst og var tilmed en vild Krabat. Efter en 3aarig Læretid, kom han i Rudkjøbing lærde Skole, og efter dennes Nedlæggelse, 1740, i Odense Skole, hvorfra han blev Student. 1746—50 var han Chinapræst og blev den 29de Octbr. 1753 kaldet hertil, hvor han „levede godt af sine Penge og kostelige Sager, indtil han, formedelst fistuleuse Sygdomme, Intet mere formaaede," men maatte tage Eftermanden til Capellan. 1755 ægtede han Inger Marie Brennike fra Nakskov, som fødte ham 3 Børn, af hvilke det ældste alt kom til Verden 2 Maaneder efter Brylluppet. Hun var forresten en Datter af Raadmand Brennike i Nakskov († 1754) og ægtede siden Hr. Thornam i Landet. Om hans ene Søn see II. S. 84 Nr. 11.
15. Hr. Johan Frederik Volkersen, født 1730 i Holbæk, Broder til Præsten i Kippinge, Student fra Nakskov Skole, hvor han var Hører 1755—64, da han blev Capellan p. p. her. „I sit kjærlige Nakskov fandt han mange Velyndere paa Grund af sit insinuante Væsen, og havde baade

[1]) Det Meste om Hr. Ohnsorg og det Hele om Hr. Dall skyldes Hr. Barfod.

596

sin daglige og runde lækkre Føde hos Byens Indvaanere." 1765 fik han vel Kaldsbrev som Præst paa Askø; men i det Samme døde Hr. Becker her, og nu skrev Hr. Volkersen til Cancelliet, at han nok vilde blive paa Femø, hvilket ogsaa skete, „thi han kunde faae det som han vilde". Her paa Øen havde han nogen Strid med Beboerne om en Tiende, som de havde kjøbt af Kongen 1765, og først ved hans Død ophørte Processen, som derover var reist. (Altsaa kunde Hr. Volkersen dog ikke altid „faae det som han vilde".) Han var gift med en Datter af en Hans Ottesen i Rødby, ved Navn Annike, som tidligere havde været gift med Kjøbmand Jørgen Mackeprang.

16. Hr. Hans Pedersen Høyer, hvis Fader var Bonde i Fyen, var først Præst paa Aggersø og O., men søgte dette mindre besværlige Embede paa Grund af sin tiltagende Svagelighed. Han blev kaldet hertil den 10de Marts 1769 og døde ligeledes i Marts 1785. Han var to Gange gift, og begge Hustruer, Else Christiane Bircherod og Margrethe Marie Brandt (fra Odense), overlevede han. Hans Søn, Peder, født 1758, var Faderens Capellan 1783—85 og døde rimeligviis 1809 som Præst i Mesinge.
17. Hr. Claus Kastan Høyer, neppe i Slægt med Formanden, er født 1748 i Uldum, hvor Faderen, gift med Eva Marie Kastan, var Sognepræst. Kaldet hertil den 17de Juni 1785, døde han alt 1789.

18. Mag. Mogens (egentl. Mons) Sommer, en Degnesøn fra Bornholm, er født den 7de Mai 1762, tog baade theol. og phil. Attestats med bedste Charakteer 1784 og 85. 1787 blev han Mag. og den 19de Febr. 1790 Præst paa Femø. Den 21de Febr. 1798 forflyttedes han til Sorø, hvor han blev Dr. theol., R. af Dbr., fik Rang med Amtsprovster og døde den 31te Octbr. 1848. Her ægtede han Ellen Marie Borup, hvis Fader var Urtekræmmer i Kbhvn. Hun døde 1836.

597

19. Hr. Jens Rasmus Zeuthen, en Degnesøn fra Stiftsbjergby, er født 1760, kom hertil fra Manø den 30te Mai 1798 og døde 1814. Med sin Hustru, Johanne Marie Olsen, havde han 4 Sønner og 2 Døttre. Af disse mærkes Sønnen, Carl Frederik, † 1833 som Grosserer i Kbhvn.
20. Hr. Johan Georg Nielsen, født 1774, var en Tid lang Institutbestyrer i Kjøbenhavn, før han den 23de Juni 1815 kaldtes hertil, hvor han alt døde det følgende Aar.
21. Hr. Christian Balthasar Porth Holst 1816—23 (see II. S. 156 Nr. 19). Hans Svigersøn, Diderik Nicolai Blicher Sidenius, var tvende Gange Rigsdagsmand for Nordfalster og døde 1853 paa sin Eiendomsgaard paa Falster.
22. Hr. Poul Bendtsen, hvis Fader var Prof. og Rector i Frederiksborg, er født 1793, blev 1819 Adjunct i Frederiksborg, hvorfra han den 26de Marts 1824 kaldtes hertil; forflyttet den 17de Febr. 1830 til Glumsø og døde 1849 som Sognepræst i Skjelby og G. Hans Hustru, Johanne Eleonore Sølling, som endnu lever i Kbhvn., er Datter af daværende Slotspræst i Frederiksborg. 2 Døttre ere gifte med Geistlige i Slesvig.
23. Hr. Tonnes Tonnessen, født 1798. Faderen var Forpagter paa Ledreborg Gods. Var i 5 Aar Katechet i Stege før han den 20de April 1825 kaldtes hertil, hvor han var til den 3die Decbr. 1842, da han kaldtes til Lundforlund. Her døde han 1850.
24. Hr. Peder Christian Erhard Schougaard, er født 1813, havde i 8 Aar været Adjunct paa Herlufsholm, før han kom hertil den 14de Febr. 1843. Efter sin første Kones, Hanne Sophie Abrahamine Elisabeth Hesjelborgs, Død 1845 ægtede han sin Huusbestyrerinde og blev den 8de Juli 1851 kaldet til Refsnæs, hvor han i Aar er bleven entlediget.
25. Hr. Johan Georg Rasmus Nielsen, født 1816, var Missionair i Grønland fra 1842, kom hertil den 21de

598

Septb. 1851 og er fornylig kaldet til Landet efter Hr. Gjellerups dødelige Afgang den 19de Febr. 1860.

Askø,

en lille flad, lavtliggende, ligesom de tvende andre, skovløs Ø, har (1859) tilligemed Lilleø, som hører til dette Sogn, 15 Smaagaarde og 45 1/2 Td. Hartk., 1/2 Td. Msk. og 238 Beboere (1855 268). Alt Brændsel maa hentes fra Land. Askø selv er 1/2 Miil lang og 1/2 Fjerdingvei bred. Øens Skikkelse er bleven forandret ved en Dæmning, hvorved dens store Viig (Kirkevigen) er bleven skilt fra Havet; men ikke destomindre er dette alligevel en farlig Ven; 1852 og navnlig den 2den Jan. 1855 oversvømmede det næsten hele Øen, som en ny Vandflod i Januar 1858 formelig deelte i trende Dele. Stumperne ere vel atter samlede; men Jorderne ville længe føle Saltvandets skadelige Indvirkninger. Paa Lilleø skydes mange Sælhunde. Ifølge et gammelt Sagn skal aldrig noget Skib strande paa Askø. Her paavises ogsaa Kong Hunes Grav (cfr. S. 426). 1811 døde det sidste Fattiglem paa Askø — Dagen burde virkelig høitideligholdes hvert Aar — og siden skal Ingen have faaet offentlig Understøttelse, naar undtages en stakkels Degn, som havde 13 Børn, og altsaa vistnok kunde trænge dertil. Kirken er lille men hyggelig siden den blev restaureret. Altertavlen og Prædikestolen ere smukt udstyrede med Billedskjærerarbeide. Et Par Alterstager ere givne af Hr. Brummer. Her var en

Degn paa Øen ved Navn N. Andersen, som ved sin Afreise, 1721, digtede en Sang, af hvilken Provst Holm heldigviis har opbevaret følgende Vers:

„Far, Askø! Farvel!
Jeg kjedes nu længer at være Din Træl;
Nu vil Du dog slippe Din Fange engang,
Som her var omringet af Havenes Band.
I ti Aar saa haver jeg tjent Dig med Skjel
— Det mindes Du vel.

599
Far, Chor, o Farvel!
I Dig jeg saa ofte har qvæget min Sjel,
Naar jeg havde bedet og sjunget: „Vi troe“,[1])
I Kirken da stod næppe mere end To;
I Bønnen jeg „Kyrie“ [2]) raabte paa Stand —
Der kom ei en Mand.

Far, Præst, o Farvel!
Det var Dig bestandig i Kjødet en Pæl,
At Kaldets Indtægter ei bedre forstaaer,
Hvad Uld kan der klippes af klippede Faar?
Apostlenes Antal de Bymænd just har,
Naar Judas med var.

Far, Gaardmænd, Farvel!
Og havde I Noget, beholdt I det selv.
Jeg derfor nu gjerne kan flytte mig bort;
Min Indkomst var lille — kom dog ei tilkort;
Som Job kom jeg fattig, som Job gaaer jeg hen:
Gud være min Ven!
Successor, Farvel!
Da herfra jeg flytted', Du fæsted' Bopæl.
Hvorledes man her under Hede og Kuld
Ved liden Knapnæring dog kan have Huld
(Men bliver Du ei salig, Du bliver ei riig),
Det veed jeg af mig.

Far, Alle, Farvel!
Gud Eder bevare paa Liv og paa Sjæl!
I ere saa mange i Tallet for sand,
Som Israel, der drog til Ægypternes Land;
Men bliver I Saamange, som da de hjemkom —
Hvor skal I faae Rum?“

Askø har ligesom Femø tidligere hørt til Fejø. 1512 siges Beboerne at have faaet Tilladelse til at anskaffe sig en

[1]) Begyndelsen til den bekjendte Psalme.
[2]) ɔ: Herre.

600
Capellan: men først ved Reformationen fik denne lille Ø sine egne

Præster.

1. Hr. Jørgen Hansen, afstod Kaldet til Eftermanden 1576, paa Grund af Alderdoms Svaghed, og skal da alt have været Præst her paa Øen i 24 Aar.
2. Hr. Peder Nielsen. † 1602.
3. Hr. Jens Hansen, som fik dette Embede imod at ægte Formandens Enke, Ursula Nielsdatter, levede her endnu 1610.
4. Hr. Peder Adsersen, skal være død 1637.
5. Hr. Søren Jensen Skaarup, født 1609 (see S. 362 Nr. 8 a).
6. Hr. Jens Pedersen Mule, kaldet den 3die Aug. 1676, † 1696. Efterlod sig 2 Døttre, Maren, som fødte 6 Børn, og Judith, som fik 14, efterat de vare blevne gifte med hver sin Gaardmand paa Øen. Da alle Askøboerne — Præsten og Degnen fraregnede — ere indbyrdes i Slægtskab og Hr. Mule gjorde sig til af at være adelig, mene Askøboerne sig ligeledes i Besiddelse af adeligt Blod, som rigtignok maa være meget tyndt.
7. Hr. Peder Pedersen Wulf, kaldet den 14de Marts 1696, † 1701.
8. Hr. Jacob Poulsen Holm, kaldet 26de Marts 1701, kom 1714 til Skibsted og L., hvor han skal være død 1721. I hans Tid hjemsøgtes Øen af Pest.
9. Hr. Carsten Dreier, 1714—31 (see S. 363 Nr. 13). Der fortælles, at Hr. Dreier, som var lige saa stor og stærk, som hans Degn var lille og spinkel, tog denne paa Nakken, for at han fra dette høie Sæde kunde udpege de reneste Steder for den kortsynede Præst, naar de om Aftenen skulde fra et Bondegilde. Siden bleve de uenige i den Grad, at Degnen maatte flygte til Fejø, hvor han forblev til Hr. Dreier var død, trods Biskoppens og Provstens Befalinger

601
il at vende tilbage — saa bange var han for Hr. Dreiers Næver.

10. Hr. Jacob Kjerumgaard, født 1691; Faderen var Kjøbmand i Assens. Conditionerede først i 15 Aar, prædikede derefter af og til i 3 Aar i Slotskirken i Kjøbenhavn, blev kaldet hertil den 8de Febr. 1732, og var dengang atten Aars Candidat med næstbedste Charakteer! † den 19de April 1736. Hans Enke, en Datter af Provst Frederiksen i N. Aaby, blev gift med Farver Kjerumgaard i Faaborg.
11. Hr. Johan Henrik Weber, født 1707 i Haderslev, hvor Faderen var Cantor, var først Hovmester hos et Par Grever, var derefter et Aarstid Lærer for den store P. F. Suhm, og kaldtes hertil den 25de Mai 1736. Den 18de Decbr. 1739 blev han kaldet til Soderup og E., hvor han døde omtrent 1748.
12. Hr. Niels Guldberg, født omtrent 1708 i Barrit, hvor Faderen da var Sognepræst. Var først resid. Capellan til St. Peders Kirke i Næstved; men da han der „øvede mange grove Laster“, sendtes han herhid, hvor han saa lidet forbedrede sig, at han St. Hansdag 1750 maatte opgive Kaldet. Han levede endnu 1763 og er rimeligviis død i Ringsted, hvor Broderen var Præst. Der fortælles endnu paa Øen, at da Hr. Stub blev indsat, fulgte Hr. Guldberg med ham op paa Prædikestolen for ligeledes at tale til Menigheden. For at skille dem ad, gik Provsten derop med og nu stode de alle Tre der en god Stund og talede i Munden paa hinanden indtil man endelig fik Hr. Guldberg ned. (Omtrent det Samme fortæller Hr. Rhode om en gammel Præst, Thøger.)
13. Hr. Niels Gregorius Stub, 1750—61 (see II. S. 84 Nr. 11).

14. Hr. Jens Krag, født 1709 i Holbæk, var først Hører, siden Skolelærer og Chordegn i Faaborg, endelig Degn i Nabosognet Horne, før han den 11te Septbr. 1761 kom hertil. 1765 kaldtes han til Hjortshøi, E. og E.

602

15. Hr. Niels Møller, 1766—70 (see Feiø, samt om Hr. Volkersen see S. 595 Nr. 15.)
16. Hr. Jacob Thune, 1770—76 (see S. 488 Nr. 13).
17. Hr. Sigvard Christian Flindt, er født 1737 i Kippinge, hvor Faderen var Præst. Student fra Nykjøbing 1760. 1772 blev han Capellan p. p. i N. Vedby, 1776 Sognepræst her, og kom efter 10 Aars Forløb til Thorslunde og I., hvor han blev entl. 1816 og døde 1819. Hans første Hustru, Nicoline Elisabeth, en Datter af Provst Sidenius i N. Vedby, skjænkede ham 7 Børn, af hvilke han mistede de Fire 1781. Hans anden Hustru, Anne Petronelle Friis, fra Norge, fødte ham Fire. Af disse mærkes Nr. 27.
18. Hr. Ole Aagaard Arff, født 1745 i Roeskilde, var Privatlærer i 17 Aar før han den 7de August 1782 kaldtes hertil; men forflyttedes allerede 1784 til Ø. Larskjer og G. Da Menigheden vel var bleven samlet for at høre hans Afskedsprædiken, gik Hr. Arff ombord, og den fik ingen.
19. Hr. Rasmus Værn, havde først været Skibspræst paa en Chinafarer, før han den 27de Aug. 1784 kaldtes hertil, hvor han alt døde den 11te Octbr. 1790. Hr. Værn var en saa afgjort Fruentimmerhader, at ingen Qvindfolk maatte komme ind i Præstegaarden. Han og den gamle Matros, som var alene hos ham, sov sammen hver i sin Hængekøie. Den Høi, som findes i Haven, har Hr. Værn anlagt ved, for Motions Skyld, at bære Jord til den i en Skjeppe.
20. Hr. Jørgen Mortensen, som ægtede Hr. Møllers Enke paa Feiø, er født 1764 i Frederits, hvor han var Hører i 5 Aar før han den 17de Decbr. 1790 kaldtes hertil. † den 22de Juni Aar 1800. I de 10 Aar, Hr. Mortensen var her paa Øen, blev denne magre og spinkle Mand saa feed, at han tilsidst maatte bære Maven i et Bælte.
21. Hr. Geert Johannes Brøndsted, født 1773. Hans Fader var Provst i Horsens. Var her fra 31te Octbr.

603

1800 til 13de April 1808, da han kom til Hvidding, 1815 til Varde, 1824 til Asminderød samt Provst, entl. 1840 og død 1846 i Fredensborg. Hans Hustrues Navn var Charlotte Hedevig Fridsch. Af Børnene mærkes Præsten i Skovlænge.

22. Hr. Peter Hansen Daue, født 1777 i Haderslev, var Katechet i 8 Aar ved Petri Kirke i Kbhvn. før han den 23de Septbr. 1808 kaldtes hertil. Den 5te Juli 1815 kaldtes han til Græse og S., derefter til Ljunge, hvor han fik Rang med Sognepræster i Kjøbenhavn og entledigedes 1853. 1801 ægtede han Inger Kirstine Munk.
23. Hr. Peder Daniel Gunst, født 1781, var først Capellan p. p. i Ferslev og V. før han den 5te Juli 1815 kaldtes hertil, hvorfra han den 1ste Novbr. 1822 kaldtes til Skallerup og V. † 1828.
24. Hr. Johan Severin Steenstrup. Søn af Stiftsprovsten i Karleby, som døde 1841, er født 1795, blev 1815 Student fra Nykjøbing, 1821 Capellan p. p. i Stadager, 1823 Præst her, hvor han var indtil 1831, da han kaldtes til Holbek og U. ved Randers. Hans Hustru, Bolette Sophie, en Datter af Farver Lars Theisen i Nakskov, har skjænket ham 6 Børn.
25. Hr. Johan Christian Jedrosky er født 1796. Capellan p. p. i Ulkebølle fra 1825 indtil han den 4de Juni 1831 blev Sognepræst her, hvor han var til han den 31te Marts 1843 blev forflyttet til Munkebo. Gift med Anne Marie Cathrine la Motte.
26. Hr. Peter Ulrik Frederik Schjøtt, født den 31te August 1820 paa Gaarden Kølholt ved Veile, som hans Fader eiede, (Moderens Navn var Christiane Sophie Balduin); Capellan i Vissenbjerg 1835—38, hvorefter han privatiserede i Odense, indtil han den 6te Juni 1843

blev Præst paa Askø. Den 25de Marts 1851 forflyttedes han til Skallerup og V. I hans Tid byggedes Skolen og Præste-

604

gaardens Vaaningshuus. Med sin Hustru, Theodora Christiane Lichtenstein, † 1853, hvis Fader var Oberstlieutenant og Regjeringsraad i Ostindien, har han havt 2 Sønner, som begge studerede, og 5 Døttre. 1849 valgtes han til Folkethingsmand for Maribo Amts anden Kreds.

27. Hr. Sigvard Theodor Decimus Flindt, Søn af Præsten Nr. 17, er født 1805, men var blot her 7 Maaneder, idet han døde først i Januar 1852. Før han kom her havde han været Capellan p. p. i Sundby og H. fra 1837 og Katechet i Grenaa fra 1843. Hr. Flindt var saa svag, at han, Indstiftelsesdagen fraregnet, ingensinde prædikede paa Øen.
28. Hr. Henning Frederik Brummer, hvis Fader døde som Sognepræst i Paarup, er født 1815 i Sønderhaa, var i 12 Aar Capellan p. p. i Allerup og D., før han den 20de Marts 1852 kaldtes til Askø, hvorfra han alt den 9de Juni 1858 kaldtes til Broust.
29. Hr. Christian Dehlholm, født 1813 paa Ulvemose i Fyen, hvor Faderen, der var Procurator, dengang boede; (1843 † som Færgemand ved Strib). Blev Sognepræst her, som 18 Aars Candidat med anden Charakteer, den 27de Aug. 1858. Ugift.

NB. Paa Askø har der aldrig været Capellan p. p. Hvorledes skulde ogsaa Præsten kunne lønne en saadan?

Sognenes Indbyggerantal efter Folketællingen 1860, med Angivelse af Tilvæxten siden 1835.

Nørreherred.		**Tilvæxt.**			**Tilvæxt.**
Nakskov	3650	275.	Græshave . . .	415	÷ 24.
Nakskov Land-			Dannemarre .	678	19.
sogn	271	18.	Tillitze	908	3.
Branderslev .	682	96.	Arninge	504	4.
Sandby	1299	10.	Vestenskov . .	861	÷ 43.
Kjøbelov . . .	1086	32.	Kappel	818	24.
Vindeby	538	8.			
Utterslev . . .	1000	61.	**Musseherred.**		
Herredskirke .	394	÷ 35.	Maribo	1993	
Lilloiløitofte . .	221	÷ 7.	Saxkjøb. Land-		
Horslunde og			sogn	1132	52.
Nordlunde . .	2126	77.	Nysted Land-		
Halsted	1117	÷ 7.	sogn	731	21.
Birket	1265	52.	Herritslev . . .	739	÷ 11.
			Kjettinge . . .	1322	19.
Sønderherred.			Bregninge . .	405	2.
Aunede	515	7.	Døllefjelde . .	304	÷ 8.

Indholdsfortegnelse side 326

Nørreherred.		**Tilvæxt.**			**Tilvæxt.**
Vesterborg . .	1282	÷ 6.	Musse	335	20.
Stokkemarke .	2012	84.	Thoreby	2590	69.
Søllested . . .	716	8.	Radsted	1215	÷ 24.
Skovlænge . .	244	÷ 13.	Maibølle . . .	1093	7.
Gurreby . . .	211	4.	Vigsnæs . . .	417	9.
Landet	654	18.	Taars	923	8.
Ryde	671	33.	Vaabensted . .	860	÷ 10.
Gloslunde . .	756	154.	Engestofte . .	361	17.

Side 606

		Tilvæxt.			**Tilvæxt.**
Hunseby	1320	66.	Vester Ulslev .	902	13.
Slemminge . .	814	÷ 20.	Øster Ulslev .	642	31.
Fjelde	324	÷ 12.	Godsted	278	0.

(„Stiftstidenden“.)

NB. Folkemængden i Fuglse Herred vil findes anført ved de respective Sogne.

Side 607

Tillæg til første Deel.

Nakskov. Udførselen af Kornvarer og Frøsorter beløb sig 1859 til 97,809 Tdr., hvoraf 53,942 Tdr. Hvede og 41,383 Tdr. Byg. Ved Afskibningsstederne paa Kysten har Udførselen udgjort 7228 Tdr. (Hvormange Colonialvarer, der ad disse Veie komme ind paa Øen, derom mangler der naturligviis Efterretninger.) Ved Toldstedet var hjemmehørende 43 Fartøier, med en Drægtighed af 1022 Clstr. Samtlige Toldintrader udgjorde 37,102 Rdlr, Brændeviinsafgiften 2316 Rdlr. (Naksk. Av.) — I dette Aar erholder Byen Gasbelysning.

Af et Kongebrev, dat. 3die Jan. 1659, til Lehnsmændene Christoffer v. Lindenov[1] og v. Barstorff sees, at den i Beleiringen d. 20de Juni s. A. faldne Lieutenant Recks Navn egentlig var Johan Westrup v. d. Recke, og kan der tilføies, at hans Moders Navn var Anna v. Westrup. (Meddeelt af Hr. Lieutenant Chr. v. d. Recke.)

Ifølge en Landsthingsdom af 20de Septbr. 1559, som endnu findes i Byens indbundne Samlinger, sees, at paa den Tid var en Jens Rasmussen Borgemester i Nakskov. Samme Aktstykke beviser forresten ogsaa, at Stig Pors til Ollingsø endnu levede dengang. (Cfr. S. 306.)

Vilhelmi (S. 112 No. 1) var ikke ordineret, da det ordinerede Katechetembede først blev oprettet 1809.

Indholdsfortegnelse side 326

[1] Rimeligviis Lehnsmand paa Halsted.

608
Hr. Boeck, som iaar har mistet sin Hustru, er kaldet til Nakskov den 26de November.
Nakskov Landsogn med 63 7/8 Tdr. Hartk. bestaaer af Byerne Abildtorp og Krukholm og har i det Hele 8 Gaarde. Ved Svingelen sees endnu svage Spor af den S. 82 og S. 98 No. 1 omtalte Krogbølle Kirke. Foran Lienlunds Broen er nu opkastet en Dæmning for at afværge Høivande i Aunede Fjord, som Interessenterne nok maae udtørre, men ei benytte til fælles Bedste, naar den er udtørret! Derimod maa det nu stillestaaende Vand nok forvandles af sig selv til en Kloak i stor Maalestok. Ved den Sag maa der vist være en Hage; thi ellers begunstiger jo Staten paa enhver Maade slige Foretagender.
Sandby. Den 26de Septbr. 1787 kjøbte Forvalter Dons og Paaske Asserstrup og Frederiksdal ved Auction for 63000 Dlr. (Cfr. S. 131, hvor der L. 14 f. n. skal tilføies „i Fæsteprotokollen".)
Kammerraad Christen Thorsen, † den 6te Octbr. 1843, 70 Aar gl., var først gift med en Datter af en Kjøbmand Holm i Maribo, som døde i Barselseng 1801. Hans anden Kone, Christiane Frederikke, var en Kjøbmand Engels Datter i Nakskov.
Kjøbelov. Consistorialraad Trojels Enke † 23de Fbr. 1860.
Vindeby. Naar et Par høiagtede Brevskrivere have yttret Tvivl om Præstegaardens høie Alder, maa det naturligviis indrømmes, at der neppe kan være Meget tilbage af dens første Materiale; men derimod har dens Beliggenhed vistnok altid været den samme. Der gives forresten vistnok mange Exempler paa, at endog Tømmerværket kan blive ligesaa gammelt i en vel vedligeholdt Bygning, og som Beviis herpaa kan Udg. anføre, at Tømmerværket i den store Lade paa Asdalgaard bærer Aarstallet 1246.

609
Utterslev. Af den i disse Samlinger gjentagne Gange omtalte Kirkebog skulle vi endnu tillade os at gjøre nogle Uddrag. „For bedre at conservere disse gamle, Sognet vedkommende, Efterretninger" har Provst Rhode afskrevet 2 gamle Kirkebøger, der gik fra 1682—1767, i een Protocol, som han 1781 forærede Sognet og fortsatte til sin Død. Den er vel fortsat senere, men fra 1815 rigtignok paa en ganske anden Maade, end den salig Provst nogensinde har drømt om, idet den, i Mangel af noget Bedre, er bleven taget til — Vaccinationsprotocol.
1768 blev Skristestolen i Kirken indrettet som den „nu" er. Den 1ste Juli begyndte den geistlige Embedsskat (10 pCt. af Indtægterne), og det viste sig da, at Præstekaldet i Nakskov var et Embede paa 450 Dlr. Af andre Embeder sattes Halsted og Vesterborg Præstekald hvert til 500, Kjøbelov til 670, Sandby 250, Utterslev 350, Herredskirke 300 Dlr. o. s. v. Nu vil vistnok Ingen af d'Hrr. Pastorer, som for Øieblikket beklæde disse Embeder, maaskee alene med Undtagelse af Præsten i Sandby, bytte med alle disse Indtægter tilsammen; men rimeligviis har ogsaa den ubillig høie Indtægtsskat meget trykket Overslaget. Fremdeles ansattes Rectorembedet i Nakskov til 200 Dlr. — en Løn, hvorfor man nu ikke kan erholde en Lærer til en af Byens Skoler. Degneembedet i Halsted paa 120 Dlr. var det største og det i Branderslev paa 25 var det mindste i Nørreherred.
1769 „faldt den bekjendte Aagese Gaard i Tjørneby ned, og i samme Aars Foraar kom en Steen op af Birkemosen saa stor at 6 à 8 Heste neppe kunde slæbe den." Aarsagen til Gaardens Fald omtales ikke; derimod mener man, at enten Frosten eller et Jordskjælv havde bevirket at Stenen kom tilsyne. Ved Gaarden var „den prægtigste" Frugthave.
1770 grasserede Qvægsyge.
1771 bleve Blokkene i Utterslev, Horslunde og Nordlunde Kirker opbrudte og bestjaalne i Natten mellem 2den og

610

3die Marts. Fra Nytaar til den 20de April havde man den stærkeste Vinter siden 1740. Ærtesaaningen begyndte først den 6te Mai. Høsten var ogsaa usigelig vanskelig, efterdi det næsten uafbrudt regnede. Endnu den 29de August var der ikke at tænke paa Høst. De nye Hoveriforordninger vare ogsaa til megen Ulempe for Bonden. Hveden kostede det Aar 20 ₰, Byg 2 Dlr. og Havre 7 ₰ pr. Td. 1773 var et meget ufrugtbart Aar i Laaland. Hveden kostede 29 ₰, Byg 3 og Havre 2 Dlr. pr. Td. 1774 var neppe bedre. Bonden havde Lidet eller Intet at sælge. Dog kjøbte man i Octbr. en Td. Byg eller Havre for 1 Dlr. Hveden kostede 18 à 20 ₰ pr. Td. 1776 avledes megen Hvede paa Laaland. Pintseaften vedtog alle Bønderne i Utterslev Sogn, at de ikke vilde skjænke Brændeviin ved noget Slags Gilde. Hvorlænge mon den Bestemmelse blev overholdt? 1777. En kold og vaad Sommer. Hveden kostede kun 10 ₰, Ærter, Byg og Havre omtr. 7 ₰ pr. Td. 1778 mislykkedes næsten alle Ærterne aldeles i Amtet [1]). Den 1ste Decbr. begyndte man under militair Tilsyn at ned- slaae Qvæghoveder i Sandby og Nylykke, paa Grund af den der udbrudte Qvægsyge. 1779 trak man, formedelst samme Qvægsyge, i Januar Maaned endog en militair Cordon i Sandby og Kjøbelov Sogne. I den Anledning kom der Husarer til Nakskov. Den 28de Septbr. bestemtes det, at Posten „paa Hidreisen“ ikke mere skulde gaae over Rødby. Der ansattes ogsaa Postmestere i enhver Kjøbstad, og en Post blev oprettet imellem Maribo og Heiligenhafen over Rødby. [Disse Postmestere forenede i Reglen flere Embeder. Saaledes var en Postmester i Nakskov endnu i Mands Minde tillige Toldinspecteur, ja en føie Tid endog Hører ved Byens lærde Skole.]

---

[1]) Omtrent ligesom i 1860, hvor Høsten ogsaa var meget vanskelig og en stor Deel Korn, navnlig Hvede, desaarsag bedærvedes.

611

1780 Den 21de Septbr. henlagdes N. og S. Herreds Thinghuus til Nakskov Raadhuus.

1781 var et Skib fra Saloniki, ladet med Bomuld, kommen ind i Østersøen og blev der fra alle Prædikestole(!) advaret for samme (rimeligviis for Pestsmitteos Skyld). I Octbr. var Jorden tilsneet før man fik tilsaaet.

1782 fik man først indhøstet her i Sognet den 3die Octbr., men en Deel Rug og Byg samt alle Ærterne vare fordærvede af Regnveir. Siden kostede Rug 3 og Havre 2 Dlr., Hvede 20 og Byg 15 mk pr. Td. Ærter ikke til at erholde.

1783. Vinterkornet, især Hvede, var paa Grund af det tørre Foraar og vaade Efteraar saa mislykket, at man maatte kjøbe Saakorn. Hveden kostede det Aar 26 mk, Ærter 24, Rug 23, Byg 16 og Havre 9 mk pr. Td.

1784. Den 26de Novbr. udvirkede Hr. Rhode, at der blev oprettet en Skole i Kastager, hvorover Grev C. F. Holck-Winterfeld blev ham meget fjendsk.

1786 regnede det 3 Uger i Rad, hvilket meget forsinkede Høsten. Med Undtagelse af Hveden, som havde lidt ved det kolde Foraar, høstedes alligevel godt Korn.

1787. Ved Folketællingen fandtes i Utterslev 625 Personer, i Branderslev 291, Herredskirke

1788. 271, Loitofte 118, Halsted 801, Sandby 731, Kjobelov 637, Vindeby 335, Horslunde 1226, Nordlunde 150, Birket 741. Paa hele Laaland og Falster 48,574. Høsten var i dette Aar saa velsignet, at Faa kunde erindre dens Lige.

1788 sloge Ærterne aldeles feil. Fra sidst i November indtil Aarets Ende var en gruelig stærk Frost og Snee, hvis Mage Ingen havde kjendt.

1789 herskede heri Egnen en slem Feber. Dog døde Ingen af den. Derimod uddøde Faarene paa de fleste Steder, navnlig paa de side Egne. Ærter fik vi ingen af, hvorfor de kostede 5 Dlr. pr. Td. Hveden kostede i Slutningen af Aaret 6 Dlr. pr. Td. og derover. Rugen gik i 23 mk, Byg 3 Dlr.

612
1790. i Marts Maaned sprang allerede Hyld og Ribs ud; men ellers var Aaret koldt og vaadt.
1791 Hele Vinteren uden Frost og Veiene derfor ubeskrivelig onde. Her i Egnen døde en stor Mængde Mennesker af Mæslinger. Utterslev By blev udskiftet.
1792 Den 12te April døde den "ualmindelig elskede" Fru Bispinde Bloch. Paa Grund af bestandigt vaadt Veir ligefra Juli Maaned indtil Aarets Ende vare Veiene utrolig onde.
Natten imellem den 2den og 3die Decbr. var saa "skræksom" en Storm, som neppe i Hundrede Aar skal have været. Veirmøllen ved Nakskov blæste om.
Forresten hersker endnu paa Egnen adskillige Sagn om Hr. Rhodes Uenigheder med Godsforvalterne paa Vintersborg, d'Hrr. Backhausen og Beck, af hvilke den Sidste oftere er bleven omtalt her i Bogen. Hvem der har havt Ret, kan nu ikke nøiagtig afgjøres; men alene det, at en "Herskabspræst" paa den Tid turde være af en anden Mening end Herskabet eller, hvad der næsten var værre, end dets Godsforvalter, er i ethvert Tilfælde et stort Beviis paa Selvstændighed, som stedse bør respecteres. Grevskabets Ulyst til at bygge Skoler er alt paaviist, og naar Hr. Rhode i hiin Kirkebog bemærker, at Herskabet "opæder Kirkerne", er dette neppe uden Sandhed. At han i sine Optegnelser ligesaa lidt sparer hine Forvaltere som Herskabet, er naturligt. Han kalder dem Hs. Velviished, Hs. Velbetroethed og fortæller med synlig Glæde, hvorledes Mændene i Kastager eengang stimlede sammen om Hr. Beck med Kjæppe i Hænderne, saa at "den ellers kjække Beck" maatte bede om Naade.
Foruden disse interessante Meddelelser, har Hr. Cand. theol. F. Hansen tillige givet Udg. nogle Uddrag af Kirkebøgerne i Utterslev, som navnlig for en geistlig Personal-Historie ere af Vigtighed. Her skulle vi blot fremhæve:
Hr. Rogert (No. 10) havde 2 Sønner og 3 Døttre.

613
Hr. J. Suhr (No. 11) havde „en Mængde“ Børn før han kom her, hvor der endnu fødtes ham ikke mindre end — 12. Af disse Sidste overlevede dog kun 2 Sønner og 2 Døttre deres Fader.
Provst Rhode (No. 12) havde en Steddatter ved Navn Karen Wichmand som, 2 Aar efter sin Confirmation, 1775 blev gift med en Forvalter Lyngbye paa Juellinge.
1860 slog Lynilden ned i Utterslev Kirke og beskadigede navnlig Taarnet i betydelig Grad.
Vintersborg. Stuehuset er opført af Bolle, men aldeles ombygget af den nuværende Eier, som har sat det i Forbindelse med en ny Meieribygning.
Halsted. Stiftamtmand Grev Frijs havde en Søster ved Navn Sophie Magdalene, født 1754, † 1833, gift med Grev Frederik Siegfried Rantzau, født 1744, † 1822 som General, Gouverneur i Fyen, Chef for de fyenske Dragoner og Eier af flere Godser. (Han var en Søn af „den bekjendte“ Grev Rantzau til Brahesborg og mange andre Godser, en Tid Statholder i Norge, født 1683, † 1771.) I sit Ægteskab fødte hun sin Mand 5 Sønner og 2 Døttre. Den ene Datter — en ædel Qvinde — var Grev Bille Brahes første Kone; den anden, Sophie, er Moder til nuværende Sehested-Juel. Denne Linie Rantzau er den Asdalske Linie[1] og er nu i Besiddelse af det grevelige Rantzauske Forlodis samt flere Godser i Fyen. Fremdeles er det fra en anden Side meddeelt Udg., at Prof. Schjerns Fader var Amtsforvalter i Nyborg, senere Contoirchef under Finantsministeriet og har neppe været Militair.
Herredskirke. Den S. 201 omtalte Kilde har i de sidste 40 Aar været i brugbar Stand og har navnlig i Vin-

[1] Forresten var „Rantzauernes Tid“ kun lidet gladelig for Asdal Gaard og Gods, hvilket fornemmelig kom deraf, at Herskabet saa sjeldent opholdt sig i Vendsyssel, og saa havde Forvaltere og Ridefogeder desto større Spillerum

614

teren 1858–59 været en virkelig „Sølvmine“ for Omegnens Beboere.
1843 og 44 bleve begge Pastoratets Kirker, som indtil da havde været meget simple, vel restaurerede, og navnlig erholdt L. Løitofte Kirke i sidstnævnte Aar en ny Altertavle. Den „vidtlydende Klokke“ i denne Kirke revnede for nogle Aar siden, men blev omstøbt og hænger nu i den østre Gavl.
Hr. Pastor Langhorn har ligeledes meddeelt Udg. nogle Berigtigelser og Tillæg til den geistlige Personal-Historie af hvilke vi ville fremhæve Følgende:
Hr. L. Wichmand efterlod en eneste Datter, som blev Moder til (titl.) Major Clausen paa Ladegaard og Bedstemoder til Hr. Lyngby paa Taasinge.
Med Hensyn til Historierne om Pastor Schlegel, da vil man vide, at det var til Sæbyholm og ikke til Juellinge, at Præsten kjørte hver Søndag, og at det altsaa var paa sidstnævnte Gaard at hine eller lignende Løier foregik.
Forresten var Hr. Schlegel en begavet Taler og udmærket Sanger. Hans Hustru skal ogsaa have havt sine store Særheder. Ligesom sin Formand, den agtværdige Hr. Hofmann, havde Hr. Schlegel, som døde meget pludselig, ingen Børn.
At Hr. Andreas Christian Thonning skal indføres imellem Hr. Schlegel og Hr. Langhorn, vil man alt have bemærket S. 108. Hans Moder var den Dorthe Thonning, hvis Død Ewald helligede et Sørgeqvad. (See den Liebenbergske Udg. S. 72.)
Hr. Langhorns Fader blev den 18de Decbr. 1782 først gift med Anna Sophie Priergaard, med hvem han havde en Datter og en Søn, som begge ere døde. Den 15de Januar 1789 ægtede han sin anden Kone, med hvem han levede i 21 Aar. Af deres 6 Børn mærkes Sognepræsten, som er den ældste. Hr. Langhorn kaldtes hertil den 20de Decbr. 1820 og ægtede sin nulevende Hustru den 14de Septbr. n. A. Hendes Fader var Amtsprovst over Kjøbenhavns Amt og døde

615
som Sognepræst i Nødding og S. Af deres 8 Børn er en Søn char. Lieutenant og Landmaaler i Haderslev, en anden Kjøbmand i Nakskov.
Sollested. Historieskriveren Riegels døde ikke i Sorø, men i Gundslev, hvorhen han var kommen i et Besøg. Han døde af et apoplectisk Tilfælde den 24de Juli 1802, 47 Aar gammel. Hans Gravsted er ikke paa nogen synlig Maade bevaret for Efterverdenen; men Districtslæge Klein har paaviist det for Hr. Pastor Briem, hvem denne interessante Meddelelse skyldes, tæt Vesten for Hr. Zimmermanns.
Græshave. Ollingsøgaard. Herman Daniel Seehuusen var 1741 Forpagter af Sæbyholm, 1749 af Vintersborg. 1753 mistede han sin første Kone, Birthe Christine Assenius, og selv døde han den 23de Novbr. 1763 meget pludselig. Hans Enke ægtede sin anden Mand den 30te Jan. 1767, og deres Datter, født i Novbr. s. A., var det første Barn, Provst Rhode døbte i Utterslev. Kammerraad J. H. Seehuusen er født den 6te Octbr. 1760. (Utterslev Kirkebog.)
Maribo. (Bisperækken.) Prof. Birch blev kaldet den 30te Decbr. 1803, samme Dag som Dr. Hansen blev udnævnt til Biskop i Fyens Stift. (Cfr. S. 37.)
Den 29de Septbr. var Biskop N. Møllers Daabsdag. Biskop Brammers Hustru døde den 3die August 1860.
Saxkjøbing. Den 14de Decbr. 1784 afbrændte 20 Steder i Byen.
Nysted. Den gamle Latinskoles Bygning er endnu til og støder umiddelbart op til Kirkegaarden.
Rødby.

A. By- og Herredsfogederne.

1. Den første Byfoged i Rødby, hvorom Protocollerne melde, er Hans Christian Nagaard, der afgik 1777. Naar han ansattes, kan ikke sees; men det formodes at have været forinden 1770.

Indholdsfortegnelse side 326

616
2. Efter ham constitueredes Michel Haagen som Byfoged i Rødby. Han findes iøvrigt alt i Aaret 1770 at have været constitueret Herredsfoged i Fuglse Herred, og vedblev saaledes at fungere i begge Embeder indtil 1778, da
3. Joachim Henrich Hahn beskikkedes som virkelig Byfoged i Rødby og Herredsfoged i Fuglse Herred. Med disse Embeder forenede han tillige By- og Herredsskriver Embederne, hvori han tidligere var bleven beskikket ved kongelig Bestalling af 17de Decbr. 1777 istedetfor den da afdøde Johan Michal Henneken. Han entledigedes i Aaret 1786 som Byfoged og Byskriver i Rødby (saavidt det kan sees, er han derimod vedbleven som Herredsfoged og Herredsskriver i Fuglse Herred indtil sin Død i Aaret 1787), hvorefter
4. Byfoged og Byskriver i Maribo, Mathias Reimer, ifølge kongelig Bestalling af 7de Juli 1786 tillige beskikkedes som Byfoged og Skriver i Rødby og senere i 1787 constitueredes som Herredsfoged og Herredsskriver i Fuglse Herred (han findes første Gang anført som fungerende ved Herredsthinget den 24de Juli 1787). Han afløstes af
5. Kammerraad og Postmester i Rødby, Franz Vogelius Klein, der i Aaret 1788 beskikkedes tillige som Byfoged og Byskriver i Rødby samt Herredsfoged og Herredsskriver i Fuglse Herred. Han udnævntes senere til Justitsraad og blev entlediget i Aaret 1819, hvorefter
6. Overauditeur Carl Gotfred Krüger ved kongelig Bestalling af 11te Februar 1820 beskikkedes som Byfoged og Byskriver i Rødby samt Herredsfoged og Herredsskriver i Fuglse Herred, endeel af Musse Herred og Maribo Klosters Birk. Han blev i Aaret 1822 befordret til andet Embede (Byfoged og Byskriver i Frederikssund samt Herredsfoged og Herredsskriver i Horns Herred), hvorpaa
7. Cancelliesecretair Søren Ibsen ved kongelig Bestalling af 16de August 1822 beskikkedes i de samme Embeder, hvori han vedblev (udnævntes efterhaanden til Cancelliraad og

617.
Justitsraad) indtil han den 29de October 1855 entlediges (samtidig udnævnt til Etatsraad. Han var gift med en Datter af nu afdøde Hyrekudsk Jacobsen i Kjøbenhavn, i Ægteskab med hvem han havde 4 Sønner, hvoraf en er Overretsprocurator i Kjøbenhavn, en anden Fulmægtig i Criminal- og Politiretten og den 3die Kæmner og Commissionair i Rødby. „Den Retsindighed, Dygtighed og Humanitet, der udmærkede denne Embedsmand, forskaffede ham i en ualmindelig Grad hele Jurisdictionens Agtelse og Velvillie, der navnlig lagde sig for Dagen ved hans Afreise i Sommeren 1856 til Kjøbenhavn, hvor han nu er bosat.“
8. Cancellieraad Ludvig August Smith. Han er født i Kjøbenhavn den 24de Juni 1810 (om Forældrene s. S. 174 Nr. 17). Han dimittieredes i Aaret 1829 fra Koldings lærde Skole, bestod alle sine Examina med bedste Charakteer, blev først i 1838 ansat i det danske Cancellie, senere i 1845 Fulmægtig i Criminal- og Politiretten, hvor han navnlig i 4 Aar arbeidede under den ogsaa her paa Laaland bekjendte Justitsraad Rothes Veiledning. I 1849 udnævntes han til Byfoged i Nexø og Aakirkeby samt Herredsfoged for Sønderherred paa Bornholm; i 1854 til Cancelliraad og endelig den 18de Februar 1856 beskikkedes han i sit nærværende Embede som Byfoged og Byskriver i Rødby samt Herredsfoged og Herredsskriver i Fuglse Herred. Han blev den 5te Juli 1847 ægteviet til Nielsine Margrethe Perch, en Datter af afdøde Grosserer Perch i Kjøbenhavn, med hvem han har 9 Børn, 4 Sønner og 5 Døttre.

B. Rødby Commune.

1. Byens Raadstue, der tillige er fælles Ting- og Arresthuus for Rødby og Fuglse Herred, er opført i 1853 for begge Jurisdictioners Regning, saaledes at Byen har baaret 1/3 Deel af Omkostningerne, der androge henved 10,000 Rdlr. Det er en smuk 2 Etages Bygning.

618

2. Byen har for Tiden 3 Skolelocaler, hvoraf blot de 2 eies af Communen. Disse paatænkes imidlertid nu bortsolgte og istedet herfor en ny Skolebygning opført, der kan afgive Locale saavel for Borgerskolen som for Realklassen. Desforuden har Communen en særskilt Skole for Udflytterdistrictet, der er opført i Aaret 1850.

3. Kirkens Taarn er nu bleven forhøiet 6 Alen og forsynet med et nyt Spiir, tækket med Zink, der vel er noget mindre end det ældre, men ulige smukkere og solidere end dette, der kun var tækket med Spaan og hvis Tømmerværk var spinkelt og tillige i høi Grad medtaget af Ælde, saa at Taarnet heldede stærkt til den ene Side og truede med Nedstyrtning. Den til Kirken stødende gamle Kirkegaard er bleven planeret og vil blive omdannet til et Spadsereanlæg. En Assistents-Kirkegaard er alt for henved 30 Aar siden bleven anlagt udenfor Byen og er nu dennes eneste Begravelsessted. Kirkens Indtægter bestaae nærmest i Tiende og kunne anslaaes til 6 à 700 Rdlr. aarlig.

4. Den til Rødby hørende Udhavn, Kremnize, er nu i den Grad tilsandet, at den er næsten ubrugelig og i alt Fald kun tilgængelig for Dæksbaade og Smaaskibe paa 5 à 6 Fods Dybtgaaende. Den Rende, der fra Kremnize fører gjennem Fjorden til Næsbæk, har kun 4 Fods Dybde og kan saaledes kun befares med Pramme. Til Rødby hører kun en lille Jagt paa 2 1/2 Commercelæst. Til Inddæmningen af Rødby Fjord er der alt meddeelt Consul A. Hage i Kjøbenhavn Bevilling imod efter Communens Valg enten at betale den en Erstatning for Seiladsen paa Fjorden af 15,000 Rdlr. eller at forskaffe Rødby en ligesaa god Forbindelse med Søen som tidligere.

5. Brand og Politikorpset er nu bleven omorganiseret og har under 29de Januar 1856 erholdt et nyt Reglement, som er bleven approberet af Justitsministeriet.

619

6. Communens Udgifter vare i 1859 . . . . . 7160 Rdl. „ Mk. 5 1/2 Sk. dens Indtægter udenfor Ligningen 324 — 5 — 13 — Altsaa paalignet 6835 Rdl. „ Mk. 8 1/2 Sk. Fattigvæsenets Udgifter udgjorde ialt: 2030 Rdl. 71 Sk., hvoraf paalignet som Fattigskat 1310 Rdl. 38 Sk.; Skolevæsenets Udgifter vare ialt: 2278 Rdl. 79 Sk., hvoraf paalignet: 1873 Rdl. 33 Sk. Ved Aarets Udgang eiede Communen faste Eiendomme til en Værdie af ialt: 22,650 Rdl. og Obligationer til et Beløb ialt: 1040 Rdl., men havde i sine forskjellige Kasser en Underballance af ialt: 269 Rdl. 74 Sk. og en Gjæld af ialt 7495 Rdl. 4 Sk.

7. En Communalforening, bestaaende af Rødby Communalbestyrelse og samtlige Fuglse Herreds Sogneforstanderskaber, har i de sidste Aar dannet sig og alt paabegyndt flere nyttige Reformer. Navnlig har Foreningens Opmærksomhed hidtil været henvendt paa Veivæsenet og Fattigforsørgelsen, og er i sidste Henseende en Committee nu nedsat til at udarbeide Forslag til Oprettelse af en Tvangsarbeidsanstalt for Jurisdictioner, der muligen ville til dette Øiemed forene sig med de tilstødende østlige Jurisdictioner (Maribo og Nysted Byer og Birker).

8. Assurancesummen for Rødby Kjøbstads brandforsikkrede Steder udgjorde den første April 1860 ialt: 483,120 Rdl. Ved Folketællingen den 1ste Februar 1860 var det hele Indvaaner-Antal 1578. Byens Overformynderi havde efter Regnskabet for 1859 en Kapitalmasse af 8108 Rdl. 58 Sk. fordeelt paa 33 Myndlinger.

9. Byens Handel, Skibsfart og overhovedet borgerlige Næring er kun ubetydelig. Hovederhvervet er derfor Agerbrug, og høre Rødby Kjøbstads Jorder til nogle af de fortrinligste paa Laaland, navnlig udmærker den her avlede Sæd og isærdeleshed Hveden sig ved sin Vægtfylde; men paa Grund

620

Indholdsfortegnelse side 326

af den besværlige Udførsel, naaes dog sjelden saa høie Priser her som andre Steder.
(Meddeelt af Cancelliraad Smith.)
Kjettinge. Kirken erholdt i Aar et Orgel af Grevskabet Christiansholms Besidder.
Den ene af Hr. Krøyers 4 Døttre er gift med en Søn af Pastor Rosen, der er Godsforvalter paa Marienborg.
Provst Gad har en Søn og 4 Døttre, af hvilke den næstældste er gift med Hr. Oehlenschlæger.
Engestofte. Med Hensyn til hvad der er anført om Familien Wichfeld er det blevet Udg. meddeelt, at Partiklen „de“ ikke blev sat foran Navnet, da Familien blev adlet, ligesom denne Partikel ikke heller vides at være brugt ved Underskrift af nogen af Familiens Medlemmer.
Godsted. Ulrichsdal afbrændte 1860; som man troer, var Ilden paasat.
Hunseby. Hr. Holm har endnu havt en Søn, Eggert Andreas, der døde 1831 som Exam. jur. og Landmand.
Taars. Kammerherinde Rosenørn-Lehn blev begraven den 4de April. „En ualmindelig Godgjørenhed betegnede hendes hele Liv; men det var hendes vigtigste Hjertesag, at lade enhver Velgjerning forblive en Gjerning i al mulig Stilhed. Derfor er hendes Død bleven almindelig beklaget. Baroniet Guldborgland arves nu af den Afdødes ældste Søn, Baron Otto Rosenørn, der allerede i flere Aar har bestyret Godset i hendes Aand som en liberal Lehnsbesidder.“ (Cfr. Stiftstidenden af 21de Apr. d. A.)
Feiø. Den 2den April 1854 afbrændte Præstegaarden.

Idet Udg. forudskikker en almindelig Undskyldning for forskjellige Bogstaveringsfeil af enkelte Navne, f. Ex. Qvisov for Qvitzow o. fl., skal han ikke undlade, at henlede Opmærksomheden paa følgende mere væsentlige

621

Rettelser[1]).

Rettelser[1]).
S. 40. Hr. Thjerrvs Fornavne vare Jean Peter Frederik.
S. 284. Baron v. Vilhelm læs Baron Wilhelm v.– 68. L. 16 fr. o. 76 læs 56.– 296. Klippinge læs Kippinge.– 97. 1783 læs 1683.– 298. 1625 læs 1725.– 138. Gathen læs Galthen.– 299. L. 1 fr. n. Aarhuus læs Aarhus.– 153. L. 6 fr. n. 1818 læs 1810.– 304. L. 9 fr. n. Han læs Hun.– 185. L. 14 fr. o. stort læs sort.– 377. L. 8 fr. n. man læs maa.– 195. Sundt læs Lundt.– 383. dømt læs dimit. ɔ: dimitteret.– 216. L. 6 fr. o. N. og D. læs B. og D.– 408. 1856 læs 1586.– 229. L. 3 fr. n. Kjøbeløv læs Horslunde.– 422. Ulrice læs Ulrica.– 235. 1758 læs 1748 og fremdeles 1644 læs 1744.– 427. Ulricce læs Ulrica.– 275. tiltake læs tiltale.– 436. Gottlieb læs Gotthard.– 278. L. 11 fr. n. 79 læs 279.– 515. Følgende læs Foregaaende.– 279. L. 2 fr. o. skal tilføies: „gift med“.– 537. der læs den.– 542. villig læs velvillig.– 572. 400 Køer læs 100 Køer.– 574. Han læs Hans.[1]) De Trykfeil af Tidsangivelser og Navne, som ikke findes paa nærværende Liste, ere i Reglen blevne rettede paa et passende Sted i selve Samlingerne og da som oftest fremhævede med større Tryk.

Venstre kolonne:

- **Laalands Historie i Almindelighed. (Størrelse og Folke-mængde. Landboforholdene før og nu. Jordbundens Beskaffenhed. Klimatiske Forhold. Producter. Bøndernes Leveviis, Klædedragog Skikke til forskjelligeTider) 3—25 og 43—45.**
- **Berømte Mænd, fødte paa Øen. 26.**
- **Tidstavle for Laaland og Falster 26.**
- **Lehnsmænd . . . . . 45.**
- **A. Paa Ravnsborg . . . . 46.**
- **B. — Halsted Kloster . . 47.**
- **C. — Maribo Kloster . . 51.**
- **D. — Aalholm . . . . . 51.**
- **Stiftamtmænd . . . . . 55.**
- **Landsthingsdommere . . . . . 60.**
- **Landsthingsskrivere . . . . . 68.**

Herrederne.

- **Nørre Herred . . . . . 68.**
- **Sønder Herred . . . . . 206.**
- **Musse Herred . . . . . 331.**
- **Geognostiske og antiqvariske**
- **Bemærkninger angaaende**
- **Laalands Central-Basin . 310.**
- **Fuglse Herred . . . . . 489.**

Højre kolonne (Sognene):

- **Arninge . . . . . 232.**
- **Askø . . . . . 598.**
- **Aunede . . . . . 199.**
- **Birket . . . . . 280.**
- **Branderslev . . . . . 121.**
- **Bregninge . . . . . 402.**
- **Bursø . . . . . 543.**
- **Dannemarre . . . . . 238.**
- **Døllefjelde . . . . . 402.**
- **Engestofte . . . . . 314. 419.**
- **Errindlev . . . . . 507.**
- **Feiø . . . . . 586, 620.**
- **Femø . . . . . 592.**
- **Fjelde . . . . . 414.**
- **Fuglse . . . . . 321, 525.**
- **Gloslunde . . . . . 296.**
- **Godsted . . . . . 322, 331, 439.**
- **Græshave . . . . . 304.**
- **Gurreby . . . . . 254.**
- **Halsted . . . . . 176, 613.**
- **Herredskirke . . . . . 201, 613.**
- **Herritslev . . . . . 391.**
- **Hillested . . . . . 567.**

- **Holeby . . . . . 537.**
- **Horslunde . . . . . 166.**
- **Hunseby . . . 221, 316, 425, 620.**
- **Kappel . . . . . 230.**

Venstre kolonne:

- **Kjettinge . . . . . 393, 620.**
- **Kjøbelov . . . . . 130, 608.**
- **Krunge . . . . . 320, 533.**
- **Landet . . . . . 282.**
- **Lille Løitofte . . . . . 205, 614.**
- **Maibølle . . . . . 331, 407.**
- **Maribo . . . . . 331.**
- **(Bisperasse) . . . . . 344, 615.**
- **(Sognepræster) . . . . . 350.**
- **(Residerende Capellaner) . . . 354.**
- **(Katecheter) . . . . . 357.**
- **(Rectorer) . . . . . 358.**
- **Maribo Landsogn . . . . . 318, 343.**
- **Musse . . . . . 313, 406.**
- **Nakskov . . . . . 69, 607.**
- **(Bidrag til Byens Historie) . . 82.**
- **(Borgemestre) . . . . . 95.**
- **(Raadmænd) . . . . . 97.**
- **(Sognepræster) . . . . . 98.**
- **(Sognecapellaner) . . . . . 108.**
- **(Ordinerede Katecheter) . . . . 112.**
- **(Rectorer) . . . . . 114.**
- **Nakskov Landsogn . . . . . 608.**
- **Nordlunde . . . . . 175.**
- **Nebbelunde . . . . . 579.**
- **Nysted . . . . . 369, 615.**
- **(Sognepræster) . . . . . 379.**
- **(Residerende Capellaner) . . . 386.**
- **(Katecheter) . . . . . 388.**
- **(Rectorer) . . . . . 389.**
- **Nysted Landsogn . . . . . 376.**
- **Olstrup . . . . . 516.**
- **Radsted . . . . . 441.**
- **Ringsebølle . . . . . 507.**
- **Ryde . . . . . 291.**
- **Rødby . . . . . 490, 615.**

Højre kolonne:

- **(Sognepræster) . . . . . 496.**
- **(Residerende Capellaner) . . . 502.**
- **(Katecheter) . . . . . 505.**
- **(Rectorer) . . . . . 506.**

- **Sandby . . . . . 128, 608, 610.**
- **Saxkjøbing . . . . . 359, 615.**
- **(Sognepræster) . . . . . 362.**
- **(Residerende Capellaner) . . . 366.**
- **(Rectorer) . . . . . 367.**
- **Saxkjøbing Landsogn . . . . . 361.**
- **Skjørringe . . . . . 555.**
- **Skovlænge . . . . . 251.**
- **Slemminge . . . . . 313, 419.**
- **Stokkemarke . . . . . 206.**
- **Sæddinge . . . . . 585.**
- **Søllested . . . . . 254, 615.**
- **Thirsted . . . . . 545.**
- **Thoreby . . . . . 454.**
- **Thorslunde . . . . . 525.**
- **Tillitze . . . . . 244.**
- **Taagerup . . . . . 519.**
- **Taars . . . . . 471.**
- **Utterslev . . . . . 154, 609.**
- **Veileby . . . . . 566.**
- **Vesterborg . . . . . 220.**
- **Vesterborg . . . . . 269.** *(Bemærk: Navnet optræder to gange med forskellige sidetal)*
- **Vester Ulslev . . . . . 322, 433.**
- **Vigersnæs . . . . . 486.**
- **Vindeby . . . . . 150, 608.**
- **Vaabensted . . . . . 414.**
- **Øster Ulslev . . . . . 437.**
- **Østofte . . . . . 569.**

Herregaarde og de vigtigere større Gaarde.

- **Adserstrup . . . . . 131.**
- **Bandholmsgaarden . . . . . 574.**

633

Venstre kolonne:

- **Bertilsgaard . . . . . 473.**
- **Binnize . . . . . 567.** (Bemærk: stavet med **z**)
- **Bramlykke . . . . . 406.**
- **Bremersvold . . . . . 508.**
- **Baadesgaard . . . . . 304.**
- **Christiansdal . . . . . 121.**
- **Christianssæde . . . . . 555.**
- **Dansted . . . . . 580.**
- **Egholm . . . . . 391.**
- **Engestofte . . . . . 421.**
- **Frederiksdal . . . . . 128.**

- **Fredeholm . . . . . 220.**
- **Frihedsminde . . . . . 556.**
- **Fuglsang . . . . . 435.**
- **Gammelgaard . . . . . 291.**
- **Glostrup . . . . . 140.**
- **Gottesgabe . . . . . 231.**
- **Hardenberg . . . . . 442.**
- **Haugaard . . . . . 161.**
- **Haulykkegaard . . . . . 572.**
- **Hvidngaard . . . . . 520.** (Bemærk: der mangler et 'i' i 'Hvidin' i selve trykket, det læses som **Hvidngaard**)
- **Idalund . . . . . 441, 443.**
- **Juellinge . . . . . 179.**
- **(Stamtavle over Familien**
- **Krag-Juel-Vind-Frijs) . . 185.** (Bemærk: Bindestregerne er dobbelte i Fraktur)
- **Kjærstrup . . . . . 527.**
- **Knuthenborg . . . . . 426.**
- **(Stamtavle over Familien**
- **Knuth) . . . . . 126, 428.**
- **Knuthenlund . . . . . 208.**
- **Lungholm . . . . . 516.**
- **Maribo Ladegaard . . . . . 343.**
- **Marienberg . . . . . 141.**
- **Meeltoftegaarden . . . . . 191.**
- **Nakskov Ladegaard . . . . . 124.**

Højre kolonne:

- **Nielstrup . . . . . 414.**
- **Nebbølle . . . . . 537.**
- **Nøisomhed . . . . . 141.**
- **Nørregaard . . . . . 409.**
- **Ourebygaard . . . . . 472, 620.**
- **Pederstrup . . . . . 270.**
- **Prierov . . . . . 457.**
- **Rølykke . . . . . 141.**
- **Rosenlund . . . . . 457.**
- **Rudbjerggaard . . . . . 245.**
- **Seierlund . . . . . 151.**
- **Skjelstofte . . . . . 274.**
- **Steensgaard . . . . . 208.**
- **Steensgaard . . . . . Till.** (Betyder Tillæg)
- **Sæbyholm . . . . . 189.**
- **Sæddinggaard . . . . . 585.**
- **Søholt . . . . . 534.**
- **Søllested . . . . . 255.**
- **Taagerudsgaard . . . . . 574.**
- **Ulrichsdal . . . . . 440, 620.**
- **Vindebygaard . . . . . 151.**
- **Vintersborg . . . . . 154, 613.**

- **Vaarstevgaard . . . . . 574.**
- **Øllingsøgaard . . . . . 305, 615.**
- **Ørebygaard . . . . . 208.**
- **Aalholm . . . . . 377.**
- **Aalstrup . . . . . 283.**

De mærkeligste Smaasøer.

- **Barneholm . . . . . 220.**
- **Borgø . . . . . 315.**
- **Langø . . . . . 230.**
- **Slotø . . . . . 128.**
- **Veirø . . . . . 587.**
- **Worfaaes Ø . . . . . 330.**

625

Efterskrift.

Den humane og velvillige Maade, paa hvilken disse nu afsluttede Samlinger ere blevne bedømte navnlig i private Skrivelser, og Anerkjendelsen af det Begrundede i de væsentligste Anker, som ere reiste i Anledning af dette Værk, er Aarsag til, at jeg nu kan fatte mig i al Korthed. Vel kan man her finde mange og store Feil; men den upartiske og kyndige Læser vil heller ikke oversee de betydelige Vanskeligheder, som jeg bestandig har havt at kjæmpe med og som visselig ikke bleve formindskede, da Forsynet pludselig kaldte mig bort fra selve Stiftet og satte mig ind i en ny Virkekreds, som for en Tid opfyldte alle mine Tanker og optog al min Tid.

Hvor mange og hvor betydelige Feil disse Samlinger end indeholde, skal man dog, ved at anstille en Sammenligning imellem den ældre og nyere Udgave, snart overbevise sig om, at denne sidste, trods sit betydelig forøgede Antal af Tids- angivelser og Navne, indeholder langt færre Urigtigheder end hiin, ligesom man ogsaa vil bemærke, at jeg i de følgende Hefter efterhaanden har forladt den første Plan og kun optaget Rhodes Stiil, hvor dennes Særegenheder eller andre Om- stændigheder gjorde det nødvendigt. Man vil endvidere finde, at mange Kildeangivelser og „uægte Klammer“ m. M. ligeledes ere udeladte i de senere Hefter, fordi man har yttret, at Sligt

Her er den diplomatiske transskription af side 626 (Trans 635). Denne side er særligt krævende, da den indeholder diskussioner om netop stavemåder og bruger specielle tegn som tz, ck og ch.

626

indvirkede forstyrrende paa Læseren. Skal ogsaa den sidste af disse Forholdsregler — trods min Umage for at forhindre det — fremkalde Utydelighed paa et enkelt Sted, saa kan dette i ethvert Tilfælde kun tænkes i de topografiske Afsnit, og da disse kun indtage en saare underordnet Plads i Værket, maa en saadan Ulempe betragtes som høist ubetydelig. Naar en velvillig Brevskriver har gjort mig opmærksom paa den vilkaarlige Stavemaade af et og samme Navn, f. Ex. Laurits og Lauritz, Michelsen og Mikkelsen o. s.

v., da skal jeg næst at henvise til den oprindelige Udgave, hvor en lignende Af- vexling idelig gjentager sig, aabent tilstaaer, at jeg, — hvor- meget jeg end hader alt udenlandsk Tilsnit — ikke kunde be- qvemme mig til f. Ex. at stave den Mands Navn med t eller ts, som selv skrev det med tz, ck eller ch og omvendt. Hertil kommer, at vist Enhver vil erkjende, at Intet var og er større Foranderlighed underkastet end netop Navne, og at det i Grun- den er Menigmand aldeles ligegyldigt om han finder et Navn stavet med z for ts, ch for k o. s. v., medens Videnskabsman- den — om en saadan nogensinde tager Bogen ihænde — let vil finde sig til Rette dermed.

Naar man i den laalandske Deel savner en Fortegnelse over Øens Provster, saa maa jeg bemærke, at denne er ude- ladt, deels fordi den for enkelte Herreder maatte blive høist usikker og mangelfuld og dernæst fordi den ikke antages at kunne interessere den menige Mand videre.
Efter disse Oplysninger staaer kun tilbage at gjentage min Tak for velvillig Assistance ei alene til de Mænd, der alt ere navngivne i de udkomne Samlinger, men ogsaa til nogle Enkelte, som jeg hidtil ikke har havt Leilighed til at berøre, offentlig, men som paa forskjellig Maade ligeledes har beviist Arbeidet betydelige Tjenester. Som saadanne maa jeg erindre Kammerjunker Bülow og Viinhdlr. Lindel [1]) i Nakskov; Fuld-

[1]) I Subskriptionslisten feilagtigt kaldet Lintet.

mægtig Hansen i Maribo; Provsterne Gad og Posselt, Præ- sterne Tryde i Saxkjøbing, Schjott i Skallerup og Katechet Smith i Stubbekjøbing; Skolelærerne Hansen i Arninge, Lund i Kallø og Neble i Ringsebølle; Redacteur Chr. Jørgensen og Student P. G. C. Jensen i Kjøbenhavn, samt endelig Hhr. Boghandlere i Stiftet, som lige fra Begyndelsen har med største Uegennyttighed taget sig af Værket. Hertil bør jeg endnu tilføie, at det nærmest skyldes den Dygtighed og Nøiagtighed, hvormed Sætningen og hvad dermed staaer i Forbindelse er bleven besørget i Thicles Officin, at Listen over Trykfeilene, som i Reglen indskrænke sig til Tal og Navne, der rimeligviis ere blevne overseete af mig selv, er saa forholdsviis liden i et Værk paa over 50 Ark.

Horne pr. Hjørring, i September 1860.

J. J. F. Friis.